This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Nile

2594 f. 9

BIBLIOGRAPHISCHE

ADVERSARIA.

FOREIGN
BODL: LIBR
PERIODICALS

DERDE DEEL.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1876-77.

BIBLIOGRAPHISCHE

ADVERSARIA.

FOREIGN
BODL: LIBR
PERIODICALS

DERDE DEEL.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1876-77.

INHOUD.

Blz.

Bijdragen tot de bibliographie onzer stad- en landrechten, van 1550—1795, door Mr. B. J. L. DE GEER VAN JUTPHAAS. (Vervolg) . . . , ... 1, 140, 190

De Bibliotheek van de Hollandsche Gemeente te Londen, door D. MULDER BOSGOED 33

J. A. van der Chijs, Proeven eener Nederlandsch-Indische Bibliographie. (Aankondiging). Door P. A. M. BOELE VAN HENSBROEK 43

De Epigrammata van Joannes Owenus, door W. H. D. SURINGAR 49

Catalogus eener bibliotheek der XVIe eeuw, medegedeeld door G. VAN RIJN 60

Verzen vertaald door van Heyningen Bosch, door J. I. VAN DOORNINCK 66

Twee bibliographische utopieën, door Dr. W. N. DU RIEU . . 67

Isaac van Holland, door J. C. ALTORFFER 73

Passaeus' Hortus Floridus (II), door TH. J. I. ARNOLD . . . 74

Bibliographie van Marnix' „Bienkorf," door J. J. VAN TOORENENBERGEN 76

Het Kaartboek van Abraham Ortelius, door P. A. TIELE . . 83

Wagenaar's Vaderlandsche Historie. Bibliographie. Door TH. J. I. ARNOLD 123,

„ „ „ „ De Bijvoegsels en aanmerkingen, Nalezingen, verschillende aanteekeningen, voor- en tegen-schriften; — Verkortingen; — Vertalingen; — Vervolgen, door Denz. . 159

De prenten in de uitgaaf van 1621, van Bor's „Nederlantsche oorloghen," door D. MULDER BOSGOED 191

Bibliographisch nieuws 78, 122, 154, 206

R. VAN DER MEULEN, Bibliographie der technische kunsten en wetenschappen, 1850—1875. — P. J. VETH en C. M. KAN, Bibliographie van Nederlandsche boeken, brochures, kaarten enz. over *Afrika.* — Nieuwe Catalogus van *de Provinciale Bibliotheek van Zeeland.* — W. EEK-

2594 f. 9

INHOUD.

Blz.

HOFF, De stedelijke kunstverzamelingen van Leeuwarden ... beschreven en toegelicht. — Over de verschillende uitgaven van De Groot's Bewijs van den waren godsdienst. — Le Bibliophile Belge, 11e année. — J. I. DOEDES, Nieuwe bibliographisch-historische ontdekkingen. — F. MULLER, Beredeneerde beschrijving van Nederlandsche historieplaten, zinnebeelden en historiekaarten. III. — A. M. LEDEBOER, Alfabetische lijst der boekdrukkers, boekverkoopers en uitgevers in Noord-Nederland ... tot den aanvang der 19e eeuw. — Levensberichten der afgestorven medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde. — VAN DE SANDE BAKHUIJZEN, Catalogus van de boeken op 1 Jan. 1877 aanwezig in de Bibliotheek der Sterrewacht te Leiden. — F. VANDERHAEGHEN, Dictionnaire des dévises des hommes de lettres, imprimeurs, libraires, bibliophiles, chambres de rhétorique, sociétés littéraires et dramatiques. Hollande et Belgique.

atalogus van boeken van Martinus Nijhoff, te 's Gravenhage, 3e afdeel. 1, 17, 31, 47, 71, 91

BIJDRAGEN TOT DE BIBLIOGRAPHIE ONZER STAD- EN LANDRECHTEN VAN 1550 TOT 1795,

DOOR

Mr. B. J. L. DE GEER VAN JUTPHAAS.

III.

In Holland vinden wij naast de Keuren en Costuymen der steden en der bailliuschappen (soms met de Handvesten en Privilegiën vereenigd uitgegeven), ook verschillende Keuren en Ordonnantiën der heemraadschappen en polders, waaraan die provincie zoo rijk is, en die hier niet mochten gemist worden. Ook heb ik van enkele plaatsen, waarvan mij geene gedrukte rechten bekend waren, het bestaan van verzamelingen in HS. opgegeven, omdat het voor hem, die zich met rechtshistorische onderzoekingen bezighoudt, van belang kan zijn daarvan kennis te dragen. Het verband tusschen Holland en Zeeland was zoo nauw, dat beide provinciën niet gescheiden mochten worden. Dat ik zeer onvolledig ben, erken ik gaarne, maar des te dringender mag ik dan ook om mededeelingen ter aanvulling vragen.

HOLLAND EN ZEELAND.

Groot Placaet-boeck, vervattende de placaten, ordonnantien ende *edicten van de* — Staten Generael *der Vereen. Nederlanden:* ende van de — Staten *van Hollandt en West-Vrieslandt*; mitsgaders van de — Staten van Zeelandt. — Bij een gebracht door Mr. Cornelis Cau. In s'Graven-hage by de wed. ende erfgen. van wijlen Hillebrandt Jacobsz. van Wouw. 1658. 3047 col. en regist. fol.

Met gegr. titel van A. v. d. Venne.

Het tweede deel. 1664. 3192 col. en Regist. fol.

Derde deel, door Mr. Simon van Leeuwen vervolgd tot den jare 1682. Bij Iacob. Scheltus. 1683. 1430 bl. en Regist. fol.

Vierde deel, door Iacobus Scheltus vervolgd tot den jare 1700. Bij Paulus Scheltus. 1705. 1401 bl. en Regist. fol.

Vijfde deel, door Mr. Paulus Scheltus vervolgd tot 1720. Bij Isaac en Iacobus Scheltus. 1725. 1667 bl. en Regist. fol.

Sesde deel, door Mr. Isaac Scheltus vervolgd tot 1740. Bij Is. en Iac. Scheltus. 1746. 1538 bl. en Regist. fol.

Zevende deel, tot den jaare 1750 in het licht gegeven door Mr. Isaac Scheltus. Bij Isaac Scheltus. 1770. 1642 bl. en Regist. fol.

De bewerkers waren Mr. Ludovicus Chastelain en Didericus Lulius.

Agtste deel, tot den jaare 1760 door Mr. Did. Lulius en Mr. Ioannes van der Linden. Te Amsterdam bij Ioannes Allart. 1795. 1328 bl. en Regist. fol.

Negende deel, tot den jaare 1794 door Mr. Ioannes van der Linden. 1796. 1430 bl. en Reg. fol.

Repertorium of Generaal register — door Mr. Ioannes van der Linden. Te Amsterdam bij Johannes Allart. 1797. 668 bl. fol.

Nederlandtsche Placaet-Boeck: vervattende in twee deelen alle de Placcaten uyt-ghegeven bij de Hoog-*Mog. Heer.* Staten Generael — sedert 1581 — tot op den teghenwoordighen jare 1644. Tot Amsterdam bij Jan Janssen. 1644. I. 572 bl. II. 558 bl. en Reg. fol.

Van Mr. Gerrit Schaep Pieterssen.

Placcaet-boeck op 't stuck vande Lijf-tocht, door Mr. Dirck Graswinckel. Tot Leyden. Ter druckerye van de Elseviers. 1651. 203 en 175 bl. fol.

De inhoud van het Groot-Placaatboek is alphabetisch verwerkt in:

Nederlandsch placaat- en rechtskundig Woordenboek. Te Amsterdam bij Allart, de Leeuw en Krap. 5 deelen. 4°.

Het is bekend dat van de Placaten en Verordeningen der Staten afzonderlijke uitgaven in 4°. verschenen, van die van Holland te 's Gravenhage, van die van Zeeland te Middelburg, die men nog gedurig in grootere of kleinere verzamelingen ontmoet. Wij vermelden die niet. Er waren echter enkele van die verordeningen, die wegens hare praktische beteekenis, gedurig werden herdrukt en die ook nu nog tot kennis van vroeger recht en rechtspleging eene bijzondere waarde hebben. Daartoe behooren, volgens de uitgaven die ik gezien heb (er bestaan zeker oudere en andere):

Ordonnantie ende Instructie van den Hoogen Raedt van Appel in Hollandt. Mitsgaders het tractaet gemaect tusschen den Heeren Staten slants van Hollandt ende Zeelandt beroerende het Ressort van den voorschreven Hooghen Rade over 't graefschap van Zeelandt. In s'Gravenhage bij Hillebrant Jacobssz, anno 1620. 106 bl. in 4°. en Register. 1643. 104 bl. 4°.

D'Instructie van den Hove van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslandt. Gheordonneert bij de Keyzerlycke Majesteyt, *int jaer 1531. In s'*Gravenhage bij de wed. ende erfg. van wijlen Hillebrant Jacobssz van Wouw, anno 1623. 84 bl. 4°. — Ook 1648. 70 bl. en reg.

Instructie van den Leenhove van Hollandt, Zeelandt eñ Vrieslandt mette Ampliatie ende Alteratie van dien. Gheordonneert bij de Keyserlycke Majesteyt in den jare 1519. In 's Gravenhaghe bij Hillebrant Jacobssz, anno 1620. 27 bl. 4°. 1652. 4°.

Nieuwe ordonnantie oft Ampliatie van de Instructie van den Hove van Hollandt. In 's Gravenhaghe enz. anno 1621. 4°. en 1645. 4°.

Ordonnantie ende Instructie, gemaeckt op de vordernisse van de Iustitie voor den Hove van Hollandt, in cleyne saecken. In 's Graven-Haghe enz. anno 1620. 4°. Ook 1644. 4°. 1654. 4o.

Ordre op de expeditie van de rolle, de presentatien, furneren van sacken, ende declaratien van costen. In 's Graven-haghe enz. anno 1620. 4°. 1645. 4°.

Nader Ampliatie van de Instructien van den Hoogen Raede/ ende den Hove van Hollandt. In 's Graven-haghe enz. 1644. 4°. 1651. 4°.

Over de telkens ontstaande jurisdictie-verschillen vindt men verschillende stukken in:

Handvesten ende Privilegien der Graven van Hollandt, mitsgaders autentycke stucken, behelsende 't recht, dat beyde de Hoven van Justitie, als mede de particuliere steden ende collegien in Hollandt ende West-Vrieslant, is competerende, in cas van judicature. Soo in kerckelijcke als politycke saecken. s'Graven-haghe, by Iohannes Tongerloo. Anno 1662. 4°. Bevat 76 verschillende stukken.

Placaet van den Keyzer, ghemaeckt in den jare 1540, noopende 't contracteren van huwelicke, van persoonen zynde beneden hare jaren. In s'Graven-haghe *enz. 1642. 4°.*

Ordonnantien, Statuyten ende Eeuwich Edict der — K. M. Karolus de vijfde — 4 October 1540. In s'Graven-haghe enz. 1648. 4°.

Copie uyten Mandamenten — op de leen-goeden, erf-goeden, thynsen, eygen-goeden, renten oft ander onberoerlycke goeden — dat men die selve voortaen niet en sal moghen verkoopen — eenigen gheestelycken persoonen oft godts-huysen — Copie uyte Mandamenten — op die thienden enz. 1640. 4°. 1648. 4°.

Naar een druk te Antwerpen bij Ian Mollyns (1520?).

Ordonnantie van den Keyser, gemaeckt inden jare 1544 noopende remissien van dootslaghen, brieven van legittimatien, brieven van placet, brieven van respyt, brieven van cessie, brieven van beneficie van inventaris. Te s'Graven-haghe. 1645. 4°.

Ordre en Reglement van den Hove van Holland tegens de excessen in het extendeeren der requesten enz. s'Gravenhage. 1750.

HOLLAND.

Ordonnantie opt stuck van de Justitie, binnen den steden ende ten platten Lande van Hollandt. In 's Graven-haghe enz. anno 1621. 4°. Ook 1642. 4°. 1651. 4°.

Ordonnantie van de politien, binnen Hollandt. In 's Graven-haghe enz. 1622. 4°. 1643. 4°. 1651. 4°.

Placaet op 't stuck van de successien ab intestato. In s'Graven-haghe. 1644. 4°. 1653. 4°.

Verklaringhe van de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt op de ordonnantie van de successien. In s'Graven-haghe enz. 1622. 4°. 1642. 4°.

Instructie vant Asdoms, ende Schependoms Recht. Z. pl. en j. ongepag. 4°.

Placaet verworven by den Staten van Hollant — dat egeene borgen — sullen moghen aengesproocken ofte geexecuteert worden, voor ende aleer de selve Hypotheecque sal wesen geexcusseert. In s'Graven-haghe. 1642. 4°. 1651. 4°.

Ordonnantie — op het middel van 't kleyn zegel. In s'Graven-haghe. 1642. 4°.

Placaet, roerende de goederen en testamenten, codicillen, huwelyckxe voorwaerden ofte andere contracten, ghemaeckt zynde subject restitutie. In s'Graven-haghe. 1644. 4°.

Ordonnantie op het regt van het kleyn zeegel — gearresteert den 30 September 1744. In 's Gravenhage. 1744. 4°.

AMSTELLAND.

AMSTERDAM.

Handt-vesten ende Privilegien van Amstelredam. Mitsgaders sekere Custuymen, Oude-Ghebruijcken ende Willekeuren der selver stede. Item verscheyden Placcaten van verscheyden zaken. Ghedruckt Anno 1597. 215 bl. 4°.

Waarschijnlijk gedrukt te Amsterdam bij Barendt Adriaenssz. De laatste quatern, Dd, schijnt eerst in Januari 1599 gedrukt te zijn, want het laatste stuk is: Ghecundicht den VIII. Ianuary 1599. Is toen eerst het boek uitgegeven?

Willekeuren ende Ordonnantien byden Heeren van den Gerechte der stadt Amstelredamme gemaect, so opde bedelaers, vagabunden eñ leprosen, als oock op de herbergiers, schippers, schuytvoerders, boomsluyters eñ schryvers, die de bedelaers logeren, inde stadt ofte aen boort voeren, ende hier in de poorten opschryven. Mitsgaders op de ambachts-kinderen ende hun meesters, waer na elck van henluyden hen sullen hebben *te reguleren.* Ghedruckt T'amsterdam bij Barendt

Adriaenssz int gulde Schrijfboeck. Int jaer 1597. Ongepag. 4°.

Ordonnantie ende Willekeuren, bij den Heeren vande Gherechte der stadt Amstelredamme, ghemaeckt op tstuck van de asseurantie. Ghedruckt 't Amstelredam bij Barendt Adriaensz. Int jaer 1598. Ongepag. 4°.

Extract uytet Register vande willekeuren der stadt Amsterdamme. Gheteyckent mette Letter H. Nopende de veerschuyt-voerders, 'varende op 't veer, tusschen de steden Amsterdam ende Leyden. Ghedruckt 't Amsterdam bij Barent Adriaensz. anno 1600. 4°.

Extract — Nopende het maecken, meten, ende vercoopen van de catoene bombazyne ende trypen, etc. Ghedruckt t'Amstelredam bij Barent Adriaensz. anno 1600. 4°.

Register van allen den Schouten, Burghermeesteren, Schepenen, XXXVI Raiden, ende allen anderen Regenten der stede Amstelredamme. anno MDICII. 4°.

Opgeplakt eene verbetering van de drukfout: MDIIIC.

Hantvesten, Privilegien, Willekeuren ende Ordonnantien der stadt Aemstelredam. anno 1613. fol. 268 bl. met zes „caerten".

Hierbij behooren als „Gevolch" de Hantvesten enz. van Weesp, Muyden eñ Naerden. Ghedruckt int jaer ons Heeren 1613. 52 bl. fol. — Hantvesten enz. van Monnickendam ende Waterlandt. Ghedruckt 1613. 40 bl. fol. — t'Boeck der Zeerechten. Ghedruckt 1613. 48 bl. waarachter: Register van de Placcaten 1550—1612. 46 bl. fol.

Hand-vesten, Privilegien, Handelingen, Costvymen, ende Willekevren der stadt Aemstelredam, mitsgaders Hoorn, Enchuysen, Edam, Monickedam, Water-landt, Wesop, Muyden ende Naerden, metten aencleven van dien: Alsmede Zee ende Scheeps-rechten van Wisbuy ende de oude Hanse-steden, etc. Hier achter is by-gevoeght een Repertorium van alle Placcaten. 1624. 380, 38, 48, 112 bl. fol.

Met eene plattegrond van Amsterdam. Het bijwerk, hier op den titel vermeld, komt geheel overeen met het „Ghevolch" achter de uitgave van 1613, behalve dat het Register der Placcaten loopt van 1513—1613.

Noch bij den vorigen, noch bij dezen druk is de drukker ergens genoemd. Waarschijnlijk verscheen deze bij Jacob Pietersz. Wachter, die bij zijne uitgaaf van 1639 denzelfden gegraveerden titel gebruikte, en in zijne voorrede op eenen vroegeren druk schijnt te doelen als hij zegt: Beminde Leser, en verwonder u niet over de veranderingh van deses boecx Titul; want ghy het teghenwoordigh als een nieu Boeck moet aensien.

Handtvesten, ofte Privilegien, Handelingen, Costumen, ende Willekeuren der stadt Aemstelredam. t'Amstelredam, bij Jacob Pietersz Wachter. Anno 1639. 466 blz. fol.

Hierachter behooren: Rechten ende costumen van Antwerpen met verscheyde aenteyckeningen, verryckt door Mr. Carel Gabri, advocaet. t'Amsterdam. Anno 1639. 152 bl. fol. Zij vervangen de vroegere bijvoegingen, alleen de zeerechten zijn behouden.

Hand-vesten, Privilegien, Octroyen, Costumen en Willekeuren der stad Amstelredam. T'Amsteldam, bij Otto Smient en Iodocus Smient, 1663. 856 bl. fol. Met zes plattegronden van Amsterdam en Registers. Nader-appendix bl. 857—876.

Vervolg van de Handvesten enz. beginnende met de regeringe van den jare 1663. 't Amstelredam. Gedruckt bij Otto Barentsz Smient en Iodocus Smient. Z. j. bl. 877—1012 en Register. fol. Vervolg van de Handvesten enz. anno 1683. bl. 1013—1208 en Register.

Dit laatste vervolg loopt tot Januari 1684.

Handvesten; ofte Privilegien ende Octroyen; mitsgaders Willekeuren, Costumen, Ordonnantien en Handelingen der stad Amstelredam. Eerste stuk. Te Amstelredam bij Hendrik van Waesberge, Salomon en Petrus Schouten. 1748. 442 bl. en zes plattegronden van A. — Tweede stuk. bl. 445—1174. — Derde stuk. bl. 1174—1700. Register. fol.

Vervolg van de Handvesten enz. — tot in het Iaar 1755. Te Amstelredam, bij de wed. L. Schouten en zoon. 1755. 151 bl. en Register. folio.

Blijkens de opdracht is deze verzameling bewerkt door H. Noordkerk op last der regering, of echter ook dit vervolg van hem is, blijkt niet duidelijk, hoewel het voorbericht van het tweede vervolg het schijnt aan te duiden.

Tweede vervolg van de Handvesten, enz. Voortgezet tot in het Iaar 1777. Te Amstelredam, bij Petrus Schouten. 1778. 280 bl. en Regist. fol.

Bewerkt door Johan Pieter Farret, blijkens de opdracht.

De vroegere en latere Keuren en Publicatien zijn ook veelal afzonderlijk gedrukt, en enkele malen treft men er verzamelingen van aan. Om de belangrijkheid vermeld ik hier:

Ordonnantie van assurantie en avarijen der stad Amsterdam. 't Amsterdam, bij Samuel Lamsveld etc. 1744. 35 bl. 4°.

Ordonnantie voor de Kamer van de Desolaate Boedels der stad Amsterdam. Te Amst., bij Piet. Hendr. Dronsberg. 1788. 96 bl. 8°.

Is van 1777.

Ceremoniboek van de regeering der stad Amsteldam. Z. pl. of j. 68 bl. Met 3 pl. kl. fol.

Recueil van verscheyde Keuren en Costumen. Midtsgaders Maniere van Procederen binnen de stadt Amsterdam. Eerst gecollecteert en beschreven, door Gerard Rooseboom. Tweede Druck. t'Amsterdam voor Jan Hendricks. 1656. 328 bl. 4°.

NIEUWER-AMSTEL.

Keuren en ordonnantien ter Nieuwer-Amstel. 't Zedert den jaare 1599. Tot Amsterdam, bij Pieter van den Berge. 1727. 4°.

In plaats van blad A zijn hier 22 bl. voorin ingevoegd, en dan volgen bl. 11—88, zoodat de oorspronkelijke bladzijden 1—10 later schijnen te zijn aangevuld en herdrukt.

Privilegien, Octroyen, Keuren en Ordonnantien wegens het Heemraadschap van Nieuwer-Amstel. 1781. 4°.

NIEUWKOOP EN NORDEN.

Keuren, Ordonnantien, Privilegie, Extracten, Copie, en Contracten etc. etc. van de heerlijkheid Nieukoop en Norden. Gedrukt Te Amsterdam. Te Nieukoop bij Johannes van Abcoude. 223 bl. 4°.

OUDE-ZIJPE.

Octroyen, Privilegien ende Keuren: Mitsgaders de Ordonnantie van de Weeskamer en Vierschaar van de Oude-Zijpe, ende Hase-polder. t'Alkmaar, bij Gerrit Welhem. 1717. 57 bl. Met kaart, en verder ongepag. 4°.

ALKMAAR.

Ordonnantien, Keuren ende Statuten der stad Alkmaar.

HS. in twee dikke folio-deelen bevattende 463 en 380 folio's. De Keuren loopen van 1625 tot 1787. Het schijnt afkomstig van den secretaris H. Rijser. Afzonderlijke stukken zijn in-4°. uitgegeven.

BEEMSTER.

Extract uyt het Octroy van de Beemster. — Keuren ende Ordonnantien van 't heemraadschap van de Beemster. — Beemsterlands Keuren, Wetten ende Ordonnantien, aangaande de civile regten. —

Instructien voor Dijck-graaff enz. Tot Purmerend bij Pieter Baars, anno 1698. 247, 105 en 107 bl. Met kaart. 12°.

SCHERMEER.

Resolutien van Hoofd-ingelanden, Dijkgraaf en Heemraden van de Schermeer. Te Alkmaar bij Hendrik Coster. 1797.

Inleiding, nabericht, 32 bl. Eerste Afdeeling 88 bl. Tweede afdeeling 166 bl. Derde afdeeling 167 bl. Aanhangsel XXV bl. 8°. De uitgave bedoelde eigenlijk een verweerschrift en verdediging van de handelingen en het bestuur van de vroegere regenten, tegen de veranderingen in 1795 en 1797 ingevoerd.

ENKHUIZEN.

Handtvesten, Privilegien, Willekeuren ende Ordonnantien der stadt Enchuysen. Daer noch by gevoeght zijn de Handtvesten en Privilegien der steden Alckmaer, Hoorn en Medenblick, mitsgaders andere West-Vriesche en Drechterlandtsche Voorrechten. 't Enchuysen. Gedrukt by Egbert van den Hoof. anno 1667. 400 bl. en Register. 98 bl. en 69 bl. en Register. kl. fol.

Met opdracht en voorrede. De : Handtvesten en Privelegien der steden Alcmaer en Hoorn, en de: Handtvesten en Privelegien der stadt Medenblick, met afzonderlijke titels. De uitgaaf is bewerkt door den rechtsgeleerden Westphalen.

Keuren ende Ordonnantien der stede Enchuysen. 't Enchuysen, gedruckt bij Willem Evertss. anno 1655. 230 bl. en Register. 4°.

HOORN.

Ordonnantie van de Weeskamer der stede Hoorn. Z. pl. of j. 24 bl. 4°. (Van 1678).

EDAM.

Nieuwe ordonnantie van de Wees-kamere binnen de *stadt Edam. In 's Graven-hage*, bij Iacobus Scheltus. *Z. j. 64 bl. 4°.* (Van 1626).

PUTTEN.

Ordonnantie ende Keuren gemaeckt by Bailliu ende Leenmannen vanden Lande van Putten, denselven Lande aengaende. In 's Graven-hage, by de Wed., ende Erfgenamen van wijlen Hillebrandt Iacobsz van Wouw. Anno 1640. 61 bl. 4°.

Keuren ende Ordonnantien van de Wees-kamere van den Lande van Putten. In s'Graven-hage enz. anno 1640. 28 bl. 4°.

TEXEL.

Privilegien en Handvesten der stede en des eilands van Texel. Te Amsterdam, bij B. van Gerrevink, en Erve Ratelband, 1745. XVI en 96 bl. 4°.

Met voorbericht en enkele aanteekeningen uitgegeven door Balthasar Huydecoper. Het bevat slechts oudere stukken.

KENNEMERLAND.

Memoriael van de Bailliuwen van Kennemerlant: haerder gerequireerde qualiteyten; prae-eminentien, vry, recht ende gerechticheden. Mitsgaders Previlegien, Coustumen ende Rechten van Kennemerlant, Kermer-gevolg ende volghs ghevolgh. By den anderen vergaedert uyt de Memorien, Previlegien, Stucken ende Monumenten, in de margine op elck Articul aengetooghen. Tot Haerlem gedruckt by Pieter Casteleyn. Anno 1651. 4°.

Mijn exemplaar schijnt incompleet te zijn; het bevat slechts 24 gepagineerde bladz., dan 8 ongepagineerde en daarna volgt een nieuwen titel:

Ordonnantie, Keuren, ende Statuyten; Geordonneert, ghekeurt, ende gestatueert by den Bailliu van Kennemerlant, ende den Mannen van Leene, der Graeffelyckheyt van Hollant: Omme de selve van nu voortaen by eenen yegelycken onderhouden ende achtervolght te werden, over alle de dorpen ende gehuchten, resorterende onder 't

Bailliuschap van Kennemerlant voorn., op de boeten ende peenen daer inne begrepen. Tot Haerlem. Gedruckt by Pieter Casteleyn. Anno 1651. 31 bl. 4°.

Generale Privilegien ende Handvesten van Kennemerlandt ende Kennemer-ghevolgh, midtsgaders: Particuliere voor-rechten, Octroyen, geappostilleerde Requesten, geapprobeerde Keuren, Rechten, Costumen ende Usantien. Als mede Korte beschryvinghe van de Dorpen ende Ghehuchten, van den voorschreven Lande. In 's Gravenhage, by Ian Verhoeve, 1652. 383 bl. 4°.

Vooraan eene opdracht en eene voorrede, waaruit blijkt dat de uitgever was B. van Santen, die al deze stukken bijeen verzameld had. Hij was niet dezelfde die het Memoriael bewerkte, want op bl. 344 vinden wij eene kritiek van het Memoriael.

Het Groot Previlegie en Hantvest Boeck van Kennemerlandt en Kennemer-Gevolgh. Midtsgaders alle de Voorrechten, Octroye, Geapprobeerde Keuren en Rechten — 't samen gestelt door Willem Gerritsz Lams, Burgemeester tot Wormer. 't Amsterdam voor Gerrit van Goedesbergh. 1664. 880 bl. 4°.

HAARLEM.

Keuren en Ordonnantien der stad Haerlem, op auctorisatie en met goedkeuringe van de edele groot Achtbaere Heeren Burgemeesteren en Regeerders derselver stad bijeen verzameld, in order gebragt, en uytgegeven tot het jaer MDCCLV. Te Haerlem by Izaäk en Johannes Enschedé en Jan Bosch. 1755. Eerste deel. 304 bl. Tweede deel 478 bladz. en Register. fol.

Vervolgen op de Keuren en Ordonnantiën der stad *Haerlem — tot het jaer* MCCXC. Te Haerlem by Johannes Enschedé en Zoonen. 1793. Eerste deel. 100, 173, XIII, XVI, 103—235 bl. Tweede deel. bl. 177—384 bl. Register. fol.

BEVERWIJK.

Previlegie der steede van Beverwyck. 34 bl. 4°. Ordonnantien ende Keuren, gemaakt by den Schout, Burgemeesteren en Schepenen der steede Beverwyck. Te Haerlem, by G. van Kessel. 78 bl. en Register. 4°. Z. j. (Omstreeks 1732).

RHIJNLAND (*Bailliuschap*).

Van de Coustume enz. verscheen in 1586 de eerste uitgaaf „in kleyn druck" en de tweede in 1606 „in grooter druck" zoo als het in de uitgaaf van 1620 wordt gemeld. Men bedoelde hiermede wel de uitgaven:

Nievwe Kevren van de Weescamere van Riinlandt. Daerby gevoucht verscheyden andere Costuymen, Gewoonten ende Ordonnantien aldaer van outs, ooc als-noch onderhouden. Gedruckt ten bevele van Bailly ende gesworen Mannen van Rynlandt in den jare 1586. 139 bl. behalve de Tafel.

Aanwezig in de Bibliotheca Thysiana te Leiden. — Nagedrukt in 1607 te 's Gravenhage door Hillebrant Jacobsz. Bibl. der Maatsch. v. Letterk. II p. 120.

Kevren van de Weescamere van Riinlandt. Daerby gevoucht verscheyden andere Kostuymen, Keuren ende Ordonnantien aldaer jegenwoordich vigerende. Mitsgaders oock die eertyts daer in observantie gheweest zyn. Gedruckt ten bevele van Bailliu ende gesworen Mannen van Rijnlandt, in den jare 1606. 4°.

Verg. N. Bijdragen tot Rechtsg. en Wetg. 1874. bl. 456.

Coustumen, Keuren ende Ordonnantien van 't Bailliuschap van Rhijnlandt. Ghemaeckt by Bailliu ende Gezwoorn Welgeboorn Mannen desselfs Lants. *Ende ten bevele* van de zelve ghedruckt tot Leyden, by Ian Paedts Jacobszoon inden Iare 1620. XCIV folios 4°.

Achteraan: Hier naer volghen seeckere Oude Coustumen ende Ordonnantien, die eertydts in Rijnlant gevolcht ende onderhouden zyn gheweest. 23 folios 4°.

Coustumen, Keuren ende Ordonnantien van 't Bailliuschap van Rhijnlandt. Ghemaeckt bij Bailliu ende Gezwoorn Welgeboorn Mannen desselfs Lants. In 's Gravenhaghe by de Weduwe ende Erfghenamen van wylen Hillebrant Jacobsz van Wouw. Anno 1630. LXXVIII fol. 4°. en 20 fol. 4°.

Herdruk van de uitgaaf van 1620. Wellicht is het gedrukt in 1638.

Costumen, Keuren, ende Ordonnantien van het Baljuschap ende lande van Rijnland. — Beschreven door Mr. Simon van Leeuwen. Tot Leyden, bij de Hackens. A°. 1667. 548 bl. en Tafel. 4°.

Dezelfde gaf gelijktijdig bij dezelfde uitgevers uit: Handvesten ende Privilegien van den lande van Rijnland. 743 bl. 4°.

RHIJNLAND (*Heemraadschap*).

Den eersten druk der Keuren en Ordonnantien van et Heemraadschap van Rhynland, van 1596, heb ik iet gezien en kan dus den titel niet juist opgeven.

De volgende druk schijnt de tweede geweest te zijn.

Keuren ende Ordonnantien vant Heemraetschap van Rijnlandt, ende den ghevolghe. Ghemaeckt by Dyckgrave ende Hogheheemraden desselfs Lants. Tot Leyden, Ghedruckt ten bevele van de voornomde Dyckgrave ende Hogheheemraden by Jan Paedts Jacobszoon, in den jare 1610. 87 folios 4°.

Keuren ende Ordonnantien van 't Heemraedtschap van Rijnlant, ende den ghevolghe. Ghemaeckt by Dyckgrave ende Hooghe-Heemraden des selfs Landts. In *'s Gravenhaghe*, by de Weduwe ende

Erffgenamen van wylen Hillebrant Jacobssz. van Wouw. Anno 1629. 72 fol. 4°.

Herdruk der uitgaaf van 1610.

Keuren ende Ordonnantien van het Hooge-Heemraetschap van Rhijnlandt. Gemaeckt by Dyckgrave ende Hooge-Heemraden des selven Landts. Tot Leyden. Gedruckt ten beveele vande voornoemde Dyckgrave, ende Hooge-Heemraden, by de Weduwe ende Erfgenamen van Johannes Elsevier. 1664. 454 bl. en Regist. gr. 4°.

Herdruk van de Keuren van 1610, met weglating van de inleiding en het slot, en met talrijke ingevoegde ampliatiën bij de bijzondere artikelen.

Keuren ende Ordonnantien van het Hoog-Heemraedschap van Rhijnland, gemaakt by Dykgrave ende Hoogheemraeden deszelven Lands. Eerste stuk. Herdrukt — te Leyden by Dieter Delfos, Junior. 1769. 222 bl. 4°. — Tweede stuk, beginnende met den 30n September 1664, tot den Jaare 1767 ingesloten. bl. 224—404. 4°.

LEIDEN.

Kevren der stadt Leyden des Graefschaps van Holland. Gedruct ten bevele van die van de Gerechte der voorschreven stede, int Jaer 1583. Stilo novo (in rand). 133 bl. gr. 4°. met twee Tafelen.

Gedrukt met schrijfletters, op het stadhuis, door de zorg van J. van Hout. Achter mijn exemplaar met dezelfde letter: *Keuren op t' stuck van de draperie, op t' boeken, tot vordernisse van de getimmerten* en *op t' stuc van de nachtwacht.*

Keuren der stadt Leyden, geamplieert ende gerenoveert. Mitsgaders Octroyen, Privilegien en Hantvesten den selven stede gegeven, zynde noch daer bygevoegt de laetste Keuren van de Wees-kamer der selver stede, als mede de Wet*ten ende Statuten* van de Vniversiteyt ende de *Ordonnantie* van 't Collegium Theologiae aldaer 't Amsterdam, voor Ian Hendricksz. Boeck-verkooper op de Rouaense Kay, in den Boeckbinder, 1657. 285 bl. 4°.

Vooraan: Den Drucker tot den Leser. Herdruk van de Keuren van 1583 met bijvoegingen van het later vastgestelde.

Deze druk schijnt de regering genoopt te hebben zelve de Keuren te herzien, en een nieuw Keurboek te doen uitgeven:

Keuren der stadt Leyden. Tot Leyden, by François Hackes en Pieter Leffen, in Compagny. A°. 1658. 317 bl. 4°. Met Register.

Enkele afzonderlijk uitgegeven Keuren in de Bibl. der Maatsch. van Letterkunde, II, p. 124, III, p. 323.

Handvesten, Privilegien, Octroyen, Rechten, en Vryheden, mitsgaders Ordonnantien — der stad Leyden. Verzameld — door Frans van Mieris. Te Leyden, by Abraham Kallewier. 1759. 834 bl. en Register. fol.

WARMOND.

Reglement voor het Ambacht, Dorp en vrye Heerlyckheyt van Warmont. In 's Gravenhage, by Paulus Scheltus. Anno 1714. 26 bl. 4°.

SOETERWOUDE.

Reglement geformeert ten behoeven van de dorpen van Soeterwoude en Stompwyk. Tot Leyden, by Abraham Elsevier. 1699. 30 bl. 4°.

'S GRAVENHAGE.

Keuren en Ordonnantien van 's Gravenhage, soo als deselve van tyt tot tyt geëmaneert, verbetert, vermeerdert, vernieuwt, en jegenswoordig in gebruyk zyn; enz. In 's Graven-hage, gedrukt by Reinier van Kessel, ordinaris stads en kleyn-zegel drukker op de *Princegracht*. 1735. 456 bl. gr. 4°.

Keuren en Ordonnantien van 's Graven-hage, van *28 Mai 1736 tot 4 Juny* 1803. In 's Graven-hage,

by de weduwe J. de Groot en Zoonen. 180
533 bl. gr. 4°.

In de Beschrijving van 's Gravenhage door Mr. Jac de Riemer, 1730—1739, komen, vooral in het twe deel, verschillende oudere Keuren en Kostumen voor.

VOORSCHOTEN.

Coustumen ende Weeskeuren van de vrye Hee lyckheyt van Voorschoten. 1625.

HS. in 4°. van de eerste helft der 17e eeuw.

NAALDWIJK.

Handtvesten, Keuren, Statuten ende Ordonnanti by syne Hoocheydt Frederick Hendrick Prin van Orange etc. gestatueert over zyne heerly heden van Naeldwyck, Honsholredyk ende Honderlandt. In 's Gravenhage, Gedruckt by J hannes Rammazeyn. Z. j. 31 bl. 4°. (Van 163

DELFLAND (*Hoogheemraadschap*).

Van het Bailliuschap zijn mij geene Keuren beken De eerste druk van 1656 bleef mij onbekend.

Keuren ende Ordonnantien van 't Hoog-Heemraa schap van Delfland. Op bevel van de Wel-Ede Heeren Dykgraaf en Hooge-Heemraden van De land. Te Delft. Gedrukt by Andries Voorst op de Markt. 1754. 112 bl. 4°.

Herdruk van de Keur van 1656.

Keuren en Ordonnantien van het Hooge-Hee raadschap van Delfland, geëmaneerd sedert Generale Keure van Februari 1656. Op bev enz. Te Delft. Gedrukt by Reinier Boitet, sta drukker. 1739. 96 bl. 4°.

Keuren ende Ordonnantien van 't Hoog-Heemraa schap van Delfland. Geëmaneert tsedert de Ke *ren in* den jaere 1739 gedrukt. Op bevel e

Te Delft. Gedrukt by Andries Voorstad op de Markt. 1755. 90 bl. 4°.

Hierop een vervolg bl. 91—236 bevattende de Keuren sedert 1755 tot 1790, zonder titel, doch waarschijnlijk in 1790 bijgedrukt, met doorloopende paginatuur. Hierbij behoort nog een: Reglement op de Rekeningen, zooals het werd vastgesteld door de Staten van Holland en West-vriesland 9 Maart 1605. 11 bl. 4°. zonder titel, dat onder de Keuren niet is opgenomen.

DELFT.

Keuren en Ordonnantien op 't stuck ende train van de Justitie binnen de stad Delft.

HS. in folio uit de tweede helft der 17e eeuw, zoover mij bekend, niet gedrukt.

Ordonnantie ende Keure van de Weeskamer der stadt Delft. 1679.

HS. in 4°. uit het laatst der 17e eeuw. Niet gedrukt.

SCHIELAND (*Bailliuschap*).

Keuren ende Ordonnantien over den Lande ende Bailliuschappe van Schielant. Tot Rotterdam, bij Pieter van Waesberge. 1720. 91 bl. 4°.

Deze uitgaaf bevat de nieuwe algemeene Keur van 7 Mei 1720. Er bestaan echter oudere Keuren en Ordonnantien „voor desen meermalen uitgegeven", welke uitgaven mij echter niet onder de oogen kwamen.

SCHIELAND (*Heemraadschap*).

Keuren ende Ordonnantien van 't Heemraedschap van Schyelandt ende den gevolge van dien. Ghemaect by Hooge Heemraden des zelffs Landt. Tot Rotterdam. Ghedruckt (ten bevele van de voornoemde Hooghe Heemraden van Schyelandt) by Matthys Bastiaensz. In den jare 1623. fol. 84. 4°.

Keuren ende Ordonnantien van 't Heemraedschap van Schielant, ende den gevolge van dien, gemaeckt by Hooge Heemraden. Te Rotterdan Is. Naeranus. 1696. 4°.

Drukken van 1664, 1687, 1702, 1720, 1730, 1 in-4°. telkens met de latere bijvoegingen vermeerdei aangevuld.

ROTTERDAM.

Generale Keure ende Ordonnantie der stad Roi dam. Tot Rotterdam, gedrukt by Pieter Waesberge, ordinaris drukker der voorsz. ε 1730. 4°.

Onder dezen titel verscheen eene uitgebreide verz ling, in vijf volumina afgedeeld, van verordeningen, met bijzondere titels gedrukt bij Pieter van Waesb welke verordeningen zijn gerangschikt in 10 boeken, wijl vóór ieder boek weder een titel staat: Eerste l rakende burgers en burgerschap, — tweede boek, houc ordre tot securiteyt, enz. Vooraan een algemeene: Tafe Generale Keuren en Ordonnantien der stad Rotter mitsgaders publicatien en waerschouwingen, daer toe re.

De verzameling komt dikwijls voor, aangevuld of meerderd met de latere verordeningen.

SCHIEDAM.

Ordonnantie van de Wees-camer der stede Sc dam. Met octroy van den E. Heeren Staten Hollant ende West-Vrieslant. Tot Rotterdam Jan van Waesberghe. Ongepag. 4°. Achtera anno 1598.

Ordonnantie opt backen ende verkoopen van tbro Anno 1602. 4°.

Ordonnantie opt stuc van den armen. 1598. 4'

In 1777 is door H. Backhuyzen, boekverkoope 's Hage, verspreid een in folio gedrukt „Berich Voorwaarden" van inteekening op: „Handvesten Privilegien, Octroyen, Regten en Vrijheden, mit ders Ordonnantien, Resolutien, Placcaaten, Verbi *nissen, Costumen*, Instructien en Handelingen der

Schiedam, voorzien met noodige historische en oudheidkundige aanteekeningen door een' voornaam Rechtsgeleerden" — welk werk echter niet is verschenen.

HILLEGERSBERG.

Reglement voor het Ambacht van Hillegersberg. Tot Rotterdam by Abraham en Pieter van Waesberge, ordinaris Druckers der voorsz. stad. 1706. Ongepag. 4°.

SCHOONHOVEN.

Ordonnancie ende Statuten der stede van Schoonhoven de anno 1557.

HS. in fol. 84 fol. De Keur bestaat uit 536 artikels. Ongedrukt.

ZEVENHUIZEN.

Nieuw Reglement op de beheering van den Tweemans-Polder onder Zevenhuyzen. Te Rotterdam by Nikolaas Topyn. 1738. 68 bl. 4°.

VIANEN.

De Statuta et Consuetudines zijn afgedrukt in:

Observationes ad Jus Vianense — operâ et studio Johannis Andreae van der Muelen. Ultrajecti apud Iohannem Ribbium. 1686. 4°.

BUREN.

Reglement en Ordonnantie op het stuck van de policie, financie en justitie van de stadt en graefschap Buyren, in date den sesden April 1699. In 's Gravenhage by Jacobus Scheltus, ordinaris drucker ten dienste van Syne Koninghlycke Majesteyt van Groot Brittannie. Anno 1699. 25 bl. 4°.

GOUDA.

Ordonnantie van de Vierschare der stede van der Goude. Begrypende mede eenighe andere politycque *zaken en costumen* der selver stede.

Van nieus oversien, verbetert ende vermeerdert. Ter Goude, Ghedrukt by Pieter Rammaseyn, anno 1633. 74 bl. 4°.

Hieruit blijkt dat reeds 5 September 1607 eene Ordonnantie van de Vierschare der stede van der Goude was „gearresteert eñ in druck uytgegeven", die mij onbekend bleef. Deze uitgaaf bevat de verbeterde en veranderde Ordonnantie van 18 Junij 1633.

Instructie voor den wethouderen der stede van der Goude, begrypende eensdeels wat heurluyder officie respective zy, ende wat syluyden ex officio vermoghen ofte niet. Ter Goude, Ghedruckt by Pieter Rammaseyn. Anno 1633. 11 bl. 4°.

Een andere druk 8 bl. genummerd. Dan volgt ongenummerd: „Instructie voor de Wethouderen; Manier van inleidinghe voor Schepen te doen" enz. en „Forme om den Houwelycken Staet te bevestighen".

Ordonnantie van de Policye-camer deser stede van der Goude. Van nieus oversien, verbetert ende vermeerdert. Ter Goude. Gedr. by Piet. Rammaseyn. 1633. 11 bl. 4°.

Latere Keuren, afzonderlijk in 4°. gedrukt, van welke ik slechts enkele vermeld:

Keure ende Ordonnantie, aengaende de vreemde personen, ende degene die slapers logeren, binnen der stede van der Goude. Ter Goude, by Piet. Rammazeyn. Anno 1648. 3 bl. 4°.

Ordonnantie van de Banck van Leening der stadt Gouda. Tot Gouda. Gedruckt by Corn. Dyvoort. 1654. 4°.

Ordonnantie op het vieren ende onderhouden van den Sondagh ende andere geboden vier-dagen. Tot Gouda. Gedruckt by Corn. Dyvoort. Anno 1654. 4°.

Octroy over 't verleenen en passeren van transporten ofte andere acten, vergunt aen de stadt

Goude. Ter Goude. Gedr. by Corn. Dyvoort. Anno 1659. 4°.

Ordre ende reglement op de scholen binnen de stadt Goude. Ter Goude. Gedr. by Corn. Dyvoort. 4°. Z. j. (1662).

Vernieuwinge van de Keuren van de Weeskamer der stadt Goude. Gedruckt ten beveele van 't collegie van de Magistraet derselver stadt. Ter Goude. Gedruckt by Cornelis Dyvoort. Anno 1669. 63 bl. en Register. 4°.

Van 1669, vervangende de Ordonnantie van 1613, die niet gedrukt schijnt te zijn geweest.

WOERDEN.

Keuren van het Groot-Waterschap van Woerden. Te Utrecht bij P. Muntendam. 1811. 88 bl. 8°.

Ik vermeld die hier omdat er geen vroegere uitgaaf bestaat, en deze ook de oudere Keuren sints 1544 bevat.

OUDEWATER.

Keuren der stede van Oudewater des graefschaps van Hollant. Gedruckt ten bevele vanden Officier, Burghemeesteren ende Schepenen der voorz. stede, int jaer 1605. Z. pl. 129 bl. 4°. Met twee tafels.

Keuren der stad Oudewater. Gedruckt met kennisse van den Officier, Burgemeesteren en Schepenen der voorz. stede. 1753. Z. pl. 126 bl. Met twee tafels. Achteraan: Gedrukt by Ioannes Ooms, stadsdrukker van Oudewater en Woerden, na den eersten druk van't jaar 1605.

Slordige herdruk.

GORINCHEM.

Willekeuren ende Statuten, gemaeckt by den Heeren Drossaert, Burgemeesteren, ende Gemeene Vroetschap der stadt Gorinchem.

Keur van 1611. HS. notarieel afschrift, 77 bl. fol.

LANGERAK.

Keuren van Langerak, loopende tot 1670.

HS. in fol. 58 fol.

OVERWAARD.

Handvesten, Keuren — van den Overwaard — bij een verzameld — door — Nicolaas van Slype. Te Gorinchem, bij de Erven Goetzee. 1782. 403 bl. en Register. 8°.

TER HEYDEN.

Ordonnantie ende Reglement — van de Binnen-Polder Ter Heyden. In s'Gravenhage, by Jacobus Scheltus. 1697. Ongep. 4°.

EMILIAPOLDER.

Ordonnantie ende Statuten — van Emilia-Polder. In s'Gravenhage, by de Wed. van Hillebrandt Jacobssz. van Wouw. 1650. Ongepag. 4°.

MAASLAND.

Keuren en Ordonnantien van Maasland. 27 bl. 4°. Z. pl. of j. ('s Hage 1766). Weren van arme personen, — brandreglement, — tegen onbehoorlijk rooken van tabak, — rieten daken, — losloopen van stieren.

MAASSLUIS.

Octroy van Haar Ed. Groot Mogende de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland van dato den XXIII Mey XVI^{C} ende veerthien. Volgens welke Maas-sluys is gesepareerd van Maas-land, en opgeregt tot een aparte jurisdictie. Als mede de respective Keuren en Ordonnantien, dienende tot een Reglement van de Policie aldaar. Te Maassluys, by Nicolaas van den Burgh, boekverkooper. 1757. Ongepag.

In enkele exemplaren is bijgevoegd: Verscheyden acten ende Sententien. Z. tit. Ongepag.

Ook zijn er somtijds bijgebonden de latere afzonderlijk uitgegeven: Keuren en Ordonnantien op de brand-spuyten. 1758. Keure van de asch en vuilnis. 1764. Keure aangaande de netten. 1765. Reglement waer naer de pakkers en bergers van haring en visch zich zullen reguleeren. 1765.

Nieuwe Keuren en Ordonnantien van Maassluys, volgens resolutie van de Edl. Groot Mogende Heeren Staten van Holland ende Westvriesland den 14 July 1768 geapprobeert. Te Maassluys, by Nicolaas van den Burgh. 1768. 32 bl. 4°.

ASSENDELFT.

Handvesten ende Privilegien, mitsgaders Keuren en Ordonnantien van Assendelft. Te Amsterdam, by Gerred en Johannes de Broen, boekverkoopers. 1768. gr. 4°. 358 bl.

Vooraan een opdracht aan Mr. C. Deutz van Assendelft, door Marten Adriaan Beels, die de verzameling bijeenbracht en er eene korte beschrijving van Assendelft voor plaatste.

MIDDELHARNIS.

Uytgifte ende Handtvesten van 't Bedycken van Middelharnis, raeckende dezelve heerlyckheyt. In s'Gravenhage, by Levyn van Dyck. Anno 1683. 16 bl. 4°.

Kevren ende Ordonnantien van Sint Michiel in Putte dat men noemt Middelharnisse. Tot Delf, by Arnold Bon. Anno 1660. 50 bl. en Regist. 4°.

KRIMPENREWAARD.

Handtvesten vanden Crimpenre-weert. In 's Gravenhaghe, by Ludolph. Breeckevelt. Anno 1656. Ongepag. 4°.

Keuren vanden Crimpenre-weert. Tot Schoonhoven, by Leendert van Heck. Anno 1656. Ongep. 4°.

Reglement voor de Crimpenre-waard. Gearresteert by Hun Ed: Gr: Mog: de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland op den 8 January 1762. Te Gouda, by Johannes van der Klos. 1767. 51 bl. 4°.

Reglement voor Bailliuw, Schout — van de hooge Heerlijkheid Lekkerkerk. Z. pl. en j. 4°. (1720).

ALBLASSERWAARD.

Hand-vesten, Privilegien, Keuren en Reglementen, aangaande den Alblasserwaard, — zóó voor als na den jaare 1720 geformeerd. Te Gorinchem, by Teunis Horneer. 1765. 537 bl. met Register en kaart. 12°.

Vermeerderde herdruk van een te Dordrecht bij Mattheus van Nispen in 1678 verschenen uitgaaf; 385 bl. met Register. 12°. zonder kaart, onder den titel:

Hantvesten, Privilegien, Keuren ende Reglementen aengaende den dyckrechte van den Alblasserwaert. Tot Dordrecht, by Mattheus van Nispen, boeckvercoper by de Nieuwbrugh in den Sonnewyzer.

ZWIJNDRECHTSCHEN WAARD.

Handvesten en Oorkonden betrekkelijk de regtsgeschiedenis van den Zwijndrechtschen Waard, door D. W. Nibbelink. Leiden 1860. 4°.

DORDRECHT.

Ordonnantie ende Reglement op de Maniere van Procederen voor de Kamere Judiciële der stadt Dordrecht. Gemaeckt ende gearresteert by myn Ed. Heeren van den Gerechte, Oudt Raden ende Goede Luyden van den Achte der voorsz. stede op den 28sten December ao. 1648. Met eenige ampliatie ende correctie, daer inne by myn Ed. Heeren van den Gerechte voornoemt van tydt tot tydt gedaen, ende laatstelyck op den 3den January ao. 1663. Tot Dordrecht. Gedruckt by Hendrick ende Johannes van Esch, Stadts Drucker in 't jaer 1682. 4°.

Reglement op het houden van de Rolle van den Heere Schout der stadt Dordrecht. (1671). Z. pl. *en j.* 4°.

Ordonnantie roerende de Wees-Kamer, wees-Kinderen ende andere persoonen toe-sicht behouvende tot bewaringe ende regeeringe van haren goeden, met den aenkleve ende toebehoorten van dien. By myn Heeren den Schout, Borgemeester, Schepenen, Raden, Oudt Raden, ende Goede Luyden van den Achte der stede van Dordrecht gemaeckt den 24sten November 1639 en van den Stadthuyze met de klocke gepubliceert. Ende Ampliatie van dien gedaen den 29sten April a°. 1651. Tot Dordrecht. Gedrukt enz. A°. 1669. 4°.

Ordonnantie aangaande de desolate, en onder beneficie van inventaris, ge-aanvaarde boedels binnen Dordrecht, den resorte van dien: Mitsgaders in de baronnie, en jurisdictie van de Merwede voorvallende. Tot Dordrecht, Gedruckt enz. in 't jaer 1682. 4°.

Octroy ende Reglement tot bestellinge van de Magistrature binnen de stadt Dordrecht. Tot Dordrecht. Gedruckt enz. in 't jaar 1679. 4°. Instructie voor de Burgemeesters. — Resolutie der Staten van Holland, approberende de daarin opgenomen Keur van 20 Nov. 1663 „jegens de brigues en kuyperyen omtrent de Regeeringh" te Dordrecht. 4°.

Die Sententie van den Keyser, roerende 't stapelrecht der stede van Dordrecht, met de verklaringe daerop gevolcht. In 's Gravenhaghe. 1647. 4°.

Herdruk van een uitgave te Delft, ten huyse van Cornelis Henricksz, Lettersnyder van 1541. Mij onbekend.

Stapel-recht, gegeven an die van Dordrecht by Jan den Eersten, ende Jan den Tweeden, Willem den Vierden ende Willem den Vyfden van die namen, Graven van Holland enz. in de jaren 1299, 1344 eñ 1355. Mitsgaders 't Gewysde van Keyser Karel, *daarop gevolgd*, 1540 en 1541. Verklaringe voor 't verbodemen en verstapelen van rys, nopende Rotterdam. 1541. Verdrag tusschen Dordrecht en Gorinchem, by den Keyser bekrachtigd. 1541. Uytsprake aangaande de steden Dordrecht en Schoonhoven. 1549. Uytlegginge van Philips, coninc van Spangie, roerende den stapel. 1566. Besluyt der Staten van Holland enz. over 't verleenen van panding-Brieven dien aangaande. 1588. Panding-Brieff van Mauritz, geboren Prince van Orange etc. en t'Hoff van Holland. 1588. Tot Dordrecht. Gedruckt enz. 1673. 4°.

Dag-lyste of Gedenk-boek der gewoonlijke besigheden van d'Ed. Groot-Achtbare Heeren, de Heeren van den Oud-Rade, of Vroetschap, mitsgaders de Kamere Judiciele der stad Dordrecht enz. Van nieus oversien, verbeterd en vermeerderd door Matthys Balen Jansz. Voor den jare 1676 en de navolgende jaren. Tot Dordrecht. Gedrukt by Symon onder de Linden. 1676. 4°.

Handvesten, Privilegien, Vrijheden, Voorregten, Octrooijen en Costumen — der stad Dordrecht, opgesogt — door Mr. Pieter Hendrik van de Wall. Te Dordrecht, bij Pieter van Braam. 1770. fol.

8 stukken en een afzonderlijk Register.

VLAARDINGEN.

Handvesten, Octroyen, Privilegien en Regten, aan de stede Vlaardingen — vergunt of bevestigt — mitsgaders oude Keuren en andere egte stukken daer toe betrekkelijk. — Te Utrecht, bij J. van Schoonhoven. 1775. fol. 486 en CLII bl. fol. en 11 platen.

Bezorgd door M. van Nievelt Az. met eene geschiedenis van Vlaardingen. — Sommige exemplaren hebben 1772 *op den titel.*

VOORNE.

Dit zijn die Keuren van den lande van Voirn (beeldtenis van Keiser Karel V). Ghedruckt in 's Graven-haghe by Aelbrecht Hendricxz, ordinaris drucker der Heeren Staten 's landts van Hollandt. 1598. Ongepag. 4°.

Ordonnantie ghemaeckt by den Bailliu. Leen-mannen, Breetste Gheerfden, ende Schouten ende Schepenen van den Lande van Voorne, opte regieringhe vanden voorsz. landen, den negenden Januarij, anno sesthienhondert ende twintich. Achteraan: In s'Gravenhage, by Hillebrant Jacobssz. Anno 1620. 4°.

Keuren en Privilegien des Lands ende Heerlyckheyts van Voorne. By Jacob Kahoen, boekverkooper in den Briel. 1684. 274 bl. 4°. Hierbij behoort het volgende, wat ook afzonderlijk voorkomt:

HEENVLIET.

Keuren ende Privilegien der stede ende vrye heerlyckheyd van Heenvliet. (Brielle, 1684). 27 bl. 4°. Z. j. en pl.

BRIELLE.

Beschrijving van de stad Brielle en den lande van Voorne — door K. van Alkemade en — door Mr. P. van der Schelling. Te Rotterdam. 1729. fol.

Het tweede deel bevat: De Privilegien, Octroyen, Ordonnantien, Reglementen, Keuren enz. betreffende de stad Brielle en den lande van Voorn.

ZEELAND.

Dit zijn de Keuren van den Lande van Zeelandt. Tot Delff, by Bruyn Harmanssz Schinckel. 1604. Ongepag. 4°.

Kuere van den Lande van Zeelandt. Tot Middelburgh, by de weduwe ende erffgenamen van Symon Moulert. Int jaer 1635. 4°.

Keur van 1495 met later interpretatie en ampliatie.

Keure van den Lande van Zeelandt, daerby gevoeght zijn de Interpretatie ende Ampliatie van eenige Artyckelen der voorz. Keur. Ghedrückt na de rechte originele Copie, berustende ter rekenkamer van de Ed. Mog. Heeren Staten van Zeelandt. Tot Middelburgh, by Leendert Bakker. 1748. 80 bl. 4°.

Er bestaan nog verschillende andere drukken dezer Keur; als te Antwerpen bij Hier. Verdussen, z. j., te Middelburg bij Barthol. de Later, z. j. enz.

Ordonnantie van Syne Princelycke Excellentie op 't stuck van de Politie, binnen Zeelandt. (Van 1583). s'Graven-haghe enz. 1647. 4°. Middelburgh. (1666). 4°.

Naerder ampliatie van het Placcaet van Policie. Tot Middelburgh, by Petrus Dutenus. Z. j. (Van 1673). 4°. 16 bl.

Placcaet tegens 't vechten, trecken van messen of ander geweer, straetschenders, etc. Tot Middelburgh. (Van 1654). 4°.

Placcaet van de Staten van Zeelant, jegens verscheyden misbruycken, gepleeght by de lantluyden enz. Te Middelburg. (Van 1664). 4°.

Placcaet van ampliatie — wegens de zware ende grouwelycke sonden van ontughtigheyt, hoererye en overspel, etc. Tot Middelburgh. (Van 1666). 4°.

Placcaet en naerder Ordonnantie tegens de excessen gepleeght in de jaght, visscherye en vogelrye, etc. Te Middelburg. (Van 1675).

Reglement op de gestrande, genaufrageerde — goederen. Te Middelburg. (Van 1751). 4°.

Er bestaan zeer talrijke uitgaven in 4°. van de verordeningen der Staten van Zeeland, die ook soms bijeenverzameld voorkomen.

Eene verzameling van alle op het belastingwezen betrekking hebbende verordeningen, in twee deelen, met vooraan gedrukte Registers, werd te Middelburg bij Johan [illegible]akker uitgegeven loopende tot 1761. Vervolgens is die [illegible]rie tot 1779 voortgezet door opvolgende uitgaaf der [illegible]euwe *verordeningen.*

MIDDELBURG.

Costumen, Ordonnantien en Statuten der stad Middelburg — met aanteekeningen van Mr. Jan de Timmerman — en Mr. Corn. Versluys. Te Middelburg, bij Pieter Gillissen. 1772.,4°.

Vroeger meermalen gedrukt, de eerste druk is mij onbekend.

Ordonnantie op 't stuk van assurantien — der stad Middelburg. Te Middelburg, bij Will. de Klerk. Z. j. (Omstreeks 1746). 46 bl. 4°.

Zeer talrijk zijn de afzonderlijk in-4°, bij Will. de Klerk en anderen, gedrukte verordeningen, die somtijds bijeenverzameld voorkomen, naar het:

Register der Ordonnantien rakende de stad Middelburg. Te Middelburg, bij Hermanus Snel. Z. j. 4°.

Loopende tot 1787.

VLISSINGEN.

Coustumen, Statuten, Privilegien ende Ordonnantien der stadt Vlissingen. Te Vlissingen, bij Pieter de Paaynaer etc. 1763. 195 bl. Ordonnantie op de Weeskamer — op de erfscheydinge ende servituyten. 80 bl. 4°.

Vele Ordonnantien afzonderlijk in-4° gedrukt, van 1614 tot 1795.

Er bestaan ook HSS. van de oudere Keuren, en de Hoogleeraar Fruin te Utrecht bezit een HS.: Coustumen, Ordonnantien en Statuten der stede Vlissingen. Extracten en Privilegien en Tractaten, enz. In Vlissingen door Jan Guepin, anno 1736 in Junij. 384 bl. met Register. Daarin een lijst der Baillius van 1378 af en eene korte beschrijving der stad.

VERE.

Van Vere zijn mij alleen afzonderlijke in-4°. gedrukte Ordonnantien bekend, loopende van 1616 tot 1777.

VOSMAAR.

Statuten, Ordonnantien ende Keuren der heerlykheyt van Vosmaar. HS. in 4°. van 1722.

OUDENBURG.

Keuren der stede Oudenburg. HS. op pergament in fol. 17e eeuw.

SLUIS.

Cveren, Costumen ende Statuten der stad Sluys, Waterrecht ende Nieumuyden. Tot Middelburgh. By de wed. van wylen Symon Moulert. Anno 1629. 71 bl. en Register. 4°.

Keuren, Costuymen ende Statuten der stadt Sluys enz. Tot Middelburg by Nicolaas Lonis. 1712. 71 bl. met Regist. gr. 4°.

Herdruk der vorige uitgaaf.

AARDENBURG.

Coustumen en Privilegien der stad en schependomme van Aardenburg. Te Middelburg, bij Anthony de Winter. 1743. 90 bl. en Regist. 4°.

Herdruk eener uitgave van 1680, die ik niet zag.

Politycque Wetten en Ordonnantien der stad en schependomme van Aardenburg. Te Midd., bij Anth. de Winter. 1743. 19 bl. 4°.

THOLEN.

Ordonnantie ende Styl van procederen voor den Ed. Gerechte der stad Tholen en andere Keuren van 1701—1724. HS. in-4°.

GOES.

In een HS. getiteld: Stukken, rakende de Vierschaare, de Weeskamer en het Landregt der stede Goes, staat voorin: De Ordonnantie van Hun Ed. Agtb. op het stuk van de civile justitie binnen de stad en haar ressort, is van den 16 Juny 1620, en gedrukt te Goes voor Albert Feyth, 1620, herdrukt voor Mar. Smytegelt 1656, oversien en eenigsins verandert, soveel de salarissen aangaat, den 23 Jan. 1696, gedrukt voor Johannes Myer. 1696. Mij zijn deze drukken niet onder de oogen gekomen.

DE BIBLIOTHEEK VAN DE HOLLANDSCHE GEMEENTE TE LONDEN.

In het „Athenaeum" van 7 Aug. jl. N°. 2493 komt een belangrijk opstel voor over „The free library of the Corporation of the city of London", hetgeen ik meen te moeten overzetten in: „de openbare stadsbibliotheek van Londen." Die bibliotheek werd reeds in 1421 opgerigt en had haar ontstaan aan niemand anders te danken dan aan den bekenden Richard Whittington „thrice Lord Mayor of London". Omstreeks het jaar 1550 werd die bibliotheek — op zeer zonderlinge wijze — van bijna haar geheelen boeken- en handschriftenschat beroofd, en dat wel door niemand minder dan den Hertog van Somerset, en eerst in 1826 werd er aan gedacht om in de grootste stad der wereld weder eene *gemeente*-bibliotheek in het leven te roepen, die *nu* in vollen bloei verkeert.

Maar *hoe* belangrijk en lezenswaardig de geschiedenis van deze boekerij ook zij, het is mijn doel niet haar naar aanleiding van dat opstel hier uitvoerig te bespreken, omdat ik zou meenen alsdan buiten het kader van dit tijdschrift te gaan. Iets *anders* is het echter een plaatsje te vragen voor *dat* gedeelte van het genoemde opstel waar gesproken wordt over de *Bibliotheek der Hollandsche gemeente*, in Austinfriars te Londen, die in 1863, door den kerkeraad dier gemeente, aan de stads-bibliotheek van Londen in „bruikleen" werd aangeboden, welk aanbod gretig werd aangenomen. Zóó algemeen verspreid is het „Athenaeum" in ons land toch niet, *geloof ik*, dat er onder de lezers

van de „Bibliographische Adversaria" nog niet enke
zullen gevonden worden, voor wie deze mededeeling
nog nieuw zijn. Mr. W. H. Overall, de tegenwoordi
bibliothecaris der stads-bibliotheek, zegt o. a. het v
gende van die boekerij.

„De bibliotheek der Hollandsche gemeente werd
het jaar 1650 door Marie Dubois gesticht, ofscho
reeds enkele werken vóór dat tijdstip bijeengebra
waren. Sedert dien tijd werd zij aanmerkelijk verme
derd, en wel voornamelijk door de predikanten dier g
meente, de Hollandsche Oost-Indische Compagnie,
leden van den kerkeraad en de Hollandsche gezante
Door C. Calandrinus, vicaris van Stapleford, in Esse
werd een index op de handschriften vervaardigd. E
halve oude handschriften en wiegedrukken, is er o
eene groote verzameling van eigenhandig geschrev
brieven, de briefwisseling van enkele der voornaams
Hervormers en der grondleggers van de Nederlandsc
republiek. Onder de eersten vindt men de namen v
Erasmus, Calvin, Beza, Bucer, — die op uitnoodigi
van den Aartsbisschop Cranmer naar Engeland kwa
later docent in de theologie aan de Universiteit v
Cambridge, en in hoog aanzien bij Eduard VI was, -
Petrus Martyr, Grindall, aartsbisschop van Cante
bury; Viret, J. à Lasco, Bullinger, Dathenus, Jo
Fox en vele anderen. Onder de laatsten zijn briev
van Willem I, Prins van Oranje, Philips van Marni
Heer van St.-Aldegonde [1], en andere mannen van naa

---

[1] Deze brieven — benevens nog enkele, in het Britsch Muse
berustende — van Philips van Marnix, zullen worden opgenomen
een afzonderlijken bundel, ten vervolge op zijne „Godsdienstige
kerkelijke geschriften", die, met inleiding en ophelderingen, d
Ds. J. J. van Toorenenbergen met evenveel zorg als kennis w
den uitgegeven, en bij den uitgever dezer „Bibliographische Adv
saria" *in twee* deelen het licht hebben gezien.

die door Motley, in zijne: History of the Dutch Republic" vermeld worden. Er is ook nog eene verzameling van 272 oorspronkelijke berigten aan Abraham Ortelius, van de meeste zijner geleerde tijdgenooten. Bij verscheidene brieven zijn de gegraveerde portretten der schrijvers gevoegd. Vervolgens brieven en geteekende stukken van Lord Burleigh en Walsingham; de graven van Leicester, Sussex en Lincoln; Lord Bacon, de bisschoppen en Lord Mayors van Londen, enz. Een latijnsche quarto-bijbel op perkament (MS.), met gekleurde titels en aanvangletters der hoofdstukken; een Hollandsche bijbel met gekleurde titels, in twee deelen, van 1360; een bijbel gedrukt te Delft in 1477. („In German" staat er, met een ?. Dat zal dus wel de „Bible in duytsche" zijn, gedrukt te Delft bij Jacob Jacobszoon (van der Meer) en Mauricius Yemantszoon van Middelborch, — de eerste bijbel in de Nederlandsche taal gedrukt [Campbell, Annales. N°. 290]); eenige folio-uitgaven van de klassieken, door Stephanus (Estienne) gedrukt, enz. Vervolgens de werken van Speed, Stowe, Baker, Fox, Fuller, Stillingfleet en Taylor. Ook een zeer uitgebreid werk, getiteld „The Councils of the Church", gedrukt te Parijs in 1644, in 37 folio deelen. (Dit zal dus waarschijnlijk moeten zijn: „Conciliorum omnium generalium et provincialium collectio regia", een werk, dat volgens eene vorige uitgaaf van Brunet, al zijne vroegere waarde verloren heeft, volgens de laatste uitgaaf echter tegenwoordig moeijelijk te vinden is. Overigens bevat de bibliotheek oude — en daaronder kostbare — Latijnsche, Hoog- en Nederduitsche benevens Engelsche theologische werken. In het geheel zijn er ± 800 werken, die ongeveer 2000 deelen uitmaken".

Voorzeker eene kostbare verzameling! — laat onze berigtgever er op *volgen* — *wier* eerste verblijfplaats echter een ... vliering was! Later werd ze behoorlijk in kasten geborgen en eene som van £ 300 toegestaan voor het inbinden of herstellen van banden.

Wat echter Mr. Overall *niet* vermeldt, en toch voor ons van niet minder belang is, is het feit, dat het zoo belangrijke oud-archief der Hollandsche gemeente thans óók in de stadsbibliotheek in Guild-Hall, berust. Zooals bekend — of misschien te weinig bekend — is, wordt dit archief in zijn geheel uitgegeven door de zorgen der Marnix-Vereeniging, die in 1869 werd opgerigt met het doel „om de oorkonden onzer Nederlandsch-gereformeerde kerken, uit de XVIe eeuw, onder het bereik te brengen van het historieminnend en kerklievend publiek". Misschien is het niet overbodig hier — in verband, èn met het reeds medegedeelde èn vooral met hetgeen nog volgen moet, — in herinnering te brengen, dat van het bedoelde archief bij de firma Kemink en Zn., reeds het licht heeft gezien: *a.* Kerkeraads-protocollen (1569—1571), uitgegeven door Dr. A. KUYPER. — *b.* Acten van de Colloquia der Nederlandsche gemeenten in Engeland (1575—1609, 1612—1625), uitgegeven door J. J. VAN TOORENENBERGEN. — *c.* Gheschiedenissen ende Handelingen die voornemelick aengaen de Nederduytsche natie ende gemeynten, wonende in Engelant ende int bysonder tot Londen, vergadert door SYMEON RUYTINCK, CAESAR CALANDRINUS ende AEMILIUS VAN CULENBORGH, Dienaren des Godlicken Woords, uitgegeven door J. J. VAN TOORENENBERGEN.

In mijn oog maakt deze laatste afdeeling niet het minst belangrijke gedeelte uit van dit archief, waarvan teregt in de voorrede der „Colloquia" wordt gezegd: „Men vindt hier het kerkelijk en ook het burgerlijk leven der vluchtelingen, die in Engeland bij den aanvang van den tachtigjarigen oorlog vrijen godsdienst en brood zochten, zonder opsiering door hun eigen hand geteekend".

Die „Gheschiedenissen ende Handelingen" doorsnuffelende om te onderzoeken of hier of daar ook nog eenig berigt aangaande de bibliotheek der gemeente verscholen lag, werd ik aangenaam verrast door de volgende korte mededeeling en merkwaardigen brief van den predikant Simeon Ruytinck, (dl. I, bl. 223, A°. 1605), waardoor ik tevens in staat ben de mededeelingen van Mr. Overall eenigszins te kunnen wijzigen en aanvullen. Dat berigt luidt:

„In dit jaer hebben wy begonnen (met het goetvinden der Broederen) een Bibliotheca te stichten, ende opdat deselve mocht bevoordert worden, so schreef ick desen navolgenden brief aen den Kerckenraedt:

„Het is eenen loflycken voorslagh gheweest van sommighe Broeders een plaetse in onsen Tempel af te zonderen, om daarin te versamelen de nutste ende weerdighste schriften der oude vaderen, ende gheleerden onser tyden: De ghewillighe toestemminghe van d'andere (die haer goetduncken ooc daerover moghten wtsprecken) is insgelycx prysensweerdigh. Want dewyle het Godt belieft sodanighe persoonen onder ons te verwecken, die tot bevoorderinghe van sulck een heerlick werck beyde goed ende moet hebben, so en moghen wy sulck een miltheyt niet verwerpen, noch oock dien goeden yver wtblusschen. 'T is wel waer dat onse godsalighe ende gheleerde voorgangers sulcx niet en hebben aenghevangen, 't en is daerom niet berispelick dattet vande nacomelinghen gheschiede: niet dat wy daermede haer van onachtsaemheyt willen beschuldighen, ghelyck wy ooc daerdoor den wyt (het verwijt) van nieuwsghiericheyt niet en verdienen. 'T is een vrye saecke sulcx te doen ofte te laten, nochtans is 't loflycker (so *haer de gelegentheyt* aenbiedt) sulcx te doen, dan te laten. Wy bevinden dat ettelycke voorgaende eeuwen met groote neersticheyt Bibliotheca's ghesticht hebben; ende dat het eerlyck ende nut is hetselve in onse tyden nae te volghen." [Volgen enkele voorbeelden ten bewyze, dat niet alleen „Keysers, Coninghen ende Princen, maer oock particuliere gemeynten" reeds in de vroegste oudheid bibliotheken hebben gesticht.] „Daerenteghen door 't verdwynen van dit Christelyck werck, so hebben veel kercken schipbreucke gheleden, ende veel treffelycke boecken der voorvaderen syn verduystert gheworden. Want waer soude men hedendaeghs connen vinden de schriften van Bardesanes, Berillus, Hippolytus, ende veel andere kerckelycke leeraers, vande welcke Hironimus in syn boecken vermelt? Nu, indien 't oynt loflyck ende noodsaeckelyck is gheweest, dat Coninghen ende Princen, Voesterheeren der Gemeente, jae particuliere gemeenten, die de macht ende den wille hebben, Bibliothecas souden oprichten, 't is in dese laetste ende verdorvene tyden, die seer vruchtbaar syn van Religiën, maer seer onvruchtbaer van Godsalicheyt, ende inde welcke (so Hilarius van syne tyden claeght) *Tot fides quot voluntates*, een yeder maeckt van synen wille syn Hemelryck. [Volgt eene uitwijding over het vervalschen der boeken; over den in 1571, op last van het Concilie van Trente, gedrukten *Index expurgatorius;* over den in 1584 bij Alph. Gomes te Madrid gedrukten Index „die 't veel grover maeckt dan den voorgaenden", dienende dit alles om het groote nut te betoogen van het aanleggen eener bibliotheek, en „datter geen eeuwe en is gheweest, in de welcke men met meerder voorsichticheyt boecken heeft moeten coopen ende lesen, als in deghene die wy beleven".] „Dus sien wy — zoo ver[illegible]lgt Ruytinck — dat de Bibliotheca ons sal moghen [illegible]*nen als eenen toet*steen om onse wederpartyen t' over-

om nae eenighe jaeren onse nacomelinghen te
vinden die boecken (als o. a. is Biblia Regia),
nder twyfel nergens en sullen te coop syn, al
men er voor geven ses mael meer als Plato gaf
le boecken van Philoläus, ende Aristoteles voor
riften van Pseusippus.

y werden gewaer, Gode lof, dat d'inbeeldinghe,
nmighe hadden van desen voorslagh, dat hy seer
ı oft geenen voortganck soude hebben, ydel is:
wy sien dat binnen den tyt van een jaer de
emste oude Leeraers ons gheschonken syn door
er milde handt van weynighe tot exempel van
Ick hebbe begonnen twee Registers te maecken,
n de gevers ende goedtwillighe vercierders onser
hecae, opdat haer ghedachtenisse by ons blyve
heninghe, ende een van de Boecken nae den Alpha-
opdat men se te eer moght vinden. Daer resteert
yck, dewyle datter so veel deught ghelegen is
waeren als in't vergaeren, dat wy in stede van
sse, die te cleyn wort ende onvry staet, een
ofte solder afghesondert cregen. In stede van een

Had Mr. Overall alleen het jaar van de oprigting vermeld, zonder daarbij Marie Dubois als den stichter der bibliotheek te noemen, dan zou men nu eenvoudig aan een drukfout in dit jaartal moeten denken. Uit het medegedeelde blijkt echter dat de bibliotheek *niet* in 1650 — maar in 1605 — en *niet* door Marie Dubois — maar door Simeon Ruytinck werd opgerigt. Het is dus waarschijnlijk niet te gewaagd om het vermoeden uit te spreken, dat Ruytinck zijn wensch vervuld heeft mogen zien om de boeken op een droog zolderkamertje te kunnen plaatsen, waar ze echter na den dood van dien wakkeren „vergaerder" en „bewaerder" (in 1621) welligt in het „vergeetboek" geraakt en in 1650 door Marie Dubois teruggevonden en weder in het licht gebragt zijn. Waarschijnlijk waren dus dit de „enkele werken", die reeds vóór dat tijdstip bijeengebragt waren, waarvan Mr. Overall spreekt. (Some of the works having been collected before that period (1650). Wel is dat „some" moeijelijk te rijmen met die „casse die te cleyn wort", waarvan Ruytinck reeds in 1606 gewaagt, maar anders begrijp ik niet wat Dubois in dat jaar kan gedaan hebben. Mogten de *twee* door Ruytinck vervaardigde Registers ook nog eens in het archief teruggevonden worden, dan zou men ten minste kunnen nagaan of al de door hem verzamelde boeken thans aanwezig zijn.

Als *zeker* mogen wij echter aannemen, dat de „Bibliotheca" tijdens het leven van haren stichter ter minste *niet* vergeten werd, zoo als blijkt uit enkele aanteekeningen, die ik nog in de „Gheschiedenissen ende Handelingen" geboekt vond.

Zoo wordt b. v. op het jaar 1606 vermeld dat Joannes de Laet èene rede heeft gehouden op het overlijden van den predikant Leonardus Moyart „*dewelcke Oratie is onse Bibliotheca berust*". Vervolgens A°. 1620. „Des uit den naem van de Staten-Generael te pre- Hy vereerde onse gemeinte met syn Latyns etwelk hy weinig voor het houden van dat n druk gegeven had, geintituleert: *Specimen iarum Belgicarum.* D. Hommius heeft over het met zyn eigen hant neergestelt en met synen erschreven, per dato $^{12}/_{22}$ Juny 1620, dat hy tot syner gedachtenisse vereert *ande Bibliotheke uitsche gemeinte tot Londen.* Hy gaf ons ooc een n syn boeken geintituleert: *LXX Disputationes Pontificios*, met syn eigen hantschrift voor aen e respectyve termen".

ar 1621 begon voor de gemeente met een treu- es. „Dit jaer begint met den droeven doot van felyken man, D. Simeonis Ruytingij, op den g Januarij .... Vele geleerde lieden van alle schreydden syn doot met Latynsche en Duit- rsen, die in een boek te samen gedrukt wier- Leyden by Isaac Elsevier, *daervan eene copye onse Bibliotheke*".

het laatste berigt aangaande de bibliotheek droog en vrij zolderkamertje, nooit hebben durven vermoeden, dat die boekerij eenmaal zóó prachtig geherbergd zou zijn, nu die stadsbibliotheek — waarvan zij thans deel uitmaakt, zoo als wij zoo even gezien hebben — hare nieuwe lokalen betrokken heeft. Dat gebouw toch, in het oostelijk gedeelte van Guildhall gelegen, eene breedte van 150 bij eene diepte van 100 voeten beslaande, heeft, met inbegrip van den prijs van den grond, niet minder dan £ 75,000 gekost! De bibliotheek bevat op dit oogenblik 50,000 deelen, maar dat getal zal zeker binnen weinige jaren wel verdubbeld zijn, als men bedenkt *hoe* snel in Engeland en Amerika bibliotheken groeijen. Elkeen kan van deze bibliotheek vrij gebruik maken. Men behoeft slechts zijn naam te teekenen en deze formaliteit is zelfs overbodig, als men slechts de Leeszaal wenscht te bezoeken, waar men — behalve een groot aantal encyclopediën, woordenboeken, handboeken voor allerlei vakken, atlassen, enz. — eene uitgebreide verzameling van wetenschappelijke en populaire periodieke werken vereenigd vindt.

D. M. B.

J. A. VAN DER CHIJS, PROEVE EENER NEDERLANDSCH-INDISCHE BIBLIOGRAPHIE, 1659—1870.

Mag het een zeldzaamheid genoemd worden, wanneer in Nederland een of ander werk, van welken aard ook, reeds vóór zijn verschijnen belangstelling wekt, nooit wellicht is een bibliographisch werk met meer verlangen tegemoet gezien dan de: Proeve eener Nederlandsch-Indische bibliographie (1659—1870), door Mr. J. A. van der Chijs. De schrijver, op bibliographisch gebied bekend door zijn' Catalogus der Bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap, was, zoo men meende, *the right man on the right place* om licht te doen opgaan over de geschiedenis der pers in Indië. In Juli 1875 kwamen er eindelijk een paar present-exemplaren van het zoo lang verwachte werk in Nederland aan. De heer G. Kolff was de eerste, die er de aandacht op vestigde in een artikel in het Nieuwsblad voor den boekhandel van 16 Juli 1875, N°. 56, en zijne aankondiging, waaraan hij een hoogst belangrijk, uit het werk des heeren v. d. C. getrokken, overzicht van de geschiedenis der drukpers in N. I. toevoegde, was eene doorloopende lofrede. Na korten tijd bracht de mail het Alg. Dagblad v. N. I. van 9, 16 en 25 Juni 1875, en hier was de beoordeeling niet zoo gunstig; op hoogst onwellevenden toon werd het werk eigenlijk meer door het slijk gesleurd dan beoordeeld; de opsomming van eenige titels, die ontbraken. — en in welke bibliographie ontbreekt geen titel? — en eenige hatelijkheden, die waarlijk geen gunstig denkbeeld geven van de manieren in de Indische pers, ziedaar bijna alles, behalve eenige overdreven eischen, die den bewerker gesteld werden, b. v. het opgeven van den inhoud der tijdschriften enz. De heer Dr. Th. C. L. Wijnmalen gaf in de Bijdragen voor taal-, land- en volkenkunde, 3e Reeks, X, blz. 401, een overzicht van en *uittreksels uit* die beoordeelingen, tezamen met de verzekering dat hij in staat is „ettelijke tientallen" titels, vooral van werken uit de 17e en 18e eeuw bij het werk van den heer v. d. C. te voegen. Weinige weken geleden werd het werk in Nederland verspreid en in den handel gebracht, als het 37e deel der Verhandelingen van het Bat. Genootschap, en elkeen, die het boek onbevooroordeeld heeft doorgezien, zal, geloof ik, met mij na de lezing van het artikel van den heer Kolff en van die in het Alg. Dagblad v. N. I., uitroepen: Il n'a pas mérité, ni cet excès d'honneur, ni cette indignité. Zooals elk werk bevat het, naast veel goeds, groote leemten en hoewel het mij kwalijk passen zoude een boek van Mr. v. d. Chijs te vonnissen of er lof over uit te spreken, aarzel ik toch niet mijne opmerkingen hier neder te schrijven.

Voor het gebruik is de inrichting bepaald onpraktisch; het is te bejammeren, dat de bewerker den chronologischen vorm gekozen heeft, een vorm, die slechts in enkele gevallen iets voor zich heeft, b. v. bij de bibliographie der werken door eene of andere drukkersfamilie uitgegeven, als de: Annales Plantiniennes, Annales des Aldes, Ledeboer's Geslacht van Waesberghe enz.; hier toch krijgt men een juist overzicht van den opkomst, den bloeitijd en het verval der firma; — of, waar die orde een beeld kan geven van de allengs toenemende beschaving in één of ander land. Men behoeft echter het werk van den heer van der Chijs slechts vluchtig door te zien om zich te overtuigen, dat het, vooral in het oudere gedeelte, niets aanbiedt, wat eenigzins kenmerkend is voor het intellectueele leven in Ned. Indië. De moeielijkheden, die de chronologische orde met zich brengt, zijn vele; niet alleen dat men twee deelen van hetzelfde werk op verschillende jaren vermeld vindt, ook de tijdschriften enz. staan door het geheele werk verspreid en het is zoodoende niet gemakkelijk een behoorlijk overzicht van een of ander tijdschrift te krijgen. Zoo het werk nu voorzien was van een gedetailleerd register, dat naar blz. en nrs. verwees, dan was de zwarigheid gering; maar het register wijst alleen de jaren aan. Zoekt men nu b. v. een werkje van Roorda van Eysinga, terwijl men on-

houwen wij ten eerste meer in bijzonderheden
lste gedeelte, van 1659—1799. De indruk, dien
mij maakte, is: dat het eigenlijk de moeite niet
is de Indische pers in hare werkzaamheden vóór
ıa te gaan. Is de bibliographie van den heer
). al niet volledig, toch kan zij een juist denk-
;even van de soort der drukwerken, en men zal
jk een lijst van onbeduidender dingen bij elkaâr
ı brengen. Het werk bevat, tot 1799, 293 titels,
ın 118 herhalingen; zoo komt b. v. het Naam-
69 maal, het Vendu-nieuws 25 maal voor. On-
e 293 titels telde ik er slechts 43, die men
ındige producten zou *kunnen* noemen; eigenlijke
zeker niet meer dan een tiental; tot die 43
el ik ook nog bruiloftsdichten, enz.; de overigen
fficieele placaten, reglementen, biddagsbrieven,
ʼan trekking van de Bat. loterij, 1775; Ordre
en afslager der vismarkt, 1782, enz. — Wat de
gheid betreft, het is te betreuren dat de heer
). enkele bronnen niet gebruikt heeft, waaronder
fs zijn, die voor de hand lagen; de Maleische
ıal achter Werndly's Maleische spraakkunst. Amst.
is toch, blijkens den Catalogus, in de Bibliotheek
ıt Bat. Genootschap voorhanden. In die „Boek-
vind ik o. a. de volgende aanwijzingen, die in

lus enz. Bat., Bruining. 1856; — het bij 1856 onder N°. 65 vermelde werkje verscheen bij Bruining, en van hetzelfde ook uitgaven: Menado, 1837 en Bandjerm., Rijnsch zendelinggen. 1859; — Pengadjaran kaloe membaris enz. Leerwijze voor de exercitie met het kanon enz. Bat., Landsdrukkerij. 1862; — 1862 N°. 104 is bewerkt door van Asselt; — Bahwa ini kitab pada menjataken enz. Bat., Landsdrukkerij. 1864; — 1865 N°. 120 is uitgegeven door Ogilvie; — N°. 49 der Lijst van drukwerken zonder datum (blz. 249) verscheen Bat., Landsdrukkerij.

Ten slotte, na zóóveel op- en aanmerkingen, een woord van dank aan den heer van der Chijs; hij heeft met zeldzame volharding op dit nog weinig betreden gebied meer bijeengebracht dan iemand vóór hem, eene volharding die men destemeer moet bewonderen, daar, met slechts enkele uitzonderingen, de beschreven drukwerken geen ander belang aanbieden dan dat ze in Nederlandsch-Indië gedrukt zijn. Het werk moge velen aansporen er opmerkingen bij te maken, er vermeerderingen voor te verzamelen; en dat na eenigen tijd, hetzij de geachte bewerker zelf, of een ander, zich moge aangorden om uit die bouwstoffen een gemakkelijk, voor praktisch gebruik geschikt, boek te scheppen.

Persoonlijk wil ik ook nog den bewerker mijn dank brengen; ik vond in zijn werk toch een aantal titels die in mijne „Beoefening der Oostersche talen" ontbreken, b. v. eenige Maleische werkjes van Heijmering op Timor gedrukt enz. Ik vertrouw dat de groote belangstelling, waarmede ik het werk heb bestudeerd en zoek te vermeerderen, mij bij hem ter verontschuldiging zullen strekken voor deze, ik beken het gaarne, ietwat strenge beoordeeling.

P. A. M. Boele v. H.

DE EPIGRAMMATA VAN JOANNES OWENUS.

Debetur merito laus tua tota tuo?

In de eerste jaren van de XVIIe eeuw heeft Engeland eenen Latijnschen dichter voortgebracht, wiens talent in het vervaardigen van Puntdichten tot nog toe door geen zijner landgenooten overtroffen of zelfs geëvenaard is, en die met recht *Anglicus Martialis* pleegt genoemd te worden[1]. Dezen eeretitel heeft John Owen zich reeds bij zijn leven verworven, en zelfs dadelijk nadat hij in 1606 zijne eerste Epigrammata had in het licht gegeven; welke bundel zooveel

---

[1] Borrichius, *de Poetis*, p. 155. Joannem Owenum Cambro-Britannum ipsae Musae enutriisse videntur, adeo in Epigrammatis eius plerique nervi, argutiae, venustas inter se de palma contendunt. Non turget, non inhorrescit, non anxie quaerit sales suos, ut qui sponte se offerunt et calamo currenti propemodum innascuntur. Sed, ne quid dissimulemus, in sordibus et obscoenis frequentius volutatur, castosque animos saepe exulcerat. Quoties ipsi acumen parit spurcities? quoties furtum meretriculae? quoties cavilla? Vicisset Martialem nisi hac parte ad eum accessisset propius. Laur. Crassus ap. Blount, *Censura celebriorum Authorum*, p. 914. Joannes Owenus hunc honorem seculo nostro consecutus est, ut inter prima ingenia collocaretur quoad argutorum Epigrammatum Latinam compositionem. In gloriae eius incrementum, a suis conterraneis frequentissime Martialis Anglicus cognominatus fuit, ob sententiarum acumen, carminumque iucunditatem, quippe quae non legantur, quin festivitas cum Satyra in eorum *contextu sociata* mirifice lectorem delectent..

aftrek gevonden heeft, dat reeds binnen de maand ee
tweede oplaag noodzakelijk werd. Eene derde oplaa
verscheen in 1607, gelijk tevens een nieuwe bundel
die slechts uit één boek bestaat, terwijl de eerste i
drie boeken verdeeld is. Later heeft Owen nog twe
bundels daaraan toegevoegd, welke ieder uit drie boe
ken bestaan. In het geheel zijn het alzoo tien boeken
in drie partijen achtereenvolgend uitgegeven, die t
zamen een getal van 1500 Epigrammata bevatten
meest van twee regels, enkele ook van vier of ze
regels; slechts zeer weinige zijn iets langer. Elk boe
heeft Owen of aan een van Engeland's vorsten opge
dragen of aan andere hooggeplaatste personen, va
welke hij vermoedelijk eenige ondersteuning zal genote
hebben, vermits het bekend is dat hij zijn gansche leve
door in zeer behoeftige omstandigheden verkeerd heef

Al die bundels zijn spoedig na 's mans dood — wel
ken sommigen in 1622, anderen in 1623 plaatsen, —
zoowel ten onzent als in andere landen, tot één boek
deel vereenigd, bij herhaling uitgegeven: hetgeen we
een bewijs is dat die gedichtjes ook buiten Engelan
grooten bijval gevonden hebben, niettegenstaande d
meeste daarvan bijna uitsluitend op Engelsche persone
en Engelsche omstandigheden betrekking hebben.

Aangaande de uitgaven, die in Engeland zullen ve
schenen zijn, ontbreekt mij de noodige aanwijzing [1]; doc
die welke op het Vasteland verschenen zijn, kenne
wij door de ijverige nasporingen van Brunet, Ebert e
Graesse. Volgens de opgaaf van deze Bibliographe
aangevuld door eigen onderzoek uit Catalogi, waara
ik meen vertrouwen te mogen schenken, moeten

---

[1] Deze zijn, volgens Lowndes, Bibliographers manual. Lon
1864, vol. III, p. 1749: London, 1606 (1e uitgave), Ald. 16
(2e uitg., in hetz. jaar verschenen), Ald. 1607, Ald. 1612, A
1633, Ald. 1650, Ald. 1668. *Red.*

minstens 20 uitgaven van Owen's Epigrammata bestaan, of althans zoovele die een onderscheiden jaartal op den titel hebben. Zij verschenen in deze volgorde:

Ambergae 1610. — Lipsiae 1615. — Lugd. Bat. 1628. — Amstel. 1634. — Amstel. 1644. — Moguntiae 1646. — Amstel. 1647. — Mogunt. 1649. — Amstel. 1650. — Amstel. 1657. — Vratislaviae 1658. — Amstel. 1662. — Amstel. 1679. — Vratislaviae 1680. — Lugd. Bat. 1682. — Vratisl. 1705. — Basil. 1766. — Basil. 1781. — Paris. 1794. — Lips. 1824[1]. Bij dit getal kan nog gevoegd worden:

C. F. Froebel, Delectus Epigrammatum. Rudolphopoli, 1820. 16°. en

C. E. Brauns, Ducenta Oweni epigrammata, in usum discipulorum selecta, brevibus annotationibus instructa. Cassellis, 1834. 4°,

ofschoon deze geschriften slechts als Bloemlezingen te beschouwen zijn.

De algemeene ingenomenheid, waarmede de kernachtige gedichtjes van Owen, zoowel elders als in Engeland, ook bij het niet geletterde publiek ontvangen zijn, zal ten duidelijkste blijken uit de omstandigheid dat zij in onderscheidene talen, zelfs wel meer dan eens, zijn overgezet. Bij de bovengenoemde Bibliographen vinden wij als zoodanig opgegeven:

Epigrams of that most wittie and worthie epigrammatist Mr. J. Owen, transl. by J. Vicars. Lond. 1619. 8°.

Centaine epigrams out of his first foure books transl. into Engl. by R. Haymann. Lond. 1628. 4°.

Teutschredender Owenus, oder 11 Bücher lat. Ueberschriften des engl. Dichters Oweni in teutsch, gebund. Sprache durch V. Löbern. Hamburg, 1653. 12⁰. Iter. Jena 1661. 12⁰.

---

[1] Lowndes, t. a. p., citeert noch bovendien uitgaven van Amst. 1624, Ald. 1640 en Ald. 1669. — Ook ligt nog voor ons eene uitgave: Ex officinâ Joh. Rodolphi Fabri Phil. Profess. sumptibus ejusdem. 1614. In deze laatstgenoemde uitgave komen de *»Disticha quaedam Ethica et Politica"* niet voor. Red.

Parnassi puerperium or some wellwishes to ingenuity, in the translation of 600 of Owen's epigrams etc. by Th. Pecke. Lond. 1659. 8⁰.

Aguzèdas de Juan Owen, trudizadas en metro castellano, illustradas, con adiciones y notas, por Francisco de la Torre. Madrid, 1674—82. 2 vol. 4⁰.

John Owen's latine Epigrams englished by Th. Hervey. London 1677. 12⁰.

Epigrammes (choisies) traduites en vers franç. (par And. le Brun. Paris, 1709. 12⁰. Sous le titre de Pensées ingénieuses. Brux. 1710. Iter. 1719. 12⁰. Gand, 1809.

Epigrammata Selecta mit den vorzügl. deutsch. Uebers. und Nachahm. verschied. Verfasser, herausgegeben von C. H. Jördens. Leipz. 1813. 8⁰.

Epigrammes choisies d'Owen, trad. en vers franç. par de Kérivalant; aux quelles on a joint diverses imitations publiées par M. de Labouisse. Lyon, 1819. 18⁰.

Bij deze lijst moet nog gevoegd worden eene Oostfriesche vertaling, welke aan de bovengenoemde Bibliographen onbekend gebleven is. De kennis daarvan ben ik aan den straks genoemden Brauns verschuldigd, die in zijne Bloemlezing een groot dertigtal proeven uit die vertaling opgeeft. Volgens hem luidt de titel aldus: Rosarium, dat is, Rosen-Garden: Uth des Hochgeleerden und Kunstryken Welsch-Englischen Poëten Joannis Oweni Latinischen Lusthoff oversettet, und up den Ostfriesischen Boden gebracht und geplantet dorch Bernhardum Nicaeum Ancumanum, Pastorn thor Gast. Gedruckt tho Embden, Anno CIƆ.IƆC.XXXVIII.

Mag men nu op grond van dit groote aantal uitgaven *en vertalingen* met recht aannemen dat Owen's Epigrammata zich in duizenden handen zullen bevinden, dan is het ongetwijfeld, wil men dien dichter naar zijne verdiensten waardeeren, van groot belang te weten, of hem, al dan niet, in zijn geheel de roem toekomt, die algemeen aan hem wordt toegekend. Daaraan zou ik meenen te moeten twijfelen, nadat ik tot de ontdekking gekomen ben, dat een gedeelte van hetgeen onder Owen's naam is uitgegeven, niet zijn werk is, maar dat van een ander.

Midden tusschen de Epigrammata namelijk — dat is, achter de vier eerste en vóór de zes laatste boeken — staan (in de Amsterdamsche editie van 1647, op p. 107—120) *Disticha quaedam Ethica et Politica Veterum Sapientum* [1], in twee afdeelingen gesplitst, waarvan de eerste 90, de andere 38 genummerde versjes bevat. Daarvan zou reeds het uiterlijk eenig wantrouwen kunnen wekken, dewijl deze bundel niet, zoo als de anderen, aan een of ander machtig persoon is opgedragen; gelijk hier ook nergens op Engelsche omstandigheden wordt gezinspeeld, hetgeen Owen bijna op iedere bladzijde gedaan heeft. Daarentegen hebben de meeste dezer Disticha eene veel ruimere strekking en tasten meer algemeen de toestanden van het maatschappelijk leven aan. Het geheel ademt een gansch anderen geest: in iederen regel bijna erkent men den vromen en gemoedelijken dichter, die niet door scherpsnijdende woorden of spot de fouten zijner eeuw gispt, maar die in kalmte en met ernst zijne lezers tot een braaf en kuisch en

---

[1] In de Amsterdamsche editie van 1662 staan deze Disticha op p. 141—159 en worden daar — vrij zonderling indedaad — Monosticha geheeten, waarvoor Eckstein in de Encyclop. van Ersch en Gruber Th. VIII, p. 119 bij vergissing Monastica geschreven heeft; waarschijnlijk misleid door de opgaaf van Nicéron, Mémoir. pour servir à l'hist. des Hommes illustres, T. XVI, p. 300, waar dezelfde fout begaan is.

nadenkend levensgedrag poogt op te wekken. Ook t
men hier geene enkele onkieschheid aan; evenmin e
schimpschot op de geestelijken, zooals die bij Owe
groote menigte worden gevonden en die ten gev
gehad hebben dat zijne Epigrammata op den Index
plaatst zijn.[1] Deze zoogenoemde *Disticha Ethic*
Politica zijn met zooveel netheid en op zulk eener
nemenden toon geschreven, dat het wel geenszins t
felachtig behoeft te zijn of juist dit gedeelte van
boekje van Owen zal bij het grootste getal lezers e
onverdeelden bijval gevonden hebben; ja zelfs zou ik
ven beweren, dat dit gedeelte nog meer dan het ove
zal hebben bijgedragen, dat eene zoo algemeene veree
aan het talent van dezen dichter is bewezen gewor

Intusschen moet ik verklaren, dat deze Disticha
het werk van Owen zijn, maar van eenen veel o
ren dichter. Zij zijn namelijk afkomstig van Mic
Verinus, die een Florentijner van geboorte was en r
op 18jarigen leeftijd gestorven is, na zijne studië
Rome volbracht te hebben onder Paulus Saxia de
ciglione, een destijds vermaard redenaar en dichter,
wien hij ook deze zijne Disticha in 1487 heeft o
dragen. Bij herhaling is dit geschrift van den algen
betreurden jongeling, van wiens zoo vroeg ontwik
talent iets grootsch mocht verwacht worden, in
jaren meermalen herdrukt en laatstelijk opgenome
de Carmina illustrium poetarum Italorum T. X. Fl
tiae 1724. 8⁰. p. 415—459. Dat daaraan zulk eene

---

[1] De Chaufepié, Supplément au Dictionnaire de Bayle, T.
p. 121. Owen se fit beaucoup de réputation par ses Epigra
Mais les Inquisiteurs de Rome les firent mettre dans l'Indice exp
toire, à cause de certains traits, et particulièrement de ces deux v

An Petrus fuerit Romae, sub iudice lis est:
Simonem Romae nemo fuisse negat.

Ce même trait et quelques autres de ce genre furent cause,
[redacted] *qu'il avoit, et* qui étoit Catholique-Romain, le deshérita

is tebeurt gevallen, daarover zal men zich niet verwonderen, wanneer men het oordeel verneemt dat een kunstkenner als Scaliger daarover geveld heeft. Bij dezen toch L. VI. Poetices p. 730 (edit. in Bibliop. Commeliano 1617) lezen wij: *Circumferuntur Michaelis Verini adolescentis quaedam carmina maturo digna viro: quibus ob illius probitatem, ob ipsorum gravitatem non solum a me nulla castigatio, sed etiam ab omnibus poetis debetur. summa laus.*

Van dit geschrift is mij eene volledige uitgaaf in handen gekomen, waarvan de titel aldus luidt:

Michaelis Verini Hispani poetae ac iuvenis doctiss. Disticha de Moribus. Coloniae Agrippinae, Ad intersignium Monocerotis. Anno M.D.LXVII.

Het is een boekje in kl. 8⁰. van 47 ongenummerde bladzijden, doch met custodes en signaturae (A2—C5). Op p. 1 staat de titel; op p. 2 Poetae vita. Achter de Disticha, die op p. 3 beginnen, staat op p. 46 en 47 een vijftal Varia Michaelis poetae Epitaphia. De laatste bladzijde is niet bedrukt.

Bij vergelijking is het mij gebleken, dat uit dit boekje, hetwelk 327 disticha bevat, die geïncrimineerde 128 disticha onder de Epigrammata van Owen letterlijk zijn overgenomen, zonder dat de lezer desaangaande, zelfs niet met een enkel woord, wordt ingelicht.

Over dit vreemde en, zoo het mij toescheen, door niemand opgemerkt verschijnsel heb ik reeds kortelijk gesproken in mijne onlangs uitgegevene Tweede Verhandeling over Glandorp's Disticha, p. XIII, waarin ik tevens bij onderscheidene door mij geciteerde versen van Verinus aangewezen heb, onder welk nummer die in het boekje van Owen te vinden zijn[1]. Thans acht ik het dienstig die aanwijzing volledig mede te deelen, om te doen blijken dat die 128 disticha, welke bij (onder den titel van *Disticha quaedam Ethica et Po* *Veterum Sapientum* in twee groepen gevonden wo niets anders zijn dan een excerpt uit Verinus, wa behalve dat enkele malen twee of meer disticha (één nummer te zamen geschoven zijn, ten opzicht volgorde slechts weinig verandering gemaakt is.

---

[1] Zie aldaar de aanteekeningen op Dist. 93, 101, 138, 200, 252, 267, 313, 335.

Aan het hoofd der Disticha vindt men tot inlei onder het opschrift *Sententia ad Lectorem*, deze re

Disticha nostra legant pueri, castaeque puellae
Continet obscoenos fabula nulla iocos.

welke bij Verinus het 4e distichon uitmaken; en volgt in de

Eerste groep.

Ow.	*Ver.*	*Ow.*	*Ver.*	*Ow.*	*Ver.*	*Ow.*
1.	10	24.	30	47.	206	70.
2.	13	25.	35. 36	48.	207	71.
3.	15	26.	39	49.	208	72.
4.	17	27.	42	50.	211	73.
5.	18	28.	44	51.	213	74.
6.	20	29.	48	52.	214	75.
7.	21	30.	56	53.	216	76.
8.	22	31.	57	54.	217	77.
9.	75	32.	59	55.	218	78.
10.	77	33.	61	56.	219	79.
11.	78	34.	71	57.	220	80.
12.	83	35.	72	58.	222	81.
13.	84	36.	173	59.	221	82.
14.	85	37.	177	60.	224	83.
15.	86	38.	180	61.	227	84.
16.	87	39.	184	62.	229	85.
17.	91	40.	185	63.	234	86.
18.	23	41.	188	64.	237. 238	87.
19.	25	42.	189	65.	239	88.
20.	26	43.	191	66.	240	89.
21.	27	44.	194	67.	244	90.
22.	28	45.	201	68.	245	
23.	29	46.	202	69.	247	

Tweede groep.

Ver.	*Ow.*	*Ver.*	*Ow.*	*Ver.*	*Ow.*	*Ver.*
135	11.	167	21.	277	31.	300.301
136	12.	172.251	22.	278	32.	302.303
137	13.	252—256	23.	279	33.	304
144	14.	257	24.	280	34.	309
145.146	15.	258	25.	281	35.	310
154	16.	259	26.	282	36.	312
155	17.	261	27.	284	37.	313
158	18.	264	28.	286		
160	19.	265	29.	291		
161	20.	273	30.	297		

het laatste n°. 38, dat tot opschrift heeft: *Quis*
s egenus; qui habeat, quam qui non habeat, wordt
vraag in een tetrastichon beantwoord, dat niet van
nus is, maar bij Ausonius gevonden wordt, Epigr.
: *Non est dives opum, dives* cet.

a kennisneming van dezen toestand van zaken rijst
van zelf het vermoeden op, dat Owen zich iets
t toegeëigend, hetgeen niet zijn eigendom was. In
neeste dergelijke gevallen nu zou men zich niet
behoeven te bedenken om de schuld van plagiaat
genoegzaam bewezen aan te nemen. In dit geval
er meen ik met die veroordeeling niet te mogen
mmen, zoolang het overtuigend bewijs daarvan
niet geleverd is, omdat het hier een man geldt
zoo groote verdiensten dat het moeilijk te gelooven
at hij, die onder zijne tijdgenooten als Poeta lau-
ıs erkend werd, met eens anders sieraden zou heb-
willen pronken. Voor zulk een vernederend vonnis
lt nog iets meer vereischt, dan tot dusverre ge-
en is. Mijns inziens toch kan die zaak niet anders
st worden dan door een onderzoek van de in En-
ıd verschenen edities waarover Owen zelf het toe-
: gehad heeft. Vindt men nu daarin die geïncrimi-
le Disticha opgenomen, en wel zonder eenige aan-

duiding dat zij het werk van een ander zijn, wie zal dan nog twijfelen dezen dichter, hoe ook gevierd, als plagiator te brandmerken? doch vindt men ze daarin niet, hetgeen ik, bij gemis van de gelegenheid om die edities te zien, vermeen te mogen vermoeden, dan zal ook alle denkbeeld van plagiaat behooren op zijde gezet te worden. Gereedelijk zou het alsdan voor de hand liggen om aan te nemen dat anderen, die later de Epigrammata van Owen, na 's mans dood, hebben uitgegeven, dezen bundel hebben willen verrijken met eene bloemlezing uit de Disticha van Verinus, die in hunne schatting althans daarmede genoegzaam schenen overeen te komen; hoe onverantwoordelijk het ook zijn moge dat zij zulks den lezer niet hebben meêgedeeld.

De aanwijzing, dat het vaderschap van die 128 disticha zonder twijfel aan Owen moet ontzegd worden, hetzij ze dan door hem zelven of wel door anderen tusschen de Epigrammata zijn ingeschoven, behoeft nog niet ten gevolge te hebben dat dezen dichter de krans van het hoofd worde gerukt: op het behoud toch van zijne achting geven hem de overblijvende 1500 epigrammata genoegzame aanspraak. Doch wel meen ik in overweging te moeten geven of niet op dien buitengewonen roem, welke vooral op het Vasteland aan onzen Engelschman is tebeurt gevallen, iets zal moeten worden afgedongen, dewijl het juist deze Disticha voornamelijk geweest zijn, die, gelijk boven gezegd is, eenen zoo algemeenen bijval gevonden hebben.

P.S. Na de voltooiing van dit opstel kreeg ik pas de door Renouard bezorgde uitgaaf van Joannis Audoeni Epigrammata (Parisiis 1794. 2 voll. 12°.) in handen en zag dat deze uitgever — ofschoon te laat om daarvan gebruik te maken — tot dezelfde ontdekking ge*komen is. In* de Praef. p. X zegt hij: *In omnibus Au-*

editionibus disticha quaedam ethica et politica sub
nomine impressa leguntur. Illa iam editioni meae ad-
am, cum in meas manus venit Michaelis Verini liber,
tantum pauca ista quae Audoeni falso nomen tulerunt,
526, *et omnia lectu sane digna, disticha continens. Fo-*
n iam impressorum iacturam impensasque novas parum
ns ut sua cuique auctori restituerem, Verini disticha
nim recudenda putavi. En aan het einde van het tweede
tje p. 329: *Librum hunc duodecimum Audoeno falso*
dicatum, sed iam excusum quando mihi verus auctor
tuit, ibi servandum esse censui, ne forte lector ex iis
semper cum Audoeno iunxerunt editores, carmina
edam mea in editione desideraret. Later zag ik nog
zulks ook reeds bekend geweest is aan Christ.
amius, die in eene aanteekening op de gedichten van
lumbanus (achter Dionysii Catonis Disticha de Mo-
us. Cygneae 1672. 8^{0}.) waar hij p. 245, om te be-
zen dat sommige dichters de voorlaatste lettergreep
n *mulieris* ook wel eens lang gebruikt hebben, op de
haling van Mich. Verinus dist. 150, laat volgen:
us Disticha inscite Owenianis Epigrammatis, Autoris
ito nomine, inserta sunt.

Niettegenstaande het mij nu dubbel gebleken is, dat
jne ontdekking geene ontdekking geweest is, vermeen
echter dat de bekendmaking van deze mijne Terecht-
jzing ook nu nog haar nut zal kunnen hebben. In
erwil toch van de waarschuwingen van Daumius en
nouard zijn de meesten, die zich met Owen hebben
gegeven, in den waan gebleven dat de *Disticha Ethica*
Politica, evenzeer als de *Epigrammatis*, aan hem
eten worden toegeschreven.

Leiden, April 1876. W. H. D. Suringar.

CATALOGUS EENER BIBLIOTHEEK DER XVIe EEUW.

Getrokken uit: „Inventaris vande goderen achtergelaeten — by za: Heer Adriaen van Camons, — Droszt tot Jaersvelt etc."

MEDEDEEDELD DOOR

G. VAN RIJN.

Opde ixen July a°. 1576.
Boecken inden selven cantoir ende ierst diegeene bevonden synde met leer gebonden.

In den iersten een lanck boeck met een sloet in parschement geintituleert Confessio Hugoenis Cardinalis get. A

Item stuycken in swaert met blou nestelen deen geintituleert Praxis rerum civilis en dandre Praxis criminalis. Damhoudri alle byde get. B op de blaederen.

Item een boeck geintituleert paranesis christiani gebonden als voor praxis vanden Damhoudre get. C.

Item dordonnantie vanden styl van procederen tot mechelen in fransois in swaert leer gebonden int gout getekent get. D.

Item les memoires de messire oliuier de la maerst in roet Lien gebonden met groen seyden nestelen ende mit groen geverwyt get. E.

Item les croniques de flandres gebonden als den voorgaenden get. F.

Les histoires de cinq sages in groete formaet get. G.

Le grant almageste etc. int swaert coffiture met roet geverut get. H.

Item een boeck daerop stont geintituleert Commentario de Cesar met gouden letteren in swaerte coffiturie *rontom vergult get.* L.

ire de Philippe de Commines in swaerte coper-
K.

ıentaire du seigneur Don loys Dauila vanden
ran Duyslant in swaerte coperkele mit roet
get. L.

een boeck geintituleert Livre Dore de Marck
etc. in swaerte coperkel get. M.

euvres poetiques de Jacques peletier in roet
e get. N.

een boexken beclet met roet incaernaet fluel
e swaerte ende twee witte seyden nestelen
paraphrasis et carmine in oratione Dominicam
e opt twie blaet die waepenen van graeff maxi-
van bueren get. opt flueel O.

smographie de pierre Apian etc. in een swaert
e get. P.

Le thresor de practicque in roet pargement met
rop get. Q.

ne de Asse in een swaert cofiture get. R.

Hystoria . . . . . in swaerte copercule get. S.

gne (?) de pierre Cousta in roet copercule met
ıde silveren tekenen get. T.

aire de lorigine description et merveilles des-
ec etc. in een swaert copercule get. V.

ımes generales de artois met een swaerte coper-
X.

e satyres de juvenal in een swaerte copercule
Y.

othoculle des secretaires in swaerte copercule
Z(a).

atre des bons engins in swaerte copercule get. Z(b).

livers travaulx et enfantemens de femmes in
copercule get. &.

theatre des bons engins avec etc. in swaerte
e. get. Est.

clein hoch Duys boecxken in gheel leer get. AA.

Questions Diuerses et responses de icelles etc.
ıwaerte *copercule get.* BB.

Petit traite des causes crimineles etc. in een swa copercule get.

Item Codex iuris civilis get.

Item een romsche groete hystorie get.

Item eenen Latinschen bibel met... kno(pp)en c op get.

Item noch eenen anderen Latinschen bibel mit sloeten get.

Item een papiren boeck .... eenen calen get.

Item een gebet boeck in Lantin geschreven in chement met twee sloeten get.

Item poeta Johannis secundi Hagensis in swaert percule get.

Les faictz et dictz de feu de maistre Jehan mo in swaerte copercule get.

Item sekere salmen gescreven in pargement in swaerte copercule get.

Item een boeck van het .... sandt gemaeck broeder Aert marmannus van Aelst get.

Les hystoires de iustin in roede copercule get.

Item vyff partyen van sanckboecken in swaerte c culen met swaerte seyden nestelen te samen gebo ende get.

Item Cl. ptolemei pelusiensis mathematici o quadripartiti int roet copercule get.

Les cinq premiers Liures des Annales de p(?) nelius Tacitus in roede copercule get.

Salustius in swaert copercule get.

Les ris de Democrite et les pleurs de heraclit swaerte copercule get.

Le apophthegmes in francois in een swaert cope get.

Les observations de plusieurs singularitez in coperkel get.

Les Commentairs de Jules Cesar in swaerte c *cule get.*

De wonderlycke hystorie vande Noordersche Landen in swaert copercule get. ZZ(a).

Palmerino de oliua etc. in swaert copercule get. ZZ(b).

Les arrests notabiles de Jer. papon in swaerte copercule get. &&.

De conservanda bona valitudine in swaerte copercule get. EstEst.

Een out boexken van Horae beate marie virginis get. AAA.

Item Novum Testamentum in parva forma met een sloetken get. BBB.

Item eenen ouden Hortolus anime get. CCC.

Les treselegantes sentenses in roet copercule get. DDD.

Le conseil des sept sages de Grece in een roet copercule get. EEE.

Les apophthegmes in petite forme in een swaerte copercule get. FFF.

Le bouclier de la foy in petite forme in roet copercule get. GGG.

Comedie a la maniere des anciens in petite forme in roede copercule get. HHH.

Le conseil des sept sages de grece in petite forme in roede copercule get. III.

Les trois liures de l'histoire des indes in petite forme in roede copercule get. KKK.

Les Ephemerides perpetueles de l'air in swaerte copercule get. LLL.

Le petit oeuvre damour et gache d'amytie in petite forme get. MMM.

Andria Terentii en francoy in parva forma get. NNN.

Item Leenboeck van beuerwert inhoudende twee en tsestich bescreven bladen met een tafel daar voor ende verclaringhe vant recht vande Hargerwyde dair in geleyt get. OOO.

Item het Leenboeck der Heerlycheyt van Jaersvelt met sekere papiere *daerinne daertoe* dienende get. PPP.

Item een boeck inhoudende des voorsz. Heer Drosszts Renthen seer luttel bescreven get. QQQ

Item een boeck geintituleert Cesar renouvelle in roe leer met vergulde tekenen get. RRR

Item een clein boecxken geintituleert La ruine de to repos get. SSS

Item een clein boecxken geintituleert Le Cindre (?) e trepenser (?) des hommes et des femmes get. TTT

Boecken gevonden int voorsz. cantoir
Ende ierst die Boecken in parchement gebonden.

Le Histoire de la nature des oisaus sonder cophiture get. A.

Item een groot papieren boeyck daerin nyet gescreven en was get. B.

Linstructions de la dissipline de la gerre get. C.

Item een boeck geintituleert de Illustribus Dominis de Arkel get. D

Item een gescreven boeck beginnende Mon tres redoutte seigneur etc. get. E

Die ordinantie der stadt Amersfoert in papier gescreven get. F

Practica in Criminalibus Damhoudrij get. G

Les estats de espagne tenues a tolede get. H

Oordinantie van Utrecht get. I

Portraits d'oyseaux animaux sonder copercule get. K

La grant Danse macabre des hommes get. op de copercule L.

Le Livre intitule Lart de bien vivre et de bien mourir etc. get. opt copercule M.

L'agriculture et Maison rustique get. N.

Dinstructie vanden Hove van Hollant Selant ende Vrieslant get. opde copercule O.

La Chronique des roys de france etc. get. P.

Item een remedie tegens die peste get. Q.

Een boeck geintituleert DCaert van der ..... get. *op de copercule* R.

Chantz funebres sur la mort et trespas de feu excellent prince et illustre Seigneur Missire Maximiliaen d'Egmont get. opt copercule	S.
Een clein Cronike van Hollant .Zeelant ende Vrieslant get.	T.
Le trepas obseques et enterrement de francois roy de france get.	V.
Les miseres et tribulations par le turck get.	X.
Le sainct sacre uniuersel et general concile de trente get.	Y.
Le sermon funebre fait devant le roy etc. sonder copercule get.	Z.
Een rosegaert vande befruchte vrouwen get.	V.
Des oraisons funebres de madame Elysabet de france royne despagne get.	&.
Dictionarium latino gallic. get.	Est
Item een liasche van diversche ordinantien placaten soo in prente als gescreven mette perdoen vande troubele get. tsamen mit	1.
Item sekere schrifturen tusschen die heren capitulairen ende Heer Cornelis Daelen get.	2.
Item het Epithaphium van mynen heere den grave van bueren in drie partyen in musick get.	3.
Item een liache van ordinantien placaten missiven ende minuten vanden voorleden troubele get.	4.
Item diversche missiven van de Lopycker wert met een affsettinghe van den dyck get.	5.
Item een groete liache van brieven daeraff die mestendel syn van Monssr. Croy syne Huysfr. ende andere vrunden get.	6.

Verzen vertaald door van Heyningen Bo

In het jaar 1818 verscheen te Groningen
van Boekeren: Beschrijving van het feest, doo
sche jongelingen gevierd op den Wartburg,
October 1817, den verjaardag van den slag bij I
Uit het Hoogduitsch vertaald.” De naam des sch
Fr. J. Frommann, komt er evenmin in voor als
vertalers; dat de laatste Prof. H. W. Tyde
N. G. van Kampen waren en dat de voorrede v
deman's hand was, getuigt deze eigenhandig op
mijn exemplaar gelegd briefje. Ik vermeldde di
op N°. 635 mijner Bibliotheek van Anoniemen e
doniemen.

Vreemd genoeg maakt Prof. T. echter geene
van den overzetter der niet weinige gedicht
Arndt en anderen, welke in het boekje te vind
Daarom moge hier een fragment uit een br
plaatsje vinden, waaruit duidelijk blijkt, dat S
die taak afgeslagen, maar van Heyningen Bosch
vaard en volbragt heeft. De uitgever nl. sch
4 Sept. 1818 aan Prof. T.: „Ik twijfel niet
HoogGel. Heer zal, per couvert den heer Kar
te Deventer, het exempl. van den Wartburgfe
vangen hebben; van den heer Spandaw heb
vriendelijk antwoord ontvangen, maar durfde
de veelvuldige bezigheden niet aannemen, hoez
WelEd. ook wenschte dat het stukje in 't licht
Mijn vriend van Heyn. Bosch heeft het niet all
genomen, maar wat meer zegt in en bij Z
reeds klaar, zoodat ik... om eenige copie ve
wilde”. enz.

Waarop kan dit anders zien, dan op de ove
der verzen uit het boekje over den Wartburgf

J. I. van Doornin

TWEE BIBLIOGRAPHISCHE UTOPIEËN.

Met dezen naam meen ik twee voorstellen te mogen bestempelen, die eenigen tijd geleden zijn gedaan door een Engelschman en een Duitscher, en die gevoegelijk in deze Adversaria besproken kunnen worden.

Ik bedoel niet den in the Academy, zie No. 565 in Petzholdt's Anzeiger, 1876, s. 214; Leypoldt's Publishers' Weekly, IX, No. 17, p. 528, uitgesproken wensch om een Congres van bibliothecarissen uit te lokken, waar verschillende aangelegenheden van het vak zouden behandeld kunnen worden; ik heb het oog op een ander voorstel, dat daar ongeveer met deze woorden is ontwikkeld:

„Het boek, waarvan ik den titel opschrijf voor den catalogus van onze bibliotheek, zoo redeneert een ongenoemde bibliothecaris, wordt evenzoo door mijne ambtgenooten voor hunne boekerijen beschreven. Was het nu niet eenvoudiger, als één onzer dien titel schreef en liet drukken, om hem dan per post aan zijne collegas te zenden, zoowel in Engeland als elders? En als dan het Britsch Museum zorgde voor alle nieuw uitkomende Engelsche boeken, de Bibliothèque Nationale te Parijs voor de Fransche, de Königliche Bibliothek te Berlijn voor de Duitsche, de Petersburgsche voor de Russische, — en men mag er bijvoegen de Bibliotheca Vittoria Emanuele te Rome voor de Italiaansche. Men had dan slechts aan elke bibliotheek, groot of klein, een exemplaar of vier van die, volgens aangenomen model gedrukte titels te zenden, die de noodige strookjes zouden leveren voor den alphabetischen, den systematischen en den standcatalogus, al hetgeen slechts weinig geld kan kosten. Het voordeel, dat hieruit zou voortvloeien, is belangrijk, want het getal der catalogusmakers kan dan merkbaar *verminderen, en de groote* uitgaven voor deze afdeeling der administratie veel inkrimpen zou het zelfs nog eenvoudiger kunnen doen, schrijver voortaan den titel van zijn boek opgaf, uitgever een zeker getal afdrukken daarvan l exemplaar voegde. Werd deze zaak op een inte naal congres behandeld, kwam de noodige overee ming tot stand, ettelijke duizenden zouden be worden, en er zouden betere catalogussen ontstaa men nu op menig goed bestuurde bibliotheek aan

Ik beweer dat het bij de uitvoering blijken zo onpractisch dit plan is. Ik stel voorop, dat me titel van elk boek op een *los* blad papier of carton hechten, hetgeen niet overal geschiedt, en dat h onbetaalbaar nut en gemak heeft om *gedrukte* in van geschrevene titels te raadplegen; de onderv leerde op de Leidsche bibliotheek deze twee zak hoogste waardeeren, en wekte reeds op vele plaats navolging. Maar in weerwil van mijne instemmin deze twee hoofdvoorwaarden van het geopperde s zou ik het niet durven invoeren. Al krijgen de l genoemde bibliotheken te Londen en Parijs, te I burg en Rome alle de in die rijken uitgegevene l volgens de wet ten geschenke, het is er ver a alle boeken door alle bibliotheken kunnen of beh te worden aangekocht; ik beweer dat zelfs de in ting gelijkloopende boekerijen nog geheel verschi werken aanschaffen, en dat dit nog in erger ma geval is met de buitenlandsche boeken van elke theek. Men zou dus een buitengewone menigt titels krijgen die men *niet* noodig had; als men d tistiek opmaakte van de boeken die aangekocht w in vergelijking met hetgeen de drukpers oplevert het blijken hoe weinig werken betrekkelijk elke theek verkrijgt. Ik ben derhalve tegen het denl van het aan elkaar rondzenden van al die titels.

Ook zie ik bezwaar in het tweede plan, om he len van den titel over te laten aan den schrijver, welke bibliothecaris heeft zich niet honderde [illegible]*oeten* ergeren, aan de onduidelijkheid of langdrad [illegible] *boektitels?* Neen de onhandigheid der sch ten deze is zoo vaak ondervonden, dat het dan nog beter zou zijn het op te dragen aan de uitgevers. Maar zijn deze zonder onderscheid met de noodige kennis en ervaring toegerust om den titel naar de eischen der bibliographie te stellen? Men bedenke dat er voor gelijkmatigheid moet gezorgd worden; hun belang is een geheel ander dan dat van de catalogusmakers; het is niet zoo zeer de kunst om elken titel over te nemen, dan wel om er uit weg te laten wat niet op den catalogus behoeft vermeld te worden. Eerst de bibliographen van beroep kunnen de boeken catalogiseeren zooals dit tegenwoordig verlangd wordt, aan een ervaren man zou het dus te Parijs en te Londen, te Berlijn of te Leipzig, te Petersburg en te Rome moeten worden opgedragen, want gelijkvormigheid is hierbij een vereischte. En toch ware het 't gemakkelijkste als de uitgever een stel titels aan elk exemplaar toevoegde, want dan kreeg elke bibliotheek de titels van die boeken welke zij ontvangt, die van alle andere werken heeft men ook niet noodig. Doch dan is de deur weder opengezet voor zulk een onregelmatigheid, dat ik durf volhouden, dat er in plaats van samenwerking en krachtsbesparing, groote animositeit zal onstaan bij de bibliothecarissen, die altijd wat zullen afdingen op den titel zooals zij dien van den uitgever ontvangen. Evenals op bijna elk gebied, is er te groot verschil van inzicht en opvatting, bij de heeren die catalogussen maken, dan dat het geopperde stelsel voor uitvoering vatbaar zou zijn.

Men geve eens aan 12 Duitsche bibliothecarissen twaalf exemplaren van verschillende boeken, om er den titel van op te schrijven, en ik wed, dat men reeds meer dan 50 verschillen zou krijgen; zóó uiteenloopend zijn de zienswijzen, en dat kan ook niet anders; hoe zou het dan wel gaan als men het stelsel op internationalen voet wilde toepassen?

Ik geef toe, dat ook deze zaak vatbaar is om *gedrongen* te worden, maar er is zoo iets wenschelijk? ik betwijfel het, want de beoogde samenwerking en inkrimping van bibliotheeksbeambten, zijn tegenstrijdige elementen. *Daarom houd ik het* voor een utopie; boven-

dien zijn er nog andere bezwaren van zeer practisc
aard. Men bedenke toch het groote verschil van af
ting der blaadjes of cartons, waarop de titels op
verschillende boekerijen worden geschreven; ik heb
stapeltje van verscheidene modellen, uit allerlei bib
theken voor mij liggen, en nu kan ik mij niet vo
stellen dat voortaan alle administraties de tot nu
gebruikte doozen, bakken of laden, portefeuilles
folianten, waarin de titels worden bijgevoegd, zou
willen laten vervangen door één eenig model; of
wenschelijk ware, dat is iets anders, maar ik acht
onbereikbaar. Bovendien zouden de titels der nie
uitkomende boeken aldus behandeld worden, maar
der werken welke elke boekerij reeds bij duizen
bezit, zouden evenzoo moeten worden gedrukt, w
anders zou op elke bibliotheek, van zeker tijdstip
de catalogus in twee deelen gesplitst worden, van z
verschillenden vorm en bewerking.

Dat zulk een denkbeeld opkomt in het brein
iemand, die zijn geheele leven door bezig is met tit
te schrijven, kan ik best begrijpen, maar ik bew
dat zulk een, hoogstwaarschijnlijk wat eenzijdig ontw
keld man, de oogen niet heeft geslagen in de burea
van zijne catalogiseerende ambtgenooten; anders
hem de onuitvoerbaarheid van het voorgestelde
gebleken. Had men alleen met nieuwe boeken te do
met min geoefende beambten, zooals in Italie bijvo
beeld, dan is er nog wel iets van dit stelsel te mak
en in dien geest werkt een bepaling van het onla
daar te lande ingevoerde Bibliotheeksreglement,
N°. 5 en 6 van Petzholdt's Anzeiger, maar als int
nationale maatregel acht ik dit denkbeeld eene uto

Evenmin zie ik iets komen van het door dr. F. R
mann, custos der Freiburger Universiteitsbibliothe
voorgestelde plan „der Herstelling eines gedruck
Generalkataloges der grossen Manuscriptenschätze
Deutschen Reiche," te Freiburg in het vorige jaar
62 bladz. uitgegeven. Dit boekje is opgedragen
de „erste in Deutschland tagende Bibliothekarversam
ang;" men ziet, de wensch dat de broeders van
ild eens bijeen zouden komen, wordt ook hier uit

sproken, of eigenlijk herhaald, want dr. R. heeft reeds in 1874 een paar andere punten toegelicht en bewerkt, voor het „programma der beraadslagingen van die periodieke congressen.” In zijne voorrede wederlegt hij nu de tegen zulk een vergadering vroeger geopperde bezwaren en hoopt vooreerst de Duitsche gildebroeders te vereenigen.

De handschriften die de Duitsche bibliotheken bezitten, zijn niet voldoende of in ’t geheel niet beschreven; het is van groot belang voor de heeren geschiedvorschers en andere geleerden te weten wat er van dien aard zoowel op de boekerijen als in de archieven bewaard wordt, welnu dr. R. wil, dat van al deze schatten ééne algemeene lijst op koste van het Duitsche Rijk worde vervaardigd. Van de 250 schatkamers in het Duitsche vaderland drukt hij een geographische lijst met opgaaf van het getal der in elk bewaarde handschriften, zoo ver hij antwoord kreeg op de gedane vragen, alsmede van de reeds verschenen catalogi. Hij telt behalve acta en diplomata, die op de archieven gezocht moeten worden, 160000 handschriften, waarvan er 4500 in archieven liggen, die nergens beschreven zijn; terwijl in 62 catalogi slechts 41000 codices zijn opgenomen; en van deze zijn 24 catalogi niet eens in den handel, 18 slechts als programma’s verschenen, en 17 bevatten behalve de manuscripten ook de incunabelen.

Iedereen zal dus met dr. R. eens zijn, dat er aan de beschrijving van zoo vele codices wel wat gedaan mag worden; reeds in 1846 sprak de Germanisten-Versammlung denzelfden wensch uit. Met vereende krachten, zegt hij, is tegenwoordig wel wat te bereiken, men denke slechts aan hetgeen sedert 1868 voor den Universal Art Catalogue is verricht. Verder wijst hij als navolgenswaardige voorbeelden op de manuscriptcatalogi van Montfaucon en Haenel, van Migne en Sanderus en op die welke door de Fransche regeering sedert 1849 zijn uitgegeven, van de Manuscrits des bibliothèques publiques des départements, waarvan trouwens slechts 4 deelen verschenen zijn.

Dr. R. wenscht *nu, dat elke* verzameling op zich zelve zou worden beschreven, en de handschriften niet naar den inhoud gegroepeerd, alleen gesplitst in twee deelen, d. i. vóór of na de uitvinding van Guttenberg, terwijl de Muziekstukken voor en na het drukken met noten zouden worden ingedeeld. Verder is een Algemeen Register noodig van de schrijvers en van de afschrijvers, en een alphabetische opgaaf van den inhoud, en ten slotte, kon het zijn, een aanwijzing van hetgeen over en van eenig handschrift in druk is verschenen. Is dit alles gereed, dan kon men later met een Accessions-catalog om de 25 jaren volstaan.

Men ziet aan goede bedoeling en nuttige plannen ontbreekt het niet; zelfs over den verkoop van dezen monster-catalogus aan alle binnen- en buitenlandsche bibliotheken heeft dr. R. ook reeds gedacht en gecijferd, en het directe en indirecte voordeel van zulk een wegwijzer in de gezamenlijke handschriftmagazijnen van Duitschland wordt door hem uitvoerig ontwikkeld, om zich ten slotte gelukkig te maken, met de hoop van het vinden van onbekende codices. Zoo iets te ondernemen dat Frankrijk in veel ongunstiger omstandigheden wel heeft begonnen, moest thans het Duitsche Rijk durven doen!

Zeg ik te veel, wanneer ik ook dit een bibliographische utopie noem? Ik zie er ten minste niets van komen; de vergadering der bibliothecarissen is nog niet uitgeschreven, en het Duitsche Rijk zal wel gelden voor oorlog, spoorwegen, post en telegraphie, ja ook voor oorlogsbibliotheken beschikbaar willen stellen, maar hoogstwaarschijnlijk niet voor zuiver wetenschappelijke ondernemingen. En dit laatste is misschien goed ook, want welke deelen en onderdeelen van menschelijke wetenschap zouden dan niet hunne vertegenwoordigers vinden, die om duizenden en duizenden marken zouden komen bedelen? Ik geloof dus, dat hoe goed dr. R. het ook bedoelt, hij zich niet behoeft te vleien zijne pogingen bekroond te zullen zien door een gewenscht gevolg. Hij stelt voor die massa handschriften te laten beschrijven door de beambten van die Duitsche verzamelingen, maar zou dit de ware weg zijn? Zou de aldus door het Duitsche Rijk aan ambtenaren opgelegde last, daar deze instelling bij niet-Pruissen toch niet gezien is, wel ten uitvoer worden gelegd? Als er iets van komen moest, zou ik het eerder door verdeeling van den arbeid bereikbaar achten, en door te werken op de ijdelheid of het eergevoel der Duitsche vorsten en stadsregeeringen, of op de overal bloeiende plaatselijke geschiedkundige vereenigingen en genootschappen. Van die zijden is hulp en ondersteuning mogelijk en kan ik mij eerder voorstellen, dat de kostbare inhoud van vorstelijke verzamelingen kon worden bekend gemaakt ten nutte der wetenschap.

Leiden, 17 Juli 1876. Dr. W. N. du Rieu.

ISAAC VAN HOLLAND.

In een ouden auctie-catalogus vond ik een werk opgenomen dat tot titel had: Isaak (J.) Mineralia. Midd. 1600, 8°. — Later zag ik in de vertaling van Ch. Mackay's volksdwalingen en volksdwaasheden, door D. Loodeesen, in de noot onder blz. 193, dit boek vermeld als het werk van zekeren Isaac van Holland en diens zoon, met uitvoeriger titelopgaaf: Mineralia opera, seu de Lapide philosofico, gedrukt te Middelburg in 1600; terwijl Streso in zijn verhandeling over de levenswijze enz. onzer voorvaderen, op blz. 85 spreekt van „een Isacus Joh. Hollandus, wiens scheikundige schriften, volgens De Groot (Parall. C. XXIII) door Paracelsus woordelijk werden uitgeschreven," enz.

Dat men hier met één en denzelfden schrijver of schrijvers en met hetzelfde werk te doen heeft, is meer dan vermoedelijk. — Voor een bibliographiesch doel wenschte ik echter den naam van uitgever en drukker te weten. Wie kan en wil mij die vraag beantwoorden?

Middelburg, Juli 1876. J. C. Altorffer.

PASSAEUS' HORTUS FLORIDUS.

Ter aanvulling van het stukje, geplaatst in de *Bibliographische Adversaria*, dl. II, blz. 95—105, kan ik nog melden, dat mij sedert dien tijd ook een exemplaar met nederduitschen titel en tekst is ter hand gekomen; zoodat het getal der verschillende mij bekende uitgaven thans zes bedraagt. De titel der nederduitsche uitgave luidt:

> Den Blom-Hof, inhoudende de rare oft ongemeene blommen die op den tegenwoordighen tijdt by de lief-hebbers in estimatie ghehouden werden. Ghedeelt naer de vier deelen des iaers, ende door Crispiaen vande Pas de Jonghe in ordre gebracht, ende met groote moete (*sic*) naer het leven gheconterfeyt. Noch hier by ghevoecht de manier soomen dese bloemen naer haer eyghen coleuren ofte verven sal illumineren ofte afsetten, tot dienst van alle curieuse liefhebberen der bloemen. Ghedruckt tot Vtrecht, voor Crispijn vande Pas, Anno 1614. 4°-obl.

Op de keerzijde van den titel: „Namen eenigher liefhebbers ende der genicher die de bloemen beminnende zijn" enz., waaronder eene lijst der namen van deze liefhebbers, 27 in getal, waarvan 15 in Utrecht, 5 in Amsterdam, 5 in Haarlem en 2 in Leiden. Onder deze lijst: „Refereyn ter eeren deser liefhebbers door den autheur. Aensiet" enz. 8 reg., geteek.: „Crispianus Passeus canebat." De tekst is hier niet op de keerzijde der platen, maar afzonderlijk gedrukt, en geplaatst tusschen den titel en eenig latijnsch voorwerk, en de platen. Ook *de tekst hier* geheel verschillend van den latijnschen.

deze laatste heeft betrekking op de planten zelf, en op hare kultuur, de nederduitsche tekst evenwel bestaat slechts in eene aanwijzing hoe, en met welke kleuren men de bloemen moet „illumineren ofte afsetten". Vermits ook dit ex., zooals de meeste exx. van Passaeus' Hortus weder defekt was, kan ik het getal der bladzijden waaruit den tekst bestaat, niet met juistheid opgeven, doch dit is zeker, dat deze niet slaat op alle in een kompleet ex. behoorende bloemen; van de laatst verschenen platen is geene beschrijving gegeven. De achterzijde der platen is onbedrukt, maar ook deze uitgave bewijst weder dat men, met het kompleteeren der exx., maar te werk ging zooals men dat het best kon, want ook hierin komen een paar platen voor met latijnschen tekst op de keerzijde.

Ten slotte kan ik nog mededeelen, dat ik nog eene ongenommerde plaat heb gevonden in dit werk behoorende, en wel waarschijnlijk aan het einde van het *Lentestuk*. Deze plaat, van achteren onbedrukt, stelt geene bloem maar een werktuig voor, vermoedelijk bestemd om het kromgroeien van den bloemstengel der tulpen te beletten. Het getal platen in het *Lentestuk* wordt hierdoor tot 54 gebracht.

den Haag, 1876. TH. J. I. ARNOLD.

BIBLIOGRAPHIE VAN MARNIX' „BIËNKORF".

Mij bezig houdende met het beschrijven van de geschiedenis van den tekst en de talrijke uitgaven va dit beroemde boek, wenschte ik gaarne dat Bibliografe en vereerders van Ph. van Marnix mij de behulpzam hand boden tot het ontdekken van een exemplaar va de uitgave van het jaar 1600.

Dat het te vinden zal zijn — niet alle exemplare juist van dien druk zullen toch waarschijnlijk verlore gegaan zijn — mag worden ondersteld op het gez van den *Catalogus* van de boeken van Is. le Long, di haar vermeldt op bl. 152 (Libri in 8°.) N°. 1913.[1]

Waarom ik naar deze uitgaaf met zoo bijzondere nadruk vraag, kan ieder bevroeden, die weet, dat d tekst van den „*Biënkorf*" merkelijk is uitgebreid i de uitgaven, die na den dood van den auteur verschenen zijn. Van dien uitgebreiden tekst nu is de uitgaa van 1600 *de eerste.* Indien ten minste mijne meenin juist is, dat er geene uitgave van 1599 bestaat, hoewel die meermalen, en ook nog in den Catalogus va der Willigen (sub N°. 208) vermeld wordt, eene vergissing, tot welke een misverstand aangaande den zi der woorden: „in 't licht gebracht in 't jaar 1599" o den titel aanleiding gaf. Die woorden toch hebben betrekking op „den Fransoyschen Byen-corf ofte Tableau etc." die daar aangewezen is als de bron der „vergrooting ende verrijcking" van den uitgebreiden tekst. Men vindt dan ook in het ex., dat sub N°. 20 op genoemden Catalogus vermeld staat, op bl. 263: „Gedruckt Anno 1611."

De opgave bij Graesse van eene uitgave in 1599 t Amst. bij M. de Groot en J. Conijnenbergh is stellig onjuist, daar die firma eerst omstreeks 1671 drukte.

Is nu de uitgaaf van 1600 de eerste, die na M.'s od verscheen, dan zal daaruit eerst de oorspronkelijke kst van de uitbreiding van den „Biënkorf" kunnen orden gekend, hetwelk niet alleen op zich zelf van lang is te achten, maar ook met betrekking tot de aag, wie de uitgave van den uitgebreiden tekst mag bben bezorgd. Dit ligt evenzeer in het duister als e de bezorger was van de uitgave van het Tableau. Vermoedelijk zal de uitgaaf van 1600 wel eenigszins rschillen van die van 1611, welker titel b. v. opgeeft, : *de Auteur* van den „Biënkorf" het Tableau in het ht bracht in 1599, dus een jaar na zijn dood; enz. Jenoeg om alle belangstellenden op te wekken tot uitsteken van eene behulpzame hand bij mijn zoeken r een exemplaar van den „Biënkorf" van het jaar 1600. Misschien kan ook iemand mij een exemplaar van eene gave van 1599 toonen. Ik zou niets liever doen dan ne meening omtrent het daarvan verhaalde, *op grond* *een in mijne handen gekomen exemplaar*, terugnemen.

---

[1] *Spelling* in de uitgaaf van 1569. — Sedert 1574, in de meest *uitgaven:* „*Byen-corf.*"

Het zal niet ongepast zijn hier de jaartallen op te ren van de editiën, die ik in de Bibliographie van beroemde boek zal kunnen beschrijven, opdat men moge bevestigen in mijne overtuiging, dat ik nog t alle uitgaven ken.

1569.
1572.
1574.
1577.
1597.
1611.
1631.
1638.

1639.
1642.
1644.
omstr. ——
1648.
1657.
1659.
1664.

omstr. 1671.
1733.
1749.
1761.
1769.
1845.
1858.

Nog vind ik hier en daar vermeld de jaartallen 45, 1647, 1658, 1723. Van die jaren heb ik geene tgaven gezien, noch ook de heer Th. J. I. Arnold, 's Gravenhage, die mij in dezen de behulpzaamste nd biedt.

Rotterdam, 11 Juni 1876.

J. J. VAN TOORENENBERGEN.

BIBLIOGRAPHISCH NIEUWS.

Met groote ingenomenheid zij het eerst verm
verschijning van de „Bibliographie der technisch
sten en wetenschappen, 1850—1875. Boeken,
werken, kaarten in Nederland verschenen over e
betrekking tot: fabrieks- en handwerksnijverhe
bouwkundige- en ingenieurswetenschappen, mech
stoomwezen, spoorwegen, telegrafie, enz. Met in
opgaaf der voornaamste periodieken, benevens ee
voerig alfabetiesch zaakregister, door R. van de
len. Amsterdam, C. L. Brinkman, 1876." gr. 8°
226 blz. De bewerker heeft de uitmuntende pra
methode van Engelmann gevolgd, door in een al
tisch zaakregister al de behandelde onderwerpen
nemen, met verwijzing naar de titels. Hierdoo
vangt men een overzigt van de letterkunde der
25 jaren, op het geheele gebied der technische
schappen, en de daarmede in betrekking staande
werpen. Het groot belang daarvan zal terstond in
vallen, wanneer men dit register voor het een o
onderwerp moet raadplegen. Wij kunnen er gee
wijt van maken dat de schrijver het begrip van
nische kunsten en wetenschappen in den ruimst
heeft opgevat. In dergelijke bibliographiën schaa
te veel minder dan het te weinig, en zooals h
in de voorrede opmerkt, is de juiste grens di
moeijelijk te bepalen. Of hier evenwel op hunne
zijn eenige wel wat willekeurig gekozen werke
kunstgeschiedenis, schoone kunsten, aesthetiek, a
ologie,[1] hygieine, de arbeiderskwestie, enz. n
we te mogen betwijfelen, in ieder geval zullen
niet in gezocht worden, een enkel (Kramm)
niet opgenomen in het zaakregister. Maar dit v
dert in geen opzigt de waarde van het werk. M

---

[1] Zoo is b. v. opgenomen Leemans, Ægyptische monu
maar niet de belangrijke uitgave van de Boeroe Boedoer tem
door Leemans bezorgd.

elijken ijver heeft de schrijver zijn onderwerp behan- eld, en geen moeite ontzien het zoo volledig en naauw- eurig mogelijk te maken. De titels zijn met zorg be- chreven, bij allen zijn de namen der oorspronkelijke itgevers gevoegd, het formaat en de prijs; bij velen eft men zelfs aan de namen der tegenwoordige uitge- ers, en opgave der prijsvermindering.

Van niet geringe waarde is de opgave van den in- oud van een aantal tijdschriften en verzamelingen, aarvan ook voor het zaakregister is gebruik gemaakt. ij een herdruk zouden wij den bewerker gaarne in be- enking geven, al de werken van een Genootschap of ereeniging bij elkaâr te vermelden, nu moet men de itgaven der Maatschappij van bouwkunde, van het stituut van ingenieurs, van de Academie van weten- chappen, enz. enz. op verschillende plaatsen opzoeken n vindt men nergens, ook niet door verwijzingen, en volledig overzigt dier uitgaven. Bij vele titels is ok eene inhoudsopgave gevoegd, en bij sommigen zelfs ene soort van aanbeveling. Het eerste kan zijn nut ebben, het laatste is stellig af te keuren in eene der- elijke bibliographie, hier vooral, omdat de uitvoerige nhoudsopgaven en aanbevelingen bijna uitsluitend boek- werken betreffen bij den uitgever der Bibliographie ver- chenen. De zamensteller houdt zich aanbevolen voor de mededeeling van alle leemten en gebreken die men in zijn werk mogt aantreffen, om er voor een supple- ment gebruik van te kunnen maken. [1] Wij kunnen onzen bibliographen en de mannen van het vak ni genoeg aanbevelen aan dit verzoek te voldoen. Voorl pig houde de zamensteller zich overtuigd dat hij nuttig werk heeft verrigt, en aanspraak kan maken de erkentelijkheid van velen.

---

[1] Onder de leemten zouden wij kunnen noemen eenige boeken in Ned. Indië verschenen, zooals de Bruyn, Bouwkunde in Indië, het Natuurk. tijdschrift v. N. I. enz. — Wij missen voorts het Album van platen voor den aanleg van Staatsspoorwegen, dat, hoewel niet in den handel, vermeld had kunnen worden. — De Algemeene Voorschriften, uitg. van Brinkman, is een deel van v. Gendt's Technische Bibliotheek; — van der Kellen, Antiquités des P.-B. is hetzelfde werk als het later vermelde Nederl. oudheden, bij Buffa; — Karmarsch en Heeren, Technol. wk. *f* 5,75; dit is de *verminderde* prijs der 2e (titel) uitg.; — Vredeman Vriese, Menuiseries is niet in Nederland verschenen; wordt het vermeld, dan mogten de andere werken van denz. bij denz. uitg. te Brussel verschenen, niet vergeten zijn; bij Kramm, Levens der schilders had kunnen vermeld worden, dat het werk een *vervolg is op Immerzeel's* Levens der schilders, zoo-

---

Sedert de Proeve eener Nederl. Bibliographie va Afrika van Prof. Veth en Dr. Kan in 1874 het li zag [1], zijn die ijverige bestuurders van het Aardrij kundig Genootschap niet werkeloos gebleven, in het vullen en verbeteren dier Proeve, en als gevolg daar is verschenen: „Bibliographie van Nederlandsche boek brochures, kaarten, enz. over Afrika, door Prof. P. Veth en Dr. C. M. Kan. Utrecht, J. L. Beijers, 187 gr. 8°. 98 blz. en 1 blz. verbeteringen. De voornaam vermeerderingen bestaan in de mededeeling van Ha schriften en Kaarten, aanwezig op het Rijks-Archi het Ministerie van Marine, de Akad. Bibliotheek Leiden en elders. Terwijl de titels in de Proeve ch nologisch waren gerangschikt, zijn zij hier meer na de onderwerpen geschikt, waardoor een goed overzi verkregen wordt, van hetgeen over de verschillen landstreken in Afrika door Nederlanders werd geschr ven. De zamenstellers hebben, evenmin als in de Proev bedoeld een zuiver bibliographisch werk te leveren; titels zijn vrij naauwkeurig maar dikwijls kort beschr ven, zonder bijvoeging van den naam der uitgevers andere bibliographische bijzonderheden. Niettegenstaand

---

als ook op den titel staat. De beschrijving der Waterstaatskaart niet juist. Deze toch is niet alleen bewerkt door Conrad en Bes maar ook door P. Caland, en H. Rodi de Loo. Ook is niet Memorie van toelichting bij ieder blad gevoegd, maar behoort bij verzameling één blad Memorie van toelichting dienende voor kaarten. Bovendien zijn hierbij de navolgende bladen, hoewel in 1872 verschenen, vergeten: Willemstad I—IV; Zierikzee I—II Goedereede I en Middelburg I—IV, en zou eene verwijzing na „Meetkunstige beschrijving" enz. zie blz. 12 niet overbodig gewee zijn. De heer v. d. M. houde mij deze opmerkingen ten goede, strekken tot bewijs dat ik zijn werk met belangstelling heb doorblader

[1] *Zie onze* aankondiging daarvan in Bibl. Adv. II. blz. 93.

Dit gemis is het werk van blijvend nut en hooge waarde, zoowel voor de beoefenaars van taal-, land- en volkenkunde van Afrika, als voor iederen bibliograaf, die uit dergelijken arbeid zijn honig weet te trekken. Een alphabetisch register, of ten minste eene inhoudsopgave, ware niet overbodig geweest.

Nieuwe catalogus van de Provinciale Bibliotheek van Zeeland. Middelburg, Gebr. Abrahams, 1876. gr. 8vo. 3 en 535 blz. — Sedert de verschijning van den eersten catalogus in 1864, en van het vervolg in 1869, is deze bibliotheek door de zorgen der Commissie aanmerkelijk uitgebreid, waardoor een nieuwe catalogus noodig werd. Het is bekend dat de Commissie voor de provinciale Zeeuwsche bibliotheek er zich sedert jaren op toelegt, eene zoo volledig mogelijke verzameling bijeen te brengen, van alles wat over Zeeland het licht zag, of door Zeeuwen geschreven werd. Deze verzameling, welligt eenig in haar soort, maakt een groot gedeelte van den catalogus uit. Bij de dicht- en rijmwerken van Zeeuwen, omstreeks 200 Nrs., zijn gevoegd de data van geboorte en overlijden. Afzonderlijk wordt ook vermeld de „Verzameling van geschriften van Zeeuwsche geneeskunstoefenaren of betrekkelijk den natuur- en geneeskundigen staat van Zeeland". Het is eene verzameling van 471 geschriften in eigendom toebehoorende aan de „Vereeniging van genees- en heelkundigen in Zeeland". Bij de Regtsgeleerdheid treffen wij eene verzameling aan van omstreeks 50 werken over het Tiendregt, onder de Godgeleerde werken eene zeldzame verzameling werken van en over W. Teellinck. In den catalogus is ook opgenomen de Bibliotheek van predikanten en Kerkeraad der Nederduitsch Hervormde Gemeente te Middelburg. Ofschoon niet uitsluitend uit godgeleerde werken bestaande is zij daaronder, maar afzonderlijk, gecatalogiseerd. Zij bevat een aantal hoogst belangrijke *oude en zeldzame* werken. Men ziet het, de *Nieuwe catalogus verdient in* vele opzigten de aandacht *onzer bibliografen. Aan de* titelbeschrijving en

rangschikking is wel eenige zorg besteed,
laten nog al te wenschen over; veel wordt
door het uitvoerige alphabetische register aan
van den catalogus.

Als een vervolg op den Catalogus der sted
bliotheek van Leeuwarden, door W. Eekhoff
1870), is thans verschenen: „De stedelijke ku
meling van Leeuwarden, bevattende afbeeldi
vorsten, beroemde mannen, merkwaardige geb
sen en voorname gebouwen, benevens platte
gezigten, kunstvoortbrengselen en bijzonderhed
hoofdstad van Friesland, verzameld, beschr
toegelicht, door W. Eekhoff, met een Vervol
Catalogus van de stedelijke bibliotheek, als
overzigt van de geschiedenis der kunst in
Leeuw., H. Bokma, 1875". gr. 8o. XII en 33
uitvoerige titel ontslaat van een verdere inhou
Met buitengewone zorg worden al de portret
ten, teekeningen, enz. beschreven, terwijl bij
rendeel aanteekeningen zijn gevoegd van gro
voor de topographie, staat- en letterkundige g
nis van Friesland. Het Vervolg op den Catal
1870 getuigt van den onvermoeiden ijver d
melaars om geen gelegenheid te laten voorbi
verzameling Frisiaca in den ruimsten zin te
Ook deze catalogus wordt door een alphabetis
ter besloten.

Gegrav. titel: *Theatrum orbis terrarum.* Aan de keerzijde onbedrukt.

Opdracht: *D. Philippo Austriaco* etc. Signat. A ij. Aan de keerzijde en de twee volgende blz.: *Adolphi Mekerchi ... Frontispicii explicatio.* 2 ff.

Voorrede: *Abrahamus Ortelius Antverpianus benevolis lectorib. S. D.* Signat. B ij. Onderteekend: Antverpiae. M.D.LXX. — Volgt: *Catalogus auctorum tabularum geographicarum.* (87 namen). — 3 ff.

Index Tabularum. Signat. D. (84 namen). Volgt: *Quoniam vero plures regiones* etc. — 2 ff.

Kaarten (dubbele bladen) 1—53, met tekst aan de voorzijde. De eerste: *Orbis terrarum* heeft hier 44 namen van geographen, de tweede: *Novis Orbis* 20 namen.

De Mona Druidum insula ... epistola ... Humfredi Lhuyd (gedagt. 5 Apr. 1568). 3 ff.

Antiqua regionum, insularum, cet. ... *nomina* ... *Abrahamo Ortelio suo, Arnoldus Mylius.* 27 (?) ff. — Op de laatste bladzijde: *Ad libri compactorem* cet.; *Tenor privilegii* (van 23 Oct. 1569) enz.; onderaan: „Auctoris aere et cura impressum absolutumque apud Aegid. Coppenium Diesth, Antverpiae xx Maii M.D.LXX."

De kaarten in deze uitgave komen zoo 't schijnt geheel overeen met die in de tweede uitgave; zoo als uit de volgende beschrijving blijken zal is de tekst evenwel verschillend, ook die op de voorzijde der meeste kaarten.

***B.** Latijnsche tekst. 1570. Op de Bibliotheek der Leidsche Hoogeschool, en elders.

Gegrav. titel: *Theatrum orbis terrarum.* Aan de keerzijde: *Epigramma Danielis Rogerii.*

Opdracht enz. als bij A doch andere druk. Signat. A ij, A iij.

Aan het hoofd der Nederlandsche kaartverzamel
staan Abraham Ortelius van Antwerpen en Gerard
Mercator van Rupelmonde. Mercator had reeds vó
Ortelius uitstekende kaarten vervaardigd, maar Orteli
was de eerste die een eigenlijk gezegd kaartboek u
gaf en er zijne beste krachten aan wijdde om dit
volledig mogelijk te maken. Hij had daartoe de b
kaarten verzameld die in verschillende landen van
ropa in 't licht verschenen waren, en droeg voort
rend zorg om zich daarvan op de hoogte te houd
blijkens de uitvoerige lijsten die hij aan de verschill
uitgaven van zijn kaartboek liet voorafgaan en die
een uitmuntend overzicht geven van hetgeen tot d
tijd toe op dit gebied was geleverd. Lelewel heeft
oorspronkelijke kaarten volgens de lijst van 1592
het tweede deel zijner „Géographie du moyen
naar de landen bijeengesteld; ik hoop zijne opga
elders aan te vullen, daar zij ten grondslag kun
strekken voor eene cartographie van de zestiende ee
Hoe en wanneer door Ortelius die verschillende g
vens langzamerhand tot een goed geheel werden
geweven, tot de kennis daarvan moge de volg
bibliographie eene bijdrage leveren. Blijkens de
schriften op enkele kaarten stonden hem de koper
ders Franciscus Hogenberg en Joannes van Deute
(Doetichem) ten dienste.

De uitgaven waarvóór een * geplaatst is heb ik
kunnen vergelijken.

A. Latijnsche tekst. 1570. xx Maji. Op de K
Bibliotheek te Brussel. (Naar de welwillende mede
ling van den heer Ch. Ruelens). [1]

---

[1] De Stads-Bibliotheek te Haarlem bezit van deze uitgave
onvolledig exemplaar.

Gegrav. titel: *Theatrum orbis terrarum.* Aan de keerzijde onbedrukt.

Opdracht: *D. Philippo Austriaco* etc. Signat. A ij. Aan de keerzijde en de twee volgende blz.: *Adolphi Mekerchi ... Frontispicii explicatio.* 2 ff.

Voorrede: *Abrahamus Ortelius Antverpianus benevolis lectorib. S. D.* Signat. B ij. Onderteekend: Antverpiae. M.D.LXX. — Volgt: *Catalogus auctorum tabularum geographicarum.* (87 namen). — 3 ff.

Index Tabularum. Signat. D. (84 namen). Volgt: *Quoniam vero plures regiones* etc. — 2 ff.

Kaarten (dubbele bladen) 1—53, met tekst aan de voorzijde. De eerste: *Orbis terrarum* heeft hier 44 namen van geographen, de tweede: *Novis Orbis* 20 namen.

De Mona Druidum insula ... epistola ... Humfredi Lhuyd (gedagt. 5 Apr. 1568). 3 ff.

Antiqua regionum, insularum, cet. ... *nomina* ... *Abrahamo Ortelio suo, Arnoldus Mylius.* 27 (?) ff. — Op de laatste bladzijde: *Ad libri compactorem* cet.; *Tenor privilegii* (van 23 Oct. 1569) enz.; onderaan: „Auctoris aere et cura impressum absolutumque apud Aegid. Coppenium Diesth, Antverpiae xx Maii M.D.LXX."

De kaarten in deze uitgave komen zoo 't schijnt geheel overeen met die in de tweede uitgave; zoo als uit de volgende beschrijving blijken zal is de tekst evenwel verschillend, ook die op de voorzijde der meeste kaarten.

---

*B. Latijnsche tekst. 1570. Op de Bibliotheek der Leidsche Hoogeschool, en elders.

Gegrav. titel: *Theatrum orbis terrarum.* Aan de keerzijde: *Epigramma Danielis Rogerii.*

Opdracht enz. als bij A doch andere druk. Signat. A ij, A iij.

Voorrede enz. als bij A doch andere druk. De *Cata logus auctorum* is vermeerderd en heeft 92 namen. Signa A iiij, A v, A vj.

Index Tabularum enz. Signat. A vij, A viij. De eerst index heeft hier 95 namen.

Kaarten (dubbele bladen) 1—53 met tekst aan d voorzijde. De eerste: *Orbis terrarum* heeft hier 49 n men; de tweede hoewel verschillend van druk 20 n men enz. Het opschrift van den tekst der 8e kaart i hier: *Portugallia regnum*, in de vorige uitgave *Portugalli*

De Mona Druidum insula etc. 3 ff. Signat. a, a ij, a ii

Antiqua regionum etc. 27 ff. Signat. a iiij—e iiij, d twee laatste ff. zonder signatuur. — Op de laatste bla zijde: *Signa et series foliorum; Tenor privilegii*, en Onderaan: „Auctoris aere et cura impressum absol tumque apud Aegid. Coppenium Diesth, Antverpia M.D.LXX."

C. Latijnsche tekst. 1571. Op de Kon. Bibliothee te Brussel. (Volgens mededeeling van den heer C Ruelens).

Gegrav. titel, Opdracht, Voorrede enz. dezelfde dru als B.

Index Tabularum verschillend van druk met A en

Kaarten 1—53 als A en B. De gedrukte tekst op voorzijde is dan eens overeenkomstig met die van I dan eens met die van A, dan eens verschillend va beiden.

De Mona Druidum etc. 3 ff. Verschillend van dru

Synonymia locorum etc. Vermeerderde herdruk van „Ant. regionum nomina". — Op de laatste bladzij onder het Privilegie het onderschrift als boven met h jaartal M.D.LXXI.

***D.** Hollandsche tekst. 1571. In het bezit der Heeren Fred. Muller en Comp.

Gegrav. titel, bij sommige exemplaren met het Latijnsche opschrift. Bij anderen is daarover geplakt de volgende titel: „Theatre oft Toon- | neel des Aerdtbo- | dems: waer innne te | siene sijn de Landt- | tafelen van de gehee- | le weerelt: met een | corte verclaringe | der seluer." — Aan de keerzijde: *M. Tullius Cicero. Het Peerdt is tot voeren* etc.

Opdracht aan Jan Scheyfve, geteekend Abr. Ortelius, uit Antwerpen 10 Nov. 1571. — Daarachter: „M. Peeter Heyns op den figuerlycken Tyttel van desen Boecke." — 3 ff.

Voorrede: „Abr. Ortelius totten goet-willigen Leser." Onderteekend: Wt Antwerpen. 1571. 2 ff.

Kaarten (dubbele bladen) 1—53, met Hollandsche tekst aan de voorzijde.

Deze kaarten zijn dezelfde als in de vorige uitgaven, met uitzondering van No. 29 dat vervangen is door een ander met dezen titel: „Bavariae olim Vindeliciae delineationis compendium. Ex tabula Philippi Apiani Math."

Adieu van den Auteur tot sijnen Lesere. — Aan de keerzijde begint: *De Tafele.* — 3 ff. Op de keerzijde van het 3e blad: *Register ende teeckenen der blaederen* enz.; Privilegie van 1569; Onderschrift: „Deur versueck ende costen des Auteurs is dit werck ghedruckt by Gielis | van Diest ghesworen Boeck-drucker der C. Mt. Tot Antwerpen M.CCCCC.LXXI."

E. Hoogduitsche tekst. 1572. — Grässe (V. 55) geeft den titel aldus op: Schauplatz des Erdbodens. Antorff, Gielis van Diest, en vermeldt dat er 53 kaarten in voorkomen.

De uitgaven A—E behelzen dus niet meer dan 53 kaarten. Het is waar dat er exemplaren bestaan waarin men er meer aantreft, maar dezen zijn er zonder twijfel later bijgevoegd. Het eerste Additamentum van 1573 bevat, zoo als wij straks zullen zien, eenige kaarten die vóór 1572 *kunnen* gegraveerd zijn, althans ze dragen geen jaartal. Gaandeweg kunnen ze dus vóór de uitgave van het Additamentum in de exemplaren die men gereedmaakte zijn tusschengevoegd.

Bestaat er ook eene uitgave met *Franschen* tekst van 1572? Men zou dit opmaken uit de dagteekening van de voorrede der Fransche uitgave van 1577. Ik heb er echter geen spoor van ontdekt.

Wij laten hier de opschriften volgen van de kaarten die in deze eerste uitgaven worden aangetroffen.

1. Typus orbis terrarum. Onderaan: Franciscus Hogenbergus sculpsit.

2. Americae sive novi orbis nova descriptio.

3. Asiae nova descriptio.

4. Africae tabula nova. Edita Antverpiae 1570.

5. Europae (sic).

6. Angliae, Scotiae et Hiberniae, sive Britannicar: insularum descriptio.

7. Regni Hispaniae post omnium editionum locuplessima (sic, met correctie in locupletissima) descriptio.

8. Portugalliae quae olim Lusitania, nouissima et exactissima descriptio, Auctore Vernando Aluaro Secco. Opdracht van Achilles Statius aan Guido Ascanius Sfortia S. R. E. Card. Camer. van 1560.

9. Galliae regni potentiss: nova descriptio. Joanne Joliveto auctore.

10 (twee afdeelingen). Regionis Biturigum exactiss: descriptio per D. Joannem Calamaeum. — Limaniae topographia Gabriele Symeoneo auct.

11 (twee afdeelingen). Caletensium et Bononiensium ditionis accurata delineatio. Beneden rechts: Descripta et edita a Nicolao Nicolai Delphinate, Parisiis 1558. — Veromanduorum eorumque confinium exactissima descriptio. Johanne Surhonio Auctore.

12 (twee afdeelingen). Galliae Narbonensis ora marittima recenter

escripta. — Sabaudiae et Burgundiae Comitatus descriptio; auctore egidio Bulionio Belga.

13. Germania.

14. Descriptio Germaniae Inferioris.

15. Gelriae, Cliviae, finitimorumque locorum verissima descriptio Christiano Schrot Auctore.

16. Brabantiae, Germaniae inferioris nobilissimae provinciae descriptio. Jacobo a Dauentria auct.

17. Flandria. Beneden links: Gerardus Mercator Rupelmundanus describebat.

18. Zelandicarum insularum exactissima et nova descriptio, auctore D. Jacobo a Daventria.

19. Hollandiae antiquorum Catthorum sedis nova descriptio, auctore Jacobo a Daventria.

20. Oost ende West Vrieslandts beschrijvinghe. Utriusque Frisiorum regionis noviss: descriptio. 1568.

21. Daniae regni typus.

22 (twee afdeelingen). Thietmarsiae, Holsaticae regionis partis typus. Auctore Petro Boeckel. — Prussiae descriptio ante aliquot annos ab Henrico Zellio edita, ab eoque D. Joanni Clur. ciui Gedanensi Ded:

23. Saxoniae, Misniae, Thuringiae, nova exactissimaque descriptio.

24 (twee afdeelingen). Franciae Orientalis (vulgo Franckenlant) descriptio, auctore, Sebast. a Rotenhan. — Monasteriensis et Osnabrugensis episcopatus descriptio. Auctore Godefrido Mascop. Embricense.

25. Regni Bohemiae descriptio.

26. Silesiae typus Descriptus et editus a Martino Heilwig Neisense, et Nobili viro Nicolao Rhedinger dedicatus. Anno 1561.

27. Austriae ducatus chorographia, Wolfgango Lazio auctore.

28. Salisburgensis jurisdictionis, locorumque vicinorum vera descriptio Auctore Marco Secznagel Salisburgense. (Met afbeelding der stad Salzburg).

29. Tipus Vindeliciae sive utriusque Bavariae, secundum antiquum et recentiorem situm, ab Joanne Auentino olim descriptus, Principibusque eiusdem regionis dedicatus, atque Landshuti editus Anno a Christo nato 1533.

30 (twee afdeelingen). Palatinatus Bavariae descriptio Erhardo Reych Tirolense auctore. — Wirtenbergensis ducatus vera descriptio Tubingae edita. 1558.

31. Helvetiae descriptio Aegidio Tschudo auct.

32. Italiae novissima descriptio auctore Jacobo Castaldo Pedemontano.

33. Ducatus Mediolanensis, finitimarumque regionum descriptio, auctore Joanne Georgio Septala Mediolanense.

34. Pedemontanae vicinorumque regionum auctore Jacobo Castaldo descrip.

35 (drie afdeelingen). Larii Lacus vulgo Comensis descriptio. Auct. Paulo Jovio. — Territorii Romani descrip. — Fori Julii, vulgo Friuli typus.

36. Thusciae descriptio auctore Hieronymo Bellarmato.

37. Regni Neapolitani verissima secundum antiquorum et recentiorum traditionem descriptio, Pyrrho Ligorio auct.

38 (zes afdeelingen). Insularum aliquot maris Mediterranei descriptio (Sicilia, Sardinia, Corfu, Zerbi, Elba, Malta). Bij Sicilië het inschrift: Sicilia Insula descripta a Jacobo Castaldo Pedemontano cosmographo.

39 (twee afdeelingen). Cyprus insula. — Candia olim Creta.

40. Graeciae universae secundum hodiernum situm neoterica descriptio, Jacobo Castaldo Pedemontano auctore.

41. Schlavoniae, Croatiae, Carniae, Istriae, Bosniae, finitimarumque regionum nova descriptio, auctore Augustino Hirsvogelio.

42. Hungariae descriptio, Wolfgango Lazio auct.

43. Transilvania. Beneden links: Hanc Ultra: vel Transilvaniam quae et Panno-Dacia et Dacia Ripensis, vulgo Sibemburgen dicitur, edidit Viennae A°. 1566 Nobiliss. atque Doctiss. Ioannes Sambucus Pannonius.

44. Poloniae finitimarumque locorum descriptio. Auctore Wenceslao Godreccio Polono.

45. Septentrionalium regionum descrip.

46. Russiae, Moscoviae et Tartariae descriptio. Auctore Antonio Jenkensono Anglo, edita Londini Anno 1562, et dedicata illustriss. D. Henrico Sijdneo Walliae praesidi. (Met verscheidene afbeeldingen van bewoners, dieren enz.).

47. Tartariae sive magni Chami regni typus.

48. Indiae Orientalis, insularumque adjacientium (sic) typus.

49. Persici sive Sophorum regni typus.

50. Turcici imperii descriptio.

51. Palestinae sive totius terrae promissionis nova descriptio auctore Tilemanno Stella Sigenens.

52. (drie afdeelingen). Natoliae quae olim Asia minor nova descriptio. — Aegypti recentior descriptio. — Carthaginis celeberrimi sinus typus.

53. Barbariae et Biledulgerid nova descriptio.

---

*F. Additamentum (primum). 1573. Op de Bibliotheek der Leidsche Hoogeschool.

Titelblad: „Additamentum Theatri orbis terrarum". Bericht van Abr. Ortelius „Geographiae studiosis". Catalogus Tabularum huius Additamenti. (17 kaarten). Onderaan: „Cum Imperatoriae et Regiae Maiestatum Priuilegijs. CIↃ.IↃ.LXXIII. Antuerpiae Aduaticorum.

Dit Additamentum bestaat waarschijnlijk ook met Hollandschen en Hoogduitschen tekst, om gevoegd te worden bij de uitgaven D. en E.

Het behelst de volgende kaarten, die op bovenstaand titelblad zijn aangewezen en bovendien met signatuur 29 A het blad Bavaria, naar Pt. Apianus, dat reeds in de Hollandsche uitgave van 1571 kaart 29 had vervangen. De gravure der kaarten is fraaier dan van de vorigen. Even als daar slechts op eene kaart (No. 1) de naam des graveurs (Fr. Hogenberg) vermeld is, vindt men hier ook alleen op No. 39 A den naam van den graveur Joannes à Deutecum.

6 A. Scotiae tabula.

6 B. Angliae regni florentissimi descriptio, auctore Humfredo Lhuyd Denbygiense. 1573.

6 C. Cambriae typus auctore Humfredo Lhuydo Denbigiense Cambrobritanno.

6 D. Hiberniae Britannicae insulae nova descriptio. Aan de noordoostkust dit inschrift: „Hanc insulae partem Anglis incolendam dedit Elisabetha Angliae regina; Coloniaque ducta est Domino Smetho equite aurato 1572."

24 A. Mansfeldiae comitatus descriptio, auctore Tilemanno Stella Sig.

24 B (twee afdeelingen). Turingiae noviss. descript. per Johannem Mellinger Halens. — Misniae et Lusatiae tabula. Descripta a M. Bartholomaeo Sculteto Gorlit.

27 A. Moraviae, quae olim Marcomannorum sedes, corographia, a D. Paulo Fabritio medico et mathematico descripta; et a generosis Moraviae baronibus quibusdam correcta.

30 A (twee afdeelingen). Basiliensis territorii descriptio noua. Auctore Sebastiano Munstero. — Circulus siue Liga Sueviae vulgo Schwabische Kraisz. Beneden links: Dauid Seltzlin describebat. 1572.

31 A (twee afdeelingen). Rhetiae alpestris descriptio, in qua hodie Tirolis comitatus. Beneden links: Ex tabula Wolfgangi Lazij, quam Joan. Maior Viennensis edidit. — Goritiae, Karstii, Chaczeolae, Carniolae, Histriae, et Windorum marchiae descrip. Beneden links: Haec tabula concinnata est ex corographijs Wolfg. Lazij etc.

32 A. Fori Julii accurata descriptio. Boven rechts: Ex Bibliotheca ... Joannis Sambuci ... 1573.

34 A (twee afdeelingen). Patavini territorii corographia, Jac. Castaldo auct. — Apuliae quae olim Japygia, nova corographia. Jacobo Castaldo Auctore.

36 A (drie afdeelingen). Senensis ditionis accurata descrip. — Corsica. — Marcha Anconae olim Picenum. 1572.

39 A. Cypri insulae nova descript. 1573. Beneden rechts een kaartje met bovenschrift: Lemnos insulae descriptionem ex Petri Bellonij libro de Auibus, hoc in loco tanquam parergon adiecimus. Daaronder: Joannes à Deutecum f.

41 A. Illyricum. Joan. Sambucus Ortelio suo, S. Mitto hanc quoque tabellam, cet. ..... Viennae, Vale, 25 Octob. 1572.

41 A (drie afdeelingen). Carinthiae ducatus, et Goritiae Palatinatus, Wolf. Lazio auctore. — Histriae tabula à Petro Coppo descr. — Zarae, et Sebenici descriptio.

44 A (drie afdeelingen). Pomeraniae, Wandalicae regionis typ. — Livoniae nova descriptio, Joanne Portantio auctore. — Ducatus Oswieczensis et Zatoriensis descriptio.

52 A. Presbiteri Johannis, sive, Abissinorum imperii descriptio.

G. Latijnsche tekst. 1573. Op de Kon. Bibliotheek te Brussel. Zie: Bibliotheca Hulthemiana No. 14326. — Titel als de uitgave I? Aan 't slot de naam des uitgevers: Ant. Coppenius Diesth, Antverpiae 1573.

Kaarten 1—70 even als de uitgave I (1574). Zie aldaar.

H. Hoogduitsche tekst. 1573.

In een catalogus van Bern. Quaritch (Jan. 1873 No. 1694) vind ik den titel aldus: „Theatrum orbis terrarum, ihietz mitt vielen neuwen Landtafflen gemehret". Op den titel het jaartal 1573; aan het einde: Antorff 1572. Elders wordt de titel aldus opgegeven: „Theatrum oder Schawplatz des erdbodems, warin die Landttafell der gantzen weldt". Anttorff 1573.

Volgens Quaritch bevat deze uitgave 69 kaarten, 52 van de eerste uitgave en 17 van het Additamentum. Kaart 41 van de eerste uitgave is weggelaten. Vergelijk de volgende editie.

***I. Latijnsche tekst. 1574.** In het bezit van den heer Mart. Nijhoff.

Gegrav. titel: „Theatrum orbis terrarum. Opus nunc denuo ab ipso Auctore recognitum, multisque locis castigatum, et quamplurimis nouis Tabulis atque Commentarijs auctum". — Aan de keerzijde: *Epigramma Dan. Rogerii* etc. Daaronder: *Hadriani Iunii Hornani in idem.*

Opdracht en Voorrede als in de uitgave van 1570. De *Catalogus auctorum* en de *Index Tabularum* vermeerderd. Daarop volgt: *Ornat. viro D. Abr. Ortelio* etc. (Brief van Ger. Mercator van 22 Nov. 1570); *Io. Vivianus Valent. Abr. Ortelio suo.* (Epigramma); voorts epigrammen van Dan. Rogerius, Ger. Falkenburgius (Grieksch), Joa. Vivianus.

Het voorwerk heeft de signatuur A (6 ff. met den titel) B (4 ff.).

Kaarten (dubbele bladen) 1—70. Dezelfden als in de uitgave van 1570 met het Additamentum van 1573. Kaart 29 uit de eerste editie is even als in de uitgave D door die van Apianus vervangen. Ook kaart 41

(*Schlavonia* etc.) liet Ortelius eerst weg, maar b der inzien, zoo als uit het gedrukte bijschrift b voegde hij haar achteraan onder N°. 70. — Op de zijde van die kaart: *Errata quaedam* etc.

Synonymia locorum etc. Signat. a j—h ij.

De Mona Druidum etc. 3 ff. Signat. h iij(—h v

Privilegium etc. — Op het einde: „Auctoris a cura impressum absolutumque apud Ant. Copp Diesth, Antverpiae M.D.LXXIIII."

K. Latijnsche tekst. 1575. Op de Stads-Biblio te Antwerpen.

Gegrav. titel zoo 't schijnt als I. Aan 't slot: verpiae apud Aegidium Radaeum. M.D.LXXV.

Kaarten 1—70 als bij I.

L. Fransche tekst. 1578.

Volgens Baudet (Leven van W. Jz. Blaeu, b met 70 kaarten. Lelewel vermeldt behalve de eene Latijnsche uitgave van 1578 (II 217). Ik vi nergens beschreven.

M. Latijnsche tekst. 1579.

Deze uitgave verscheen bij Christoffel Plan Antwerpen. Zij behelst volgens Quaritch (N°. even als de uitgave O 93 kaarten, volgens R (Annales Plantin. p. 303 waar wij haar slech een woord vermeld vinden) 92 kaarten. Blijkbaa hier dus reeds bijgevoegd de kaarten vervat volgende Additamentum (II).

***M. Additamentum (II). 1580. In 't bezit van den heer Mart. Nijhoff.**

Titelblad: „Additamentum Theatri orbis terrarum". **Bericht** van Abr. Ortelius „Geographiae studiosis". **Catalogus** Tabularum huius Additamenti (23 kaarten). **Onderaan**: „Cum Imperatoriae et Regiae Maiestatum, nec non Cancellariae Brabantiae Priuilegijs ad Decennium. CIↃ.IↃ.LXXX. Antverpiae Àduaticorum".

Hierin de volgende kaarten met signatuur 5a, 5b, enz. De nommers 1, 2 enz. heb ik er zelf aan gegeven tot gemakkelijker aanhaling.

Boven den tekst van N⁰. 21 (70a) staat de titel „Parergon Theatri" en een bericht aan den lezer omtrent de drie daaropvolgende kaarten der oude wereld, de eersten door Ortelius uitgegeven.

1. (5a). Hispaniae novae sivae (sic) magnae recens et vera descriptio. 1579.

2. (5b) (twee afdeelingen). Culiacanae, Americae regionis, descriptio. — Hispaniolae, Cubae, aliarumque insularum circumiacentium delineatio. 1579.

3. (12a). Hispalensis conventus delineatio, auctore Hieronijmo Chiaues. 1579.

4. (13a). Pictonum vicinarumqne regionum fidiss. descriptio. Auctore Nobili Dño Petro Rogiero, Regiae M^tis Galliae consiliario, etc. 1579.

5. (14a). Anjou. Andegavensium ditionis vera et integra descriptio. Licimo Guijeto Andegauense auctore. 1579.

6. (15a). Picardiae, Belgicae regionis descriptio. Joanne Surhonio auctore. 1579.

7. (16a). Burgundiae comitatus recentiss. descriptio Dño Ferdinando Lannoyo auctore. 1579.

8. (18a). Lutzenburgensis ducatus veriss. descrip. Iacobo Surhonio Montano auctore.

9. (20a). Namurcum comitatus. Joannes Surhon describ. 1579.

10. (20b). Nobilis Hannoniae comitatus descrip. Auctore Jacobo Surhonio Montano. *1579.* [1]

---

[1] *Er is eene vroegere uitgave* van deze kaart, die evenwel niet

11. (20a). Artois. Atrebatum regionis vera descriptio, Surhonio Montensi auctore. Deze kaart komt met opdra Christoph. ab Assonleville en, zonderling genoeg, met he 1587 voor in de Hoogduitsche uitgave van 1580. Dit j echter later weggelaten. Zie de uitgave W.

12. (24a). Frisia Occidentalis. Sibrandis Leonis Leov describ. 1579. Rechts, benedenhoek: Antiquae Frisiae si Augusto Imperatore, ut fertur.

13. (24b). Frisiae Orientalis descriptio. Joannes Florianus

14. (26a). Westphaliae totius, finitimarumque regionum descriptio. Christianus Schrot Sonsb. descripsit. 1579.

15. (28a) (twee afdeelingen). Hassiae descriptio, Joanne I auctore. 1579. — Holsatiae descrip. Marcus Jordanus descr

16. (29a) (twee afdeelingen). Buchaviae siue Fuldensis typus. Wolfgango Regrwill auctore. 1574. — Waldeccensis c descriptio accuratissima. Justus Moers describ. Anno 1575.

17. (37a). Wirtenberg. ducatus accurata descriptio ..... tore Georgio Gadnero. 1579.

18. (42a). Veronae urbis territorium, a Bernardo Brog scriptum. 1579.

19. (43a). Agri Cremonensis typus. Antonius Campus pic monensis descripsit. 1579. Bovenaan: Cremae ditionis descri

20. (56a). Ungariae loca praecipua recens emendata atqu per Joannem Sambucum Pannonium, Imp. M^s. historicum.

21. (70a). Peregrinationis Divi Pauli typus corographicus. Ortelius describebat. 1579.

22. (70b). Romani imperii imago.

23. (70c). Graecia, Sophiani. Abrahamo Ortelio descripto

Door N^0. 17 hierboven verviel de tweede af van N°. 30 in de eerste uitgave. Om die reder die kaart herdrukt. De eerste afdeeling (Pala Bavariae) werd alleen nagedrukt met den titel

---

in het Additamentum I voorkomt, maar in plaats van d van 1579, in latere uitgaven (1584 b. v.) gevonden wor vroegere druk heeft in den linker benedenhoek: *Franciscus bergus ex archetypo caelabat.* 1572. Op dien van 1579 *bresis geheel* bijgeteekend en staan de wapens in omgekee *(de leeuwin rechts).*

aan; de tweede werd vervangen door: Argentoratensis agri descriptio. Ex tabula Danielis Speckel. De aldus veranderde kaart werd door Ortelius eerst bij het Additamentum III gevoegd, maar zij verving de vroegere reeds in de Hoogd. uitgave van 1580 en misschien ook reeds in de Latijnsche van 1579.

---

*O. Hoogduitsche tekst. 1580. In 't bezit van de heeren Fred. Muller & Co.

Gegrav. titel waarop in letterdruk geplakt: *Theatrum oder Schawbuch des Erdtkreys.* — Aan de keerzijde: *M. Tullius Cicero spricht: Das Pferdt* etc.

Dedicatio oder Zuschreibung; — *Adolphi Mekerchi Brugensis J. C. Rhapsodia* (waarnaast:) *Ein Carmen von hundert Versen* etc. 2 ff. Sign. A ij, A iij.

An den Günstigen Leser (Datum zu, Antorff im Jar 1580). 2 ff., het eerste met sign. A iiij.

Epigramma Dan. Rogerii (waarnaast:) *Eine vberschrifft D. R.* — Aan de keerzijde het Portret van Ortelius met onderschrift *Spectandum dedit.*

Kaarten 1—93, waarvan sommigen een verkeerd nommer hebben.

Gedrukt blad (4. blz.) met nommer 95: *Beschluss des Authors vber dises sein Theatrum* etc. — Register. — Privilegie (Lat. en Holl.). — Onderschrift: „In Antorff, bey Christoffel Plantin, in verlegung Abraham Ortell, M.CCCCC.LXXX."

De kaarten zijn de 53 der eerste uitgaven, met de twee veranderingen die hiervóór zijn opgegeven; voorts de 17 van het eerste en de 23 van het tweede Additamentum. Voorts zijn twee kaarten overgedrukt, namelijk 1 (Typus orbis terrarum), waarop de naam van *Franc. Hogenberg is weggelaten*, en 50 van de eerste uitgaaf (*Turcici imperii descriptio*). De eerste regel der spreuk onder den titel eindigt hier *crescunt*, op de vorigen druk: *Dis-*. — De tekst die in de vroeger Hoogduitsche uitgaven in een barbaarsch taaltje wa opgesteld, is hier veel verbeterd.

---

*P. Additamentum III. 1584. In 't bezit der heere Fred. Muller & C⁰.

Een blad tekst: „Additamentum III Theatri orbi terrarum". Bericht van Abr. Ortelius. „Geographia studiosis". Index tabularum huius Additamenti. I Abrahami Ortelij diligentiam inuictam. (Gedicht onder teekend: Nathan. Cythraeus). Onderaan: Cum Imperij Belgicae et Brabantiae priuilegijs. CIƆ.IƆ.LXXXIV Antuerpiae Ambivaritorum".

Dit blad tekst is ook in het Hoogduitsch gedruk met den titel: *Der Dritte Zusats desz Theatri* etc. e hetzelfde jaartal. Denkelijk ook in 't Hollandsch e Fransch.

Wij laten de opschriften der kaarten hier volgen i de orde waarin deze in de latere uitgaven van he kaartboek voorkomen. N⁰. 3 is niet vermeld op he titelblad. — De kaarten zijn genummerd met den tite 1—25.

1 (drie afdeelingen). Peruviae auriferae regionis typus. Didac Mendezio auctore. — La Florida. Auctore Hieron. Chiaues. — Gua tecan Reg.

2. Açores insulae. Has insulas .... descripsit et delineauit Lu douicus Teisera Lusitanus, Reg. Maiest. cosmographus 158

3. Valentiae regni, olim Contestanorum si Ptolemaeo, Edetanoru si Plinio credimus typus. 1584.

4 (drie afdeelingen). Carpetaniae partis descr. 1584. — Vardul *rum siue Guipuscoae* regionis typus. — (Cadiz en omgeving). Ha *insulam perlustrabat* et sua manu depingebat Georgius Hoefnagh *Antverpian. Belga.*

5 (drie afdeelingen). Gallia Narbonens. — Sabaudiae ducat. Auctore Aegidio Bulionio Belgae. (sic). — Venuxini comitatus nova descr. Auctore Stephano Ghebellino.

6. Burgundiae inferioris, quae ducatus nomine censetur, des. 1584.

7. Leodiensis dioecesis typus.

8 (twee afdeelingen). Daniae regni typus. Cornelius Antoniades descripsit. — Oldenburg comit. Laurentius Michaelis describ.

9 (twee afdeelingen). Thietmarsiae, Holsaticae regionis partis typus. Auctore Petro Boeckel. — Rugiae, Usedomiae, et Julinae, Wandalicarum insularum vera descriptio. 1584.

10 (twee afdeelingen). Palatinatus Bavariae descriptio. Erhardo Reych Tirolense auctore. — Argentoratensis agri descriptio. Ex tabula Danielis Spekel.

11. Perusini agri; exactissima nouissimaque descriptio: auctore Ignatio Dante. 1584.

12 (twee afdeelingen, de tweede weder verdeeld in 10 kaartjes). Candia insula. — Archipelagi insularum aliquot descrip.

13. Prussiae regionis Sarmatiae Europeae nobiliss. vera et nova descriptio. Auctore Gasparo Hennebergo Erlichensi Pastore Mulhausensi. 1584.

14. Romaniae (quae olim Thracia dicta) vicinarumque regionum, uti Bulgariae, Walachiae, Syrfiae, etc. descriptio. Auctore Jacobo Castaldo. 1584.

15. Chinae, olim Sinarum regionis, noua descriptio, auctore Ludouico Georgio. 1584.

16. Terra Sancta, a Petro Laicstain perlustrata, et ab eius ore et schedis a Christiano Schrot in tabulam redacta.

17. Belgii veteris typus. Ex Conatibus Geographicis Ab. Ortelij. 1584.

18. Italiae veteris specimen. Ab. Ortelius describebat. 1584.

19. Tusciae antiquae typus. Ex conatibus geographicis Ab. Ortelij. 1584.

20. Siciliae veteris typus. Ex Conatibus geographicis Ab. Ortelij. 1584.

21 (vier afdeelingen). Corsica. — Insulae maris Ionii. — Sardinia. — Creta .... Ex conatibus geographicis Abrahami Ortelij.

22 (twee afdeelingen, de eerste weder verdeeld in 9 kaartjes). Insular. aliquot Aegaei maris antiqua descrip. Ex Conatibus geographicis Abrahami Ortelij Antuerpiani. — Cyprus Insula etc. 1584.

23, 24 (twee bladen). Aegyptus antiqua. Ex Conatibus geographicis Ab. Ortelij. 1584. Met *ingevoegd kaartje:* Alexandrinor. nomus.

Hierbij is het volgende op te merken. N^0. 3 is
opgenoemd op het titelblad. — N^0. 5 vervangt ka
12 der eerste uitgave. — N^0. 8 vervangt de vroeg
kaart van Denemarken (21). — Bij N^0. 9 is Thietm
sia geheel hetzelfde als in de 1^e uitgave (22), m
de tweede helft van die kaart (Prussia) is hier
vangen door Rugia, daar Ortelius van Pruissen
nieuwe kaart gaf (N^0. 13). — N^0. 10 was reeds o
nomen in de Hoogd. uitg. van 1580 waar het de v
gere kaart 30 verving, maar komt toch ook voor
de *Dritte Zusatz.* — N^0. 12 vervangt de vroegere k
39. Van Cyprus was in 't eerste Additamentum r
een nieuwe kaart gegeven (39 A). — N^0. 16 verva
de vroegere kaart 51, die sedert naar het Parer
verhuist, bij de oude kaarten waar zij 't huis behoort.
N^0. 17—24 zullen eveneens in het Parergon wor
opgenomen.

*Q. Latijnsche tekst. 1584. Op de Stads-Biblioth
te Amsterdam.

Gegrav. titel: Theatrum orbis terrarum. Opus n
tertio ab ipso auctore recognitum, multisque locis c
gatum, et quamplurimis novis Tabulis atque Comm
tarijs auctum. — Aan de keerzijde: „Dan. Rogersius
Theatrum orbis A. O. denuo ab auctore recognitum

Opdracht; Ad. Mekerchi .... Frontisp. explica
Voorrede van 1570; Hadr. Junii Hornani in hoc
atrum; Catal. auctorum tab. geogr. (vermeerderd);
dex tabularum; Quoniam vera etc.; Brief van Merc
van 1570; Epigr. van Jo. Vivianus (twee), Dan.
gersius (twee), Ger. Falkenburgius; Portret van
telius (keerzijde onbedrukt). — Signatuur A (6 ff.
den titel), B (6 ff.).

Kaarten genommerd 1—100.

Parergon in quo veteris geographiae aliquot tabulae .... Index regionum Parergi .... Ornat. viro D. Abr. Ortelio. (Gedicht ondert. Coloniae Agripp. pridie kal. Jan. 1578. A. Grapheus). — 2 ff. genommerd 101, 102. Kaarten, genommerd 103—114.

Nomenclator Ptolemaicus; omnia locorum vocabula quae in tota Ptolemaei Geographia occurrunt, continens: ad fidem Graeci codicis purgatus; et in ordinem non minus utilem quam elegantem digestus. Antverpiae, Abrahamo Ortelio Cosmographo Regio excudebat Christophorus Plantinus. M.D.LXXXIII. (Gepagineerd [1]—77). — De Mona Druidum. — Privilegies. — Ad libri compactorem. Series et signa Chartarum etc. — Onderschrift: Antverpiae, Auctoris aere et cura impressum, absolutumque apud Christophorum Plantinum. M.D.LXXXIIII. — 43 ff. Signat. A—F (6 ff.), G (7 ff.).

Onder de nieuwe kaarten zijn opgenomen 46 van de eerste uitgave; zeven (namelijk 12, 21, 22, 29, 30, 39, 51) werden, zoo als wij vroeger zagen, door anderen vervangen; — voorts alle kaarten der drie Additamenta. Die van de Oude Wereld (N⁰. 51 der eerste uitgave; 21—23 van 't eerste en 17—24 van 't tweede additamentum) zijn hier voor het eerst vereenigd onder den titel van Parergon. De Synonymia locorum zijn vervangen door den Nomenclator Ptolemaicus.

---

*R. Fransche tekst. 1587. In 't bezit der heeren Fred. Muller en Co. Ook op de Kon. Bibliotheek te Brussel. Zie: Ch. Ruelens, Annales Plantin. p. 303, waaruit ik het laatste blad heb bijgevoegd dat in Muller's exempl. ontbrak.

Titel in letterdruk in den ouden gegraveerden rand: Theatre de l'Vnivers, contenant les cartes de tout le monde. Avec vne *brieve declaration* d'icelles. Par Abraham Ortelius. Le tout reveu, amendé et augmenté plusieurs Cartes et declarations par le mesme auth M.D.LXXXVII. — Aan de keerzijde: M. Tullius cero. Le Cheual etc.

Au prvdent Senat etc. (Opdracht aan de regee en de inwoners van Antwerpen). Aan de keerzij Abraham Ortelivs av lectevr debonnaire. (Voor geteek. D'Anuers l'an 1572). M. Gerard Dv Vivier le frontispice. — 4 ff. Signat. *, *2, *3.

Au debonaire Spectatevr etc. (geteekend: Plant Christ la foi). —Aan de keerzijde portret van Ortel

Het voorwerk heeft dus in 't geheel 6 ff.

Kaarten 1—100.

Parergon du theatre. (Kaarten) 101—112.

L'Adieu de l'aucteur au lecteur; Voyes, chemi etc.; Noms d'aucunes marchandises estranges; La T etc. Signat. A1—A4.

Privilège. — Onderschrift: A Anvers, de l'impri rie de Christophle Plantin, pour Abraham Ortel, auth mesme de ce livre.

De kaarten in deze uitgave zijn dezelfde als in Ortelius achtte hetgeen in den Latijnschen tekst n voorkomt voor den franschen lezer overbodig.

S. Latijnsche tekst. 1589. Zie: Bern. Quarit General Catalogue N°. 9698, 9699.

Het getal kaarten is overeenkomstig met de uitg Q; zoo ook de bijzonderheden uit den tekst der ka ten die Quaritch mededeelt. Hij spreekt van kaa tusschen 1584 en 1589, die deze uitgave behelst. dit geen vergissing, dan zijn sommige kaarten verv gen door latere drukken. Zie de uitgave V.

---

*T. Additamentum IV. 1590. In 't bezit der heeren Fred. Muller en C⁰.

Een blad tekst: „Additamentum IV. Theatri orbis terrarum". Bericht van Abr. Ortelius „Geographiae studiosis". Index tabularum huius Additamenti. Approbatie van den libr. Censor. In Abr. Ort. diligentiam inuictam. (Hetzelfde gedicht als bij Addit. III). Onderaan: Antverpiae, ex Officina Plantiniana cIↄ.Iↄ.xc. Sumptibus auctoris. Cum Imperij, Belgicae et Brabantiae priuelegijs (sic).

Ook in het Hoogduitsch met titel: „Der Vierdte Zusatzs (sic) desz Theatri" en het jaartal 1591.

Het behelst de volgende kaarten, die wij in de orde der latere uitgaven van den atlas vermelden.

1. Maris Pacifici, (quod vulgo Mar del Zur) cum regionibus circumiacentibus, insulisque in eodem sparsis, novissima descriptio. Met opdracht van A. O. aan Nicolaus Roccox, patricius Antverpiensis. 1589.

2. Lorraine. Lotharingiae nova descriptio. Ab Ortelius excudebat. 1587.

3. Brandeburgensis Marchae descriptio. 1588.

4 (twee afdeelingen). Braunsvicensis et Luneburgensis ducatuum vera delineat. — Norimberg. agri, fidissima descrip. 1590.

5. Bresciano. Brixiani agri typus. 1590.

6. Aprutii ulterioris descriptio. 1590. Natalis Bonifacius Sebenicensis describeb.

7. Ischia quae olim Aenaria, ab Aeneae classe hic appulsa sic nominata. 1590. Julius Jasolinus describ.

8. Islandia. Ill. ac Pot. Regi Frederico II Daniae .... Andreas Velleius describ. et dedicabat .... A. Ortel. excud. 1585.

9. Aevi veteris typus geographicus. Abrah. Ortelius ... describ. .... 1590.

10, 11 (twee bladen). Britannicarum insularum vetus descriptio. Ex conatibus Geographicis Abrah. Ortelij. 1590. Opdracht aan Georgius ab Austria praepositus Harlebecensis.

12. Hispaniae veteris descriptio. Ex conatibus Geographicis Abrah. Ortelij. 1586. Opdracht aan Bened. Arias Montanus. In een hoekkaartje: Gades en omstreken.

13. Gallia vetus ad Julij Caesaris commentaria, ex Consti geographicis Abrah. Ortelij. 1590. Opdracht aan Laev. Torrentius.

14. Germaniae veteris typus. Ex conatibus geographicis Abrah. Ortelij. 1587. Opdracht aan Jac. Monavius.

15. Pannoniae et Illyrici veteris tabula. Ex con. geogr. Abr. O telij Antverpiani. 1590. Opdracht aan Lud. Haller ab Hallerstein.

16. Italia Gallica sive Gallia Cisalpina. Ex con. geogr. Abr. O telij. 1590. Opdracht aan Franc. Superantius.

17. Thraciae veteris typus. Ex con. geogr. Abrah. Ortelij. 15

18. Pontus Euxinus. 1590. Ex con. geogr. Abrah. Ortelij.

19. Typus chorographicus celebrium locorum in regno Judae Israhel, arte factus a Tilemanno Stella Sigenensi. Abr. Ortelius hanc formam minorem redigebat. Anno 1586.

20. Africae propriae tabula, etc. Ex conat. geogr. Abr. Ort 1590. Opdracht aan Christoph. ab Assonleville.

21. Abrahami patriarchae peregrinatio et vita. Abr. Ortelio Ant auctore. 1586. Opdracht aan Joan. Moflinius, Montis S. Winoxii abba

22. Tempe (in Thessalië). Delineatum et aeditum auctore Ab. Or telio. 1590.

De oogst van nieuwe kaarten komt in dit Additamentum hoofdzakelijk aan het Parergon ten goede, da met 14 bladen vermeerderd wordt, het Theatrum daar entegen slechts met 8.

U. Latijnsche tekst. 1591. Zie Catal. de la libr. Tros à Paris, 1875, p. 248.

Aldus beschreven: „Theatrum orbis terrarum. Ave un beau portrait d'Ortelius et 108 cartes. — Parergon sive geogr. vet. aliquot tabulae. Avec 26 cartes. Antverpiae, in officina Plantiniana sumptibus Abraham Ortelii, 1591. (à la fin: 1592).

Zoo 't schijnt geheel overeenkomstig met de volgende uitgave.

***V.** Latijnsche tekst. 1592. Op de Bibliotheek de Leidsche Hoogeschool.

Gegrav. titel: Theatrum orbis terrarum. Opus nun denuo ab ipso Auctore recognitum, multisque locis castigatum, et quamplurimis novis Tabulis atque Commentarijs auctum. — Aan de keerzijde: „In Theatrum orbis terr. Abr. Ort. Antv." (onderteekend: And. Schottus Antuerp.); Ger. Falkenburgius Noviom. (Grieksch bijschrift).

Opdracht; Ad. Mekerchi .... Frontisp. explicatio; Voorrede van 1570; Brief van Mercator van 1570; Catalogus auctorum tab. geogr. (vermeerderd tot 153 namen); Index tabularum; Quoniam vero etc.; Epigrammen van Dan. Rogersius (drie), Paul. Melissus Francus; Hadr. Junius; Jo. Vivianus (twee); Portret van Ortelius; aan de keerzijde epigram van Jo. Posthius Med. D. — Signatuur A (met den titel 6 ff.), B (6 ff.).

Kaarten genommerd 1—108.

Parergon, sive veteris geographiae aliquot tabulae, etc. (Titel in houtsnee-randwerk, keerzijde onbedrukt).

Ornat. viro D. Abr. Ortelio. (Gedicht van A. Graphaeus); In regium geographum Dn. Abr. Ortelium..... Jac. Colius Ortelianus. (Gedicht); Regionum sive insularum huius Parergi index. — Met den titel 4 ff. (Sign. van het tweede blad: a ij).

Kaarten, genommerd 1—26.

Nomenclator Ptolemaicus; omnia locorum etc. ... Antverpiae, in Officina Plantiniana, Sumptibus Abrahami Ortelij, Cosmographi Regij. M.D.XCI. (Gepagineerd [1]—77). — De Mona Druidum. — Privilegies. — Ad libri compactorem etc. — Onderschrift: Antverpiae, in Officina Plantiniana, Auctoris aere et cura. M.D.XCII. — In 't geheel 86 blz.

De kaarten der uitgave van 1584 zijn hierin met die van het Additamentum IV van 1590 vermeerderd, maar eenige kaarten zijn daarenboven door nieuwere vervangen; van sommigen zal dit reeds in de uitgave van 1589 hebben plaats gehad (zie S.)

De veranderingen zijn de volgende:

1 Typus orbis terrarum. [illegible] gewijzigd; de Salo
eilanden bijgevoegd enz. Beneden rechts: Ab. Ortelio des
. . 1587.

2 Europae etc. Geheel veranderd, maar de woorden C
privilegio die in den eersten druk voorkwamen.

3 Americae sive novi orbis descriptio. Zeer gewijzigd). Bene
rechts: Ab Ortelio delineat. et excudebat. 1587.

10. Regni Hispaniae .... recentissima veranderd in locuplet
sima, descriptio. Dezelfde kaart als 7 in de eerste uitgave, m
de [illegible] van Africa is gewijzigd. Men leest daar: Barba
sive Africae pars, op 7 alleen: Africae pars.

34. Gelriae .... descriptio etc. Nadruk van kaart 15 der ee
uitgave, [illegible] o. a. aan het register der woorden (links, be
den): Equae. Trajectensis pars.

36. Brabantiae descriptio. 1591. Opdracht van A. O. aan He
Marmolario patricius Antverpiensis. Boven rechts een kaartje m
opschrift: Mechliniae urbis dominium. — Nieuwe kaart die N°. 1
van de eerste uitgave vervangt.

39. Artesia. Jacobo Surhonio Montano auctore. 1587. Opdra
aan Christoph. ab Assonleville. — Vervangt N°. 11 van het Ad
tamentum II.

40. Flandriae comitatus descriptio. Ad autographum Gerardi Me
catoris, in hanc formulam contrahebat, parergaque addidebat A. O
1590. Boven links een kaartje met opschrift: Facies huius tractus
Guidone Dampetra Flandriae Comite, qui obijt anno M.CCC.IIII. —
Nieuwe kaart die N°. 17 van de eerste uitgave vervangt.

60. Austriae descrip. per Wolfgangum Lazium. — Geheel gewijzigde herdruk van N°. 27 der eerste uitgave.

68. Italiae noviss. descriptio etc. Onveranderde nadruk van N°. 32 der eerste uitgave.

In deze uitgave zijn dus weder 9 kaarten der eerste uitgave gewijzigd of door anderen vervangen (met de vroegeren 16), en één van het Additamentum II. Het Parergon is door de kaarten uit het Additamentum IV thans tot 24 bladen uitgebreid.

Op de Kon. Bibliotheek te 's Gravenhage bevindt zich een exemplaar van dezen druk, waarin tusschengevoegd zijn de volgende kaarten uit de uitgave W, doch die hier geen nommer hebben; ze moeten dus eerst zonder nommer gedrukt zijn om aan de vorige uitgaven toegevoegd te kunnen worden: 22, 28, 48, 54, 78, 81, 86, 107, 115 en uit het Parergon B, F, N, O, S, Y, f, i.

***W.** Latijnsche tekst. (1595). Op de Kon. Bibliotheek te 's Gravenhage.

Gegrav. titel en voorwerk als de uitgave V. De Catalogus auct. tab. geograph. is hier vermeerderd tot 170 namen.

Kaarten, genommerd 1—115. De gedrukte tekst op de voorzijde der kaarten is dikwijls uitgebreid en op de achterzijde vervolgd, vooral ook in 't Parergon.

Parergon etc. als V. Het bericht op den titel wijkt af van V en begint hier: „Lector S. Ad nostram Orbis terrarum descriptionem" etc. — Aan de keerzijde van den titel: Ad Abr. Ortelium ... Mich. vanderHagen. Antverp. Epigramma.

Ornat. viro etc. geheel als V. Met den titel 4 ff. (Signat. van het tweede blad a ij).

Kaarten gemerkt A—T, V, X, Y, Z, a—i (dus ten getale van 32).

Nomenclator Ptolemaicus; omnia locorum etc. ... Antverpiae, ex Officina Plantiania, M.D.XCV. Abrah. Ortelij aere et cura. (Gepagineerd [1]—30). — De Mona Druidum. — Privilegies. — Ad libri compactorem. — De laatste bladz. (36) onbedrukt.

In deze uitgave zijn weder 21 nieuwe kaarten (17 heele en 4 halve) bijgevoegd, waarbij sommigen de oudere vervingen; anderen zijn met kleine veranderingen herdrukt. Ik heb nergens gevonden dat tusschen 1592 en 1595 een afzonderlijk Additamentum verschenen is, maar in verband met het medegedeelde aan het slot van V is dit zeer wel mogelijk. Ziehier de opgaaf van het verschil met de laatste uitgave.

22 (nieuw) twee afdeelingen: Cenomanorum Galliae regionis, typus Auctore Matthaeo Ogerio. La Mans. — Neustria. Britanniae et Normandiae typus. 1594.

28 (nieuw). Provinciae, Regionis Galliae, vera exactissimaq descriptio, Petro Joanne Bompario auctore. Provence. 1594.

36. Gelriae ... descriptio, niet als in de uitgave van 1592 maa als in de eerste (kaart 15).

40. Nobilis Hannoniae comitatus descrip., met het jaar 1572 Zie de noot bij M, N°. 10.

41. Artois even als N°. 11 in het Additam. II maar zonder jaartal

48 (twee afdeelingen). Daniae regni typus (als N°. 8 eerste helf van het Additam. III). — Cimbricae Chersonisi nunc Jutiae descriptio, auctore Marco Jordano. 1595 (nieuw).

49 (twee afdeelingen). Holsatiae descriptio. Marco Jordano Holsat auctore. (Andere druk van N°. 15 tweede helft van het Additan II). — Rugiae ... descriptio (als N°. 9 tweede helft van het Additam. III).

50 (twee afdeelingen). Thietmarsiae ... typus (als N°. 22 eerst helft der eerste uitgave). — Oldenburg comit. (als N°. 8 tweed helft van het Additam. III).

54 (twee afdeelingen). Hennebergensis ditionis vera delineatio 159 (nieuw). — Hassiae descriptio (als N°. 15 eerste helft van het Additam. II).

64. Salisburgensis jurisdict. ... descriptio Auctore Marco Secznagel Salisburgense. — Gewijzigde herdruk van N°. 28 der eerste uitgave zonder de afbeelding der stad Salzburg.

78 (twee afdeelingen). Patavini territ. corographia (als N°. 34 eerste helft van 't Additam. I). — Tarvisini agri typus Auctore J Pinadello Phil. et I. C. Tarvisino (nieuw).

81. Florentini dominii, fidelissima et nova descriptio. Auctore I Stephano Monacho Montisoliveti (nieuw).

86 (twee afdeelingen). Apuliae ... corographia (als N°. 34 tweede helft van 't Additam. I). — Calabriae descrip. Per Prosperu Parisium Consent. (nieuw).

98. Poloniae Lituaniaeque descriptio. Auctore Wenceslao Godrecio; et correctore Andrea Pograbio Pilsnensi. — Verbeterde dru van N°. 44 der eerste uitgave.

99. Prussia vera descriptio. Per Gaspar. Henneberg Erlichens. — Verbeterde druk van N°. 18 van 't Additam. III.

107. Japoniae insulae descriptio. Ludoico Teisera auctore 1595 (nieuw).

115. Fessae et Marochi regna Africae celeberr. describebat. Abrah. Ortelius. 1595. Boven links een afzond. kaartje: Congi regni christiani, in Africa, nova descriptio. Auctore Philippo Pigafetta (nieuw).

Parergon.

B. Europam, sive Celticam veterem, sic describere conatur Abrah. Ortelius. 1595. Opdracht aan Nic. Roccox (nieuw).

C. Britannicarum insularum typus. Ex conat. Geogr. A. O. 1595. Opdracht aan Geo. ab Austria. — Verkleinde kopie van N°. 10 en 11 van 't Additam. IV.

F. Galliae veteris Typus. Ex conat. Geogr. A. O. 1594. Opdracht aan Ed. van der Dilft en Car. Malinaeus (nieuw).

G. Belgii vet. typus etc. 1594. (Verbeterde druk van N°. 17 van 't Additam. III).

N. Latium. Ex conat. Geogr. A. O. 1595. Opdracht aan Nic. Valerus (nieuw).

O. Graecia maior. Hanc Italiae partem exter. sic describere conabar A. O. ... 1595. Opdracht aan Joach. Camerarius (nieuw).

S. Daciarum, Moesiarumque vetus descriptio. Ex conat. A. O. 1595. Opdracht aan Joa. Geo. a Werdenstein (nieuw).

Y. Alexandri magni Macedonis expeditio. 1595. Opdracht aan Henr. Schotius (nieuw).

b. Aegyptus antiqua ... Ex conat. geograph. A. O. 1595. — Verkleinde kopie van N°. 23 en 24 van 't Additam. III.

f. Aeneae Troiani navigatio. 1594. Opdracht aan Balth. Robianus (nieuw).

i. Daphne. Ex utriusque linguae scriptoribus adumbrabat A. O. (nieuw. De gebouwen in Italiaanschen stijl!)

---

*X. Hollandsche tekst. 1598 (ook 1597?). Zeer onvolledig exemplaar op de Stads-Bibliotheek te Haarlem.

Gegrav. titel als V. Aan de keerzijde: M. Tullius Cicero. Het Peerdt is tot voeren enz.

Voorwerk ontbreekt in dit exemplaar.

Kaarten 1—90 (blijkens den Tafel).

Adieu van den Auteur tot zijnen Lesere. — Tafel Register ende teeckenen der bladeren. — Privilegie Onderaan: Ghedruckt voor Abraham Ortelius, A M.D.XCVIII.

Deze uitgave behelst slechts 84 kaarten van Theatrum en 6 van 't Parergon. In 't exemplaar v mij, waaraan er eenige ontbreken, is geen enkele k na 1595.

Y. Fransche tekst. 1598. Op de Bibliotheek Utrechtsche Hoogeschool. Volgens welwillende m deeling van Dr. P. J. Vermeulen.

Titel als uitgave R met veranderd jaartal.

Voorwerk als R.

Kaarten genommerd 1—119.

L'Adieu de l'aucteur enz. (als R).

Privilège. — Onderschrift: A Anvers, de l'Imprim Plantinienne, pour Abraham Ortel... M.CCCCC.XCV

Deze uitgave behelst dezelfde kaarten als die 1595 met deze verschillen: 49 (Holsatia-Rugia) en (Apulia—Calabria). zijn weggelaten, 54 (Henneb Hassia) is door de oudere kaart Hassia-Holsatia 15 van 't Additam. II) vervangen (hier 56), en k 21—23 van 't Additamentum II die daar in 't Pa gon voorkomen zijn hier met de nommers 117— achteraangevoegd. Bovendien komen hier voor het e drie nieuwe kaarten voor. Ziehier de titels:

26. L'Isle de France. Parisiensis agri descriptio. Fr. Guillot ... describebat etc. 1598.

27. Touraine. Turonensis ducatus et confinium Galliae Ce descriptio. Perlustrata et descripta ... ab Ysaaco Franco ... 1

30 (twee afdeelingen). Blaisois. Blesiensis territorii hanc tab describebat Joannis Temporius ... 1592. — Lemovicum toti confinium provinciarum .... descriptio. Jo. Fayanus M. L. descrit

---

Z. Latijnsche tekst. 1601. Zie: Goethals, Histoire des lettres, III 85; Catalogue des biblioth. du Depart. de la Marine (Paris 1838), II ...

Titel: Theatrum orbis terrarum quod ante extremum vitae suae diem postremum recensuit, novis tabulis et commentariis auxit atque illustravit Abr. Ortelius.

Kaarten 1—121 (??. Aldus bij Goethals. Waarschijnlijk 118).

Parergon met 40 kaarten (?). Vergelijk de uitgave DD.

Nomenclator met het jaartal 1609.

(Aan 't slot van 't Parergon ?): Antverpiae, ex Officina Plantiniana 1601.

Deze uitgave is ook vermeld in den Catal. biblioth. Hulthemianae (No. 14332) en berust dus op de K. Bibliotheek te Brussel. Bij Grässe komt zij ook voor met het jaartal 1602, maar de opgaven van G. zijn niet te vertrouwen.

De opgave van 't getal kaarten in het Theatrum zal waarschijnlijk 118 moeten zijn, want ik vind geene andere na 1595 door Ortelius bijgevoegde kaarten, dan die vermeld bij de vorige uitgave en die in 't Parergon, waarover men DD vergelijke. Ortelius stierf in 1598.

AA. Hoogduitsche tekst. 1602. In 't bezit van den heer Mart. Nijhoff.

Gegrav. titel: Theatrum orbis terrarum Abrahami OrtelI Antverp. Geographi Regii. — Aan de keerzijde: M. Tullius Cicero spricht: Das Pferdt etc.

Voorwerk met portret 4 ff.

Kaarten, meerendeels ongenommerd, 1—118 (waaronder de bijgevoegde in de uitgave Y).

Alte Welt. Kaarten, gedeeltelijk ongenommerd 1—33(?).

Register enz. 3 ff. Op 't einde: In Antor
M.DCII.

BB. Latijnsche tekst. 1603.

Titel aldus opgegeven in den catalogus der bi
van Borluut van Noortdonck (II p. 5. Vgl. B
242): „Abr. Ortelii Theatrum orbis terrarum
aliquot novis vitaque auctoris illustratum. Ant
apud Joan. Bapt. Vrintium. 1603. — Parer
veteris geographiae aliquot tabulae. (Antverpia
Moretus. 1624). — Nomenclator Ptolemaicus.
piae, typis Rob. Bruneau. 1603. In 1 vol. gr.

CC. Engelsche tekst. 1606. Zie: Lowndes III,
The Theatre of the whole world. London 16
Met opdracht aan Jacobus I. De kaarten zijn
uit de Antwerpsche uitgave van 1595. Men
dus uit Antwerpen laten komen en de beschr
't Engelsch op de keerzijde gedrukt.

***DD.** Italiaansche tekst. 1608. [1] Op de Kon
theek te 's Gravenhage.

Gegrav. titel: Theatro del mondo di Abrah
telio: da lui poco inanzi la sua morte riuedut
tauole nuove, et commenti adorno, et aricchit
vita dell' Autore. Traslato in Lingua Toscana
Filippo Pigafetta. — Onderaan in letterdruk: In
appresso Giovanni Bap^{ta}. Vrintio, CIↃ.IↃC.VIII
de keerzijde gegraveerd portret van paus Cleme

Opdracht aan Paus Clemens VIII „di Anue
di Genaro 1605" ondert. Gio. Baptista Vrintzi

---

[1] Grässe vermeldt eene Ital. uitgave bij Vrintius van 1
[illegible] *weet hoe zijn* boek van drukfouten wemelt.

pdracht aan kardinaal Pietro Aldobrandino van denz. datum. — Espositione della facciata del Theatro di Fil. Pigafetta. — La Vita d'Abr. Ortelio .... scritta da Franc. Sweertio. — Gedenkteeken voor Ortelius (gegraveerd). — Insignium aliquot huius aevi poetarum carmina ex Lacrymis Franc. Sweertii F. in Abr. Ortelii obitum. — Abr. Ortelio ... saluta li benevoli lettori (voorrede van 1570). Daaronder eene terechtwijzing door Pigafetta. — Tavola di tutti li nomi de gli auctori delle carte di geografia etc. (183 namen). — Tavola delle carte. — Carte nove messo in questo Teatro dopo la morte d'Ortelio per Giovanni Baptista Vrintio. — Perche in quiste carte etc. — Ad. Mekerchi ... Frontispicii explicatio; gevolgd door 11 Lat. epigrammata van versch. dichters. — Ex elogiis Belgicis Aub. Miraei. — Portret van Ortelius (als in de vorige uitgaven maar zeer afgedrukt). — Introduttione Mathematica nelle tauole Geografiche ... di Abr. Ortelio ... composta per Michele Coigneto mathematico, etc. Met gegraveerde afbeeldingen. — Signatuur van 't voorwerk A—D (elk 6 ff.), E (3 ff.).

Kaarten genommerd 1—19, 21—23, 23* (blad tekst), 24—84, 84* (blad tekst), 85, 85*, 86—91, 91*, 92—127.

Parergon cioe Fuor d'opera, et Giunta, ovvero alcune tavole dell' antica geografia. Al Lettore Salute etc. (In gegraveerd randwerk). — Aan de keerzijde Epigramm. van J. Lernutius en Mich. Van der Hagen. — Lat. gedichten van A. Grapheus en J. Colius. — Tauola delle regioni etc. — Tesamen 4 ff. (het tweede met sign. a ij).

Kaarten genommerd j—xi, xii (2 ff. tekst), xiii—xv, xvi (2 ff. tekst), xvii—xl (dus 38).

Nomenclator Ptolemaicus .... Antverpiae, typis Roberti Bruneau, M.DC.VII. (Als in de uitgave W doch blz. 36 heeft: Gli errori della stampa, namelijk van het geheele werk, en daaronder: *Ad libri compactorem*).

Wat de kaarten van Ortelius in dezen Atlas betreft, zij komen overeen met die in de uitgave van 1595 (W) met bijvoeging van de drie lateren vermeld bij de ui gave Y en van 4 kaarten in 't Parergon, die blijk baar reeds in de uitgave Z waren opgenomen. Maa verscheidene kaarten van Ortelius heeft Vrints do betere van hemzelven vervangen, en tevens heeft h er 10 nieuwe bijgevoegd. Deze kaarten doen Vrint althans als kaartsnijder van gunstiger zijde kennen d hetgeen Lelewel van hem zegt (II 225), die waar schijnlijk het Epitome van Vrints op het oog heeft, waarin hij de kaarten van Ortelius op kleiner scha herleidde. Wij vermelden dit straks. — De Italiaansch vertaling van Fil. Pigafetta verscheen reeds in 1598 t Brescia, met kaarten op verkleinde schaal (Teatro d mondo etc.).

Zie hier de opgave der vernieuwde en bijgevoegd kaarten.

12. Angliae et Hiberniae accurata descriptio ... ad Guil. Ca deni Britaniam accommodata. J. B. Vrints Geogr. tabul. calcograph excud. Antverpiae. Aan den kant: Progenies regum Angliae ... a hunc diem. A. D. 1605. — Vervangt N°. 6 B van 't Additam. I.

14. Irlandiae accurata descriptio, Auctore Baptista Boazio. J. B. Vriuts ... excud. Antverpiae. — Vervangt N°. 6 D van 't Additam. I.

18. Descripcion del reyno de Galizia, Auth. F. Fer. Olea. J. B. Vrints, aemulus studii Geographiae D. Abrahami Ortelii ... excudit.

23. Cataloniae principatus noviss. et accurata descriptio. Antverpiae excudebat J. B. Vrints. (Opdracht aan Bern. a Cardona en anderen).

24. Gallia .... auctore Petro Plantio. J. B. Vrints excudit. — Vervangt N°. 9 der eerste uitgave van Ort. Th.

39. Lacus Lemani vicinorumque locorum nova et accurata descriptio. Opdracht van Vrints aan Jac. Colius, gedagt. 1607 Kal. Sept.

40. Deutschlandt. Germaniae typus. Per Franc. Hogenbergium concinnatus ... 1576. Opdracht aan Const. a Lyskirchen. — Vervangt N°. *18 der eerste* uitgave van Ort. Th.

41. Inferioris Germaniae provinciarum nova descriptio. Opdracht van Vrints aan Franc. Sweertius, gedagt. 1607 Kal. Sept. — Vervangt N°. 14 der eerste uitgave van Ort. Th.

46. Limburgensis ducatus tabula nova, excusa sumtibus J. B. Vrints [illegible] studii geogr. D. Abr. Ort. — Gast. Spinolae ... hanc tab. geogr. ... Aegidius Martini Antverpiensis in utroque jure licentiatus et mathematicus fecit et dedicavit. Anno 1603.

84 (twee afdeelingen). Bononiense territorium. auctore Joa. Ant. Magino. — Territ. Vicentini descript. a ... Phil. Pigafetta. Opdr. van Vrints aan Joannes Delphinus Cardin. episc. Vicent.

85*. Ser. Reipubl. Genuensis ... nova descriptio. Opdracht van Vrints aan Antoniotto Sivori, gedagt. 29 Agosto 1608.

91. Parmae et Placentiae ducatus. Op het exemplaar voor mij is de titel oningevuld, doch deze komt voor in de uitgave van 1612.

91*. Ducatus Ferrariensis finitimarumque partium descriptio Auctore Joan. Baptista Aleotti, alias l'Argenta. Opdracht van Vrints aan Hier. Giliolius.

92. Romagna olim Flaminia: Auctore Joan. Antonio Magino. — Boven, rechts: Rhodiginae peninsulae descriptio: Auctore Gaspare Bonifacio.

93. Ducatus Urbini nova et exacta descriptio. 1606. Opdracht van Vrints aan den hertog van Urbino.

Kaart 11 van het Additam. III: Perusini agri ... descriptio (1584) is door Vrints niet opgenomen.

Parergon.

1. Geographia Sacra. Ex Con. geogr. Abr. Ortelii ... 1598. Opdracht aan Guil. Grimbergius.

Deze kaart, zoo ook xxxvj, xxxvij en xl komen waarschijnlijk reeds voor in de uitgave Z.

xvij, xviij. Ordines Sacri Romani Imp. ab Ottone III instituti. — Afbeelding der 48 Stenden met hunne wapens, in 2 bladen die aaneen behooren. Onderaan: Gerard de Jode exc. Anton. Wierinx fe.

xxxvj. Erythraei sive Rubri maris periplus olim ab Arriano descriptus, nunc vero ab Abrah. Ortelio ex eodem delineatus. 1597.

xxxvij. Argonautica. Ex conat. Geogr. Abrah. Ortelij. 1598. Opdracht aan den graaf van Arenberg.

xl. Scenographia totius fabricae S. Laurentii in Escoriali. Ab. Ortelius evulgabat. 1591.

***EE.** Latijnsche tekst. 1609. Zie F. Muller's Ca
logue of books on America. Part III d. (1875) p. 1
Theatrum orbis terrarum. Antverpiae, ex Offici
Plantiniana. 1609. — Parergon in quo veteris geog
phiae tabulae aliquot. (Ibid. 1609). — Nomencla
Ptolemaicus. Antverp., R. Bruneau. 1603.

Het Theatrum behelst 118 kaarten genommerd 1—2
25*, 25**, 25***, 26—115. Het zijn dezelfden als
de uitgave AA. De drie kaarten met een * zijn
laatst bijgevoegden.

Het Parergon heeft 40 dubbele bladen even als u
gave DD. en waarschijnlijk reeds de uitgave Z.

***FF.** Latijnsche tekst.[1] 1612. Op de boekerij d
Hoogeschool te Groningen en te Leuven.

Gegrav. titel: Theatrum orbis terrarum Abraha
Ortell Antverp. Geographi regii. — Onderaan in l
terdruk: Antverpiae, extat in Officina Plantinia
M.DC.XII. — Aan de keerzijde het wapen des konin
van Spanje in koperdruk.

Opdracht aan Philips II als in de vroegere uitgaven.
Ad. Mekerchii ... Frontispicii explicatio. — In Th
trum etc. ... Andr. Schottus. — Abr. Ortelii ... vi
Franc. Swertio f. Antverp. auctore. — Gedenkteek
voor Ortelius (gegraveerd). — Insignium ... poetar
carmina ex Lacrymis Franc. SweertI f. in A. O. o
tum. — Voorrede van 1570. — Brief van Mercator v
1570. — Catalogus auctorum tabul. geograph. (183 n
men). — Index tabularum. — Syllabus Tabularum q
post mortem Ortelii huic Theatro nova accesserunt p
Joan. Bapt. Vrintium. — Quoniam vero etc. — E
grammata (tien van versch. dichters). — Ex Elog

---

[1] Volgens Grässe zou er ook eene Italiaansche uitgave (Te
[illegible] orbe) bestaan, van 1612, uit de Plantijnsche drukkerij.

Belgicis Aub. Miraei. — Introductio mathematica ad pleniorem intellectum tabul. geograph. Abr. Ort. ... Auctore Michaële Coigneto. — Gegrav. portret van Ortelius. — Signatuur van 't voorwerk A—C (elk 6 ff.), D, E (elk 4 ff.).

Kaarten genommerd 1—128.

Parergon sive veteris geographiae aliquot tabulae. Lector S. Ad nostram Orbis etc. (titel in gegraveerd randwerk). Aan de keerzijde epigramm. van J. Lernutius en M. Vander-Hagen. — Lat. gedichten van A. Graphaeus en J. Colius. — Regionum ... index. — 4 ff., de tweede met sign. a ij.

Kaarten genommerd j—xj (xij tekst), xiij—xv (xvj tekst), xvij—xl (dus 38).

Nomenclator Ptolemaicus .... Antverpiae, typis Roberti Bruneau. Anno M.DC.IX. (Als de uitgave W van 1595).

De kaarten in deze uitgave zijn dezelfde als in de Italiaansche van 1608; zij behelst al de bijgevoegde kaarten van Vrints, die dus aan de Plantijnsche firma schijnen te zijn overgegaan.

*GG. Latijnsche tekst van 't Parergon. 1624. Op de Kon. Bibliotheek te 's Gravenhage.

Gegrav. titel: Abrahami Ortelii Theatri orbis terrarum Parergon sive Veteris Geographiae Tabulae, Commentarijs Geographicis et Historicis illustratae. Editio novissima, Tabulis aliquot aucta, et varie emendata atque innouata, cura et studio Balthasaris Moreti. Antverpiae, ex Officina Plantiniana, M.DC.XXIV. (Randwerk als de uitgave van 1612 met veranderingen). — Aan de keerzijde het wapen van den koning van Spanje als in het Theatrum van 1612.

Opdracht aan Philips IV (keerzijde onbedrukt). —

Voorrede van Balth. Moretus (signatuur *3). — In Tabularum. — 3 ff.

Kaarten j—xi, (xii twee bl. tekst), xiij, (xiv tw bl. tekst), xv, (xvj twee bl. tekst), xlij—xlix. D 44 kaarten.

Nomenclator Ptolemaicus ... ad fidem Graeci Codi purgatus etc. (32 blz.)

Approbatio, etc. Aan de keerzijde: Antverpiae, Officina Plantiniana Balthasaris Moreti. M.DC.XXIV.

Vignet (Plantijns drukkersmerk) op afzonderlijk bl

De kaarten die Moretus aan deze uitgave heeft t gevoegd zijn de volgende:

vj. Lumen Historiarum per Orientem ... Concinn. Fran. Ha Antverp. Opgedr. aan Adr. Stalpart, abt van Tongeren.

vij. Lumen Historiarum per Occidentem ex conatibus Fran. Ha Antuerpiae.

xliij—xlvj. Tabula itineraria ex ill. Peutingerorum bibliotheca Augustae Vindel. est beneficio Marci Velseri in lucem edita. Opdra van Joannes Moretus aan Welser gedagt. Antv. e typogr. no Kal. Dec. 1598. In 8 segmenta, waarvan twee op ieder blad.

Ik heb bij de beschrijving der verschillende uitgav van Ortelius' kaartboek slechts een enkele maal melding gemaakt van vermeerderingen in den tekst, die o de keerzijde der kaarten gedrukt is. Als ik daarov in bijzonderheden had willen treden zou mijne bijdrag (die toch reeds een onbescheiden ruimte van de Adversaria in pacht neemt) alle maat overschreden hebben. Bovendien komt mij die tekst niet belangrijk genoeg voor om daaraan zooveel moeite te besteden. De meest karakteristieke verschillen kunnen door vergelijking van een der eerste uitgaven met die van 1592 of een latere gemakkelijk worden gevonden. Ortelius heeft in den laatsten tijd van zijn leven den meesten tijd besteed aan de kaarten der Oude Wereld, die mee ijn eigen werk waren dan de anderen, die hij uit grootere kaarten samenstelde; de tekst van het Parergon werd dan ook het meest uitgebreid. Het Theatrum schijnt daaronder wel wat geleden te hebben; verwonderen moet het ons althans dat van de Noordsche rijken (Skandinavië, Rusland) in 1595 nog geen betere kaarten konden gegeven worden dan in 1570. Die van Mercator winnen het in dit opzicht ver van Ortelius.

Maar ik mag hierover thans niet verder uitweiden. Voor een nader onderzoek zal men te letten hebben p de volgende veranderingen en vermeerderingen, waaran de jaartallen somtijds den approximatieven datum anwijzen, daar ik niet *alle* uitgaven heb kunnen verelijken; ook kunnen mij daardoor enkele veranderingen ntgaan zijn.

1571. Nieuwe kaart van Beijeren.

1573. 17 kaarten bijgevoegd.

1579. 23 kaarten bijgevoegd, en 1 veranderd.

1580. 2 kaarten overgedrukt.

1584. 23 kaarten bijgevoegd, waardoor 4 vroegere vervallen.

1590. 22 kaarten bijgevoegd.

1592 of vroeger. 7 kaarten gewijzigd of overgedrukt. 3 kaarten bijgevoegd, die 3 vroegere vervangen.

1595. 21 kaarten bijgevoegd, die gedeeltelijk de vroegere vervangen; 10 kaarten gewijzigd of overgedrukt.

1598. 3 kaarten bijgevoegd, en 3 vroegere weggeaten.

1601?. 4? kaarten bijgevoegd (in 't Parergon; de aatsten die Ortelius zelf heeft vervaardigd).

1608. 17 kaarten waarvan 12 door J. B. Vrints bijevoegd, die gedeeltelijk de vroegeren van Ortelius verangen.

1624. 6 kaarten door Moretus bijgevoegd.

Sommige kaarten *van Ortelius* werden ook in latere verzamelingen opgenomen, en wel met veranderinge maar deze behooren tot de geographie eener latere p riode en komen dus hier niet in aanmerking.

Mij blijft nog over melding te maken van eenige u gaven van het Theatrum op verkleinde schaal. D ik ze meerendeels zelf niet gezien heb kan dit slec vluchtig geschieden. Vooral is dit het geval met ee Italiaansche uitgave die te Brescia in 1598 in 4°. h licht zag. De tekst, vertaald door Phil. Pigafett werd later door Vrints voor zijne Italiaansche edit van den grooten Atlas (DD) gebruikt.

Reeds in 1576 verschenen de verkleinde kaarten v Philip Galle, het eerst met berijmden Hollandsch tekst van Peeter Heyns (Spieghel der Werelt, gh stelt in rijme. Antwerpen, Chr. Plantijn, in oblong 8°.) Het boekje (73 ff. waarvan 12 dubbel) moest zoo al de titel vermeldt, als reisboek dienen; het behelsde 72 kaarten, waarvan 66 op een enkel blad; de anderen o een dubbel blad (in 4°.) hebben aan de keerzijde 4 blz tekst. Herdrukken met Holl. tekst verschenen bij Pla tijn in 1577, 1579? en 1583; met Franschen tekst (Le Miroir du monde, ... tourné en prose Françoise) bij Plantijn in 1577, 1579 en 1583 (vermeerderd met 12 kaarten, en in 1588 (Epitome du Théatre du monde, reveu et augm. pour la 3e fois; met 94 kaarten); met Italiaanschen tekst (Theatro ... ridotto in forma picciola, met 107 kaarten) bij Plantijn in 1593; met Latijnschen tekst (Theatri orbis terrarum enchiridion, met 83 kaarten) bij Plantijn in 1585 en met den titel: Epitome Theatri Orteliani bij Plantijn in 1589.

Op grooter schaal zijn de kaarten in de Amsterdamsche uitgaven bij Zacharias Heyns (Holl. Amst. 1596; Fransch Amst. 1598). Zie daarover bijzonderheden in F. Muller's Essai d'une bibliographie Neêrlando-Russe, *p. 125; zoo* ook over het Abrégé du Theatre d'Orte

s, Anvers, *J. B. Vrients*, dat 118 kaartjes bevat,
erendeels naar die van Galle nagesneden. Bij Vrients
scheen in 1601 ook eene Latijnsche uitgave (Epitome
eatri). — Eene Engelsche navolging eindelijk, te
ndon bij J. Norton (An Epitome of Ortelius his
atre), in 1610 gedrukt, behelsde 112 kaartjes en
appendix van 13 anderen. (Zie F. Muller's Cata-
ne of books on America n°. 1865).

ven als het Kaartboek van Ortelius na 1600 ver-
ngen werd door den Atlas van Mercator, uitgebreid
r zijn zoon en zijn schoonzoon Hondius, zoo moesten
kaartboekjes van Galle later voor de betere Hol-
dsche van Hondius en Kaerius (tekst van Viverius,
rtius) plaats maken.

P. A. Tiele.

BIBLIOGRAPHISCH NIEUWS.

In de onlangs verschenen „Nieuwe taal- en le oefeningen van Dr. A. de Jager, Groningen, Wolt 1876," 8°., wijdt de schrijver een opstel aan de schillende uitgaven van de Groot's Bewijs van waren godsdienst. Dr. de Jager heeft blijkbaar niet kend de vrij uitvoerige bibliographie van dit voorkomende in Dr. T. C. L. Wijnmalen's Hug Groot als verdediger des christendoms beschouwd. Dannenfelser, 1869. De bijlagen tot dit werk toch vatten: I. Beschrijving der allereerste uitgaven in II. De verschillende uitgaven in rijm, III. De vers lende uitgaven in Latijnsch proza, IV, V. De vers lende vertalingen. Hiertoe bevat het opstel in de „Nie taal- en letteroefeningen" geen enkele nieuwe bijd Het doet ons genoegen de aandacht op Dr. Wijnma werk te vestigen omdat er welligt meerderen zijn als Dr. de Jager, er niet op zouden denken deze bi graphie daarin te zoeken.

Le Bibliophile Belge, 11e année (1876) Livr. 1 Inhoud: Dictionnaire de devises des hommes de lett imprimeurs, libraires, bibliophiles, etc. de la Belg et de la Hollande. Suite J—N. — Les concurrent Pierre Schoyffer à Mayence pendant le 15e siècl H. Helbig. — Bibliothèque d'un médecin à Dies 1489, p. C. Stallaert. — Le peintre-graveur des Bas au 19e siècle. Suite. — Correspondance de A. G. Campbell.

ENAAR'S VADERLANDSCHE HISTORIE.

BIBLIOGRAPHIE.

geene bibliotheek in ons vaderland, zelfs in
geen boekenkastje voor huiselijk gebruik be-
, ontbreekt sedert eene eeuw Wagenaar's *Va-*
dsche Historie, hetzij met of zonder de Ver-
, die daarop later zijn verschenen; en te recht,
men moge thans over het werk van den be-
len geleerde oordeelen zooals men wil, dit is
, dat Wagenaar de ijsbreker was, dat zijn werk
rste doorloopende, en tevens voor het algemeen
oare geschiedenis van ons vaderland is geweest.
danks deze algemeene bekendheid van Wage-
hoofdwerk, bestaat er nochtans een groot ver-
in de meening, aangaande de daarvan verschenen
en, en ik geloof den lezers dezer Adversaria
ondienst te zullen doen, door de mededeeling
le uitkomst van een nauwkeurig onderzoek,
fende die verschillende uitgaven.
hier de drukken die men vindt aangehaald:

N°. 1.

landsche Historie, vervattende de geschiedenissen
nu Vereenigde Nederlanden; inzonderheid die
Holland. Van de *vroegste tijden* af: uit de

geloofwaardigste schrijvers en egte gedenkstukke
samengesteld. Met konstplaaten en kaarten opg
helderd. Amst. Is. Tirion, 1749—59. 21 dl
Met kaarten, platen en portretten. 8vo.

Van deze eerste uitgave van Wagenaar's werk ve
schenen gedurende de jaren 1749 tot 1759 geregl
jaarlijks twee deelen, behalve in het jaar 1751, waa
slechts een enkel deel (het 5e) het licht zag. De eer
vijf deelen van het werk bevatten de geschied
van deze gewesten, van de oudste tijden, tot op de
komst van graaf Filips III (koning Filips II), in 15
waarmede, volgens den schrijver, het tijdvak bev
tende de *oude geschiedenis* dezer landen, gesloten is.
geeft dan ook, aan het einde van het 5e deel, een
voerig Register over deze vijf deelen, en volgens
bericht, voorkomende op de keerzijde van den titel
dit deel, veroorzaakten de werkzaamheden aan de sam
stelling van dit Register verbonden, het kleine opo
houd in de geregelde uitgave van het werk, waa
hierboven is gewezen. Zette de schrijver, in eene Vo
rede, geplaatst voor het eerste deel, het plan uit
waarnaar hij zich voornam eene doorloopende geschiede
der provinciën, uitmakende de toenmalige Nederlande
te bewerken, in eene andere Voorrede, geplaatst vo
het 6e deel, waarmede hij de „*nieuwe geschiedenis*" d
gewesten aanvangt, geeft hij rekenschap aangaande de
indeeling, met bijvoeging van eene nadere toelichti
van zijn plan, voor de bewerking van dit tweede gedeelt
Het 21e deel bevat een Register op het geheele wer
met inbegrip der eerste vijf deelen, waardoor dus het
in 1751 verschenen Register over deze vijf deelen, ove
bodig werd. In eene korte Voorrede, geplaatst voor d
Algemeen Register (21e deel), zegt de schrijver, dat m
dit deel zijn werk is geëindigd. Na twintig jaren arbe

zag hij zijn plan verwezenlijkt; had hij eene doorloopende geschiedenis dezer landen, van de oudste tijden tot op het jaar 1751, voltooid. Wel was hij, volgens zijne verklaring, door verschillende personen, waaronder zeer voorname en invloedrijke, aangezocht geworden om zijn werk te vervolgen; maar vreezende dat hij voor de latere jaren niet gemakkelijk de onpartijdigheid, die hij zoo zeer beminde, zou kunnen in acht nemen, zag hij daarvan af, om te gaan arbeiden aan zijne *Beschrijving enz. van Amsterdam*. Mag men zijn levensbeschrijver en bloedverwant Huysinga Bakker gelooven, dan heeft hij reeds de laatste jaren zijner *Vaderlandsche Historie* met weerzin bewerkt, en zou hij, indien hij alleen met zich-zelf ware te rade gegaan, reeds bij de aanstelling van Willem IV tot stadhouder, in 1747, of bij het sluiten van den Vrede van Aken, in 1748, de pen hebben nedergelegd. Deze eerste druk verscheen zonder zijn naam, en ofschoon hij reeds veel vroeger als de schrijver der *Vaderlandsche Historie* werd aangewezen, maakte hij zich-zelf eerst in een bericht, aan het begin van het laatste deel geplaatst, als zoodanig bekend.

Wat de bibliographische bijzonderheden aangaat, die in „*de Navorscher*", jaarg. 1851 en 1852 door verschillende personen zijn besproken, dat namelijk in dezen druk, en ook in dien van 1770, in het 20e deel de bladzijden 321—324 ontbreken, en dat in sommige exemplaren van dezen eersten druk, geheel aan het einde, en zelfs na de aanwijzing voor het plaatsen der platen, nog twee bladzijden worden gevonden, die in de meeste exemplaren ontbreken, hieromtrent nog het volgende: De eerste bijzonderheid, het ontbreken der blzz. 321—324 in het 20e deel, werd ook reeds in het jaar 1824 medegedeeld, in „*Letterkundig Magazijn van wetenschap, kunst en smaak*", Amst. G. van Dijk, 1824, 13e aflev. blz. 596. (Vergel. hetz. werk 18 5e aflev. blzz. 208 en 322). Daar wordt namelijk zegd, dat de ongenoemde schrijver van dat artikel in 1793 een exemplaar van Wagenaar's *Vaderland Historie* zou hebben gezien, in de bibliotheek van heer Top te Leiden, waarin zich die ontbrekende b zijden bevonden, doch de vraag dienaangaande v in dat tijdschrift, evenmin als later in „*de Navorsch* voldoende opgehelderd, en ik meen bepaald te m aannemen dat de steller van het artikeltje in „*Le kundig Magazijn*" zich moet hebben vergist. In de ee plaats spreken de gronden, door den heer C. Kram „*de Navorscher*", 1852 blzz. 192—194 opgegeven, deze meening, en de omstandigheid dat nog geen o bibliografen die bladzijden, waarover ze wel veel ben hooren spreken, heeft gezien, komt deze mee nog bevestigen. Het is dus meer dan waarschijnlijk we hier slechts met eene drukfout te doen hebben. ren de ontbrekende bladzijden uitgesneden, om w reden dan ook, dan moest blad V, of wel het daa volgende blad X slechts twaalf bladzijden bevat want er bestond toch geen grond om een kwart ve plaatsen tusschen de steeds volle vellen (van 16 bl waaruit het deel bestaat; en waren alle volgende len in dit deel herdrukt geworden (de reclame of c aan den voet van blz. 320 komt overeen met het ee woord op de daaropvolgende blz. genommerd 3 dan zou de drukker, of Wagenaar zelf, vooral in tweeden druk (1770), die nog door den schrij zelf is bezorgd geworden, en waarin dezelfde le voorkomt, wel gezorgd hebben de sporen te verdwijnen van eenige bladzijden, die hij ond zich-zelf in den eersten druk had moeten achter laten. De omstandigheid, dat de fout in de uitgave [illegible] *geheel op* dezelfde wijze, ook bestaat, be genoeg, dat de zetter dier uitgave zich slaafsch aan de gedrukte kopie (de uitgave van 1749—59, met de daarin door den schrijver gemaakte veranderingen) heeft gehouden, en dus ook de drukfout overnam, zonder dat dit door den schrijver of den corrector is opgemerkt geworden.

De tweede bijzonderheid die in *„de Navorscher"* wordt besproken, betreft twee bladzijden, die zich in enkele, hoogst zeldzame exemplaren, geheel aan het einde van datzelfde 20e deel zouden bevinden. Volgens het bericht in *„de Navorscher"* zouden die bladzijden zijn genommerd 458 en 459, „zijnde 457 het Register der platen voor dit deel." Deze opgave kan nochtans niet geheel juist zijn, want het bedoelde deel eindigt met blz. 455. Op de keerzijde van het laatste blad, dus de ongenommerde blz. 456, staat de lijst der platen die in dit deel behooren, en de bedoelde zeldzame bladzijden hadden dus, wanneer men de lijst der platen als bladzijde had willen mederekenen, genommerd moeten zijn 457 en 458, en de bedoelde lijst niet medegerekend 456 en 457, maar niet 458 en 459. Iets beslissends aangaande deze raadselachtige blzz. medetedeelen is mij onmogelijk, aangezien ik ze nooit zag, doch dat er zoo iets moet bestaan moet ik aannemen, vooral op het gezag van den schrijver dier mededeeling in *„de Navorscher"*, en wil dus een paar vermoedens opwerpen:

1⁰. Zouden de bewuste twee blzz. door den inzender van het artikel gezien, ook tot een geheel ander boek kunnen behooren, en misschien slechts toevallig achter dat eene exemplaar zijn geraakt? Ik zou geneigd zijn dit te gelooven, want, indien althans de opgave der paginatuur in *„de Navorscher"* juist is, sluiten de blzz. *niet* aan, en bovendien, waren die blzz. werkelijk van de hand van Wagenaar, dan is de sprong van het jaar 1751 (blz. 455) *tot op het jaar* 1759, dat op de hier besproken *soi-disant* aansluitende blzz. zou behandeld worden, wat groot.

Eene andere mogelijkheid is deze: Het is bekend dat Wagenaar het laatste gedeelte zijner *Historie* met volslagen tegenzin heeft bewerkt. Nu zou het kunnen zijn dat zijn handschrift wel wat verder had geloopen dan tot het jaar 1751, waarmede het gedrukte boek eindigt, en dat zelfs dat latere gedeelte reeds in proef had bestaan; dat hij eindelijk, om een einde te maken aan een arbeid die hem onaangenaam was geworden, besloot, met het jaar 1751, dat een geschikt slot aanbood, te eindigen, en de rest, ofschoon die reeds ter drukkerij gezet was, achterwege te laten. In dit geval zou het toch hebben kunnen gebeuren, dat een paar der bladzijden, die achterwege hadden moeten blijven, bij ongeluk, of ter aanvulling, in den drukvorm waren geplaatst geworden en mede waren afgedrukt; dat die bladzijden bij het innaaien waren weggesneden, maar door verzuim in een of in een paar exx. waren blijven bestaan. De omstandigheid dat het laatste vel (Ff) slechts een kwart vel is, zet ook aan dit vermoeden eenige waarschijnlijkheid bij, vooral wanneer men in het oog houdt dat de bewuste zeldzame bladzijden, wanneer ze bestaan, eigenlijk foutief genommerd zijn. Waren deze werkelijk genommerd 458 en 459, dan zouden er, om aan het tegenwoordige einde van het werk te sluiten, nog twee andere bladzijden hebben moeten bestaan (456 en 457), en de sprong van het jaar 1751 tot op 1759 werd daardoor minder groot.

De liefhebbers van platen en portretten verkiezen natuurlijk deze eerste uitgave, als bevattende van die platen en portretten de fraaiste afdrukken, doch voor hen is het noodzakelijk in het oog te houden, dat het aantal daarvan in dezen eersten druk, en ook in dien [illegible] 1770, kleiner is dan in de uitgave van 1790.

heen namelijk in 1761, dus twee jaren nadat
itgave kompleet was geworden, een stel van
komene portretten, in een omslag waarop te
: *Portraiten van vermaarde personadien, die-*
en Aanhangsel op de Vaderlandsche Historie.
Tirion. 1761," en op de achterzijde: *Lijst van*
traiten van vermaarde personadien, tot ophel-
Vaderlandsche Historie, door den konstrijken
n in 't koper gebragt. Deze twaalf nageko-
retten zijn die van: Maarten van Rossum,
onsz. Hasselaer, J. de Moor, C. P. Hooft,
J. Huydekoper, Jacob de Witt, A. Ban-
vertsen, J. Verheye, Casp. van Citters en
itters, en deze moeten natuurlijk ook be-
vorden als te zijn eerste drukken, hetgeen
de waarde van een exemplaar der eerste
n Wagenaar's Vaderlandsche Historie aan-
grooter is, wanneer ook deze portretten zich
inden. Primitief bevatte de eerste druk: 1
6 kaarten, 41 platen en 81 portretten. De 12
henen portretten brachten derhalve het getal
t 93.

rschenen er nog meerdere platen, die eigen-
rdigd waren voor de *Beschrijving enz. van*
door denzelfden schrijver, die evenzeer wa-
eerd door Houbraken, naar teekeningen van
an en H. Pothoven, doch die ook in de
he Historie konden worden ingevoegd. Hun
op te geven is niet mogelijk, aangezien de
enaangaande te veel verschillen, en boven-
is het einde wanneer men aan eenig boek
en platen wil toevoegen? Hetzelfde geldt
weede serie van 12 portretten, die nog later
en voor het eerst in de uitgave van J. Al-
. 1790, *werd opgenomen.* (Zie N°. 7).

N°. 2.

Hetzelfde werk, onder denzelfden titel. Twee
Amst. Is. Tirion, 1752—59. 21 dln. Met
platen en portretten. 8vo.

Ziehier een titel die men dagelijks in cat boeken aantreft, en die desniettegenstaande g juist is, aangezien de woorden *Tweede druk* s de eerste vier deelen, en geenszins op het geh van toepassing zijn. Naar het schijnt, heeft omstandigheid dat die eerste vier deelen ui waren, een herdruk noodzakelijk gemaakt. De drukte deelen verschenen in het jaar 1752 woorden „*Tweede druk*" op den titel, alle ande dezer uitgave zijn *eerste druk*, aangezien de daarvoor slechts de oplage heeft vermeerderd. O op de titels der deelen V—XXI de woorden *druk*" niet voor. Hierbij zij nog aangemerkt d herdrukte deelen zonder den naam des schrij verschenen, en dat daarin nagenoeg geene vera gemaakt zijn. Zelfs zijn daarin de aanhalingen Kolijn behouden, waarover hieronder nader.

Hetgeen bij de vorige uitgave nopens de portretten is gezegd, is ook op de exemplaren uitgave, waarvan dus alleen de eerste vier dee zijn, toepasselijk.

N°. 3.

Hetzelfde werk, onder denzelfden titel. Twee
Amst. Wed. Is. Tirion. 1770. 21 dln. Met
platen en portretten. 8vo.

De eerste druk, met inbegrip van den he eerste vier deelen uitverkocht zijnde, werd ijver en den uitgever, of zijne weduwe, overnen een nieuwen druk ter perse te leggen, waar770, nadat Tirion-zelf zoo het schijnt reeds overas, het eerste deel verscheen, en dit is nu de e *tweede druk*. Deze uitgave is door den schrijver ıerzien, en daarin zijn door hem vele verandeemaakt, inzonderheid in de eerste vier deelen. as namelijk vooral door B. Huydecoper veel gegeven aan den twijfel, dien men reeds sedert ijd koesterde, aangaande de echtheid der Rijmvan Klaas Kolijn, door Huydecoper spottend jn" genoemd, en door hem, in zijne uitgave der niek van Melis Stoke gekenmerkt als „een jonge r, die, zijnen gladden kin met een gemaakten baard bedekt hebbende, meende gehoord te zullen als een oud man." Alhoewel spaarzaam, was jmkroniek ook door Wagenaar gebruikt, en het strijd met diens nauwgezetheid, de dwalingen, gezag dezer onechte kroniek in de eerste twee van zijn werk waren ingeslopen, te laten be- In dezen *tweeden druk* werd derhalve door hem zijde gezet, wat hij, *alleen* op gezag dezer , in de eerste uitgave van zijn werk, alsmede erdruk der eerste vier deelen, had gezegd, terbij datgene, wat niet *alleen* in deze Rijmkroniek, ok bij andere, meer geloofwaardige schrijvers ıt, niet meer de bedoelde Rijmkroniek, maar ere schrijvers als zijne bronnen opgeeft. De vergen in het derde en de volgende deelen gemaakt, vooral haar grond in de omstandigheid, dat er, erschijning van den eersten druk van zijn werk, ındere uitmuntende bronnen waren aan het licht ı, die de schrijver derhalve niet vroeger had raadplegen, en die hem inzonderheid gelegenheid vele verbeteringen te brengen in de geschiedenis der grafelijke tijden, het zwakste gedeelte van zijn werk. Onder deze werken bekleedden Van Mieris' *Char-terboek*, en het *Groot Plakkaat- en Charterboek va* *Friesland*, door B^{on} thoe Schwartzenberg en Hoh landsberg uitgegeven, eene eerste plaats. Bovendie erkent Wagenaar zelf, voor de geschiedenis van later tijd, veel nut te hebben getrokken, uit de eenigerma omgewerkte Fransche en Hoogduitsche vertalingen va zijn werk, die intusschen waren verschenen, en waarin vooral wijzigingen waren gebracht in de voorstellin van eenige beschouwingen, aangaande de verhouding e de betrekkingen van onzen staat tot het buitenlan Een uitvoerig bericht dienaangaande is te vinden acht het Voorbericht, geplaatst voor het 21^{e} deel van de uitgave, gedagteekend „15 Maij 1770” [1]. Ook in de tweede uitgave komt des schrijvers naam niet op de titel voor, en de platen en portretten zijn dezelfde al die in den eersten druk.

N°. 4.

Hetzelfde werk, onder denzelfden titel, doch zond vermelding van druk, Amst., Leid., Dordr. e Harling., P. Schouten, J. de Groot, G. Warnars, S. en J. Luchtmans, A. en P. Blussé, en V. van der Plaats. 1782. 21 dln. Met kaarten, platen e portretten. 8vo.

In of omstreeks 1779, nadat Wagenaar en de uitgever van zijn werk, Is. Tirion, beiden waren overleden, werd het kopierecht, het Privilegie en de nog overig zijnde exemplaren van den 2^{n} druk der *Vader-*

---

[1] Ditzelfde bericht komt ook voor, in eene afzonderlijke uitgave der *Bijvoegsels en Verbeteringen* in dezen 2n druk aangebracht, waar- [illegible]*onder* nader (Zie bij N°. 8).

he Historie, door Tirion's erven verkocht aan Vereeniging van voorname boekhandelaren, wier n hierboven zijn genoemd. Blijkens een voor mij ad gedrukt bericht, gedagteekend 1779, boden de mde boekverkoopers, nog in datzelfde jaar, de nog ge exemplaren van het werk aan, tegen den prijs *f* 60,— per exemplaar, doch aangezien het op van den vorigen uitgever gegeven Privilegie nog racht was, werden de exemplaren die door de boaande firma werden afgeleverd, gelaten zooals zij ı, d. w. z. met het adres van de Wed. Tirion op itel.

en nu evenwel een paar jaren later, in 1781, de jn voor het Privilegie vastgesteld, verstreken was, dit op naam der bovengenoemde uitgevers-firma r voor 15 jaren vernieuwd, en nadat deze firma deze vernieuwing eerst in het volle bezit harer en was getreden, werden ook de door haar afgede exemplaren van nieuwe titels voorzien, waarop adres en het jaartal 1782, ofschoon dit Privilegie 11 Jan. 1783 is geteekend geworden. De omstaneid dat alle (21) deelen hetzelfde jaartal dragen, jst alleen genoeg dat men hier slechts met eene ve met vernieuwde titels te doen heeft. Vermits itels nu toch herdrukt moesten worden, plaatsten igenaren nu den naam van den schrijver op den titel, zonder dien evenwel op den titel zelf te sen. Deze vernieuwde uitgave bevat, behalve de n en portretten der eerste uitgave, elf van de twaalf komene portretten. Dat van Casp. van Citters ontkt. Den 12n Nov. 1789 verkocht deze firma het erecht weder aan Joh. Allart te Amsterdam [1].

---

[1] ie het Privilegie, geplaatst aan het einde van het 1e deel der e van Joh. Allart, 1790.

N°. 5.

Hetzelfde werk. — Vaderlandsche Historie, 21 dee
Derde druk. 1783. 8vo.

Dezen titel vindt men letterlijk zooals die hie
opgegeven in: *Naamregister van . . . Nederduitsche*
ken . . . 1600—1787, enz. vervaardigd door J.
Abkoude en R. Arrenberg. 2e dr. Rott. G. A. Arrenb
1788, blz. 565, doch ik geloof niet dat een zooda
druk bestaat; ik trof dien althans nooit, zelfs niet
teerd aan. De omstandigheid dat in de opgave het
van den uitgever is weggelaten, bewijst reeds eenig
dat de samensteller dier boekenlijst het werk niet
zich had, toen hij het boek voor zijn *Naamregister*
schreef. Hij heeft toen waarschijnlijk het oog geha
den hiervoor genoemden druk (N°. 4), en noteerde
moedelijk het jaar waarin de vernieuwde uitgave
den voorgaanden druk, door de toenmalige eigen
weder werd aangekondigd, als dat eener nieuwe
gave. Wat men van de woorden „*Derde druk*" te
ken heeft is bekend; de herdruk der eerste vier dee
van de eerste uitgave: die de woorden „*Tweede dr*
op den titel dragen, schijnt ook toen reeds even als
nog wel het geval is, voor een afzonderlijken druk
zijn gerekend geworden, en hierop voortbouwende
men noodwendig den druk van 1770, waarvan de laat
exemplaren in andere handen waren overgegaan,
Derden druk beschouwen, ofschoon ze inderdaad Twe
druk zijn.

N°. 6.

Hetzelfde werk. Amst. J. Allart, 1784.

Deze uitgave wordt geciteerd in het reeds hierbo
(*N°. 1*) aangehaalde artikel in „*De Navorscher*" 18

I) blz. 223. Ook deze opgave moet op eene dwa- berusten, want blijkens het „Privilegie" geplaatst ter het 1e dl. van den druk van 1790, door Allart gegeven, is dit Privilegie en het kopierecht eerst den Nov. 1789 in eigendom aan hem overgegaan. Er men dus onmogelijk exemplaren bestaan met den m Allart, en het jaartal 1784 van een werk dat tgenoemde eerst in 1789 kocht. Zelfs indien het ge- t ware dat Allart, met het kopierecht, nog eenige rgeblevene exemplaren van de hiervoor genoemde eeniging van boekverkoopers had gekocht, en dat die met vernieuwden titel, waarop zijn adres, had den handel gebracht, dan zou hij er toch eerder het rtal 1789, in welk jaar het recht aan hem over- g, op hebben laten drukken, dan het jaartal 1784, tgeen met zijn naam, noodwendig moest verwijzen naar tijdstip toen hem het werk nog niet toebehoorde.

N°. 7.

etzelfde werk, onder denzelfden titel, doch thans met Wagenaar's naam op den titel, en zonder opgave van druk. Amst. J. Allart, 1790—96. 21 dln. Met kaarten, platen en portretten. 8vo.

Deze uitgave is de derde en laatste van Wagenaar's *derlandsche Historie*, en een woordelijke nadruk van 2e uitgave (Wed. Tirion, 1770). Het eenige onder- heid tusschen dezen en den vorigen druk is, dat erin eenige platen vernieuwd, of opgewerkt zijn, en t nog twaalf nieuwe portretten daaraan zijn toege- egd. Deze zijn: Karel V, Alva, Filips II, Maria n Reigersbergen, Albertus van Oostenrijk, Ambros. inola, Isabella Clara Eugenia, Filips IV, Pieter Flo- z., Aert van Nes, Abraham van der Hulst en Izaak

Zweers. Deze uitgave bevat dus: 1 titelplaat, 6 ka
ten, 41 platen en 104 portretten [1].

Met welken bijval deze uitgave is ontvangen gew
den, blijkt uit de naamlijst van inteekenaren, die Al
reeds voor het *eerste deel* kon plaatsen; er was toen r
voor niet minder dan 3186 exemplaren ingeschre
en men mag gerustelijk aannemen dat de oplage en
debiet nog veel grooter is geweest. De inteekenprijs
deze uitgave was blijkens eene aankondiging van All
voorkomende in de *Leydse Courant* voor 3 en 26 Ma
1790, *f* 42,—, terwijl de vroegere uitgave *f* 63,— h
gekost. Dat deze uitgave werkelijk de *Derde druk*
geweest, blijkt ook nog uit de aankondiging, bij
verschijning van het eerste deel geplaatst in „*Ko*
en Letterbode" 1790, blz. 196.

Het werk is later nog in eenige andere handen ov
gegaan, en werd reeds in 1797, dus het jaar na
voltooiing van dezen laatsten druk, aangeboden d
den boekhandelaar S. de Grebber te Amsterdam [2], do
dit waren exemplaren die nog van dezen derden dr
waren overgebleven.

Ten slotte nog eene bijzonderheid, in verband m
het getal van inteekenaren op den derden druk. I
is uit eene aanteekening van Jac. Scheltema, die l
weten kon, bekend, dat alleen Tirion uit de be
eerste uitgaven van dit werk van Wagenaar eene z
vere winst van 160000 gulden erlangde, daar nog b
ten gerekend de som waarvoor zijne erfgenamen la
het kopierecht, en de nog voorhanden zijnde exem
ren van den tweeden druk verkochten. Deze getal
bewijzen beter dan woorden, hoezeer onze vaderen

---

[1] Het getal portretten moest eigenlijk 105 zijn, doch ook in
uitgave ontbreekt dat van Casper van Citters.

[2] *Zie van Cleef*, Naamlijst enz. blz. 715.

prijs stelden, dat ze eindelijk in het bezit waren ner goed geschrevene, doorloopende geschiedenis van s vaderland. En toch betaalde Tirion aan Wagenaar chts een honorarium van 20000 gulden voor een beid van twintig jaren!

Uit het hierboven staande blijkt dus, dat er van AGENAAR's *Vaderlandsche Historie* slechts drie we- lijk verschillende drukken bestaan:

1e druk: Amst. Is. Tirion, 1749—59, met 1 titel- at; — 6 kaarten (waarvan de laatste, „Kaart van belegering van Leiden", wel in de lijst van platen achter het 6e deel voorkomt, maar niet in de ter het Voorbericht van het 21e deel geplaatste al- neene lijst); — 41 platen (waarvan „'t Kasteel van eda verrast" ook wel in de lijst achter het deel (8e) rkomt, doch niet in de algemeene), en 81 portretten. De eerste vier deelen dezer uitgave werden, met eenige, h zeer weinige veranderingen herdrukt, met het rtal 1752 op den titel. De platen in deze herdrukte len zijn dezelfde.

2e druk: Amst. Wed. Is. Tirion, 1770. In dezen k zijn alle veranderingen opgenomen die door den in zijn werk waren gemaakt. Deze veranderingen rschenen ook in ditzelfde jaar op afzonderlijke blaadjes, dienste van de koopers der 1e uitgave. De platen in dezen druk behooren zijn dezelfde als in de rste uitgave, d. w. z. dat de nagekomene platen ook deze uitgave niet voorkomen.

Er bestaan van deze uitgave exx. met vernieuwden tel, met het jaartal 1782; aan deze exx. zijn elf van twaalf eerst-nagekomene portretten toegevoegd.

3e druk: Amst. J. Allart, 1790—96. Deze laatste uitgave is, wat den tekst aangaat, geheel gelijk aan de tweede (1770), maàr bevat alle platen en portretten, die in de nieuwe-titel-uitgave van 1783 voorkomen, en bovendien de 12 nog later verschenen portretten. De titelplaat, voor het 1e deel van dezen druk voorkomende, is eene andere dan die in de beide eerste uitgaven.

N°. 8.

Bericht wegens de Bijvoegsels en Verbeteringen, in de eerste uitgave (en ook in den herdruk der eerste vier deelen) der Vaderlandsche Historie, door Jan Wagenaar. Z. pl. en j. (1770). 8vo.

Zooals reeds hierboven (zie N°. 3) is gezegd, werd omstreeks 1770 het plan voor een nieuwen druk van Wagenaar's werk ontworpen. Nauwgezet als de schrijver was als geschiedschrijver, was hij ook als mensch. Hij kon niet dulden dat de koopers van den eersten druk van zijn werk zouden ondervinden, dat deze door het verschijnen van eene tweede, verbeterde uitgave in waarde verminderde. Om hen deze onaangename ondervinding te besparen, verscheen, in hetzelfde jaar waarin met den herdruk werd aangevangen, de bovenstaande verzameling [1]. Het *Bericht* zelf bestaat uit 8 ongenommerde bladzijden, en is vergezeld van 20 losse blaadjes van 8, 4 en 2 bladzijden, waarop niet alleen voorkomen de weinige verbeteringen die reeds in den herdruk der eerste vier deelen waren gemaakt, maar ook die, welke in alle deelen van den aangevangen tweeden druk zouden gemaakt worden. De schrijver drukt dan ook in dit *Bericht* zijn verlangen uit, dat zij die zich reeds den eersten druk van zijn werk hebben aangeschaft, deze verbeteringen, die alle met een afzonderlijk hoofdje zijn voorzien, zullen laten binden, aan het einde van het deel waartoe ze behooren. Wel is waar konden zij, die exemplaren met de herdrukte eerste vier deelen gekocht hadden, eenige weinige der hierin voorkomende verbeteringen ontberen, aangezien die reeds in dien herdruk waren aangebracht, doch het grootste gedeelte daarvan was ook voor die deelen noodzakelijk. Doordien vele exemplaren dezer *Bijvoegsels en Verbeteringen* niet onmiddellijk achter de respectieve deelen zijn geplaatst geworden, zijn er vele verloren gegaan, zoodat kompleete stellen daarvan slechts zeldzaam voorkomen.

---

[1] Dat deze verzameling, hoewel zonder datum verschenen, ook in 1770 is uitgegeven, wordt genoegzaam bewezen, 1° door de omstandigheid dat in dit Bericht wordt gezegd, dat Bon thoe Schwartzenberg enz. „*in het voorgaande jaar* 1769" is begonnen met de uitgave van zijn *Groot Plakkaat-* en *Charterboek van Friesland*, en 2° dat ditzelfde bericht ook voorkomt, hoewel met een paar kleine wijzigingen, achter de Voorrede van den 2en druk, en aldaar is gedateerd *15 Maij 1770.* (Zie hiervoor, bij N° 3).

In een volgend stuk hoop ik een blik te werpen op de verschillende uitgaven der *Vervolgen* die op Wagenaar's werk zijn verschenen, waarin niet minder verwarring heerscht, alsmede op de Bijvoegselen en de Vertalingen.

den Haag, Nov. 1876. TH. J. I. ARNOLD.

BIJDRAGEN TOT DE BIBLIOGRAPHIE ONZER STAD- EN LANDRECHTEN VAN 1550 TOT 1795,

DOOR

Mr. B. J. L. DE GEER VAN JUTPHAAS.

IV.

De bibliographie der land- en stadrechten va
Overijssel heeft hare eigenaardige moeilijkheden
daar hier geen Placaatboeken of dergelijke verzam
lingen worden aangetroffen, maar algemeene en pla
selijke verordeningen slechts afzonderlijk zijn gedruk
en zeer verspreid worden aangetroffen. Het han
meestal slechts van het toeval af, of het gelukt
enkele bijeen te brengen, en eene verzameling
van, die eenigszins volledig zou kunnen heeten, is
nauwelijks samen te stellen. Wat ik hier geef b
ik grootendeels aan de welwillende medewerking v
schuldigd van Mr. J. I. van Doorninck, den ku
digen en ijverigen Provincialen Archivaris, die voor
geschiedenis van Overijssel reeds zooveel heeft geda

Ik begin met de opgaaf der Regeerings-reglement
dezer Provincie.

OVERIJSSEL.

Instructie voor Gecommitteerden ter vergaderi
der Staten-Generael van 1652. Tegenw. sta
I. p. 354—368.

Ordren ende Reglementen omtrent de Regeringe der Provincie van Overyssel. In het toekomende te onderhouden. Door de Heeren Ghecommitteerden uyt beydersydts (sedert den 8. April des jaers 1654) gesepareerde Leden vande Regeringe aldaer, in verscheydene daer over gehoudene conferentien, geprojecteert ende believet: ende naderhant, by uyt spraecke vande Heeren Cornelis de Graeff Heere van Zuyt-Polsbroeck ende oudt Burgemeester der Stadt Amsterdam, ende Johan de Witt Raedt Pensionaris van Hollant ende West-Vrieslant, als daer toe Geauthoriseerden, den 20 Aug. 1657 gearresteert. Tot Deventer, Gedruckt by Jan Colomp, Boeckdrucker woonende inde Polstraet, Anno 1658. 44 blz. 4°.

Ook bij Aitzema, Saeken v. St. e. Oorl. IV. p. 184.

Informatie ende demonstratie van de Staten van Overyssel tot Zwolle vergadert over die geschapentheyt van de verschillen, althans in deselve Provintie trotterende. Tot Zwolle by Gerrit Tydeman. 1669. 140 bl. Kort verhael. 26 bl. Naerdere contschappen ontrent de overysselsche verschillen. 8 bl. 4°.

Ordre ende Reglement, Waer Naer de Regeringe van Overyssel In het toekomende sal worden beleyt. Gedrukt A°. 1675. 24 blz. 4°.

Ordre en Reglement op de Regeeringe van Overyssel. Mitsgaders Missive en Deductie voor de Geswoorene Gemeente der Stadt Deventer aen Syne Hoogheydt, den Heere Prince d'Orange. Met hooghgemelte Syne Hoogheydts Missive aen de Magistraet der voornoemde Stadt. Als mede *de Namen der tegen*woordige Regenten van de Stadt Deventer. Gedruckt na de Copia. Anno 1677. 42 blz. 4°.

Ordre ende Reglement Waer naer de Regeringe van Overyssel In het toekomende zal worden beleid. Gedrukt A°. 1686. 20 blz. 4°.

Reglement op de Regeringe van de Provintie van Overyssel. Te Deventer, by de Wed. van A. Kurtenius. . . . . . 1711. 16 blz. 4°.

Reglement op de regeringe van de Provincie van Overyssel. Te Zwolle, Gedrukt by D. Rompen en F. Clement. 1728. 22 bl. 4°.

Reglement van 1705. Eed-Extr. uit de Resolutien van Ridd. en Steden van 5 April 1715. Verg. Pieter Paulus, Verklar. der Unie. III. Art. 19. §. 21.

Ordre ende Reglement Waer Naer de Regeringe van Overyssel In het toekomende sal worden beleyt. Gedrukt in den jare 1675. En Herdrukt ingevolge Resolutie van Ridderschap en Steden van den 19de Maart 1748. Te Campen, By Aegidius Valkenier . . . . 1748. 24 blz. 4°.

Extract uit de Resolutien van Ridderschap en Steden de Staten van Overyssel, Genomen op Woensdag den 19den Novemb. 1755. Behelsende de Ordre en Reglement, waar na de regeringe van Overyssel in het toekomende zal worden beleyt. Geduirende de Minderjarigheid van de Here Erfstadhouder of Erfstadhouderesse. Te Zwolle, Gedrukt by Simon Clement . . . . 24 blz. 4°.

Reglement op de admissie en verschrijving der Heeren Edelen in de Provincie van Overyssel, by Ridderschap en Steden de Staaten derzelve Provincie, met agreätie en approbatie van Zyne Hoogheyd den Heere Prince *Erfstad*houder geärresteerd den 20sten October

1773. Te Zwolle, Gedrukt by Simon Clement . . . . 9 blz. 4°.

Reglementen op de begeving van de ampten en commissien in de provincie van Overyssel, Gearresteerd by Resolutie van Ridderschap en Steden, den 14 May 1787. Te Campen, By David de Greeve . . . . 1787. 28 blz. 4°.

Van het landrecht zijn mij de volgende uitgaven **ekend**:

Landtrecht van Averissel. Tho samen gebracht vnde vthgelecht dör Melchiorem Winhoff. Gedrückt tho Deventer, By Simon Steenberch. Anno 1559. kl. 8°. Ongepag.

Hoewel eigenlijk verschenen vóór den aanvang van het tijdperk, waarover wij handelen, heb ik het vermeld, omdat dit werk aan de eene zijde zich onmiddellijk aansluit aan de oudere landbrieven en rechten door Racer in Deel III zijner *Overijsselsche gedenkstukken* uitgegeven, waaraan het zijn inhoud grootendeels ontleende, en aan den anderen kant niet zonder invloed bleef op de latere wetgeving.

Een herdruk met aanteekeningen van Racer en de Chalmot verscheen in 1782.

Landrecht van Averissel etc. Tweede druk. Met veele aanteekeningen door J. A. de Chalmot. Te Campen, Ter Drukkerye van J. A. de Chalmot. 1782. XXVIII en 579 bl. 8°.

Reformatie Op eenige puncten der Landt-Rechten van Over-Issel. Ghedruckt tot Deventer by Jan Eversz. Cloppenburch, Ordinaris Drucker der Landt-schap van Over-Issel. Anno 1601. 26 ongepag. blz. 4°.

Reformatie op eenige puncten der Landt-rechten van Over-Yssel. Ghedruckt tot Zwolle by Zacharias Heyns. 1606. 28 bl. 4°.

Nog *eens herdrukt:* Tot Deventer by Seb. Werm-

bouts 1625, met bijvoeging van een besluit van 11 Juni
1610: Van wat sommen men appelliren mach en, bl
29 en 30, het Placaat op de successie van 17 Februari
1603. Dit Placaat moet echter ook afzonderlijk gedruk
zijn, blijkens eene resolutie van Ridderschap en Stede
van 4 Maart 1603. Ik heb het echter nooit gezien, be
halve achter de voorgaande Reformatie, uitgaaf van 162

Placaat over de sauvegarden van 29 Aug. 159

Placaat verbiedende het doen van missen doo
Pastoors of andere geestelijke personen va
20 December 1597.

Mij is onbekend waar dit gedrukt is, daar ik het ni
zag, evenmin als het volgende, waarbij het niet is vermel

Ordonnantie op den Houwelycken Staet, in de
Lande van Over-Yssel. Tot Deventer. By S
bastiaen Wermbouts. 1624. 14 ongepag. bl. 4

Is van 18 Junij 1603. Mogelijk ook reeds vroeger g
drukt.

Publicatie verbiedende aan de Schouten en Ric
ters uitzetting te doen van contributien en
kerspelslasten zonder resolutie der erfgename
van 15 Februarij 1605.

Publicatie verbiedende het nemen van hoog
jura of heergewaden van naleenen dan van
leenen der Provincie zelve; voorts bepalen
dat Schouten, Rigters en Onderschouten gee
precaria of beden van koorn, gerfzaaden, ei
ren, oplagen, enz. zullen vorderen dan l
Landregt hun toegelegd is en dat geen Vr
sitters mogen gehouden worden; eindelijk d
er geen appel zal zijn van zaken onder
honderd gulden, van 11 September 1610.

Placaat tegen het ontheiligen der Zon- en Fees
dagen, van 19 Sept. 1622.

Placaat tegen de Heidenen, Vagebonden en hee
looze knechten, van 15 Maart 1624.

Vernieuwd (en ook wel herdrukt): 18 Maart 1628, 12 Augustus 1630, 6 September 1633, 10 Maart 1640, 28 Julij 1648, 22 April 1661, 8 April 1667, 24 April 1674, 22 October 1709, 19 Nov. 1722, 14 Junij 1724, in welken laatsten vorm het gevonden wordt achter de Landrechten van 1724, n°. 71, bl. 143.

Placaat op de Jagt en Visscherij, van 18 Maart 1628.

Reeds 12 Sept. 1563 en 15 Maart 1612 zijn er Placaten over de jagt uitgegeven, van welke het echter onzeker is of zij gedrukt zijn.

ieuwe placaten over de jagt zijn uitgegeven en ge-
kt: 26 April 1658, 17 Junij 1671, — (14 Aug.
5 van Prins Willem III: Placcaet over het stuck
de Jagt in de Provintie van Over-yssel. In 's Gra-
hage by Crispinus Hoeckwater. 1676. Ongepag. 4°.
den titel van mijn exemplaar staat: „Is tegens een
est van steden, of sonder hun kennis gedaen") —
Julij 1706, 16 Julij 1707, 17 Junij 1724. Dit Pla-
is afgedrukt achter de Landrechten van 1724, n°.
bl. 149; 17 April 1725, 8 April 1732, 17 April 1734.

Het Landt-recht van Over-yssel. Tot Zwolle, Gedruckt by Frans Iorrijaensz. Ordinaris Boeckdrucker der E. E. Heeren Burgermeesteren, Schepen ende Raet derselver stede. Met Consent van deselve Heeren, etc. anno 1630. 199 bl. Met Register.

Dit is de officieele uitgaaf van het landrecht van 1630.

Landtrechten van Over-Yssel. Tot Deventer, By Sebastiaen Wermbouts, Ordinaris Boeckdrucker der Landtschap van Over-Yssel, wonende op den Poot inden Verguldcn Bijbel. 1630. 106 bl. 4°. Met Register.

Landt-Rechten van Over-Yssel. Tot Zwolle, Gedruckt by Frans Iorrijaensz. Boeckdrucker, wonende in de Nassenstraet in de Vergulde Persse. Anno 1635. 4°.

Nadruk te Kampen gedrukt; zie: Mr. van Wessem, in de N. Bijdragen v. Rechtsg. en Wetg. II. 1876. bl. 145.

Landtrechten van Overijssel, met eenige ampliatien, mitsgaders de hofrechten. Zwolle, 1676. 4°.

Dezen druk heb ik niet gezien.

Landregt van Over-isel. Tot Deventer by Jan van Wyk boekverkoper. 1724. Met Privilegie. (Geplaatdrukte titel). Landrechten van Overyssel, met de nadere reglementen, resolutien en ampliatien, mitsgaders de hofrechten door Ordre van de Ed. Mog. Heeren Staten van gemelte Provintie daar by gedrukt. 158 en 162 bl. 4°. Met Registers.

Over dezen druk verg. N. Bijdragen. I. 1875. bl. 178. Achter dezen druk is gevoegd eene verzameling van Nadere reglementen, ampliatien, plakkaten en resolutien, bevattende 74 stukken van 1612 tot 1724.

Placaat tegen paardedieven van 29 Junij 1632.

Op 30 Mei 1649 stellen Gedep. Staten *f* 50 premie op het aanbrengen van een paardendief.

Placaat over de wapening der ingezetenen enz. van 2 Aug. 1633.

Mij bekend uit Racer, III. p. 328.

Placaat over het apprehenderen van straatschenders, van 14 Maart 1642.

Placaat, waarbij de boeten tegen overspel en hoererij verdubbeld zijn, van 17 April 1648.

Of hiervan een gedrukt exemplaar bestaat? Alleen bekend door den herdruk in Landrechten 1724, n°. 13, bl. 35. Ik laat hier verder weg wat in die verzameling voorkomt.

Placaat verbiedende het houden van schenkmalen, van 24 April 1662.

Placaat aangaande de verheffing van leenen, van 20 Maart 1686.

Publicatie houdende verbod om kapitalen te verstrekken aan Buerschappen, Markten, of Societeiten en aan deze eenige verteringen te crediteren, van 20 April 1736.

Ordre en reglement op het houden van prothocollen, over het doen van executien en over de geregtskosten, van 15 Julij 1737.

URK en EMELOORD.

Landt-reght van Urck en Emeloort. Te Campen by Casparus Coticus. Anno 1687. Ongep. 4°.

Gegeven door Johan van de Werve, heer van Urck en van Emelweerde.

LINGEN.

Landtrechten van Lingen. Tot Zwolle voor Geraerd Bartjes. 1639. 72 bl. 4°.

Gegeven door Frederik Hendrik 1639.

ZWOLLE.

De oudste stadrechten zijn uitgegeven door Dozy te Leiden, 1867. Een stadrecht van 1536 nog onuitgegeven. Stadrecht aan Johan van Ittersum toegeschreven, in elf deelen. Zie HEERKENS, in de: Verslagen en Mededeelingen der Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch recht en geschiedenis van 1859. Het eerste gedrukte stadrecht is:

Stadrecht van Zwolle, en reglement voor het edel Schoutengerichte. Te Zwolle by S. Clement en zoon F. Clement. 1794. 426 en 34 bl. 4°.

Tusschen 1650 en 1700 zijn verscheidene nieuwe titels tot een stadrecht ontworpen, die niet gearresteerd zijn, waarvan mogelijk naderhand gebruik is gemaakt tot het stadrecht, waarvan men zich bediend heeft van 1702—1794, hetgeen men *het nieuwe stadregt* noemde, en

hetwelk ontworpen werd door eene commissie, benoe 16 Febr. 1701, en vernieuwd 29 Sept. 1759. Door d commissien zijn bewerkt, en vervolgens door Raad Meente gearresteerd, verschillende titels, die later, zo ze waren, of met eenige verandering en ampliatie, ingelascht in het stadrecht van 1794, dat toen eerst reed kwam, en die ook afzonderlijk gedrukt voorko

Vernieuwde en vermeerd. Ord. waar na de kl wakers, derselver Noodhulpers en Commissa sig hebben te reguleren. 29 Dec. 1724. — V nieuwd 8 Dec. 1746.

Ord. op den ijk der maten en gewigten. 26 Se tember 1726.

Ord. op 't stuk van den brand. 27 Nov. 169

Vern. en verm. ordonn. op 't stuk van den bra 24 Junij 1752. — Vernieuwd 29 Aug. 17 en 2 Mei 1784.

Nadere ordre en reglement op het begraven d dooden met den aankleve van dien. 3 Maart 175

Ordre en reglement op het trouwen met rijt gen. 3 Maart 1754. — Vern. 14 April 176

Publ. aangaande de aangestelde wijkmeeste 8 Aug. 1756.

Ordre en regl. over het poinct van momberscha met den aankleve van dien. 5 Sept. 1758.

Ordre en regl. op het besteden en verhuur van dienstboden. 1764.

Reglement en ordre op de momberschap. 30 Sep 1771.

Ord. voor de apotheecquers der stad Z. 13 Apri 1773.

Reglement op de wijken en ... orders voor d wijkmeesters ... opzienders op de voorsteden e Gezwoorens in het Schoutambt. 17 Aug. 178

DEVENTER.

Oudste stadrecht van 1486 bij DUMBAR, Kerk. en Wereldl. Dev. I. p. 154.

Rechten ende gewoonten der stadt Deventer. Tot Deventer bij Nathanael Cost, drucker ordinaris der Ed. Mog. Heeren Staten van Over-yssel. Anno 1644. Met Privilegie. 146 bl. 4°. met Tafel.

Ontworpen door den cameraar Jellys Nilant. Verg. *Bijdragen tot de geschied. van Overijssel.* IIe Dl. 2e afl. bl. 188.

Ordonnancie voor apothekers, chirurgijns en barbiers. 1575. Overijss. Alm. 1851 bl. 77.

Ordinantie van de wacht ... XV Febr. anno 1579. — Nieuwe dito 16 Febr. 1621 en 7 April 1702.

Publicatie tegen tooverij enz. 9 Febr. 1595. Overijss. Alm. 1850, bl. 203 en Kleine Bijdragen tot de geschied. v. Overijssel. XXII.

Ord. tegen bedelaars, vagebonden, enz. Zonder jaar (16e eeuw).

Publ. houdende invoering van boeken tot opteekening der renteverschrijvingen. 23 Febr. 1629.

Publ. tot invoering van den ijk op maten en gewigten. 9 April 1636. — Hernieuwd 14 Junij 1663 en 28 Febr. 1756.

Ord. op het verkoopen van visch. 29 Maart 1662, 15 Junij 1756, 20 Mei 1688.

Ord. op het slagten en verkoopen van vleesch. 8 Sept. 1670.

Publ. tegen de excessen op begrafenissen. 19 Oct. 1680. — Dito 15 Jan. 1699, 8 Aug. 1705, 30 April 1714, *21 Febr.* 1778.

Ordre op het stuk van brant. 15 S
14 Jan. 1695, 24 Maart 1767, 7 I
4 Aug. 1789.

Publ. houdende invoering van een r
hoven en erven buiten de stad en
schrijvingen daaruit. 9 Mei 1695.

Publ. van het verbodt van de jacht v
1698. 1 Sept. 1699.

Publ. dat de fideicommissen geprothoc
len worden. 11 Nov. 1708.

Publ. tegen woeker en op de bank v
5 Oct. 1709.

Ord. op het rouwdragen. 10 Febr. 1

Ord. en Reglement betr. de dienstbo
zelver besteederen of besteedstere
1720. — Hernieuwd 16 Febr. 17

Publ. tegen het vloeken. 28 Maart 17
17 April 1756.

Publ. dat leenpligt en hofhorigheid
der Proostdij afgekocht kunnen word
1736. — Ingetrokken 1757.

Instructie voor den Onderschout. 22

Instructie voor de Dienaren van Justit
1765.

Instructie, ordre en reglement voo
vrouwen. 5 Febr. 1765.

Reformatie van het stadregt. 2e dl.
6—13 over praeferentie en concurr
1765.

Ord. op de apotheek en 't verkoopen
middelen en vergiften. 17 Dec. 17
pliatie 21 Jan. 1774.

Instr. voor den gezw. makelaar i
schappen en in gelden. 28 Maart

Wijziging van het stadregt omtrent testamenten van vreemdelingen. 20 Febr. 1790.

Reglement op het redden van drenkelingen. 31 Mei 1791.

AMPEN.

De oudste stadrechten (Boeck van Rechten, Dat gulden boeck) uitgegeven door de Overijsselsche Vereeniging in: Overijsselsche Stad- Dijk- en Markeregten. Ie Dl. 1e stuk. 1875.

In 1748 gaf Dr. E. VALCK een *Project van Inschrijvinge* uit bij den Leidschen boekverkooper JOH. ARN. LANGERAK van een: *Corpus Juris Campensis, Of Kort te samen getrokken Kamper Regtsgeleerd Lighaam en Wetboek, Inhoudende veele Wetenswaardige Wetten en Willekeuren, Getrokken uyt Oude en Egte Stukken zeedert het Jaar* 1334 *tot op den huidigen dag.* Deze uitgaaf werd echter door den Magistraat verhinderd, en kwam Dr. VALCK op boete en vele onaangenaamheden te staan. Men had het doel, de burgers geheel onbekend te laten met hunne rechten en verplichtingen, en zoo de regeering in handen te houden, en naar willekeur te regelen. Verg. VAN DOORNINCK, *Een Kamper Drukpersdelict* in n°. X der *Kleine Bijdragen tot de geschied. van Overijssel.* Het is dus geen wonder dat het stadrecht niet werd uitgegeven.

ASSELT.

Deductie voor de regering der stad Hasselt, betreffende de stemgerechtigheid der gemelde stad ter Staats-vergadering. Te Hasselt bij Johannes Hondekoeter. 1786.

Hierin herdrukt:

Korte verklaringe van Burgemeesteren, Schepenen ende Raden der stadt Hasselt. 't Amsterdam bij Jan Jacobsz. Bouman. 1655. 82—56. 83—226 bl. 4°.

Reglement op de wettiging van huwelijken. Gedr. Overijss. *Almanak, 1844*, bl. 92.

OOTMARSUM. OLDENZAAL.

Regeringsreglement vastgesteld bij Regle
van Ridderschap en steden. 29 Nov. 17

OMMEN.

Verg. Overijss. Almanak, 1840, bl. 270; 1
bl. 191.

ALMELO.

Over den rechtstoestand van de heerlijkhe
de stad Almelo en het daarbij behoorend Vri
veen vindt men veel in:

Deductie van de Rechten en Gerechtighede
heerlijkheid Almelo. Te Harderwijk bij
Mooyen. 1749. 393 bl. 4°. (Opgesteld
Mr. J. Schrassert).

Consideratien overgegeeven aan Riddersch
steden de Staaten van Overijssel. Te D
ter, bij J. H. van Wijk, 1751. 156 bl.

Contra-consideratien tegen de consideratien
Mr. J. Schrassert). T'Harderwijk, bij
Moojen. 1751. 111 bl. 4°.

Willekeuren der stad Almelo, bij RACER, V. p

J. W. Racer, Almelosche oudheden. Eerste
betreffende verscheiden merkwaardighede
trent de heerlijkheid Almelo. Te Campe
A. de Chalmot. 1785. 284 bl. Vervolg
het eerste stuk. 285—364 bl. 8°.

Betoog aangaande het tegenwoordig geschil
de opvolging in de heerlijkheid Almelo —
een Overijsselsch rechtsgeleerde. Te Can
bij Chalmot. 1783. 71 bl. 8°.

Almelosche brieven betreffende de zwevend
schillen aldaar. Te Deventer, bij Gerrit
wer. 1786.

Lage.

Over deze heerlijkheid:

Deductie en klaar vertoogh voor de Welgeboren Vrouw Amadea — rakende de ware Geschapenheit, Nature, en wesen van d'Heerlyckheit Lage. Te Deventer, bij Enoch de Vries. Anno 1683. 78 bl. en bijlagen. 4°.

Dijkregten.

Dijkregt van Salland. Zwolle, 1730. 4°. — Herdrukt Zwolle, 1759. 4°.

Verg. Bijdragen tot de gesch. v. Overijss. IIe dl. 2e afl. bl. 121.

Dijkregt van Vollenhoven, Cuinre, Wanneperveen, Giethoorn, Hasselt, Zuidbroek enz.

Uitgegeven door de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis.

Hofregten.

Hofhoorige rechten in Twente, mitsgaders de Ampliatien ende elucidatien daarop bij de Staaten van Overijssel gemaakt. Te Zwolle, bij Gerrit Tydeman. 1668.

Herdrukt met andere stukken, bij Racer, Overijss. Gedenkstukk. IV. bl. 237. Verg. bl. 187—288. Verg. Schrassert, Cod. Gelro-Zutphan. II. bl. 267—317. Nadere reglementen achter het Landrecht van 1724, bl. 154.

Markeregten.

Van Leussen, van Herfte, van Stegeren, van Verssen, van Archum, van Dalmsholte, van Emmen, van Zalne, van Lenthe.

Uitgegeven door de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis.

BIBLIOGRAPHISCH NIEUWS.

Onder den titel „*Nieuwe bibliographisch-historisch*
dekkingen, Utrecht, Kemink & Zoon, 1876, 8vo.,
Dr. J. I. Doedes onze bibliographie weêr met een
langrijke bijdrage vermeerderd. Met rusteloozen
gaat hij voort jagt te maken op onbekende uit
van de 16e eeuw, en heeft de zelfvoldoening telke
een buit te kunnen wijzen, die even belangrijk als
rassend is. Thans brengt hij aan het licht eene g
onbekende uitgave van eene Nederl. vertaling va
N. Testament, in 1524 gedrukt bij Jan van Ghel
Antwerpen, en voegt daarbij een „Vermeerderd en
beterd overzigt, der thans bekende, oudste uitgave
het N. Testament, of gedeelten daarvan, in de N
taal, van 1522—1528”. Zooals men weet gaf hi
eerste overzigt in zijne Geschiedenis van de eerste
gaven des N. Verbonds in de Nederl. taal, 1522—
Utrecht, Kemink & Zoon, 1872, 8vo.

De tweede ontdekking van Dr. Doedes bestaat i
vinden van twee onbekende uitgaven van de N
landsche vertaling van den Heidelbergschen Kate
mus, namelijk: de eerste vertaling van 1564, en
latere van 1566, beiden te Heidelberg gedrukt.
aan verbindt zich een overzigt van zes verschil
Nederl. uitgaven van genoemden Catechismus.

Niet minder belangrijk is de derde buit. Sedert
was het bestaan bekend, van de eerste en tweede
gave, van 1562 en 1567, van het bekende Martel
boek der Doopsgezinden, getiteld „het Offer des
ren”, *maar* tot dusverre was het niemand geluk

ende boekje, bij verschillende uitgevers, in het
8 verschenen.
al voldoende zijn, op den hoogst belangrijken van de *Nieuwe bibliographisch-historische ontdek-* ewezen te hebben, om onze bibliographen uit gen, voor de bijzonderheden met het boekje nis te maken.

---

ziet het licht de lang gewenschte 3e aflevering Iuller's „Beredeneerde beschrijving van Neder- historieplaten, zinneprenten en historiekaar- msterdam, Frederik Muller & C°. 1876. 8vo. evering bevat de beschrijving der historiepla- over de jaren 1702 tot 1749. Mogten de pla- le beide vorige afleveringen beschreven, meer de lling wekken, wegens de gebeurtenissen zelve voorstelden, deze aflevering verdient in vele nog meer de aandacht onzer bibliographen en aars van historieplaten, omdat zij ons, voor t, bekend maakt met een aantal tot dusverre ten, ontvangen wij hier de uitvoerige beschrijving v de volgende, zoogenaamde plaatwerken, of seriën plat

Schouwburg van den oorlog, beginnende van koni Karel I tot op koning Karel II, door P. Sche Amst. P. Schenk. 1709. fol.

Dumont, Oorlogskundige beschrijving van de ve slagen, enz. van Pr. Eugenius van Savoye, e 's Hage, 1729. 2 dln. fol.

Les forces de l'Europe, ou description des princip villes, etc. Recueilli par les soins du Sr. de F Par. 1696. 8 pts. fol. obl.

Verzameling van plannen van veldslagen en sted vermaard in dezen oorlog. Brussel, Fricx. 1712. f

't Lusthof van Momus, beplant met de voornaam Gewassen van Mars in Europa. Door R. I. Parij bij Louis de Lis-de-fleuri. fol.

Koninglijke Almanach. Beginnende met den aanva der oorlog, van Anno 1701.

Koninklijke Almanach, beginnende in 't jaar 17

Bijvoegsel tot de Koninklijke Almanach, genaa het Guldejaar der bondgenooten. 1706.

De Standvastige Monarchy des doods, en de ziel gende Mars in Europa. Door A. Allard. Am C. Allard. (1708?) fol.

Het Palmhof der bondgenooten, besproeid door verloste en juichende Schelde in 't jaar 1708. Do R. J. Z. & C°. tot Rijssel.

Vorstelijke Staat-balans, weegende den oorlog vrede van Europa, met gewigt en tegenwigt v 't jaar 1709. Door R. J. Z. tot Doornik.

Roma perturbata, ofte 't Beroerde Romen, Vertoo door X zinnebeelden, toegepast op de X gebod .... gelijk nu in de historiën van P. Codde T. de Kok. Gedr. tot Loven, ten koste van *Groote* Compagnie. 1706. fol.

ɪ het bekende:
der Dwaasheid, 1720, en het
ıtooneel,
t eerst worden deze plaatwerken hier met de
voerigheid beschreven, de beteekenis van de
de platen uitgelegd, het groot aantal druk-
ıvolgingen van sommigen met kritischen blik
ılles met opgave van de grootte, de vermoe-
kenaars en graveurs, uitgevers, en ten slotte
rzamelingen waarin zij zich thans bevinden.
Wanneer men bedenkt, dat het hier geldt
ıving van honderden platen in het bezit van
Iuller, en dat voor die beschrijving de ver-
ıoodig was met honderden, in het bezit van
an zal men zich eenig denkbeeld kunnen ma-
.e moeite en van den tijd welke deze arbeid
heeft. Ook zonder de herhaalde verzekering
.nde van den heer Muller, zal dus ieder die
neerde Beschrijving leest, dit in volle mate
en niet genoeg weten te waardeeren het taai
ı de onvermoeide geestkracht, waarmede hij
tot dusverre heeft ten einde gebragt. De be-
liensten die hij daarmede bewezen heeft aan
riekennis, onze bibliographie en ikonographie,
ı onzen boek- en prenthandel zullen steeds
rden.

agen is compleet verschenen de „Alfabetische
ıoekdrukkers, boekverkoopers en uitgevers in
.erland sedert de uitvinding van de boekdruk-
den aanvang der 19e eeuw, door Dr. A. M.
Utrecht, Beijers, 1876", gr. 4to. Het werk is
erking in alphabetische orde van des schrij-
boekdrukkers, boekverkoopers en uitgevers in

Noord-Nederland, Deventer, A. ter Gunne, 1872", gr. 4to, welk werk niet in den handel werd gebragt. De alphabetische lijst is ook weinig meer dan eene lijst, en bevat alleen dáár eenige aanteekeningen bij de namen, waar deze niet, of onvolledig in het vroegere werk voorkwamen. Het kan dus als een index en supplement te gelijk, op dat werk beschouwd worden. Het behoeft niet herinnerd te worden welke belangrijke diensten deze lijsten aan de bibliographie kunnen bewijzen. Hoe gaarne wij over vele hier vermelde boekhandelaars- en uitgeversgeslachten, meer en zekerder berigten hadden vernomen, toch kunnen wij Dr. Ledeboer niet genoeg erkentelijk zijn, voor hetgeen hij in beide werken geleverd heeft. De zamensteller laat nog, in de voorrede, „uit het lommer van Haarlem's hout" de boekdrukkers zich over Europa verspreiden; sedert Dr. van der Linde's scherpzinnige kritiek in de Coster-legende, en de verschijning van Dr. Campbell's Annales de la typographie Néerlandaise au 15e siècle moest dit niet meer geschieden.

De *Levensberichten der afgestorven medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde. Bijlage tot de Handelingen* van 1876, Leiden, E. J. Brill, 1876, leveren voor de bibliographie niet zooveel op als het vorige jaar. Wij vinden er in vrij naauwkeurige opgaven der geschriften van A. H. van der Boon Mesch, S. Muller, W. H. Cost Jordens, F. A. Ebbinge Wubben en D. Buddingh.

NAAR'S VADERLANDSCHE HISTORIE.

BIBLIOGRAPHIE.

II.

JVOEGSELS EN AANMERKINGEN, NALEZINGEN, RSCHILLENDE AANTEEKENINGEN, VOOR- EN TEGEN-SCHRIFTEN.

d Wagenaar's hoofdwerk bij zijne verschijning estdrift ontvangen, vond de schrijver bij zijn zoowel als na zijn dood, lofredenaars en zelfs eraars, onder de kundigste mannen van zij- jd, waaronder vooral onzen Van Wijn, toch nen niet blind voor de gebreken, die deze eerste eene geschiedenis van ons vaderland noodwen- oesten aankleven. Door Wagenaar's boek was naak voor de beoefening onzer geschiedenis ekt. Meerdere personen, bevoegde en onbe- e, begonnen reeds dadelijk aanteekeningen, die len verbeteringen noemden, op dat werk te , waarvan men nog ten huidigen dage in exemplaar de sporen, op losse blaadjes ge- en, aantreft. De meeste dier aanteekeningen nmerkingen bleven echter — misschien geluk- – in portefeuille.

ndrik van Wijn was evenwel een te groot ver-

eerder van Wagenaar, om niet het zijne bij te dr
gen tot verbetering van diens werk, en hij deed
op de hem eigene bescheidene en humane wij
niettegenstaande hij niet behoefde te vreezen
schrijver te zullen kwetsen; die toch was toen re
overleden. Met medewerking van eenige wein
andere geleerden, en alleen met het doel om W
genaar's werk nog nuttiger te doen zijn, schreef
verzamelde hij aanteekeningen daarop, en gaf
uit onder de titels vermeld, onder N°. 1—4.

N°. 1.

Bijvoegsels en Aanmerkingen voor het eerste (twee
derde enz., tot het twintigste) deel der Va
landsche Historie van Jan Wagenaar, door H. v
WIJN, N. C. LAMBRECHTSEN, A. MARTINI, E.
ENGELBERTS en anderen. Amst. J. Allart, 1790
96. 20 stn. Met platen en portretten. 8°.

Elk dezer stukken bevat de Bijvoegsels en Aanm
kingen op een der deelen van Wagenaar's *Vaderland*
Historie, en is voorzien van een voortitel en een tit
ten dienste dier bezitters van Wagenaar's werk,
deze *Bijvoegsels en Aanmerkingen* afzonderlijk wensch
te behouden. In een bericht, geplaatst aan het ei
der Voorrede van het eerste stuk, geeft de uitgev
aan hen, die deze stukken wilden laten binden ach
het deel waarop ze betrekking hebben, den raad
titels wegtesnijden, en alleen de voortitels te beh
den. Na de voltooiing van dit werk werden vier af
derlijke titels, met het jaartal 1791, aan de intek
naren uitgereikt, waarmede de twintig stukken
in vier afzonderlijke deelen konden worden gebond

ken toestand men ook nu en dan exemplaren . Nadat in het jaar 1796 ook de 3e uitgave agenaar's *Vaderlandsche Historie* kompleet was en, leverde de uitgever gewoonlijk dit werk af, *oegsels en Aanmerkingen* ingenaaid achter het artoe ze behooren.

er het 20e of laatste stuk vindt men een ander van den uitgever, bestaande uit vier ongenom bladzijden, waarin gezegd wordt, dat men, om omvang dezer *Bijvoegsels en Aanmerkingen* toch grooter was geworden, dan men aanvankelijk dacht, „eenige aanmerkelijke punten onaange neeft moeten daar laaten", welke verbeteringen oofde „als grootendeels reeds op 't papier ge-, in 1797 in één deel van omstreeks vijf en vellen druks, afzonderlijk te zullen uitgeven. zelfde Bericht leert ons dat, ofschoon in het richt van het eerste stuk, en ook op de titels le stukken, gezegd wordt dat deze *Bijvoegsels en rkingen* bewerkt zijn door *nog andere* personen e vier genoemde, dit evenwel niet zoo is ge- De meeste van hen die medewerking hadden egd waren hunne belofte niet nagekomen. Wel oor dezen en genen „stoffe tot deezen arbeid bij-gen," maar de eenige die de vier opgenoemde vers inderdaad had ter zijde gestaan, was de eraar J. W. te Water. Engelberts had de taak, ij op zich had genomen „het tijdvak der Bata-," afgewerkt. Lambrechtsen en Martini „hebben el bijgebragt, als tijd en gelegenheid hun eenig toeliet" doch ruim vier vijfde gedeelte is het van Van Wijn.

Bijvoegsels en Aanmerkingen zijn wat den druk t, slordig bewerkt, en wemelen van drukfouten, t men daarmede niet te voorzichtig kan omgaan,

maar bij het gebruik noodzakelijk telkens de
lijsten van drukfouten moet raadplegen, die achte
eerste zestien stukken zijn geplaatst, voor zoo ve
op die stukken betrekking hebben. Achter de la
vier stukken vindt men die Verbeteringen niet; de
ten in die deelen voorkomende werden verbeterd in
ten geplaatst achter het *Register op de Bijvoegsels en*
merkingen. (Zie N°. 3). Volgens eene verklaring de
werkers, in de voorrede van het 1e stuk, zijn
fouten „vrugten onzer afweezenheid van de persse
van den spoed in het drukken".

De platen, in deze 20 stukken behoorende, zij
3e en 4e stuk: 1 plaat door J. Kobell,
7e stuk: 1 portret door D. Vrijdag,
10e stuk: 3 uitslaande platen in-fol. door C. de
ker, voorstellende de schilderstukken betrekking
bende op het leven van H. de Groot, in het huis
Daetselaer te Gorinchem. Deze platen ontbreke
zeer vele exemplaren.
11e stuk: 1 plaat door D. Vrijdag,
13e, 14e, 17e, 19e en 20e stuk: 1 portret door
Claessens.

Ter voldoening aan de belofte door den uitg
gedaan verscheen hierop:

N°. 2.

Bijvoegsels en Aanmerkingen, bestaande in noo
Naleezingen voor de Vaderlandsche Historie
Jan Wagenaar, door H. VAN WIJN, N. C. I
BRECHTSEN, A. MARTINI, J. W. TE WATER, E.
ENGELBERTS en anderen. Amst. J. Allart, 1
Met 1 plaat en 1 portret. 8°.

Dit deel bevat nu de Bijvoegsels en Aanmerki
[illegible], *om te* groote uitbreiding te voorkomen, ui

›t grootste gedeelte niet had kunnen raadplegen, ze in zijnen tijd nog niet aan het licht waren n.[1] Behalve deze bronnen noemt de S. nog andere personen, die de samenstellers behulpzaam door het bezorgen van ongedrukte stukken. waren: Bondam, Clignett, van Hasselt, Kluit, , van Lynden van Blitterswyk, Meerman, Röver, 'en van Citters, Visser, van de Wall, de Witt arsveld, „en anderen".

Naleezingen loopen eigenlijk meer over de eerste er de laatste tien deelen van Wagenaar's werk; nregelmatigheid voortspruitende uit de omstandat van Wijn, die eigenlijk hoofdredacteur was,

---

e aanteekening van Mr. S. DE WIND mag ik te dezen opog wel eens in herinnering brengen. Deze schrijft: „Men l eens de twintig stukjes *Bijvoegsels en Aanmerkingen* en de len *Naleezingen*, als bewijs aangevoerd dat Wagenaar niet wkeurig is als men wel denkt. Doch men houde in het oog: slechts een betrekkelijk zeer klein gedeelte daarvan, eigenlijk *teregtwijzingen* van Wagenaar behelst; 2°. dat de meeste der zingen dan nog gegrond zijn op later eerst uitgegeven stuktijdens de uitvoering van den druk bemerkte, omvang dezer *Naleezingen* het bepaalde getal van twintig vellen druks, waarvoor was ingeteeken overschrijden. Hierom besloot hij de Nalezinge de laatste tien deelen te bekorten, door inzon zijne eigene aanteekeningen achterwege te laten hoofdzaak alleen die zijner medearbeiders te bel daarbij belovende zijne eigene aanteekeningen ov laatste deelen, in een afzonderlijk deel te zulle ven, zooals hij ook deed, in het tweede dee *Naleezingen*, waarover hieronder nader. In dit hebben de schrijvers hunne respectieve aanteek met hunne initialen onderteekend; alle niet get zijn bovendien van Van Wijn.

Dit deel bevat eene uitslaande plaat, verv naar eene schilderij op het stadhuis te Dor voorstellende het opbreken van het beleg die door Jan van Brabant, in 1418, gegraveer D. Vrijdag. Eene beschrijving der schilderij, d Dordtschen boekhandelaar van Braam, door wie schenkomst men eene afteekening daarvan had be werd door van Wijn in de Voorrede van dit b gelascht. Bovendien bevat dit deel nog een port Hobbe Bon van Aylva, door L. A. Claessens.

N°. 3.

Register op de Bijvoegsels en Naleezinge
Wagenaars Vaderlandsche Historie, door I
Wijn, N. C. Lambrechtsen, A. Martini,
Engelberts en anderen. Amst. J. Allart, 17

Het moge vreemd schijnen, dat ik hier ee Register over de beide voorgaande werken be alvorens het 2e deel der *Naleezingen* te vermeld *heeft evenwel* zijn grond. Het hierboven genoen melijk een Register over de *Bijvoegsels en Aanmer-* *n*, en slechts over het 1e deel der *Naleezingen*. Register op het 2e deel der *Naleezingen*, welk zooals wij zagen, door van Wijn alleen bewerkt ., werd door hem achter dat deel geplaatst. ›halve het genoemde Register vindt men in dit deel lijst van drukfouten in het 17e—20e stuk der *Bij-* *els en Aanmerkingen*. Verder komt hierin nog voor lijst van platen, kaarten en portretten, die in de en twintig deelen van Wagenaar's werk, in de *›egsels en Aanmerkingen* en in de *Naleezingen* behooren. ı een bericht, oorspronkelijk door van Wijn, onder eekening: Gouda, 20 Dec. 1798, voor dit deel ge- tst, kwamen zeer vele drukfouten voor, waarom later door een ander werd vervangen. Voor som- › exemplaren van dit *Register* vindt men nu de e, voor andere het eerste, en voor nog andere n het laatst uitgegevene bericht, hetwelk van het e genoegzaam is te onderscheiden, doordien het oek om dit nieuwe in de plaats van het eerste te en, daarop is afgedrukt.

N°. 4.

›egsels en Aanmerkingen, bestaande in noodige aleezingen voor de Vaderlandche (*sic*) Historie ın Jan Wagenaar, door H. VAN WIJN. Tweede en atste deel. Amst. J. Allart, 1801. Met portret. 8°.

it deel, eigenlijk het 2e deel van het hiervoor (zie 2) genoemde, onder denzelfden titel verschenen, doch verschillende personen samengestelde werk, bevat Bijvoegsels en Nalezingen, waarover van Wijn, le Voorrede van het eerste deel spreekt, als van welke hij, ter bekorting, genoodzaakt was achter- e te laten. De in dit deel vervatte Nalezingen loopen dan ook alleen over het 10e—20e deel der *Va landsche Historie*. Aangezien dit 2e deel eerst later v scheen, kon de inhoud daarvan niet in het (onder N°. genoemde Register worden opgenomen, waarom de schr ver aan dit deel een afzonderlijk Register toevoegde

Dit deel moet bevatten een portret van G. Meerm door L. A. Claessens.

N°. 5.

Verzaameling van aanteekeningen op het eerste d der Vaderlandsche Historie van den heere J Wagenaar, door C. CLEYN. Rott. N. Corn 1790. — Hetz. 2e st. Ald. 1791. — Verzaameli van aanteekeningen op het tweede deel enz. A 1791. Te zamen 3 stukk. 8°.

Toen Allart in 1790 de uitgave der *Bijvoegselen Aanteekeningen* door Van Wijn e. a. aankondigde, mee ook de emeritus-predikant van Meerkerk, Lekkerk en Brielle, C. Cleyn, de door hem op Wagena werk gemaakte aanmerkingen niet achterwege te moe houden, en gelijktijdig met het 1e stuk van het w van Van Wijn e. a. verscheen ook het 1e stuk zij *Aanteekeningen*. Dat hij deze gelijktijdig wilde doen v schijnen met de hierboven genoemde (N°. 1), zegt predikant zelf, in een bericht geplaatst aan het ho van het 1e stukje.

Aan het einde van dit stukje zegt de S.: „Hie laat ik ... mijne aanteekeningen berusten: of er m zal volgen is wisselvallig, niet uit gebrek aan voorra maar vermits mijn naam te klein is om 'er zich gr vertier van te durven beloven." Desniettegenstaa leest men aan het begin van het 2e stukje: „Op vri delijk aanzoek van den drukker gaa ik met mijne a *keningen* voort." — Aan het einde van het 3e stu zegt hij evenwel weder: „T'is enkeld geluk de goedkeuring (*van leezers*) tot zich te trekken; want al wat afhangt van een anders *keuze* is hachgelyk en onwis." De man schijnt dus werkelijk niet zeer veel aanmoediging gevonden te hebben, zoodat er dan ook van zijne *Aanteekeningen* niet meer dan deze drie stukjes, loopende over de eerste twee deelen, is verschenen.

N°. 6.

Uitdaging aan den Schrijver van de Vaderlandsche Historie, wegens het gezegde in het 19e deel van zijn werk, rakende het huis van Orangen. Leeuw. A. Ferwerda en H. A. de Chalmot, 1758. 8°.

Dit hatelijk geschrift doelt op hetgeen door Wagenaar wordt gezegd op blz. 165—168 van het 19e deel van zijn werk, betreffende de zoogenaamde plannen, die de Roomschgezinden zouden gehad hebben, bij gelegenheid, dat in 1734 de Sacraments- en St.-Jansdag op denzelfden dag vielen. Wagenaar geeft hierbij te verstaan, dat deze geruchten inzonderheid waren uitgestrooid door hen, die met George II, koning van Groot-Brittannië, den wensch koesterden om den Prins van Oranje, diens schoonzoon, tot Stadhouder te doen uitroepen, en dat de Prins zelf, door zijne houding deze geruchten, die bleken valsch te zijn geweest, had ondersteund.

N°. 7.

Brief aan deszelfs uitdager, door J. Wagenaar, 6 Jan. 1758. 8°.

Van dit tegenschrift, waarvan ik den titel vind aangehaald in een betrouwbaren Catalogus, kwam mij geen exemplaar voor.

N°. 8.

Krygsmans eer verdeedigd, tegen den heere J. Wagenaar, schryver der Vaderlandsche Historien; die, of uit kwaadwilligheid, of diepe onkunde zig heeft ontzien de eer en heldenroem, der kr generaliteit met veele tastbare onwaarheden te vlekken, en dezelve op een ingewikkelde van lafhartigheid en ontrouw te beschuldigen, op het klaarste wederlegt, en de egte waar ten toon gespreit zoo als het zig heeft toege gen in den jongstleeden oorlog. In het licht geven tot opheldering en verbetering der V landsche Historien. Door een der oog en oor tuigen . . . onder de zinspreuk *Calamo et* Nimmeegen, Wolfsen, 's Bosch, Pallier (*sic*), hem, Nijhoff en vele and. Z. j. (1760). 8°.

Dit geschrift, (28 blzz.), waarin de schrijve komt tegen de wijze waarop Wagenaar in zijne *V* *landsche Historie* het beleg van Doornik (1745), e van Bergen op Zoom (1747) behandelde, is ge teekend uit Bergen op Zoom, 2 Febr. 1760, en o teekend met de letters N. N.

N°. 9.

Aanhangsel tot de Vaderlandsche Historie van den Jan Wagenaar, inhoudende levens-schetsen de derlandsche staatsmannen, land- en zeehelden andere voornaame persoonaadjen, door J. HER Amst. A. van der Kroe. 1780. dl. I. 1e stuk

De schrijver had plan in dit werk een le bericht te geven van alle voorname personen di Wagenaar's werk worden genoemd. Hij bracht evenwel niet verder dan van het jaar 1528 tot 1 en beschreef uit dat tijdvak het leven van Maa *van Rossem*, Erasmus, René de Chalons, Aert va en Joost Buik. Dit werkje bevat een portret van de Chalons, door R. Vinkeles.

N°. 10.

lachtboom van alle de mannelijke nakomelingen uit het oud adelijk stamhuis der Heeren van Brederode, rustende op echte stukken, het getuignis der oude kronyken en latere historien van ons vaderland. Door Jacobus van den Toorn. Vermeerdert met eenige byzonderheden, wegens den laatsten afstammeling, Jonker Hendrik van Brederode. Behoorende tot het Aanhangsel, van de Vaderlandsche Historie van Jan Wagenaar. Amst. A. van der Kroe en A. Capel, 1788. Met uitslaande, gegraveerde geslachtsboom. 8°.

N°. 11.

— Hetzelfde werk (onder denz. titel). 2e druk. Amst. (Hetz. adres. 1790). 8°.

N°. 12.

Verhandeling over de beweerde afstamming der Heeren van Brederode van Bolsward, uit Reinoud III, Heer van Brederode, Vianen enz. (door d'Yvoy van Mijdrecht). Utr. B. Wild en J. Altheer, 1791. Met wapens. 8°.

Tegenschrift op het voorgaande werkje.

N°. 13.

Verhandeling over Jan Wagenaar, als schrijver der Vaderlandsche Historie, door M. Siegenbeek. (Amst. 1827). 4°.

Deze verhandeling komt voor in het 4e deel d *Verhandelingen van de Tweede Klasse van het Kon. N derl. Instituut*, blzz. 65—92, en is eene eenigerm gewijzigde vertaling eener, vroeger door den S. gehoude redevoering in de latijnsche taal, die niet gedrukt wa (Zie: SIEGENBEEK, *De eer van Wagenaar* enz. *verded* Haarl. 1835, in de Voorrede, blz. II).

N°. 14.

De eer van Wagenaar als historieschrijver, en die v
Jacoba van Beijeren, tegen Mr. W. Bilderdijk,
zijne Geschiedenis des Vaderlands, verdedigd d
MATTHIJS SIEGENBEEK. Haarl. V. Loosjes, 1835.

In het eerste gedeelte van dit geschrift verdedigt schrijver Wagenaar tegen de hatelijke aanvallen v W. Bilderdijk en H. W. Tydeman, voorkomende in eerste zes deelen van Bilderdijk's *Geschiedenis des V derlands;* de overige deelen van dat werk waren to nog niet verschenen.

Ofschoon in het tweede gedeelte, bevattende ee verdediging van Jacoba van Beijeren tegen Bilderdijk Wagenaar's naam genoemd wordt, heeft dit toch mind betrekking op den schrijver der *Vaderlandsche Histori*

N°. 15.

Over den invloed van Wagenaar's Vaderlandsche His
torie op de beschouwing en beoefening onzer ge
schiedenis, door Mr. S. DE WIND. (Amst. 1841). 4

Deze verhandeling is te vinden in de *Verhandeling der Tweede Klasse van het Kon. Nederl. Instituut*, dl *VII, blzz.* 1—31.

III.

VERKORTINGEN.

N°. 1.

Vaderlandsche Historie verkort, en bij vraagen en antwoorden voorgesteld. Amst. Is. Tirion, 1758. 3 stukk. in één. 8°.

Het 20e of laatste deel der *Vaderlandsche Historie* is, zooals ook in een bericht, geplaatst aan het einde van dit werkje gezegd wordt, bij de uitgave daarvan nog niet verschenen. Intusschen loopt de geschiedenis hierin door tot het jaar waarmede Wagenaar eindigt, zoodat het laatste gedeelte van dit zoogenaamd „Kort Begrip" niet kan gezegd worden op de *Vaderlandsche Historie* te zijn bewerkt.

Op den titel, en aan het hoofd van ieder stukje, ziet men één vignet, geëtst door S. Fokke. De paginatuur en signatuur der drie stukken is doorloopend, en men vindt aan het einde van het 1e, en aan dat van het 2e stuk reclames, die overeenkomen met het eerste woord in het daarop volgende stuk. Afzonderlijke titels voor ieder stukje bestaan dus niet.

Van dit werkje zijn, volgens een bericht aan het einde der Voorrede, tegelijkertijd twee verschillende uitgaven verschenen: eene op gewoon papier, voor schoolgebruik bestemd, in klein 8°, en eene andere in groot 8°, voor hen die dit *Kort Begrip* achter de *Vaderlandsche Historie* wilden laten binden.

Door S. Fokke werd een stel van 24 zeer fraaie etsjes vervaardigd, die, op 12 bladen gedrukt, aan de beide uitgaven konden worden toegevoegd, waardoor men ze dan ook in sommige exemplaren vindt.

Eene voortzetting van dit *Kort begrip*, aanvang daar waar Wagenaar eindigt, verscheen in 1820 Dordrecht bij Blussé en Van Braam (zie blz. 186, N⁰

N°. 2.

Hetzelfde werk. Amst. Is. Tirion, 1759. 8°.

Deze uitgave, met eene veel grootere letter gedr bevat dezelfde vignetten als de voorgaande.

Aan het einde der Voorrede vindt men ook hie bericht, waarin gezegd wordt dat dit werkje in g en in klein-8⁰ is gedrukt. Dit bericht kan even voor zooveel aangaat de exemplaren in klein-8⁰, sl doelen op die der vorige uitgave, want de grootte bladzijden, zonder interlinien gezet, liet niet toe dezen druk afdrukken in klein-8o te maken. Het is waarschijnlijk dat Tirion eene groote oplage had ven aan de exemplaren in klein-8o, van den gaanden druk, bestemd om in de scholen te w gebruikt, en dat hij slechts eenige weinige exempl in groot-8⁰ had laten drukken, voor de bezitters *Vaderlandsche Historie* die dit *Kort Begrip* aan exemplaar wilden toevoegen. De vraag naar deze la genoemde exemplaren was intusschen waarschij grooter dan de uitgever aanvankelijk had verw waarom hij, in het daaropvolgende jaar, het werk a in groot-8⁰ herdrukte.

Ook van deze uitgave bestaan exemplaren m zonder de plaatjes van S. Fokke, waarover wij b vermelding der eerste uitgave spraken.

N°. 3.

Hetzelfde werk. 2ᵉ druk. Amst. 1770. 8°.

Deze uitgave, die ik niet zag, vind ik aangehaald den *Catalogus van boeken over Nederlandsche Geschie-* is. Amst. Fred. Muller, 1859, N°. 1824. De woorden Tweede druk" doen mij vermoeden dat dit evenwel chts eene nieuwetitel-uitgave is van den vorigen uk, want was het inderdaad eene andere, dan was t niet de tweede maar de derde. Ook het jaartal, op en druk vermeld, bevestigt dit vermoeden eenigermate. 1770 toch werd de tweede uitgave der *Vaderlandsche istorie* ter perse gelegd, en de uitgever gaf waar-ijnlijk aan de nog onverkochte exemplaren van dit *rt Begrip* nieuwe titels, met de woorden „Tweede uk", hetgeen die exemplaren ook werkelijk waren, het jaartal 1770, waardoor dit *Kort Begrip* gevoe-ijker aan de tweede uitgave der *Vaderlandsche His-rie* kon aansluiten dan de uitgaven van 1758 en 1759.

N°. 4.

ittreksels uit de Vaderlandsche Historie van Jan Wagenaar.

Deze Uittreksels komen voor in de jaargangen 1769 —71 van de *Boekzaal der geleerde wereld.*

N°. 5.

Verkorte Vaderlandsche Historie. Vervattende de geschiedenissen der Vereenigde Nederlanden. Getrokken uit het alom beroemde werk van den vermaarden Jan Wagenaar, in leven historieschrijver der stad Amsterdam. Leeuwarden, G. Tresling, 1774. 8°.

Dit werk is eigenlijk een nadruk van de hiervoor genoemde Uittreksels, „een weinig, nogtans verrijkt, met een en ander stuk", en loopt tot hetzelfde ja als Wagenaar's *Vaderlandsche Historie* (1751).

Te oordeelen naar eene uitdrukking, voorkom in een Bericht van den uitgever, geplaatst voor h 3e deel van het volgende werk, moeten van het hi boven genoemde exemplaren bestaan met de woord „Tweede druk". Daar toch wordt gesproken van e „Berigt by zynen (den) zogenaamden Tweeden Druk Die woorden duiden evenwel tevens aan, dat dit m een *zoogenaamde* tweede druk was, waarvan slech de titel was vernieuwd, en waarbij aan het 1e deel e bericht was toegevoegd, van den uitgever van dit aan di van het volgende werk, dat tot antwoord moest die op een verwijt aan den eerste door den laatste geda in de voorrede van het 1e deel der eerste uitgave v het hierna volgende werk.

N°. 6.

Beknopte Historie van 't Vaderland, van de vroeg
tijden af tot aan het jaar 1767. Harlingen,
van der Plaats en Junior, 1774—? 4 dln. 8°.

Aanvankelijk hadden de uitgevers van deze *Bekno* *Historie* het plan hetzelfde werk te geven, als het hi voor genoemde, namelijk een verbeterden herdruk (hi in drie deelen), van de Uittreksels verschenen in d *Boekzaal der geleerde wereld*, waarvoor ze van D. O der de Linden en Zoon, uitgevers der *Boekzaal* h recht hadden gekocht. Nog voor dat evenwel het eer deel van dit werk was verschenen, was de uitgev G. Tresling te Leeuwarden, reeds met zijn eenigerma verbeterden nadruk, dierzelfde Uittreksels gereed, (zi het hier voor genoemde werk). Hieruit ontstond ee twist tusschen de beide firma's, waarvan de eene he *recht tot* herdrukken had gekocht, terwijl de andere

resling, die Uittreksels, zonder eenige vergoeding
den uitgever van de *Boekzaal* te betalen, had na-
ukt, zich verschuilende achter de omstandigheid,
aan den uitgever der *Boekzaal* Privilegie was ge-
n door de Staten van Holland en West-Friesland,
at dit Privilegie niet kon beletten, dat men dit
k, of een gedeelte daarvan, in de provincie Friesland
rukte [1]. Ten gevolge van dezen strijd veranderden
iierboven genoemde uitgevers hun plan.
ı een bericht, geplaatst voor het 1e deel, de han-
rijze van Tresling besprekende, maken zij daarbij
end, dat zij hun werk door een bekwaam geschied-
dige zullen laten vervolgen tot 1767, en de voor-
l van dit eerste deel, waarop oorspronkelijk de
rden: „in drie deelen" waren gedrukt, zouden ver-
gen door een anderen. Of dit laatste werkelijk is
hied kan ik niet verzekeren. Het exemplaar der
ı. Bibl. te 's Gravenhage heeft geene voortitels voor
eerste drie deelen, maar slechts titels, genommerd
III; misschien heeft men dus de voortitels maar
roudig laten vervallen.
let 4e deel wijkt evenwel in het exemplaar der
ı. Bibl. van de eerste drie deelen af; het heeft niet
en een voortitel, maar ook een eenigszins anders
richten titel, ofschoon de druk van dit deel overi-
s overeenkomt met dien der overige, en ook alle
len daarin, even als in de andere, naast de sig-
ur gemerkt zijn „IV deel". De titel is, hoewel ge-
luidend, in het 4e deel met roode en zwarte, in de
te drie deelen enkel met zwarte inkt gedrukt. Bo-
dien komt op den titel van dit 4e deel een geplaat-

Zij die belangstellen in deze zaak, voor zoo ver die in verband
tot de vraag betreffende het eigendomsrecht op letterkundige
tbrengselen, kunnen een uitvoerig bericht aangaande dien strijd
en, voor het 3e deel van het hier genoemde werk.

drukt fleuron voor, benevens de woorden „derde druk en het adres: Amst. Petrus Conradi, 1786. Wanne men dit jaartal beschouwt, in betrekking tot den dat der eerste drie deelen, zou het kunnen zijn dat er w een 4e deel met het adres „F. van der Plaats en Junio bestaat, doch dat het exemplaar der Kon. Bibl. is k pleet gemaakt, met een 4e deel eener derde uitgave v hetzelfde werk, verschenen te Amsterdam bij P. Conra De omstandigheid dat een *tweede* druk, werkelijk i vier deelen bestaande, nog in 1776 bij dezelfde H lingsche uitgevers verscheen, bevestigt dit vermoede hoewel ik geen exemplaar in vier deelen, met de woo den „Derde druk" en het adres van Conradi zag.

N°. 7.

Beknopte Historie van 't Vaderland, van de vroeg
tyden af tot aan het jaar 1767. Tweede dr
Harlingen, Volkert van der Plaats, 1776. 4 d
Met platen. 8°.

Deze uitgave, in den tekst der vier deelen gel aan de vorige, doch met eene kleinere letter gedruk heeft behalve in rood en zwart gedrukte titels, o voortitels, gelijkluidende met den titel, en daaronde „in vier deelen". Bovendien vindt men in deze uitg vier uitslaande platen, gegraveerd door R. Vinkel Twee dezer platen zijn gedateerd 1776, en de tw andere 1777, terwijl het werk toch, althans volg den titel, reeds in 1776 verscheen. Op deze platen le men: „P. Conradi en V. van der Plaats excud." omstandigheid, dat deze beide namen op deze pla vereenigd voorkomen, bevestigt nog meer het verm den, dat er een derde druk van dit werk, met adres van P. Conradi bestaat. Opmerkelijk is het, *op de titels* dezer uitgave hetzelfde geplaatdrukte f zon — een stralende zon — voorkomt, als op het hiervoor besproken 4e deel, van het exemplaar der eerste uitgave, aanwezig in de Kon. Bibliotheek.

N°. 8.

Hetzelfde werk. 3e druk. Amst. P. Conradi (???)

Zie het hierover gezegde, bij N°. 6 op blz. 176.

N°. 9.

De Vaderlandsche Historie van den heere J. Wagenaar, verkort, en met leerzame aanmerkingen, ten dienste der Nederlandsche jeugd, uitgegeven door J. W. TE WATER ... Amst., Leid., Dordr. en Harlingen, P. Schouten, J. de Groot, G. Warnars, S. en J. Luchtmans, A. en P. Blussé, en V. van der Plaats, 1784—1800. 4 dln. Met platen. 8°.

Dit werk bevat slechts eene verkorting van Wagenaar's *Vaderlandsche Historie*, tot op den dood van prins Willem I. Hierin behooren 62 zeer fraaie etsen door S. Fokke, op 31 bladen gedrukt. Deze etsen zijn grooter dan die van denzelfden graveur, welke in de *Verkorte Vaderlandsche Historie*, te Amsterdam in 1758, 1759 en 1770 verschenen, voorkomen. (Zie blzz. 171, 172).

N°. 10.

Vaderlandsche Historie, vervattende de geschiedenissen der Vereenigde Nederlanden door Jan Wagenaar, verkort. Amst. J. Allart, 1792—1800. 2 dln. Met kaarten, platen en portretten. 8°.

Het 1e deel dezer verkorting, toegeschreven aan JAC. KOK, en eindigende daar waar ook Wagenaar eindigt, is versierd met: 1 Titelplaat, 16 platen en 3 portretten, allen *door R. Vinkeles* gegraveerd, met

uitzondering van het portret van prins Willem I; d
laatste is vervaardigd door D. Vrijdag. Bovendien b
vat dit deel nog 4 kaarten: Oude staat, Middeleeuwe
Holland en Zeeland.

Het 2e deel is bewerkt naar het *Vervolg* op Wag
naar's *Vaderlandsche Historie*, en bevat eene titelpla
verschillend van die in het 1e deel, 12 platen en
portretten, evenzeer gegraveerd door R. Vinkeles. D
titel van het 1e deel draagt geen deeltal, die van he
2e luidt: „Vaderlandsche Historie (enz. als boven) ve
volgd, of tweede deel".

IV.

VERTALINGEN.

N°. 1.

Allgemeine Geschichte der Vereinigte Niederland
von den ältesten bis auf gegenwärtige Zeiten, a
den glaubwürdigsten Schriftstellern und bewährt
Urkunden verfasset. Aus dem Holländischen üb
setzt (von E. Toze). Nebst beygefügten Landk
ten, worin diese Länder in den alten, mittle
und neuen Zeiten, ingleichen ihre auswartig
Entdeckungen und Pflanzörter vorgestellet werde
Leipz. 1756—67. 8 deelen. Met kaarten. 4°.

Deel I en II verscheen in Leipzig, in der Weidman
schen, en te Göttingen in Elias Luzac Handlung; de
IV in de Weidmannsche Handlung, en V—VIII b
Weidmanns Erben und Reich.

Het werk is eene vertaling van dat van Wagena
en loopt evenzeer tot 1751. Ofschoon de vertaler, i
zijne voorrede, niet spreekt over door hem gemaak
vermeerderingen en verbeteringen, blijkt toch uit h
voorbericht door Wagenaar geplaatst voor het 21e de
*der 2e uitg*ave van zijn werk (1770), dat hierin we

jk veranderingen voorkomen, waarvan Wagenaar
r die 2e uitgave gebruik maakte.

N°. 2.

stoire générale des Provinces-Unies, dédiée à
Monseigneur le duc d'Orléans, premier prince du
sang. Par MM. D*** (DUJARDIN) ... (et) S***
(SELLIUS) etc. Paris, P. G. Simon, 1757—1770.
8 dln. Met kaarten, platen en portretten. gr. 4°.

Het 1e deel van dit werk bevat een overzicht van
ı ouden geographischen-, burgerlijken-, militairen- en
rkelijken toestand, den handel, de reizen, de ontdek-
ıgen enz. der Nederlanders. Van het 2e deel, tot de
rste helft van het 8e, bevat het eene eenigermate
wijzigde en vermeerderde vertaling van Wagenaar's
derlandsche Historie, tot het jaar 1648, en de laatste helft
n het 8e deel bestaat uit de 2e druk van het werk van
PAC DE BELLEGARDE: *Histoire abrégée de l'église métropo-*
ine d'Utrecht, principalement depuis la révolution ar-
ée dans les sept Provinces Unies des Pays-Bas, sous
ilippe II, jusqu'à présent. Utrecht, van der Weyde. Z. j.
Zooals wij vroeger reeds zagen, erkende Wagenaar
t hij voor de tweede uitgave zijner *Vaderlandsche*
istorie, veel nut had getrokken uit deze Fransche, en
t de hier voor genoemde Hoogduitsche vertaling, vooral
ar waar het gold de staatkundige betrekking der
ederlanden tot het buitenland. De Fransche vertalers
jn minder oprecht; zij toch laten het voorkomen alsof
in werk oorspronkelijk is, en noemen Wagenaar's
am volstrekt niet.

Het zeer fraai uitgevoerde boek bevat, behalve eene
telplaat en eenige vignetten, 6 kaarten, 3 oudheid-
ındige platen, en 50 zeer fraaie portretten, gegraveerd

door Flipart, Benoist en Ingouf. **De portretten der Gr ven van Holland zijn kopiën naar Scriverius.**

N°. 3.

Niederländische Geschichte, von M. E. **Tozе. Halle**
Gebauer, 1770, 71. 2 dln. 4°.

Dit werk, eigenlijk het 34e en 35e **deel van de Ve zameling** getiteld: *Allgemeine Welthistorie*, **Halle, Ge bauer**, 1746 en volgg., is een uittreksel **uit het voo gaande** boek, en als zoodanig ook **uit Wagenaar** *Vaderlandsche Historie.*

Ook van dit werk verscheen, **onder denzelfden titel** weder een uittreksel, in de Verzameling **getiteld: *All gemeine Welthistorie*, *in ausführl. und pragmat. Auszüg*** — *Neue Historie.* — Halle, Gebauer, 1767—90. **I** deze verzameling vormt dit werk het 15e deel.

N°. 4.

Abrégé de l'histoire de la patrie, par demandes **et pa**
reponses. Traduit du Hollandais. Amst. Is. Tirion
1758. kl. 8°.

Zooals ook door den uitgever wordt gezegd, **aan he** einde der Voorrede van den eersten druk van het *Kor Begrip* (zie blzz. 171, 172 Nos. 1 en 2) is dit **boekj** eene vertaling van dat werk, vervaardigd „**ten dienst** van de jeugd, die zig in de fransche taal oefent".

N°. 5.

Hetzelfde werk. Amst. Is. Tirion, 1759. kl. 8°.

V.

VERVOLGEN.

N°. 1.

Vaderlandsche Historie, **vervattende de geschiedenissen** der Vereenigde Nederlanden, uit egte gedenkstukken oupartijdig zamengesteld ... (door J. MUNNIKS). Amst. 1781—87. 17 dln. 8°.

De eerste twaalf deelen van dit werk, het zoogenoemde *eezen-Vervolg*, verschenen bij Iz. de Jongh en W. Wynands; deel XIII draagt het adres van J. Verlem en L. de Jongh, en de laatste vier deelen alleen dat van . Verlem.

Dit Vervolg, in ultra-patriotschen geest geschreven, angt aan daar waar Wagenaar eindigt (1751), en opt tot het jaar 1787. De schrijver maakt zich bekend oor de onderteekening eener Voorrede, geplaatst voor et 16e deel.

De 12 afleveringen van dit werk, die de deelen V n VI vormen, waarin de gebeurtenissen van den Engelsch-Amerikaanschen oorlog (1775—80) worden besproken, voor zoover die betrekking hebben op de Nederlanden, verschenen in omslagen, waarop den titel: *Vaderlandsche Historie-Beschryving der voorvallen tusschen de Vereenigde Provincien, Engeland en andere Rijken enz. enz.* Eigenlijke titels, aldus luidende, zijn evenwel voor deze deelen niet verschenen. Een „Voorberigt" van vier blzz., geplaatst voor het 1e dezer beide deelen (dl. V), is in sommige exemplaren weggesneden.

N°. 2.

Vaderlandsche Historie, vervattende de geschiedenissen der Vereenigde Nederlanden, uit de geloofwaardigste schrijvers en egte gedenkstukken zamengesteld ... Ten onmiddelijken vervolge van Wagenaar's Vaderlandsche Historie, (door P. LOOSJES AZN.). Amst. J. Allart, 1788—89. 3 dln. Met plat. en portr. 8°.

Deze drie deelen, die inderdaad een onmiddellijk vervolg zijn op het werk van Wagenaar, sluiten ook door hunne nummering (22—24) daarbij aan. Wel besta er exemplaren met een rugtitel, luidende: *Onmiddel* *Vervolg* enz. dl. I, II en III, doch exemplaren, waari die deeltallen op de titels voorkomen, zag ik niet.

De schrijver van dit, in patriotschen geest geschr ven werk, is P. Loosjes Azn., Doopsgezind predik te Haarlem, die tevens de bewerker was van het hier te noemen *Vervolg*. De gebeurtenissen, hierin beh deld, loopen van het tijdstip waar Wagenaar ei digt, tot 1775, waarmede het *Vervolg* aanvangt. Wa om de schrijver, die reeds in 1786 het 1e deel van z *Vervolg* het licht deed zien, niet dadelijk daar beg waar Wagenaar ophoudt, heb ik niet kunnen ontde ken; misschien deinsde hij wel terug, voor de beha deling der gebeurtenissen, die den oorlog met Engela voorafgingen. Hoe dit zij, eerst toen reeds drie deel van het *Vervolg* waren uitgegeven, verscheen het 1 deel van dit *Onmiddelijk Vervolg*. Dat ook P. Loosjes A de schrijver hiervan is, blijkt uit de Voorrede van h 1e deel van het *Vervolg*.

Er bestaan van dit *Onmiddelijk Vervolg* drie soorte van exemplaren, waarin evenwel geen ander verschil bestaat, dan dat het 1e deel is herdrukt.

De eerste druk van het 1e deel zag het licht in 1788, en een tweede in 1790. De laatstgenoemde druk verscheen in 1797 met een nieuwen titel, waarop „Derde druk” en dat jaartal.

Het 2e en 3e deel, waarvan slechts één druk bestaat, verscheen in 1789, doch men vindt ook hiervan exemplaren met het jaartal 1797. De nieuwetitel-uitgave, van de drie deelen met dit laatste jaartal, was dus waarschijnlijk bestemd, om op nieuw in den handel te worden gebracht, in het jaartal der uitgave aansluitende, aan den, in het vorige jaar kompleet geworden, 3e druk der *Vaderlandsche Historie*, bij denzelfden itgever verschenen. Exemplaren van het 2e en 3e deel, et de woorden „Tweede druk" trof ik niet aan.

De drie deelen bevatten 5 platen en 6 portretten, graveerd door R. Vinkeles.

Het zij nog vermeld, dat het 1e deel, in alle exemlaren, abrupt eindigt. Men heeft wel eens gemeend, t de z. gen. *zeldzame bladzijden*, in het 20e deel van agenaar's werk [1], de beide laatste bladzijden van het deel van dit *Onmiddelijk Vervolg* zouden zijn geweest [2], ch deze meening kan niet juist zijn; de bedoelde eldzame bladzijden" toch, zouden genommerd zijn: 8 en 459, terwijl de beide laatste bladzijden, in het deel van het *Onmiddelijk Vervolg*, zijn genommerd 5 en 456. Ook eindigt dit deel met het jaar 1758, rwijl de z. gen. „zeldzame bladzijden" zouden hanlen over gebeurtenissen in het jaar 1759 voorgevallen.

Dit *Onmiddelijk Vervolg* werd, even als de *Vaderndsche Historie*, later nog door andere firma's afgeverd, in exemplaren van denzelfden druk.

N°. 3.

aderlandsche Historie, vervattende de geschiedenissen der Vereenigde Nederlanden, zints den aanvang der Noord-Amerikaansche onlusten, en den daar uit gevolgden oorlog tusschen Engeland en deezen staat, tot den tegenwoordigen tijd. Uit de geloofwaardigste schrijvers en egte gedenkstukken zamengesteld . . . Ten vervolge van Wagenaar's Vaderlandsche Historie. (Door P. LOOSJES AZN. [3]).

---

[1] Zie deze *Adversaria*, dl. III blz. 125—128.

[2] Zie o. a. *De Navorscher*, 17e jaarg. (1867), blz. 238.

[3] Dat P. Loosjes Azn. inderdaad de schrijver is van dit *Vervolg*, ook van het hiervoor genoemde *Onmiddelijk Vervolg*, blijkt uit levensbeschrijving van dien schrijver, door zijn' zoon A. Loosjes, orkomende in de *Konst- en Letterbode*, 1813, dl. I, blz. 356—63.

Amst. J. Allart, 1786—1811. 48 dln. (Het 4 zonder jaartal). Met platen en portretten. 8°.

Dit *Vervolg* loopt over de jaren 1775—1806. V dit werk, waarvan niet minder dan zeven verschillen soorten van exemplaren bestaan, bestaat toch slechts e enkele druk, met uitzondering van de eerste drie deel die werkelijk herdrukt zijn. Van 1786—88 versche hiervan jaarlijks één deel; de S. deed in die jar tevens het hiervoor behandelde *Onmiddelijk Vervolg*, d de gaping moest aanvullen tusschen 1751, waar Wag naar eindigt, en het hier besproken *Vervolg*, het lic zien. Van 1789—1811 verschenen jaarlijks twee deele Op den titel van het 47e deel vindt men, onder h adres, den naam van den drukker J. Ruys te Amste dam, en het 48^e deel draagt geen jaartal. Achter het 4 deel komt een Register voor, van de namen in het g heele werk genoemd, en het 48^e, waarschijnlijk een eenigen tijd later verschenen, is een Zaakregister.

Ten aanzien van dit laatste Register moet ik n aanmerken, dat daarvan, voor zoover mij bekend i geene exemplaren bestaan met den hierboven afgeschr ven titel. De titel van alle exemplaren die ik za luidt als die van de hierna volgende uitgave „... t onmiddelijken vervolge" enz., en is ook niet, zooals d der andere deelen, in rood en zwart, maar enkel zwart gedrukt.

Het deeltal van dit Register regelt zich naar de soo van exemplaren waarbij het moest gebruikt worde er bestaan namelijk onder den bovenstaanden titel exe plaren, waarvan de deelen zijn genommerd: I—XLVIII en andere, genommerd: XXV—LXXII; deze laatsten te behoeve van hen, die de deeltallen der *Vaderlandsch* *Historie*, van het *Onmiddelijk Vervolg*, en van dit *Ve* *volg* wilden laten doorloopen.

N°. 4.

werk, onder denzelfden titel. Tweede druk, J. Allart, 1790—1811. 48 dln. Met platen tr. 8°.

:en zoogenaamden „Tweede druk" zijn alleen de e deelen herdrukt, doch zonder eenige verane platen in die drie deelen zijn meer afgesleten.

N°. 5.

werk, onder den titel: Vaderlandsche .e, vervattende de geschiedenissen der Ver- Nederlanden. Uit de geloofwaardigste schrij- egte gedenkstukken zamengesteld. .. Ten lelyken vervolge van Wagenaar's Vaderland- Iistorie. Amst. J. Allart, 1790—1811. 48 [et platen en portretten. 8°.

mplaren, onder dezen titel voorkomende, zijn lfden druk als de voorgaande; slechts de titels ieuwd, en de platen opgewerkt. Aangezien de e deelen in deze, en ook in de hierna volgende exemplaren van de nieuwe oplage waren, n geene exemplaren onder bovenstaanden titel, woorden „Tweede druk". Er bestaan noch- onder dezen titel, exemplaren met afzonder- nommers: (I—XLVIII), en met doorloopende: XXII).

N°. 6.

werk, onder den laatstgenoemde titel, met ;ing der woorden „Derde druk". Amst. J. , 1797—1811. 48 dln. Met pl. en portr. 8°.

eze exemplaren waren van den eersten druk, nieuwe titels voorzien, om in het jaartal ook weder te sluiten aan het *Onmiddelijk Vervolg*, en aan de in het jaar 1796 kompleet geworden, 3^n druk der *Vad* *landsche Historie*. In de exemplaren met bovenstaand datum zijn de platen weder meer afgesleten.

Dit *Vervolg* is, even als de *Vaderlandsche Historie* het *Onmiddelijk Vervolg*, later nog in andere handen ov gegaan, maar de, door latere eigenaars afgeleverde exe plaren, waren ook nog van den eersten en eenigen dru

N°. 7.

De Republiek der Vereenigde Nederlanden zinds Noord-Americaansche onlusten. Amst. J. Allar 1788—? 45 dln. Met platen en portretten. 8°.

Dit werk is niets anders dan het *Vervolg op de V* *derlandsche Historie*. Vreemd is het evenwel, dat m nergens meer dan 45 deelen aangehaald vindt; zoud dus de laatste drie deelen niet onder dien titel zi verschenen? Ik zag van het *Vervolg*, onder den bove staande titel, nooit een kompleet exemplaar, ma meermalen gedeelten.

N°. 8.

Verkorte Vaderlandsche Historie, in vragen en a woorden, voortgezet. Dordr. Blussé en Van Braa 1820. kl. 8°.

Dit werkje, hoogst waarschijnlijk een schoolboekj dat dienen moest als vervolg op *Vaderlandsche H* *torie verkort* (zie blzz. 171—173), vindt men vermel in *Alphabet. Naamlijst van boeken* enz. 's Hage en Am Gebr. van Cleeff, 1835. blz. 715.

N°. 9.

Vaderlandsche Historie, vervattende de geschiedenisse der Vereenigde Nederlanden, van de vestigi 'an het erfstadhouderschap in de mannelijke en rouwelijke linie, tot aan 's lands verlossing uit de nlijving in het Fransche Keizerrijk, door M. TUART . . . Amst. E. Maaskamp, 1821—26. dl. —IV. Met platen en portretten. 8°.

eze vier deelen, versierd met 1 titelplaat, 5 platen, 15 portretten door Van Senus, bevatten de geschieis der Nederlanden van 1751 tot 1784. Het beloofde, re gedeelte (1784—1813), is niet verschenen.

N°. 10.

lage tot de Vaderlandsche Historie door J. Wagenaar. Kunnende mede dienen tot een bijvoegzel op de Historie van het Stadhouderschap door den heere Abt Raynal. Uyt het Fransch vertaald. Parijs, Jean Hardy, 1784—86. 2 dln. en Aanhangsel. 12°.

Dit werk bestaat uit:

Dl. I. (1784). Het schotschrift tegen den Erfstadhou- r, aan het einde gedagteekend: Ostende, 3 Sept. 1781, achter de Opdracht geteekend met de initialen H. A., lk pamflet, ook reeds vroeger meermalen afzonderlijk rscheen, onder den titel: *Aan het volk van Nederland.* hter den geplaatdrukten titel vindt men een portret n J. D. van der Capellen tot den Poll, in medailn, met diens wapen, en het bovenschrift: „Vindex triae et libertatis Batavae". Het boekje bestaat uit 59 blzz. De schrijver daarvan is, ofschoon op de ontekking een prijs van 1000 gouden rijders werd geteld, nooit met zekerheid bekend geworden. Meestal ordt als zoodanig genoemd F. A. van der Kemp, hoerel anderen het liever aan Wybo Fijnje toeschrijven. e woorden: „Parijs", „Jean Hardy", „Ostende" en „Uit et Fransch" *dienen natuurlijk* tot mystificatie. Volgens een ander pamflet, getiteld: De vuile gewin kers tentoongesteld enz. Blijspel in 3 bedrijven. Z. 1782, blz. 49, was Koos Horrel, te Rotterdam, d van uitgever, en had deze het burgerrecht van Ost gekocht, om desnoods, derwaarts te kunnen vluch Zekere Lion schijnt, volgens hetzelfde pamflet, 108, daarvan de voornaamste verspreider te zijn weest. (Zie J. I. VAN DOORNINCK, *Bibliotheek van n landsche anonymen en pseudonymen.* 's Hage en (1867—69). blz. 6 No. 40.

Op dit 1e deel volgt:

Aanhangsel op de Bijlage tot de Vaderlandsche torie door I. Wagenaar (enz. als voren, en met zelfde adres), 1785.

Dit *Aanhangsel* bestaat uit 58 bladzijden, en b bijvoegsels en aanteekeningen op het 1e deel, vo gegaan door een geplaatdrukten titel.

Dl. II *Bijlage* (enz. als boven, met hetzelfde ad Op den titel de woorden „Tweede deel", en het tal 1780; de omslag van dit deel draagt eve het jaartal 1786.

Dit 2e deel bestaat uit drie, afzonderlijk gepagine stukjes, die allen ook reeds vroeger, ja zelfs meerm afzonderlijk waren verschenen, voorafgegaan door „Toewying aan Willem de Vde", waarachter een pla voorstellende een oranjeboom, met het opschrift: „ dage als gij daarvan eet zult gij den doot sterven

Dit plaatje dient tot frontispice voor het 1e stu bestaande uit het bekende patriotsch gedicht: *de Or boomen*, in zeven zangen, door Frank de Vry, 77 Het 2e stukje is getiteld: *De Advocaet van Fran Vry; schrijver der Oranjeboomen, voor de vierschaar Rede. Pleodooi* (sic) *van Antwoord*, 19 blzz. Het 3e st bevat de *Aanspraak aan Willem de Vde, erfstadho* [illegible]*o. etc. etc.*, door Harmodius Friso, 28 blzz.

Dat de bekende patriot, PIETER VREEDE, de schrijer was van het 1e en 3e stukje, blijkt uit diens, in 798 te Leiden uitgegevene *Verantwoording*, blz. 48 en 9, en Mr. J. I. van Doorninck acht het waarschijnlijk at ook hij de opsteller was van het 2e. (Zie J. I. VAN OORNINCK, t. a. p. blz. 17 No. 155).

Niettegenstaande de Staten evenzeer een prijs van 000 gouden rijders stelden, op de ontdekking van den chrijver van het stukje: „*de Oranjeboomen*”, bleef ook eze onbekend. De overeenkomst van den klank van et pseudoniem met zijn naam, deed door sommigen e Francq van Berkhey voor den opsteller daarvan ouden, terwijl anderen Pieter 't Hoen als zoodanig oemden. Vreede's eigene bekentenis maakte eerst aan ie gissingen een einde.

De drie hier genoemde schotschriften zijn in deze „*Bijlagen*” allerslordigst uitgegeven: de drukfouten zijn legio, vele woorden en eigennamen zijn soms bijna niet te herkennen, en zelfs ontbreekt in de „*Toewijing*” een geheele versregel. Behooren het 1e deel, en ook het Aanhangsel reeds onder de weinig voorkomende boeken, vooral het 2e deel is zeer zeldzaam.

Hiermede geloof ik een overzicht te hebben gegeven van de verschillende uitgaven van Wagenaar's *Vaderlandsche Historie*, en van die der daarop verschenen Bijvoegsels en Aanmerkingen, Vóór- en Tegenschriften, Verkortingen, Vertalingen en Vervolgen.

Mocht er soms nog eenig werk bestaan dat in dit kader behoort, doch door mij is over het hoofd gezien, dan zal men mij door de mededeeling daarvan zeer verplichten.

den Haag, April 1877. TH. J. I. ARNOLD.

BIJDRAGEN TOT DE BIBLIOGRAPHIE ONZER STAD- EN LANDRECHTEN VAN 1550 TOT 1795,

DOOR

Mr. B. J. L. DE GEER VAN JUTPHAAS.

V.

PROVINCIE GRONINGEN.

Regeringsreglementen:

Poincten ende conditien gemaeckt tusschen zyn Excellentie den Heere Prince Mauritz van Orangien, ende graeff Wilhelm Ludwig van Nassauw, met de Raeden van State ter eenre ende de stadt Groningen ter andere syden Geaccordiert ende gesloten in 't Leger tot Helpen voor Groeningen den 23 July 1594.

Zoogenaamd tractaat van reductie. Meermalen gedrukt. Mij ligt voor de druk te Groningen by Rembertus Huijsman 1678. 4°. verg.: Verklaring van het tractaat van de reductie der stadt Groningen aan de Unie van Utrecht, door Mr. Henr. Lud. Wichers. 2 stukken. 1796, 8°.

Op de sints gedurig op nieuw ontstaande twisten, tusschen de stad Groningen, de Ommelanden en de Oldampten, over de wederkeerige verhouding, hebben betrekking:

Twee sententien wt den Name ende van wegen den Hoogh-Moogenden ende Edelen Heeren Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden, gepronuncieert in 's Graven-hage, d'eene op den vierden Decembris anno sesthienhondert thien, Ende d'andere den derden

July sesthien-hondert vyfthien, tusschen den Borger-meesteren, Bou-meesteren, ende t'samentlycke Eede-genoten der Stadt Appingadamme in den Frieschen Omme-landen, tusschen den Eemse ende Lauwers, Eischers ter eenre- Ende Borger-meesteren ende Raet out ende nieuw, Samt taelmans mette Gezworen Meente der Stadt Groeningen, verweerders ter anderen zyden. In 's Graven-hage by Hillebrant Jacobsz. 1615. 4°.

Verscheyden definitive, uytspraecken ende sententien vyt den name ende van wegen de Ed. Mog. Heeren Staten Generael van den Vereenighden Nederlanden, gepronuncieert in 's Graven-Hage inde Jaren vyfthienhondert seven-ende-tnegentigh, ende vyfthienhondert negen-ende-tnegentigh respective, tusschen den Jonckeren, Hovelingen, Eygen-erfden ende Volmachten der Karspelen van den Ommelanden tusschen de Eems ende Lauwers, Requiranten ter eenre ende Borgemeesteren ende Raedt olde ende nye, sampt Taelmans mette geswooren Meente der Stadt Groeningen ter andere zyden. Tot Groningen. Gedrukt by Rembertus Huysman. 1678. 4°.

Bevat: Sententie van 21 Jan. 1597. 8 Maart 1599. Noch eene Sententie definitive, 8 Maart 1599. Plaacaet ofte Mandament van 10 April 1600. Memoria van differentiale poincten, 14 Jan. 1603. Memorie van de differentiale poincten 14 Jan. 1603. Sententie van 20 July 1615. Sententie van 27 Juny 1628. Sententie van 19 Dec. 1628. Sententie interlocutoir 1643. Tweede sententie interlocutoir 1643. Sententie definityf 1645. Verklaring wat ordre in de Hoofdmannen camer in 't stemmen ende sitten zal worden geobserveert 26 April 1645. Sententie 17 Febr. 1648.

Hierby behoort, afzonderlyk uitgegeven:

Conclusien by Stadt ende Lande respective genom met de Decisien daerop gevallen ende uyt-gegeven by d' Hooch Moogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, den 24 Juli 1640. Te Groningen by d' weduwe van Edzar Huysman. 1668. 38 bl. 4°.

Conclusien mitsgaders decisien ofte sententien definitive op ende over verscheyden differente een tydtlanck gesweeft hebbende tusschen d stadt Groningen, Omlanden ende d'Oldampte gepronuncieert ter vergaderinge ende op nae van de Hog. Mog. Heeren Staten Generael d Vereenighde Nederlanden den 7 Aug. 1649 e de 23 Febr. 1650 respective. Tot Groninge by de wed. van Edzard Huysman. 1668. 56 bl. 4°.

Sententien ofte decisien op ende over enz. To Groningen by de wed. Edzard Huysman. 1668. 4°.

Dezelfde uitspraken zonder de conclusien.

Sententie ofte decisie By haer Hog. Mog. de Staten Generael der Ver. Nederl. Gepronuncieert tusschen de Vulmachten der Old-Ambten, eyschers ter eener op ende jegens Borgemesteren ende Raedt, Taelmans ende Gezwoorne Meente der stadt Groningen, mitsgaders de van den Ommelanden ter ander zyde. Tot Groningen by Rembertus Huysman. 1677.

Hierin: Naerdere Unie der Samentlycke Bontgenooten der Vereen. Nederl.

Decisie, reglement ende wett, waerop voortaen onverbreeckelick de Regeringe van de Ommelanden tusschen de Eems ende Lauwers sal werden bestelt ende gereguleert. Tot Groningen by Catharina Zandt, weduwe Huysman. 1685. 4°.

Van 1659, 1663, 1682.

Decisie, reglement ende wett by de Hooch Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden op den 19 Aprilis 1659 gearresteert, mitsgaders naerder Correctie ende Ampliatie by eenparige Ommelander Resolutie vast gestelt ende by Hoogh-gemelde Heeren Staten Generael den 22 February 1663 geapprobeert, waerop voortaen onverbreeckelick de Regering van de Ommelanden tusschen de Eems en de Lauwers zal werden bestelt. Te Groningen by de wed. J. van Velzen. 1729. ongep. 4°.

Verzameling van reglementen, instructien en dispositien, gestatueert door zyne doorl. hoogheid W. C. H. Friso — en vervolgens door hare Koningl. Hoogheid Mevrouwe de Princesse gouvernante — strekkende tot onverbrekelijke wetten voor de Provincie van Stadt en Lande. Te Groningen by Jacob Bolt. 1761. 4°.

Al de stukken dezer verzameling waren vroeger in 4°. afzonderlijk gedrukt. Slechts het Reglement op de schepperijen, Dijk- en Zijlregten in de Ommelanden in fol. — De verzameling bestaat uit vier afdeelingen, met afzonderlijke paginatuur van 1—60, 1—208, 1—175, 1—24 en afzonderlijke titels.

Placaat van de Staaten van stad Groningen en Ommelanden tot handhaving van de gevestigde constitutie dezer Provincie. 4°. z. pl. of dr.

Van 1 October 1789. Hierbij behoort een: Rapport der Heeren Gecommitteerden tot handh. der gev. const. deezer Provincie. 4°.

Over de hooge justitie kamer:

Instructie voor Lieutenant ende Hooftmannen, mitsgaders Secretarien ende Dienaren van de Gerichts-camer der Provincie van Stadt Groningen ende Ommelanden waernae sy zich van wegen de *Hooge Overicheyt* ende Heerlickheyt derselver in de bedieninge haeres Ambts res tivelyck sullen hebben te reguleren. Tot ningen by de wed. van Edzard Huysman. 1 4°. 60 bl.

Van 1653.

Nader order ofte ampliatie ende correctie eenige poincten in de instructie enz. Tot ningen by de wed. van Edzard Huysman. 166

Van 1668.

Ordre over nae geprocedeert zal werden in Re van de sententien van Lieutenant ende h mannen der stadt Groningen ende Ommela Tot Groningen by Catharina Zandt. 1711 bl. 4°.

Van 1648.

Publicatie van Gedeputeerde Staten van de vincie van stadt Groningen ende Ommela Z. pl. of dr. 4°.

Over het revisie-proces, van 28 Maart 1673.

Publicatie van Stadt-houder ende Hooftmanne pl. of dr. 4°.

Over procesvormen, van 25 Nov. 1679.

Ordonnantie op de criminele Procedures en appellen van criminele sententien voor de Justitiekamer. 1772. 4°. Z. pl. e. dr.

Ampliatie-Reglementen van zijne doorl. Hoo omtrent de manier van procederen in civ. za in revisie, en omtrent het salaris van de vocaten voor de Hooge Justitie Kamer va 25 May 1783. 4°. Te Groningen, by Bolt. 1783. 21 bl. 4°.

Belastingen:

Placcaet, resolutie, generale ordonnantie mits ordre van verpachtinge ende procederen. particuliere ordonnantien ende instructien

collecteren en innen vande Generale middelen van Stadt Groningen ende Ommelanden. Tot Groningen by Avendina Sygers. 1717. 351 bl. 4°.
Met geplaatdrukten titel.

Tweede gedeelte (zonder titel) 316 bl. en register. 4°.
Deze verzameling bevat de belasting-verordeningen tot 1717. In het tweede gedeelte bl. 201—221 ook de: Ordonnantie op de Forme van procederen in Civile ende Crimineele saecken, met den taux voor het krijgens-gerecht binnen Groningen op den 15 December 1635 ende den 5 Martii 1700 gearresteert.

Kerkorde:

Christlicke und Schriftmetige Kercken Ordenung, Om alle desorder voor to comen, und eenicheyt, rust und vrede inde gereformeerde Kercke, in der Stadt und Omlanden van Groeningen toe mogen onderholden. Ghepubliceert ter ordonnantie des Wolgebornen Graven und Heeren Wilhelm Ludwich Graven to Nassau, Stadtholder etc. unde de Gedeputeerde Staten der Stadt unde Omlanden voorsc. Te Franeker by Gilles vanden Rade, Drucker der Staten van Vrieslandt. 1595. Ongep. 4o.

GRONINGEN.

Ordonnantie op saecken van Huwelycken, huwelycks voorwoorden, testamenten, Erffenissen, donatien en Oevelgank; mitsgaders een Placcaat tegens Hoererye begaan met onmondige off voljarige Mans-personen in particuliere Huys-gesinne: uit verscheyde Oude en Nieuwe Stads Constitutien t'saemen gebracht en by Burgem. ende Raedt oudt en nieuw met Taalmannen en gezwooren Gemeente gearresteert den 15 May en geaffigeert den 22 Juny 1689. Tot Groningen by Cornelis Barlinck-hof. 1703. 38 bl. 4o.

Ordonnantien op alderhande conventien en contracten, koop en verkoop, Naer-koop en Naerpacht, Verhuyringe van Huysen, Landen, Dienst-boden, Societeit, Scheydinge, Mandaat, Bier- en andere Boekschulden, Leninge, Renten en Interessen, Bewaringe, Praecarien, Sequestratie, Verpandinge en Hypotheek, Mede-schult en Borgh-toght, Betalinge, Wisselbrieven en Prescriptien by Borg. en Raadt enz. Tot Groningen by Cornelis Barlinck-hof. 1703. 63 bl. 4°.

Deze beide verzamelingen vormen het eerste en tweede deel van het vroegste Corpus der Gron. rechten.

Corpus der Groninger rechten, vervattet in vier deelen; rakende het eerste de maniere van Procederen in Stadts saaken, het twede het Recht van persoonen en saaken, het derde Misdaden, het vierde het Oltambt en Sappemeer etc. Te Groningen by Gesina Elama. 1735. 4°.

Deze jongere verzameling bevat in het geheel 37 reglementen, Placaten, Instructien van de stedel. regering met afzonderlijke titels.

In deze verzamelingen komen niet voor de afzonderlijk uitgegeven verordeningen:

Ordonnantie op de Forme van Procederen in civile ende criminale sake, met den taux voor het Kryghs-Gerecht binnen Groeningen. Tot Groningen. Gedr. by Hans Sas. 1635. 27 bl. 4°.

Ordonnantie van d' H: Heeren Borgemesteren ende Raadt op 't Prothocol ende 't Recht van Praeferentie. Tot Groningen by Cornelis Barlinck-Hof. 1701. 4°.

Van 2 April 1701.

Ordonnantie voor de voerlieden van Groningen waer nae deselve haer voortaen wegens de ordinarise beurten in 't ontvangen van de vrachten — zullen hebben te reguleren. Gedrukt tot Groningen by Gesina Elama. 1724. 4°.

Gilde-rolle en de Ordonnantie voor de voerlieden ende andere om geldt varende in Groningen. Gedr. tot Groningen by Gesina Elama. 1724. 4°.

Reglement van Borgemeesteren ende raadt in Groningen op de duitse schoolmeesteren ende haare diensten. Te Groningen by Ges. Elama. 1730. 4°.

Ordonnantie op de turf accys. Te Groningen. by Gesina Elama. 1732. 4°.

Ordonnantie voor de stouwers van de turf-wagens in Groningen. Te Groningen by Gesina Elama. 1732.

Ordonnantie der H. Heeren Borgemeesteren ende Raadt in Groningen op het recht van de stadts accyzen. Te Groningen by Gesina Elama. 1732. 4°.

Ordonnantie en instructie van Borgemeesteren ende Raadt in Groningen gestatueert op de Tonne-dragers dezer stadt. Te Groningen by Gesina Elama. 1732. 4°.

Ordonnantie op de jacht van het wildt in beide Oldambten, de Heerlykheden, Wedde, Westerwoldinge-landt, Bellingewolde ende Bleijham, mitsgaders de Stadt ende Stadts Tafel, 't Gerichte van Selwert ende Sappemeer, cum annexis, gerevideert ende gearresteert den 8 Augusti 1738. Te Groningon by Gesina Elama. 1738. 4°.

Ordre op de arme schoolen in Groningen. Tot Groningen by Corn. Barlinkhof. 1756. 4°.

Reglement op het onderhouden der drayen in de Boven en Beneden Pekel A. Te Groningen by Corn. Barlinkhof. 1768. 4°.

Ordre ter redres van eenige ingesloopene Mesuses in de maniere van Procederen in civile zaken voor Borgemeesteren en Raad in Groningen. Te Groningen by Cornelis Barlinkhof. 1773. 35 bl. 4°.

Ordonnantie op de schuiten-schipperen ende derzelver vrachtloonen enz. Te Groningen by Corn. Barlinkhof. 1774. 4°.

SELWERD.

Landt-recht des gerichts van Selwerdt begrypende de Oude en Nieuwe Landt-rechten ende Coustumen van voorschreven Gerichte. Gedruckt tot Groningen by Cornelis Barlinck-hof. 1673. 106 bl. met Tafel ende Bladt-wyzer.

Vastgesteld 28 Aug. 1673. Eerste druk.

Landt-recht des gerichts van Selwerdt, begrypende de Oude en Nieuwe Landt-regten ende Costumen van voorschreven Gerichte. Te Groningen by Gesina Elama. Z. j. 104 bl. Register. 4°.

Gedr. omstreeks 1730.

WEDDE en WESTWOLDINGERLAND.

Landt-recht van Wedde ende Wester-woldingelant. Gedruckt tot Groningen by Cornelis Barlinck-hof. Anno 1677. 64 bl. 4°.

Vastgesteld 1566 door Baldewin van Roon en Johan de Mepsche als Kon^c. Maj^t. ousers aller Gnedichsten Heeren verordenden Commissarien. Gedrukt op last van Borgemeesteren ende Raadt in Groningen, gegeven 30 Aug. 1677.

Herdrukt by denzelfden. 1700. 64 bl. 4°.

Ordre van procederen voor de gerichten der Heerlykheid Wedde en Westerwoldingè-land, Bellingewolde en Blyham cum annexis. Te Groningen by Jan Hendrik en Leonard Bolt. 1784. 100 bl. 4°.

Ordre van Procederen voor het Crimineel gericht, bl. 1—18. Ordre voor het breuk Gerichte, bl. 18—43. Ordre voor de gerichten van Westerwolde en Bellingewolde met derzelver annexen (civile zaken) bl. 44—100. Alle van 1784.

Ampliatie van het Landt-recht van Wedde ende Westerwoldinge-lant, nopende de Breucken, Straffen van Delicten etc. Ter instantie van derzelver ingesetenen, den 16 November 1706 in Curie gearresteert. Tot Groningen. Gedr. by Corn. Barlink-hof. 1706. 20 bl. 4°.

Invoering aldaar van het vyfde boek van het Oldambster Landrecht, met zeer geringe veranderingen.

MBTEN.

Land-recht der beyden Old-ambten. Vervatende D'olde ende nieuwe Statuten, ende Costumen der voorsz. Land-schappen, so als deselve nu op t'nye zyn revideert, reformeert, ende suppleert. Tot Groeningen, gedruckt by Hans Sas. Anno 1618. 144 bl. en register. 4°.

Eerste druk.

Landrecht der Beyden Old-Ampten, vervattende d'olde ende nieuwe Statuten ende Costumen der voorsz. Landschappen, soo als dezelve nu op 't nye syn revideert, reformeert ende suppleert. Tot Groeningen. By de Weduwe van Jan Claessen. Anno 1654. 144 bl. en register. 4°.

Herdrukt Groningen by Johannes Barlinckhof. 1707. 140 bl. 4°.

Achteraan: Verklaringe van 't 124 Art. des IVe Boecks, van 18 Nov. 1669.

Ordre ter verkortinge der Procedures in civile zaaken voor de gerichten van den Old-Ambte. Te Groningen by Cornelis Barlinkhof. 1775. 27 bl. 4°.

Van 21 Febr. 1775.

OMMELANDEN.

Dat nieuwe Landtrecht van den Ommelande tusschen die Eems ende Lauwers, Soo als h selvige met ghemeenen advijs ende raet gheo cipieert ende in ordre ghebracht, ende daer n op eenen gemeenen Landtsdach (ten overst mede van den warffspersonen tot dem eyn specialijck verschreven) gheresumeert, ghe resteert, gheapprobeert, ende eendrachtely voor een gemeen Landtrecht aenghenomen i Ghedruckt tot Amstelredam by Cornelis Claes opt Water int Schryf-boeck. Anno 1602. 0 gep. 4°.

Met een kaartje van Friesland en Groningen op den ti Eerste druk. Waarom Verrutius by dezen druk geene kw tieren op den titel noemde, zie Halsema, regering der O melanden, bl. 22.

Dat nye Landtrecht van Hunsingo, Fivelingo het Westerquartier, in den Umblanden, tusch die Embs unde Lauwers, By einen Gemein Landtdach van den Staten der Stadt Gröning unde Umblanden gearrestirt, geconfirmirt u angenomen. Gedruckt tho Gröningen durch G hard Ketel. 1603. 128 bl. en register. 4°.

Tweede druk.

Dat nye Land-recht van Hunsingo, Fyvelin ende het Westerquartier, Op eenen Gemeyn Landtdach van den Staten der Stadt Groning ende Omlanden, gearrestiert, geconfirmiert e anghenomen. Nu overst op het nye weder ov gesien. Tot Groeningen by Hans Sas. 16 128 bl, en register. 4°.

3e druk.

De vierde druk ken ik niet, en kan dus ook het jaar uitgaaf niet opgeven.

Landrecht van Hunsingo, Fyvelingo, ende

Wester-quartier, op eenen Gemeynen enz. De vyfde Druck met 't Register ende anders verbetert. Tot Groningen by Hans Sas. 1647. 142 bl. en register. 4°.

Landrecht van Hunsingo, Fyvelingo ende het Wester-quartier. Op eenen enz. De zeste Druck met 't Register, ende anders verbetert. Tot Groningen by Rembertus Huysman. Anno 1679. 141 bl. en register. 4°.

Reglement omtrent de dienstboden in de Ommelanden van 12 July 1781. 4°. z. pl. en dr.

Reglement op de administratie der kerken, pastorien, kosterien, vicarien, praebenden en andere ad pios usus gedistineerde goederen in de Ommelanden. 1773. 4°. z. pl. en dr.

Reglement van Zijne Hoogheid den Heere Prince erfstadhouder omtrent de zylvester zaken in de Ommelanden. Te Groningen by Jacob Bolt, 1783. 50 bl. 4°.

* * *

DE PRENTEN, IN DE UITGAAF VAN 1621, VA BOR'S „NEDERLANTSCHE OORLOGHEN."

Zooals men weet wordt de uitgaaf van 1679 v
Bor's „Nederlandsche Oorlogen", ter onderscheiding v
die, welke van 1621—1634 het licht zag, gewoonl
„de beste druk" genoemd. En zij heeft recht op
onderscheiding door het „Byvoegsel van authenty
stukken" — stukken, door den schrijver in den te
van zijn werk slechts aangehaald of in uittreksel
geven, maar hier in hun geheel afgedrukt, zooals
a.: de Verantwoording van Prins Willem I en die v
den Graaf van Hoorne, — door het uitvoerige regis
door Abraham van Poot bewerkt; de platen van J
Luyken en C. Decker, en de portretten, welke men
deze uitgaaf aantreft. De tekst is overigens in bei
uitgaven gelijkluidend, behalve dat de druk van 1679
volgens mededeeling van de uitgevers — van „fout
en onnoodige letteren" (zooals de *c* in ick, lyck, en
gezuiverd is, en „door 't uitlaeten der gemelde onnoodi
letteren en d'*oude*, *slechte*, *konstelooze printen*, soov
is uitgewonnen, dat het (werk) nu in plaats van
stukken, in vier stukken wordt verdeelt".

Nu is het juist op die „oude, slechte, konsteloo
printen", die wellicht tengevolge van dat uitscheid
en „uitlaeten" wat al te veel in vergetelheid zijn
raakt — en dit als copiën van de prenten van Fra
Hogenberg toch zeker niet verdienen, — dat ik n
eens de aandacht wensch te vestigen. Wellicht kan I
er iets toe bijdragen om de uitgaaf van 1621 van I
een weinigje in aanzien te doen rijzen.

„Nog eens" zeide ik, want zooals men weet, he
heer Fred. Muller in zijne uitmuntende „*Bere*

meerde beschrijving der Nederlandsche Historieplaten", het prentwerk van Hogenberg uitvoerig behandeld, (dl. I, blz. 39—60) en daarbij, zooals te verwachten was, Bor niet over het hoofd gezien. Wij lezen daar o. a. op blz. 42: „Voorts zijn alle, althans de meeste platen nog eens gedrukt tusschen den tekst van Bor, Nederlandsche Historien, uitgave van 1621. Amst. 6 dln. verschenen bij den uitgever van Baudart, M. Colyn, die dus de platen hiervan bezat", naar aanleiding van de op diezelfde bladzijde voorkomende beschrijving van de drie uitgaven van *Baudart's „Afbeeldinghe ende Beschrijvinghe van alle de Veldslagen*, *Belegeringen*, *enz. ghevallen inde Nederlanden*, *enz.* Amst. 1615", waarin 285 prenten van Fr. Hogenberg (en zijne medewerkers?) voorkomen. Van die 285 platen — zoo lezen we verder — zijn 221 stuks verkleinde en meestal omgekeerde copiën van Hogenberg, terwijl de 64 overige voor het werk van Baudart opzettelijk zijn vervaardigd.

Ik heb mij de moeite gegeven eens na te gaan, ***hoeveel** en **welke*** van die prenten, ook in de uitgaaf van 1621 van Bor voorkomen, en het resultaat van dat onderzoek was, dat ik er niet minder dan 177 heb geteld, waarvan er 160 tot de verkleinde copiën, en 17 tot de opzettelijk voor het werk van Baudart vervaardigde prenten behooren.

Nemen we nu dat laatstgenoemde werk vóór ons, dan vertegenwoordigen die 160 verkleinde copiën de nos.: 1, 3—9, 11—13, 15, 16, 18—20, 22—39, 41—43, 46, 48—52, 54—70, 73—86, 88—93, 100, 102, 104, 105, 107, 109—112, 114, 117, 123, 124, 130—134, 148—151, 162, 163, 165—168, 170—173, 175, 177—179, 181, 182, 184, 185, 187—200[1], 203—210, 212, 214, 217, 220—227, 229, 237, 238, 240, 242, 246, 248.

---

[1] N°. 194 doet bij Bor voor twee verschillende gelegenheden dienst, en wel in de eerste plaats in het 23e boek, blz. 99 verso: Maarten Schenck neemt de stad Bonn in (A°. 1587), en vervolgens op blz. 64 verso van het 24e boek: Bonn door den Prins van Chimay belegerd (A°. 1588).

En de 17 overigen de nos.: 17, 44, 53, 113, 1 135, 137, 159, 180, 216, 230—235 en 244.

Die 160 verkleinde copiën worden in het reeds noemde werk van den heer Fred. Muller (dl. I, bl. 4 54) beschreven onder de volgende nos.: 98, 100—1 111—115, 117—134, 136—139, 141—154, 156—1 166, 167, 169—183, 185—187, 193, 196, 198, 1 201, 203—207, 209, 214, 215, 220—224, 227, 23 234, 249, 258, 259, 261, 262, 264—267, 269, 2 273, 275, 277—279, 281—289, 291, 292, 294—2 299, 303—310, 312, 315, 317, 321—323, 325—3 331, 332, 335, 336, 339, 341 en 342.

Nu mogen er onder die prenten enkele gevonden w den, die — zij het dan niet bepaald „slecht" en „k steloos" — toch minder fraai zijn, de groote w schijnlijkheid, dat ze vervaardigd zijn in den tijd op de plaats der gebeurtenissen, die zij voorstell geeft er echter uit een historisch en topographisch punt eene bijzondere waarde aan, die hier ten g komt van den druk van 1621 van Bor's Nederlant Oorloghen. De vraag, in hoeverre Jan Luyken, v de door hem vervaardigde platen voor de uitgaaf 1679, door diezelfde „oude, slechte, konstelooze p ten" werd geinspireerd, is wellicht niet ongep maar blijft hier buiten aanmerking.

Daar ik nu toch reeds zooveel cijfers heb opgegev laat ik hier óók nog de nummers volgen van de verkleinde copiën van Hogenberg, die zijn opgeno in het werkje, getiteld: „*Warachtige Beschrijvi ende levendighe afbeeldinghe van de meer dan onmens lycke Tyrannie bedreven by de Spaengiaerden in de Ne landen, onder de regieringen van Carel V, Philips I Philips III.* Gedruckt int Jaer 1621. 4°. obl., aan w werkje — zooals men weet — *Baudart's „Morghen ker"* ten grondslag ligt.

Het zijn de nos. (volgens Baudart's „Veldslagen Belegeringen"): 3, 4, 9, 11, 13, 16, 18, 21, 23, 27, 28, 29, 33, 34, 35, 37, 44, 45, 46, 54— 60, 62, 65, 68, 69, 95, 101, 107, 112, 117, 1 124, 134, 156, 194 en 236.

vindt men enkele vergrootte copiën (21½ cM.
m 31 cM. br.) en eenige vrij getrouwe navol-
van Hogenberg's prenten in: „*Wilhelm en Mau-*
Nassau, *haer leven en bedrijf* (*door J. Commelin*)."
1651. folio.

en we ten slotte nog even naar de uitgaaf van
van Bor terug. Men zal hebben opgemerkt, dat
deel van dit werk een alphabetisch register is
l, over verscheidene „boeken" loopende. Ik geloof
niet, dat het van algemeene bekendheid is, dat
van *deze* uitgaaf een „algemeen" register bestaat,
n 1640 uitgegeven. Van dat register heb ik een
aar vóór mij, getiteld: „Register ofte Bladt-
op alle de Seven-en-dertig boecken der Neder-
he oorloghen. Beschreven door Pieter Bor Chrsz.
ukt t'Amstelredam voor Broer Jansz., Abr. de
n Theunis Jacobsz. A°. 1640", — 39 ongenum-
blz. in 2 kol. folio.

is waar kan dit register, wat volledigheid en
igheid betreft, niet in de schaduw staan van
n Abr. van Poot (dat voor *beide* drukken —
r 1679 — is ingericht,) maar zeer zeker heeft
h geruimen tijd in eene „langgevoelde" behoefte
n. Het is gebonden bij de „authentyke stukken",
ister van A. van Poot en de platen en portretten
uitgaaf van 1679, welke te zamen een supple-
nd vormen voor de uitgaaf van 1621 van het in
iotheek van het Rotterdamsch Leeskabinet aan-
exemplaar van Bor.

D. Mulder Bosgoed.

BIBLIOGRAPHISCH NIEUWS.

In navolging van de uitmuntende catalogussen Bibliotheek van de Sterrewacht te Pulkowa, heeft Pr van de Sande Bakhuijzen onlangs onze bibliographis hulpmiddelen verrijkt, met de uitgave van een *Cata gus van de boeken*, *op* 1 *Jan.* 1877, *aanwezig in de Bi theek der Sterrewacht te Leiden*, 's Gravenhage, N hoff, 1877, gr. 8°. VIII en 212 blz. Uit het voorber vernemen wij, dat de bibliotheek, 1932 nummers t lende, voor verreweg het grootste gedeelte is zam gesteld uit geschenken, door genootschappen, ster wachten en bijzondere personen (daaronder een gr aantal afzonderlijke afdrukken), deels onmiddellijk a de Sterrewacht, deels aan de Proff. Kaiser en van Sande Bakhuijzen toegezonden. Daar het budget gee groote uitgaven toelaat, ontbreken nog een aantal b langrijke werken, die hier eigenlijk hunne plaats h den moeten vinden. Intusschen is de verzameling ree van dien aard, dat zij, *hier te lande*, door geene and over dat onderwerp, wordt overtroffen. Daarbij hee Prof. van de Sande Bakhuijzen er zich op toegelegd, werken van oudere Hollandsche sterrekundigen te ve zamelen, en hoewel hij daarin nog maar gedeeltelij geslaagd is, bezit de bibliotheek ook op dit gebied ree een niet onaanzienlijk getal.

De titelbeschrijving laat weinig te wenschen over enkele titels zouden wij uitvoeriger hebben verlangd ook *ont*breekt aan sommigen de opgave van het for

de oudere boeken is het ook wenschelijk den uitgevers vermeld te zien.
eel zorg is gewijd aan de streng systematische van den catalogus, die zeker als model kan or eene bibliographie der sterrekunde, in haar omvang. In de verschillende rubrieken zijn n meerendeels chronologisch gerangschikt, terboekwerken, die om hun inhoud in verschileelingen behooren, daarbij telkens vermeld wor- het slot vindt men een alphabetische naamschrijvers. Prof. van de Sande Bakhuijzen heeft uitgave, een belangrijke dienst bewezen, niet n de sterrekundigen van beroep hier te lande, aan de bibliografen, die steeds behoefte hebvoorlichting, van de mannen der wetenschap, speciale onderwerpen.

---

de zoogenaamde anonymen en pseudonymen, in graphie en letterkunde, kunnen ook gerekend de schrijvers en genootschappen die zich, meen vroegere tijden, bedienden van een zinspreuk, n naam vóór of achter hunne werken te plaatte lande was het K. J. R. van Harderwijk, erst de aandacht op deze zinspreuken vestigde, n eene lijst gaf in eenige Nrs. van de Algeonst- en Letterbode, jaarg. 1840—49. Thans heer Ferd. Vanderhaeghen, bibliothekaris der eitsbibliotheek te Gent, een meer volledige lijst spreuken in het Bulletin du Bibliophile Belge chijnen, waarvan ook afzonderlijke afdrukken onder den titel: *Dictionnaire des dévises des e lettres, imprimeurs, libraires, bibliophiles, de rhétorique, sociétés littéraires et dramatiques. et Belgique.* Bruxelles, Olivier, 1876, gr. 8⁰.

104 blz. Deze lijst bevat niet minder dan 3000 zinspre ken, alphabetisch naar het eerste woord gerangschikt, grootendeels met bijvoeging van de namen der personen, door wien ze gebruikt werden. De heer Vanderhaegh heeft bij de zamenstelling, in de eerste plaats gebrui gemaakt, van de lijst van v. Harderwijk, maar de geheel omgewerkt, daar zij ondoelmatig naar alphab tische orde der schrijvers was gerangschikt, — vervo gens van een groot aantal adversaria over ditzelfde onderwerp van den heer Arnold, terwijl de *Bibliotheek* v *anonymen en pseudonymen* van Mr. J. I. v. Doorninck he daarbij zeker ook wel eenige stof zal geleverd hebben zijn eigen aanteekeningen zullen niet het minst tot volledigheid hebben bijgedragen.

Men vergete intusschen niet, dat deze 3000 zi spreuken niet allen tot de anonymen en pseudony kunnen gebragt worden; velen behooren aan *bek* personen, schrijvers, uitgevers, boekdrukkers, eig ren van bibliotheken, die ze bij hun naam voegden, in de boeken hunner bibliotheek plakten (*ex-libri* Maar ook de kennis dezer zinspreuken kan voor d bibliograaf groote waarde hebben, daar zij dikwij menig moeijelijk vraagstuk, van typographie of bibliotheconomie helpt oplossen.

De verzamelaar noodigt alle letterkundigen en bibliografen uit, hem al de nieuwe ontdekkingen op d gebied toe te zenden, ten einde later eene meer voll dige uitgave te kunnen bezorgen. Wij kunnen dit verzoek, om het belang der zaak, niet genoeg ondersteunen.

CATALOGUS

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

---

1. **Acosta, J. de,** Historia natural y moral de las Indias, en que se tratan las cosas notables del cielo, y elementos, metales, plantas, y animales dellas: y los ritos, y ceremonias, leyes, y govierno, y guerras de los Indios. Madr. 1608. 4to. veau. f 12,—

2. **Actes** et mémoires des négociations de la paix de Nimègue. La Haye, Moetjens, 1697. 4 tom. 7 vol. pet. in-8vo. veau. f 3,—

3. **Adriani, G. B.,** Istoria de' suoi tempi, 1536—1574. Fir. 1583. fol. veau. f 12,—

   Oorspronkelijke uitgave. Dit werk, ofschoon vooral van gewicht voor de geschiedenis van Italië in de 16e eeuw, is niet minder belangrijk voor de geschiedenis der Nederlanden gedurende dat tijdvak. Het exemplaar heeft vele MSS. aanteekeningen in oud Italiaansch, op de randen der bladen.

4. **Advis** familiers, proposez par vn zelateur de la prospérité des Païs-Bas. Sur le bruit d'vne Trève ou Paix, proposée par le Roy d'Espaigne (aux Seigneurs Estats des Provinces-vnies) par voye de l'archiduc Albert d'Austriche ... l'an 1607. De Savoye par G. F.

   Pas ne te fie en l'inhumain,
   l'Eau et le feu il tient en main.

   l'An 1608. pet. in-8vo. br. f 3,50

5. **Aitsinger, M.,** Pentaplus regnorum mundi. Antv. Plantin. 1579. 4to. veau. f 2,50

6. **Alkmaar. — (Nanning van Foreest,)** Verhael van de strenghe belegeringhe ende aftreck der Spangiaerden van de stadt Alcmaer ... Die *welcke de Spaengiaerts* nae dat syse ... 1573

seuen weecken lanck beleghert hadden ... hebben moeten nak
Wt het Lat. Delft, 1573. 4to. cart. f

Dit verhaal is vooral belangrijk als zijnde geschreven
een lid van het bestuur, pensionnaris der stad gedurende
beleg, en ooggetuige.

7. **Amsterdam.** — Satisfactie voor die van Amsterdam, ghema
ende besloten tusschen den ... prince vā Orangien ... me
Staten van Hollant ... eñ den Burgemeesteren enz. van Am
dam ... deur d'intercessie van die van Wtrecht, 8 febr. 1
Delft, Z. j. (1578). 4to. cart. f

8. **Apologie** ou défense de tresillvstre prince Guilliaume ..
Nassau ... contre le Ban et Edict publié par le Roy d'Espa
Ensemble ledict Ban ou Proscription. Delft, 1581. 4to. cart. f

Aan het einde het protest van den prins tegen den vals
brief, in het licht gegeven door den hertog van Parma,
door den prins geschreven aan den hertog van Anjou.

9. —— **Apologie** ofte verantwoordinghe des ... prince van O
gien ... teghen den Ban ofte Edict by forme van Prosc
ghepubliceert by den Con. van Spaegnien teghen den voorsz. H
... Hier is oock bygevoeght den voorsz. Ban ofte Proscri
Leyd. 1581. 4to. cart. f

Deze hollandsche vertaling bevat een »Brief aen bailliu
schepenen van Berch-Ambacht, tot publicatie van den Ba
die in de latijnsche en fransche uitgaven niet voorkomt.

10. —— **Apologia** illustr. princ. Willelmi (*sic*) princ. Avr
... ad proscript. ab. Hispaniar. rege in eum promulgatam,
adiunta est. (Leide,) 1581. pet. in-8vo. cart. f

11. —— **Apologie** ofte Verantwoordinge van Wilhelm ...
Orangien ... teghen den Ban ofte Edict ... Hier is bygev
uyt ... Hooft ... hoe den selven prince ... de souverainit.
lande ... op-ghedragen, doch ... niet aengenomen is gewo
Leeuw. 1746. 8vo. f

12. —— **Apologie** v. Prins Willem I van 1580. (M. geschi
aanteek. d. G. van Hasselt). (Arnh.) 1789. 8vo. h. l. bd. f

13. **Armade, Spaansche.** — Warachtighe relatie, overslach
jnhout der krijchs-rustinghe ofte armade, die Philippus con.
Spaignien op de rivire by Lisbon ... te samen heeft laten b
ghen ... welcke armade ... den 29n en 30n Mey (1588)
daer is afgheseylt. Wt het Spaansch. Delft, B. H. Schin
1588. 4to. cart. f

14. —— **Extract** van tghene den Coninc van Spangnien

doen voughen byde publicatie vande leste jubilee. Waerinne ... tot wat eynde den gheweldigen legher in Vlaenderen, ende de groote armade in Spagnien toegherust is. Delf, 1588. 4to. cart. f 2,—

5. **Baudartius, G.,** Memoryen; ofte cort verhael der gedenckweerdichste so kercklicke als werltlicke gheschiedenissen v. Nederland, Vranckrijck enz. 2e verm. dr. Arnh. 1624. 2 dln. M. portr. fol. ribbe bdn. f 15,—

Het werk van Baudartius is een vervolg op dat van Van Meteren, en behandeld de geschiedenis der Nederlanden van 1603 tot 1624. Het bevat vele authentieke stukken en, te rekenen van het jaar 1612, zoowel de kerkelijke als de wereldlijke geschiedenis. De geschiedenis van het 12jar. bestand is door geen ander ooggetuige zoo uitvoerig als hier beschreven.

6. **Bergen op Zoom.** — Brief van eenen Poolschen officier over de fortificatien van Bergen op Zoom, en de daar omtrent leggende sterktens. Als mede over het gedrag van den Directeur van dat Departement. U. h. Fr. d. H. Schetter. Gent, (1729). 4to. Onafgesneden. f 2,—

17. **Bergh, L. Ph. C. van den,** Proeve van een kritisch woordenboek d. Nederl. mythologie. Utr. 1846. 8vo. Pr. f. 4,20. Uitverkocht. f 3,—

18. **Bibliographie.** — Nederlandsche bibliographie. — **Abkoude en Arrenberg,** Naamregister van nederduitsche boeken uitgekomen van 1600—1761. 2e dr. Rott. 1788. — **(P. van Cleeff,)** Naamlijst van boeken van 1790—1831 in Noord-Nederland uitgekomen. Met Supplement tot 1832. 's Hage, 1832—39. — **(C. L. Brinkman,)** Naamlijst van boeken, plaatwerken enz. van 1833 tot 1849 in Nederland uitgegeven. Amst. 1858. — **(Id.,)** Naamlijst enz. over de jaren 1850—62. Amst. 1868. 4 dln. 4to. h. gr. mar. bdn. f 40,—

Zeer fraai en geheel kompleet ex. dezer verzameling. De vier deelen kompleet en egaal gebonden komen zeer zelden voor.

9. —— **Sampson Low,** The British Catalogue of books, publ. from Oct. 1837 to Dec. 1852. Lond. 1853. vol. I (General alphabet). roy. in-8vo. d. mar. f 3,50

0. —— The Publishers Circular, and General Record of Brit. a. foreign literature, 1855—67. 13 tom. 2 vol. roy. in-8vo. toile. f 5,—

1. —— The English Catalogue of books ... also of the principal books publ. in the Un.-Stat. of America in the year 1863. Lond. 1864. roy. in-8vo. d. mar. f 1,—

2. —— *Reference Catalogue of* current litterature contain. the

full titles of books now in print and on sale, with the pri Lond. 1874. 8vo. toile. f

Dit werk, bevattende den inhoud van 5 of 6 gewone b deelen, bestaat uit eene verzameling van de fondscatalogu van de voornaamste engelsche uitgevers. Een alphabetisch reg van onderwerpen, aan het hoofd van het werk geplaatst ve makkelijkt het gebruik.

23. **Bibliographie.** — Bibliografia d'Italia. Fir. 1868. 2 vol. in-8vo. br. f

24. **Blades, W.**, Life a. typography of William Caxton, lands first printer, with evidence of his typographical conne with Colard Mansion. Lond. 1861—63. 2 vol. Av. portr. facsim. gr. in-4to. d. mar. f

Zeer fraai exemplaar van dit voortreffelijk werk, versier eene menigte facsimiles van lettersoorten enz. door Caxto bruikt.

25. **Bourchier, T.**, Historia ecclesiastica de martyrio fr ord. Minorum D. Francisci de Observantia, qui partim in A partim in Belgio sub Principe Auriaco, ... passi sunt. In 1583. — Historia passionis novorum. in Germaniae Inf Provincia martyrum Ord. Scti Francisci, a rev. P. Flo Leydano coll. Ib. 1582. 1 vol. 12mo. rel. anc.

26. **Breda.** — l'Ordre et l'estat général du siége de la vi Breda, et de tout ce qui s'est nouvellement passé deuant contre les forces du Cardinal Infant d'Espagne. Par l'armée Estats d'Hollandes et Prouinces vnies, sous la conduite (du) d'Orange. Par. 1637. pet. in-8vo. br. Een wormsteek i onderrand.

Hoogst zeldzaam stukje, bevattende eene zeer nauwk beschrijving van het plan der belegering.

27. **Breysig, J. Th.**, De continuato Fredegari scholast. Chr Berol. 1849. 8vo. br.

28. **Brief** ghesonden by ... Leycester ... 1587 aenden H ende Regeerders vande steden der Ghevnieerde Prouincien. 1587. 4to. Bevlekt.

29. **Brielle.** — **W. Hoyer**, Herdenckinge der voorige en eyndigende eeuw der ael-oude ende herstelde Hollandtsch heydt. Toege-eygent ... 's landts patriotten in den Briel. 1672. 4to. cart.

Komt niet voor in de verzamelingen van de HH. Mul *Meulman.*

am Canticorum, reproduced in fac-sim. from the
ius copy in the British Museum, with an historical a.
aphical introduction bij Ph. Berjeau. Lond. 1860. fol.
f 20,—
16 gefacsimileerde platen.

gue of the damages for which the English demand
from the United Netherlands. As also a list of the
actions, and pretenses for which those of the Vnited-
ds demand reparation and satisfaction from the English.
34. 4to. cart. f 3,—

n, Symbolique du droit, précéd. d'une introd. sur la
droit primitif. Par. 1847. 8vo. br. f 2,75

ianissimus Christianandus, or reason for the re-
f France to a more christian state in Europ. Lond.
. cart. f 3,50

C. G., Observationes crit. in Platonis Comici reliquias.
40. 8vo. br. f 1,—

ue des royaumes. Sur le projet fait en France, qu'il ne
n Roy, une Loy et une Foy. (Fr. et Holl.) In 't licht
loor J. Wendland. S. l. et d. (c. 1673). 4to. cart. f 1,50

rsations-Lexikon für Bildende Kunst, herausgeg. von
u. L. Clasen. Leipz. 1843—57. Bd. I—VII, 1—4. (A.
nsbücher). toile. 8vo. f 10,—
dit belangrijke en uitvoerige werk wordt de voortzetting
gemoet gezien.

M., Histoire de Louis II de Bourbon, prince de Condé.
e qui s'est passé en Europe depuis 1640—1686. 3e éd.
, 1748. 2 tom. 1 vol. 4to. d. v. f 1,50

us, G., Historia Quakeriana . . . in quib. praesert.
ipsorum praecip. antecessoribus et dogmatis etc. Ed. 2a.
96. pet. in-8vo. d. v. f 1,75

de la, Constitutions des princip. états de l'Europe, et
Unis de l'Amérique. 3e éd. Par. 1793. 5 vol. 8vo. cart. f 6,—

ration de Son Altesse (Ferdinand) tovchant la guerre
ance. Brux. 1635. 4to. cart. f 3,50

rtes, R., Opera. Amst. 1656—1701. 8 vol. 4to. vél. f 14,—
cip. philosoph. Amst. 1685. — Passiones animae. Ib.
— Meditationes. C. Append. Ib. 1685. — Tract. de
. Amst. Elzevier. 1677. — Epistolae. Ib. 1668—83.—
la. Amst. 1701. — De formatione foetus. L. B. Elzevier.
— Musicae compend. Amst. 1656. — Ajouté: Clauber-
Physica *de ente. Ib. 1664.*

42. **Description** of the Seven United Provinces of Neth Lond. 1673. 4to. cart.

Hoogst zeldzaam stukje, bevattende eene beschrijving land, zijne voortbrengselen, handel, gebruiken, wetten en kaart, die er bij schijnt te behooren, ontbreekt.

43. **Deventer.** — Ordinantie vā der Wacht by Burgerm vnd Raedt der Stadt van Deuenter opghericht, tot bewa der seluer Stadt. Ghepubliciert op den XV Februarij. Anno Deuenter, S. Steenberghen. Z. j. (1579). 4to. Onafgesneden eene wormsteek in de randen.

Oorspronkelijke druk van dit eerste Reglement uit door het stedelijk bestuur van Deventer, na het vert spaansche bezetting. Op den titel eene houtsneds voors een gezicht op de stad, waaronder haar wapen en een

44. **Discovrs** svr la rencontre de temps et des affaires, par vn vievx cavallier francois a Mgr. le duc d'Orléans. (I, *le Régent*). Brux. J. Peperman. S. d. (c. 1670). 4to. rogné.

45. **Ducange, C. du Fresne,** Glossarium ad scriptores et infimae latinitatis. Francf. 1681. 3 vol. fol. vél. cdé.

46. **Dumont,** Fragmens généalogiques. Gand, 1862. 6 v pl. d'armoir. pet. in 8vo. br.

Herdruk van een hoogst zeldzaam werk, die ook ree verkocht is.

47. **Edict, Eeuwich,** ende ghebodt opt accoort ghedaen, t Johan van Oosteurijck ... ende de Generale Staten va landen van herwaerts ouere ... om die troublen inde selu ... neder te legghen ende appeyseren. Ghedruckt int j 1577. 4to. cart.

48. **Edict.** — Ewiges vnd bestendiges Edict, des beschl vnnd verwilligten Vertrages, zwischen Joan de Austria .. der Gemainen Ständen der Niderlanden ... zu Abstelling ... entstandenen Vnruhen vnd Empörungen. Augsp. 157 demi mar.

Zeer fraai exemplaar van de hoogduitsche vertaling v tekst van het « Eeuwig Edikt.»

49. **Erklerung** des guten willens vnd der Vätterlichen K. M. zu Hispania, zu seinen Nidderländischen Vasallen . der Staten Proposition, 1 Junij 1579 ... zu Cölln vbe Cöllen, 1579. 4to. cart.

50. **Exhortation** faite par l'archiduc d'Austrice ... aux *geueraux*, l'onzième d'Avril 1579. Anv. (1579). 4to. cart.

ion. — A seasonable expostulation with the Nether-
g their ingratitude *to*, and the necessity of their
i the common wealth of England. Oxford, 1652.
f 5,—

u, K., Geschichte der Buchdruckerkunst in ihr.
Ausbildung. Leipz. 1840. 4to. toile. f 7,—
ɜr vele platen, facsim. enz.

nt, Dalhem et Rolduc. — Acte de non pré-
ːcord d'accommodement des differents touchant le
s de F., D. et R., Outremeuze, faict et conclu 26
re l'Ambassadeur d'Espagne et les Estats Génér. La
4to. cart. f 3,50

Beschreibung einiger typographischen Seltenteiten,
ur Enfindungsgeschichte d. Buchdruckerkunst. Mainz,
5 pts. 1 vol. Av. facsim. 8vo. br. (f. 6,75). f 3,25

'rançaise. — Très hvmble et très importante
u Roy (Louis XIV), sur la remise des places mari-
dres entre les mains des Anglois. S. l. et d. 4to.
f 3,50

l-boek, Nieuw, waarin begrepen is den gantschen
ederlanden, beginnende A°. 1564 uit alle oude
en bijeenverzameld enz. Op nieuw verzam. (en met
H. J. van Lummel. Utr. (1874). 8vo. h. bd. f 3,90
ıve is meerendeels bewerkt naar de oudste druk der
ige uitgave, in 1616 te Amsterdam bij G. van
chenen.

ı Endegeest, Het hoogheemraadschap van Rijn-
gen. 's Hage, 1871. 2 dln. 8vo. (f 8,—). f 3,50

F. G., Index rarissimorum aliq. libror. MSS.
typis descript. quos habet bibliotheca publ. Nori-
b. 1846. Av. facsim. gr. in-4to. cart. f 2,50

. Y., Origine des lois des arts et des sciences, et
ès chez les anciens peuples. 6e éd. rev. et corrig.
vol. 8vo. d. veau. f 2,50

el, Th., Dissertatio de jure praecedentiae. L. B.
. 8vo. vél. f 3,—
.nnales blz. 138 N°. 286. Exemplaar op groot papier.

el, J. F., Maris liberi vindiciae adv. P. B.
. 1652. 4to. br. Zeldzaam. f 1,25

l. Stafmaker, Tsamensprekinghe van verscheydē
ıdelende vanden tocht . . . (van) Mauritz van Nas-

souwen ghedaen heeft in Brabandt, desen jaere 1602, tot veroueren der stercke stadt Grave enz. Z. pl. 1602. 4to. cart. f 2

63. **Grim, E.,** Pauselicke heiligheit, d. i. cathol. ende authen vertoogh, dat Johannes, gemeenlijck paus Jutte genaemt, vrouwe geweest is. Wesel, 1635. 2 dln. 1 h. bd. 4to. Een wei met water en worm. f 2,

64. **Hain, L.,** Repertorium bibliographicum, in quo libri om ab arte typogr. inventa usq. ad ann. MD typis expressi recens tur. Stuttg. 1826. 4 tom. 2 vol. 8vo. d. mar. (f 38,—). f 15

65. **Harrebomée, P. J.,** Spreekwoordenboek der Nederlands taal. Verzameling van Nederl. spreekwoorden en spreekwoordeli uitdrukkingen van vroegeren en lateren tijd. Utr. 1858—70. 3 d 8vo. cart. (f 31,—). f 22,

66. **Hassler, K. D.,** Buchdrucker-Geschichte Ulm's ... M. Faksimile eines d. ält. Drucke und artistischen Beilagen, beso z. Geschichte d. Holzschneidekunst. Ulm. 1840. Av. pl. faci gr. in-4to. cart. f 2,

67. **(Heere, L. de,)** Beschrijuinghe van het ghene dat vertoo wierdt ter incomste van ... den Prince van Orangien binnen . Gheudt, 19 Dec. 1577. Gedruckt int jaer ... 1578. 4to. cart. f 30,

Zeer fraai exemplaar van dit hoogst zeldzame werkje van d bekenden vlaamschen schilder, hetwelk zóó zeldzaam is gew den dat de Maatschappij der Vlaamsche bibliophilen het, eene curiositeit van den eersten rang, in 1852 liet herdrukk in 36 exemplaren, alleen voor hare leden.

68. **Heirtocht** met diversche batalien: geschiet onder het beh vanden ... grave van Mansveldt ... ende ... Christiaen v Bruynswijck. Na de copye van Breda, voor Pieter vanden B (1622). 4to. cart. De kaart ontbreekt. f 1,

69. **Hering, J. H.,** Tafereel van harde winters enz. Amst. 1785). M. pl. en krt. 8vo. h. l. f 0,

70. **Heymans, A.,** De ecclesiastica libror. alior. scriptor. in Bel prohibitione disquisitio. Brux. 1849. 8vo. br. f 1,

71. **Histori** oft pracktycke der dieven. Utr. Wed. E. Snellae Z. j. (c. 1680). 12mo. h. bd. f 2,

Aan het einde een „Gielers Vocabulaer". Dit zeldzame wer bevat de geschiedenissen van de meest beruchte schelmen gauwdieven.

72. **(Hultman, C. G.,)** Bibliographische zeldzaamheden. 's Bos 1818. 8vo. f 1,

73. **Huyge van Bordeus,** Ein Niederländisches Volksbuch, h *ausgeg. von* F. Wolf. Stuttg. 1860. 8vo. br. Niet in den handel. f 1,

Interest, The, of England in the present war with Holland. nd. 1672. 4to. cart. f 3,50

Hoogst zeldzaam stukje, bevattende de hevigste uitvallen, en de hatelijkste, meestal leugenachtige aantijgingen tegen Nederland en zijn bestuur.

(Jonckbloet, W. J. A.,) Physiologie van den Haag. Met t 18e hoofdstuk. — **(E. W. van Dam van Isselt,)** De Phy- ologie van den Haag, bekeken door een buitenman. 's Hage en mst. 1843, 44. 2 stn. M. houtsn. 12mo. f 2,50

Justificatie van ... Don Antonio, coninck van Portugael, opende d'oorloghe die hy ghenootdruct is teghens den coninck n Spaignien te vueren, om in zijn conincrijck wederom ghestelt werden. Met eene ... historie van allet'ghene dat deshaluen eschiet is, tot den jare 1583. Dordr. 1585. 4to. cart. f 2,—

Klagt-boeck, Groot, inhoudende veele recreatieve exempe- n ende deughdelijcke vermaninghen, uyt veele vermaerde histo- ien ende gheleerde philosophen boecken vergadert. Van nieuws rsien ende verbet. Amst. 1680. Met houtsn. kl. 8vo. h. h. bd. e titel opgeplakt. f 2,—

Kwakers. — De duivel verandert in een Quaeker, ofte de doemlijke, duivelsche en vervloekte leeringen ... van die booze driegers, genaamt Quaekers ... int byzonder van Jak. Nayler, roer-vink van die secte ... die verklaarde Godt te zijn ... als Godt wiert aan-gebeden, van zijne godlooze discipelen te ristol. U. h. Eng. Utr. 1657. 4to. cart. f 2,—

Lambinet, P., Recherches histor., littér. et crit. s. l'origine l'imprimerie ... particul. dans la Belgique. Brux. 1798. Av. . et portr. 8vo. br. f 2,25

Ledeboer, A. M., Notice bibliographique des livres imprimés vant 1525, conservés dans la bibliothèque publique de Deventer. ev. 1867. 8vo. toile. f 2,50

Exemplaar op zwaar papier.

Leiden. — J. Fruytiers, Corte beschrijuinghe van de strenghe belegheringhe ende wonderbaerlijcke verlossinghe der stadt Leyden ... door ... Guiliamme van Nassou ... onder het gheleyde van ... Loijs van Boysot, op den derden Octobris wonderbaerlick gespijsighet ende verlosset. Verbetert ende vermeerdert. Delft, 1577. 4to. cart. f 10,—

Hoogst zeldzame tweede druk. Zie Oude verhalen, enz. uitgeg. d. Prof. R. Fruin. *'s Hage, 1874.*

82. **Leigh, E.,** Critica sacra i. e. observatt. in omn. radices, vel primitivas voces Hebraeas V. Test. Amst. 1688. fol. vél. edé. f 2,50

83. **Lenormant, F.,** Manuel d'histoire ancienne de l'Orient jusqu'aux guerres médiques. 6e éd. Par. 1869. 3 vol. 8vo. br. f 2,50

84. **Letter** to a gentleman, in answer to a late book, entitled, A discourse concerning the period of humane life. Lond. 1677. 4to. cart. f 2,—

85. **Lettres** de la Ser. Infante et d'autres, touchant les actions du comte Henry de Bergh. Brux. 1632. 4to. cart. f 2,—

86. **Lettres** interceptes dv Contador Alonso de Curiel av Prince de Parme. Par lesquelles on peult manifestement descouvrir les faul et doubles traits, dont l'Espagnol tasche d'abuser ceux de pardeça, pour les armer contre leur patrie. Anvers, 1579. 4to. cart. f 3,—

87. **Liedekens, Veelderhande,** ghemaeckt uyt den Ouden ende Nieuwen Testamente, die voortijdts in druck zijn uyt-ghegaen, enz. — **Sommige nieuwe schriftuerlycke liedekens en** Haerl. 1637. 2 dln. 1 oude bd. 8vo. Een weinig met water. f 4,—

88. **Malines, Grand Conseil de.** — Sentence contre le comte Henry de Bergh. 1634. Arrests contre le Prince d'Espinoy et Ch. de Pienne. 1635. Arrest contre Fr. Jean Leger. 1636. Arrest contre le comte de Hennin. 1636. Arrest contre le comte d'Egmont. 1629. 5 pts. 1 vol. 4to. f 8,—

Al deze stukken zijn gedrukt door H. Jaye te Mechelen.

89. **Mander, K. van,** Gulden Harpe. Inhoudende al de geestelycke liedekens die bij K. V. M. gemaeckt, ende voor desen in verscheyden boecxkens uytgegaen zyn... Als mede het Brood-huys, met eenige nieuwe liedekens vermeerd. Amst. 1626. kl. 8vo. cart. Bevlekt en een weinig met worm. f 3,50

90. **Mantua,** Epitoma virorum illustr. qui vel scripserunt, vel jurisprudentiam docuerunt in scholis, et quo tempore etiam floruerunt. Pat. 1559. pet. in-8vo. cart. f 2,50

91. **Marnix v. St.-Aldegonde, Ph. van,** Ondersoeckinge en grondelycke wederlegginge der geestdryuische leere, aengaende het geschrevene Woirt Godes enz. 's Hage, 1597. kl. 8vo. cart. f 7,—

Zeer zeldzaam; eenige aanteekeningen in zeer oud HS. op de randen.

92. —— Verantwoordinghe vã Sebastiaen Franck, jegens de onwaerachtighe beschuldinghe, hem ... opgedicht bij Ph. van Marnix *v. St. Aldegonde*, in zijn boecxken ... Ondersoeckinge ... vande

ıe leere. Z. pl. en j. ('s Hage, 1597?) kl. 8vo.
f 5,—
zonder plaats en jaar, duiden de typen aan dat dit
ıcheen bij den drukker van het voorgaande, Aelbr.
:oon. Ook dit boekje komt zelden voor. Eenige
ʒen in oud HS. op den titel.

St.-Aldegonde, Ph. van, Ontschuldinghe ge-
ischer wijse ... Op een schimpschrift uytghegheven
... sick geuende den naem van een duytsch edel-
atyf oft tegenuergift enz. Wt den Fransoischen ...
. Leyd. J. Paedts Jacobsz. 1599. 8vo. cart. f 10,—
: Apologie van Marnix komt zeer zelden voor. Met
ːekeningen in zeer oud HS. op de randen, en eene
ısteek in de laatste bladen.

, **G.,** Origines typographicae. H. C. 1765. 2 tom.
ırtr. et pl. 4to. vél. cdé. f 3,50

Dictionnaire étymologique de la langue française.
ıgm. des étymologies de Huet, le Duchat, de Vergy
et augm. p. A. F. Jault. Auquel on a ajouté le
es termes du vieux françois, ou trésor des recherches
ʒauloises et franç. de Borel, augm. des mots oubliés.
vol. gr. in-fol. cart. non rogné. f 10,—

J. von, Friedrich I Kurfürst von Brandenburg, u.
aus dem Leben der Markgrafen von Brandenburg,
en des Plassenburger Archivs bearbeitet. Berl. 1850.
et facsim. gr. in-8vo. toile. (f 9,—). f 4,50
ɔand, als medaillon, een zeer fraai loodkleurig facsi-
.ef, van een zeer oud zegel.

J., De historia SS. imaginum et picturarum pro
. contra abusus ll. IV. Oratio de Agnus Dei et al.
N. Paquot. Lov. 1771. 4to. veau. f 3,50

, Storia della rivoluzioni della Chiesa d'Utrecht.
7. 3 tom. 8vo. br. f 4,50
ıkelijke uitgave.

of the late terrible and bloody murther of Sr.
Godfrey, who was found murthered the 17th. Oct.
ːar Primrose-Hill. Printed bij N. T. 1678. 4to.
f 2,—

I. A., Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van
ɔr onuitgegeven oorkonden opgehelderd en bevestigd.

Arnh., 's Hage, 1830—75. 6 dln. 8 bdn. gr.-4to. (f 86,—). f 50,—
Ieder deel bevat uitvoerige registers der in de oorkon
voorkomende namen van plaatsen en personen. Het laatste de
loopende tot 1538, het einde de regering van Karel van Egmon
is uitgegeven door Mr. L. E. Lenting.

101. **Observador Hollandez**, ou segunda (3a et 4a) carta
a Mons. H.** Da Haye sobre o estado presente dos negocios
Europa. (1755). Traduz. da lingua Franc. na Portug. p. A. J.
Miranda et Silveira. Lisb. 1758. 3 pièc. 1 vol. 4to. cart. f 4,

102. **Oomkens Jzn., J.**, Bouwstoffen tot eene geschiedenis
de boekdrukkunst en den boekhandel in Groningen. 2e verm.
Gron. 1864. 8vo. linnen. f 1
Op glacé-papier gedrukt.

103. **Pardessus, J. M.**, Us et coutumes de la mer, ou collect
des usages maritimes des peuples de l'antiquité et du moyen
Par. 1847. 2 vol. 4to. br. f 12

104. **Perez, A.**, Cort begryp vande stucken d. geschiedenissen
Ant. Perez, onlancx verdreven secretaris van ... Philips de tw
enz. Wt h. spaensch d. J. Bijl. Herdr. ende verbet. 's Ha
1596. 4to. cart. f 4,
Tweede uitgave van eene verkorte hollandsche vertaling
Relaciones, door Perez zelf geschreven, en in 1594 door
te Londen uitgegeven, onder het pseudoniem Raph. Peregri

105. **Poudroyen, C.**, Catachisatie ... d. i. Onderwysinge
de leere des Christelicken Cathechismi. 4e dr. Dordr. 1662.
8vo. h. bd. f 2,—
Merkwaardig en berucht boekje, wegens de vele vreemde
drukkingen die daarin voorkomen.

106. **Praet, J. van**, Essais sur l'histoire polit. des derniers siècl
2e éd. Brux. 1867—74. 2 vol. 8vo. br. (f 7,50). f 4,—
Préface. — Les ducs de Bourgogne. — Charles V. — Phi
lippe II et le Taciturne. — Richelieu. — Guillaume III. —
Le Traité d'Utrecht etc. — La régence. — La France
l'Angleterre d'après la paix de Hubertsbourg.

107. **Psalmen, Hymnen u. Gebete, Mittelniederländisch**
... herausgeg. v. K. Regel. Gotha, 1864. 4to. cart. f 1,

108. **Puy de Montbrun, E. H. J. du**, Recherches bibli
graph. sur qq. impressions néerlandaises du 15e et du 16e siècl
La Haye, 1836. Av. figg. xylograph. 8vo. br. Epuisé. f 2,—

109. **Raemdonk, J. van**, Gérard Mercator, sa vie et ses oeuvr
St.-Nicol. 1869. roy. in-8vo. br. (f 6,—). f 4,
Dit werk bevat niet alleen eene uitvoerige levensbeschrijving

maar tevens eene genealogie, en eene lijst der werken van den beroemde wiskundige en cartograaf.

Rapport ... aang. de alsnog hier te lande vigerende wetten n verordeningen van franschen en anderen oorsprong. 's Hage, 850, 51. 2 dln. fol. f 4,—

Dit hoogst belangrijk Rapport werd opgemaakt door de HH. L. Metman, A. de Pinto en Olivier.

Ravillac redivivus, being a narrative of the late tryal of r. J. Mitchel a Conventicel Preacher, who was executed the th of Jan. ... for an attempt which he made on the ... archschop of St. Andrews ... Annex. an account of the tryal of t most wicked Pharisee Major Thomas Weir, who was executed r adultery, incest and bestiality. Lond. 1678. 4to. cart. f 3,50

Recit, Vray, comment G. J. Ledenberch, secrétaire des gnrs Estats de Hollande, qui soy mesme s'est tué à la Hay t (*sic*) en prison. Jouxte la copie imprimée en Anvers, chez Verhouen. 1618. 4to. cart. f 2,75

Dit hoogst zeldzame stukje, aan het einde geteekend V. Z. . M., en bevattende een bericht aangaande den zelfmoord van edenberg, ontbrak in de verzamelingen van de HH. Muller en Meulman.

Requisicion an syner Excellençion dem Herrn Grave zu nes, Goubernator uber der Provinçion des Lants und Sticht echt, und Generaal Tzuygmeyster. S. l. et d. (c. 1673). 4to. f 2,50

Hoogst zeldzaam stukje in Westfaalschen tongval, aan het einde geteekend: Zoolingen. Op de 1e blz. staat als kantteekening:

-'t Is een compliment, van een vreemde vent,
Blijft in advys, of een vreemde vent, mag zijn regent,
Daer hy is een Munstersche proponent:

Researches, Asiatick, or transactions of the Society instituted Bengal, for inquiring into the history and antiquities, the , sciences and literature of Asia. 5th. ed. Lond. 1806—18. vol. Av. pl. 8vo. cart. f 20,—

Deze verzameling is niet alleen belangrijk voor de kennis der aardrijks-, geschied- en oudheidkunde, voor die der godsdiensten, kunsten en voortbrengselen van verschillende deelen van Azië, maar ook inzonderheid voor die der oostersche talen. Een systematisch Register in HS. is aan het exemplaar toegevoegd.

Remonstrance faite à Mess. les Deputez des Estats Géné- le 9 Janv. 1580, par Mons^{gr}. le Prince d'Oranges. Anv. van den Rade. *S. d. (c. 1580).* *4to.* cart. f 2,—

116. **Remonstrantie** by forme van discours . . ·. inhouden
taphium op de doot des . . .· Prince van Oraingien. Del
4to. cart.

Zeer fraai exemplaar van dit hoogst zeldzame werkje,
men kan raadplegen Bor II. 522. De schrijver teel
J. K., begon zijn geschrift te Kampen en voltooide het

117. **Reume, A. de,** Recherches historiques, généalog
bibliographiques sur les Elzevier. Brux. 1847. Av.
facsim. 8vo. Uitverkocht.

118. **Rodriguez, J. F.,** Nieuwe Dictionaris om te leere
derlandtsche ende Spaensche talen. t'Hantw. C. J. Tr
1634. 4to. h. bd.

Zeer zeldzaam. De samensteller was „Soldaet ende
meester op het casteel van Antwerpen."

119. **Savigny, F. C. von,** Geschichte des Römischen R
Mittelalter. 2e Ausg. Hdlb. 1834. 6 vol. 8vo. br. (f 38,—).

120. **Scheffer, J. H.,** Het geslacht van Hogendorp, va
eeuw tot op heden. Rott. 1867. M. portr., een groot
goud en kleuren, en 40 kleinere wapens. 8vo.

121. **Schenkenschans.** — Warachtighe nieuwe tydinge
groote verraet dat daer gheweest is op Schencken-Sha
noch van een verrader die gelt ontfangē heeft om syn Pr
te deursteken enz. Arnehm, W. Jansz. 1604. 8vo. in-4
hangen.

122. **(Schinkel, A. D.,)** Handschriften en oude drukken
belen) zijner verzameling. 's Hage, 1853. M. facsim. 8vo. lin

Slechts 150 exemplaren gedrukt.

123. **Schneidawind, F. J. A.,** Der Krieg Oesterreic
Franckreich, dessen Alliirte und den Rheinbund in 1809.
1845. 3 vol. 8vo. br. (f 8,—).

124. **Schueren, G. van der,** Theutonista of Duytschle
geg. d. C. Boonzajer, met voorrede van Clignett. Leid. 1804. 4t

Van dit, voor de kennis der oude nederduitsche ta
belangrijk, nederd.-lat. woordenboek werden slechts
gedrukt.

125. **Schlegel, F. von,** Philosophie der Geschichte. Wien
2 vol. 8vo. br.

126. **Sclopis, F.,** Histoire de la législation italienne.
l'Ital. p. Ch. Sclopis. Par. (c. 1862). 3 vol. 8vo. br.

127. **Sendbrief** in forme van supplicatie aen die C. M. va
gien: van wegen des Princen van Orangien, der Staten v

landt ende Zeelandt enz., die haer van des hertoghen van Alba ende der Spaengiaerden tyrannie ... verdrucket ende vervolghet vinden. Aenwijsende den rechten oorspronck van alle teghenwoordige beroerten in dese landen. Dordr. 1573. 4to. cart. f 4,—

8. **Servetus, M.,** Van de dolinghen inde Drievuldigheid. U. h. lat. door R. T. (Reinier Telle). Z. pl. 1620. 4to. h. bd. f 3,50

Fraai ex. van deze zeldzaam voorkomende hollandsche vertaling van het hoofdwerk van M. Servet. De vertalingen van eenige andere traktaatjes van denzelfden schrijver, die volgens den titel van het bovenstaande werk hierbij zouden worden gevoegd, zijn nooit verschenen. Zie over den vertaler o. a. Brandt, Hist. der reformatie. III. 193.

9. **Shrewsbury.** — Private and original correspondence of Ch. Talbot, duke of Shrewsbury, with king William, the leader of the Whig party etc. From the family papers ... publ. by W. Coxe. Lond. 1821. Av. portr. 4to. d. veau. f 7,—

Vooral het 7e hoofdstuk (blz. 316—382), getiteld: Negotiations and correspondence relat. to the peace of Ryswick, is hoogst belangrijk voor de geschiedenis van Nederland onder Willem III.

0. **Staring, W. C. H.,** De bodem van Nederland. Haarl. 1856. 2 dln. Met kaart. 8vo. Uitverkocht en zeldzaam. f 12,50

1. **State, The present,** of Christendome and the interest of England, with a regard to France. Lond. 1677. 4to. cart. f 3,50

2. **Stockmeyer, I.,** u. **B. Reber,** Beiträge zur Basler Buchdruckergeschichte. Bas. 1840. roy. in-8vo. br. f 3,—

Versierd met een groot aantal facsimiles van boekdrukkersmerken in houtsnede.

3. **St.-John, H.,** The Indian Archipelago; its history and present state. Lond. 1853. 2 vol. 8vo. toile. f 4,—

4. **Styna, J. de,** Speculator. abbreuiatus, al. Speculum abreviatum, c. var. libell. et instrument. in judicijs. q. in contractib. occurrent. etc. (Francf.) 1511. fol. veau anc. f 3,50

Een zeer fraaie rand in houtsnede om den titel.

5. **Tesoro** de novelistas Españoles antiguos y modernos, con una introduccion y noticias de Eug. de Ochoa. Par. 1847. 3 vol. 8vo. veau. f 7,50

Bevat eene bloemlezing uit de werken der beste spaansche novellisten van vroegeren en lateren tijd.

6. **Teufel, Der Grosse und Weisse.** ... Darstell- u. Anweisung dass der Köning in Franckreich, nicht durch die gewalt der Waffen, sondern durch bosshafftige Anleit- und Führung des Jan de Witt ... so viele Städte u. Festungen dess Vereinigten

Niederlands unter seinen Gehorsam bekommen enz. S. l. 167
4to. cart. f 2,–

137. **Thévenot-Dessaules**, Dictionnaire du Digeste. Rev. augm. p. Lesparat et Dussans. Par. 1808. 2 vol. 4to. d. veau. f 2,

138. **Tollenaer, A.**, De voor-looper, wegens de ontdeckinge diversche seer schadelycke en schandelycke ... landtverraders landtverraderessen, in Hollandt ende West-Vrieslandt, ende ... ... middelen om van alle de selve voor altijdt verlost te werd enz. 's Hage, 1674. 4to. cart. f 2,–

De »landtverraders ende landtverraderessen" zijn de fran geweven stoffen, en de fransche modes.

139. **Twente.** — Cort verhael vande heerlycke victorie vant overen ende innemen der steden van Enschede, Oldenzeel Oetmaerssen, gheleghen inde Twente. Delf, (1597). 4to. cart. f 1,

140. **Udemans, C.**, Nederlantsche Tragi-Comedie, vertoonende gewoel der voorledene, en tegenwoordige oorlogen van de V eenichde Nederlanden. Z. pl. 1652. 4to. cart. f 2

C. Udemans, een zeeuwsch dichter, geboren te Bergen Zoom, tijdgenoot en vriend van J. Cats, trachtte in het venstaande werk en in zijne andere gedichten dezen na te v gen. Zie over den dichter Ermerins, Zeeuwsche oudheden. (Vere) blz. 191.

141. **Unie** ofte Vereeninghe vanden landen van Hollandt Utrecht ... ghemaeckt by Keyser Kaerle inden jaere 1534. D 1587. 4to. cart. f 2,–

142. **Usurpation, The Dutch**, or a brief view of the beha viour of the States-Gener. of the Unit.-Provinc., towards the K of Great Britain: with some of their cruelties and injustic exercised upon the subjects of the English nation. Lond. 167 4to. cart. f 2,5

143. **Verhaal, Getrouw en naauwkeurig**, van 't schrik lijk treurspel onlangs uytgevoert tot Thoorn, in Pools Pruisen, door het overleg en aanstooken der Jesuiten. U. h. Eng. Amst. 1725. 4to. Onafgesneden. f 1,7

144. **Verhael** vande moort, ghedaen aenden persoone des ... Prince van Oraengien. Delf, 1584. 4to. cart. f 1,–

145. **Verhandeling** van de klokken en het klokken-spel, waar in behalven de opkomst van het klokkenspel, alles wat omtrent de klokken aenmerkelijk is ... Benevens van de oudheid, gebruik, misbruik en doopen der klokken, als ook van zoogenaamde won*der-klokken*. Utr. 1779. M. pl. 4to. Zeer zeldzaam. f 1,5

CATALOGUS

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

LIEDERENBOEKJES EN WERKEN MET MUZIEK.

146. **Ampzing, S.,** Het Hooglied ... in Nederd. rijm. Haerl. 1629. M. muz. 4to. cart. f 2,—

147. —— De Christen-Hoog-tiiden: ryms ende sangswijse. Haerl. 1631. kl. 8vo. h. bd. f 2,50

Vele liederen met de muziek. Hierbij gebonden: S. Ampzing, Bibels-Tresoor. Haerl. 1631.

148. **Auszug** aus dem Choral-Buch der evangelischen Brüdergemeine, d. C. A. K. Stolp. (c. 1857). 140 muziekblz. 4to.-obl. cart. f 1,50

149. **Ban, J. A.,** Zangh-bloemzel, d. i. Staeltjes van den zinroerenden zangh; Met dry stemmen, en den gemeene-grondstem. Neffens een kort zangh-bericht. (*Hooghstem*). Amst. L. Elzevier. 1642. M. muziek. 4to. f 7,50

Zeer fraai ex. van een hoogst zeldzaam voorkomend werkje, inhoudende 38 liederen van Hooft, Huygens en van den samensteller, met de muziek.

150. **Bolognino, H. G.,** Gheestelycken Leevwercker, vol godtvruchtighe liedekens ende leyssenen. Antw. 1645. M. muziek. 8vo. cart. f 7,50

Zeer zeldzaam voorkomende verzameling. De melodiën zijn meerendeels die van oude fransche liederen.

151. **Camphuysen, D. R.,** Stichtelycke Rymen ... Op nieuws oversien ende vermeerd., oock de noten van druck-fouten gecorrigeert. Haerl. 1645. M. muz. 16to.-obl. h. bd. f 4,—

152. —— Hetz. werk. Amst. 1647. M. pl. en muziek. 4to.-obl. h. h. bd. f 8,—

Zeer fraai ex. der *beste uitgave;* met het portret.

153. **Camphuysen, D. R.**, Hetz. werk. Op veele, zyn i
van d'ouwde, nieuwe zangen gemaeckt; en alle gecompon
te zingen en speelen, met twee stemmen, d. J. Butler.
1652. 2 dln. M. muz. gr. 4to. h. bd.

De beide dln. te zamen (*Tenor* en *Bassus*) komen zeld

154. —— Hetz. werk. Alle de liederen op noten, en op twee m
sleutel gestelt, en met veel oude en nieuwe voyzen, ook in h
deel, vermeerdert. 15e dr. Amst. 1675. M. muz. 12mo. h. b

155. —— Hetz. werk. Met vele nieuwe wijzen vermeerdert.
Amst. 1685. M. muz. 12mo. h. bd.

156. —— Hetz. werk. Geheel op noten gebragt; en gestelt
tels om te zingen, en te spelen op allerhande instrumenten
vermeerd. met eenige nieuwgecomponeerde wijzen, door
thieu. Rott. 1688. M. muz. kl. 8vo. fr. bd.

157. —— Hetz. werk. Geheel op nooten, na de voyzen van
leeuw. Amst. 1713. M. muz. 12mo. h. bd.

158. —— Uytbreydingh over de Psalmen, naar Marot en
... Hier zijn bygevoeght de Loff-sangen, gerijmt door C.
heel op musyck-noten, en een bovensanghs sleutel, doo
Leeuw. Amst. 1662. M. muz. 12mo. fr. bd.

159. —— Hetz. werk. Amst. 1715. M. muz. 12mo. fr. bd.

Hierbij gebonden: D. R. Kamphuyzens Stichtelyke
Met veele wyzen op nieuws vermeerdert. Amst. 1713.

160. **Coornhert, D. V.** — **Boëthius**, Van de vertroost
wijsheid. U. h. Lat. d. D. V. Coornhert. Amst. 1616.
kl. 8vo. fr. bd.

Hierin eene vertaling in dichtmaat naast die in pr
eerste met muziek.

161. **Digtstukjes, Stichtelijke**, v. H. van Alphen, op
gebragt d. F. Nieuwenhuysen. Utr. 1788. 4to. cart.

Bevat 12 liederen, met de muziek voor 1 stem, en
geleiding van piano.

162. **Feith, Rh.**, Romanzes, op muziek gebracht d. C. F.
Haarl. 1787. M. muz. 8vo.

163. **Geuzeliedjes, Twaalf**, met de oorspronkelijke w
welke ze in den Spaanschen tijd door onze vaderen gezong
den, voor zang en klavier door A. D. Loman. Amst. 18
muz. roy. 8vo.

164. **Gesangen, Heylige.** U. h. Frans vert. Zijn acht
voegt de Bedenckingen van A. M. Schurman over de to
van Christi koninckrijk. Amst. 1683. M. muz. kl. 8vo. h. b

. **Gezangen, Christelijke,** en liederen. Haarl. 1804. M. muz. 12mo. f 1,—

Kerkliederen bij de Doopsgezinde gemeenten in gebruik.

6. **Gezangen** ten gebruike der Doopsgezinde Gemeente te Amsterdam. Amst. 1820. M. muz. 4to. h. fr. bd. f 0,75

7. **Gezangen** in gebruik bij de aartsbroederschap d. H. Familie. 2e dr. Amst. 1869. M. muz. kl. 8vo. cart. f 0,50

8. —— Hetz. werk. 7e dr. Amst. 1873. M. muz. kl. 8vo. f 0,50

9. **Gherardi,** Théâtre italien, ou recueil de toutes les comédies et scènes françoises, jouées par les comédiens italiens du Roy. Éd. revue, corrig. et augm. Avec tous les airs qu'on y a chantez, gravez, notez avec leur basse continue chiffrée. Amst. 1701. 6 vol. Av. pl. et mus. pet. in-8vo. veau. f 3,50

0. **Ghyzen, H.,** Hoonig-raat der Psalm-dichten of Davids Psalmen. Met d' andere lofsangen. Amst. 1708. M. muz. kl. 8vo. fr. bd. f 1,50

1. **Haecht, W. van,** Psalmen, Lof-sangen ende geestelicke liederen .... die de Christenen der Confessie van Augsburgh in Nederlandt gebruycken. Oversien en vermeert. Rott. 1648. M. muz. 12mo. fr. bd. f 2,—

2. —— Hetzelfde werk. Amst. 1686. M. muz. fr. bd. f 2,—

3. **Hazeu Czn., J.,** Nieuwe stichtelijke liederen. Met nieuw gecomponeerde zangwijzen, door D. van der Reijden Nzn. Amst. 1818. 2 dln. M. 113 muziekbladen. 8vo. f 1,50

4. —— Nieuwe stichtelijke liederen, op vier stemmen gebragt d. B. Smit. Gron. 1818. M. muz. 8vo. h. l. b. f 1,—

5. —— Bijbelsche mengelzangen, voor den huisselijken godsdienst en de zang-gezelschappen der christenen. Met muziek voor 2, 4 en 1 stem d. D. van der Reyden Nzn. Gron. 1824. 2 dln. M. muz. 8vo. h. l. bd. f 1,50

76. **Janssen,** Christelijck vermaeck, bestaende in verscheyden stichtelijcke rijmen en gesangen. Haerl. 1645. M. pl. en muz. 16mo. h. bd. f 4,—

77. **Juweel, Const-thoonende,** by de loflijcke stadt Haerlem, ten versoecke van „Trou moet blijcken" in 't licht gebracht. Waer inne .... wat den mensch mach werken om den armen te troosten, ende zijnen naesten by te staen. Zwol, 1607. M. pl. en muz. 4to. fr. bd. f 15,—

Zeer fraai exemplaar van dit prachtig uitgevoerde werk, waarin eenige liederen met de muziek. Met de groote, uitslaande platen voorstellende de intrede der verschillende Kamers.

178. **Kinderliederen, Tien tweestemmige.** Woorden v Heye, d. H. M. Deegenaar. Amst. 1872. M. muz. 8vo. f 0,

179. **Kinderwereld, De zingende.** Kinderliedjes voor een twee stemmen, m. piano. Woorden van Goeverneur, bijeengeb d. J. Worp. Gron. 1865. M. muz. 4to.-obl. f 0,

180. **Koorzangen** voor de hooge feestdagen der kristenheid, de Evangel. gezangen, ten dienste van het zanggenootschap Winschoot, d. W. G. Hauff. Amst. 1822. M. muz. h. l. bd. f 1,–

181. **Krul, J. H.,** Pampiere wereld, ofte wereldsche oeffening verbet. en verrykt. Amst. 1644. M. pl. fol. h. l. bd. f 7,

Met zeer vele fraaie kopergravuren, waaronder eene ets aan Rembrandt wordt toegeschreven, en met de muziek vele liederen.

182. **Leonard,** Oeuvres. Liége, 1777. Av. pl. et mus. 8v d. mar. f 2,–

183. **Lied-boekje, 't Nieuw groot Hoorns,** bestaande in stigtige en vermakelijke bruylofts liedekens. Hoorn, R. Beuk man. Z. j. 32°. fr. bd. f 2,

Eenige liederen met de muziek.

184. **Liedeboek.** — 't Groot Hoorns, Enkhuyzer, Alkmaarder Purmerender Liede-Boek, vercierd met veel mooye bruylofts-liede kens en gezangen. Amst. J. Kannewet. Z. j. 2 dln. 32°. Od mar. f 5,–

Eenige liederen met de muziek.

185. **Liederen, Oude Vlaemsche,** ten deele met de melodien, uitgeg. d. J. F. Willems. Gent, 1848. M. muz. 8vo. f 5,–

186. **Liederen, Oud-Nederlandsche,** uit den „Nederlandschen Gedenckclank," van Adr. Valerius (1626). Met toelichting en klavierbegeleiding door A. D. Loman. Utr. 1871. M. muz. roy. 8vo. f 1,50

187. **Liederen, Twaalf,** van H. van Loghem voor 3 zangstemmen, gezet d. G. W. Röhner. Dev. 1828. M. muziekbladen. 8vo. f 0,75

188. **Liedjes, Oude en nieuwe,** bijeenverzameld d. T. A. Snellaert. 2e verm. uitg. met begeleid. v. piano door L. Hendsoet. Gent, 1864. M. muz. 8vo. f 1,50

189. **Pers, D. P.,** Bellerophon of Lust tot wijsheyt ... en Liedekens. Waer by ... Urania of Hemel-sang, alsm. het Gesang der Zeden, verm. en verbet., en met de alderschoonste voyzen op musyck-nooten gepast. De musyck door C. de Leeuw gecorrigeert. *Amst. 1662—95.* 3 stn. 1 dl. M. pl. en muz. 8vo. h. bd. f 4,–

190. **(Polman Az., H.,)** Schoolgezangen voor drie stemmen. 8e dr. Amst. 1851. 8vo. f 0,30

191. **Prieel** der gheestelicker melodiie, inhoudende veel schoone leysenen, ende gheestelijcke liedekens enz. Antw. 1620. 8vo. fr. bd. — Zeer zeldzaam, doch een weinig bevlekt, en 3 bl. ontbreken. f 4,—

192. **Pseaumes** de David, mis en rime françoise p. C. Marot et Th. de Bèze. Amst. (16??). Av. mus. 32°. f 2,50

193. **Psalmen** des H. Con. Propheten Dauidts medt de christelycke lofsangen, gebeden ende danckliedens soo Tantwerpen (inde Christelycke Gemeynte van d'Augspurgsche Confessie . . . .) gesongen worden . . . Uyt de Hoogd. (inde Nederlantssche) tale en dicht ouergesedt. S. l. (Francf. ?) 1567. M. muz. 8vo. h. fr. bd. f 25,—

Deze verzameling bevat de psalmen en liederen, zooals die in gebruik waren bij de Nederl. Gereform. gemeente te Antwerpen, voor de invoering der vertaling van W. van Haecht.

194. **Psalmen** en Gezangen ten gebruike der gemeente toegedaan de onveranderde Augsburgsche Confessie. Amst. 1783. M. muz. 8vo. h. mar., de bovensnede verguld. Zeer fraai ex. f 4,50

195. **Psalmen** Davids en eenige Lofzangen. HS. van 312 blzz. uit het begin der 19e eeuw. 4to.-obl. rood. mar. verg. op pl. en m. f 3,50

196. **Reuchlin Phorcens., J.,** Scenica progymnasmata: h. e. Ludicra preexercitamenta. (Bas. J. Bergmann de Olpe). 1498. 4to. cart. f 15,—

Dit hoogst zeldzame werkje, bevat een der oudste gedrukte tooneelspelen. Op de blz. 8, 11, 13 en 16 eene regel muziek in houtsnede.

197. **Rijkens en Gleuns,** Schoolliederen. Tweestemmig. Gron. 1839. 1e 20tal. M. muz. 4to.-obl. f 0,50

198. **Ruppe, C. F.,** Twaalf gezangen voor drie stemmen. Leyd. 1802. M. muz. 8vo. f 1.50

199. **Schutte, R.,** Stichtelijke gezangen, op de beste italiaansche, en eenige in dien smaak nieuwgemaakte zangwijzen. Amst. 1762—65. 3 dl. M. muziekbladen. 8vo. 1 fr. bd. f 2,50

200. **Schuyt, C.,** Drie madrigalen (1600). — J. P. Sweelinck, Twee Chansons (1598), bewerkt d. R. Eitner. Amst. 1873. roy. 8vo. (f 2,95.) f 2,—

Partituur voor piano, met de zangpartijen.

201. **Selection** of hymns for the use of the English-Reformed Church at Amsterdam. Harl. 1811. Av. mus. 4to. cart. f 0,75

202. **Smit Jr., F.,** Zestig eenvoudige voorspelen bij het choraal kerkgezang. Voor orgel of piano. 's Hage, 1854. roy.-8vo. f 1,—

203. **Starter, J. Jzn.,** Friesche Lust-hof, beplant met verscheyde stichtelijcke minneliedekens, gedichten, ende boertige kluchten. 2e dr. verm. en verbet. Amst. Wed. v. D. P. Voscuyl, (c. 16[illegible]). M. portr., pl. en muz. 4to.-obl. cart. Een weinig bevlekt. f 12,

Het meerendeel dezer liederen met de muziek, meestal gecomponeerd door G. Vredeman te Amsterdam, vriend des dichters.

204. **Studenten-Liederen,** in muziek gebragt door B. [illegible] Utr. (c. 1830). M. muz. 8vo.-obl. cart. f 1,—

205. **Sweelinck, J. P.,** Regina coeli (1619). Naar een HS. in nieuweren partituurvorm gebragt door H. A. Viotta. Utr. 18 roy. 8vo. f 1,

Pianopartituur en zangpartijen. Met eene inleiding bevattende een overzicht van het leven en de werken van J. P. Sweelinck door H. Tiedeman. Met facsimile.

206. —— Zeven orgelstukken (1561—1621). Naar een HS. uit de Bibl. van het "Graue Kloster" te Berlijn. Bewerkt en toegelicht d. R. Eitner. Utr. 1871. roy. 8vo. f 2,—

207. —— Psalmen en andere lofsangen, door P. Dathenus. Op een sleutel gestelt door J. Pietersz. (Sweelinck). Amst. 1657. 12mo. cart. f 2,

208. **Valerius, A.,** Neder-landtsche gedenck-clanck ... openbarende de voorn. geschiedenissen van de 17 Nederl. provintien, 't sedert den aenvang d. inlandsche beroerten ende troublen, tot 1625 ... M. aerdige platen, ende stichtelycke rimen ende liedekens ... gestelt op musyck-noten ... beneff. de tablatuer van de luyt ende cyther. Haerl. 1626. M. pl. en muz. fol.-obl. h. bd. f 25,—

Zeer fraai exemplaar van een zeldzaam voorkomend werk, niet alleen hoogst belangrijk voor de geschiedenis der onlusten in de Nederlanden gedurende de 16e eeuw, maar ook voor de geschiedenis der muziek. Het bevat 79 liederen op de gebeurtenissen dier tijden, met hare melodiën. Deze melodiën zijn die van de in dien tijd meest in gebruik geweest zijnde hollandsche, fransche, engelsche en italiaansche liederen, met begeleiding van de luit.

209. **Veen, H. G. van der,** Fryske fjourstim; as toolf fjouerstimmige sangen. Joure, 1844. M. muz. 4to.-obl. f 0,75

210. **Volks-zangboek** voor meerstemmig gezang. Woorden van J. P. Heye, zangwijzen van Nederl. toondichters. Amst. 185[illegible]. 2 dln. 8 stn. 8vo. f 1,50

211. **Westerbaen, J.,** Davids Psalmen enz. 's Hage, 1655. M. muz. kl. 8vo. h. bd. f 2,50

ijle, F. C., De zangvriend. 32 meerstemm. christel. lie-
.. 2e dr. Kamp. 1868. M. muz. kl. 8vo. f 0,30

its, C. J., Stichtelijcke Bedenckingen. Onledige-ledigheyt
ichtelijcke Tijdt-kortinge. Ench. 1655. 3 stn. 1 dl. in-16to.-
M. muz. h. l. bd. Ontbreekt d. titel van het 1e dl. f 2,50

orp, J., Liederen voor mannenkoor. Gron. 1867. M. muz.
n-8vo. f 0,50

— Tweede zangboekje. Oefeningen en liedjes. 2e dr. Gron.
. M. Handb. voor den onderwijzer. Gron. 1865. 2 stn. M.
kl. 8vo. f 0,50

angstukjes voor scholen en huisgezinnen. Amst. 1849, 51.
4e st. 8vo. f 0,30

angwerk, Stichtelijk. Behelzende de bijschriften, eenige
idingen der Psalmen, en het vierde deel der Rijmen van
. Kamphuizen. Nu eerst op muzijk gesteld d. J. Willemsz.
. 1705. M. muz. 8vo. h. bd. f 2,50

ingt den Heer. Vierstemmige liederen voor orgel en piano.
. Eng. d. Adama van Scheltema. Amst. 1873. 1e st. 8vo. f 0,50

uylen van Nyevelt, W. van,) Souter liedekens ghe-
t ter eeren Gods op alle die Psalmen van Dauid, tot stich-
eñ een geestelijcke vermakinghe van allen christen menschen.
tw. C. vanden Wouwere. 1564. M. muz. 8vo. h. h. bd. f 30,—
Inzonderheid hoogst belangrijk voor de muziek die bij deze
lmen is bijgevoegd, zijnde melodiën van wereldsche liederen
de 16e eeuw, en zelfs van nog vroegeren tijd.

— Hetz. werk. Utr. H. van Borculo. 1613. M. muz. 8vo.
l. Zeer fraai ex. f 15,—

---

nonymi Chronicon ducum Brabantiae, usq. ad an. 1485.
vita virg. nob. E. van Heenvliet etc. in luc. ed. adj. observ.
atthaeus. L. B. 1707. 4to. d. veau. f 2,—

artsch, A., Le peintre graveur. Vienne et Leipz. 1808—1876.
ol. Av. pl. et monogr. 8vo. br. f 100,—
De dln. V, XII en XIII van de eerste, de overige dln. van
tweede uitgave.

ayle, P., Dictionnaire historique et critique. 5e éd. revue,
g. et augment. Av. la vie de l'auteur p. des Maizeaux. Amst.
. 4 vol. fol. d. v. f 10,—

— **J. G. de Chaufepié,** Nouv. Dictionn. histor. et crit.
lément au Dictionn. histor. de Bayle. Amst. 1750. 4 vol.
l. veau. f 10,—

ille, **P.** et **Th.**, Chef-d'oeuvres [illegible]
mment. de Voltaire. Par. 1771. 8 vol. [illegible]
erot,) Oeuvres philosophiques de M. [illegible]
vo. d. veau.

ak, E., Beiträge zur Geschichte der [illegible]
8vo. br.

oissart, J., Chroniques, qui traitent [illegible]
es, nobles aventures et faits d'armes advenus [illegible]
avec notes, éclaircissem., tables et glossair[illegible]
Par. 1840. 3 vol. roy. in-8vo. d. veau [illegible]

achard, L. P., Les bibliothèques [illegible]
I. Notices et extraits des MSS. qui concernent [illegible]
ique (et des Pays-Bas). Brux. 1875. [illegible]

lay, A. le, Revue des Opera [illegible]
. 1856. 8vo. br.

naphcus. — **H. Babucke**, Wilhelm [illegible]
em Reformationszeitalter. Emd. 1875. [illegible]
Hierin: Lobspruch der Stadt Emden [illegible]
h den Originalausgabe von 1557, [illegible]
1. einer Einleitung versehn, enthaltend [illegible]

ide fidèle contenant la description [illegible]
J. Moris. S. d. 3 tom. 1 vol. [illegible]
eze geographische beschrijving [illegible]
merkwaardige fransch-sprekend [illegible]
komt hier te lande zeer zelden [illegible]

tave III *Roi* de Suède, Oeuvres [illegible]
iv. de sa correspondance. (Trad. [illegible]
vo. d. veau.

ing, P., Leerboek van de [illegible]
geheelen omvang. Tiel, [illegible]
n. 8vo. (f 58,80).

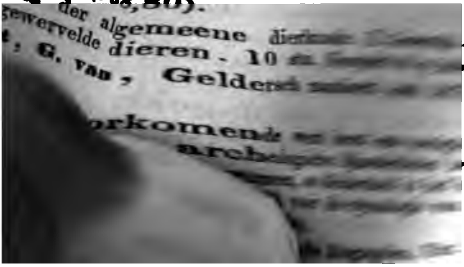

der algemeene [illegible]
gewervelde dieren. 10 [illegible]
; G. van, Gelder[illegible]
orkomen[illegible]
arch[illegible]

r
pl.
50
—
vol.
—
ige
1.

225. **Belfort**, Les Parisiens en Hollande, ou deux heures au Bois de la Haye. Vaudeville en un acte. La Haye, 1822. 8vo. br. f 1,—
De schrijver was directeur van het Fransche tooneel te 's Gravenhage. Om bijzondere redenen werd het stuk niet opgevoerd.

226. **Bocage, du**, Oeuvres. Lyon, 1764. 3 vol. 8vo. veau. Le portrait manque. f 1,50

227. **Bodecheers Benninghs, J.**, Leydsche oorlof-daghen Nederd. gedichten. Amst. 1630. 4to. h. bd. f 3,—

228. **Boissy, de**, Oeuvres de théâtre. Nouv. éd. Par. 1773. 8 vol. 8vo. d. veau. f 2,50

229. **Breugel Douglas, van**, Over het adelsregt in de Nederlanden. 's Hage, 1867. 8vo. f 2,5

230. **Burmannus, P.** — Sylloge epistolarum a viris illustri scriptarum collecti et digesti p. P. Burmannum. Leid. 1727. 5 vol. 4to. veau. f 12,—
Zeer fraai exemplaar op groot papier.

231. **(Calkoen, H.,)** Oldenbarnevelds eer verdedigd tegen den Advocaet der vaderl. kerk. Amst. 1773. 8vo. cart. f 1,50
Hierbij: Antwoord op zekeren brief aen P... B... door den Advocaet d. Vaderl. kerk en zijne vloekverwanten. Z. pl. en j.

232. **Carleton**, Lettres, mémoires et négociations, dans le tem de son ambassade en Hollande, 1616—1620. La Haye, 17 3 vol. 8vo. d. veau. f 4,50

233. **Cazotte**, Oeuvres choisies et badines. Par. (1798). 6 vol. Av. figg. 12mo. f 3,50

234. **Chapelle, de la**, Oeuvres. Nouv. éd. rev. et corrig. Par. 1700. 2 tom. 1 vol. 12mo. veau. f 1,50

235. **Clercq, P. le**, Huwlijks mintafereel. Amst. 1722. 8vo. cart. f 1,—
Met fraaie plaatjes door J. Folkema.

236. **Cluverius, P.**, Batavische oudheden, ofte verhandel. over de drie uitlopen, en monden van den Rhijn, mitzgaders de... Taxandren, Batavieren, Caninefaten, Friesen en Marsacen. 's Hage, 1709. 2 dln. M. ktn. 1 h. bd. f 1,25

237. **Comenius, J. A.**, Janua linguarum reserata. Cum Graeca vers. Th. Simonii. Ed. St. Curcellaeus. Amst. L. Elzevier. 1649. pet. in-8vo. veau. f 1,50

238. **Confession** de foy des Églises du Pays-Bas. Revue au dernier Synode National de Dordrecht. Dordr. 1619. 4to. cart. f 1,—
Op den titel eene houtsnede voorstellende eene zitting der *Synode.*

. **Corneille, P. et Th.,** Chef-d'oeuvres. Nouv. éd. augm. d. ot. et comment. de Voltaire. Par. 1771. 3 vol. 8vo. d. veau. f 1,50

. **(Diderot,)** Oeuvres philosophiques de Mr. D***. Amst. 1772. vol. 8vo. d. veau. f 3,50

. **Frank, E.,** Beiträge zur Geschichte der Zauberflöte. Mannh. 875. 8vo. br. f 0,30

Froissart, J., Chroniques, qui traitent des merveilleuses mprises, nobles aventures et faits d'armes advenues en son temps .. Avec notes, éclaircissem., tables et glossaire p. J. A. C. Buchon. Par. 1840. 3 vol. roy. in-8vo. d. veau rouge, non rogn. f 16,—

Gachard, L. P., Les bibliothèques de Madrid et de l'Escurial. Notices et extraits des MSS. qui concernent l'histoire de Belgique (et des Pays-Bas). Brux. 1875. 4to. br. f 8,—

Glay, A. le, Revue des Opera diplomatica de Miraeus. Brux. 1856. 8vo. br. f 1,50

5. **Gnapheus. — H. Babucke,** Wilhelm Gnapheus, ein Lehrer us dem Reformationszeitalter. Emd. 1875. Av. 2 cart. 8vo. br. f 1,—

Hierin: Lobspruch der Stadt Emden und ganz Ostfrieslands, ach den Originalausgabe von 1557, aus dem Lat. übersetzt, u. m. einer Einleitung versehn, enthaltend das Leben des Gnapheus.

6. **Guide** fidèle contenant la description du Brabant-Wallon. Brux. J. Moris. S. d. 3 tom. 1 vol. pet. in-8vo. veau. f 5,—

Deze geographische beschrijving van „le Pays Roman", of het merkwaardige fransch-sprekend gedeelte der provincie Brabant, komt hier te lande zeer zelden voor.

7. **Gustave III** Roi de Suède, Oeuvres polit., littér. et dramat., suiv. de sa correspondance. (Trad. p. Dechaux). Par. 1805. 4 vol. 8vo. d. veau. f 2,50

8. **Harting, P.,** Leerboek van de grondbeginselen der dierkunde in haren geheelen omvang. Tiel, 1862—74. Te zamen 18 stn. Met houtsn. 8vo. (f 58,80). f 40,—

I. Schets der algemeene dierkunde. II. Gewervelde dieren. III. Ongewervelde dieren. 10 stn. Kompleet tot op heden.

Hasselt, G. van, Geldersch mandwerk. Arnh. 1807. 2 dln. 8vo. f 8,—

Dit zeldzaam voorkomende werk bevat eene menigte weinig bekend historische en archeologische bijzonderheden betreffende de Nederlanden in het algemeen, en Gelderland in het bijzonder, en is tevens hoogst belangrijk voor de etymologie van zeer vele verouderde nederduitsche woorden.

—— Over de eerste vaderlandsche klugtspelen. Utr. 1780. 8vo. eer zeldzaam. f 2,—

251. **Hunnius, B.**, Het Staatische Vlaanderen, of de Zeeuwsche Buise; de welke met de veranderinge, die 't zeewater aan de Zeeuwsche eylanden heeft gegeven, ons ook doed sien die welke het nabuirig Vlaanderen is overgekomen, door 't verloop van de wateren enz. Midd. 1718. 8vo. Zeer zeldzaam. f 2,

252. **Inscriptiones** palaeo-persicae achaemenidarum quot hucusque repertae sunt ad apographa viatorum criticasque Chr. Lass Th. Benfeyi, J. Oppertii nec non Fr. Spiegelii editiones archety porum typis primus edidit et explicavit, comment. crit. adj. gl sariumque comparat. Palaeo-Persicum subjunxit C. Kossowic Petrop. 1872. roy. in-8vo. f 7,

253. **Jager, J. de**, Bij het overlijden van J. Ris, lee der Doopsgezinden te Hamburg en Altona. Hamburg, (1784). 8v h. l. bd. f 1,—

254. **Jakocampoprativirigalliciniophonia**; Sjaekenk weierveltspoehaenenkraeisrymelary: ofte P. Poeraets hoofdschil stuk, opgehaelt, gezet, verbetert naer het konstuk van J. v Vlunderen, Keulenaer, konstenaer, eenen liefhebber van samenst lingen. Utr. Voor den aucteur. Z. j. 8vo. cart. Zeer zeldzaam. f 1,

255. **Jonktijs, D.**, De pijn-bank wedersproken, en bem Vermeerd. m. e. Aanhangsel, behelzende voorbeelden van m schen die onregtvaardig op de pijnbank gebragt . . . zijn. 2e d Amst. 1740. kl. 8vo. f 1,—

256. **Journal. — The civil engineer a. architect's journal**, scientific a. railway gazette. Lond. 1838—61. 30 vol. et 5 livr. Av. grav. s. bois. 4to. vol. I—X toile, les autres en livraison Manquent les Nos. 260, 338 et 390. f 45,—

Dit hoogst belangrijk tijdschrift bevat stukken van de beste Engelsche ingenieurs en bouwkundigen, betreffende alle takken der ingenieurswetenschap, spoorweg- en fabriekbouw, burgerlijke bouwkunde enz. enz., opgehelderd door vele honderden platen en houtsneden.

257. **Kraeijvanger, E.**, Dichtlievende lente. Amst. 1717. 8vo. cart. Zeldzaam. f 1,—

258. **Lennep, J. van**, Ons rijk in vroegere tijdperken. Amst. 1866. 8vo. f 0,75

I. Onder het leenstelsel. II. Republiek der Vereen. Nederlanden. III. Onder de regeringen die de vestiging van het Koningr. der Nederlanden voorafgingen.

259. **Martinius, F.**, Gedichten. 2e dr. 's Hage, 1737. 8vo. cart. f 0,75

(Meerman, W.,) Comoedia vetus, of Bootmans-praetje. dr. M. aanteyk. en vermer. Amst. 1732. 8vo. h. bd. f 1,—

Aan het einde eene belangrijke lijst van verouderde nederduitsche woorden.

Mémoires sur le commerce des Hollandois, dans tous les ts et empires du monde. Amst. 1717. pet. in-8vo. cart. f 1,—

Ménagiana, ou bons mots et remarq. crit., histor., morales d'érudition de Ménage. Amst. 1762. 4 vol. 12mo. veau. f 3,—

Mirabeau, de, l'Ami des hommes, ou traité de la population. Haye, 1758. 6 vol. — Le même, Théorie de l'impôt. La Haye, 61. 7 vol. pet. in-8vo. f 3,50

(Ockerse,) Vruchten en resultaten van een 60-jarig leven. st. 1823. 3 dln. 8vo. f 1,50

Panard, de, Oeuvres choisies. Par. 1803. 3 vol. 12mo. v. f 1,—

(Pers, D. P.,) Bellerophon, of Lust tot wijsheid. Begrijpende d zeedighe, stichtlijcke en leerlijcke sinne-beelden met haere klaringhen. Amst. 1614. Met zinnebeeld. pl. 4to. cart. f 3.—

Versierd met 31 zinnebeeldige gravuren, Joos de Bosscher excud.

Pope, A., Oeuvres diverses, Vienne, 1761, 2 vol. Av. pl. t. in-8vo. veau. f 2,50

Racine, L., Oeuvres, Par. 1808. 6 vol. 8vo. d. veau. f 3,—

Raepsaet, J. J., Oeuvres complètes. Gand. 1838 etc. 6 vol. Nécrologie. gr. in-8vo. br. f 15,—

Deze hoogst belangrijke oudheidkundige en geschiedkundige verzameling bevat o. a.: Origine des Belges, Recherches s. l. inaugurations, Hist. des Estats-Génér. et provinc. des Gaules, Recherches sur l'origine ... des droits des premières nuits etc. Origine du Carnaval, etc.

Riccoboni, Oeuvres complètes. Nouv. éd. Par. 1818. 6 vol. r. grav. 8vo. d. v. f 3,—

Deel I—IV bevat de Romans, deel V en VI de Tooneelstukken.

Roland. — La chanson de Roland, texte critique, traduct. comment. par L. Gautier. Tours, 1875. Av. grav. s. bois. 8vo. f 1,50

Sambuc, F., Jean de Labadie sa vie et ses écrits. Strasb. 69. 8vo. f 1,—

Spinosa, B. de, Opera quae supersunt omnia. Ex. ed. princip. uno ed. et praefat. est C. H. Bruder. Lips. 1843. 3 vol. 8vo. f 4,50

Principia philosophiae. — Cogitata metaphysica. — Ethica. — De intellectus emendatione. — Tractat. polit. — Epistolae. — Tract. theolog.-*polit.* — *Compend.* grammat. ling. Hebraeae.

274. **Spinosa, B. de,** Opera quae supersunt omnia supplement Contin. tractatum de Deo et homine, tractatulum de iride, epis- las nonnullas ineditas, et ad eas vitamque philosophi collecta (Ed. J. van Vloten). Amst. 1862. Av. portr. et facsim. 8vo. br. f 4,

275. —— **Sämmtliche Werke.** Aus d. Latein. mit einer Leb geschichte Spinoza's von B. Auerbach. 2e verm. Aufl. Stuttg. 187 2 vol. Av. portr. 8vo. br. f 11,

Vorrede. — Lebensgeschichte. — L. Meijer an den Leser. — Principien der cartesisch. Philosophie. — Metasphysische Ge ken. — Theolog.-polit. Abhandlung. — Abhandl. üb. Politik. — Ueb. die Berichtigung des Verstandes. — Ethik. — Briefwechsel. — Abhandl. van Gott, dem Menschen u. dess. Glück. — Anh

276. —— **Oeuvres complètes,** trad. et annot. p. J. G. Pr (1e et 2e série). Par. 1872, 73. 2 vol. Av. portr. et facsim. in-8vo. br. f

Contient: Vie de S. par Lucas. — Vie de S. par Col Principes de la philosophie de Descartes, et Méditations physiques. — Traité theologico-politique.

277. —— **Nagelate Schriften.** Zedekunst, Staatkunde. Ver van 't verstant. Brieven en antwoorden. Z. pl. 1677. 4to. h. bd. f

278. —— **Tractatus** theologico-politicus. Hamb. 1670. 4to. bd. f 2,–

279. —— **Compendium** grammatices ling. Hebraeae. S. l. et (c. 1670). 4to. br. f 2,–

280. —— **Brief** aan L. van Veldhuysen, medegedeeld door H. W. Tydeman. Z. pl. 1843. M. facsim. 12mo. f 1,–

281. —— **P. Bayle,** Leven van B. de Spinoza, met aanteek. ov. zijn bedrijf, schriften en gevoelens enz. Neveus … twee verhande- lingen door Jaquelot, vert. d. F. Halma. Utr. 1698. kl. 8vo. h. l. bd. f 1.5

282. —— **H. J. Betz,** Levensschets van B. de Spinoza, met e overzicht van zijn stelsel. 's Hage, 1876. 8vo. f 1,–

283. —— **W. Dorow,** Benedikt Spinoza's Randglossen zu seinen Tractatus theologico-politicus. Berl. 1835. 8vo. f 0,75

284. —— **Fénélon,** Lami et Boullainvilliers, Refutation des erreurs de B. de Spinoza. Avec la vie de S. p. J. Colerus. Brux. 1731. pet. in-8vo. veau. f 3,50

Zeer fraai exemplaar van een werk waarvan de meeste ex. zijn opgekocht en vernietigd.

285. —— **H. Ginsberg,** Lebens-und Characterbild Baruch Spinoza's nach den vorhandenen Quellen. Leipz. 1876. 8vo. br. f 0,65

86. **Spinosa, B. de. — P. Kramer**, De doctrina Spinozae de mente humana. Hal. Sax. 1865. 8vo. f 0,75

87. —— **A. van der Linde**, Benedictus Spinoza. Bibliografie. 's Hage, 1871. 8vo. f 1,50

88. —— **C. Matthias**, Benedicti Spinosae doctrina, ex Ethica eius recensita. Marb. 1829. 8vo. f 0,75

89. —— **B. Nieuhoff**, Over Spinozisme. Harderw. 1799. 8vo. f 1,25

90. —— **B. Nieuwentyt**, Regt gebruik der wereltbeschouwingen, ter overtuiginge van ongodisten en ongelovigen. 7e dr. Amst. 1759. M. portr. en 28 pl. 4to. h. fr. bd. f 2,—

Inzonderheid tegen Spinoza en zijne leer.

91. —— **Sabatier de Castres**, Apologie de Spinosa et du Spinosisme. Par. 1810. pet. in-8vo. br. f 1,—

92. —— **J. van Vloten**, Baruch d'Espinoza; zijn leven en schriften, in verband met zijnen en onzen tijd. Amst. 1865. kl. 8vo. f 1,50

93. **Synopsis** actorum ecclesiae Antverpiensis et ejusd. dioeceseos status hierarchicus, ab episcopatus erectione usque ad ipsius suppressionem. Ed. P. F. X. de Ram. Brux. 1856. 8vo. br. f 2,—

94. **Tott, de**, Mémoires sur les Turcs et les Tartares. Amst. 1785. 4 vol. 8vo. br. f 2,50

95. **Vesper-Zeitungen** ... von dem Aussschreiben der Fürsten zu Gulch, Cleue vnd Berg, die Priuilegien vnd Immuniteiten, so denen, welche zu Mülheym sich setzen wollen, angeboten werden etc. Zum andern ... Mandat der General Staden der vereinigten Niederlande, belangende die Jesuiter, Pfaffen vnd Münche ... Römischer Religion zugethan. S. l. 1612. 4to. cart. f 2,—

96. **Villeneuve Bargemont, de**, Histoire de René d'Anjou. 1408—81. Par. 1825. 3 vol. Av. portr., pl. et facsim. 8vo. br. f 3,50

97. **Vincent, J. B.**, Essai sur l'histoire de l'imprimerie en Belgique, dep. le 15e jusqu'à la fin du 18e siècle. Brux. 1867. 8vo. br. f 2,—

98. **Viollet-le-Duc**, Dictionnaire raisonné de l'architecture française, du 11e au 16e siècle. Par. 1858—68. 10 vol. Av. grav. s. bois. gr. in-8vo. br. f 100,—

Dit fraai uitgevoerde werk is versierd met vele honderden keurige houtsneden, voorstellende platte gronden, opstanden en details van merkwaardige oude en nieuwe gebouwen, en van alle onderdeelen betreffende de constructie en versiering, naar de origineelen, en naar de beste bronnen bewerkt.

99. **Vives, J. L.**, *De communione* rerum ad Germanos Inferiores.

Ejusd., Meditatio in Ps. XXXVII. Colon. J. Chymnicus. 15
pet. in-8vo. cart. f 5,—

Het eerste werkje werd geschreven naar aanleiding van de ge-
beurtenissen en verwoestingen, aangericht door den Boerenkr
in Zwaben, den Elsas enz. 1525 en volgg. jaren. Zeer zeldzaa

300. **Voetius, G.**, Politica ecclesiastica. Amst. 1663. 4 vol. 4
veau. f 10,—

301. —— Desperata causa Papatus, novissime prodita a Corn. J
senio, prof. in Acad. Lovan. Amst. 1635. 4to. vél. cordé. f 3,—

302. **Voiture**, Oeuvres, 6e éd. rev. et. augm. Par. 1660. 12
d. v. f 1,

303. **Vreeswijck, G. van**, De Roos en Lelye der koning
waar in gehandelt wert de landinge der armee in Engelant. D
rijkdommen der metallen en de bewerkinge der zelver door
konst des vuyrs, ook de kentekenen der gesteenten, haere gang
en natuyre, en wat voor medicyne daar uyt gemaakt kun
worden. 's Hage, 1689. 4to. Onafgesneden. f 3,

Hoogst zeldzaam werkje van den bekenden alchimist Go
van Vreeswyck »Bergmeester, mineur en vuyr-werker
S. M. van Groot-Brittanje." Vooraan de aanstelling van d
schrijver als zoodanig, gedat. 6 Oct. 1688, geteek. G. H. Prin
d'Orange, en gecontrasign. C. Huygens.

304. **Walton, B.**, Biblicus apparatus, chronol.-topograph.-philol
Adj. J. Drusii de Proverbiis sacris classes duae. Tig. 1673.
vél. cdé. f 4,—

In denzelfden band: D. del Castillo et Artiga, De orn
et vestibus Aaronis, comment. etc. Antv. 1681.

305. **Westerbaen, J.**, Valsche munt van het Drinckgeld de
Voorloopers. 's Hage, 1656. 4to. cart. f 1,

Tegen den pamflettist die zich noemt J. van Vondelen voor-
loopers, door wien Westerbaen was aangevallen over zijne Psalm-
berijming.

306. **Zee-Journael**, ofte autentijcq verhael ... aengaende al het
ghepasseerde, 't zedert 't vertreck van de vloot uyt Spanjaerts-
gat na de Noort, tot het wederkeeren voor Goeree, met alle
voorvallen in zee, ontmoetingen, ghevecht in Noorwegen, tem-
peesten, en wat in 't generael en particulier voorgevallen en ge-
schiedt is, van den 13 Junij tot den 6 Oct. 1665. Z. j. 1665.
4to. cart. f 2,

307. **Zutphen. — S. Essenius**, De privilegiis in genere praes
de iis quae ad Academiam spectant Gelro-Zutphaniam. Harder.
1777. 4to. cart. f 1,

CATALOGUS

AN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

---

8. **Albada, Aggaeus de**, Briefe an Rembertus Ackema u. a., 1579—84. Herausg. v. E. Friedländer. Leeuw., 1874. Av. facs. 8vo. f 1,—

Belangrijke verzameling brieven van den beroemden staatsman, rechtsgeleerde en godgeleerde de Albada, afkomstig uit de nalatenschap van Ubbo Emmius en thans berustende in het archief te Aurich in Oostfriesland.

9. **Antiphonarium, Ein**, mit Bilderschmuck aus der Zeit des XI. u. XII. Jahrh. im Stifte St. Peter zu Salzburg. Beschrieben u. herausg. von K. Lind. Wien, 1870. Av. 5 xylogr. dans le texte et 45 pl. lith. gr. in-4to. br. (f 11,40). f 5,—

De 45 pl. bevatten afbeeldingen der voornaamste initialen, bordures en miniaturen van dit fraaie handschrift.

10. **Aretino, P.**, La prima (e seconda) parte de Ragionamenti. — Commento di Ser Agresto da Ficarvolo sopra la prima ficata del padre Siceo etc. — Stampata nella nobil città di Bengodi, (Lyon?), 1584. (3e éd.) 3 tom. 1 vol. pet. in-8vo. pl. mar. rouge, dor. s. tr. f 12,—

11. **d'Arnaud**, Les amans malheureux ou le Comte de Cominge. Drame. Amst., 1765. 8vo. veau. f 2,25

Met een fraai plaatje d. Marillier.

12. **Arntz, J.**, De eerste Psalm en het Quicumque of Symbolum van den Heil. Athanasius, thans in de Academ. bibliotheek te Utrecht. Utrecht, 1874. M. facs. gr. 4to. f 1,50

313. **Arrestum** s. placitum parlamenti Tholosani, continens historiam (in casu matrimoniali) admodum memorabilem, etc. C. annott. J. Corasii. Ex Gallica lingua in Latinum conversa a H. Surea. Frft., 1576. 8vo. cart. f1,[illegible]

Verslag van het curieuse proces tegen Arnoldus Tillius.

314. **Asaa, J.**, De primogenitura tractatus, super quaestione: An filius secundogenitus praeferendus sit nepoti, primogenito mortuo, vivente avo. Paris, 1551. 8vo. vél. f1,[illegible]

De titel van dit weinig voorkomend werkje is met een fraaien houtsneêrand omgeven.

315. **Bacallar y Sanna, V.**, Comentarios de la guerra de España, e historia de su Rey Phelipe V, 1700—25. Av. la Continuacion a los Comentarios, 1726—42, por J. del Campo Raso. Gen. et Madrid, 1792, 93. 4 tom. 2 vol. 4to. veau. f10,—

316. **Baldaeus, Ph.**, Wahrhaftige ausführl. Beschreibung d. Küsten Malabar u. Coromandel, als auch der Insel Zeylon, u. s. w., aus dem Niederländ. ins Hochteutsche übergesetzt. Amst., 1672. Av. pl.-fol. veau. f3,[illegible]

317. **Barbeyrac, J.**, Traité du jeu, où l'on examine les princip. questions de droit naturel etc., qui ont rapport à cette matière. Amst., 1709. pet. in-8vo. d. veau. f1,[illegible]

318. **Barrow, J.**, Histoire chronolog. d. voyages vers le pôle arctique, depuis les premières navigations d. Scandinaves jusqu'en 1818. Paris, 1819. 2 vol. 8vo. br. f1.50

319. **'t Begin**, enz. der zeeroverijen van Claas Compaan, vervattende zijn wonderlijke drijftochten. Amst., 1803. 4to. f1,25

320. **Berg, J. P.**, Reformationsgeschichte d. Länder Jülich, Cleve, Berg, Mark u. s. w. Herausg. v. L. Tross. Hamm, 18[illegible]. 8vo. cart. f1,25

321. **Berthevin, J.**, Essai histor. sur le règne de Charles II. Paris, 1819. 8vo. d. veau. f1,—

322. **Bescheiden, Echte**, aangaande het gebeurde aan Mevrouw de Princesse van Orange op derzelver reize, 28 Junij 1787. Nijmegen, 1787. 3 dln. 8vo. f2,—

323. **Beschrijving, Naauwkeurige**, der overstroomingen, zoo binnen als buiten de Republiek in 1784. Leyden, 1785. M. kt. en 3 fr. platen. 8vo. f1,—

Exemplaar op groot papier; onafgesneden.

324. **Beza, Th.,** Poemata varia. Ab ipso auctore in unum corpus collecta. (Gen., Stephanus). 1597. 4to. br. f 10,—

Geheel kompleet ex., met *Emblemata*, *Abrahamus sacrificans* en het *Appendix*, die dikwijls ontbreken. Vooral zeer gezocht om de 50 fraaie zinnebeeldige plaatjes met randwerk, in houtsnede, voorkomende in de eerstgenoemde afdeeling.

25. **Bhagavad-Gitá, The,** or a discours between Krishna and Arjuna on divine matters. A Sanskrit philosophical poem: transl. w. notes, an introduction etc. by J. Cockburn Thomson. Hertford, 1855. 8vo. toile. f 7,80

26. **Bibel, De,** inhoudende het O. ende N. Testament. Antwerpen, Wed. v. Jacob v. Liesveldt. 1560. M. fraaie houtsn. fol. oude bd. met kop. beslag en sloten. f 10,—

Fraai geïllustreerde Bijbel. De houtsneden bij Mattheus en Lucas IV stellen den duivel in monniksgewaad voor. Eene lichte beschadiging van den rug uitgezonderd, is de band uitstekend bewaard.

27. **Bibel, Den,** inhoudende het Oude en Nieuwe Testament. Coelen, A. Birckman. 1565. M. houtsn. d. v. Sichem. fol. oude lel. bd. met kop. hoeken en slot. f 6,—

De eerste bladen hebben aan de randen eenigszins geleden.

28. **Bilderdijk.** — Briefwisseling van Mr. W. Bilderdijk met de Hoogleeraren M. en H. W. Tydeman, 1807—31. Uitg. d. H. W. T. Tydeman. Sneek, 1866, 67. 2 dln. 8vo. (f 6,75). f 2,50

Deze briefwisseling is niet alleen belangrijk voor de kennis van B's leven, maar ook voor de letterkundige geschiedenis van zijn tijd.

29. **Blaeu, J.,** Tooneel der steden van de Vereenighde Nederlanden. Amst., 1649. M. 133 fraaie pl. gr. fol. hrn. bd. verg. op sn. f 7,50

De titel opgeplakt. De eerste bladen een weinig met vuur, en gerestaureerd.

30. **Blauw en v. Irhoven van Dam,** Geschiedkundig verhaal van het gedrag der Nederl. gemeenebestgezinden. Amst., 1794. 8vo. f 1,—

31. **Blixem, De Politieke,** Leyden, H. Coster. 1 Juni 1797—5 Juli 1798. 56 nrs. — De Burger Politieke Blixem. Den Haag, Snoyders, v. Tienen & Co. 15 April 1800—18 Mey 1801. N°. 1—62. — De Politieke Blixem. Aldaar, 25 Mey 1801—20 Jan. 1802. N°. 63—104. — De Heer Politieke Blixem. Den Haag, Fallee. 4 Mei 1801—28 Junij 1802. 64 nrs. — De

Politieke Blixem. Den Haag, A. Rosmuller, 4 Jan. 1802—28 Junij 1802. N°. 100—125. — Te zamen 5 dln. 8vo. h. ld. f 10,—

Geheel kompleet ex. der tijdschriften onder dezen titel verschenen. B. Bosch was redacteur van den B. P. B. tot 27 April 1801 (N°. 59) en gaf toen als vervolg daarop den H. P. B. uit; terwijl de uitgevers voortgingen met eerstgenoemd tijdschrift; in Jan. 1802 verliet hen hun redacteur E. de Witte, die onder den titel: P. B. een vervolg bij Rosmuller deed verschijnen, beginnende met N°. 100. Van dit laatste verschenen slechts N°. 100—125. Ook de P. B., die bij Sneyders, v. Tienen & Co. verscheen, werd met N°. 104 gestaakt.

332. **Bolhuis, J. H. van**, De Noormannen in Nederland gedurende de 9e, 10e en 11e eeuwen. Met bijlagen. Utr., 1834, 35. 2 pts. 1 vol. 8vo. br. (f 4,25). f 1,50

333. —— **J. J. Hisely**, Aanteekeningen op Bolhuis, De Noormannen in Nederland. 's Grav., 1836. 8vo. f 1,—

334. **Bor.** — Noodige onderrightinge voor dien genen den welcken genegen is te lezen de boecken over den Oorsprongh ende voortgang der Nederlantsche beroertens en oorlogen, beschreven door P. Bor Cz., om een rechtveerdigh oordeel over de aldaer verhandelde zaaken te kunnen opmaecken. Fraai Hs. van het laatst der 18e eeuw. 351 blz. fol. ld. bd. f 5,—

335. **Bosscha, P.**, Geschiedenis van Oostelijk en Noordelijk Europa, 1687—1716. Bommel, 1860. 8vo. (f 3,90). f 2,—

336. **Böttiger, C. A.**, Sabina, oder Morgenszenen im Putzzimmer einer reichen Römerin. Leipz., 1806. 2 vol. Av. 13 pl. grav. 8vo. br. non rogné. f 7,50

Zeer zeldzaam.

337. **Boucher de la Richarderie, G.**, Bibliothèque universelle des voyages, ou notice complète et raisonnée de tous les voyages, publiés, tant en langue française qu'en langues étrangères. Paris, 1808. 6 vol. 8vo. d. veau. f 7,50

338. **Boulay**, Tableau politique des règnes de Charles II et de Jacques II. Paris, 1822. 2 vol. 8vo. d. veau. f 1,25

339. **Bredero, G. Az.**, Alle de wercken. Amst., van der Plasse. 1638. 4to. ld. bd. f 10,—

Hoogst zeldzame oorspronkelijke uitgave.

340. **Brown, R.**, Domestic architecture, with observations on rural residences. Lond., (1845). Av. 63 pl. 4to. toile. (f 40,—). f 12,—

341. **Butler, Ch.**, Life of Hugo Grotius, with brief minutes of *the history* of the Netherlands. Lond., 1826. 8vo. cart. f 3,—

12. **Carmina** illustrium poetarum Italorum. Flor., 1769—72. 10 vol. pet. in-8vo. vél. f 7,50

Deze verzameling bevat o. a. gedichten van: Alciatus, Dante, Asculanus, Beroaldus, Guarini, P. Manutius, J. Baptista Mantuanus, Petrarcha, Scaliger, e. a.

13. **Caroius, J.,** De rebus Casparis à Robles in Frisia gestis. Leov., 1781. 4to. vél. f 0,75

14. **Cats, J.,** Werken. 1625—1732. 7 dln. M. pl. 4to. ld. bdn. f 25,—

Houwelyck. Middelb. 1625; Self-stryt. Dordr. 1634; Spiegel van den ouden en nieuwen tijt. Dordr. 1635; Trouringh. Amst. 1643; Sinne- en minnebeelden. Amst. z. j.; Buytenleven. Amst. 1656; Gedachten op slapeloose nachten. Leid. 1732. — Een paar deelen min of meer met water.

15. **Cervantes, M. de,** Vida y hechos del ingenioso Don Quixote de la Mancha. Amberes, 1697. 2 vol. Av. pl. grav. p. F. Bouttats. 8vo. vél. f 10,—

46. —— El ingenioso hidalgo Don Quixote de la Mancha. Nueva edicion correg. por la Real Academia Española. Madrid, 1780. 4 vol. gr. in-4to. veau. f 60,—

Fraai exemplaar op groot papier, van dit meesterstuk van typografie, met fraaie platen naar J. del Castillo, door M. S. Carmona.

47. **Chambers's** Encyclopaedia. A dictionary of universal knowledge for the people. Lond., 1860—68. 10 vol. Av. cartes et plus. centaines de gravures s. bois. roy. in-8vo. d. veau. f 25,—

Fraai exemplaar van dit werk, dat bij uitgave f 75,— kostte.

48. **Channing, W. E.,** Entire works. Lond., 1851. 2 vol. gr. in-8vo. toile. f 3,—

349. **Chijs, P. O. van der,** De munten van onze voormalige Hertogen, Graven, Heeren en steden. Haarl., 1851—59. 9 dln. 18 stu. M. pl. 4to. f 80,—

I. Braband en Limburg. M. 36 pl.; II. III. Gelderland. M. 53 pl.; IV. Overijssel. M. 21 pl.; V. Friesland, Groningen en Drenthe. M. 22 pl.; VI. Holland en Zeeland. M. 44 pl.; VII. Utrecht. M. 31 pl.; VIII. Leenen der hertogd. Braband en Limburg. M. 33 pl.; IX. Frankische en Duitsche Nederl. vorsten. M. 23 pl. en kt. — Kompleete exx. komen zelden voor; eenige deelen zijn uitverkocht.

350. **Clerck, N. de,** Tooneel der beroemder Hertogen, Princen, Graven enz. van Christenrijck binnen deze dry laeste eeuwen. Delff, 1617. M. portr. fol. ld. bd. f 5,—

351. **Cluverius, Ph.,** Introductio in universam geographiam. Lugd. Bat., Elzevier. 1624. 4to. cart. f 1,50

352. **Cohn, A.,** Shakespeare in Germany in the 16th a. 17th centuries; an account of English actors in Germany and the Netherlands and of the plays performed by them. Lond., 1865. Av. 8 facs. 4to. br. (f 18.70). f 10,—

Dit voor de geschiedenis van het tooneel zoo bij uitstek belangrijke werk bevat o. a. oude Duitsche vertalingen van Titus Andronicus, Hamlet en v. Romeo and Juliet.

353. **Collection** des principales chroniques malayes. Publiée p. Ed. Dulaurier. Par., 1849. 2 vol. 8vo. f 15,—

Geheel uitverkocht; zeldzaam.

354. **Cools, J. Rz.,** Laudis hostia ... aurei jubilaei Dni Petri Purmerent, 50um sacerdotalis dignitatis suae annum recolentis (Gouda, 1661). fol. f 3,—

P. Purmerent was predikant te Gouda. Dit ex. bevat 8 fraaie portretten: Petrus en Suitbertus Purmerent, d. R. A. Persyn, en Cools, d. P. Holsteyn.

355. **Corpus juris foeminini,** of wetboek der vrouwen, handelende van den oorspronk der vrouwelijke regering, onder Heliogabalus, enz. Met zeer vele nuttige en vermakelijke geschiedenissen. Alkm., 1759. 8vo. f 1,[illegible]

356. **Costa, Is. da,** Israel and the gentiles. Contributions to the history of the Jews. Transl. by Mary J. Kennedy. Lond., 18[illegible]. 8vo. toile. (f 4,90). f 2,50

357. —— Brieven, medegedeeld door Groen van Prinsterer. Amst., 1872, 73. Dl. I—III. 1. (1830—60). M. portr. 5 afl. 8vo. (f 7,—). f 4,50

358. **Cuper, G.,** Apotheosis vel consecratio Homeri, s. lapis antiq. in quo Homeri consecratio sculpta est. Amst., 1683. — Idem, Harpocrates, s. explicatio imagunculae, quae in figuram Harpocratis representat solem, etc. Ultr., 1694. — 2 tom. Av. pl. 1 vol. 4to. vél. f 1,50

359. **Dagverhaal** van de belegering der stad Buda of Offen, door de wapenen van Leopoldus I. 2 Sept. 1686 stormenderhand ingenomen. Amst., 1686. M. pl. 4to. f 2,—

360. **Dampier, W.,** Voyages. 7th. ed. Lond., 1729. 4 vol. Av. pl. et cart. 8vo. veau. Meilleure édition. f 20,—

361. **Deventer J.Sz., S. van,** Bijdragen tot de kennis van het landelijk stelsel op Java. Zalt-Bommel, 1865. 3 dln. roy. 8vo. *h. linn. bd.* (f 24,25). f 10,—

3. **Diccionario** de la lengua Castellana, por la Real Academia Española. Madrid, 1817. fol. veau. f 5,—

3. **Dictionarium** ende t'samen-spraeken in acht taelen. Latyn, François, Nederduyts, Hoogh-Duyts, Spaens, Italiaens, Engels, ende Portugies. Antw., 1662. langw. 8vo. hrn. bd. f 5,—

4. **Documents** p. servir à l'histoire des troubles religieux du XVIme siècle, dans le Brabant Septentrional, publ. p. P. Cuypers van Velthoven. Brux., 1858. Tom. I. (Bois-le-Duc) 1566, 67. Av. plan. roy. in-8vo. br. f 2,—

Niet verder verschenen.

5. **Dolgorouky, P.,** Notice sur les principales familles de la Russie. La Haye, 1843. pet. in-8vo. f 1,25

6. **Du Cangè, C. du Fresne,** Glossarium ad scriptores mediae et infimae Latinitatis. Francof., 1710. 3 vol. fol. d. veau. f 12,—

7. **Effen, J. van,** De Hollandsche Spectator. Amst., 1731—34. 12 dln. 8vo. ld. bd. f 4,50

8. **d'Épinay, Madame,** Mémoires et correspondance. 3e éd., augm. de plusieurs lettres. Par., 1818. 3 vol. 8vo. d. veau. f 1,50

Dit belangrijke werk bevat brieven van Grimm, Diderot en J. J. Rousseau; de laatsten zijn belangrijk ter toelichting van zijne Confessions.

9. **Erasmus,** Parabolarum, s. similium liber. Argent., Ex aedibus Schurerianis. 1514. 4to. cart. f 1,50

Onafgesneden; doch een weinig met worm.

70. —— Zamenspraken. Naar het Latijn vrij vertaald, met aantt. d. B. H. Lulofs. Gron., 1840. 8vo. f 1,—

71. **Erman,** De l'influence des relations du Brandebourg et de la Hollande, sur le bonheur des deux nations. Berl., 1789. 4to. cart. Zeldzaam. f 1,25

72. —— Lettre à un ami de Genève sur la constitution et la prospérité des colonies françaises, dans les états du roi (de Prusse). Berl., 1788. 8vo. br. f 1,50

373. —— Mémoires pour servir à l'histoire des réfugiés français dans les états du Roi (de Prusse) Berl., 1782—90. Tom. I—VII. 8vo. d. mar. f 25,—

Hoogst zeldzaam. De prijs van een compleet ex. in 9 dln. is gewoonlijk circa f 100,—

374. **Fergusson, J.,** History of Indian and Eastern architecture. Lond., 1876. Av. 21 pl. et 370 gravures s. bois dans le texte. 8vo. d. veau. f 27,30

375. **Fiorillo, J. D.**, Geschichte d. zeichnenden Künste Italien, Frankreich, Spanien, Grossbritannien). Gött., 1798—1 5 vol. — Geschichte d. zeichnenden Künste in Deutschla den Verein. Niederlanden. Hann., 1815—20. 4 vol. — K Schriften artist. Inhalts. Gött., 1803. 2 vol. — En tout 11 8vo. veau. fl

376. **Floridablanca, Conde de,** Verslag (in de Spaansche aan den Koning van Spanje betreffende de Spaansche bezitti in Zuid-Amerika. Gedateerd uit San-Lorenzo, 10 Oct. 1788. duidelijk handschrift van 170 blz. 8vo. ld. bd. fl

De Graaf de Floridablanca maakte in 1777 deel uit v expeditie naar Rio de la Plata, om voldoening te nemen vo beleedigingen door de Portugezen den Spanjaarden aange hij teekende ook het verdrag, waarbij de kolonie »del S mento" aan Spanje werd afgestaan, enz.

377. **Gayangos, G. de,** Catalogue of the mss. in the Sp language in the British Museum. Lond., 1875. Tom. I. toile. f

378. **Gilbert, G.**, De magnete, magneticisque corporibus, magno magnete tellure. Lond., 1600. Av. grav. s. bois. fol. r anc., plaques et fermoirs en cuivre. f

379. **Gley, G.**, Langue et littérature des anciens Francs. 1814. 8vo. cart. Rare. f

380. **Gosson, S.**, The school of abuse, containing a pl inuective against poets, pipers, plaiers, iesters, and suc caterpillers of a commonwelth. Lond. 1579. — **Th. Heyw** An Apology for actors. Lond., 1612. 2 tom. 1 vol. 8vo. toile. f

Herdrukken, met inleiding en aanteekeningen, van twee b zeldzame werkjes, in 1841 bezorgd door de Shakespeare-So

381. **Gramaye, J. B.**, Africae illustrata ll. X, in quibus baria, gentesque eius describuntur. Tornaci, 1623. 4to. cart. f

Vooral belangrijk voor de geschiedenis der kerk in Af van de vroegste tijden tot 1619.

382. **Handelingen** van de Representanten van het Volk van en lande, 16 Febr. 1795—23 Febr. 1798. Gron., 1795—98. 8vo. in 3 h. ld. bdn.

Geheel kompleet ex. Zeldzaam.

383. **Harlingius, M.**, Heroica Belgarum expeditio, pro randa Protestantium in Anglia libertate suscepta, ductu Gu *III, heroico* carmine enarrata. Horna, 1689. 4to.

84. **Hefner-Alteneck, I. H. de**, Serrurerie, ou les ouvrages en fer forgé du moyen-âge, et de la renaissance. Texte trad. p. D. Ramée. Par., 1869. 3 vol. Av. 84 pl. grav. en taille-douce. in-fol. en 3 portef. toile. (f 54,60). f 23,50

Allerbelangrijkst werk, zoowel voor beoefenaars der kunstgeschiedenis als voor industrieelen.

85. **Heymans, A.**, De ecclesiastica librorum aliorumque scriptorum in Belgio prohibitione. Brux., 1849. 8vo. br. f 1,50

86. **Histoire** de Louys XI, et des choses mémorables advenues de son regne, 1460—83. Autrement dicte la Chronique scandaleuse. (Par.), 1620. pet. in-4to. vél. f 2,—

87. **History** of the internal affairs of the United Provinces, 1780—87. Lond., 1787. 8vo. br. f 2,—

88. **(Holberg, L. de,)** Nicolai Klimii iter subterraneum, novam telluris theoriam etc. exhibens. Hafniae, 1754. Av. carte et pl. pet. in-8vo. veau. f 1,—

89. **Horatius**, Opera, c. variis lectt., notis variorum, et indice locuplet. ed. C. Combe. Lond., 1792. 2 vol. Av. portr. 4to. d. veau. f 10,—

Prachtuitgave. Exemplaar op groot en zwaar papier.

90. **Inman**, Ancient faiths, and modern; a dissertation upon worships, legends and divinities. N.-York, 1876. 8vo. toile. f 13,—

91. **Jacquin et Duesberg**, Dictionnaire d'antiquités chrétiennes. Par., 1848. 8vo. cart. (f 2,50). f 1,50

92. **Jonge, Evertsen de**, Over de grenzen van de regten van gezanten, en van secretarissen van legatie. Utr., 1850. 8vo. f 1,—

93. **Junghuhn, Fr.**, Java, deszelfs gedaante, bekleeding en inwendige structuur. Amst., 1850—54. 4 dln. M. pl. en ktn. roy. 8vo. h. ld. bd. (f 65,—). f 36,—

Fraai exemplaar van dit belangrijke en geheel uitverkochte werk.

94. **Juste, Th.**, Charles-Quint et Marguérite d'Autriche, 1477—1521. Brux., 1858. 8vo. br. f 1,25

95. **Kalpa Sútra, The**, and Nava Tatva: the works illustrative of the Jain religion and philosophy; transl. from the Mágadhi. W. an Appendix, containing remarks on the langue of the original by J. Stevenson. Lond., 1848. 8vo. toile. f 3,25

96. **Kane, R.**, Campaigns of King William and the Duke of Marlborough, 1689—1712. Lond., 1747. Av. pl. 8vo. veau. f 1,50

97. **Keuren** en ordonnantiën der stad Delft, 1500—1536. Met aantt. voorzien d. J. *Soutendam*. *Delft*, 1870. roy. 8vo. f 2,—

398. **Koch, de,** Histoire abrégée des traités de paix, entre les puissances de l'Europe, depuis 1648. Entièrement refondu, augmenté et continué jusqu'en 1815 par F. Schoell. Par., 1817, 18. 15 vol. 8vo. d. veau. f 12,—

399. **Koran.** — El-Kor'ân; or the Korân: transl. from the Arabic, the suras arranged in chronolog. order; w. notes a. in by J. M. Rodwell. Lond., 1876. 8vo. toile. f 7,

400. **Lauts, G.,** Woordenboek v. Nederl. gelijkluidende en klankverwante woorden. (Homonymes). Brussel, 1826. 8vo. cart. f 1,—

401. **Lennep, D. J. van,** Rusticatio Manpadica. Acc. carmin varii argum. Lugd. Bat., 1796. 8vo. d. veau. f 0,

402. **Lennep, J. van,** Het leven van Mr. Cornelis en Mr. Da Jacob van Lennep, beschreven en toegelicht uit hun gedichten, en andere oorspronk. bescheiden. Amst., 1861, 62. 4 dln. M. port en facs. 8vo. (f 16,10). f 7,

Belangrijk werk, zoowel voor de kennis van het staat- letterkundig als voor die van het huiselijk leven in het der voorgaande en de eerste helft dezer eeuw.

403. **Letronne,** Considérations génér. s. l'évaluation des mon grecques et romaines, et sur la valeur de l'or et de l'arg avant la découverte de l'Amérique. Par., 1817. 4to. br. f 2,

404. **Lièvre, E.,** Works of art in the collections of Engl London, 1871. Av. 50 belles pl. grav. p. Flameng, Greux, Rat etc. gr. in-fol. en portef. (f 136,50). f 55,—

Alleen voor inteekenaars gedrukt, zoodat er slechts zelden een ex. voorkomt.

405. **Livius, T.,** Historiarum ll., qui supersuut, omnes. C. notis variorum. Cur. A. Drakenborch. Acc. Supplementa deperdit. librorum a J. Freinshemio concinnata. Lugd. Bat., 1738. 7 vol. 4to. vél. cdé. Fraai ex. f 25,—

406. **Lundy,** Monumental christianity, or the art and symbolism of the primitive church as witnesses and teachers of the catholic faith and practice. N.-York, 1876. Av. planches et p de 200 grav. s. bois. 4to. toile. f 20,50

Fraai uitgevoerd werk, zeer belangrijk voor de geschiedenis der christelijke kunst in de eerste eeuwen na Christus.

407. **Luther.** — Biblisches Spruch- u. Schatz-Kästlein, worinnen Sprüche der H. S. mit den Worten d. M. Lutheri erkläret worden. Zusammen getragen v. J. C. Schinmeier. Flensburg, 1755. *8 tom. et* Suppl. rel. en 1 vol. dos. de vél. 12mo. obl. f 1,50

8. **Magazijn van handelsregt**, verzameld en uitg. door A. de Vries en J. A. Molster. Amst., 1859—74. M. Reg. 1859—73, 16 dln. 8vo, waarvan 15 h. ld. f 80,—

Fraai ex. van dit belangrijke tijdschrift, dat zelden kompleet voorkomt.

9. **Mantua**, Epitoma virorum illustrium qui vel scripserunt, vel jurisprudentiam docuerunt in scholis et quo tempore etiam floruerunt, ordine alphab. comtitutum. Patavij, 1559. pet. in-8vo. cart. f 1,50

0. **Marcella, E.**, Dictionnaire étymologique des mots français, qui viennent du Grec ancien. Paris, 1843. 8vo. f 1,50

1. **Marlborough.** — Memoirs of John Duke of Marlborough, with his original correspondence coll. from the family records by W. Coxe. London, 1820. 6 vol. Av. portr. 8vo. et Atlas de cartes. in-4to. cart. f 12,—

2. **Marlborough, Duchess of**, An account of her conduct from her first coming to Court (1689) to the year 1710. London, 1742. 8vo. veau. f 1,50

Deze «Mémoires" van de bekende gunstelinge en vertrouwde van Princes Anna zijn zeer belangrijk voor de geschiedenis van dien tijd.

13. **Marmontel**, Oeuvres complètes. Paris, 1818. 19 vol. Av. portr. et 38 pl. 8vo. d. veau. f 10,—

14. **Marsilijs, Hippol. de**, Singularia nova cccc et vetera ccc, cum interlinearibus adnotationibus. C. copios. Repertorio. S. ind. de lieu. (Bologne?) 1542. 4to. f 3,—

Hierin een aantal bijzonderheden over godgeleerde en rechtsgeleerde onderwerpen.

15. **Martens, G. F. de**, Primae lineae juris gentium Europaearum pract. Acc. praecip. foederum ab 1748 percuss. index. Gött., 1785. 8vo. d. veau. f 1,—

16. —— Essai concernant les armateurs, les prises et surtout les reprises. Gött., 1795. 8vo. d. veau. f 1,25

17. —— Précis du droit des gens moderne de l'Europe. Gött., 1801. 8vo. d. veau. f 1,25

118. —— Cours diplomatique ou tableau d. relations des puissances de l'Europe. Berl., 1801. 3 vol. 8vo. d. veau. f 1,50

119. **Martens, C. de**, Nouvelles causes célèbres du droit des gens. Leipz., 1843. 2 vol. 8vo. br. (f 8,50). f 3,50

120. **Mascarades** et farces de la Fronde (en 1649). Turin, 1870. 12mo. (f 4,—). f 3,—

Herdruk van een zevental zeldzame pamfletten tegen Mazarin. Slechts in 110 ex. *gedrukt.*

421. **Massmann, J. F.,** Arminius Cheruscorum Dux ac des
liberator Germaniae. Lemg., 1839. 8vo. br. f0,

422. **Meeter, E.,** Holland: its institutions; its press, kings,
prisons. Lond., 1857. 8vo. toile. f2,

Dit pamflet van 360 blz. bevat grootendeels de chroni
scandaleuse van de residentie, onder Koning Willem II.

423. **Meiners, C.,** Geschichte der Hohen Schulen unsers Erdth
Gött., 1802—5. 4 vol. 8vo. cart. f2,

424. **Missive** van de Gecommitteerden wegens Zeeland, tot
zaaken der O. I. Compagnie, 6 Maart 1794. Middelb., 17
8vo. f1,

425. **Money, J. W. B.,** Java; or, how to manage a colo
Lond., 1861. 2 vol. 8vo. toile. (f 13,65). f4,

426. —— Java, of hoe eene kolonie moet bestuurd worden. V
en met aantt. voorzien d. D. C. Steyn Parvé. Schied., 1863. 2
8vo. (f 6,50). f2,

427. **Muller, P. L.,** Geschiedenis der regeering in de Ne
Geunieerde provinciën, 1579—85. Leid., 1868. 8vo. (f 2,50). f1,

428. **Müller,** Ancient art and its remains; or, a manual of
archaeology of art. New ed. by Welcker, transl. by J. Lei
Lond., 1852. 8vo. toile (f 11,70). f4,

429. **Namen.** — **H. Spoor,** Namurcum exercitu Confoede
expugnatum sub auspiciis Gulielmi III. Ultraj., 1695. 4to. f1,

430. **Namen.** — **A. Voltelen,** Belga triumphans super
invincibili Namurcae. Amst., 1695. 4to. f1

431. **Napier, W. F. P.,** History of the war in the Penin
and in the South of France, 1807—14. Lond., 1832. Vol. I—
(till 1811). 8vo. cart. f6

432. **Nazámi,** Lailí and Majnún; a poem. From the orig
Persian by J. Atkinson. Lond., 1836. 8vo. toile. f3

Vertaling in verzen van dit beroemde dichtstuk.

433. **d'Ohsson,** Tableau général de l'Empire Othoman. Pa
1787—1820. 3 vol. Av. 233 belles planches. fol. cart. f9

Hoogst zelden komt dit belangrijke werk kompleet voor;
3e dl. ontbreekt gewoonlijk.

434. **Oltmans, A.,** Description de la chapelle Carlovingienn
de la chapelle Romane, restes du Château de Nimègue. Am
1847. Av. 3 pl. pliées. fol. cart. f

435. **Omar Khayyám,** Rubáryát, rendered into English v
Lond., 1872. pet. in-4to. toile. f

aantie ende Instructie vanden Hooghen **Raedt van**
Iollandt. Leyd., Silvius. 1582. 4to. ld. bd. f 1,—

ille, P., Poemata. Amst., 1740. 8vo. vél. f 0,75
plaar op groot en zwaar papier.

Jones' Alhambra. Plans, elevations, and sections
ambra, with the elaborate details, minutely displayed,
ngs taken on the spot by J. Goury and Owen Jones,
nplete translation of the Arabic inscriptions, and an
notice of the Kings of Granada by Pascual de Gayangos.
42. 2 vol. Av. 100 belles pl. grav., dont 67 en
couleurs. très grand in-fol. d. mar. rouge; tr. dor.
f 220,—

alius, C., Coronae; quibus res omnis coronaria conti-
d. Bat., 1681. 8vo. vél. f 1,—

rcha, F., Historia Julii Caesaris. Sec. cod. Hamburg.
. interpr. Ital. contulit C. E. C. Schneider. Lips., 1827.
f 1,50

authentiques relatives à la négociation confiée au Comte
et de Rayneval. Holl. et Franç. Nijm., 1787. 4to. br. f 1,25
grijk voor de kennis der bemoeiingen van Pruisen en
k om de rust in de Nederlanden te herstellen.

J. de la, Tableau de l'histoire des princes et du prin-
Orange. Illustré de ses généalogies. La Haye, 1640. Av.
che et arbres généalogiques. fol. vél. cdé. f 10,—

us, Comoediae. Ex edit. J. F. Gronovii. Glasgow,
vol. pet. in-8vo. d. veau. f 1,50
onafgesneden exemplaar.

us, Facetiae. Lond., 1798. 2 vol. 12mo. br. f 3,—

, A. de la, Den nieuwen Dictionaris oft schadt der
Spaensche talen. Daer-by gevoecht eenen Spaenschen
a. Antw., 1659. 4to. hrn. bd. f 3,50

tooneel, Dichtkundig, van Neerlans wonderen,
e in zig veele merkwaardige voorvallen, die gepasseerd
47—53. Embd., 1748—53. 5 dln. 2 hrn. bd. 8vo. f 2,50
eene menigte karikatuur- en andere platen.

, J. Van, Essais sur l'histoire politique des derniers
ux., 1867. 8vo. br. (f 3,75). f 2,50
nd: Les ducs de Bourgogne; Charles V; Philippe II;
u; La révolution d'Angleterre; Guillaume III. — Uit-
t.

448. **(Priezac, D. de,)** Vindiciae Gallicae adversus Alexandri Patricium Armacanum. (Corn. Jansenium). Par., 1638. (à l Sphère). 12mo. d. veau. f1,

449. **Proverbs, Arabic,** or the manners a. customs of the mod Egyptians, illustr. from their proverbial sayings current at Cai transl. a. explained by J. L. Burckhardt. Lond., 1875. 8v toile. f11,

450. **Pugin, A. W.,** Glossary of ecclesiastical ornament costume, compiled from ancient authorities and examples. Enl a. revised by B. Smith. Lond., 1868. Av. 73 pl. chromolith. rehaussées d'or, et plus. grav. s. bois dans le texte. gr. in-4 d. mar. entête dor. f65,

Dit voortreffelijke werk kostte bij uitgave f 95; het is om baar voor beoefenaars v. kerkelijke archaeologie zoowel als v kunstenaars.

451. **Rabelais, F.,** Oeuvres. Augm. de la vie de l'auteur et qq. remarques. Avec la clef et l'explication de tous les m difficiles. S. ind. de lieu, (à la sphère). 1659. (1669). 2 vol. in-8vo. veau. f7,

Fraaie uitgave. La Clef de Rabelais komt zelfs in de l uitgaven d. 17e eeuw niet voor.

452. —— Oeuvres. Précédées de sa biographie, et accomp. notes explicat. du texte p. A. L. Sardou. Nouv. éd. collation s. l. meilleures éditions anciennes. San Remo, 1874—76. 3 v pet. in-8vo. br. f15,-

453. **Raffaele's** Bible illustrations. The Frescoes of Raph drawn from the originals in the Vatican by N. Consorni un the direction of L. Gruner. Lond., 1852. Av. 52 belles pl. lith fol. obl. d. mar. (f 54,60). f40,

454. **Rahlenbeck, Ch.,** L'inquisition et la réforme en Belgiq Brux., 1857. 8vo. f1,

455. **Ralston, W. R. S.,** Krilof and his fables. Lond., 18 Avec de belles vignettes. 8vo. toile. f1,

Bevat eene prozavertaling dier fabelen.

456. **Regt, J. W.,** Geschied- en aardrijksk. beschrijving van d Zwijndrechtschen Waard, den Riederwaard en het land van Putt over de Maas. Zwijndr., 1848. 8vo. cart. f1,

457. —— Geschied- en aardrijksk. beschrijving van den Hoeksch Waard. Zwijndr., 1849. 8vo. cart. f1,

ad, Description des monumens musulmans du Cabinet
Blacas. Par., 1828. 2 vol. Av. 10 pl. 8vo. d. veau. f 2,—

eschrijvinge, Zeer gedenkwaardige en
, door Vrankrijk, Spanje, Holland, Moscovien enz.
0. M. pl. 4to. ld. bd. f 2,50
schrijving van Holland beslaat 75 bladz.

hronijk, Vrolijke, schetsende op eene boertige
oornaamste geschiedenissen zoo in de Nederlanden als
gevallen, 1780—1816. Amst., 1816. 8vo. f 1,—

le, Aventuras de Gil Blas de Santillana. Restituidas
y a su lengua nativa por un Español zeloso. Madrid,
ol. Av. pl. 8vo. veau. f 25,—

tius, (Opera) quae exstant. Recens. et adnotat. illustr.
. Acc. Vett. histor. fragm. de conjuratione Catilinae.
7. 4to. vél. cdé. f 2,75

Opera) quae exstant. C. notis variorum. Cur. S. Haver-
st., 1742. 2 vol. 4to. vél. cdé. f 6,—

r, C. Ph., Verhandeling over den oorsprong, benaa-
nz. der zon- en feestdagen, in de Grieksche, Latijnsche
che kerken. Gron., 1787. 2 dln. 1 cart. bd. 8vo. f 1,25

zarius, A. S., Opera. Cur. J. Broukhusii. Acced.
rmina, vitae Sannazarii, et notae P. Vlamingii. Amst.,
pl. 8vo. vél. f 1,25

z, J. A., Tooneelwerken. Utr., 1786. 2 dln. M. pl.
. f 1,50

Reize door het aapenland. Z. pl. 1788. 8vo. f 1,—

Reize door het land der vrijwillige slaaven. Z. pl. 1790.
f 1,—

Het Committé van vier en twintigen; en de geest van
, in zijn gewezen eetsaal op het Binnenhof in den Haag.
pera. Amst., 1795. 8vo. f 1,—

tema, J., Volksgebruiken der Nederlanders bij het
trouwen. Utr., 1832. 8vo. f 1.50
eenige werk over dit onderwerp.

Anecdotes historiques sur Pierre le Grand et sur ses voyages
de. Trad. p. N. P. Muilman. Lausanne, 1842. Av. pl.
f 2,—

tema, P., Aemstel's oudheid of gedenkwaardigheden
rdam. Amst., 1855—72. 6 dln. M. pl. 8vo. (f 16,85). f 7,50

473. **Schoonhovius, Fl.,** Emblemata, partim moralia,
etiam civilia. Acc. quaedam Poematia. Gouda, 1618. Av.
4to. vél.

474. **Schuite- en Jagt-praatjes** ofte samenspraken over de
gesteldheid van de Nederl. Republyk. Harl., 1757. 8vo. ld. b

Herdruk van de Schuite-praatjes van E. S. van Bu
en van de Jagt-praatjes van W. van Itsma, allen g
1736—38 verschenen.

475. **Staden, Alb. van,** — Continuatio Annalium Alb
densis, 1264—1324. Edid., notisque illustr. A. Hojer.
origine Sophiae Langelandicae. Hafniae, 1720. 4to. cart.

476. **Stern, D., (Mad. d'Agoult),** Histoire d. comme
de la république aux Pays-Bas, 1581—1625. Par., 1872. 8v

477. **Streso, J. A.,** en **J. van Manen Az.,** Verhan
over de levenswijze en de gewoonten onzer voorvaderen
lande, tot aan het einde der 16e eeuw. Haarl., 1814. 4to. ca

478. **Tacitus, C.,** Opera. Interpretatione perp. et noti
J. Pichon. Par., 1682—87. 4 vol. 4to. veau.

Fraai exemplaar van een der minst voorkomende
ad usum Delphini.

479. **Telders, A.,** Bijdrage tot eene geschiedenis van het
de doode hand. Utr., 1868. 8vo. cart.

480. **Telders, J. H.,** Blik op het oude Venetië en d
inquisitie. 's Bosch, 1852. 8vo.

481. **Temple, W.,** Works. (Letters, memoirs etc.). Lond.
4 vol. 8vo. veau.

Bevat o. a.: Observations upon the United Provi
een aantal belangrijke brieven over de zaken in de
landen gedurende de jaren 1665—79.

482. **Terentius,** Comoediae. Birmingham, J. Baskerville
4to. d. veau.

483. **Thackeray, F.,** History of William Pitt, contai
speeches in parliament, his correspondence, etc. (170
Lond. 1827. 2 vol. Av. portr. 4to. d. veau.

Zeer belangrijk, niet alleen voor de geschiedenis van E
maar vooral voor die van Engelands gezag in Noord-A
en van de aanleiding tot den Amerikaanschen vrijheidsoo

484. **(Thomas à Kempis,)** L'imitation de Jésus-Christ
nouvelle avec le texte latin p. P. R. Rochette. Par. 1830. 8vo. br

485. **Tydeman, H. W.,** Verhandeling over de Hoek
Kabeljaauwsche partijschappen. Leid. 1815. 8vo.

CATALOGUS

AN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

TRACTAATJES EN PAMFLETTEN BETREFFENDE DE NEDERLANDSCHE GESCHIEDENIS.

486. **Advertissement** et conseil au peuple des Pays-Bas (méridionaux). Rouselle, 1579. 4to. f 6,—

Hoogst zeldzaam stuk, bij Muller noch bij Meulman vermeld. Er wordt o. a. in aangeraden het vormen van eene Unie en het benoemen van twee krijgsoversten om den oorlog tegen Spanje te voeren, en zich geheel te onttrekken aan den invloed van den Prins van Oranje wiens eenig doel is „de se seruir des moyens „de ce peuple à estaindre l'autorité de l'Espagnol de sorte toutes„fois, que sans interregne il luy succède immédiatement en la „domination de ces pays," en wel „Sans se soucier en sorte „quelconque, que deuiendroit le repoz et la liberté desdicts „Hollādois et Zelandois."

487. **Advis** d'un affectionné au Pays-Bas. A Messieurs les trois Estats dudict Pays, les admonestant de promptement prouvoir à leurs affaires, pour éviter le torrent impétueux, qui vat faire son cours sur eulx. Lyon, s. n. d'impr. 1579. 4to. f 5,—

Hoogst zeldzaam geschrift, waarin wordt betoogd dat de Hertog van Anjou meer recht heeft op de Nederlanden dan Philips II.

488. **Advis** familiers, proposez par un Zelateur de la prosperité des Païs-bas: sur le bruit d'une Treve. De Savoye, par G. F. S. l. 1608. 8vo. f 1,50

489. **Alkmaar. — (Nanning van Foreest,)** Een cort verhael van de strenghe belegheringe ende aftreck der Spangiaerden van de Stadt Alcmaer, enz. Wt het Latijn int Duytsch overgeset. Delft, Alb. Hendricsz. 1573. 4to. f 5,—

Hoogst zeldzame eerste druk van deze Hollandsche vertaling. Zeer goed bewaard exemplaar.

490. **Ameland.** — Copye uyt den brief van den Keyser handelende van 't transport van 't Eylandt van Amelandt aen de Nieuwe Amelandsche Heeren. Amst. 1637. — Inhuldiugh van de Nieuwe A. Heeren. 1637. — Missive van de Gedeput. Staten v. Frieslandt, vervatende den handel van de N. A. Heeren. 1637. — Copye van sekeren Brief van E. Zuhm, die sich selven soeckt als Heer van Amelandt in te voeren. Amst. 1638. — 4 st. 4to. f 5,—

491. **Amsterdam.** — Sendtbrieven bij de Ridderschappe, Edelen, ende Steden van Hollant ghesonden aenden Burghermeesteren ende Regierders der Stede van Amsterdam; mitsgaders aen die vander Schutterije ende Burgherije der selver Stede. Delft, 1577. 4to. f 2,50

Hoogst zeldzame stukken, waarin wordt aangedrongen op het overgaan v. Amsterdam naar de Staatsche zijde.

492. —— Satisfactie voor die v. Amsterdam, ghemaeckt tusschen den Prince van Orangien, en den Burgemeesteren enz. v. Amsterdam, 8 Febr. 1578. Delft, (1578). 4to. f 1,50

493. —— Punition de Dieu sur les Hollandois, en leur ville capitalle d'Amsterdam, par un gouffre de feu, lequel à consommé le Nouveau Temple et vingt deux maisons. Paris, 1618. pet. in-8vo. cart. f 10,—

Verhaal van de uitbarsting van Gods toorn, ten gevolge der prediking der kettersche leer, over Amsterdam op 2 Febr. 1618. Hoogst zeldzaam; misschien eenig.

494. —— Geschriften betrekkelijk A. van de jaren 1617—90. 123 st. 4to. f 17,—

Hieronder belangrijke stukken vooral over de jaren 1650 en 1684.

495. **Antwerpen.** — Poincten ende articulen bij sijn Hoocheyt, ende bij sijn Excel^ie, ende bij die leden der stadt van A. gesloten, enz. Antw. 1579. — Een goede waerschouwinghe voor den Borgheren van A., dat sy hen niet laten verlocken met de bedriechlijcke Artijkelen van Peyse, enz. 1579. — Corte verclaringe, ghedaen bij Borghemeesteren, enz. van A., nopende den aenslach teghen de selve stadt. Delft, 1583. — Sendtbrief door den Prince van *Parma* aen Borgmeesteren, enz. der Stadt van Antwerpen.

Dordr. 1584. — Copye des Sendtbriefs van Borghemeesteren enz. van Antwerpen aenden Hooch bailliu enz. van Gendt. Antw. 1584. — 4 st. 4to. f 6,—

196. **Apologie** ofte verantwoordinghe des Heeren Wilhelms, Prince van Orangien teghen den Ban ghepubliceert by den Coningh van Spaegnien, enz. Leyden, 1581. 4to. f 3,—

Eerste Holl. uitgave van de Apologie (Muller N°. 228).

197. **Apologie** ou deffense du Prince Guillaume d'Orange, contre le Ban & Edict publié p. le Roy d'Espagne. Presentee aux Estats Gener. des Pais bas. Delft, 1581. 4to. f 5,—

98. **(Arent Cornelisz.,)** Twee sermoenen: het eene over den doop des Soons van den Prince van Orangien, ende 't andere op de begraeffenisse desselven Prince. Delff, 1584. 4to. f 3,—

99. **Balen, P. van,** Lijkpredicatie op de begravenisse van Mevrouwe de Princesse Douar. d'Orange, 21 Dec. 1675. M. de beschrijving d. lijkstaatsie. 's Grav. 1676. M. uitslaande plaat. 4to. f 3,25

00. **Breda, Beleg van,** — Journael, van alle de ghedenckw. gheschiedenissen, voorghevallen bij de overwinninghe d. Stadt Breda. Amst. 1637. — Hexham, Journael van 't vermaerde belegh van Breda. Vert. uit het Eng. Delft, 1638. — Waerachtighe relatie vande belegeringhe der Stadt Breda. Z. pl. n. j. (1637). — 3 st. in één omslag. 4to. f 3,50

01. **Brielle.** — Presentatie bij Bailliu, Burghemeesteren, enz. der Stede van den Briele, ghedaen aen de afghesonderde broederen derselver Stede. 's Grav. 1618. 4to. f 1,50

02. **(Britaine, W. de,)** (ps.) The Dutch usurpation: or, a brief view of the behaviour of the States-General of the Un. Provinces, towards the kings of Great-Britain: with some of their cruelties and injustices exercised upon the subjects of the English nation, as also, a discovery of what arts they have used to arrive at their late grandeur. London, 1672. 4to. cart. f 5,—

3. (——) The interest of England in the present war with Holland. London, 1672. 4to. cart. f 10,—

Ontbreekt zoowel in Muller's als in Meulman's Pamflettencatalogus. Het bevat een opsomming der grieven tegen de Hollanders en een overzicht hunner handelingen in Nieuw-Nederland, Persië en O.-Indië van 1608—1672.

4. **Brugge.** — Pointen ende conditiën op de welcke de Stadt van Brugghe ende Tlant vanden Vryen veraccordeert zijn met den Prince van Parme. *Brugge, A.* Janssuene. 1584. 4to. f 2,—

505. **Brussel.** — Articulen eñ conditien van den tractate aengegaen tusschē die Prince van Parma ende die Stadt van Bruessele. Bruessele, 1585. 4to. f 1,50

506. **Byekorf, Den Nederlantschen,** waerin ghy beschreven vindt, al tghene dat nu wtghegaen is, op den Stilstant ofte Vrede ... Z. pl. 1608. 38 st. en 33 dubbelen in andere uitgaven. 4to. f 75,—

Hoogst zeldzame en geheel compleete verzameling, door Asher uitvoerig beschreven onder N°. 26—28. De dubbelen zijn andere uitgaven der verschillende pamfletten, dan die door Asher vermeld, als: N°. 1 (3 uitg.); 4 (2 uitg.); 5 (2 uitg.); 6 (2 uitg.); 7 (5 uitg.); 9 (2 uitg.); 10 (2 uitg.); 12 (4 uitg.); 15 (2 uitg.); 16 (3 uitg.); 17 (2 uitg.); 19 (2 uitg.), 20 (3 uitg.); 23 ([illegible] uitg.); 24 (2 uitg.); 27 (4 uitg., waarvan 1 in 8vo.); 31 ([illegible] uitg.); 32 (2 uitg.); 36 (2 uitg.); 37 (2 uitg.); 38 (2 uitg.). Buitendien is hier bijgevoegd: Stucken gemencioneert in den Bycorff (Asher N°. 40), dat een herdruk bevat der nummers 7, 18, 23—33 van den Byekorf. In zijn Catalogus »Books on America" v. 1872, zegt de heer Muller van een dergelijke verzameling: »a copy of such an extraordinary completeness as the present may boldly be called *unique*". Alle stukken zijn zeer goed geconserveerd.

507. **Confessie** ghedaen by Michiel de Renichon, mitsgaders de ghevolghde Sententie, ghegheven 3 Juny 1594. Delff, (1594). — Idem van Pierre du Four. Met de Sententie v. 17 Nov. 1594. 's Grav. 1594. — 2 st. 4to. f 3,—

Beiden beraamden een aanslag op het leven van Prins Maurits en boetten dat opzet met hun leven.

508. **Copie** van seker Refereyn by de overheerde Nederlantsche Provintien aen Hollant gheschreven, beroerende den Vrede. Met oock der Hollanders antwoorde rijmswyse daer by ghevoeght. Amst. 1598. 4to. f 2,—

509. **Delft.** — Delfsche Broertgens-Kermis, synde een refreyn of spels-gewijs verhael van de Kermis die de Minder-broeders tot Delft in 1567 gehouden hebben in haer Clooster. Delft, 1677. 4to. f 1,50

Satyre op de Minderbroeders te Delft. Zie Bleiswijck, Beschrijvinghe v. Delft. blz. 335.

510. **Dendermonde.** — Den Brief bij Schepenen ende Raet der stede van Ghendt, belanghende 't verraedt van Dendermonde by Jan van Hembyze ende complicen aengherecht. Delf, Aelb. Hendricsx. 1584. 4to. f 6,—

Ontbreekt zoowel bij Muller als bij Meulman.

511. **Description** of the seven United Provinces of Netherland. London, 1673. 4to. f 3,25

Zeer zeldzaam. De kaart, die er bij behoort, ontbreekt.

512. **Deventer.** — Ordinantie vā der Wacht by Burgermeysterē Schepen und Raedt der Stadt van Deventer opghericht, tot bewaeringhe der selver Stadt. Ghepubliciert op den 15. Februarij. Anno 1579. Ghedruckt tho Deventer dorch Simon Steenberghen. (1579). 4to. f 2,50

Op den titel een gezicht op Deventer en het wapen der stad in houtsnede. Uiterst zeldzaam.

513. **Deventer, Beleg van,** — Waerachtigh verhael enz. der oorsaken waer door geoccasioneert is de overgevinge der Stadt D. 1672. — Missive .... neffens een Lyste der Regenten, wie de Stadt hebben overgegeven, en wie die hebben willen defenderen enz. 1673. — Apologia voor D. Stecke, Commandant v. D. 1673. — D. Stecke, Missive aan den Bisschop v. Munster. 1673. — Verantwoordinge van J. Stroebel, Secretaris v. D. (1673). — 5 st. 4to. f 4,—

514. **Dialogus.** Een clachte van een Wtlander, in forma van een applicatie, die sonder noot ofte van yemant geiaecht, sijn Vaderlandt verlaten heeft, Op welcke clachte hy dicwils door sijn eygen cōscientie beantwoort wort, Ende is byden Latinen Genius ghenaemt. Delft, 1573. 4to. f 2,50

Hoogst zeldzaam geschrift in versen, noch in Muller's noch in Meulman's pamflettencatalogus vermeld.

515. **Discours** oft Verhael ghemaect op de quetsure van mijn Heere de Prince van Oraignien. Z. pl. 1582. 4to. f 2,50

516. **Discours** sur les moiens de conserver l'estat, et la religion an Pays-Bas. S. l. 1584. 4to. f 4,—

Deze Fransche uitgave van het: Verhael van de rechte middelen enz. (Muller. 282) is zeer zeldzaam.

517. **Discours** sur la rencontre du temps et des affaires, par un vieux Cavallier françois au Duc d'Orleans. Brux. (1673). 4to. f 1,50

Over den oorlog van Lodewijk XIV in de Nederlanden.

518. **Discours, Brief,** sur la négotiation de la paix, qui se traicte presentement entre le Roy d'Espagne et les Estats du Pays-Bas. Leyden, 1579. 4to. f 4,—

519. **Discurs** w. Muthmassung, oder neu Mandat auss Holland, u. s. w. Eine Underredung, v. d. grossen Kriegs und Auffruhrs halben, so erstlichen in Niderland, u. s. w. Auss dem Niderl. gebracht. Ambst. *1618. 4to.* f 1,50

520. **Doopsgezinden.** — Synode der Mennisten gehouden te Haerlem A°. 1649, den 25 Julij. Z. pl. 1649. 4to. f 1,50

521. **Dordrecht.** — Stukken betr. de regering van D. 1647—85. 5 st. 4to. f 2,50

522. **Edict, Eeuwich,** ende ghebodt opt accoort ghedaen, tusschen Johan van Oostenrijck ende de Generale Staten van dese landen van herwaerts overe om die troublen inde selve landen neder te legghen ende appeyseren. Gedruckt in 't jaer 1577. 4to. f 1,25

523. **Edict** perpetuel sur l'accord faict entre Jehan d'Austrice, de la part & au nom du Roy et les Estatz generaulx de ces pays de pardeça d'aultrepart. Pour l'appaisement des troubles sus-cités esdictz pays par la gendarmerie estrangiere. Brux., M. de Hamont. 1577. 4to. f 1,50

524. **Erklerung, Allergnädigste,** Kön. Maiestat zu Hispanien des guten willens und der Vatterlichen neigung zu seinen Niederländ. Vasallen, 1 Juni 1579. Cöllen, G. von Kempen. 1579. 4to. f 2,—

Zeer zeldzaam geschrift, dat noch in Muller's noch in Meulman's pamflettencatalogus voorkomt.

525. **Exhortation** faite par l'Archiduc d'Austrice, aux Estats generaux des païs bas, 11 Avril 1579. Anvers, Plantin. 1579. 4to. f 2,—

526. **Expostulation, A seasonable,** with the Netherlands. Declaring their ingratitude to, and the necessity of their agreement with the Common-wealth of England. Oxford, 1652. 4to. cart. f 5,—

527. **Extract** enz. waerinne verclaert wordt tot wat eynde den gheweldigen legher in Vlaenderen, ende de groote Armade in Spangnien, toegherust is. Delft, 1588. 4to. f 3,—

528. **Geul, J.,** Redres der Hollandtschen adel. Aenwijsende het recht gebruyck ende misbruyck der adelijcker stammen ende persoonen. 's Grav. 1644. 4to. f 2,—

529. **Ghelyck** als de Joden bevryt worden door Coningin Hester, Alsoo gonne ons Godt oock te geschieden door Milorde-lestar. Utrecht, Wed. van Coenraet Henricx. 1586. 4to. f 3,50

Dit zeldzaam pamflet komt niet in de Bibl. van Pamfl. van F. Muller voor; evenmin in die van Meulman.

530. **Gibraltar, Slag bij,** — Een waarachtich verhael van den treffel. zeeslach inde Baye ende onder t Gheschut van Gibraltar, *onder Jacob* van Heemskerke. Amst. 1607. 4to. f 2,50

531. **Goes.** — Waerachtig verhael van de verschillen tusschen de Regenten van Goes, 1691, 92. — Brief uyt Zeeland houdende een kort verhael van het geene zigh in Goes heeft toegedragen. (1692). — Extract uyt een brief van Goes, nopens het oproer aldaar. Met een lijst d. geplunderde huizen. 1787. — 2 st. 4to. en 1 plano. f 2,50

532. —— Geschriften betrekkelijk G. van de jaren 1655—92. 10 st. 4to. f 3,50

Hierbij o. a. Reglement van de scholen binnen Goes, enz.

533. **Gorinchem.** — Vreeds triumph gedicht, gecomponeert eñ rethorijckelijken vertoont bij de Camer: Vernieut uit Liefden tot Gorinchem, op 5 Mey 1609. Gor. 1609. 4to. f 2,50

534. —— Ordonnantie op de maniere van procederen voor den E. Gherechte der Stadt Gorinchem ende 's Lands van Arkel. M. Ampliatie. Gor. 1635—38. 2 st. 4to. f 1,50

535. **Grave.** — **A. Stafmaker,** Tsamensprekinghe van verscheydē persoonen, handelende vanden Tocht die Graeff Mauritz van N. ghedaen heeft, tot het veroveren van Grave, enz. Alles in Dichte ghestelt. Z. pl. 1602. 4to. f 3,50

536. **Grave, Beleg van,** — Journael of daghregister van d'aenmerckelijkste saken, voorgevallen in het belegh van Grave, 1674. Amst., Bruyning. 1674. — Daghregister vande remarcabele belegeringe van Grave. 1674. Amst., Vermeers. 1674. — 2 st. 4to. f 3,50

537. **'s Gravenhage.** — **J. van der Does,** Zegewensch vande Haegsche schutterye aen den Prince van Oranje, wederkeerende in 's G., na de verovering van Graeve, enz. 's Grav. 1674. 4to. f 2,—

538. —— Haegsche jufferroof of verhael van 't wegh voeren van Juffr. C. van Orliens door J. D. Mortaigne. 1664. — Verhael van de reize naar Bremen, wegens het overleveren ende het echapperen van J. D. van Mortaigne. 1664. — Deductie van H. Walraet omtrent zijne conduite in de saecke van J. D. van Mortaigne. 1664. — Beschuldinge tegen den Grave van Culenborgh in de saecke van 't rapt by J. D. van Mortaigne, inde persoon van C. van Orleans. 1664. — 4 st. 4to. f 3,50

539. **Groningen.** — Sententie gheprononcieert in Sgravenhage op den 8. Martij 1599, tusschen den Jonckeren, enz. van den kerspelen vanden Ommelanden en Burghemeesteren eñ Raedt enz. der stadt Groeninghen. Amst. 1599. 4to. f 2,—

Op den titel een fraai kaartje van Friesland en Groningen.

540. —— Resolutiën vande Staten van de stadt Groeningen en Ommelanden, rakende de wervingh. Z. pl. 1684. 4to. f 1,—

541. **Groningen.** — **L. Smids**, Groningens watersnood, 22 Nov. 1686. Amst. 1686. 4to. f 1,2

542. **Groningen, Beleg van,** — Oprecht verhael van de belegeringe van Groningen. Gron. 1672. — De gedenckweerdighst voorvallen in de belegeringe van Groningen. (Z. pl. 1672). — 2 st. 4to. f 2,50

543. —— Richtiges u. ausführl. Tag-Register aller derer Begebenheiten, so bey Belagerung der Stadt Gröningen, in 1672 zugetragen. S. l. 1672. 4to. f 2,—

544. **Haarlem.** — **(P. Sterlinex,)** Een corte waerachtighe beschrijvinghe van alle geschiedenissen, aenslaghen, enz. voor d vrome Stadt Haerlem in Hollandt gheschiet, enz. enz. Delft, (Aelb. Hendrickx). 1574. 4to. f 7,5

Goed bewaard ex. van dit even belangrijke als zeldzame werkje het dagverhaal loopt van 3 Dec. 1572 tot 11 Sept. 1573.

545. —— Octroy by de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt aen den Bleykers woonende tot endt omtrent Haerlem verleendt op 20 Jan. 1614. 's Grav. 1614. 4to. f 1,2

546. —— Justificatie van de proceduren by Regeerders der Stad H. gehouden teghens eenighe onrustighe personen. 1618. — Verklaringhe van de Magistraten v. H. (over den toestand der bu gerij). 1618. — Resolutie nopende 't stuck vanden trèves. 1630. — 3 st. 4to. f 2,-

547. **(Heere, L. de,)** Beschrijvinghe van het ghene dat vertooch wierdt ter incomste van den Prince van Oraengien binnen Ghendt 19 Dec. 1577. Gedruckt int jaer ons Heeren 1578. 4to. f 25,–

Zeer fraai exemplaar van dit uiterst zeldzame boekje, in 185 door de Maatschappij der Vlaamsche bibliophilen herdrukt. Oo die herdruk is zeldzaam, daar hij alleen voor de leden, dus i 36 exx., het licht zag.

548. **'s Hertogenbosch.** — Dompe-trompe op het nieuw regist van 's Hertogenbosch, van Ostende, ende van Vrieslandt gestelt etc. Z. pl. 1606. 4to. f 3,-

Zeldzaam geschrift ten gunste van de Aartshertogen, de »wet telicke Princen".

549. —— **S. Ampzing**, Nassousche Lauren-Kranze, voor Frede rick-Heynrick, van wegen de veroveringe der groote magtige end sterke Stad 's Hertogenbosch, mitsgaders de Verlossinge van We sel. Haerlem, 1629. 4to. f 2,5

550. —— Articulen by syne princel. Excellentie ende H. M. State Generaal aen de Stadt van 's Hertogenbosch gheaccordeert. Amst 1629. 4to. f 1,5

Hertogenbosch. — Reglement op de politijcque reformatie Meyerije van 's Hertogenbosch. 's Grav. 1660. 4to. f 1,—

ouwaert's, J. B., Moralisatie op de coemst van den ugheboren, machtighen, en seer doorluchtighen Vorst Ernesto. sel, J. Mommaert. 1593. 4to. f 15,—

Hoogst zeldzaam gedicht, dat zoowel in de collectie van Mul- als in die van Meulman ontbrak. Gedrukt met zoogenaamde ractères de civilité". Fraai exemplaar.

— Den willecomme en congratulatie vanden hooghgeboren, tighen, ende seer doorluchtighen Vorst Ernesto. Bruessel, ommaert. 1594. 4to. f 15,—

Fraai exemplaar van dit hoogst zeldzame gedicht, dat zoowel Muller als aan Meulman onbekend is gebleven. Grooten- ls met zoogenaamde „caractères de civilité" gedrukt. Op de ede bladzijde een fraaie houtsnede.

— Oratie der ambassadeuren van den Prince Matthias van nrycke, Gouv. van die Nederlanden: verhaelt in den ryckx- ghehouden tot Worms, enz. 7 Mei 1578. Rhetoryckelick in ederl. tale overghestelt. Antw., Plantyn. 1578. 4to. f 10,—

Hoogst zeldzaam geschrift, geheel met zoogenaamde „carac- s de civilité" gedrukt, versierd (op blz. 8) met een zeer ie houtsnede door A. V. L. (Antonius van Leest) voorstel- de Philips van Marnix de rede uitsprekende; bovendien is rbij gevoegd een portret van Matthias v. Oostenrijk, d. Hon- s. De titel en blz. 13—16 ontbreken, doch zijn in zeer net ndschrift bijgeschreven; terwijl blz. 3, 4, die echter alleen voorrede en een akrostichon bevatten, geheel ontbreken.

structiones, Secretissimae, Gallo-Britanno-Batava(e), rico V, Comiti Palat. data(e). H. Com. 1626, 27. — Appen- cippus ad tumulum Unionis erectus. 1626. — 4 pièces. . 4to. cart. f 2,—

terest, The, of these United Provinces, being a defense Zeelanders choice. Together with severall remarks upon the t, and conjectures on the future states of affaires in Europe, ally as relating to this republic. Midd. 1673. 4to. cart. f 4,—

Hoogst zeldzaam; komt niet voor bij Muller noch bij Meulman.

suitica. — L. de Montgommery, Le fléau d'Aristo- Ou contre le calomniateur des Pères Jésuistes, sous le tiltre coton. Avec le Remerciment des beurrières de Paris. Amst. 8vo. (16 et 32 pp.). f 3,75

Fraai onafgesneden ex. van dit zeldzaam geschrift, dat noch den pamflettencatalogus van Muller noch in dien van Meul- voorkomt.

558. **Jesuitica.** — Arrest de la Cour de Parlement de Bourdea
contre un libelle fait par Pierre Jarrige, Apostat. Bourdeaux, 16
pet. in-8vo. f 3,

Het geschrift, dat bij dit vonnis werd verboden, was getite
Les Jesuistes mis sur l'eschafaud pour plusieurs crimes capit
par eux commis dans la Province de Guyenne, etc., te Leï
in 1648 uitgegeven. Fraai onafgesneden exemplaar.

559. **Journael** ofte maent-register, van 't geene gepasseert is
1672 en 1673 in de Nederlanden. En vers burlesques p. L. C.
's Hage, 1674. 4to. f 1,

In hollandsche en fransche versen.

560. **Justification** du Saisissement & sequestration d'aulcuns
du Conseil d'Estat & aultres au pays baz. Brux., M. de Ham
1576. 4to. f 2

Verantwoording wegens het doen gevangen nemen van ee
leden van den Raad van State, o. a. Viglius, Fonc e
Hoogst zeldzaam.

561. **Kampen.** — Missive van Burgemeesteren, enz. der St
Campen, aen de Heeren Staten-Generaal, vervatt. de redes
waerom die Stadt is genootsaekt te capituleren. 1672. 4to. f 1

562. **Legende, Warachtige,** van Jan de Witte, waerinne
vatet wort de afcoemste enz. van der Papisten broot-Godt, o
gheset wt de Franchoysche Rijme door **J. Fruytiers.** Leyd
1596. 4to. f 2,

563. **Legerindeeling.** — Placcaet op 't stuck vande mousteri
tot voorcominghe van allen frauden int- compleethouden va
Compagnien, 4 Febr. 1599. 's Grav. 1599. — Ordre op de
peninghe vande Compaignien Ruyteren, voerende corte roers
Febr. 1599. — 2 st. 4to. f 2,

564. **Leiden.** — Een waerachtig verhael van Schermutsinghe
die van Leyden opten 19. July 1574. Jeghen den Viandt g
houden. Gedruct tot Delft, op den Hoeck van de Schoolste
(Aelb. Hendricsz). Z. j. (1574). kl. 8vo. f 1,-

Herdruk van dit verhaal, 8 blz. groot, nog tijdens het be
gedrukt. Het oorspronkelijke, unieke exemplaar berust in
Bibliotheek d. Maatschappij v. N. Letterkunde te Leiden.

565. **Leiden.** — **(J. Fruytiers,)** Corte beschryvinghe va
strenghe Belegheringhe ende wonderbaerlicke verlossinge der St
Leyden in Hollandt, enz. enz. Ghedruct binnen de verma
Stadt Delft, op den hoeck vande Schoolsteech. (Aelb. Hendric
Anno 1574. 4to. f 10,-

Hoogst zeldzame eerste druk van het werkje van Fruytie

a het beleg geschreven, werd het in het najaar van
egeven, „terwijl het water nog op het land stond."
n hier dus een allezins waar verhaal van het zoo be-
eleg.

— **J. Fruytiers**, Corte beschrijvinghe van de
egheringhe der Stadt Leyden, anno 1574. Verbetert
dert. Delft, 1577. 4to. cart. f 5,—
druk, ditmaal met den naam des schrijvers. De tekst
derd gebleven doch met eenige bijvoegsels vermeer-
zaam.

. **Vz. Coornhert**,) Justificatie des Magistraets tot
hens de calumnien, ter sake van de differenten, tus-
deu ende eenighe vande Ghemeente aldaer. (Leiden,
het Raadhuis ?). 1579. 4to. f 1,50
van dit zeldzame geschrift is opgeplakt; overigens fraai
ver de geschillen Brandt, Historie der reformatie,

ien vande vonnissen jegens Jacques Valmaer, Cosmo
giis, ende Nicolas de Maulde. Gedruct op tRaedhuys
eyden. 1587. — Hetzelfde. (Utr. 1587). — Veront-
an J. Valmar enz. Utr. 1587. — Vermaninghe enz.
le Gherechte der stadt Leyden jeghens tboecxken met-
verontschuldinghe enz. (Utr. 1587). — 4 st. 4to. f 3,—
rante der stadt Leyden, also van de Publicatie ende
des Raets aldaer gheschiet. Met het gheen dat dese
r ghepasseert is. Z. pl. (Leiden). Gedrukt voor N.
318. 4 blz. 4to. f 1,50

Dvinglo, Aenspraecke aen de Remonstrans-gesinde
nde Borgherye der stadt Leyden, over het ontset
de, gedaen op 3 Oct. 1620. Z. pl. 1620. 4to. f 1,25

erale ordonnantie op alle de Ghebuyrten, sulcx die
lijck zijn, ofte metter tijdt zullen worden verandert.
7. 4to. f 2,50
ordonnantie, vooral om het zonderlinge der boeten,
ien een man . . . sijn huysvrouwe sloegh, sal hij
gebuyrte verbeuren een goede ham van vijftien pont
nde soo de Vrouwe haer man sloegh, sal sij verbeu-
gelijcke hammen, enz."

'un gentilhomme, vray patriot, à Messieurs les Etats
emblez en la ville d'Anvers. S. l. (Brux.) 1579. 4to. f 6,—
197. Dit zelden voorkomend pamflet bevat eene waar-
in zeer *heftige termen* tegen den Prins van Oranje.

573. **Lettres** interceptes du Contador Alonso de Curiel au Prin
de Parme. Par lesquelles on peult manifestement descouvrir l
faulx et doubles traits, dont l'Espagnol tasche d'abuser etc. An-
vers, Plantin. 1579. 4to. f 4,

Zeer curieuse brieven, belangrijk voor de kennis van den g
der Spaansche troepen; hij schrijft o. a. »pour ce que desso
»ces mots de *Garder la foy Catholique et l'obeissance de*
»*Maiesté*, la plus part d'eux ont cent mil eschappatoires
»exceptions." Zeer zeldzaam.

574. **Lettres** de l'Infante d'Espaigne et d'autres touchant les
tions du Comte Henry de Bergh. Brux. 1632. 4to. f 2,

Hierin een brief v. Prins Frederik Hendrik, uit het
te Maastricht, 18 Junij 1632, waaruit zijne verstandhou
met de Bergh blijkt.

575. **Leycester.** — Copye van eenen brief aen den Grave van
Middelb. 1587. — Vertooch ende Remonstrantie by den Grave
L. ghedaen aen den Staten-Generael. Dordr. 1587. — Sch
brief ghesonden by den Grave van L. aen de Steden d. gh
eerde Provincien. Dordr. 1587. — Remonstrance faite aux E
generaux d. Provinces confederées par le Comte de Leycester. U
1587. — 4 st. 4to. f 2,-

576. **Limburg.** — Acte de non prejudice, et l'accord des diffe
touchant le partage des Païs de Fauquemont, Dalhem & Roll
Outremeuze, faict 26 déc. 1661 entre le Roy d'Espagne et l
Etats-Generaux d. Provinces unies. La Haye, 1662. 4to. f 1,

577. **Lof** des vrije vaerts, ende berisp tegen het misbruyck d
selver. Gecomponeert d. J. M. Flissingano-Zelandum. Z. pl. 16
4to. f 2,

578. **Maastricht, Beleg van,** — Missive van 4 July 16
behelsende het overgaen van Mastricht. Dordr. 1673. plano. —
Capitulatie vande Stadt van Maestricht. 's Grav. 1673. 4to. —
Lyste van de dooden en gequetste officieren van 't Gaarnisoen v
Maestricht. Z. pl. plano. f 3,

579. **Marnix, Ph. de**, Responce à un libelle fameux nag
publié contre le Prince d'Orenges, et intitulé Lettres d'un gen
homme vray patriot etc. Anvers, v. d. Rade. 1579. 4to. f 7,5

Zie N°. 572. Zeer zeldzaam. Dit exemplaar bestaat uit 32 bl.;
dus zonder dat het schotschrift »Lettre d'un gentilhomme" e
achter is afgedrukt.

580. (——) Ad potentissimos ac serenissimos Reges, Principes etc.
[illegible]istiani orbis Seria de Reipubl. Christianae statu eiusque sal

atque incolumitate conservanda, Germani cuiusdam Nobilis et Patriae amantis viri commonefactio. S. l. 1583. 4to. f 6,—

Zeer zeldzame uitgave van den oorspronkelijken tekst. Zie voor eene Hollandsche vertaling N°. 581.

81. **(Marnix, Ph. van,)** Ernstige vermaninghe vanden standt ende gheleghentheyt der Christenheyt, ende vande middelen haerder behoudenisse ende welvaren. Door eenen duytschen Edelman, liefhebber des vaderlandts. Z. pl. 1583. 4to. f 5,—

Fraai exemplaar van dit hoogst zeldzaam geschrift. Hollandsche vertaling van N°. 580.

582. (——) Een goet Advijs opt stuck vande Vrede ende Oorloghe in dese Nederlanden: Bij een Eedelman ende oprecht liefhebber zijns Vaderlandts ende der ghemeene Ruste. Z. pl. 1584. 4to. f 6,—

· Net exemplaar van dit zeldzaam pamflet, dat aan de pen van Philips v. Marnix wordt toegeschreven.

83. **Medemblik.** — Placcaet ende ordonnantie van wegen zijne Excell. van Nassau ende mijn Heeren Staten, over het Accoort ende vereeninghe der Stadt Medemblick, 30 April 1588. Haerl. 1588. 4to. f 1,50

584. —— Cort verhael van tghene ghehandelt is metten Oversten Sonoy, ende den Soldaten leggende binnen Medenblick. Delf, 1588. 4to. f 2,50

585. **Middelburg.** — Tractaet van accoordt, ghemaect tusschen den Prince van Orangien ende den Corounel Mondragon, op het overleveren vande Steden van Middelburch ende Armuyden, enz. enz. Delft, 1574. 4to. f 2,50

586. —— Provisioneel accoort gemaeckt tusschen de Magistraet v. Middelburgh en de Gedeputeerde van de gemeene Geïnteresseerde in de Banck van leeninge. Midd. 1674. 4to. f 1,—

587. —— Artyckelen by de Cooplieden en Gildens der stad Middelburgh, aen den Prince van Oranje voorgedragen. 1672. — Provis. accoort tusschen de magistraet v. Middelburgh en de Geïnterresseerden in de Banck van leeninge. 1674. — Burgerkout wegens het beroep van D. Momma te Middelburgh. Amst. 1676. — 3 st. 4to. f 3,—

588. —— Geschriften betreffende M. 1668—1702. 9 st. 4to. f 4,—

589. **Middelen** ende conditien, door dewelcke d'Inghesetenen der gheunieerde provincien, met den Majesteyt vanden Coninck van Spaignen, harē natuerlicken Heere, met goeder Conscientie, mits behoorlicke versekertheyt, zouden moghen accorderen. Z. pl. 1584. 4to. f 2,50

Zeer zeldzaam pamflet; ontbreekt zoowel in de verzameling van Muller als in *die van Meulman.*

590. **Naarden.** — Memorie tot verdedigingh van Ph. de Proef, voor desen Commandant te Naerden, aengaende de belegeringh, enz. Z. pl. 1674. 4to. — T. Dammius, Zegenpraal, over de overwinning van Naarden. Rott. 1673. plano. f2,5

591. **Namen.** — **A. Voltelen**, Belga triumphans super mole invincibili Namurcae. Amst. 1695. 4to. f1,—

592. **Nijmegen.** — Nymeegsch accoort ofte bedenckinghen over d Vereeniginghe tusschen de Gelderschc Synodi, ende de Afghes Predicanten van Nymeghen beraemt. Harderswijck, 1623. 4to. f1,

593. —— Missive geschreven uyt Nimwegen, rakende het gene g passeert is gedurende het belegh en overgaen der voorsz. St Dordr. 1672. 4to. f1,

594. —— Presentatie van de Ridderschappen ende Steden der Q tieren van Nimwegen, Zutphen ende Arnhem, aen den Prince v Orangien. Z. pl. 1675. 4to. f1,

595. **Observador** Hollandez, ou segunda (3a e 4a) carta ... Mons. H.** Da Haye sobre o estado presente dos negocios Europa. (1755). Traduz. da lingua Franc. na Portug. p. A. J. Miranda et Silveira. Lisb. 1758. 3 pièc. 1 vol. 4to. cart. f4,—

596. **Oldenbarnevelt.** — Warachtige historie van de gheva nisse, bekentenisse, leste woorden en droevighe doot van w Heer Johan van Oldenbarnevelt, enz. Z. pl. 1620. 4to. f2,

Oorspronkelijke uitgave van de Warachtige historie. Zie hi over de studie van Prof. R. Fruin in Bijdragen v. vaderl. historie en oudheidkunde, N. Reeks, IXe deel, 2e st.

597. **Oldenbarnevelt, J. van**, Biechte, ofte bekentenis v syn opkomste, leven ende bedrijf, enz. In syn gevankenisse byeengestelt. Amst. 1664. 4to. f1,25

598. **Ondersoeckinghe** ende examinatie vande middelen ende conditiën, door de welcke de inghesetene der gheunieerde Provincien, met den Coninck van Spaignien zouden moghen accorderen. Z. pl. 1584. 4to. De titel beschadigd. f2,—

599. **Oranje.** — Verbalen van 't gepasseerde in de Stadt ende het Prinsdom van Oranje. 's Grav. 1682. 4to. f2,—

600. **Ordonnantie** van de Polityen binnen Hollandt. Leyd. 1580. 4to. Zeldzaam. f1,50

601. **Oudewater.** — Clachte der ghemeynte tot O., dergheener die houden by de oude Religie. Tot wederlegginghe van de valscheden, die haer naghegeven worden enz. Z. pl. 1618. 4to. f2,—

Overijssel. — Declaratie van de Staten van O., vervattende bericht van de verschillen met de Ed. Mogenden. 1654. — ı herlevenden Cromwel, President van O. 1668. — Conside- en betr. de Unie v. 1579, met applicatie tot O. 1674. — nest van Jan Smet. 1711. — 4 stn. 4to. f 2,50

Perez, A., Cort begryp vande stucken der gheschiedenissen Antonio Perez, onlancx verdreven Secretaris van den Coninck Spangien, waerinne de Spaensche practijcken, nuttelick ende ktelick outdeckt werden. Wt het Spaensch door Joost Byl. rav. 1596. 4to. f 2,—

Tweede, verkorte, uitgave van eene hollandsche vertaling der '*elaciones* v. A. Perez, in 1594 te Londen verschenen.

Placcaet ende ordonnantie, beroerende den vijftichstē pen- k. Delft, (1580). 4to. f 1,—

Placcaert van de Staten-Generael vande Gheunieerde Neder- en, bij den welcken, midts den redenen in 't langhe in 't le begrepen, men verklaert den Coninck van Spaegnien ver- en vande Overheyt ende Heerschappije van dese voorsz. Neder- len. Leyd., Silvius. 1581. 4to. f 2,—

Oorspronkelijke druk van dit hoogst gewichtige staatsstuk, gegeven 26 Julij 1581.

Placcart sur l'indeue usurpatiō de Hieronimo de Roda, au t du gouvernement des pays de pardeça. Brux., M. de Hamont. '6. 4to. f 1,50

Placcart sur la rebellion des Espaignolz & leurs adherens & resistēce alencontre d'iceulx, & ce qu'en depend. Brux., M. de mont. 1576. 4to. f 1,50

Placcart du Roy nostre Sire, sur l'annotation et saisissement biens de ceulx, qui adherent et assistent le Seigneur Don ian d'Austrice, et autres Espagnolz declairez ennemiz de la rie. Brux., M. de Hamont. 1577. 4to. f 2,—

Relatie, Warachtighe, overslach ende inhout der Krijchs- tinghe ofte Armade, die Philippus Coninck van Spaignien te sen heeft laten breughen. Wt het Spaensch Exemplaer overge- . Delff, Schinkel. 1588. 4to. Wat sterk afgesneden. f 2,—

Remonstrance faite à Messieurs les Deputez des Estats Ge- aulx le 9 Janvier 1580. Par Monseigneur le Prince d'Oranges. vers, G. vanden Rade. (1580). 4to. f 2,50

In sterke bewoordingen dringt de Prins aan op het nemen van een besluit „si nous voulons la paix ou la guerre", en wijst de Staten op tal van zaken, die dringend verbetering en verandering behoeven, zoo men wil overwinnen.

611. **Remonstrantie** by forme van discours ... inhoud
t'Epitaphium op de doot des Princen van Oraingien. Delf, 1
4to. f

De schrijver teekent zich J. K. Zeer zeldzaam boekske.

612. **Rotterdam.** — Oprechte ende grondighe verclaringhe
eenighe Notulen, in Mayo 1630, ghestelt by de Kercke
van Rotterdam, ghementioneert in de Acte van Suspensie te
de vier Predicanten ende eenighe Ouderlingen aldaer. Utr.
4to.

613. —— Geschriften betrekkelijk R. in de jaren 1672 en 1
st. in-4to. en plano.

Hierin: De »Samenspraack wegens den Rotterd. pa
klagende gemeente v. R. enz.

614. **Schenkenschans.** — Waarachtighe nieuwe tijdinge v
groote Verraet dat daer gheweest is op Schencken-Schans
noch van een Verrader die gelt ontfangē heeft om sijn Pri
te deursteken, enż. Arnh. 1604. 8vo. Ingehangen in 4to papier.

Zeer zeldzaam.

615. —— Waerachtig verhael vande veroveringhe van Sche
schans, op 29 April 1636. Leyd. 1636. 4to.

616. **Sendbrief,** in forme van supplicatie aen die Con. M
Spaengien: van wegen des Princen v. Orangien, der Staten
gaders alle andere ghetrouwe ondersaten, die haer van de
toghen van Alba tyrannie verdrucket vinden. Dordrecht,
4to. cart.

617. **Sendtbrief** des Heeren Guillame, Prince van Orangie
de Provincien ende Steden deser Nederlanden, aengaende h
drach tusschen den Prince van Parma, ende de ghedesu
Provincien ghepasseert. Z. pl. 1579. 4to.

Zeer zeldzaam stukje; een weinig bevlekt.

618. **Sluis.** — Seeusche Buyse, verthoonende de redenen, waer
Vyandts forten, gelegen aen de Noortwest zijde van de Sta
Sluys, behoorden ghedemolieert te werden. Z. pl. 1648. 4to

619. —— **J. Clarendonk,** Naakte waarheyt, schijnend
de duystere nevelen, met welke D. Jacobus Koelman de ge
aldaar bewolkt heeft. Z. pl. 1673. 4to.

620. **Steenwijk.** — **W. Lanius,** Die Belegeringe, be
ende ontsettinge der Stadt Steenwijck in sticht van Ov
1580, 81. Z. pl. 1581. 4to.

Cat. Meulman. 508. Hoogst zeldzaam geschriftje. Lan
Predikant te Steenwijk tijdens het beleg.

21. **(Stubbe, H.,)** Justification of the present war against the Unit. Netherlands. Wherein the declaration of His Majesty is vindicated. In answer to a dutch treatise entituled: Considerations upon the present state of the Un. Netherlands. Lond. 1672. — (Id.,) A further justification of the present war etc. Lond. 1673. — 2 pièces. Av. pl. 4to. cart. f 7,50

Hierin o. a. 2 platen de wreedheden der Nederlanders op Amboina voorstellende.

22. **Supplicatie, Tweede,** aen sijne Hoocheyt, ende Heeren des Raets van State, overgegheven den 7. Julij, byde Protestanten, begherende te leven nae de Reformatie des Evangeliums. 1578. Z. pl. n. j. (1578). 4to. f 1,50

23. **Teuffel, Der Grosse u. Weisse,** ... Darstell- und Anweisung dass der Köning in Franckreich, nicht durch die gewalt der Waffen, sondern durch bosshafftige Anleit- und Führung des Jan de Witt, so viele Städte u. Festungen dess Verein. Niederlands unter seinen Gehorsam bekommen enz. S. l. 1672. 4to. cart. f 2,—

Deze duitsche vertaling van N°. 6219 v. Muller's Bibliotheek v. Pamfletten komt zelden voor.

24. **Tholen.** — Meesterlycke actien van Mrs. Johan van Vrybergen, Livinus van Vrybergen en Willem Bollaert, op ende jegens Mr. Johan Vrybergen, Pensionaris van Tholen op 29 Juny 1673. — Remonstrantie van Gedeputeerden v. Tholen wegens het gene inde deselve Stadt is gepasseert, op 21 Juni 1702. — 2 st. 4to. f 2,—

25. **To hooupe Kallinge Manges** den swarten Meyster, onde sinen Knegt. In den darden druk on allemool mislukt. To Adverte, veur den Buken-hendler, in de Vive Sinnen. (1671). 4to. f 1,50

Muller N°. 5773. Paskwil op den Bisschop van Munster in Westfaalschen tongval.

26. **Traicté** de la Paix, faicte, conclue & arrestée entre les Estatz de ces pays bas, & le Sr. Prince d'Orenges, Estatz de Hollande & Zelande, avecq leurs associez, 8 Nov. 1576. Brux., M. de Hamont. 1576. 4to. f 3,—

Oorspronkelijke Fransche uitgave van de Pacificatie v. Gent. Uiterst zeldzaam.

27. **Tijdingen** uyt verscheyden Quartieren. 1633. N°. 24. Gedruckt 't Amsterdam, by Broer Jansz. (out Courantier in 't Leger van Sijn Princel. Excellentie) enz. 11 Junij 1633. 1 bl. kl. fol. f 2,—

Hierin o. a. een uitgebreid bericht v. 6 Junij: Wttet Leger voor Rhijnberck. Hoogst zeldzaam.

628. **Udemans, C.,** Nederlantsche tragi-comedie, vertoone gewoel der voorledene en tegenwoordige oorlogen van de Nederlanden. Z. pl. 1652. 4to.

629. **Unie** ofte vereeninghe vanden landen van Hollandt ende ghemaeckt by Keyser Kaerle in 1534. Delf, 1587. 4to.

630. **Utrecht.** — Sommiere verclaringhe vande zwaricheden Inghesetenen van dese Nederlanden te verwachten soude l soo verre het concept vande Pacificatie tot Coelen aengh wordde: Ende verbodt byde Magistraet der Stadt Utrecht van de selve Artikelen niet te moeghen onder die Gemeyn deylen, enz. Utr. (1579). 4to.

Uiterst zeldzaam.

631. —— Missive v. Schoudt enz. v. Utrecht. 1587. — Bes dinge van de Staten. 1587. — Sententie jegens Adriae 1651. — Hollandsch Nieuw Jaar gesonden aan den Of Utrecht over het ophalen en onderdrukken der Holland heid. 1664. — Resolutiën bij de intocht van de Armee nings van Vrankrijck. 1679. — 4 st. 4to.

632. **Vener, W.,** De opstandinghe van Mars binnen den van Gulick, Cleve ende Berghslandt enz. Rott. 1610. 4to

Vers in 44 koupletten, opgedragen aan Prins Mau versierd m. 2 houtsneden.

633. **Verclaringhe, Een,** der oorsaken bewegende de Co van Enghelant, hulpe te gheven tot Bescherminghe des be en verdruckten Volckes der Nederlanden. Amst., Cornelis 1585. 4to.

Hoogst zeldzaam geschrift, uit het Engelsch vertaald.

634. **Verhael** van de Moort, ghedaen aenden Persone des Heer helmus, Prince van Oraengien. Delf, A. Hendrickz. 1584. 4t

635. **Verhael, Cort,** vande groote Victorie die Godt aln de Con. Mayesteit van Enghelant verleent heeft, over de Sp Armade, 1 Julij 1588. Z. pl. (1588). 4to.

636. **Verhael, Cort,** vande heerlijcke Victorie vant vero Enschedé, Oldenzeel ende Oetmaerssen. Delf, (1597). 4to.

637. **Verhael, Warachtich,** van de oorloghen ende ghe nissen, zoo in Polen, als in Hungarijen ende te Venegien lien, als ooc mede vande groote schade te Graits in Stierm door den tempeest van reghen. Rott. 1606. 4to.

638. **Verthooning, Ware,** ende afbeeldinghe van eenen ende meest half verrotten Vis, aen der strande opgheworp *Sept. 1608*, ende lach tusschen Catwijck ende Scheveling

wysende den standt ende conditie des Coninex van Spaignien.
Middelb. 1608. M. houtsn. 4to. f 1,50

9. **Vertooch** aen mijn Heeren de Staten Generaal, op de weder-
oprichtinghe ende behoudenisse vanden Staet vande Neder-landen.
Door eenen Edelman wt Vlaenderen. Z. pl. 1584. 4to. f 3,50

0. **Vertooch, Een ootmoedich,** ende eenvoudighe verclaringhe
aden eenighe middel, waer deur men voordaen dese arme be-
ructe Nederlanden sal behoeden van voorder verwoestinghe. Deur
nen liefhebber van Godes heylich Woort, ende des Lauts-welva-
ren. Amst. 1583. Z. pl. n. j. 4to. f 2,—

Betreffende de onderhandelingen met Anjou.

1. **Vesper Zeitungen,** zum Ersten, von dem Aussschreiben d.
Fürsten zu Gülch, Cleve u. Berg u. s. w., zum Andern ein Man-
dat der General Staden der Verein. Niederlaude, belangende die
esuiter, Pfaffen und Münche u. s. w. Z. pl. 1612. 4to. f 1,50

Zeldzame hoogduitsche vertaling van het Hollandsch origineel.

2. **(Villiers, P. de,)** Bref recueil de l'assassinat, commis en
la personne du Prince d'Orange, par Jean Jauregui. Anvers, Plan-
tin. 1582. f 5,—

Dit zeldzaam geschrift bevat ook de stukken bij den moordenaar gevonden, de aktenstukken van zijn proces enz. Op 30 April 1582 besloot de regering van Antwerpen aan Doctor Petrus de Villiers te schenken „eene ame wijns van tsestich guldenen" voor het schrijven van dit boekske. Zie Antwerpsch Archievenblad. Dl. IV. blz. 7 en volgg.

3. (——) Cort verhael van 't moordadich feyt geperpetreert inden
persoone van den Prince van Oraengien by Jan Jauregui. Antw.,
Plantin. 1582. 4to. f 3,—

Vertaling van het voorgaande werkje. Dit exemplaar bevat echter alleen het verhaal; de stukken ontbreken.

4. **Visscherij.** — Placcaet (vande Staten v. Zeeland) teghen het
schutten van den visch. Middelb. 1641. — Copye van sekere
requeste ter sake van de Visscherie op de Mase, ende specialijck
op Maessluys. Z. pl. 1637. — 2 st. 4to. f 1,50

5. **Vloot, Onoverwinnelijke.** — Sekere advertissement uit
Irelandt, aengaende 't verlies eñ wtersten noot, waerin de Spaensche
Vlote ghevallen is op de West-Custe van Irelandt enz. Delff,
1588. 4to. f 2,—

6. —— **M. Lydius,** De formidabili illa classe Hispanica divi-
nitus repressa, fracta, *dissipata*. Franeq. 1591. 4to. f 2,50

647. **Walerande, J. B. de,** Le plaidoyer de l'Indien Hol contre le pretendu pacificateur Espagnol. S. l. 1608. 4to.

648. **Zamenzwering tegen Prins Maurits.** — Brief grouwelijcke conspiratie enz. 1623. — Slatius, Klaer v geschreven in syn gevangenisse, enz. 1623. — Sententiën Cornelis Gerritsz. c. s.; Reynier v. Oldenbarnevelt c. s.; tius c. s.; en Claas Mich. Bontenbal; Febr. tot Julij 1 6 st. 4to.

649. **Zamenzwering, 1632.** — Copie de la sentence Comte Henry de Bergh. Mal. 1634. — Arrests contre l d'Espinoy, & Charles de Pienne. Mal. 1635. — Copie d contre Jean Leger. Mal. 1636. — Arrest contre le Comte nin. Mal. 1636. — Arrest contre le Comte d'Egmont. Mal. 5 pièces. 4to.

Deze personen werden allen veroordeeld om onthoofd den, wegens majesteitschennis en hoogverraad.

650. **Zee-journael** aengaende al het ghepasseerde, 't vertreck van de vloot uyt Spanjaertsgat na de Noort Junij tot 6 Oct. 1665. Z. pl. 1665. 4to.

651. **Zeeland.** — Die Gheleghentheyt oft situatie des La Zeelandt, hoe dattet ten tijdē was als dē Roomschen Coninck Willem Grave van Zeelandt, regnerende was ont Jaere 1230 oft daer ontrent. Ghedrukt Thantwerpen op baerde veste, in den witten Hazewint, by my Jan van 1572. plano.

Deze hoogst zeldzame kaart is een herdruk van voorkomende in Reygersberg's kronyk van 1551, d voorzien van een versierden rand in houtsnede.

652. —— Ordonnantie van zijne Princelijcke Excellentie op vande Policie. Middelb. Schilders. 1583. 4to.

Zeldzaam voorkomend stuk.

653. —— Geschriften betrekkelijk Z. vande jaren 1583— st. 4to.

Hieronder zeer belangrijke en zeldzame stukken.

654. —— Placaat ter praecautie tegens de verspreiding besmettelijke ziekte onder het rundvee. Middelb. 1769. 4

655. **Zierikzee.** — Gravamina ofte pointen van bezwa de Regeerders van Z. teghens de Heeren Staten en St Zeel[illegible]oveert, 24 Nov. 1668. Rott. 1669. 4to.

oot. — **J. van Veen**, Gedicht op de overwinning
t door Piet Heyn. Z. pl. (1629). 1 blad fol. f 5,—
zeldzaam; het begin luidt:
aanden Speck, Jan Dwarsvoet, den Seinjoor,
Mock, den Maraan, den half gewasschen Moor,
gh inden buyck, Pie'r Heyn verkrijght zijn schatten,
ij hem clisteert, nu kackt hy Spaansche Matten.
. — **U. Ripperda**, Beright van het geene onlangs
passeert is. Leeuw. 1672. — Tegenbericht, gestelt by
et. Z. pl. (Leeuw.) 1672. — 2 st. 4to. f 1,75
da betoogde dat Zwolle was overgegaen door „wan-
of verraderlijck desseyn van de Magistraet."

---

n **Adriaensens**, Van Euangelissche Armoede. Lo-
ieronymum Welle. 1571. kl. 8vo. kart. f 1,50
an des cloostersen leven oorspronck ende voortganck.
duysent Jaren voor Christus gheboorte tot heden daechs
, By Hieronymum Welle. 1570. kl. 8vo. kart. f 1,50
li, **G.**, Istoria de' suoi tempi, 1536—74. Prato,
ol. gr. in-8vo. br. f 10,—
t belangrijk werk door Adriani geschreven op last van
le' Medici, Groothertog van Toscane; zoo men zegt,
diens Mémoires zelfs het werk ten grondslag. Ook
Nederlandsche geschiedenis vindt men hier belangrijke
eden.

s **de la** Noblesse et du Patriciat de Bruges. Bruges,
Années 1—3. 3 vol. 8vo. br. f 3,50
belangrijke bijzonderheden omtrent de rechtstoestand,
denis en genealogie v. Brugsche familiën. Uitverkocht.
, **J.**, De bello Belgico, auspiciis Ambr. Spinolae et
ustria. Brux. 160[illegible] 8vo. veau. f 2,50
al van offi[illegible]effende het twaalfjarig
[illegible]
[illegible]s del V. y N. Testa-
[illegible]d. Revista y conferida
[illegible]diversas translaciones.
[illegible]bi. 1602. fol. veau.
f 18,—
[illegible]mam. Wat dit ex.
[illegible]deren band waarop
[illegible] gezicht op Amster-

dam, waarboven twee figuren met de opschriften »Fides" e »Justitia". De stempels zijn uitstekend bewaard; het overig van den band heeft een weinig geleden.

664. **Brown, E.**, A brief account of some travels in divers part of Europe; through Germany and the Low-Countries. London, 1687. Av. pl. fol. veau. f 4,50

17 blz. zijn aan Nederland gewijd.

665. **Butkens, Christ.**, Annales généalogiques de la Maison d Lynden. Verifiées par chartes, tiltres et aultres bonnes preuve Anvers, 1626. Av. pl. fol. veau. f 150,—

Dit uiterst zeldzame werk bevat tal van fraai gegraveer platen o. a. de afbeelding v. een schoorsteenstuk in het kast ter Lede, een kaart van het gebied v. Lynden, een afbeeldin v. h. kasteel Hemmen in de Betuwe, tal van wapens, portr ten, grafsteenen enz. Vóór het derde boek de groote uitslaa geslachtstafel; achterin de »Preuves" op 143 blz. met afbe dingen v. zegels, enz. — Zeer fraai exemplaar; de titel al is opgeplakt.

66. **Caart-Boeck** van alle de dorpen, en polders gelegen in Lande van Oost ende West Voorne, mitsgaders Over Flacq enz. genomen Juny 1695. Z. pl. 1701. M. 31 kaarten. gr. f hrn. bd. f 25,—

De fraaie titelprent is gegraveerd d. Rom. de Hooghe; kaarten zijn gegraveerd door J. Stemmers, terwijl de op kaart voorkomende groep v. bewoners geëtst is door J. Lu ken. Fraai, uitstekend gekleurd, exemplaar.

667. **Cafmeyer, P. de,** Hooghweerd. historie van het Sacrament van Mirakel te Brussel. Brussel, 1735. 2 dln. M. 50 fr. platen fol. 1 ld. bd. f 3,50

668. **Caselles, Estevan,** Doze frutos de la muy antigua y illustre Casa de Bournonville. Arbol genealogico historico de l Casa de Bournonville, coronade de doze frutos, que acreditan s virtud etc. Barcelona, 1680. Av. portr. et pl. d'arm. — Défense apologétique pour M. Alexandre de Bournonville contre M. Ambroise de B., son frère, sur le différent, qui peut estre entre eu pour le Duché de B. Av. Preuves. S. l. n. d. (Paris, c. 1650). 2 tom. Av. portr. et pl. d'arm. — 3 tom. 1 vol. fol. veau. f 25,—

Het eerste werk, dat niet minder dan 17 stamboomen bevat, komt slechts uiterst zelden voor. Het wapen van B. op den titel en het portret v. Alexandro, Duque de Bournonville, zijn geteekend: »Bonaventura Fornaguera, exc." Fraai exemplaar, *behalve* dat de titel opgeplakt is.

Christyn, J. B., Applicat d. principales pièces pour l'ad-
ssion de Mad^{lle} Emerentiane de Rivière d'Arschot au Noble
llège d. Chanoinesses de S.-Waudru à Mons contre aucunes
moiselles du mesme Collège, opposantes. S. l. n. d. (Brux. c.
150). in-4to. cart. f 10,—

Hoogst belangrijk voor de genealogie van de geslachten Aerschot, de Heere en de Cotereau. Zeer zeldzaam.

Dumbar, G., Het kerkelijk en wereltlijk Deventer. Dev.
132, 88. 2 dln. M. pl. fol. kart. f 14,—

Het tweede deel, dat zeer zelden voorkomt, is na des schrijvers dood door zijn' kleinzoon uitgegeven. Het bevat tal van charters en andere oude stukken op Deventer betrekkelijk.

. **Emmius, Ubbo,** Rerum Frisicarum historiarum decades VI.
ec. De Frisia et Frisiorum republica; deque urbe Groninga; de
atu Reipublicae et Ecclesiae in Frisia Orientali etc. Arnh., Joan.
unsonius. 1616. 6 tom. pet. in-8vo. 2 vol. vél. f 3,50

De 6 stukken onder dezen titel verzameld verschenen: I. Arnh. 1605; II. Franek. 1598; III. Lugd. B. 1599; IV en V. Gron. 1605, 1607, VI. Embden, 1616. Meest volledige uitgave van dezen beroemden Frieschen geschiedschrijver.

l. **Fokkens, M.,** Beschrijvinge van Amstelredam, van hare
rste-beginselen, oude voorrechten, gebouwen, enz. Amst. 1662.
M. 10 pl. 12mo. hrn. bd. f 1,50

. **Goeteeris, A.,** Journael der legatie ghedaen in 1615 ende
.616 bij Heeren Reynhout van Brederode, Dirck Bas ende A l-
brecht Joachimi, afghesonden aende Coninghen van Sweden ende
enemarcken, mitsgaders aenden Groot-Vorst van Moscovien.
s Grav., A. Meuris. 1619. M. 20 kopergrav. in den tekst en 4
itsl. pl. langw. 4to. hrn. bd. f 30,—

Goeteeris was penningmeester v. h. gezantschap. Goed geconserveerd ex. van dit hoogst zeldzame werk.

. **Gros, de,** Journal d. principales opérations de la campagne
e 1794 dans les sept provinces. S. l. 1795. Av. 3 ctes. 8vo.
art. f 1,50

. **(Grovestins, C. F. Sirtema de,)** Avant et après. Guil-
aume III — Jules César. Paris, 1868. 8vo. f 3,50

. **Guicciardini, L.,** Omnium Belgii s. Infer. Germaniae regio-
um descriptio. Ex Ital. in Latinum sermonem conversa a R. Vitellio.
mst. 1613. Av. 100 belles ctes. et plans de villes. fol. veau. f 7,—

Eerste uitgave van de Latijnsche vertaling naar de 3e Ital. uitgave, doch met vermeerderingen door den vertaler, en bijvoeging van een twaalftal platen.

677. **Hasselt, G. van**, Geldersch maandwerk. Arnh.
2 dln. 8vo. In afl.

Belangrijk voor de oudheidkunde niet alleen van Gel
maar ook voor die van Nederland in het algemeen. Zeer zel

678. —— Roozendaal als de prachtigste bezitting van de Gel
Graven en Hertogen, en derzelver hofhouding aldaar, enz.
1808. 8vo. linn. bd.

Het werk is zamengesteld uit oude bescheiden van
tot de 18e eeuw en komt zeer zelden voor.

679. —— Geldersche bijzonderheden. N°. 1—3. Arnh. 18
2 st. 8vo.

I. Oorsprong v. h. geslacht van Byland. M. afb. v.
II. Recht v. jacht op Veluwe; III. Iets voor geldersch
ters v. 997 en 1126.

680. —— Het Hertogrijk v. d. Hertog v. Gelre en zijn
schepter en kroon. Arnh. 1821. 8vo. kart.

Achterin: Het eerste gebruik v. d. naam v. Gelderla

681. **Jacoby, C. G.**, Kort en beknopt chronykjen van Vri
zedert het jaar der werelt 3070 tot het jaar Christi 1567.
1755. kl. 8vo.

682. **Lebensgeschichte** eines Deutschen Holländers. Nach
standenen Glücks- u. Unglücksfällen zu Wasser u. zu Land
ihm selbst beschrieben. Regensb. 1775. pet. in-8vo. cart.

683. **Lettre** d'un Bourgemaitre de Middelbourg à un Bourg
d'Amsterdam s. l. différents entre les rois d'Angleterre et de
(Paris,) 1753. — Lettre ou examen polit. des prétendus i
niens de la faculté de commercer en gros, sans déroger à
blesse. (Paris, c. 1755). — Lettre s. l. ouvrages et bijo
et d'argent. (Paris, 1755). — (Saintard,) Lettres d'un cit
la permission de commercer dans les colonies. (Paris,) 17
(Forbonnais,) Essai s. l'admission d. navires neutres dans
lonies. (Paris, 1759). — La religion naturelle. Poème
1756. — Poëmes s. la religion naturelle et s. la destruc
Lisbonne. 1756. — 7 pièces. pet. in-8vo. 1 vol. veau.

Curieuse verzameling; vooral de stukjes v. Saintard e
bonnais zijn zeer belangrijk.

684. **Möhner, R.**, Reise als Feldcaplan bei den Deutsche
mentern in die Niederlande in 1651. Herausg. v. P. L. B
Augsb. 1872. roy. in-8vo. br.

CATALOGUS

N BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

. **Alfieri, V.,** Opere. Pisa, 1826. 4 vol. Av. portr. gr. in-8vo. r. f 5,—

Inhoud: Tragedie; Prose che accompagnano le tragedie; Vita di se stesso; Del principe; Versioni; Rime; etc.

5. **Andrada, J. F. de,** Vida de Dom Joaõ de Castro, quarto Viso-Rei de India. Lisboa, 1786. Av. 3 portr. et pl. pet. in 8vo. veau. f 1,50

7. **Aristophanes,** Werke. Deutsch von L. Seeger. Fft. 1845—48. 3 vol. gr. in-8vo. br. (f 8,80). f 3,50

Rhythmische vertaling, met noten.

8. **Aristoteles,** Liber · de moribus ad Eudemiū, per Leonardū Aretinū in latinū tn̄slatus. (Coloniae, Ulr. Zell. c. 1470). 4to. cart. f 12,—

Hain, 1764. Fraai exemplaar met breede randen van dezen hoogstzeldzamen druk.

9. **Augustinus,** Omeliae de eo qd psalmista ait: Quis est homo qui vult vitam etc. (Col., Ulr. Zell. c. 1467). 4to. cart. f 15,—

Hain, 1984. Zeer fraai exemplaar met breede randen.

0. —— De agone christiano. Acced. Ejusdem liber de sermone Domini in monte habito. (Col., Ulr. Zell. c. 1467). 4to. cart. f 15,—

Hain. 2084. Zeer fraai exemplaar met breede randen.

1. **d'Ascoli, Urialo,** Stanze sopra le statue di Laocoonte, di Venere et d'Apollo. Roma, V. Dorico et L. Fratelli Bresciani. 1539. Av. 3 grav. s. bois, représent. cettes statues. pet. in-8vo. vél. f 3,50

Hoogst zeldzaam; de laatste bladen een weinig bevlekt.

2. **Beccaria, C.,** Opere. Mil. 1824. 8vo. br. f 1,50

Inhoud: Dei delitti *e delle pene*; Della natura dello stile.

693. **Bekker, Balth.**, Die bezauberte Welt: oder eine gründl. U
tersuchung d. allg. Aberglaubens, u. s. w. Amst. 1693. 4to. vél. f 2,

694. **Bell, B.**, . Wayside pictures through France, Belgium
Holland. London, 1850. Av. 34 ill. gr. in-8vo. toile. (f 9,75). f 2,

695. **Bellermann, C. F.**, Die alten Liederbücher d. Portugi
Z. Geschichte d. portug. Poesie, 1200—1500. Berlin, 1840.
br. (f 1,75). f 1,-

696. **Berkhey, J. le Francq van**, Zinspelende gedicht
Amst. 1793. M. 32 etsen. kart. f 2,-

De plaatjes zijn zeer fraaie etsen van P. de Mare naar tee
ningen v. Mej. C. Chalon. De eerste bladen een weinig met w

697. **Bertrand, E.**, Recherches sur les langues anciennes
modernes de la Suisse, principalement du Pays de Vaud. G
1758. 8vo. cart. f 2,

698. **Biblia Sacrosancta.** Testamenti V. et N. è Hebr. ling
Graecorumque fontibus transl. Tiguri, Frosch. 1550. pet. in-
anc. reliure, veau. f 15,

Deze bijbel, gewoonlijk Biblia Vatabli genoemd, is vert
door Vatablus, de Juda, Bibliander, Gautier e. a. De oude
figureerde band draagt dit opschrift: Biblia Latina Johan Sch
1555, met eene voorstelling van den strijd van Hercules
Antheus, geteekend F. S(culpsit) 1545.

699. **Bibliotheca Greca** delle belle arti, composta da G.
trettini. Mil. 1839, 40. 2 vol. Av. pl. grav. roy. in-8vo. br. f 6,

I. Le statue descritte da Callistrato dal Greco origin
novam. corretto, trad. ed illustr. Av. 16 pl.; II. Dei Dipn
fisti di Ateneo tutto che risguarda alle belle arti, trad.
illustr. Av. 2 pl. pliées.

700. **Boccaccio, G.**, Il Decameron. Fir. 1822. 4 vol. Av. por
roy. in-8vo. br. f 4,-

701. **Bogaerde de ter-Brugge, A. J. L. van den**, E
sur l'importance du commerce, de la navigation etc. dans
Pays-Bas, jusqu'en 1830. La Haye, 1844, 45. 3 vol. roy. i
8vo. cart. (f 12,—). f 2,

702. **Böhme, J.**, Alle theosophische Werken. Amst. 1682.
tom. Av. pl. 6 vol. pet. in-8vo. d. veau. f 25,-

De kompleete werken van Böhme komen slechts zelden vo
de talrijke plaatjes zijn zeer fraai gegraveerd.

703. **Bondam, P.**, Charterboek d. Hertogen v. Gelderland e
Graven van Zutphen, behelzende de handvesten, enz. (tot 12
Utr. 1783—1809. Dl. I. 4 st. fol. f 8,-

Niet verder verschenen.

4. **Bouman, H.,** Geschiedenis d. voormalige Geldersche Hoogeschool (te Harderwijk) en hare Hoogleeraren. Utr. 1844. 2 dln. 8vo. (f 8,90). f 4,50

5. **Bourignon, Anth.,** Ein verwunderenswürdiger Tractat von der Wahren Krafft-Tugend, Ander Theil. Welches den sichern Weg zum Ewigen Leben zeiget u. s. w. Amst. 1679. pet. in-8vo. vél. f 4,—

Zeer zeldzaam.

6. **Brasser, J. J.,** Geschied- en rechtkundige verhandeling van de week- en jaarmarkten, mitsgaders van de kermissen, bijzonderlijk in Zeeland. Leyden, 1792. 8vo. ld. bd. verg. op snee. f 1,50

Exemplaar op zwaar papier.

7. **Briefwechsel** zwischen F. Jacobs u. F. Göller. Herausg. v. H. Düntzer. Lpg. 1862. 8vo. br. (f 2,25). f 1,—

Briefwechsel, Kurzer, zwischen F. Jacobs und H. Stieglitz. Lpg. 1863. 8vo. br. f 0,75

Deze briefwisseling van den dichter Stieglitz met den grooten oudheidkundige Jacobs is belangrijk voor de letterk. geschiedenis van het begin dezer eeuw.

Brietius, Ph., Parallela geographiae veteris et novae. Par. 648, 49. 2 tom. Av. ctes. pet. in-fol. 1 vol. vél. f 7,50

Niet minder dan 125 kaarten versieren dit werk, waaronder een kaart v. Amerika, met aanwijzing d. verschillende volkplantingen.

. **(Brosses, de,)** Histoire des navigations aux terres australes. Paris, 1756. 2 vol. 4to. veau. f 6,—

. **Bruschius, G.,** Chronologia monasteriorum Germaniae praecip. ac maxime illustrium. Sulzb. 1682. 4to. d. veau. f 4,—

Zeer belangrijk voor de kerkelijke geschiedenis v. Duitschland; behalve de geschiedenis der kloosters bevat het werk lijsten, in chronologische volgorde, der abten, enz.

. **Bücherschatz** d. Dtschen National-litteratur d. 16ten und 17ten Jahrh. Bibliogr. Beitrag z. Dtschen Litteratur-geschichte. Berlin, 1854. 8vo. f 1,—

Deze verzameling is rijk aan volksboeken, volksliederen enz.

. **Canale, M. G.,** Degli archivi di Venezia, di Vienna, di Firenze, di Francia e di Genova. C. un append. sul modo di studiare e scrivere la storia d'Italia. Fir. 1857. 8vo. br. f 1,—

4. **Carpentier, J. le,** Histoire généalogique des Païs-Bas ou histoire de Cambray et du Cambrésis. Enrichie des généalogies, armes etc. des comtes, ducs etc. et presque de 4000 familles nobles. Leide, 1664. 2 vol. Av. carte et pl. in-4to. vél. cdé. f 45,—

Zeer fraai exemplaar van dit zeldzame werk. De plaat opgeplakt.

715. **Cervantes, M. de**, De oude en rechte Don Quichot d Mancha. Uit de Spaansche in de Nederd. tale overgezet d V(an den) B(osch). Amst. 1732. 2 dln. M. 25 pl. 8vo. f

716. **Colloquia** et dictionariolum ... Colloquien oft tsamen kingē met eenen Vocabulaer in acht spraken, Latijn, Franc Neerduytsch, Hoogduytsch, Spaens, Italiaens, Enghels ende tugysch. Amst. 1631. langw. kl. 8vo. hrn. bd. f

Fraai ex. van dit zeldzame werkje uitgegeven in 1585, hier met een nieuwen titel voorzien. Achteraan aanwij aangaande de uitspraak d. verschillende talen.

717. **Compagni, Dino**, Istoria Fiorentina, 1280—1312. 1818. 8vo. br. f

De kronyk van Dino Compagni is daarom vooral belan omdat de schrijver ooggetuige was der door hem behan zaken, en aan eenigen zelf deel nam. Als tijdgenoot van D geeft de schrijver ook veel belangrijks voor de studie va Divina Comedia.

718. **Correspondance** inédite de Henri IV avec Mauric Savant, Landgrave de Hesse, 1592—1610. Accomp. de not éclairciss. histor. p. de Rommel. Hamb. 1840. gr. in-8vo (f 6,50). f

719. **Courtat**, Défense de Voltaire contre ses amis et contr ennemis. Paris, 1872. 8vo. br. f

720. **Coxe, W.**, Memoirs of the life a. administration o Robert Walpole, Earl of Oxford, 1676—1745. London, 1 4 vol. Av. portr. 8vo. d. veau. f 1

Robert Walpole was van 1700—40 een der invloedrij mannen in Engeland; in 1735 werd hij o. a. als gezant Nederland gezonden. Deze Memoirs bevatten tal van bel rijke bijzonderheden b. v. omtrent de South-Sea-bubble en

721. **Cragius, N.**, Annalium ll. VI quibus res Danicae, 15 1550 enarrantur. His additi Stephanii Historiae Dan. ll. 1551—1559. C. indicibus. Hafniae, 1737. fol. veau. f

Achter de opdracht: Stemmata regiarum domuum a Chri III deducta.

722. **Danzel, Th. W.**, Gottsched und seine Zeit. Auszüge seinem Briefwechsel, 1734—54. Leipz. 1848. gr. in-8vo (f 5,70). f

723. —— Gesammelte Aufsätze. Herausg. v. O. Jahn. Leipz. 1 gr. in-8vo. br. (f 3,—). f

Inhoud: Moses Mendelssohn; Uber Dickens Romane; G und die Weimarschen Kunstfreunde; Goethes Iphigenia e

ıler, De treurige doch bly-eyndigende historie van onder de naem van Lysander en Caliste, geschiet in in 1606. Vertaelt door J. Heerman. Amst. 1663. — Lysander en Kaliste. Bly-eyndend treurspel. Amst. ı. — 3 dln. M. pl. 12mo. 1 hrn. bd. f 2,—

e **Italiae,** dat is Eyghentlijcke beschrijvinge wat Italien te sien is. Beschreven door G. K. V. W. in ake, eñ nu in onse Nederl. sprake overgesedt. Arnh. vo. kart. f 1,50

„eene onderrichtinge wat voor gelt in gantsch Italien is" en „Lustige dialogi ofte zamēsprekingen Italiaens ıuts", de laatsten op 75 bladzijden.

;, **C. G.,** De Haymone Episcopo Halberstadiensi. 47. 4to. vél. f 1,50

ıı, **Vollständiges,** v. d. Erwehlung d. Herrn Königs zu Jerusalem, Herzogs zu Lothringen, etc. zum König u. Kayser. Fft. 1746. Av. 5 gr. pl. fol.d. v. f 6,—

rijk als zeer uitgebreid verhaal van de plechtigheden keizerskeuze gebruikelijk.

ıri Chronicon. Ad fidem cod. Dresdae accens., alior. tas adj. J. A. Wagner. Norimb. 1807. Av. facs. 4to. f 2,50

le, **C.,** Les fastes de la Pologne et de la Russie. 70. 2 vol. pet. in.8vo. veau. f 1,50

, **Les,** sur l'estat ecclésiastique, recherchez à l'occadispute de Comacchio et des droits particuliers de la ste sur cette ville. Utr. 1713. 4to. d. veau. f 2,50

;rijk voor de geschiedenis v. h. huis Este, wier rechomacchio hier breedvoerig worden besproken. De laatste ıet water.

hen, J., Eine vor 3000 Jahren abgefasste Getreidecopirt an der Mauer d. Tempels Medinet-Habu in ıten, erklärt. Berl. 1870. Av. facs. gr. in-4to. br. f 1,50

er, H., Goethe und Karl August, 1775—1805. ι Goethes Leben. Leipz. 1861—65. 2 vol. gr. in-8vo. f 4,—

er, H., Freundesbilder aus Goethe's Leben. Studien s Dichters. Leipz. (c. 1850). gr. in-8vo. br. (f 3,90). f 2,—

ıdelt Goethe's verhouding tot Lavater, Jacobi, Wie-Knebel.

ioethe's Prometheus und Pandora. Leipz. 1854. 8vo.). f 0,75

735. **Epistola** amici ad amicum, qua Memoriale Ablegatorum Gottorpiensium contra Danos, Caesari Legationi Neomagi exhibitum, refutatur. Una cum Responsione ad eandem Epistolam. Cosmop. (à la sphère), 1679. 12mo. cart. f 1,50

736. **Epistolae** Principum et illustrium virorum. Amst., Elzevier. 1644. 12mo. veau. f 2,50

737. **Epistres** françaises des personnages illustres à J. J. de l Scala. Mises en lumière p. J. de Reves. Harderw. 1624. pet. in-8vo. veau. aux armes de Baillet. f 1,7

Belangrijke brieven gericht aan den beroemden Scaliger; m vindt er hier van de Staten v. Holland, van H. Estienne, v L. de Colligny, v. Ph. de Mornay, v. Th. de Bèze e. a.

738. **Erasme,** Eloge de la folie. Traduit par de la Veaux. Basle, 178 Av. portr. et des figures d'après J. Holbein. pet. in-8vo. d. veau. f 5,–

Bevat niet minder dan 80 houtsneden naar Holbein.

739. **Esopus.** — La vida y fabulas del Esopo: a las quales añadieron algunas muy graciosas de Avieno, y de otros fabuladores. (Amb.,) Plantin. 1607. Av. grav. s. bois. 12mo. vél. f 5,–

Deze zeldzame Spaansche vertaling der fabelen v. Esopus versierd met tal van houtsneden.

740. **l'Espine, Th. Ren. Heere van,** Hul-sel, en Pracht Ionck-vrouwen. Overghesct wt het Francoys, in onse taele M. Hermes van Haspregouwe. Bruessel, Mommaert. 1608. 8vo. hrn. bd. f 10,–

Achteraan twee gedichten: „Op de Blaeu-Lobben" en „O der Malle Iongheren pril". Fraai exemplaar van dit zeer zame boekske.

741. **l'Espine, le Moine de,** Le négoce d'Amsterdam, ou trai de sa langue. Amst. 1710. 4to. veau. f 1,5

742. **l'Espinoy, Ph. de,** Recherche des antiquitez et noble de Flandres, contenant l'histoire généalog. des Comtes de Flandres un recueil d. nobles et riches chastellenies, baronnies etc. Justifié p. bonnes preuves tirées des chartes etc. Douay, 1632. Av. gr pl. et nombre d'écussons d'armoiries. fol. vél. cdé. f 25,–

Met honderden wapenafbeeldingen, waarvan een twintig gekleurd; ook de wapens op de groote plaat voorkomende net gekleurd.

743. **Fabricius, J. A.,** Salutaris lux Evangelii toti orbi exoriens, s. notitia histor.-chronol. propagatorum per orbem totum. Acc. i. a. Index geograph. Episcopatuum Orbis Christiani. Hamb. 1731. 4to. vél. f 7,5

Hoogst merkwaardig boek voor de geschiedenis der zending

or Kathol. als Protestantsche zendelingen. Tal van
n naar uitgebreider berichten in andere werken ver-
zeer de belangrijkheid.

aliquot epigrammatum Philippi Melanchthonis et
ndam eruditorum. Haganoae, J. Segerius. 1528. pet.
f 2,50
emplaar.

, Verhandeling van de klokken en het klokkespel.
ℳ. 3 uitsl. pl. 4to. kart. f 2,50

›cherches histor. s. les principales nations établies en Si-
n Russe p. Stollenwerck. Par. (c. 1800). 8vo. cart. f 1,50

J. L. F., Shakspeare in seiner Wirklichkeit. Leipz.
. 1 vol. 8vo. br. (f 6,90). f 3,—

., **C.,** Esame di alcune carte antiche concernenti ai
he furono alla quinta Crociata. (Tor.) 1843. 4to. br.
f 1,—

quisizioni bibliogr. intorne ad un' edizione Fiorentina
/ e di alcune altre stampe di quel secolo. (Tor.) 1858.
oupé. f 1,—

: Dialectica nova van G. B. Salviati, enz.

le, Voyage dans les mers de l'Inde, à l'occasion du
énus sur le disque du soleil, 6 juin 1761 et 3 juin
1779, 81. 2 vol. Av. 27 pl. et ctes. 4to. veau. f 5,—

hte d. Frauen u. ihrer Stellung in der Gesellschaft bei
u. zu allen Zeiten. Leipz. 1853. 8vo. br. (f 2,40). f 1,50

haft, Der Fruchtbringenden, ältester Ertz-
efe, Devisen u. s. w. herausg. v. G. Krause. Leipz.
ics. gr. in-8vo. br. (f 6,—). f 3,50
chtbringende Gesellschaft was de belangrijkste taal-
ndige vereeniging der 17e eeuw. De vereeniging werd
oor de Hertogen v. Sachsen-Weimar gesticht en bloeide
30. Deze verzameling bevat brieven en andere geschrif-
e Vorsten v. Anhalt, Brunswijk, Brandenburg, Nas-
s, Wied enz.; verder van Andreä, v. Bülow, v. Gla-
pitz, v. Zesen e. a.

W. M., The prison of Weltevreden, and a glance at
ian archipelago. N. Y. 1855. Av. grav. 8vo. toile. f 3,25
deed in 1852 met een eigen schip een reis naar Su-
ar van oneenigheden hoorende tusschen den Sultan
bi en de Nederlanders, bood hij den Sultan aan de
ers te verdrijven. De brief waarbij dat aanbod werd
l in onze handen en Gibson werd gevangen genomen.
chtte *spoedig uit zijn* kerker te Weltevreden.

754. **Gobelinus, J. H.**, Preuves de la Maison de Bette, produites au Chapitre de S. Waudrud à Mons, de la part de Mad^{lle} de Lede. S. ind. de lieu, (Bruxelles,) 1646. Av. 33 écussons d'armoiries et le sceau de Bruxelles. in-4to. cart. f 28,—

Deze verhandeling werd opgesteld om als bewijs te strekken voor een adeldom van minstens drie eeuwen, wat noodig was om opgenomen te worden in het kapittel v. St. Waudrud. Aan het einde eene verklaring van authenticiteit door de magistraat van Brussel. Vooraan een geslachtslijst opgesteld door Fl. van der Haer. Onder de alliances komen o. a. voor: Borluut, Camp., Danckaerts, de Grutere, Utenhove enz. — Fraai exemplaar van dit hoogst belangrijk werkje, dat zeer zelden voorkomt.

755. **Goes, Damiam de**, Chronica do Principe dom Joam, Rei que foi destes regnos, segundo do nome, em que summariamente se trattam has cousas sustançiaes que nelles aconteçerão do dia de seu nasçimento atto ho em que el Rei dom Alfonso seu pai faleçeo. Dirigido aho Rei Dom Joam, terçeiro do nome. Lisboa, F. Correa. 1567. fol. cart. f 20,—

Hoogstbelangrijke kroniek, vooral voor de geschiedenis der eerste Portugeesche ontdekkingstochten. Joan II regeerde van 1481—1495, en het was tot hem dat Columbus zich te vergeefsch wendde. Toen hij den gunstigen uitslag zag rustte hij ook schepen uit om het gelukkige eiland „der zeven steden", the „Island of clouds" op te zoeken, enz. Zeldzaam.

756. **Goethe.** — Briefwechsel zwischen Goethe und Schultz. Herausg. v. H. Düntzer. Leipz. 1852. Av. portr. de Schultz. gr. in-8vo. br. (f 3,40). f 1,50

757. **Görtz, J. E. von**, Historische u. polit. Denkwürdigkeiten, aus dessen hinterlassenen Papieren entworfen. Stuttg. 1827. 2 vol. 8vo. br (f 5,85). f 2,—

v. Görtz was Pruissisch staatsminister; deze Denkwürdigkeiten loopen over de jaren, 1761—1786, jaren die ook belangrijk zijn voor de geschiedenis der Republiek.

758. **Göschel, C. F.**, Unterhaltungen z. Schilderung Göthescher Dicht- en Denkweise. Leipz. 1852.-3 tom. 1 vol. 8vo. br. (f 2,25). f 1,50

759. **Götze, L.**, Aeltere Geschtichte der Buchdruckerkunst in Magdeburg. Magdeb. 1872. 1e abth. (bis. 1500). Av. 5 pl. de facs. br. (f 2,90). f 1,50

760. **Groenewegen v. d. Made, E.**, Tyt-kortingh bestaende in verscheyde gedichten. 's Grav. 1668. kl. 8vo. hrn. bd. f 1,25

yr, F., Liturgisch woordenboek der R. Kath. kerk-
Bosch. 1824. 8vo. h. ld. f 1,—

Priorato, G., Schau-Platz desz Niederlandes oder:
der 17 Provincien, u. s. w. Neben weitläufiger
sen, was sich bisz zu End dess J. 1672 zugetragen
1673. Av. 120 planches, représ. les fortifications d.
es. fol. vél. f 7,50
ı stellen Belgische, de overigen Nederlandsche steden

, A. de, Despertador de cortesanos. (Amb.,) Plan-
mo. vél. f 3,—
lzame uitgave van dit handboekje voor hovelingen
: eerste druk verscheen onder den titel: "Aviso de
dotrina de cortesanos".

s, N.,) De vermakelijke avanturier, ofte de levens-
'andor. Amst. 1732—39. 2 dln. M. pl. kl. 8vo.
f 2,50
roemde roman van het laatst der 17e ceuw, ook in
'ertaald en herhaaldelijk herdrukt; thans vrij zeldzaam.

ain, S. Bar. in, Commentari della Moscovia et
a Russia. Ven. 1550. pet. in-4to. vél. f 15,—
zaam. Bijgevoegd zijn 6 prentjes in houtsnede Rus-
ijze en kleeding voorstellende.

— Von und an Herder. Ungedruckte Briefe aus
lass. Herausg. v. H. Düntzer u. F. G. v. Herder.
3 tom. 1 vol. gr. in-8vo. br. (f 11,40). f 5,50

Z., Emblemata, Emblèmes chrétiennes et morales.
Rott. 1625. Av. grav. 4to. vél. f 5,—

généalogique royale d'Espagne, ou histoire de ce qui
ıs l'Espagne, depuis la création du monde. Par Mr.
1718. pet. in-8vo. d. veau. f 3,—

de Palmerin d'Oliva. Il qual per sue prodezze fu
Imperio Greco. Venetia, Farri. 1573. pet. in-8vo.
f 5,—

C. F., Compendium equestre de origine, juribus
'eutonici. Frft. 1749. 4to. f 1,50

us, C. F., De jure arlequinizante. Byruthi, 1761.
ırt. f 1,25

e. — Dagverhaal van de belegering der stad Buda
2 Sept. 1686 stormenderhand ingenomen. Amst.
pl. 4to. f 2,50

773. **(Hoven, Nic. ten,)** Mémoires généalogiques de la de Médicis. S. l. n. d. (La Haye, 1773—75). 9 vol. non rogné.

Dit werk, in 26 boeken verdeeld, werd nooit in den gebracht, doch slechts in een gering getal exx. gedr meerendeels door een brand vernield werden. Een komple plaar behoort tot de grootste zeldzaamheden; zelfs in ve bare bibliotheken wordt het gemist.

774. **(Hugo, L. Ch.,)** La vie de S. Norbert, archev Magdebourg, et fondateur de l'ordre des Chanoines Pré Avec des notes pour l'éclaircissement de l'histoire du 12 Luxemb. 1704. Av. vign. 4to. veau.

Belangrijk voor de kerkelijke geschiedenis, vooral van de order der Praemonstratensen.

775. **Itinerarium** Alexandri et J. Valerii Res gestae Macedonis. Ed., notisque ill. Ang. Mai. Francof. 1818. 8vo. br. (f 3,90).

776. **Janseniste, Le,** convaincu de vaine sophistiqu examen des réflexions de M. Arnaud. Amst. 1683. 12mo. c

777. **Kempis, Th. à,** De navolging van Christus. Naar tijn, d. J. P. Hasebroek. Amst. 1875. 8vo. linn. (f 1,6

778. **Kerkeraads-protocollen** der Hollandsche gemeen den, 1569—71. Uitg. door A. Kuyper. Utr. 1870. roy. 8

Uitgegeven als Dl. I der Werken van de Marni ging. Niet in den handel.

779. **Keijzer, M.,** De leerstellingen van de Mohamedaans dienst. Gor. 1854. 8vo. (f 2,25).

780. **Kirchner, E. D. M.,** Das Schloss Boytzenburg Besitzer insonderheit aus dem von Arnimschen Geschlec 1860. Av. 43 pl. roy. in-8vo. br. (f 7,80).

781. **Kwakers.** — De duivel verandert in een quaeke 't byzonder de duivelsche praktijken enz. van J. Nayler verklaarde Godt te zijn, enz. Uit het Eng. Utr. 1657.

782. **Lallemant,** Essai sur le méchanisme des passions ral. Par. 1751. pet. in-8vo. br.

783. **Ledebur, L. von,** Die heidnischen Alterthümer rungsbezirks Potsdam. Berl. 1852. 8vo.

784. **Lee, F. G.,** Glossary of liturgical a. ecclesiast. ter 1876. Av. grav. s. bois. gr. in-8vo. d. mar.

785. **Leibnitz, G. G.**, Collectanea etymologica, illustrationi linguarum inservientia. C. praef. J. G. Eccard. Hanov. 1717. 2 vol. pet. in-8vo. veau. f 3,—

786. **Lennep, J. van**, The adopted son. A historical novel. Translated from the Dutch by E. W. Hoskin. N. York, 1847. 2 tom. 1 vol. gr. in-8vo. d. veau. f 3,—

787. (**Lübke, W.**,) Leitfaden f. d. Unterricht in der Kunstgeschichte. Stuttg. 1870. Av. 102 illustr. 8vo. f 1,—

88. **Mabillon, J.**, et **M. Germain**, Museum Italicum, s. collectio veterum scriptorum ex bibliothecis ital. Lut. Par. 1687, 89. 2 vol. Av. pl. 4to. veau. f 7,50

I. 1. Iter Italicum litter.; I. 2. Patrum opuscula; II. Ant. libri rituales S. Rom. Ecclesiae.

89. **Macieiowski, W. A.**, Slavische Rechtsgeschichte. Aus dem Polnischen übers. v. F. J. Buss u. M. Nawrocki. Stuttg. 1835—39. 4 Bde. 8vo. (f 11,20). f 8,—

90. **Mandeville, J. de**, Le lapidaire du 14e siècle. Description des pierres précieuses et de leurs vertus magiques. Avec notes, commentaires etc. p. Is. del Sotto. Vienne, 1862. roy. in-8vo. br. non rogné. f 5,—

Herdruk van de uitgaaf v. 1561 met gothische letters, met belangrijke noten enz. Het boek is een meesterstuk van drukkunst van de keizerlijke drukkerij te Weenen.

91. (**Marnix, Philip van**,) Biuenkorb des Heil. Röm. Im̄enschwarms, seiner Hummelszellen u. s. w. Sam̄t Läuterung der H. Rö. Kirchen Hönigwaben. (Uebers. v.) J. Pickhart. S. l. 1588. pet. in-8vo. vél. f 4,50

92. —— Tafereel der religionsverschillen. Amst., Cloppenborch. 1601. M. portr. 4to. hrn. bd. f 5,—

Zeer fraai exemplaar van deze zeldzame vertaling van het Tableau des différents de la religion. Een fraai portret van Marnix versiert de 6e bladzijde.

93. **Medhurst, W. H.**, English and Japanese and Japanese and English vocabulary. Compiled from native works. Bat. 1830. gr. in-8vo. d. mar. f 25,—

Zeer zeldzaam. Het Japansch in Jap. karakters en transcriptie. Geheel gesteendrukt.

94. **Meerman, G.**, et doctorum virorum, De chartae vulgaris seu lineae origine Epistolae. Ed. J. van Vaassen. H. Com. 1767. Av. grav. s. bois. pet. in-8vo. veau. f 2,—

95. **Menestrier**, Nouvelle méthode raisonnée du blason ou de l'art héraldique. *Lyon, 1770. Av.* 49 pl. in-8vo. veau. f 5,—

796. **(Mignot de Bussy.)** Lettres sur l'origine de la nobl françoise. Lyon 1763 pet. in-8vo. veau. f1,

797. **Moens, J.**, [illegible] [illegible]enbergh, verthoonende d [illegible] [illegible] handel van de onredelycke dieren Amst. 1752. [illegible] Met [illegible] van emblemata, gegraveerd [illegible] Smit. [illegible] 8vo. hrn. bd. f2,—

798. **Moskou.** — Waerachtighe historie van het schrickelijck [illegible] [illegible] Moscouw. 2 Junij 1648. Leyden, 164 4to. f5,—

799. **Muller Fz., S.**, Mare clausum. Bijdrage tot de geschiede der rivaliteit van Engeland en Nederland in de 17de eeuw. A 1872 gr. 8vo. (f4,—). f2,—

800. **Narrative. A true and perfect**, of the late terrible bloody murther of Sr. Edmundbury Godfrey, on 17 Oct. 167 S. l. 1678. 4to. cart. f1,

801. **Narrazione** storica contemporanea delle avventure etc. una flotta di Crociati, partita dalla Schelda, 1189. Per la pri volta pubblicata da C. Gazzera. S. l. de l. (Tor.) 1840. Av. f 4to. br. [illegible] f1,

802. **Netherland-Historian. The**, containing a true relation what hath passed in the late warrs, 1671—74. Amst. 1675. portr. et plans. pet. in-8vo. veau. f6,—

Dit zeldzaam voorkomende werkje bevat 29 platen, gedeelte afbeeldingen van versterkte plaatsen, gedeeltelijk portretten belangrijkste personen.

803. **Nork, F.**, Rabbinische Quellen u. Paralellen zu neutestam Schriftstellen. Leipz. 1839. 8vo. br. (f4,90). f2,

804. **Oefeninghe** vander passien ende vanden liden ons heren Je Christi. — Een bereitsel ter kercken te comen. *Aan het einde:* Ghedruct buten Scoenhoven, (Kanonnikken v. h. klooster St. Michael). 1497. kl. 8vo. ld. bd. f12,—

Campbell, Annales, 1327. De twee hierin voorkomende houtsneden zijn oudtijds gekleurd; de eerste een weinig beschadigd. Ontbreken: bl. 1, 51, 72, 112, 14 en 180, terwijl bl. 17 verkeerd is ingeplakt.

805. **Oomius, S.**, Het geopende en wederleyde Muhammedisdom of Turckdom. Amst. 1663. 2 dln. kl. 8vo. 1 hrn. bd. f1,

806. **Oort, J. van**, Grieksen adelaer, gefnuykt door 't gew der Othomannen; de geschiedenissen d. Grieksche Kaisars, (800—1453). Dordr. 1652. 12mo. M. pl. hrn. bd. f1,—

lloutier, S., Histoire des Celtes, et particulierement des
i et des Germains, depuis les tems fabuleux, jusqu'à la
le Rome par les Gaulois. Nouv. éd. revue et augm. p. de
:. Paris, 1770, 71. 8 vol. pet. in-8vo. br. f 8,—

yster, F. de, William III as a Reformer. Address deli-
before the N. York historical Society. N. York, 1874. Av.
roy. in-8vo. br. f 1,50
eschouwing van Willem III vooral als hervormer der kerk
Engeland; met een portret in fraaie houtsnede.

ron, A., Oeuvres. Paris, 1758. 3 vol. Av. 7 belles grav.
i Cochin. pet. in-8vo. d. veau. f 5,—
let, onafgesneden exemplaar.

us II. Papa dū proficisci pposuerit contra turcos cōposuit
Epistola ad Turearum Imperatorem Mahumetem). (Col., Ulr.
. 1470). in4to. cart. f 12,—
Iain, 171. Even fraai als zeldzaam.

accius, V., Theatrum anonymorum et pseudonymorum.
iis M. Dreyeri, cujus commentatio acc., luci redditum a
Fabricio. Hamb. 1708. fol. vél. f 6,—
Beste uitgave van dit nog altijd belangrijke werk, dat ten
ndslag heeft gestrekt aan de werken v. Barbier, Quérard,
ller, v. Doorninck, e. a.

laten, A. von, Poetischer u. litterarischer Nachlasz. Ge-
elt u. herausg. v. J. Minckwitz. Leipz. 1852. 2 vol. pet.
). br. (f 4,—). f 2,—

redari, F., Origine e vicende dei Zingari. Con un saggio
amatica e di vocabolario dell' arcana loro linguaggio. Mil. 1841.
ortr. gr. in-8vo. br. (f 2,75). f 1,75

Puffendorf, E.,) Les anecdotes de Suède ou l'histoire
e des changements dans la Suède, sous Charles XI. La Haye,
. pet. in-8vo. veau. f 2,50

uitzmann, A., Die heidnische Religion d. Baiwaren. Erster
is f. d. Abstammung dieses Volkes. Leipz. 1860. 8vo. br.
90). f 1,50

lavaillac redivivus, being a narrative of the late tryal
lr. Mitchel, who was executed 18 Jan. 1678, for an attempt
e on the sacred person of the Archbishop of St. Andrews, etc.
lon, 1678. 4to. cart. f 2,—

leershemius, P. F., Ostfriesländisches Prediger-Denkmal,
in die Evangelisch-reform. Prediger in Ost-Friesland vorkom-
. Mit einem *Anhang, welcher* ein Verzeichniss der Rectoren

zu Emden u. Lehr enthält, u. s. w. Aurich, 1774. pe veau.

Belangrijk voor de geschiedenis der Nederl. gemeent den en elders in Oostvriesland.

818. **Rönnefahrt, J. G.,** Goethe's Iphigenie, Schillers Messina, Jungfrau v. Orleans, Maria Stuart erklärt. A Schiller und Goethe. Leipz. 1859. 5 fasc. 1 vol. gr. i (f 3,95).

819. **Rosini, G.,** Il Conte Ugolino delle Gherardesca bellini di Pisa. Romanzo storico. Mil. 1843. 3 vol. A in-8vo. cart.

820. —— La Monaca di Monza. Storia del secolo XV 1829. 3 vol. Av. pl. gr. in-8vo. br.

821. **Sagittarius, C.,** De origine et successione Princip sionensium usque ad Wilhelmum III. Jena, 1743. 4to.

822. **Sansovino, H.,** Origine e fatti delle famiglie illust Con i nomi de i piu famosi Capitani e Generali fine 1600. Ven. 1670. 4to. veau.

823. **Sartorius, G. F.,** Urkundliche Geschichte des U der Deutschen Hanse. Herausg. v. J. M. Lappenberg. I 1830. 2 vol. Av. facs. et pl. de sceaux. 4to. cart. (f 23,40)

Hoogstbelangrijk voor de politieke, maar vooral oo handelsgeschiedenis. Het 2e deel, wiens 760 blz. gehe ingenomen door een „Urkundenbuch bis zum J. 137 belangrijke stukken voor de geschiedenis der Nederlan den, die deel uitmaakten van de Hanze, als Harder venter, Dordrecht, enz.

824. **Satyr, A.,** against hypocrites. Lond. 1677. 4to. ca

Dit dichtstuk is hoofdzakelijk gericht tegen de gees

825. **Schack, A. F. von,** Geschichte d. dramatischen u. Kunst in Spanien. Fft. 1854. 3 vol. gr. in-8vo. br. (f 9,1

826. **Schadt-kiste, De,** der philosophen ende poeten, te vinden syn veel schoone leerlycke blasoenen, refere liedekens. Gebracht op de Peoen-Camere binnen Mechel noncieert 3 Mey 1620. Met: J. Thieullier, Porphyre en Treurspel. Mechelen, 1621. M. pl. fol. hrn. bd.

Het werk is versierd met drie groote platen de rederijkers voorstellende, en 16 afbeeldingen van bla kamers. Zeer fraai exemplaar.

827. **Schiller.** — Friedrich von Schiller's Bibliothek. B *Av. facs.* de son catalogue autogr. 8vo.

Schiller, C. G. W., Lessing im Fragmentenstreite gewürdigt. Leipz. 1865. 8vo. br. f 0,50

Schoock, M., Liber de bonis vulgo ecclesiasticis dictis: item de canonicis; atque speciatim de canonicis Ultrajectinis. Gron. 1651. 4to. vél. f 10,—

Zeldzaam. Bladz. 378—621 behandelen uitsluitend de geschiedenis en de rechten der geestelijke goederen in de provincie Utrecht.

(Schouwen, J. F.,) Korte beschryvinge van Heerenveen. Amst. 1727. kl. 8vo. f 1,50

Schulze, E., Gothisches Glossar. Mit einer Vorrede von J. Grimm. Magdeb. S. d. (1848). 4to. cart. (f 13,65). f 6,—

Schurman, A. M. à, *ΕΥΚΛΗΡΙΑ*, seu melioris partis electio. Tractatus vitam ejus usque ad mortem exhibens. Alt. et Amst. 1672, 85. 2 tom. 1 vol. pet. in-8vo. vél. f 5,—

Het 2e deeltje komt zelden voor.

Scriptores rerum Bohemicarum. Cum variet. lectt. edd. F. M. Pelzel et J. Dobrowsky. Prag, 1783—1829. 3 vol. gr. in-8vo. I. II. cart. III. br. f 10,—

I. Cosmae Chronicon Bohemorum; II. Francisci Chronicon Pragense; Benessii de Weitmil Chronicon ecclesiae Pragensis; Series Ducum et Regum Bohemiae; Chronicon Bohemicum c. vers. Lat.; III. Annales patrio sermone scripti, vulgo Pulkavae et Benessii chronicorum continuatores anonymi.

Segrais, de, De wonderlijke werkingen der liefde, vertoond in de geschiedenis v. Gonsalve en Zaide. Benevens eene Verhandeling over den oorspronk der romans, d. Huet. Vert. d. G. v. Broekhuizen. Amst. 1679, 80. 2 dln. M. pl. 12mo. 1 kart. bd. f 1,25

Sforza, G., Dante e i Pisani. Studi storici. Pisa, 1873. Av. portr. d'Ugolino. 8vo. br. f 1,25

Belangrijk voor de kennis van Dante's verblijf in Pisa en de plaats, die Pisa in zijne Commedia inneemt. De verschillende hoofdstukken handelen o. a. over: Dante in Pisa; Le controversie sul verso 75 del canto XXXIII dell' Inferno; I Pisani nominati della Divina Commedia, etc.

Silllg, P. H., Die Shakspeare-Literatur bis 1854. Ein bibliogr. Versuch eingeführt v. H. Ulrici. Leipz. 1854. 8vo. br. (f 1,35). f 0,75

—— William Shakespeare, sein Leben, seine Werke u. seine Zeit. Leipz. 1855. 8vo. (f 2,10). f 1,—

Simons, D., De CL Psalmen Davids, benevens veele andere stigtel. lof-gedigten, voor de viool, flutoos en hoboïsinstrumenten getransporteert. Amst. 1763. 4to. kart. f 5,—

Zeldzaam.

839. **Spengel, L.**, *Συναγώγη τέχνων*, s. artium scripto
initiis usque ad Aristotelem. Stuttg. 1828. 8vo. br. (f 2,60). f 1,

840. **Spieghel** der jeucht, ofte corte cronijcke der Nederlant
geschiedenissen, enz. Door een ware liefhebber d. vaderlants. A
1615. kl. 8vo. hrn. bd. f

Omwerking voor de „Vrye Nederlantsche scholen" va
Morghenwecker v. Baudart. Zeldzaam.

841. **Spizelius, Th.**, Vetus academia Jesu Christi, in qua
professorum icones exhibentur. Aug. Vind. 1671. — Idem, T
plum honoris reseratum, in quo L illustrium theologorum p
logicorumque icones exhibentur. Ibid. 1673. — 2 tom. Av.
portr. 1 vol. 4to. dos de vél. f

De uitstekend fraaie portretten, die dit werk versieren,
gegraveerd d. Melchior Haffner.

842. **Spreckwoorden, Gemeene Duytsche,** Adagia oft P
verbia ghenoemt. Campen, P. Warnersen, 1550. kl. 8vo.
bd. f 1

Verzameling van Nederlandsche spreekwoorden, getrokken
de Adagia van Erasmus, ten getale van ruim 2000. Op
titel een fraaie houtsneêrand; op de laatste bladzijde het
kersmerk. Zeer fraai exemplaar van dit zeldzame boekske.

843. **Staatsblad** van Nederlandsch-Indië, 1816—72. Z.-Bo
1847—73. De jaarg. 1816—55 geb. in ld. bdn., de ov
cart. imp. 8vo. (f 80,—). f

844. **State, The present**, of Christendome and the inter
England, with a regard to France. Lond. 1677. 4to. cart. f 2,-

845. **Steiner**, Codex inscriptionum Romanarum Rheni. Dar
1837. 2 vol. gr. in-8vo. br. f 3,-

I. Oberrhein. Gebiet; II. Niederrhein. Gebiet. Anhang
Reg. Ook enkele inschriften in de Nederlanden gevonden
men hierin voor, b. v. te Nijmegen, Katwijk, Utrecht, enz.

846. **Stigelius, J.**, De viro sancto Martino Luthero etc. Op
christlike Affstervent, des Hilligen Theologen, Doctoris Marti
Lutheri. Viteb. 1546. — Ph. Melanchthon, Oratio in funere rev
viri D. Martini Lutheri. Viteb. 1546. — L. Ketner, Van D
Martini Luthers stervent, Eyn schön nie Ledt, darin kortlick
grepen, wat he yn der lesten tidt geredet, sehr trostlick al
Christen. Viteb. 1546. 3 tom. pet. in-8vo. 1 vol. cart. f 7,

Hoogst zeldzame stukjes betrekkelijk Luthers dood. Het laats
is versierd met eene houtsnede, voorstellende Maria en Joh
aan den voet van het kruis.

847. **Strada, F.**, De bello Belgico, 1555—1590. L. B. 1645
48. 2 vol. Av. portr. 12mo. vél. f 2,5

n, D. G., Neben-Stunden. Hann. 1759—65. 6 vol.
. vél. f 2,—
n was kanselier v. Groot-Britannië en Brunswijk-Lüne-
ja werk bevat belangrijke verhandelingen over volken-
recht.

, A., Histoire de la souveraineté dans l'antiquité. Par.
8vo. f 1,50

tius, Fr., Selectae christiani orbis deliciae ex urbibus,
aliunde. Col. Agripp. 1608. pet. in-8vo. veau. f 3,50
meling van grafschriften van beroemde mannen, zeer be-
voor de talrijke data, die zij bevatten. Onder de steden
;evonden worden komen een twintigtal Nederlandsche voor.

otius, G., De curtorum chirurgia per insitionem.
'7. Av. grav. s. bois. fol. vél. f 6,—
xemplaar van dit werk, dat met niet minder dan 22
en, ter grootte der bladzijden, is versierd.

lore de Blois,) Histoire de Rochefort, l'établisse-
tte ville, de son port etc. Par. 1733. 4to. d. veau. f 3,50

sel, Glossarium d. Berlinischen Wörter und Redens-
. 1873. 8vo. f 1,—

r, A., Life a. times of William III. Lond. 1835.
pl. 8vo. cart. f 4,—
grijk zoowel voor de geschiedenis van Nederland als
v. Engeland.

, C. G., Korte onderrichting van de musiek, met
andstukkies voor het clavier. Beneevens eene korte ver-
van het contrapunct. Amst. (1766). langw. 4to. kart. f 3,50
erkje v. 123 blz., waarvan 30 blz. aan de theorie zijn
terwijl de overigen door pianomuziek worden ingeno-
mt, als alle oude muziekwerken, zelden voor.

, H. N. van der, Outlines of a grammar of the
language. Lond. 1865. 8vo. Découpure. f 1,25
)n the existing dictionaries of the Malay language.
65). 8vo. Découpure. f 1,25

nan, H. W., De Nederlandsche Handelmaatschappij.
ot hare geschiedenis in verband met het koloniaal be-
. 1867. 8vo. (f 3,—). f 1,50

s. Urschrift, Sprachlehre. Wörterbuch. Von Gangen-
orwort v. M. Fertig. Passau, 1848. roy. in-8vo. cart. f 2,25

Verkehr. Eine Posse in einem Akte. Köln, (c. 1805).
f 1,—
ig geschreven klucht, zoo men wil, op het ontstaan
hschilds.

861. **Vanderkindere, L.,** Recherches sur l'ethnologie de la Belgique. Brux. 1872. 8vo. br. f 1,50

862. **Vane, C. W.,** Narrative of the Peninsular war, 1808—13. Lond. 1828. 4to. cart. f 4,50

863. **Verenet, G.,** Pierre-le-Grand en Hollande et à Zaandam, 1697 et 1717. Utr. 1865. Av. portr. 8vo. br. (f 2,50). f 1,50

864. **Verhaal, Naauwk. histor.,** van de verrichtingen der Pruisische troepen voor Amsterdam. Amst. 1788. M. kaartje. 8vo. f 1,50

865. **Verhaal, Omstandig en allernaeuwkeurigst,** van het verraadt tegen de O. Ind. Compagnie, enz. door de Chineezen. Mitsgaders het ombrengen van meer dan 10000 Christenen, enz. Utr. (1742). 4to. f 1,50

866. **Vermeer, Th.,** 't Oppergezag der Godheid enz. of leerreden bij het afsterven van Jeremias v. Riemsdijk, Gouv.-Gen. v. N. Indië. Batavia, L. Dominicus. 1777. 4to. ld. bd. f 2,50

Ontbreekt bij v. d. Chijs. Net exemplaar.

867. **Vertus, Les,** admirables de la véritable Eau de la Reine d'Hongrie. Holl. en Fransch. Aan het slot. On le vend chez Jean Battista Cotta, Marchand Italien, demeurand à la Haye sur la Plaine. (1686). 1 bl. plano. f 1,50

Hoogdravende aanbeveling v. h. Eau de la Reine. Curieus, hoewel de vorm niet veel verschilt van de tegenwoordige hoogopgevijzelde advertentiën van Eau d'Anvers enz.

868. **Vervov, F. van,** Enige gedenkweerdige geschiedenissen, 1568—1609. Uitg. d. A. Telting. Leeuw. 1841. — Dezelfde, Enige aenteekeningen van 't gepasseerde in de Staten-Generaal, 1616—20. Uitg. d. W. Bisschop en J. G. Ottema. Leeuw. 1874. — 2 dln. 8vo. cart. f 2,50

Van Vervov was eerst in militairen dienst, en vergezelde Graaf Willem Lodewijk v. Nassau als diens Hofmeester en vertrouweling op zijne krijgstochten. Later was hij Gouverneur van Emden, en eindelijk Afgevaardigde van Friesland in den Raad van State en de Staten-Generaal. Hij was dus meer dan anderen bekend met de juiste toedracht der door hem beschreven zaken.

869. **Verzaemelinge** van staatsstukken over het gebied in de Nederlanden. Raakende de tractaaten der barrieren, enz. 's Hage, 1834. (1734). 8vo. f 1,50

Belangrijk voor de geschiedenis der grensscheiding van Limburg, Zeeland enz.

870. **Verzameling** van wetten en decreten betrekk. de inlijving en organisatie der Hollandsche Departementen. Verz. en gerangschikt d. J. M. Kemper. Fr. en Holl. 's Hage, 1812. 8vo. cart. f 2,50

Verzameling van instructiën, reglementen enz. voor de
ring van Nederl.-Indië, 1609—1836. Met histor. aantt. uitg.
'. Mijer. Bat. 1848. roy. 8vo. f 7,50

'ie, La, et les actions memorables de Sr. Michel de Ruy-
Amst. 1677. Av. portr. 12mo. vél. f 1,50

'ie, La, de Corneille Trump, où l'on verra tout ce qui
passé de plus memorable sur mer en 1672. La Haye, 1694.
portr. pet. in-8vo. vél. f 1,50

'iglius Zuichemius ab Aytta, Epistolae politicae et his-
ae ad J. Hopperum, 1555—76. Leov. 1661. 8vo. vél. f 1,50

'irgilius. — Opera Vergiliana, docte et familiariter exposita
rvio, Donato, Mancinello, Beroaldino, Jod. Badio etc. etc.
l., J. Sacon. 1517. 2 tom. Av. grav. s. bois. 1 vol. fol. d.
f 28,—

Zeldzaam werk, versierd met tal van zeer fraaie houtsneden
Seb. Brant.

—— Bucolica en Georgica, dat is Ossenstal en Landt-werck.
erst in Rijmdicht vertaelt door K. V(an) Mander. Amst. 1597.
houtsn. kl. 8vo. hrn. bd. f 2,25

Fraai exemplaar van deze eerste Nederlandsche vertaling van
irgilius.

'itringa, C. L., Gedenkschrift. Arnh. 1857—64. 4 dln.
(f 9,60). f 5,—

I. Bijzonderheden omtrent het geslacht Vitringa enz., II—IV.
taatk. geschiedenis d. Bataafsche Republiek.

'oetius, G., Desperata causa papatus, novissime prodita a
n. Jansenio, ubi magna illa Praejudicia de reformatorum vo-
one, etc. funditus subruuntur. Amst. 1635. 4to. vél. f 3,25

'ossberg, F. A., Wappenbuch d. Städte d. Grossherzog-
ns Posen. Berl. 1866. Av. 16 pl. représ. 144 écussons d'arm.
in-4to. br. (f 4,40). f 2,50

—— Die Siegel der Mark Brandenburg. Nach Urkunden des
tsarchivs u. a. Archive. Berl. 1868. 1e livr. Av. 12 pl. gr.
4to. br. (f 3,90). f 2,50

Niet verder verschenen.

Wachter, J. G., Glossarium Germanicum, continens origines
antiquitates linguae Germanicae. C. 5 indicibus. Lips. 1737.
veau. f 10,—

Wal, G. de, De claris Frisiae jureconsultis. Acc. annott. de
, fatis ac *scriptis jureconsultorum*. Leov. 1825. 8vo. br. f 1,25

883. **Wallius, J.**, Poemata. Antv. 1699. — S. Hosschi
giae. Ibid. 1667. — 2 tom. 1 vol. pet. in-8vo. vél.

884. **Wassenberg, E.**, Embrica: s. urbis Embricensis d
Clivis, 1657. fol. vél.

Behalve tal van officieele stukken betr. Emmerik,
werk veel belangrijks voor de geschiedenis der kerk, l
lijst der Fraterhuizen of kloosters van de broeders e
van het gemeene leven, enz.

885. **Weisen, Die**, des Morgenlandes. Eine Anthologie
testen Erzählungen, Fabeln, Lieder u. s. w. Ausgewä
Minckwitz. Leipz. 1866. Av. pl. 8vo. br.

Bevat vertalingen uit het Sanskriet, Persisch en C

886. **Welwood, J.**, Memoirs of the most material tra
in England, 1588—1688. W. Index. Glasg. 1749. pe
cart.

887. **Westreenen, W. H. J. van**, Essai histor. s. le
ordres de chevalerie, institués dans les Pays-Bas. La Hay
8vo. cart.

888. **Wieseler, F.**, De vario usu tridentis apud populos
imprimis apud Graecos et Romanos. Gött. 1873. 4to.

889. —— De Pane et Paniscis atque Satyris cornutis in
artium Graecarum Romanarumque repraesentatis. Gött. 1

890. **Wilkins, G.**, Pericles Prince of Tyre. A novel, p
1608, and founded upon Shakespeare's play. Edited by T.
sen. W. a preface by the editor a. an introd. by J. Pa
lier. Oldenb. 1857. 8vo. (f 1,95).

891. **Woensel, P. van**, De Lantaarn door Amurath-
Hekim Bachi. Amst. 1792, 1796, 1798, 1800 en 180
M. pl. kl. 8vo.

Geheel kompleet ex. van de Lantaarn. Hoogst zeldza

892. **Wulp, J. K. van der**, Catalogus van de tractate
fletten enz. over de geschiedenis van Nederland, aanwezi
bibliotheek van Isaac Meulman, 1500—1713. Amst. 18
3 dln. 4to. cart.

Niet in den handel. De hier beschreven verzameling pa
werd in 1869 eigendom van de Akademische Bibliotheek

893. **Zepper, W.**, Politia ecclesiastica, s. forma admini
et gubernandi regni Christi, quod est Ecclesia in his terris
1607. 8vo. vél.

CATALOGUS

›EKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

'OOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

---

rete, B., Varias antiguedades de España, Africa y otras
as. Amberes, J. Hasrey, typ. G. Wolschate et H. Aert-
14. 4to. veau. f 10,—

wijn en Collé, Vocabulario Portugueza e Flamenga,
esch-Nederduitsch woordenboek. Amst. 1718. 8vo. f 2,50
t is het eenig bestaande Portugeesch-Nederduitsch woor-
›ek.

lerson, R., The Hawaiian islands: their progress a.
›n under missionary labors. Bost. 1864. Av. portr. de Kamea-
II, figg et cart. 8vo. toile. (f 6,50). f 2,50

gus, G. F., Views of the gold regions of Australia.
1851. fol. (f 7,90). f 2,50
ierin 6 fraaie lithographiën, met tinten gedrukt, naar teeke-
en op de plaats zelve vervaardigd, en met beschrijving.

twerpen. — Antorffische Tractations Artickel und Condition
gegangenen und geschlossenen Friedes, zwischen dem Printzen
arma ... in namen vnd von wegen des Königes von His-
... eines theils; und der Stad von Antorff auff der andern
, den 17 Augusti. Erfurd, 1585. 4to. f 3,50

ıthores, De illustribus Ecclesiæ scriptoribus prae-
reteres. Ed. c. annott. Suffr. Petrus. Col. 1580. pet. in-8vo.
f 2,50
›it zeldzame boekske bevat: Hieronymus, Gennadius, Isidorus
p., Honorius, Sigebertus, Henricus de Gandavo.

'ellaneda, J. de Collantes, Commentariorum pragma-
in favorem rei frumentariae etc. ll. III. Madr. Sanchez.
4to. vél. De titel *opgeplakt*. f 2,50

901. **Bebenburg, L.,** De veterum principum German. fervore in Christ. religionem et Dei ministros. Col. Cholinus, pet. in-8vo. cart.

902. **Becker, H.,** Die secretissima Instructio Gallo-Bri Batava. Beitrag zur Kritik v. Flugschriften des 30jähr. K Gött. 1874. 8vo.

903. **Beka, Joh. de, et W. Heda,** De Episcopis U tinis; recogn. et notis hist. illustr. ab A. Buchelio. Acc. H Secessiones Ultraj. et Suffr. Petri Appendix ad Historiam U Ultraj. 1643. Av. carte fol. vél. cdé.

Met vermeerderingen enz. in handschrift.

904. **Bernd, C. S. Th.,** Allgem. Schriftenkunde d. ges Wappenwissenschaft. Bonn, 1830—35, 3 tom. 1 vol. gr. veau. (f 14,50).

905. **Bibliotheca exotica** etc... Bibliothèque univers contenant le catalogue de tous les liures, qui ont été in ce siècle passé, aux langues Françoise, Italiene. Espaig autres, qui sont auiourd'huy plus communes, despuis l'a iusques à l'an présent 1610. Frankf. 1610. 4to. cart.

Inzonderheid hoogst belangrijk voor de vele muziek der 16e ceuw, waarvan uitvoerige titels in dezen ca voorkomen.

906. **Bildercatechismus, Der,** des 15n Jahrhund. u di chetischen Hauptstücke in dieser Zeit bis auf Luther, mit u. erläut. d. J. Geffcken. (I. Die 10 Gebote, nach Cod. H 438). Leipz. 1855. Av. pl. gr. in-4to. (f 11,—).

Hierin 12 platen, facsim. van de teekeningen voorkom den genoemden Codex.

907. **Brans, J. H.,** Kerkelijk register van predikanten in classen, van de Synodus van Zuidholland van 1702—1801 ber Rott. 1802. 8vo.

908. **Brucker, J.,** Historia critica philosophiae, a mundi i bulis ad nostram usque aetatem. Ed. 2a. Lips. 1767. 6 vo portr. 4to. veau. f

909. **Caesarius, H.,** Staet van regeringhe, nae den wijsen van Jethro, Priester in Midian, tot Moses zijnen zwager, 18, 21, 22, voorgestelt alle overheeden. Utr. 1625. 4to. h. bd.

910. **Casaregis, J. L. M. de,** Discursus legales de mercio ... necnon consulatus maris. C. explicat. ejusd. a ultra brevem tractatum de Avariis Q. Weytsen, nec non tra il Cambista instruito c. additionibus etc. Flor. 1719—29. 3 v *vél. cdé.* f

11. **Catalogue** of upwards 1400 MSS. upon vellum a. paper ... particul. rich in English, Irish and Scotish History, on sale by Th. Thorpe. Lond. 1836. 8vo. (434 blzz.) f 2,50

Deze verzameling was ook bijzonder rijk in handschriften over Nederlandsche geschiedenis.

12. **Chassant et Delbarre,** Dictionnaire de sigillographie pratique. Par. 1860. Av. 16 pl. de sceaux. 8vo. Uitverkocht. f 3,50

13. **Chronicon Saxonicum,** s. annales rerum in Anglia gestarum, a Christo nato ad ann. MDLIV. Ed., Lat. don. E. Gibson. Oxon. 1692. 4to. br. De randen der 5 eerste bladzz. een weinig beschadigd. f 5,—

14. **Codex** inscriptionem Romanarum Rheni. Bearb. von Steiner. Darmst. 1857. 2 vol. 8vo. br. f 6,—

15. **Colleccion** de los viages y descubrimientos que hicieron por mar los Españoles desde fines del siglo XV. Con var. document. ined. concerniente. á la histor. de la marina Castellana, y de los establecimientos españoles en Indias. Coordin. é illustr. p. M. F. de Navarrete. 2a. ed. Madr. 1829—59. 5 vol. Av. portr. et cart. 8vo. br. f 25,—

I. Viages de Colon: Almirantazgo de Castilla. — II. Documentos de Colon y de los primeras poblaciones. — III. Viages menores, y los de Vespucio; poblaciones en el Darien. — IV. Expediciones al Maluco; Viage de Magellanes y de Elcano. — V. Expediciones al Maluco: Viages de Loaisa de Saavedra.

16. **Collection** de tombes, épitaphes et blasons, recueillis dans les églises et couvents de la Hesbaye, av. d. notes généalogiques sur plusieurs anciennes familles, par L. de Herckenrode. Gand, 1848. Av. armoir. roy. in-8vo. br. f 5,—

17. **Conversations-Lexikon** des Witzes, Humors u. d. Satyre. Herausgeg. v. e. Gesellschaft Humoristen. Altona, S. d. (c. 1870). 6 vol. 8vo. br. (f 11,75). f 6,—

Wellicht de uitgebreidste verzameling van anecdoten, geestige gezegden enz. ooit verschenen. Het gehalte dezer verzameling steekt gunstig af bij vele soortgelijke.

18. **Court de Gebelin,** Le monde primitif analysé et comparé avec le monde moderne. Paris, 1777—82. 9 vol. Av. pl. 4to. br. Non rogné. f 20,—

I. Antiquités; II. Grammaire universelle; III. Origine du langage. M. 23 pl.; IV. Histoire du calendrier. M. 9 pl.; V. Dictionn. étym. de la langue franç.; VI, VII. Dictionn. étymol. de la langue lat. M. kt. en 2 pl.; VIII. Dissertations mêlées. M. kt. en 8 pl.; IX. Dictionn. étymol. de la langue grecque.

19. ——— Histoire naturelle de la parole. Paris, 1776. Av. pl. p. Marillier. 8vo. br. f 2,50

920. **Cuccho, A.**, Institutionum juris Canonici ll. IV. Cum S. Maresii schol. et animadvers. Gron. 1660. 4to. vél. f 1,—

921. **Daschkoff**, Memoiren zur Geschichte der Kaiserin Katharina II. Nebst Einleit. v. A. Herzen. Hamb. 1857. 2 vol. 8vo. br. (f 6,70). f 2,50

922. **Denison, W.**, Varieties of vice-regal life. Lond. 1870. 2 vol. Av. cart. 8vo. toile. (f 18,20). f 6,—
Vooral belangrijk voor de kennis van Nieuw-Zeeland en Van Diemensland.

923. **Dinaux, A.**, Les Sociétés badines, bachiques, chantantes et litttéraires; leur histoire et leurs travaux. Revu et classé par G. Brunet. Par. 1867. 2 vol. Av. portr. 8vo. br. f 7,50

924. **Donker, P. G.**, De jure nundinarum. Lugd. Bat. 17 8vo veau. f 1,—

925. **Duplessis, G.**, Les ventes de tableaux, dessins, estampes et objets d'art aux 17e et 18e siècles (1611—1800). Bibliographie. Par. 1874. 8vo. f 3,—

926. **Edda.** — Die Lieder der Edda von den Nibelungen. Stabreim. Verdeutschung nebst Erläut. v. L. Ettmüller. Zürich, 1837. 8vo. br. f 1,

927. **Epistolarum** ab illustr et claris viris scriptarum centuriae III. Coll. ac ed. S. A. Gabbema. Harl. 1665. 8vo. vél. f 1,50

928. **Ertborn, J. v.**, Geschiedk. aenteekening aangaende de St.-Lucas Gilde, en de Rederykkamers: De Olyftak, de Violieren en de Goudbloem. Antw. 1806. 8vo. cart. f 1,

929. **Falkenstein, K.**, Geschichte des Johanniter-Ordens. 2e Aufl. Zeitz. 1867. 8vo. br. (f 2,90). f 1,50

930. **Fascination, La**, de Gulfi (Gylva ginning). Traité de mythologie Scandinave, composé par Snorri fils de Sturla. Trad. du texte Norrain, expliqué ... av. comment. p. F. G. Bergmann. 2e éd. Av. not. additionn. etc. Par. 1871. 8vo. br. f 2,—

931. **Flügel, G.**, Geschichte der Araber, bis auf den Sturz des Chalifats von Bagdad. 2e Aufl. Zeitz. 1867. 8vo. br. (f 4,—). f 1,75

932. **Forrest, Th.**, Voyage to New-Guinea, and the Moluccas, from Balambangan etc. 1774—76 ... With a vocabulary of the Magindano tongue. Lond. 1779. Av. portr. et 30 pl. 4to. d. veau. f 5,—

933. **Gallée, J. H.**, Bijdrage tot de geschiedenis der dramatische vertooningen in de Nederlanden, gedurende de middeleeuwen. Haarl. 1873. 8vo. br. f 1,—

933. **Gansz, J. F.**, De Martino Duncano Quemperato. Warend 1876. 4to. f 1,—
Kort doch duidelijk overzicht van het leven van den beroemden Haagschen geestelijke, bestrijder der hervorming in Nederland, 1506—90. Vooral belangrijk door het groot aantal aangewezene bronnen.

4. **Génard, P.**, O.-L.-V. op 't Staeksken te Antwerpen. Bijdrage tot de geschied. der kerkelijke kleeding, enz. 1124—1481. Antw. 1853. 8vo. f 1,50

5. **Geschiedenis, Nederlandsche.** — Eene verzameling van stukken betreffende de gebeurtenissen in het jaar 1672, meerendeels in de Nederlanden voorgevallen, in het Hoogduitsch, grootendeels vertalingen van Hollandsche stukken in hetzelfde jaar verschenen. 18 stuks, hoogst waarschijnlijk van dezelfde drukkerij W. Serlius te Frankfort) afkomstig. 4to. fr. bd. f 12,—

Deze verzameling bevat:

1. Holländischer Mercurius ... Beschreib- u. Abtheilung dess gantzen Niederland, insonderheit aber der Vereinigten Provintzien, wie auch Erzählung dessen was durch die Frantzösische ... Waffen in d. Verein. Provintzien in 1672 verrichtet ... worden. Frft. W. Serlius. 1672. Av. pl.

2. Staats-Spiegel vorgestellet an C. u. J. de Witt. Av. portr. et pl.

3. Erzehlung der ... Belägerung der Stadt Gröningen.

4. Klag-Schreiben ... der erbärmlichen Zustand der Provintz Ober-Yssel ... betreffend. S. l. 1672.

5. Considerationes üb. den gegenwärtigen Zustand d. Verein. Niederlanden. S. l. 1672.

6. Fernerer Bericht von d. gegenwert. Zustand in Niederland. S. l. 1672.

7. Nähere Ordre d. Gener.-Staten, welcher Gestalt der Admiral, Commandeurs, Capitäne etc. sich zu verhalten haben sollen etc. S. l. 1672.

8. Das durch den Frantzösischen Kirmiss-Gast entkirmisste Holland. S. l. 1672.

9. Der Grosse u. Weisse od. Groot- und Witte Teufel. S. l. 1672.

10. Interesse der Cron Engeland in dem gegenwärtigen Kriege gegen Holland. S. l. 1672.

11. Treulosigkeit der Engelländer etc. S. l. 1672.

12. Betrachtungen üb. d. gegenwärtigen Zustand d. Verein. Niederlanden (1672). S. l. (1672).

13. Bericht was Gestalt an Seiten der Verein. Nied. den in 1666 geschloss. Fried ... gebrochen. S. l. 1672.

14. Der beyden Kronen Frankreich u. Schweden Defensiv-Alliance. (Frf.) 1672. (Lat. en Duitsch).

15. Auffsatz die Verbesserung des geistlichen, polit. u. Hausswesens im H. Röm. Reich betreffend. S. l. (1672).

16. Interims Vergleich u Neben-Reces ... zwischen d. Churfürst zu Cölln etc. u. Burgermeistern und Rath. der Stadt Cölln. S. l. 1672.

17. Deductio jurium et gravaminum der Stadt Höx 1671.

18. Politische Betrachtungen üb. d. gegenwärtigen von Europa Frft. 1672.

936. **Geselschap, Het loffelijk**, van de vetpot. Waar koomt een blij-einde-spel: De Bruiloft van de Vetpot. Uit h Amst. 1687. kl. 8vo. ld. bd.

937. **Gleichman, J. G.**, Het leven van Mr. A. Bogaers (1870) uit zijne nagelaten papieren geschetst. S. l. 1875. r linn.

Niet in den handel.

938. **Goguet, A. Y.**, De l'origine des lois, des arts et des chez les anciens peuples. Paris, 1820. 3 vol. 8vo. br.

939. **Greville, Ch. C. F.**, Journal of the reigns of Ge and William IV. Ed. by H. Reeve. 4 ed. Lond. 1875. 8vo. toile. (f 22,50).

Hierin een aantal belangrijke bijzonderheden over Engeland gevoerde politiek, betreffende de afscheiding van enz.

940. **Gülich, G. von**, Geschichtl. Darstellung d. Hand Gewerbe u des Ackerbaus der handeltreib. Staaten. Jena 2 vol. 8vo. br.

941. **Hasselt, G. van**, Over de eerste vaderlandsche klu Utr. 1780. 8vo.

Niet alleen belangrijk uit een letterkundig oogpunt, r voor de kennis der kleeding enz. in de 17e eeuw. Zeldz

942. **Hauleville, P. de**, Histoire des communes lo jusqu'à la fin du 13e siècle. Gand, 1857. 2 vol. roy. in- (7,—).

943. **(Heldt, J. W.)** Schau-platz von Africa und Ostind Beschreib. v. d. wichtigsten d. Holländ.- und Ostindische pagnie in Africa u. Asia zugehörigen Insuln. ... Städte, Castellen ... Schlösser ... Kirchen etc. Wie auch ... R Verfassers von Holland nach Ostindiën. Wilhermsdorff (*sic* fol. obl. d. veau.

Met niet minder dan 115 platen van gezichten en landsc meerendeels in Nederl. Oost-Indië. Heydt was in di O. I. Comp.

944. **Heyst, D. F. van**, Georg de Lalaing, graaf van Ren Treursp. Haarl. 1873. roy. 8vo.

945. **History, A true**, of the designs a. conspiracies His Majesties sacred person a. government, 1688—97. B London, 1698. 8vo. veau.

946. **Holberg, L.**, Peder Paars. Et comisk Heltedigt. *ved* A. E. Boye. Kiöbenh. 1832. 8vo. cart.

D. van der, Grondslag van 't vocaalmuzijk. Amst.
kl. 8vo. h. ld. f 3,—
xemplaar van dit zeldzaam boekske.

nn, K. D., Geschichte d. Ursprungs der Stände in
Berlin, 1830. 8vo. br. f 1,50

, A., Beschryving der stad Doesburg. Uitgeg., met
len (over de Geldersche geschiedschrijvers) verm. d.
k. Nym. 1753. 4to. cart. f 2,50

heroum bellica virtute maxime illustrium,' elogiis
. Th. Ligio. Tum Joviani Musei icones, aliquot ico-
, et Musis illustrati. Bas. Valdkirch, 1589. 4to.
f 10,—
149 fraaie portretten in houtsnede, van beroemde
Uitstekend bewaard en met breede randen.

ı, L. J. F., Nederlandsch-Romeinsche Daktyliotheek.
M. pl. 8vo. f 2,50

tz., 1e Supplement. Leid. 1846. M. 2 pl. 8vo. f 0,75
t 2e " " 1852. M. 8 pl. 8vo. f 2,50

:eksche, Romeinsche en Etrurische Monumenten v. h.
Oudheden te Leyden. Leyd. (1848). 8vo. f 1,50

hn, F., Java, deszelfs gedaante, bekleeding en in-
ctuur, 2e dr. 's Hage 1854. 4 dln. M. pl. en kaarten.
ın. bdn. (f 65,—). f 35,—
ocht.

ra, seine Gestalt, Pflanzendecke u. innere Bauart. Aus
ibertr. von J. K. Hasskarl. Leipzig, 1852—54. 3 vol.
art. 8vo. d. mar. f 20,—
: Duitsche uitgave is geheel uitverkocht.

, C., Etymologicum Teutonicae linguae; s. dictionarium
Antv. Plantin. 1599. 8vo. veau. De titel opgeplakt.
f 7,50
druk door Kiliaan zelven bezorgd. Zeer zeldzaam.

ymologicum Teutonicae linguae; s. dictionarium Teut.-
io aucta a L. Potter. Amst. 1613. 8vo. vél. f 3,—

ymologicum Teutonicae linguae; s. dictionarium Teu-
Cur. G. van Hasselt. Traj. Bat. 1777. 2 vol. 4to.
f 12,50

M., Untersuchingen über die Empörung u. d. Abfall
de von Spanien. Leipz. 1860. roy. in-8vo. br. (f 2,55).
f 1,80

ın, J., Historisch verhaal nopens de Labadisten.
. H. Janssonius. Leeuw. 1770. kl. 8vo. f 2,50

, Th., De nachtwacht. Blijspel in één bedrijf. Naar
d. S. v. Deventer Jsz. Batavia, Drukkerij v. h.
1844. 8vo. cart. f 1,50

963. **Lang, J. D.**, Historical a. statistical account of New So Wales, including a visit to the gold regions. 3. ed. Lond. 185 2 vol. 8vo. toile. f 3,—

964. **Langendijk, P.**, Gedichten. Haarl. 1721. 4 dln. 4to. h ld. bdn. f 3,5

965. **Languet, H.**, Vindiciae contra tyrannos. Ueber die ge setzliche Macht d. Fürsten über das Volk, u. d. Volkes über d Fürsten. Nach der Ausg. v. 1580, mit Einleitung, bearb. v. R. Treitschke. Leipz. 1846. 8vo. cart. f 1,5

966. **Leeuwenhoek, A. a**, Arcana naturae detecta. C. continuat L. B. 1719—22. 3 tom. Av. pl. 4to. 2 vol. veau. f 4,5

967. **Lehnemann, J.**, Historische Nachricht von der im 1 Jahrhund. berühmt. Evang.-Luther. Kirche in Antorff (Antwerpe u. d. daraus entstandenen Niederl. Gemeinde Augsburg. Confessio in Frankfurt a/M., aus Urkunden mitgetheilet. Frft. 1725. 4to cart. f 4,—

Met een bijgevoegd portret van Cassiod. Reinius.

968. **Lennep, J. van**, Het leven v. Mr. Cornelis en Mr. Davi Jacob van Lennep, beschreven en toegelicht uit hun gedichten en andere oorspronk. bescheiden. Amst. 1861, 62. 4 dln. M. port en facsim., waarvan 2 hf. ld. 8vo. (f 16,—). f 8,—

Zoowel belangrijk voor de kennis van het staat- en letterkundig als voor die van het huiselijk leven in het laatst der 18e de eerste helft dezer eeuw.

969. **Loiret, L. F. du**, Histoire abrégée du sacrilège chez le différents peuples, et particulièrement en France, avec des not historiques sur les persécutions religieuses et leurs victimes. Par. 1825. 2 tom. 1 vol. 8vo. d. v. f 2,—

970. **Lomeier, J.**, De bibliothecis. Zutphan. 1669. 8vo. cart. f 1,—

971. **Loonsma, S. Th.**, Muzicaal A, B, boek, zijnde een kort begrip wegens de behandeling van het clauwier of clavicimbaal-spel. Amst. 1741. 4to. cart. f 2,50

Zeer zeldzaam.

972. **Ludolf, Job, et G. G. Leibnitz**, Commercium episto-licum. Rec. A. B. Michaelis. Gött. 1755. 8vo. d. veau. f 1,50

Belangrijke brieven over geschied- en taalkundige onderwerpen.

973. **Luiken, Jan**, Werken. Amst. 1708—29. 10 dln. M. tal van grav. 8vo. hrn. bd. Groot papier. f 36,—

Leerzaam huisraad; Beschouwing d. wereld; Beykorf des gemoeds; 's Menschen begin enz.; Onwaardige wereld; Jesus en de ziel; Vonken der liefde; Menschelijk bedrijf; Stichtel. gezangen; Duytse lier. — Prachtig exemplaar, met zeer fraaie afdrukken d. plaatjes.

Luiken, Jan, Schriftuurlijke geschiedenissen en gelijkenissen. st. 1712. 2 dln. M. 337 grav. 4to. h. ld. f 16,—

Fraai, onafgesneden exemplaar, met uitstekende afdrukken ler platen.

(Luzac, E.,) Requeste v. C. Hoogeveen, P. v. d. Eyk en Vygh, kooplieden in boeken te Leyden, tegen het Placaet gens godslasterlijke en obscoene boeken. Z. pl. (Leiden,) 1770. cart. f 1,50

De beroemde El. Luzac betoogt hier, met bondige redeneering, lat de ontwerpen van wet tot den invoer der boeken-censuur trijdig zijn met de vrijheid, die op dat punt sedert eeuwen in Nederland bestaat.

Man, J. G. de, Contribution à la connaissance des Némales marins du Golfe de Naples. (Rott.) 1877. Av. 3 pl. 8vo. f 1,—

Marsden, W., History of Sumatra ... Government, laws, toms and manners. 3. ed. Lond. 1811. Av. pl. 4to. d. veau. f 12,—

Marselaer, F. de, Legatus, Ed. 2a aucta. Antv. Plantin. 66. Av. pl. fol. veau. f 2,25

Belangrijk voor de kennis van de rechten en plichten der gezanten, enz., enz.

Martyrbuch, Gross, und Kirchen-Historien, darinnen ... ubensbekantnussen, Gespräch u. Disputationen, wieder die tzer ... Sambt ... reden u. thaten vieler Heyligen Märter ... bis auff 1597 ... in Teutschland, Frankreich, Engeld, Schottland, Flandern, Braband, Italien, Hispania, Portugal, *America* ... (Auss.) Französischer Spraach ... übersetz u. in utsche Spraache gebracht d. P. Crocium. Jetzo auffs new ersehen, geändert u. verbessert. Hanau, 1617. fol. peau de ue, avec fermoirs. f 10,—

Duitsche vertaling van het beroemde Martelaarsboek van Crispin, met een aantal vermeerderingen en bijvoegselen.

Merian. — M. Zeiller, Topographia Germaniae Inferioris, l Circuli Burgundici, d. i. Beschreib. u. Abbild. d. fürnembsten ter in den Niederländischen XVII Provincien. Francf. S. d. 1660). Av. pl. fol. vél. f 6,—

Met zeer vele gezichten en plans van steden in de Vereenigde Nederlanden.

Mermannius, A., Theatrum conversionis gentium totius bis; s. chronologia de vocatione omnium populorum et propa-tae Christianae religionis descriptio. Antv. Plantin. 1573. pet. 8vo. cart. f 2,50

983. **Message, Le,** de Skirnir et les dits de Grimnir (Sl Grimnismâl). Poëmes tirés de l'Edda de Saemund, publ notes philologiques, une traduction et un commentaire p p. F. G. Bergmann. Strassb. 1871. 8vo. br.

984. **Meijer, L.,** Woordenschat, verdeelt in bastaardt- konst-woorden, veranderde woorden. Amst. 1698. 12mo. ld. l

985. **Middelburg.** — Naamlijst d. predikanten, ouderl diakenen die de Gereform. Nederd. kerke d. stad M bediend hebben, sed. de Reformatie (1574) tot 1782. Mi 8vo.

986. **Moonen, A.,** Nederduitsche spraekkunst. Amst. l D. v. Hoogstraten, Aenmerkingen over de geslachten der naemwoorden. Rott. 1711. — 2 stn. kl. 8vo. 1 hrn. bd.

987. **Moor, J. H.,** Notices of the Indian Archipelago a countries ... Papers relat. to Borneo, Celebes, Bali Sumatra, Nias, the Philippine islands, Sulus, Siam, China, Malayan Peninsula etc. Singapore, 1837. vol. cart. 4to. toile.

Niet verder verschenen. Hoogst belangrijk voor de cieele stukken hierin voorkomende.

988. **Moritz von Nassau,** Christlichen Abschied ... gegeben durch J. H. Bogerman. Auss d. Holländ. und in Teutsche Sprach übersetzet. S. l. 1625. 4to.

989, **Nachricht** von der Statthalterschafft in Holland, d mahlen supprimirt gewesen u. letztlich seit absterben Will ... unbesetzt gestanden: darinnen nebst deren Herstell- wählung eines Statthalters, auch die dabey gebrauchte Cer Franckf. 1747. 4to. cart.

990. **Nicolaus von Jeroschin,** Deutschordens-chronik. z. Geschichte der Mitteldeutschen Sprache u. Litteratur, geg. mit Einleit. u. Glossar.) von F. Pfeiffer. Stuttg. 18

991. **Niemann, G. K.,** Inleiding tot de kennis van den ook met betr. t. d. Ind. Archipel. Rott. 1861. 8vo. (f 4,50)

992. **Oettinger, E. M.,** Geschichte des dänischen Ho Christian II bis Friedrich VII. Hamb. 1857. 8 vol. (f 18,—).

993. **Overijssel.** — Werken uitgegeven door de Vereeni beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis. Dev. en 1858—75. 8vo. (Omstr. f 45,—).

1. Verslagen van de Handelingen der vergaderingen Vereeniging. 1858—75. 35 stn.
2. Register van Overijsselsche oorkonden. N°. 1—890 (k *over* de jaren 799—1787).

. **Verzameling** van stukken die betrekking hebben tot Over-
lsch regt en geschiedenis, 1860—74. 9 stn.

. **Verhandeling** ov. Goor, en beschrijv. v. Almelo en Vriezen-
ı. 1859.

ı. **Kronyk** van G. Coccius. 1860.

5. **Charters** en bescheiden ov. de betrekk. d. Overijss. steden op het noorden v. Europa, 1251—1398. 1861.

'. **Uittreksels** uit h. dagboek van Arent toe Boecop. 1862.

3. **De** annalibus quaedam nota.

). **Kronyk** van Johan van Breda. 1864.

10. **Racer**, Aanmerk. omtrent de grondbegins. der 6 eerste
ls van het Landrecht van Overijssel. 1866.

11. **J. v. Doorninck**, Geslachtkundige aanteekeningen t. aanz.
d. Gecomm. t. Landdage v. Overijssel, 1610—1795. 1869—71.
stn.

12. Officiatorum Frederici de Baden, 1496—1516. 1871.
stn.

13. Lijst v. stukken in het archief van Oldenzaal. 1874.

14. Stukken betr. h. klooster te Aalbergen.

15. Hoofdpunten omtr. marken. 1861.

16. Verslag omtr. eene uitg. der stad- dijk- en markeregten.

17. Doorninck, Schets eener verdeel. v. Overijssel.

18. Overijsselsche stad-, dijk- en markeregten.

a. Rechten van Kampen. Dat gulden boeck.

b. Dijkregten van Vollenhoven, Hasselt en Zuidbroek.

c. Markeregten van Leussen, Emmen, Dalmsholte, Archum, Verssen, Stegeren, Herfte, Zalne. — Catalogus enz.

Papebrochius, D., Annales Antverpienses, ab urbe condita
annum M.DCC. Edd. F. H. Mertens et E. Buschmann. Antv.
15—48. 5 vol. Av. pl. roy. in-8vo. br. (f 18,—). f 7,50

Zeer belangrijk voor de geschiedenis d. stad Antwerpen, en
der groote gebeurtenissen waarvan zij het tooneel was.

Passavant, J. D., Le peintre-graveur, cont. l'histoire de
gravure jusqu'en 1700, l'histoire du nielle et un catalogue
ppl. aux estampes du XVe et XVIe siècle du Peintre-graveur
Bartsch. Leipz. 1860—64. 6 vol. Av. portr. roy. in-8vo. br.
86,—). f 25,—

Pelloutier, S., Histoire des Celtes, et particulièrement
les Gaulois et des Germains, jusqu'à la prise de Rome par les
Gaulois. Nouv. édit. p. de Chiniac. Paris, 1770. 8 vol. 8vo. br.
f 7,50.

997. **Petit, J. F.,** La grande chronique ancienne et moder Hollande, Zelande, Westfrise, Utrecht etc. jusqu'en 1600. l (1601). 2 vol. Av. portr. fol. veau.

Fraai ex. van dit werk waarin portretten v. den schrijv der Graven, door Christof. v. Sichem.

998. **Poëmes Islandais** (Voluspa, Vafthrudnismal, Lokas tirés de l'Edda de Saemund, publ. av. une traduct., des no un glossaire par F. G. Bergmann. Par. 1838. 8vo. br. f

999. **Polack, J. S.,** Manners a. customs of the New Zeala Habits, usages etc. a. remarks to intending emigrants. Lond. 2 vol. Av. grav. s. bois. 8vo. toile. (f 10,50). f

1000. **Porson, R.,** Adversaria. Notae et emendationes in Graecos. C. indic. ed. J. H. Monk et C. J. Blomfield. Ca 1812. Av. portr. 8vo. toile. f

1001. **Praet, Jan,** Spieghel der wijsheit, of leeringhe der zalic Voor de eerste mael uitgegeven (met aanteeken. en woordv ringen) door J. H. Bormans. Bruss. 1872. roy. 8vo. f

Jan Praet was een West-Vlaamsch dichter der 13e eeu

1002. **Quantz, J. J.,** Grondig onderwijs van den aardt e behandeling der dwarsfluit. Uit het Hoogd. d. J. W. L Amst. 1755. Met 21 bl. muzijk. 4to. cart. f

1003. **Rademaker, A.,** Kabinet van Nederlandsche oudhed gezichten. Amst. 1731. 2 dln. M. pl. 4to. fr. bd. f

Deze beide deelen bevatten 300 gezichten op dorpen, kaste poorten, bouwvallen enz. in Nederland, met korte beschrij in Nederduitsch, Fransch en Engelsch. Zeer fraaie afdruk

1004. **Rendella, P.,** De pascuis, defensis, forestis et aq de columbis et columbariis etc. Neap. 1726. fol. veau. f

1005. **Renesse, L. van,** Van het regeer-ouderlinghschap, bewijs dat het ampt der regeer-ouderlingen een goddelijck dienvolgende noodtsaeckelijck ende deftich beroep is in G kercke. Utr. 1659. 12mo. h. bd. f

Eerste druk, vooral belangrijk omdat hierin de Handeli der Synode te Wesel voor het eerst zijn uitgegeven. In d uitgave van dit werkje zijn die weggelaten.

1006. **Retzsch, M.,** Galerie zu Shakspeare's dramat. Wer Mit C. A. Boettiger's Andeutungen u. s. w. Leipz. 1828—44. 7 Av. pl. grav. au trait. 4to. toile. f 2

I. Hamlet. 17 pl.; II. Macbeth. 13 pl.; III. Rome Julia. 13 pl.; IV. König Lear. 13 pl.; V. Der Sturm. [illegible] *pl*; VI. Othello. 13 pl.; VII. Merry wives of Windsor. 1

us, N., Glossarium *ταϰτιϰὸν μιξοβαρβαρον*. De ;nificatione, quae ad Novellas Impp. Orientt. post *de re militari* pertinent. Lut. 1601. 4to. vél. f 2,50

— Die ethischen deutschen Sagen. Herausgeg. v. Trier, 1857. 12mo. br. f 1,—

E. J., Schiller u. sein väterliches Haus. Leipz. ır. f 1,50

; Schiller-Goethe'sche Xenien erläutert. Leipz. 1852. f 2,25

ıma, J., Geschiedenis der heksenprocessen. Haarlem, f 1,25

nelpenninck, R. J., De imperio populari rite ıgd. Bat. 1784. Av. portr. 8vo. veau. dor. s. tr. f 1.— 'er eene wel ingerigte volks-regering. Leyd. 1785. — , De burgerlijke vrijheid. Ald. 1793. — Necker, over het rechtsgeding teg. Lodewijk XVI. Amst. 1. Spiegel ,)Nadenking van eenen staatsman. 1800. — ι h. ld. bd. f 1,50

ller, G., Zur Geschichte d. deutschen Kleingewerbe h. Halle, 1870. pet. in-8vo. br. (f 3,80). f 1,50

burgk, R., Reisen in British Guiana, 1840—41. *Fauna und Flora Guiana's*, nach Vorlagen von Müller Erickson, u. a. Leipz. 1847. 3 vol. Av. pl. et cart. ıile. (f 38,—). f 18,—
einde van het 2e deel eene woordenlijst van zes, in bruikelijke talen en tongvallen; de Fauna en Flora a vormen het 3e deel.

heete de Tervarent, Inventaire génér. analyt. de la ville et de l'église primaire de St.-Nicolas :. 1872. roy. in-8vo. br. f 2,50

ıres selecti de elegantiori Latinitate comparanda. n hos scriptores. Opera R. Ketelii. Amst. 1713. 4to. f 2,50

ıres rei venaticae et bucolici antiqui. C. not. var. ıher. L. B. 1728. 4to. vél. cdé. f 2,50

, J., Mare clausum, s. de dominio maris. London, 1. f 1,50
nkelijke uitgave van dit beroemd geschrift.

beek, M., Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool, :ichting tot 1825. Leid. 1829. 2 dln. 8vo. f 3,—
ıige aanteekeningen in HS. op losse blaadjes.

1021. **Slabber, M.**, Natuurkundige verlustigingen, behelzend microscopise waarneemingen van in- en uitlandsche water- en landdieren. Haarl. 1778. M. 18 gekleurde platen. f 2,50

1022. **Stephanus, H.**, Principum monitrix musa, s. de principatu bene instituendo administrando poema. Ejusd. Poematium .. Cavite vobis principes. Ejusd. libellus ... de Aristotelicae Ethic differentia ab histor. et poet. etc. Bas. 1590. 8vo. vél. f 2,—

1023 **Strodtmann, A.**, Gottfried Kinkel. Wahrheit ohne Dichtung. Biographisches Skizzenbuch. Hamb. 1850. 2 vol. 8vo. b (f 6,—). f 1,7

1024. **Sudre, A.**, Histoire de la souveraineté, ou tableau d institutions et des doctrines politiques comparées (*Antiquité*). P 1854. 8vo. br. f 1,5

1025. **Utrecht. — J. J. de Geer**, Bijdragen tot de geschied in oudheden der Prov. Utrecht. Utr. 1861. M. pl. en ktn. 8v (f 5, –). f 3,5

1026. **Voetius, G.**, Politica ecclesiastica. Amst. 1663—76. 3 to 4 vol. 4to. vél. f 12,-

1027. **Volkslieder, Altholländische.** Mit ein. Anhange a schwedischer, englischer, italienischer u. altdeutscher Volkslied Gesamm. u. übersetzt von O. L. B. Wolff. Greiz, 1832. 8vo. f 1,

1028. **Volkslieder, Schottische**, der Vorzeit. Im Versmass d Originals übertragen, von Rosa Warrens. Hamb. 1861. 8vo. b f 1,50

1029. **Walvischvangst, De**, met veele bijzonderheden daar betrekkelijk. Amst. 1784. 4 dln. M. pl. 4to. br. f 2,-

1030. **Wiggers, J.**, Grammatik der plattdeutschen Sprache. I Grundlage der Mecklenburgisch-Vorpommerschen Mundart. 2 Aufl. Hamb. 1858. 8vo. br. f 0,75

BIBLIOGRAPHISCHE

DVERSARIA.

FOREIGN
BODL: LIBR
PERIODICALS

VIERDE DEEL.

's GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1878—82.

INHOUD.

Blz.

boeken te Antwerpen gedrukt en uitgegeven in de 1529—1551 1

ekend exemplaar der Facetiae Morales van Lor. Valla, Dr. A. VAN DER LINDE 16

raphie van der Capellen, door Dr. M. F. A. G. BELL 20

n Bijbels, Testamenten of gedeelten daarvan, niet door ong vermeld, door Dr. J. I. DOEDES 33

raphie van der Capellen, door Mr. J. J. VAN DOOR-CK. 48

keningen van een Leidsch boekverkooper, 1514—23, P. A. TIELE 65

pplement op Brunet's Manuel, door P. A. TIELE . . 79

-bibliographie-systeem 83

. van Luchtenburgh, door Mr. J. J. VAN DOORNINCK. 84

peare in de Nederlandsche letterkunde en op het Ne-andsch tooneel. Bibliographisch overzigt, door T. J. I. OLD 97

ukpers te Colombo. Proeve eener Singaleesche biblio-phie, door Dr. T. C. L. WIJNMALEN 161

gsel tot de bibliographie van Wagenaar's Vad. His-e, door J. F. VAN SOMEREN 186

dst bekende Nederlandsche boekdrukkerij, door Dr. M. A. G. CAMPBELL 197

Summa der godliker scrifturen", door P. A. TIELE . . 201

vergeten boek van Caspar Jansz. Coolhaas, door T. J. ARNOLD 208

van Nijenborgh's werken, door J. E. H. HOOFT VAN EKINGE 219

De Bibliotheca Thysiana te Leiden. . . . .
A. Willems, Les Elzevier, door P. A. M. **BOELE VAN HE**
BROEK . . . .
Wagenaar's Vaderlandsche Historie, eene aanteekening, d
J. G. **FREDERIKS** . . . .
Eene Keulsche uitgaaf van het Nieuwe Testament in
Nederlandsch, 1525, door Dr. J. I. **DOEDES** . . . .
Nieuwe Testamenten door de van Ghelens te Antwerpen u
gegeven, door Dr. J. I. **DOEDES**. . . . .
Het boek van Arent Bosman, door Dr. A. **VAN DER LIND**
Een oud wereldlijk Liedeboek, door Mr. J. **NANNINGA U**
TERDIJK . . . .
Bibliographisch Overzicht. 133, 1
Catalogus van Boeken 28, 49, 85, 145, 187, 2

DEENSCHE BOEKEN

te Antwerpen gedrukt en uitgegeven, in de jaren 1529—1531.

In de „Jaarlijksche berigten en mededeelingen betreffende de Groote Koninklijke Bibliotheek" [1] te Kopenhagen, uitgegeven door Chr. Bruun, waarvan het 1e dl. loopt van 1864—'69, het andere van 1870—'75, wordt door dien geleerden bibliothecaris, als tweede afdeeling van elk deel, een beschrijving gegeven van werken in gezegde boekerij bewaard, die behooren tot de Deensche letterkunde, sedert de invoering der boekdrukkunst in Denemarken tot aan het jaar 1550. Daaronder komen in de eerste plaats eenige voor, die van 1529—'31 te Antwerpen gedrukt werden door een *onbekend* typograaf. Het zijn alle vertalingen, bezorgd door Christiern Pedersen, van wiens hand, sedert 1510, te Parijs gedrukte werken voorkomen; later bediende hij zich van een drukker te Malmö, wiens naam evenzeer niet bekend is. Hij was kanunnik te Lund en een getrouw aanhanger van Christiaan II; echter vertoefde hij nog een jaar of twee in Denemarken, nadat die Vorst zijn Rijkslanden had verlaten. In 1526 reisde hij naar Duitschlan werd in 1527 door zijn Koning met een zending Parijs belast. Den meesten tijd evenwel bragt hij i Nederlanden door en wel tot aan het jaar 1531 of Sterk door de Reformatie aangetrokken, sloot hij weldra bij haar aan en wijdde zich met hart en en inspanning van al zijn krachten aan hare bevord en uitbreiding. Daarvan strekte als eerste bewijs vertaling van het N. T., dat te Antwerpen in het licht zag, zonder opgave van drukker.[1] De luidt:

---

[1] Aarsberetninger og Meddelelser fra det Store Kongelige Bibliothek. Udgivne af Chr. Bruun, Bibliothekar. Kjöbenhavn 1870—1875. 8o.

> „Det Ny Tastamen/te Jhesu Cristi ord / oc E
> gelia som / Han selff predickede oc lerde / her
> Jorden, Hwilke / Hans hellige Apostle oc / euang
> siden bescreff/ue de œre nu udsette / paa reth Dan
> Gud tie loff oc œre / oc den menige / almw
> tieniste,"

d. i.: Het N. T. Jesu Christi woord en Euangelia, w Hij zelf verkondigde en leerde hier op aarde, w Zijn heilige Apostelen daarna in schrift bragten, zijn nu vertaald in zuiver Deensch, Gode tot lof en en ten dienste van het gemeene volk (algemeen).

Het boek is in 8°. en bevat 328 bladen, ongepagine met signatuur: aii—s8, en daarna A—V8, x—z8. is met vrij kleine gothische karakters gedrukt; 35 re op een geheele bladzijde, behalve het opschrift. Op kant zijn parallelplaatsen gedrukt en de Zon- en he agen opgegeven. De druk is niet fraai, de kleur van le inkt te zwart en te glinsterend. Het boek is in ekeren zin goed uitgevoerd, maar de aanvangletters en e afbeeldingen, die men heeft opgenomen, zijn evenmin choon van teekening als fraai van houtsneê. Het titellad is omgeven met een geornementeerde lijst; van oven: een voorstelling van het schip met den slapenden hristus, dat met volle zeilen het door storm beroerde eer van Genezareth bevaart; van onder: twee wildeannen, als houders van een schild met het wapen der d Antwerpen, een dubbele arend met een gedeeld rtschild; in de hoeken zijn de symbolen der Evangelisten ngebragt en aan beide zijden takken met bladeren en emen. Op den achterkant van 't titelblad is Christus de goede Herder voorgesteld, tredende op een draak een leeuw, met den aardbol tusschen zijn voeten. ndom de houtsneê zijn aanhalingen uit de H. S. afgeukt, die daarop betrekking hebben, nl. uit Jesaïas XL, alm XCI, het Evangelie v. Johannes X. Gelijk al de eken door Chr. Pedersen uitgegeven, prijkt ook het T. met initialen, wier versierselen betrekking hebben op drie Noordsche Rijken, te weten met de Rijkswapens: drie leeuwen, de leeuw van Noorwegen, de drie onen en de Wendische draak. Vóór elk der Evangeliën ndt men een grootere houtsneê met de Evangelisten; ór de Handelingen der Apostelen een houtsneê met den G., die over de knielende en biddende Apostelen enzweeft; vóór de Brieven een afbeelding van Paulus. eze heeft een merk, dat bestaat uit de samengevlochten tters CG en het jaartal 1528. Vóór den Brief van trus wordt een houtsneê gevonden met de voorstelling r Apostelen, wandelende over den aardbol. De openring van Johannes bevat elf houtsneden.

---

[1] Uit de onderzoekingen van C. J. Brandt en R. Th. Fe aangaande Chr. Pedersen's Deensche geschriften blijkt, dat hi de vertaling van het N. T. gebruik maakte van de Vulgata vol de tekstrevisie van Erasmus, zoowel als van de bijbeloverze van Erasmus en van Luther.

De bladen aij—a6 bevatten: „Faartalen” (voorrede), die begint met den volgenden wensch: „Naade och Fr aff Gud vaar fader och aff vaar Herre Jesu Christo va frelsere, Vere met alle Danske, Suenske oc Norske, og meth Alle andre som forstaa wort tungemaall,” d. i. Genade en vrede van God onzen Vader en van onze Heer Jesus Christus onzen Verlosser zij met alle Dene Zweden en Noren en met alle anderen, die onze spra verstaan. In die voorrede komt een merkwaardige uit drukking voor. De vertaler toch heeft nergens in h boek zijn naam genoemd, doch ter bedoelder pla gewag gemaakt van een geschrift, vroeger door h uitgegeven. Die plaats (blad a6, regel 6—9) luidt al volgt: „Jeg bekender och haer selff min vildfarelse so ieg vaar för udi, den tid ieg lod sette de Jertegen o fabel i de andre böger i Paris,” d. i.: Ik beken hi ook zelf de dwaling, waarin ik te voren verkeerde, toe ik de Wonderteekens en Parabels in de andere boeken Parijs liet drukken. Hiermede is bedoeld de „Jertegn Postil” (een verzameling van preêken over de wonderen) die in 1515 te Parijs uitkwam. — In 1531 verscheen een nieuwe uitgave van de hier vermelde vertaling van het N. T. en eerst in de slotregels daarvan wordt gezegd: dat het op nieuw bezorgd is „aff Christiern Pedersen som vaar Cannick i Lund.” Hieruit kan dus de gevolgtrekking worden gemaakt, dat het Chr. P. is, die zoowel het N. T. van 1529 te Antwerpen, als het postil in 1515 te Parijs heeft uitgegeven. De bladen a7—b8 v°. bevatten een „Tafel op alle Brieven en Evangeliën.” Aan den voet van bl. 28 leest men: „Her endes det Ny Testamente Sat i Andorp / Vaar Frwe afften dyre Aar effter Gudz / byrd M.DXXIX,” d. i.: Hier eindigt het N. T. gedrukt te Antwerpen, op Onzer

Vrouwen-avond in 't jaar na 's Heeren geboorte
KIX. De laatste bladzijde is onbedrukt. — De
van den typograaf kan niet worden opgegeven.
ır Chr. Pedersen kan men raadplegen: C. F. Allan,
og Aktstykker til Oplysning af Christiern den Anders
ederik den Förstes Historie. Kjöbenh. 1854. 8°. S.
501. Dat geschrift wordt passim aangehaald in
. A. IJssel de Schepper's Lotgevallen van Chris-
II en Isabella van Oostenrijk, voornamelijk ge-
le hunne ballingschap in de Nederlanden; Zwolle,
8°. — Chr. P. wordt daarin niet genoemd. Zie
bl. 108 vv. en bl. 183 v. aldaar.

---

door Luther in 1530 uitgegeven en te Wittenberg
Hans Lufft gedrukte geschrift, getiteld: „Verma-
an die geistlichen versamlet auff dem Reichstag
ıgsburg, Anno 1530," kwam weldra in het Deensch
et den volg. titel:

„En Christeliq / Formaning som Doc/tor Morten
uther / screff til alle Bisper oc Prelater, och / tie
ındre Aandelige Personer som / forsamlede vaare
›aa den almin/delige Herredag i Auss/borg Aar effter
Gudz / byrd MDXXX / (vier klaverbladen)."

t boek is in 8. en bestaat uit 41 ongepagineerde
. met signatuur Bi - Fiii. Het titelblad is omgeven
een lijst; bovenaan bevindt zich een wapenschild
le drie leeuwen; beneden twee wapenschilden, een
de drie kronen, het andere met den leeuw van
wegen. Dezelfde lijst is in verscheiden door Chr.
sen uitgegeven werken gebezigd geworden. Op elke
ijde zijn 30 regels en het boek is zeer slecht met
e gothische letters gedrukt. Enkele met de wapens

der drie Noordsche Rijken versierde initialen worden in gevonden. De achterzijde van het titelblad is wi De tekst begint op blad (A2) en gaat voort tot blad F regel 20. Daarachter leest men: „* Denne bog er v paa danske effter den Tydske / formaning, som Doct Morten / Luther sende alle Bisper, oc Aandeli/ge P soner, som wore forsamle / de i den Herredag, s stod / i Ausborg, Aar effter / Gudz byrd MD/XXX. De laatste bladzijde is wit gelaten. De plaats, waar boek gedrukt werd, is niet opgegeven, maar uit gebruikte karakters kan worden opgemaakt, dat het te A werpen gedrukt en daar waarschijnlijk door Christi Pedersen vertaald en uitgegeven is.

Het jaar 1531 is belangrijk voor de geschiedenis Deensche letterkunde, daar dezelfde Christiern Ped sen in dat jaar een reeks van geschriften uitgaf, die door hem in het Deensch werden vertaald of bewerk Men weet, dat hij zich toen ter tijd nog te Antwerp ophield en dat daar al de boeken van zijne hand, in 1531 uitkwamen, zijn gedrukt. Het blijkt echter ni duidelijk in welke betrekking C. P. tot den druk die boeken staat. De beide uitgaven van het N. T. z gedrukt met Hollandsche typen, terwijl de andere daar tegen met de fraaije fransch-gothische letter gedrukt zijn, die C. P. bereids voor de door hem in 1514 te Parijs uitgegeven Deensche boeken bezigde. Bruun koestert geen twijfel, of P. was zelf in 't bezit van die typen, waarvan hij er waarschijnlijk in 1529 en 1531 niet genoeg had om de beide edities van 't N. T. te doen drukken. Daarentegen is het onzeker, of hij in 1529 en 1531 reeds eigenaar was van een boekdrukkerij.

een enkel boek, dat hij te Antwerpen drukken liet,
; men den naam van den typograaf opgegeven. De
e desbetreffende opheldering, die men tot nog toe
gevonden, is, dat de lijst, die voorkomt op het
lad van het N. T. van 1529, gebruikt is in een
„Placentius Evangelistes' drama Susanna," dat
36, gedrukt werd te Antwerpen door Willem
terman; het kan zijn, dat deze ook het N. T.
529 heeft gedrukt. Uit een zekere figuur, gelijkende
n H, die voorkomt in de werken, welke C. P.
te Malmö uitgaf en waarin als boekdrukker Johan
hstraten wordt genoemd, trekt Bruun het besluit,
ij diens merk kan geweest zijn. H. behoorde tot
ntwerpsch drukkersgeslacht en volgens B. mag voor
worden aangenomen, dat hij factor is geweest in
ukkerij, welke C. P. te Malmö bezat, of ook wel
compagnon, terwijl C. P. niet *zelf* de boekdruk-
als beroep in praktijk bragt. Echter bevindt zich
ewuste merk reeds in de vertaling van bovenver-
Vermaning van Luther en zou men daaruit welligt
n opmaken, dat C. P. en Hoochstraten alreeds te
erpen vennooten waren.

meeste van C. P.'s boeken, die in 1531 uitkwamen,
onder datum. In de eerste plaats komen de Psalmen
ls, waarvan de titel aldus luidt:

„(Een H) Dauidz (een H) / * psaltare * / Hwilken
len Helligand selff / giorde gennem Dauidz mwnd /
Han er alle Christne menniskis / rette bog, thi man
hi man finder i han- / nem hworledis man skall
ro, / tiene och elske Gud aff alt sit / hierte, oc
lissue salig, Han maa / vell kallis en liden Bibell /
hi des staar i hannem / meth faa ord som / staar
Biblien / (Een klaverblad)."

d. i.: Davids Psalmen, welke de H. G. zelf voortbr door Davids mond. Het is het regte boek voor Christen-menschen, want men vindt er in hoe men gelooven, God dienen en liefhebben van ganscher h en zalig worden. Het mag wel een kleine Bijbel genoe worden, want er staat met weinig woorden in, wat den ganschen Bijbel staat.

Het boek is in 8°. en bestaat uit 152 ongepaginee bladen, met signatuur Aii—Tiiii; op elke bladzijde regels. De titel is omgeven met een lijst, versierd de wapens der Noordsche Rijken. Op de keerzijde het titelblad is een vrij ruwe houtsneê afgedrukt, w Koning David geknield en bij de harp zingende v stelt, te midden van een landschap met een kasteel den achtergrond; bovenaan ter regterzijde vertoont God de Vader in de wolken. Blad Aii—A8 bevat inleiding tot de Psalmen, die met blad B begin Blad T6 beneden besluit den tekst met de woord „Her endis Kong Dauidz Psaltare,” te midden 4 H's. Blad T6 v°— T8, regel 13, bevat een nasch van C. P. over zijn vertaling. Aan den voet dier b zijde leest men: „Denne Psaltare er udsat paa / Da aff Christiern Pe- / som vaar Cannick i Lund / prentet i Andorp / * Aar effter Gudz byrd / M.·D. XX Rondom dit naschrift is het merk H driemaal afgedr De laatste bladzijde is wit.

De tweede uitgave van Chr. Pedersen's vertaling het N. T. verschilt niet veel van de eerste, maar een meer naauwkeurige vergelijking van beide blijkt t dat in die van 1531 vele verbeteringen, wat wo voeging, spelling en woordenkeus aangaat, zijn a *bragt.* De titel is deze:

„(Een H) Det Ny (een H) Testamente / Jhesu hristi egne ord oc Euan/gelia, som han selff redickede oc / lœrde her paa Jorden, Hwilke / hans ellige Apostle och Euange/lister siden bescreffue e œre nw / udsette igen paa ret Danske och / orbedrede Gud till loff och / ere, och den menige l-/mwe tie nötte och tieniste / (Een ster) / (Een ter) MDXXXI / Een ster).

boek, in 8°., bestaat uit 344 bladen, ongepagi- , met signatuur aii—tiiii en Ai—viiii, xi—ziiii, iii. Het is met een gothische letter gedrukt; alleen itelblad vertoont Chr. P's. gebruikelijke typen, l elders een gothisch letterteeken is gebezigd, dat rakter, zoowel van de voor deze uitgave gebruikte , als van die, waarmee het N. T. van 1529 werd kt, afwijkt. Den titel omgeeft een lijst met de s der drie Noordsche Rijken. Op den achterkant et titelblad komt een houtsneê voor, verbeeldende us, die zijn discipelen uitzendt, met aanhalingen esaïas XL, Matth. X, Marcus XVI en Lucas X. beeldingen der Apostelen, behalve die van Johannes, n er in gevonden; vóór de Handelingen der Apostelen afbeelding. Voorts die van Paulus en Petrus, terwijl behooren tot de Openbaring van Johannes. Het ezelfde, die reeds in de editie van 1529 zijn ge- , behalve die van Paulus. Op den kant zijn citaten kt, wat minder in getal dan in de eerste uitgave. aii—a7 bevat „Fortalen paa det Ny testamente"; a8 v°. „Om Epistler og Evangelia"; voorts neemt en po Söndagc oc Sögne dage" de bladen a8 - b7 ad b7—t7 omvat de Evangeliën; daarop volgen de A. tot E7 v°. De Brieven van Paulus loopen van E8—Tii; die der andere Apostelen van Tii—x7, terwijl de Openbaring van Johannes gaat van x7 v°.—2 regel 12. Aan den voet leest men: „(Een ster) Her endi det Ny Testamente som er prentet / i Andorp (oc rett paa ny igen aff Christiern / Pedersen som vaar Canni i Lund) (een ster). Aar effter Gudz byrd MDXXXI." De laatste bladzijde is wit.

Een preêk van Luther, die reeds in 1519 verschee onder den titel van „Sermon von dem elichen Standh," werd door Chr. P. in het Deensch vertaald, zonder v melding van den oorspronkelijken maker, wiens na hij in de overzetting van andere werken van den ke hervormer evenzeer verzweeg. De Deensche titel lui

„Om Ecteskaff oc börn ath / opföde Gud ti loff och / ere, och deris siele tie salighed."

Het boek, in 8°., bestaat uit 15 bladen, ongepaginee met signatuur aii—biiii. Op elke bladzijde staan 23 rege Op het titelblad een voorstelling van Adam en Eva do den slang in verzoeking gebragt. De tekst begint m blad aii en loopt tot blad biii onderaan. Op de keerzij van dat blad staat: „(Een ster) Denne bogh en prent i / Andorp oc rettet aff M Christiern Pedersen som / vaar Cannick i Lund / Aar effter Gudz byrd / MDXXXI."

Het door Luther in 1524 uitgegeven geschrift, ge- titeld: „An die Radsherrn aller stedte deutschen Landes, das sie Christliche schulen auffrichten vnd halten sollen," werd in 1531 door Chr. P. niet alleen vertaald, maar tevens bewerkt, waarbij hij L's opwekking aan de drie Noordsche Rijken rigtte, t. w. aan de „Danske, Swenske oc Norske." De titel luidt:

„Om börn ath holde till Scole / och Studium)ch ath / skicke gode Scole-/mestre til dem."

Om de kinderen op school en aan de studie te houden n goede schoolmeesters toe te voegen.

; boek, in 8°. formaat, heeft 56 bladen, onge- ›erd, met signatuur aii—giiii en 23 regels op elke jde. Op het titelblad een houtsneê, die vermoedelijk ›us voorstelt, leerende in den Tempel. De tekst ; met blad aii en loopt tot blad g7 v°. onderaan. lad g8 leest men: „(Een ster) Denne bogh en ›t i / Andorp oc rettet aff M / Christiern Pedersen / vaar Cannick i Lund (Een klaverblad) / Aar Gudz byrd / MDXXXI." De laatste bladzijde t.

›r het door Chr. P. bezorgde en in 1531 te Ant- n gedrukte boek, getiteld: „Den rette vey / till ıerigis Rige / Han laeris her i de thi Gudz bud / och i Credo, och Pater no-/ster I huilke hwert et menni/ske finder alt det som staar i scriff-/ten, ılle de ting som hannem / er nöttelige oc tilbörige vide til sin sielis salighed / Læss bogen til ende / ›alt dw det / saa finde / (Een klaverblad) / (Een MDXXXI (Een ster)", daarvoor werden door hem ge- t vier door Luther achtereenvolgens in 1518, '20 en itgegeven gebeden en uitleggingen daarop, zoomede ›erk van Urbanus Rhegius, houdende een verklaring le XII artikelen des Geloofs, dat reeds vroeger in ensch vertaald in 1528 't licht zag.

t boek, waarvan de eigenlijke titel is: De ware naar het Hemelrijk, is in 8°. en bevat 124 onge- eerde bladen, met signatuur Aii—Qiii; op elke ijde 24 regels. De gebruikelijke lijst omgeeft het titelblad. Blad Aii—Aiiii wordt ingenomen door korte voorrede, waarin op de talrijke slechte gesch tot stichting van vroeger — Hortulus animae, Para animae — de gebeden tot het verkrijgen van ett duizende jaren aflaat, enz. wordt gewezen, in waarvan de zuivere en ware leer hier nu wordt gedeeld. De tekst begint op blad A4 en loopt to Qii v°, regel 18. Blad Qiii—Q4, regel 17, ho „En bön aff den xij Psalm." (Een gebed na XII. Psalm) en daarachter leest men: „Denne prentet i Andorp / och rettet aff Christiern Pede som vaar Cannick i Lund (Een klaverblad) / Aa Gudz byrd MDXXXI." De laatste bladzijde is onbe

---

In 1531 verscheen te Antwerpen een door C uit het Duitsch vertaald en door hem bewerkt onder dezen titel:

> „* En Christelig bogh / Om merckelige maall och / swar Om Troen och kerlighed huorledis en christen skal rœt / lœre och vnd den anden i mange gode artickle som al-le me ere nöttelige / ath vide tie deris sielis / sal (Een H) MDXXXI / (Een H)."

Het is een vragen- en antwoorden-boekje tot wijs in de Christelijke leer, in 8°., bevattende 88 ongepagineerd, met signatuur Aii—Liiii; 24 reg elke bladzijde. Op het titelblad de boven omsc lijst. De tekst loopt van blad Aii—blad L8, Daarna leest men: „(Een ster) Denne bog er vd Danske aff / Christiern Pedersen, som vaar Can Lund och hwn er prentet i Andorp / (Een ste

Gudz byrd MDXXXI (Een ster)." De laatste jde is wit.

---

grondslag van een door Chr. P. vrij bewerkt en hem in 1531 uitgegeven geschrift, diende het naal van Luther, dat in diens „Bethbüchlein" gevonden. Het voert tot titel:

Om vaar Herris / död oc pine / Och om billede / houtsneê) Gud sparde icke sin egen söen, men aff / hannem i döden faar oss alle S: P Ro viii."

boekje, bevattende de geschiedenis van Christus' en lijden, is in 8° en bestaat uit 56 ongepagineerde ı, met signatuur aii—giiii. Op een geheele bladzijde 22 regels. De tekst begint met blad aii, met een ng; op blad a5 v. vangt de eigenlijke tekst aan, o is geregeld, dat op de achterzijde van elk blad edeelte der lijdensgeschiedenis is afgedrukt, terwijl orzijde ervan wordt ingenomen door een houtsneê, ıitgevoerd, maar niet zonder leven wat compositie at. Er zijn 47 dergelijke houtsneden in. De tekst met blad giii v°. op, met het laatste Oordeel. giiii v°. tot g7 bevatten eenige psalmen Davids, 7, 51 en 136. Op bladzijde g8 leest men: „Denne er prentet i / Andorp oc rettet aff M. / Christiern sen som / vaar Cannick i Lund / Aar effter Gudz / M D XXXI."

ı andere uitgave, even als de pas vermelde, met ekende fransch-gothisch letterteeken gedrukt, waar- hr. P. zich plagt te bedienen, levert eenige afwij- n op, nl. dat de signatuur van ieder vel in de begint b c d enz., in de andere daarentegen met

bi ci di enz. Voorts is de tekst in deze eenigzins w
gedrukt, de lijsten om de afbeeldingen zijn anders
de kleuren, waarmede deze zijn afgezet, flaauwer
in den eersten vorm van uitgave. Eindelijk staat in
tweede aan het slot: „(Een ster) Denne bogh er v
paa Danske / aff Christiern pedersen, som vaar / Can
i Lund / (Een klaverblad) Och hwn vor Prentet i Ando
Aar effter Gudz byrd / M.D.XXXI." — Bij de u
gave van Ch. P's. Deensche werken heeft Brandt
getoond, dat uit twee in vorm verschillende uitga
van bovenbehandeld geschrift het eenige volledige
op de Koninkl. Bibliotheek bewaard, werd zamengest

Van een tweede editie is noch het jaartal wa
noch de plaats waar zij gedrukt werd, bekend, m
Bruun meent te mogen aannemen, dat het na 1531
kwam, toen Chr. P. naar Malmö verhuisd was; vo
op grond, dat de druk in de eerste veel fraaijer is
die der andere.

Van een preêk van Luther: „Sermon von der Betra
nung der heiligen Leiden Christi," die in 1521 moet
gehouden, gaf Chr. P. in 1531 een vrije bewerk
Het boekje heeft den volgenden titel:

> „(Een ster) Huorledis huert menniske /
> betencke vor Herris död / oc pine oc vide hen
> krafft oc mact fruct oc godhed / (Een houtsne

Het bestaat uit 16 bladen, ongepagineerd, met sig
tuur aii—biiii; 23 regels op elke bladzijde. De hout
op het titelblad stelt Christus aan het kruis voor.
tekst begint op de achterzijde van het titelblad en ein
blad b8 onderaan. Blad b8 v°. is versierd met een klei

eê van Christus aan het kruis, welke is omgeven
le voorstelling van 4 houten staven. Onderaan
nen: „(Een ster) Denne bogh en prentet i / Andorp
tet aff M / Christiern Pedersen som / vor Cannick
l Aar / effter Gudz lyrd [sic!] MDXXXI." Het
is lang een letterkundige rariteit geweest.

ıetzelfde jaar, dat Luther in de Vasten van 1531
reêk: „Sermon vom Kreuz und Leiden" hield,
zij door Chr. P. in 't Deensch vertaald en te
rpen gedrukt. De titel luidt als volgt:

„Huorledis huert / Christet menniske / skal bere
it kaars met Jhesu Christo / (Een ster) vaar Herre
ch frelsere (Een ster)."

boek beslaat 24 bladen in 8°, ongepagineerd,
ignatuur: Aii—Ciiii. Op 't titelblad bevindt zich
outsneê, die Christus voorstelt, welke met moeite
ruis voortsleept; een menigte van menschen, die
een kruis dragen, vergezelt hem. In den Hemel,
aan, vertoont zich God de Vader op de wolken.
kst begint op de achterzijde van het titelblad en
onafgebroken door tot blad b8 v°, regel 16. Daar-
mt een schriftuurtekst, Spreuken 3, met verwijzing
Hebr. 12 en Openb. 3, terwijl het slot is aldus:
a ster) Denne bog er vdset paa Danske, aff /
tiern Pedersen som vaar Cannick i / Lund, oc
r prentet i Andorp / (Een ster) Aar effter Gudz
MDXXXI (Een ster)."

EEN ONBEKEND EXEMPLAAR DER FACETIA MORALES VAN LOR. VALLA.

Voor eenige dagen vernam ik bij dr. Falk, — ni onderwijsminister van Attila II, maar de krist oudheidkenner van dien naam, pastoor te Mombac Maints, — dat zijn ambtgenoot Jaqueré „een hollan handschrift van 1470 bezat, over een reis der fa van Gelen na Jeruzalem, en waarin zich een van Gutenberg van het jaar 1438 bevond.” Die van 1438 liet mij koel, maar zoo'n hollandsche l vaart van 1470, — „komaan, dacht ik zoo, dat iets voor professor Fruin zijn.” En ik spoedde m het „gouden Ments.” (In de middeneeuwen moet goud er héel anders uitgezien hebben dan tegenwoor

Als koninklijk pruissiesch ambtenaar (die snug spreuken van Salomo mochten óok wel eens he worden, bijv. I: 9) nam ik den aangeduiden schat umstände mee na huis. Zoo ben ik dan nu in st mijn vond te beschrijven.

Het is een dikke kwartijn, een kronologiesch rangschikte „sammelband,” in zijn oorspronkelijk ge der XV eeuw (einde). De pergamenten dekbladen he helaas nergends een aanteekening, die rekenschap van zijn oorsprong of vroeger verblijf. Een eerlijke vi heeft uit het eerste schutblad, — inwendig is papier, — een vierkant stuk gesneden, onder opschrift *Ex legato...*, waar natuurlijk iets gestaan h

t niet iedereen behoefde te weten. Van Oud-
overigens nergends eenig spoor, de echtheid is
'en elken twijfel verheven. (Dit is géen steek op
wijs! Deze taalkenner is er zóo weinig „inge-
" dat ik hem, ik zal er nu maar voor uitkomen,
leel voor den man hield, die ér méer van wist.
ɜerde domheden en drogredenen, waarmee men
ɛere zijde de oudheid en echtheid van het Oera-
oek wou „bewijzen," waren onuitstaanbaar.
ıngenomen als het letterkundig gewrocht van een
igen timmerman, is het met alle taalfouten en
ismen een benijdenswaardig meesterstuk.
aakten toch al onze meesterknechts Oera-Linda-
En openbaarde zich in de wijze van beoordeeling
t grouwelijk bedrog wat minder „botheid van
En mocht toch niemant aanstoot aan deze geheel
pzéttelijke afdwaling nemen.)
;aan nu met alle kalmte de saamgebonden hand-
n doorbladeren. Papiermerken, oude kennissen:
le Y, het anker e. a., maar ik geef geen zier
iermerken en zie liever wat er óp het papier staat.
lex van Stefanus Fliscus opent de rij. Ik ken den
lstrekt niet, maar daarom kan hij toch wel erg
l zijn. „Wie zou," zoo heeft Steven zich afge-
„wie zou niet graag bij machte zijn, een
ijken, — dat was in dien tijd naamlijk een
schen — brief te kunnen schrijven?" En henen-
maakte hij een ezelsbrug voor het epistolair
van alle denkbare synonyme frazen. Eerst geeft
uitdrukking in het leelijke duitsch, dat de
ıe Rijnlanden kenmerkt, en laat dan een half
latijnsche omschrijvingen volgen. Zoo kon dan
b..., maar laat mij niet met de flik- en flans-

methode van Stefanus Fliscus spotten. Het onderscl zonder datum betuigt, dat Stephanus Fliscus de Son finem cepit feliciter.

De tweede codex behandelt niet zoozeer de ve lijkende mythologie, maar onderzoekt, op de mor openhartige manier der middeneeuwen, alles wat tot kuischheid behoort. De eerste rubriek eindigt.... t puella fuit virgo an non. Deze voorlooper van Ti en La Mert is met oudarabische cijfers gedateerd: juni 1443.

Nu volgt codex n°. 3, de „bedevaart der van Gelen Teleurstelling! Ik lees een met potlood geschreven ra teekening: *Familie Gelen aus Coeln.* Dus geen Hollande En inderdaad, de codex (48 dicht beschreven en 2 w bladen) is geheel in de taal der vermaarde keulscl kroniek van 1499 geschreven. Maar de man, (de familie Gelen „in die werlt brocht", kon n lezen. Ter plaatse zijner glosse, op bl. 1*a*, bevat tekst het volgende (ik vertaal): „Men behoort te wete ten eerste hoe dat het schip der pelgrims (die pelgeri ghelere, d. i. galeere, galei) geheeten is, het heet galei van Jaff (dus Jaffa, Joppe), die alle jaren pla te varen", enz. En daarmee zitten de van Ghelens de galeien. Het geschrift is een volledige Baedeker vo Jeruzalemgangers, het vertrek gerekend van Venet Men zal bij zich steken 150 overlandsche guldens, men ten minste Rome links (rechts) laat liggen. A heilige knekels, die men onderweg met stichting k bekijken, worden nauwkeurig opgesomd. De reis duur ditmaal van Juni tot 8 Januari 1472 [1473]. Onze p grims zeggen van de afvaart: „Int jair ons heren duse vierhondert lxxij, den XXVIsten dag in Junio z dagen na Sinte Johann baptisten des vridages vnde w len dach Johannes et Pauli mertler des auonts voeren wir van venedigen na Jherusalem". En men was weer , drie Coninck dach zto Collen vnse lieue here got sy gelaeft van deser reusen Amen".

Dan volgen, steeds van verschillende handen, allerlei genees- en kruidkundige verhandelingen, en een stuk ver de roomsche hiërarchie, waarin ik nergens een datum eb gevonden. Men liet hier achter nog een voorraad witte bladen ter beschikking des continuators.

En dan volgt de druk van 1438. Dit is namelijk een t dusver onbekend exemplaar van het uiterst zeldzame ek *Facetie morales alias esopus grecus*, gedrukt na een or den auteur uit Gaëta 1438 gedateerd handschrift. usschen twee haakjes: de beroemde criticus Lorenzo alla stierf niet 1464, en niet 1458, zooals Holtrop t Tiraboschi verbeterde, maar 1457.) Het exemplaar antwoordt volmaakt aan plaat 25 [23] in Holtrops *numents* 1868, en aan de beschrijving van n°. 8 in n *Catalogus* 1856, of van n°. 30 in Campbells *Annales* 74. Dus een zeer oude hollandsche, waarschijnk utrechtsche druk.

Op dien druk volgt weer een handschrift over de ttigheid van kerkelijke mandaten, in verband met n beruchten strijd der twee aartsbisschoppen van ints: Diether (Dietrich, Dirk) van Isenburg en Adolf n Nassau. Bisschop Diether werd den 21 augustus 61 door den paus afgezet, Adolf bestormde en verestte Maints in october van hetzelfde jaar. Nadat hij n 6 september 1475 gestorven was, kwam Maints n 9 november van dat jaar door verdrag weer aan ether, en van dien tijd af kon er eerst een dogmache strijd over kerkelijke gehoorzaamheid, simonie, . ontstaan. Diether stierf den 7 mei 1482. Tot dat tijdvak behoort de laatste codex. We hebben dus voo den merkwaardigen band de kronologische reeks: 1443 1473, Valla (wanneer?), 1475—1482. De latere ui gaven van Valla hebben bij Campbell, n°. 31—35, d datums 1486, 1490, 1495, 1499, 1500. De gevolgtre king laat ik aan de heeren Bradshaw en Campbell ove

Wiesbaden, 27 mei '77. v. d. Linde.

BIBLIOGRAPHIE VAN DER CAPELLEN [1].

Indertijd is door mij met belangstelling kennis ge men van het opstel: „Van der Capellen tot den (Bibliographische proeve), door Mr. J. I. van Doornin geplaatst in de Bijdragen tot de geschiedenis v Overijssel, II. 2. Sedert had ik gelegenheid het toetsen aan eene kleine verzameling stukken over Drostendiensten en over Van der Capellen, welke, bi eengebonden, in de Koninklijke Bibliotheek berust.

De vergelijking heeft mij, over het algemeen, i mijne gunstige meening over dien arbeid versterkt e ik heb den rijkdom der Overijsselsche verzameling i dit opzicht bewonderd, die honder vijftig boeken, boekjes, blaadjes, platen over dien staatsman opleveren.

De weinige aanmerkingen die ik te maken vin komen hierop neder, dat de titels niet steeds me die nauwkeurigheid afgeschreven zijn, welke eene „biphische proeve" schijnt te vereischen. Met de ›onderlinge spelling en het gebruik van kapitale gletters is wel eens vreemd omgesprongen. Ook › aangegeven bladzijden der stukken niet steeds Zoo staat, bij voorbeeld, voor n. 6 aangegeven dit moet zijn 15; de laatste is onbedrukt; dit is ook het geval met de nommers 9 en 27; n°. ›ft 5 niet 6, n°. 20, 94 niet 96, n°. 26, 78 3, n°. 28, 151 niet 152 bladzijden, terwijl van de titel ook niet is mede geteld onder de 486 len.

---

[1] *Zie ook* Bibl. Adverseria, II, blz. 184.

l9. Brief van Jan Flapuit, is ook in onze verzame- handschrift aanwezig, daar vult hij 15 bladzijden. ıommers 96 en 107 komen mij voor hetzelfde, op het Kamper archief bewaard, te bedoelen. gaarne had ik in de Haagsche collectie een en aangetroffen, waarmede ik de lijst des heeren 'oorninck hadde kunnen aanvullen. Veel is dit weest, maar toch iets.

dragen onze exemplaren van de nommers 17 en aanwijzing „Tweede Druk" op den titel en be- ›ich tusschen de overige stukken er een, dat er bij hoort, maar niet in de proeve voorkomt of- , dunkt mij, het Overijsselsch archief daarvan ı afdruk zal bezitten. Het is een Publicatie, in ›p een klein blaadje papier gedrukt: Te Deven- . J. de Lange, Drukker van de Ed. Mog. Heeren van Overijssel, 1783. Zij is van den volgenden : (Wapen der provincie). Publicatie. Ridderschap len, in aanmerking neemende, dat de goede In- en geen kennisse dragen van de afschaffing der ı Diensten, hebben goedgevonden het praesteeren › zogenaamde Drosten Diensten ofte afkoop van dien af te schaffen, gelijk dezelve zullen zijn en blijven afgeschaft, en de Ingezeetenen van het doen ofte praesteeren van dezelve Diensten ofte afkoop van dien ten ecuwigen dage gelibereerd en ontheven.

Gedaan binnen Deventer den 25sten Februarij 1783.

Ter Ordonnantie van Hooggemelde Heeren Staaten,

DERK DUMBAR.

's Hage. M, F. A. G. CAMPBELL.

CATALOGUS

N BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN

VAN

MARTINUS NIJHOFF,

TE 'SGRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

BRIEF-VERZAMELINGEN.

Alciatus, A., Tractatus contra vitam monasticam; cui acc. Sylloge epistolarum virorum clariss., quae variam doctrinam cont. C. notis ed. A. Matthaeus. H. C. 1740. 4to. d. veau. f 1.50.

De blzz. 51—326 bevatten 173 brieven, gewisseld tusschen Gronovius, Meursius, Merula, Miraeus, Vossius, Pontanus, Tycho Brahe, Huygens, enz.

Aretino, Leon. Bruno, Epistolarum ll. VIII. Praem. Poggii Flor. oratione. Cur. J. A. Fabricio. Hamb. 1724. pet. in-8vo. cart. f 1.—

—— Epistolarum ll. VIII, plusquam 36 epistolis, quae in editione Fabriciana deerant, locuplet. Rec. L. Mehus. Flor. 1741. 2 tom. 1 vol. 8vo. vél. f 1.50.

Aschamus, R., Epistolarum ll. IV. Acc. J. Sturmii aliorumque ad Aschamum, aliosque Anglos epistolae. (Ed. E. Grant). Oxon. 1703. 8vo. vél. f 2 —

Deze brieven, meerendeels omtrent het midden der 16de eeuw geschreven, door of aan R. Ascham, den beroemden onderwijzer van Koningin Elisabeth, zijn vooral voor de staatkundige geschiedenis belangrijk.

Baudius, D., Epistolae (1587—1611). Acc. Oratt. et De foenore. L. B 1650. Av. portr. 12mo. vél. f 1.50

Bevat 354 brieven gericht aan of geschreven door de beroemdste staatslieden, geleerden en kunstenaars.

6. **Bayle, P.**, Lettres, 1673—1706, publ. s. l. originaux avec d rem. p. des Maizeaux. Amst. 1729. 3 vol. pet. in-8vo. br. f 1.5

7. **Bembo, P.**, Epistolarum, nomine Leonis X P. M.script., ll. XVI Ej. Famil. epistol. ll. VI. Acc. alia quaedam ej. authoris opuscula Argent. 1611. pet. in-8vo. vél. f 2.—

8. **Bilderdijk, W.**, Brieven, 1779—1830. (Uitg. d. W. Messchert). Rott. 1836, 37. 5 dln. 8vo. f 3.—

9. —— Briefwisseling met M. en H. W. Tydeman, 1807—31. Uitg. d. H. W. T. Tydeman. Sneek, 1866, 67. 2 dln. 8vo. f 2.5

Deze voor de letterkundige geschiedenis hoogst belangrijk verzameling bevat 270 brieven, waarbij 120 van Bilderdijk, met aanteekeningen van J. W. Tydeman, Bodel Nijenhuis e A. de Jager.

10. **Blyenburg, A.**, — Th. Ryckii, J. G. Graevii, Nic. Heinsii A. B., et A. B. ad diversos epistolae ineditae. Commemoratio meritorum gentis Blyenburgicae et annott. adj. G. D. J. Schot H. C. 1843. 4to. d. veau. f 1.5

Bevat 41 brieven van en aan Adr. Blyenburg, geb. 161 gest 1684, Burgemeester v. Dordrecht en afgevaardigde t Algemeene Staten.

11. **Boineburg, J. C.**, — Commercii epistolici Leibnitiani to prodromus, qui totus est Boineburgicus. Rec. J. D. Gruber. H 1745. 2 vol. 8vo. vél. f 2.—

Bevat 500 brieven, tusschen 1569 en 1581, geschreven d en gericht aan J. C. Boineburg, den vriend van Leibnitz. Vooral zijn briefwisseling met Conringius is hier zeer uitvoerig in opgenomen.

12. **Bongars, J.**, Epistolae ad Joach. Camerarium. L. B., Elsevier. 1647. 12mo. vél. f 3.50

Bevat 183 brieven, geschreven van 1588—1598.

13. **Bossus, Matthaeus**, Familiares et secundae epistolae. Mantua, V. Bertochus. 1498. fol. d. veau. f 5.—

M. Bossus werd in 1427 te Verona geboren, was zeer bevriend met Pico Mirandula, en stierf te Padua in 1502. Deze verzameling bevat niet minder dan 232 brieven, die zoowel over huiselijke aangelegenheden als over de staatkundige gebeurtenissen van des schrijvers tijd handelen. — Hain, 3671.

14. **Budaeus, G.**, Epistolae Graecae, p. A. Pichon Latinae facta Par. 1574. 4to. vél. f 3.—

Budaeus, de geleerde Hellenist, dien Erasmus het wonder van Frankrijk noemde, werd geboren in 1467 en stierf in 1540. Men vindt hier brieven aan Longolius, Erasmus, Lascarus, *Briscius* e. a.

Burman. — Epistolae Burmannorum ad amicos; ou collection de lettres de qq. membres de la famille Burman. Publ. p. J. G. Burman Becker. Copenh. 1873. 8vo. c. f 2.50.

Onder tal van belangrijke brieven vindt men er hier o. a. 6 van Nic. Laur. Burman te Amsterdam aan Linnaeus, 11 van denzelfden aan P. S. Pallas e. a., voor de geschiedenis der natuurstudie niet zonder belang.

Camdeni, G., et illustr. virorum ad G. Camdenum epistolae. C. append. Acc. Annalium regni Jacobi I apparatus, etc. Praemitt. G. Camdeni vita a Th. Smitho. Lond. 1696. Av. portr. 4to. dos de vél. f 3.50.

Bevat 291 brieven, geschreven v. 1579 tot 1629, brieven van en aan Ortelius, Mercator, Lipsius, J. Dousa, Sweertius e. a.

Casaubonus, Is., Epistolae, 1585—1612. Ed. 2a. Cur. J. G. Graevio. Magd. 1656. 4to. vél. cdé. f 2.50.

Bevat niet minder dan 833 brieven, waaronder aan Foppe van Aitsema, Theod. Beza, Erpenius, de Groot, Heinsius, Lipsius, Salmasius, Scaliger, de Thou enz.

—— Epistolae, insertis ad easdem responsionibus, 1584—1613. ed. Item. Mer. Casauboni Epistolae. Cur. Th. Jansson. ab Almeloveen. Rott. 1709. 2 tom. Av. 2 portr. 1 vol. fol. vél. cdé. f 3.50.

Bevat niet minder dan 1110 brieven van Casaubonus, 50 aan hem; terwijl de briefwisseling van zijnen zoon uit 18 brieven bestaat.

Crucius, J., Mercurius Batavus s. epistolarum ll. V, 1631—52. Amst. 1658—60. 2 tom. 1 vol. 12mo. vél. f 1.50

J. Crucius was hervormd predikant te Delft; zijne brieven aan verschillende geleerden gericht, hebben grootendeels godgeleerde vraagpunten ten onderwerp.

—— Même ouvrage. Amst. 1650—57. 2 tom. 1 vol. 12mo. vél. f 1.50

Descartes, R., Epistolae, 1647—60. Amst., Elsevier, 1668—83. 3 vol. 4to. vél. f 5.—

Bevat 350 brieven van den wijsgeer aan verschillende geleerden, meerendeels over wiskundige onderwerpen.

Epistolae, Clarorum virorum, centum ineditae. Ex museo J. Brant. Amst. 1702. pet. in-8vo. d. veau. f 1.75

Bevat belangrijke brieven gericht aan de Groot, Vorstius, Casaubonus e. a.; een brief van Luther aan Karel V, een van Fr. Rabelais, enz. enz.

Epistolae, Insignium virorum, selectae. Ex biblioth. J G. Meelii. Amst. 1701. 8vo. cart. f 1.50

Onder het vijftigtal brieven in deze verzameling vindt men er o. a. van Boxhorn, Emmius, de Groot, Huygens, Wicquefort e. a.

24. **Epistolae, Praestantium ac erudit. virorum, eccles**
theolog. (Ed. Ph. à Limborch). Amst. 1684. fol. d. veau.
Deze verzameling bevat niet minder dan 645 brieven
het meerendeel geschreven door en aan Arminius, Uytenbo
Vorstius, Vossius, Grotius, Episcopius en Barlaeus.

25. **Epistolae, Principum et illustr. virorum,** Ex pra
scriptor. coll. Amst., Elsevier, 1644. 12mo. veau.
Bevat brieven van groote mannen en geleerden ui
eeuwen.

26. **Epistolarum** ab illustr. et claris viris script. centuri
Ex autogr. coll. ac ed. S. A. Gabbema. Harl. 1665. pet. i
vél.
Belangrijke verzameling voor de letterkundige en ker
geschiedenis van de 16e en het begin der 17e eeuw. Het
te noemen: Joannes a Lasco, Vulcanius, Lipsius, Uytenb
Arminius, Melanchthon enz.

27. **Epistolarum** philolog. cent. I divers. doctiss. virorum,
veterum libri difficilimis locis vel emendantur vel illust
Insuper R. de Buri Philobiblion etc. Ex bibl. Goldasti,
praef. H. Conringius. Lips. 1674. pet. in-8vo. veau.
Bevat brieven v. Camerarius, Erasmus, Lipsius,
Cujacius, Petrarcha e. a.

28. **Erasmi, D.**, Epistolarum ll. XXXI et Ph. Melanchth
IV.; quibus adj. Th. Mori et L Vivis Epistolae. London
Av. portr. fol. vél. cdé.
Vooral belangrijk voor de geschiedenis der kerkherv

29. —— De conscribendis epistolis. Lugd. 1556. 8vo. vél.

30. —— **F. L. Hoffmann**, Notes sur une série de lettres a
à Erasme par des Belges, non inserées dans les *Opera*
Brux. 1859. 8vo. br.
Hierin een kort overzicht van 27 brieven aan Erasm
richt door Bursalus, Moringus, C. de Schepper, C. S
Viglius e. a.

31. **Ernesti, J. A.**, — D. Ruhnkenii, L. C. Valckenaerii et
E. epistolae, 1748—76. Acc. Observatt. Ruhnkenii in
machum, Valckenaerii in Thomam Mag. et Ernesti Acroasi
Ex autogr. ed J. A. H. Tittmann. Lips. 1812. 8vo. d. veau.
In denzelfden band: Ruhnkenii In Terentium dictata.
L. Schopeni. Bonn, 1825.

32. **Erythraeus, J. N., (J. V. Rossi,)** Epistolae ad Tyrr
et ad diversos, 1640—50. Notis ill., auctoris vita auxit
Fischer. Col. 1748. 4 tom. 1 vol. pet. in-8vo. veau.
Tyrrhenus was de naam door Rossi gegeven aan den bi
Fabio Chigi, die naderhand onder den naam van Alexand
den pauselijken troon besteeg. De Epistolae ad diversos zijn
belangrijk voor zijne eigene levensgeschiedenis.

Faber, Tanaquil, Epistolae, quarum pleraeque ad emendationem script. vett. pert. Add. sunt: Aristophanis Concionatrices, c. interpret. et notis. Salm. 1659—65. 2 vol. 4to. veau. f 4.—

Bevat 64 brieven, geschreven tusschen de jaren 1657 en 1663, meerendeels over taalkundige onderwerpen.

Falck, A. R., Brieven, 1795—1843. Uitg. d. O. W. Hora Siccama. 2e uitg. 's Grav. 1861. 8vo. br. f 3.60

Deze 2e uitgave bevat 248 brieven, waarbij velen die in de 1e uitgave niet voorkomen. Hoogst belangrijk voor het politieke en familie-leven in het begin dezer eeuw.

Fénélon, Correspondance, publ. s. l. manuscrits orig. Louvain, 827, 28. Tom. I—IV. 8vo. cart. (Pr. f. fl. 8.—) f 1.50

Ferrarii, O., Opera varia; prolusiones, epistolas, etc. complect. oll. J. Fabricius. Wolff. 1711. 2 vol. Av. portr. pet. in-8vo. él. f 2.—

Het 2e deel bevat op blz. 1—391 een aantal brieven, van 1634—73, door of aan Ferrarius geschreven.

Francius, P., Posthuma. Acc. illustr. eruditorum ad eundem pistolae, 1669—1703. Amst. 1706. pet. in-8vo. vél. f 1.25

Bevat 118 brieven, waaronder van Cuperus, Graevius, Gronovius, Heinsius, Huygens, Spanheim e. a. — In denzelfden band: Catalogus bibl. Francii. 1705.

Ganganelli (Clemens XIV), Lettere, bolle e discorsi, 1740—774. Ediz. ordin. da C. Frediani. Fir. 1845. 8vo. d. veau. f 2.—

Bevat 166 brieven, geschreven van 1740—69, 24 brieven geschreven als Paus, 1769—1774, eenige bullen enz.

Gerardi Magni Epistolae XIV; ed. et perpetua annott. instr. G. R. Acquoy. Amst. 1857. 8vo. br. f 1.50

Gesner, J. M., — Thesaurus epistolicus Gesnerianus, 1715—32. oll. et praef. est C. A. Klotzius. Hal. 1768. 2 tom. 1 vol. pet. -8vo. d. veau. f 1.50

Giusti, G., Epistolario, 1836—1850. Ordin. da G. Frassi e reced. dalla vita dell'autore. Fir. 1859. 2 vol. 8vo. br. f 3.—

Bevat 380 brieven van den Italiaanschen dichter aan vrienden en geleerden. Men vindt er o. a. aan Max. d'Azeglio, Cesare Balbo, Checchi, Manzoni, Monti, Tommaseo e a.

Goethe, J. W. von, Briefe an Lavater, 1774—83. Herausg. H. Hirzel. Lpg. 1833. Av. facs. pet. in-8vo. br. f —.75

Goldast, M., — Virorum clar. et doct. ad M. G. epistolae, 598—1601. Ex bibl. H. G. Thulemarii. Spira, 1688. 4to. toile. f 2.50

Bijgevoegd is een register in hs. van de hand van Dr. G. H. M. Delprat.

44. **Gosse, P. F.,** Portefeuille d'un ancien typographe
de lettres de personnages distingués, avec plus. pièc
La Haye, 1824. 8vo. d. veau.

Bevat tal van brieven, in het begin dezer eeuw
door Ch. Ley, Graaf Grabinska, Collot d'Herbois,
verschillende aanteekeningen van letterk.-hist. aard
Slechts in weinig exx. gedrukt.

45. **Graevius, J. G.,** Praefationes et epistolae CXX,
Ed. J. A. Fabricius. Adj. est P. Burmanni Oratio
Graevii. Hamb. 1707. Av. portr. pet. in-8vo. vél.

46. **Grimm, Jacob,** Briefe an Uhland, Hahn,
Vernalcken u. a., 1839—59. Wien, 1867. 8vo. br.

Bevat 17 brieven over taalkundige onderwerpen

47. **Grimm, W.,** Briefe, 1838—58. Wien, 1867. 8vo.

Bevat brieven aan Frommann, Hahn, A. Schott
v. Fallersleben, enz.

48. **Grotius, H.,** Epistolae, 1599—1645. Amst.
d. veau.

Deze brieven, ten getale van 744, over verschill
werpen, zijn voor het meerendeel gericht aan W
Oxenstierna, Vossius en Camerarius.

49. —— Epistolae ad Gallos, 1599—1632. L. Bat., El
12mo. vél.

Bevat 189 brieven, gericht aan de Thou, Aubéry
Peiresc e. a.

50. —— Epistolae ineditae, ad Oxenstiernas patrem et fili
Sueciae Consiliarios e Gallia missae (1633—40). Ex
manniano. Harl. 1806. 8vo. br.

De 94 hier verzamelde brieven zijn hoogst bel
de geschiedenis van dien tijd.

51. —— Ad Joh. Oxenstiernam et J. A. Salvium, et Joh.
ad Cerisantem, Epistolae ineditae. Ed. cur. Institu
classis III. Harl. 1829. 8vo. br.

Bevat 27 brieven van de Groot, van 1643—45
Oxenstierna, van 1645, 46.

52. **Gudii, M.,** et doct. virorum ad eum epistolae.
virorum, nostri saeculi et C. Sarravii epistolae. Cur. P.
Ultraj. 1697. 4to. vél.

Bevat niet minder dan 600 brieven van en aan
geleerden, van 1587 tot het midden der 17e eeuw

53. —— Même ouvrage. L. B. 1711. 4to. vél.
Dezelfde druk doch met nieuwen titel.

nnus, C. A., Poecile, s. epistolae miscellaneae ad aevi nostri viros. Acc. Appendix dissertatt. argum. rarioris 1722—29. 3 vol. 8vo. vél. f 2.50

P. C., Brieven, 1600—47. Nieuwe, naar den oorspronk. ziene uitg., met toelichting, aantt. en bijlagen (door n). Leiden, 1855—57. 4 dln. kl. 8vo. (Pr. f 15.10) f 5.—
t 975 brieven van en aan Hooft geschreven, met tal nteekeningen, voor de geschiedenis der Nederl. letter- n het begin der 17e eeuw een onmisbare bron.

ıs, C., — **J. C. G. Boot**, De Latijnsche brieven van ›ewaard in een hs. d. Kon. Akad. v. Wetenschappen, ι. Amst. 1873. 4to. br. f —.80
lve een overzicht van de ruim 500 brieven in het Amst. raard, zijn er aan het einde een elftal brieven afge- waaronder aan zijn vader, aan Heinsius, de Groot, s e. a.

ii, Christ., aliorumq. sec. XVII. virorum Excercitationes Ed. P. J. Uylenbroek. H. C. 1855. 2 vol. 4to. br. f 4.—
hr. Hugenii, Leibnitii et Hospitalis Epistolae mutuae. ımeslii, Duilierii et Hub. Hughenii Epistolae.

, **H.**, Epistolae, quibus accedit ejusdem vita et oratio. 52 (1652). 12mo. vél. f 1.50
t 280 brieven, tusschen 1538 en 1575 door Junius aan lende geleerden gericht; een 17tal aan hem geschreven zijn hierbij gevoegd.

pistolae selectae, 1540—70, nunc primum editae. Ed. P. Scheltema. Amst. 1839. 8vo. br. f 1.25
verzameling, uitgegeven naar een hs. in de Akademische eek te Utrecht, bevat 79 brieven, wier belang voor de ındige geschiedenis niet gering is. Men vindt er hier t aan Sambucus, 8 aan Plantijn; verder aan Arias ıus, Musius, Oporinus, Formerius enz.

ann, C., u. **J. A. Schmeller**, Briefe, 1826—46. 367. 8vo. br. f —.50
t eenige belangrijke brieven van Lachmann aan L. en aan Hahn; en eenige van J. A. Schmeller aan nn v. Fallersleben, Uhland, Frommann en Pfeiffer.

e, **M. V.**, — Thesaurus epistolicus Lacrozianus. Ex. bibl. a ed. J. L. Uhlius. Lips 1792—96. 3 tom. Av. facs. o vél. cdé. f 3.50
verzameling bevat uittreksels uit 646 brieven, gewisseld n den geleerden orientalist en andere geleerden. De , geboren in 1661, was korten tijd lid van de Con- e van St. Maur en later bibliothecaris van den Koning ssen te Berlijn, waar hij in 1739 stierf.

64. **Lipsius, J.**, Lettres inedites conc. ses relation hommes d'état des Provinces-Unies des Pays-Bas, Publ. avec introduction et des notes p. G. H. M. De 1858. 4to. cart.

Bevat 54 brieven, eenige officieele stukken en rijk geschiedkundig overzicht. Vooral belangrijk schiedenis van Lipsius' verblijf te Leiden en zijn de Hoogeschool.

65. **Ludolfi, J.**, et **G. G. Leibnitii** Commercium 1688—1703. Recens. A. B. Michaelis. Gott. 1755. d. veau.

Bevat 61 brieven, die hoogst belangrijk zijn schiedenis van de beoefening der Oostersche talen.

66. **Magliabecchi, A.**, — Clarorum Belgarum ad A. M., n alios epistolae. Ex autogr. descr. Florent. 1745. 2 vol. vél.

67. —— Clarorum Germanorum ad A. M., nonnul epistolae. Flor. 1746. Tom. I. pet. in-8vo. vél.

68. —— Clarorum Venetorum ad A. M., nonnull epistolae. Flor. 1746. Tom. II. pet. in-8vo. vél.

69. **Martinus, Emm.**, Epistolarum ll. XII, 1694 - auctoris vita a G. Majansio, nec non praef. P. Amst. 1738. 2 tom. Av. portr. et pl. 1 vol. 4to. d. v

Bevat niet minder dan 282 brieven, meerendeels ov onderwerpen.

70. **Müller, J.**, Briefe an C. V. von Bonstetten, 1'

flug, J., — Epistolae virorum doct. sec. XVI. pleramque partem J. Pflugium, ipsiusque J. Pflugii. In lucem prot. c. notis M. G. Müller. Lips. 1802. 8vo. cart. f 1.50

Bevat 38 brieven, tusschen 1517 en 1550 geschreven door . Mosellanus, C. Bornerus, Wicelius, e. a.

'ignorius, L., Symbolarum epistolicarum l. I, 1595—1628. quo nonnulla ex antiquitatis juris civ. et hist. penu deprotur. Pat. 1629. Av. grav. s. bois pet. in-8vo. vél. f 1.50

Bevat 50 brieven, meerendeels betreffende oudheidkundige nderwerpen.

ateanus, E., Epistolarum selectarum apparatus officia famil., tia, studia continens, 1615—29. Amst. 1646. 4 tom. 1 vol. o. vél. f 2.50

Bevat 400 brieven van den beroemden rechtsgeleerde en schiedschrijver aan alle beroemde mannen van zijn tijd.

:inesius, Th., Ad Casp. Hoffmannum et Christ. Ad. Rumm epistolae, 1638—44. Lips. 1660. — Idem, Epistolae ad)aumium. Acc. Daumii epistolae ad Reinesium. E museo A. i, 1649—60 Hamb. 1670. — 2 tom. 1 vol. 4to. vél f 3.25

Deze verzamelingen, die te zamen 190 brieven bevatten, n zoowel voor taalkunde en geschiedenis als voor de medische tenschap belangrijk.

— Epistolae ad J. Vossium, 1646—57, quo varia ad literas n.; itemque de controversiis theolog. judicium exponitur. 1667. 4to. veau f 2.—

'usseau, J. J., Lettres inédites à M. M. Rey. Publ. p. osscha. Amst. 1858. 8vo. br. f 2.—

Onafgebroken briefwisseling, van 1754—1773, van Rousseau :t zijnen uitgever te Amsterdam.

— Correspondance originale et inédite avec M. Latour de queville et du Peyrou, 1761—70. Paris, 1803. 2 vol. br. f 2.—

ıari, M., nec non al. illustr. virorum Epistolarum selecn centuria altera. Amst. 1681. pet in-8vo. vél f 1.50

Bevat brieven van Crellius, Naeranus, Lubeniecki, enz. enz.

ıhnkenius, D., Epistolae ad D. Wijttenbachium, 1769—98. autogr. ed. G. L. Mahne. Vliss. 1832. Supplementa ad olas. Itemque alia erudit. anecdota. Ed. et annott. ill. G. L. ne. L. B. 1847 — 2 vol. 8vo. cart. f 1.50

lmasius, C., Epistolarum l. I. 1614—38. Acc. De laudiet vita ejusdem, prolegomena. Accur. A. Clementio. L. B. i. Av. beau portr. p. Suyderhoef. vél 4to. f 2.50

Bevat 125 brieven, waaronder aan de Groot, Vossius, 'onovius, de Peyresc e. a.

82. **Scaliger.** — Epistres françoises des personnages illustres et a J. J. de la Scale. Mise en lumière par J. de Reves. 1624. pet. in-8vo. veau.

Bevat 300 brieven, allen aan den beroemden geleerde g van 1591—1607. Men vindt er onder van Henri IV, Staten-Generaal, Louise de Coligny, de Thou e. a.

83. **Schurman, A. M. à**, Opuscula Hebraea, Graeca, Gallica, prosaica et metrica. L. B., Elsevier, 1648. Av pet. in-8vo. vél.

De blzz. 57—320 en 367—72 van deze verzameling geheel ingenomen door brieven in verschillende talen, aan Rivet, Beverwijk, Salmasius, Cats, Huygens e. a.

84. **Sylloge** epistolarum a viris illustribus scriptarum. Coll. P. Burmannus. Leidae, 1727. 5 vol. 4to. veau.

Fraai exemplaar op groot papier van deze, vooral letterkundige geschiedenis der 16e en 17e eeuw, onsc verzameling. Zij bevat ruim 3550 brieven, verdeeld: J. Lipsii et ad eum epistolae (1396 st.); III. Heinsii, G Vossii, Vlitii al. que epistolae mutuae (696 st.); IV. I Graevii et Perizonii epistolae mutuae (754 st.); V. He virorum erudit. epistolae mutuae (713 st.). — Algemeene verhoogen de waarde zeer.

85. **Tyssot de Patot, S.**, Lettres choisies, (1670—17 Haye, 1727. 2 vol. pet. in-8vo. d. veau.

Tyssot was hoogleeraar in de wiskunde aan het Ath ill. te Deventer. Zijne brieven gaan over allerlei onder

86. **Vossii, G. J.**, et ad eum virorum erud. celeberr. e Ex autogr. coll., dig. P. Colomesius. Ed. 2a rerum indic Lond. 1693. fol. vél. cdé.

Bevat 462 brieven, van 1615—1662..

87. **Willems, J. F.**, Brieven aan J. de Vries, E. J. Pc F. H. Mertens, J. B. David e. a., 1818—46. Verzam. Rooses. Gent, 1874. 8vo.

88. **Wtenbogaert, J.**, Brieven en onuitgegeven stukken, 1644. Verzameld en met aanteekeningen uitgegeven door Rogge. Utr. 1868—77. 3 dln. 7 stn. 8vo. (f 37.60)

89. **Wolf, J. C.**, Conspectus supellectilis epistolicae e manu exar., quae exstat apud J. C. Wolfium. Hamb 8vo. br.

Vrij uitvoerige beschrijving van eene verzameling b die uit niet minder dan 60 folio- en 63 4to dln. besto

LIJST

VAN

BELS, TESTAMENTEN OF GEDEELTEN DAARVAN, NIET DOOR LE LONG VERMELD.

(Tot op het jaar 1650.)

Eene volledige bibliographie van de in de Nederlandsche al gedrukte Bijbels, Testamenten of gedeelten daarvan, was het slechts tot op het jaar 1850, of al bepaalde en zich daarbij slechts tot het jaar 1650, om dan ter de beide volgende eeuwen in het overzicht optemen, mag niet al te lang meer op zich laten wachn. Een zóó beschaafd volk, als het Nederlandsche, oet op zijne *Lijst*, op zijn *Chronologisch Register* van *ijbeluitgaven in de volkstaal* kunnen wijzen. Wat Engend nu bezit in zijne „bibliographical description," langs door den Heer Henry Stevens gegeven onder en titel van „The Bibles in the Caxton Exhibition, 1877,' London in dit jaar 1878 uitgekomen, doet ons wateranden. De beschrijving van de niet-engelsche Bijbelitgaven, door den Heer Stevens in zijn boek opgenomen, natuurlijk als eene toegift te beschouwen. Hebben ij eenmaal eene Bibliographische Lijst, of hoe men 't oemen wil, wij kunnen dan verder gaan, en aan een erk denken, niet ongelijk aan dat van den Straatsburger oogleeraar Ed. Reuss met betrekking tot al de uitgaven an den Griekschen tekst des Nieuwen Testaments

(Bibliotheca Novi Testamenti graeci. Brunsvig. 1872), waarin op de familiebetrekking der verschillende uitgave acht gegeven wordt en deze de groepeering bepaalt. Het is bekend, dat Is. Le Long in zijne „Boekzaal d Nederd. Bijbels" haar ook reeds in acht heeft genom

Is. Le Long. Wanneer zal eindelijk iemand optred die zijn werk aanvult, verbetert, uitbreidt? Veel k thans in minder woorden gezegd worden. Veel kan thans bijgevoegd, iets hier en daar verbeterd word Wat echter het verbeteren aangaat, het zal vooral moet bestaan in het bijvoegen van hetgeen hij, wegens h ontbreken van de noodige bouwstoffen, in zijn tijd n geven kon. Op voorbeeldige wijze heeft hij gebruik g maakt van zijnen rijken voorraad Nederlandsche Bijbe in zijn rijken boekenschat. Hadden slechts eenigen v de velen, die na hem soortgelijke verzamelingen bezat er een soortgelijk gebruik van gemaakt, wij zoud thans vrij wat meer weten en vrij wat minder lang somtijds te vergeefs behoeven te zoeken.

Hoevele uitgaven in de Nederlandsche taal zijn w in het licht verschenen van den Bijbel, van het Ou of Nieuwe Testament, en van gedeelten er van?

Op deze vraag is het antwoord nog niet te geve niet alleen, omdat niet van alle uitgaven exemplare of overblijfselen tot ons zijn gekomen, maar ook, omd wij nog niet in het bezit zijn van een Inventaris, die de uitgaven opnoemt, van welke exemplaren bewaar gebleven en bekend zijn.

Beginnen wij althans eens met inventariseeren!

Daar ligt het wel bekende Chronologisch Register va Is. Le Long, achter zijne Boekzaal, voor ons. Het loop *tot* het jaar 1732. Wat moet daaruit verwijderd, wat

st daarin opgenomen, wat moet er na 1732 bijge-
gd worden?

k bepaal mij thans tot de vraag, wat er in moet
rden opgenomen. Ik bepaal mij thans, om meer dan
e reden, — onder anderen, omdat de tijd mij ontbreekt
r het uitbreiden van mijne aanteekeningen en opga-
, — tot het jaar 1650, twaalf jaren ongeveer, nadat
Statenvertaling het licht zag, het midden der zeven-
de eeuw.... Wat moet in Le Longs Chronologisch
gister tot op het jaar 1650 opgenomen worden?
evele uitgaven van bijbels, testamenten of van ge-
lten er van, tot op het jaar 1650, zijn niet ver-
ld in zijne Boekzaal?

p deze vraag, die vrij wat eenvoudiger is dan die,
ke wij straks deden, is waarlijk al weder het ant-
rd nergens te vinden.

„*Niet door Le Long vermeld*"; deze of soortgelijke
teekening vinden wij meermalen in onze catalogi bij
bels of Testamenten in het Nederlandsch; maar wat
lan nu al zoo *niet* bij Le Long te vinden? Hoevele
bels of Testamenten of gedeelten daarvan komen *niet*
zijn Chronologisch Register voor? Dertig, of vijftig,
misschien wel zestig, altijd alleen tot op het jaar
0? — Geen antwoord.

k achtte niet onbelangrijk, het antwoord te geven,
pende, dat anderen het hier aangevangen werk zullen
rtzetten. Geeft ieder, die in bibliographische onder-
kingen nog iets meer dan eene „liefhebberij" ziet,
e bijdrage, dan zullen wij vóór het jaar 1900 toch
l eenige schreden verder komen. 't Is meer dan tijd.

Bij het raadplegen van eenige der belangrijkste cata-
i heb ik spoedig bevonden, dat op verre na niet al
niet door Le Long vermelde Bijbels en Testamenten

als zoodanig kenbaar zijn gemaakt. Het is daaro genoeg, dat men in de catalogi nazie, waar dat door Le Long vermeld" aangeteekend is. Men m telkens op verdacht zijn, bepaald bij het gebrui Belgische catalogi, hier of daar een Bijbel of Test in de Nederlandsche taal vermeld te vinden, d aan Le Long bekend was en waarvan dit toch opgegeven.

Somtijds kon ik niet uitmaken, of een Bijbel of ment al dan niet geacht moest worden, in het R van Le Long voor te komen, namelijk, wanneer catalogus de opgaaf van het jaartal ontbrak of scheen, of de naam des uitgevers niet volledig duidelijk opgegeven werd. In zulke gevallen heb ik opgaaf in den catalogus geen gebruik gemaakt. te wenschen en aan te bevelen, dat alle catalogi v van alle Bijbels of Testamenten (gelijk in 't al van alle boeken of geschriften, waarbij die opg een bibliographisch oogpunt onmisbaar moet geac den, inzonderheid derhalve van „zeldzame" den naam des drukkers, het jaartal, de plaats formaat opgeven, voor zoover die opgegeven worden, en anders uitdrukkelijk berichten, da of jaar of plaats in het boek of geschrift niet genoemd. Het voorbeeld, door onze voornaams quaren in de laatste jaren gegeven, behoort al nagevolgd te worden.

Sommige catalogi van boekverkoopingen, in steden gehouden, of die niet bijzonder de aandacht getrokken, stonden mij niet ten dienst. Sommige u kunnen mij derhalve ontsnapt zijn. De Lijst, hier aanbied, is zeker niet volledig. Ik reken st aanvulling.

Dat ik ook de uitgaven van de Psalmen (in proza)
genomen heb, is natuurlijk. Maar ik heb niet opge-
men uitgaven van Bijbels of Testamenten, wier bestaan
j wel kunnen vermoeden, zelfs waarschijnlijk mogen
hten, maar waarvan wij nóch den uitgever (of druk-
r) kennen, nóch de plaats, waar zij uitgegeven (of
drukt) zijn, nóch het jaar, waarin zij in het licht zijn
rschenen, en waarvan geen enkel exemplaar bekend is;
ljk het geval is met eenige uitgaven, door mij be-
roken in mijne „Geschiedenis van de eerste uitgaven
r Schriften des Nieuwen Verbonds", en door mij opge-
men in het daar door mij gegeven „Overzicht," bl.
—103, later door mij vermeerderd en verbeterd in
jne „Nieuwe bibliographisch-historische ontdekkin-
n," bl. 24—33. In eene „Geschiedenis" verdienen
j vermeld te worden. In een volledig Chronologisch
gister mogen zij, dunkt mij, ook, al is het met een ?,
genomen worden. In de hier volgende Lijst wenschte
mij echter te bepalen tot *uitgaven*, *waarvan exemplaren*
ons gekomen zijn. Daarom heb ik ook niet in deze
jst eene plaats ingeruimd aan het Nieuwe Testament
ar de vertaling van Hieronymus („tnieuw testament
er Ste Hieronymus translatie") van Martin Snouckaert
Gent (1545), gedrukt in 1300 exemplaren, „dont pas
seul n'est parvenu jusqu'à nous". (Zie Ferd. Vander-
aeghen, Bibliographie Gantoise, I. p. 99, 102). Maar
er wilde ik die uitgaaf toch vermelden *pro memorie*.

In mijne Lijst heb ik mij, wat den vorm betreft, ge-
uden aan dien van Le Longs Chronologisch Register.
veral heb ik voorts verwezen naar den catalogus, waar
de bedoelde uitgaaf vermeld vond. Is er eene onjuist-
id in de opgaaf, de schuld ligt bij den vervaardiger
n den catalogus. Meermalen vond ik echter dezelfde

uitgaaf in twee of drie verschillende catalogi vermeld en was ik dan in de gelegenheid, de opgaven met elkander te vergelijken. Ik onderstel met eenigen grond, dat de Lijst weinig verbeteringen noodig zal hebben.

Zoo zal men dan zien, dat van de tot op het ja 1650 in de Nederlandsche taal uitgegeven Bijbel Testamenten of gedeelten daarvan, niet minder d ruim zeventig niet door Le Long vermeld zijn.

Niet minder dan ruim zeventig . . . en zeker zi uit dat tijdvak nog meer uitgaven te noemen.

Voorts blijve herinnerd, dat „niet door Le Lo vermeld” volstrekt niet gelijk staat met „zeldzaam.” Want onder de door Le Long vermelde uitgaven zi er, wier exemplaren tot de bijzonder zeldzame boek behooren, en onder de niet door Le Long vermeld uitgaven zijn er niet weinige, wier exemplaren gee zins zoo bijzonder zeldzaam zijn. Maar waarheid is, d onder hetgeen Le Long niet vermeld heeft enkele rari sima voorkomen, eenige uitgaven te vinden zijn, d door slechts weinige ons bekende exemplaren vertegenwoordigd worden.

Zoo volge dan nu, als bijdrage tot een volledig overzicht van de Nederlandsche Bijbeluitgaven, deze:

LIJST

VAN

E NEDERLANDSCHE TAAL GEDRUKTE

, TESTAMENTEN OF GEDEELTEN DAARVAN,

NIET DOOR LE LONG VERMELD.

Tot op het jaar 1650.

	vóór 1477	(De zeven Boetpsalmen.)	Z. pl., naam of jaar. (Campbell, Annales, n. 1459.)	16°.
	omstr. 1500	Antwerpen. z. j.	Hendrick Eckert van Homberch. (Cat. v. Voorst. I. n. 343. vgl. Cat. S. Gille Heringa, n. 1766.)	8°.
.	1508	Antwerpen. z. n.	Op die Corenmart aldernaest dye grote jacht. (Cat. v. Voorst. I. n. 344. vlg. Cat. Bibl. Maatsch. Ned. Lett. I. bl. 160).	8°.
d. b.	omstr. 1512	Leyden in Hollant. („Werc d. Apost. ende Apocalipsis.") z. j.	Jan Zeversz. (Cat. Enschedé, 1867, n. 229.)	4°.
.	omstr. 1515	Antwerpen. z. j.	Hendrick Eckert v. Homberch. (Cat. della Faille, P. Kockx, 1878, n. 36.)	8°.
r. h.	1522	Amsterdam. z. j. (vertaald door Joh. Pelt.)	Doen Pietersoen. (In mijne verzameling.)	8
r. k.	1522	Antwerpen. z. j.	Jacob v. Liesveldt. (In mijne verzameling.)	

Ev. v. Luk.	1522	Antwerpen. z. j.	Jacob v. Liesveldt. (In mijne verzamelin
Ev. v. Joh.	1522	Antwerpen. z. j.	Jacob v. Liesveldt. (In mijne verzamelin
Br. v. Paulus.	1523	Antwerpen. z. j.	Jacob v. Liesveldt. (Koninkl. Bibl. 's Graven
Br. v. Paulus. 2e dr.	1523	Antwerpen. z. j.	Jacob v. Liesveldt. (Koninkl. Bibl. 's Graven
Alg. Zendbr.	1523	Antwerpen. z. j.	Jacob v. Liesveldt. (Koninkl. Bibl. 's Graven
N. T.	1524	Antwerpen. z. j.	Jan van Ghelen. (In mijne verzameling
N. T.	1524	Antwerpen.	Adr. v. Bergen. (Cat. Bibl. Maatsch. Ned. vgl. Cat. J. Hering 103, n. 80.)
N. T.	1525	Antwerpen.	Uitg. door Gov. v. d. Hae gedr. d. Matth. Krom. Bibl. Maatsch. Ned.
Ps.	omstr. 1530	Kampen. z. j.	Steven Joessen. (Cat. Fr. Muller, 1857, n
Ps.	1531	Antwerpen.	Marten de Keyser voor Godev. v. d. Ha (Cat. v. Voorst. I. n. Cat. Serrure, I. n. 2
N. T.	1531	Antwerpen.	M. van Hoogstrate (Cat. [v. Damme] 1764. n. 2596.)
N. T.	1533 28 Mey.	Leyden.	Peeter Janszoon, te coope tot Aemstelreda Jan Seuerszoon Croepe der Schelling. (Cat. v. V I. n. 317. Le Long. Ca n. 373.)
N. T.	1533	Delft.	Ghepr. bi mi Corn. Hey Lettersnijder. (Cat. Fr. ler, 1857, n. 10.)

1533	Delft.	Evenzoo. (Cat. J. J. Nieuwenhuysen. n. 1402.)	8°.
omstr. 1535	Antwerpen. z. j.	Henrick Peetersen van Middelburch. (Cat. della Faille, P. Kockx, 1878, n. 37.)	12°.
1540	Antwerpen.	Jac. v. Liesveldt. (Cat. v. Damme, III. n. 2599.)	8°.
1544	Antwerpen.	Steuen Mierdmans. (Cat. v. Voorst. I. n. 348.)	16°.
1544	Antwerpen.	Henrick Peetersen van Middelborch. (Cat. P. Kockx, 1876, n. 42.)	8°.
omstr. 1545	?	Claes Janssoon. Te coep toe Gronigen bi Thielman boeckverc. (Cat. Serrure, I. n. 23.)	8°.
1546	Zwol.	Jan van Remunde. (In mijne verzameling, vgl. Cat. v. Voorst. I. 319.)	8°.
1547	Keulen.	Jaspar v. Gennep. (Cat. della Faille, P. Kockx, 1878. n. 11. Dit is de eerste druk. Le Long vermeldt, Boekz. bl. 613, een 2ⁿ druk.)	fol.
1548	Antwerpen.	Henrick Peetersen. (Cat. P. Kockx, 1876, n. 43.)	8°.
1548	Antwerpen. (met de Epist. . . . ghecorr. van Jaspar de Mere, met houte plaeten.)	Z. n. (Cat. J. F. van de Velde, n. 330; schijnt niet dezelfde uitg. te zijn, als de vorige, by Henr. Peetersen.)	8°
omstr. 1551	Antwerpen. z. j.	Hans van Liesveldt. (Cat. Serrure, II. n. 1918. vgl. Cat. della Faille, P. Kockx, 1878, n. 40.)	16°.

N. T.	1551	Leuven.	Bartholomeus van (In mijne verzamelin uitg. te onderscha de door Le Long bl. 627, vermelde 8°. met de bij Concordantiën.)
N. T.	1553	Antwerpen.	Hans van Liesv (Cat. v Damme, III.
B.	1558	Leuven.	Anthoni Marie Ber oock te coope bij Bar Graue ende Jan Wa v. Voorst. I. n. 27
B.	1556	Embden.	S. Mierdman en J. Gh (Cat. Delprat, n. 374. verschilt van den Long, Boekz. bl. 7 melden. Ook is de noemde uitg. in 4
Ps.	1556	Antwerpen.	Jan van Waesber (Cat Bibl. Maatsch. N
N. T.	1561	Antwerpen.	De Wed. J. van Li (Cat. van Damme, 2607.)
N. T.	1561	Z. pl. of n. („Dat gheheel N. T. ons Heeren J. C. beschreven d. dat ingheven des h. gheests „ enz.)	(In mijne verzamel Cat. Schotel, n. 1 Cat. v Damme, III,
N. T.	1562	Z. pl. (Naer de copie van Biestkens.)	Lenaert der Kind (In mijne verzameli Cat. M. Nijhoff, Ja n. 1724.)
N. T.	1562	Antwerpen.	Jan Gymnick (Cat. Serrure, II. n.
N. T.	1563	Antwerpen.	Ameet Tavernie Lettersteker. (Cat. P. Kockx. 1876

T.	1563	Embden?	W. Gheylliaert? (Cat. Hoeufft, 1844, bl. 204, n. 11.)	24°.
T.	1564	Embden. z. n.	In mijne verzameling. (Uit Cat. Kindermann, n. 11.)	16°.
i.	1566	Antwerpen.	Jan. van Waesberghe. (Cat. Serrure, II. n. 1919.)	8°.
k.	1566	Keulen.	Erfgen. van Arn. Birckman. (Cat. Serrure, I, n°. 13. Bij Le Long, bl. 626, vermeld, zonder den naam des drukkers.)	fol.]
T.	1566	Antwerpen.	Christoffel Plantyn. (Cat. P. Kockx, 1876, n. 46.)	8°.
T.	1566	Antwerpen.	Ameet Tavernier. (Cat. P. Kockx, 1876, n. 47.)	16°.
T.	1566	Antwerpen.	Peeter van Keerbergen. (Cat. Serrure, I, n. 46.)	8°.
T.	1567	Z. pl.	Lenaert der Kinderen. (In mijne verzameling, uit Cat. Schotel, n. 1653.)	8°.
T.	1567	Antwerpen.	Jan Gymnick. (Cat. della Faille, P. Kockx, 1878, n. 67.)	fol.
T.	1576	Reesz.	Dirck van Santen. (Cat. J. F. v. d. Velde, n. 337.)	8°.
T.	1576	Antwerpen.	Hendrick Wouters. (Cat. Serrure, II. n. 1951. P. Kockx, 1876, n. 48, 49. Het is niet duidelijk, of deze uitg. bedoeld is door Le Long, Boekz. bl. 628.)	8°. en 12°.
i.	1578	Reess. (door G. Smalczinck)	Derick Wylicx van Santen. (Cat. M. Nijhoff, 1875, n. 1412).	12°.
T.	1579	Antwerpen.	J. Troyens. (Cat. J. F. v. d. Velde, n. 326.)	12°.

N. T.	1581	Leyden.	**Jan Paedts Jacobszoon.** (In mijne verzameling. Long vermeldt, Boekz. 774, eene uitg. te Leid zonder den naam des ui te noemen, Anno 15 in 8°.)
N. T.	1583	Amsterdam.	**Biestkens.** (Cat. J. van Baalen en Zn. A 1863, bl. 18, n°. 153.
B.	1587	Amsterdam. z. n.	(Cat. van Damme, II, n. 182
B.	1587	Leyden.	**Jac. Ariensz.** (Cat. A. P. v. Groningen, n. 1
B.	1590	Amsterdam.	**Barendt Adriaensz.** *achte* **Delf, Bruyn Harm. Schinckel.** (Cat. Hoeufft, 1844, bl. 3 n. 9.)
B.	1590	Amsterdam.	Voor Laurens Jacobsz. (» gedr. als de Bijbel van Ae Heyndricxz, te Delft «. C v. Voorst, I. n. 290. dit eene andere uitg. d die vermeld wordt Cat. Muller, Mei 1869, n. 21
B.	1596	Dordrecht.	Peter Verhaeghen. (Cat. J. L. C. Jacob, 1865, n. 39.)
B.	1596	's Gravenhage. z. n.	(Een Ex. op de Univ. Bibl. Utrecht.)
B.	1597	Dordrecht.	Is. Jz. Caen ende T. Willemsz. van Orten. (Cat. v. Voorst, I, n. 29 Is dit dezelfde uitgaaf Cat. v. Damme, III. 2583?)
N. T.	1612	Campen.	Alb. Lieffertsz. (Cat. de livr. anc. de J. Beijers, 1873, n. 247.)

.	1614	Antwerpen.	Eerst tAntwerpen, bij Corn. Verschuren ende nu herdruckt by P. J. Paets. (Cat. della Faille, P. Kockx, 1878, n. 70.)	fol.
	1614	Amsterdam.	Jac. Canin voor Jac. IJsbrantz Bos. (Cat. J. F. v. d. Velde, I. n. 159.)	8°.
.	1615	Antwerpen.	(Cat. J. F. v. d. Velde, I. n. 340.)	8°.
.	1618	Leiden. (Naar de overz. van S. Castellio.)	Bij Joris Abrams, voor Hendrick Dircksz. Mes, tot Haerlem. (In mijne verzameling. Dezelfde uitg. is eerst met een anderen titel in het licht verschenen, vermeld door Le Long, bl. 840, »tot Haerlem by Fr. Beyts.«)	8°.
T.	1630	Antwerpen.	G van Tongeren. (Cat. Serrure, I. n. 48.)	8°.
I.	1631	Amsterdam.	Voor Marten Jansz. Brandt. (In mijne verzameling.)	8°.
T.	1631	Hoorn.	Laur. Willemsz. (Cat. J. Radink, 1867. n. 296.)	4°.
I.	1632	Amsterdam. (Amama-Faukelius.)	Voor Marten Jansz. Brandt. (In mijne verzameling, uit den Cat. van Wetering, n. 1151.)	fol.
B.	1642	Amsterdam. (naer Biestkens.)	D. van der Schuere. (Cat. Bibl. Maatsch. Ned. Lett. Bij Le Long vermeld, zonder den naam des drukkers.)	fol.
B.	1649	Amsterdam.	Voor Jaq. van der Schuere. (Cat. J. Radink, 1867. n. 295.)	fol.
r.	1650	Antwerpen.	H. v. den Leenputte. (Cat. H. G. Bom, 1878. n. 7053.)	12°.

Alzoo meer dan zeventig uitgaven, he den Bijbel, hetzij van het Nieuwe Testament, he kleinere gedeelten des Bijbels, tot op het jaar 16 *door Le Long vermeld.* ([1]) Zien wij nu, welk een groc Le Long in zijn Chronologisch Register opge het waar zijn, dat misschien hier of daar eene vermeld wordt, wier bestaan niet behoorlijk gecon kan worden), en dat van 1522—1650 hoogstei zeven jaren genoemd kunnen worden, waarin g gaaf van den Bijbel of van het Nieuwe Testan van een gedeelte daarvan, het licht zag; zien w dien, dat van 1650—1725 (om nu niet verc dalen), geen jaar voorbij is gegaan, waarin c niet hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk, in het Nede uitgegeven is; dan aarzelen wij ook niet toe te s dat Nederland vooraan staat in het drukken spreiden van den Bijbel in de volkstaal. Wel is Nederland het klassieke land der bijbelvert genoemd, en verdient het zonder twijfel het m tersche land van den aardbodem te heeten namelijk Alf. de Castro (1534) gelijk had, toe vertaling (en dan zeker ook het drukken en ver van de Heilige Schriften in de volkstaal eene bronnen en oorzaken der ketterijen noemde. haeresum parens et origo est sacrarum litter linguam vulgarem translatio") ([2]). Hoe dit zij

---

(1) Zoekt men na 1650, er is zeker ook nog wel het ee te vinden. Op het jaar 1664 bijv. een Bijbel, te Ams Broer en Jan Appelaer, fol. Zie Cat. Moone en Kipp, 1 n. 32. En zoo verder.

(2) *F. Alfonsi de Castro adv. omnes haereses libri* XI 1543. f. 25, aangehaald in een belangrijk, uit het En vertaald, opstel over *François et Jacques de Enzinas*, in h *Hist. et Litt.* 1877, n. 9. p. 390; een opstel, dat wij h

is sedert 1522 met Bijbels en Testamenten als
roomd, en het is deze overstrooming, die door de
graphie van den Bijbel in de Nederlandsche taal
t beschreven te worden.

RECHT,
pril 1878.

J. I. DOEDES.

---

len, daar François de Enzinas (Franciscus Dryander) het Nieuwe
ent uit het Grieksch in het Spaansch heeft vertaald en voor
kening heeft doen drukken te Antwerpen bij Steven Mierdman,
l bekend. De titel is: *El Nuevo Testamento de nuestro Re-*
r y Saluador Jesu Christo enz. . . . Aan het einde: . . . *en*
gne cibdad de Enueres, en casa de Esteuan Mierdmanno . . .
De vertaler heeft er zich vele moeiten en vervolgingen door
hals gehaald. Gelukkig dacht men in de zestiende eeuw
gie niet overal zoo als de Castro, gelijk de vele Bijbels en
Testamenten in de Nederlandsche taal getuigen, die aldaar
voor de Roomsch-Katholieken het licht zagen.

BIBLIOGRAPHIE VAN DER CAPELLEN.
(Vgl. Bibl. Adv. II. 184; IV. 20.)

Een woord van dank aan den heer Campbell vo
zijn gunstig oordeel zoowel als voor de aangewe
onjuistheden, waarvan ik eerstdaags gebruik hoop
maken bij het geven van een aanhangsel op die Bibl
graphie. Hoe moeijelijk het is kleine misstellingen geh
te ontgaan, bewijzen de opmerkingen van den heer
zelven. Immers t. b. a. pl. zegt hij, dat n°. 20, 94
96, n°. 26, 78 niet 98 blz. heeft, terwijl hij bedoe
dat n°. 20, 96 niet 94, n°. 26, 98 niet 78 blz. hee

Wat eindelijk betreft het mederekenen van de keerz
eener aan de voorzijde bedrukte bladzijde, dat door
heer C. afgekeurd schijnt te worden, daarin sta ik
alleen. Immers zoowel in Muller's Bibliotheek van p
fletten (b. v. n°. 4008, 4040, 4077) als in Meulma
Catalogus van tractaten (b. v. n°. 3371, 5307) is
methode gevolgd. Ook door Dr. van der Linde is op
wijze gehandeld in zijne Bibliografie van Balthasar Bekk
(b. v. n°. 18, 142, 144 enz.) Evenzoo het niet med
tellen van den titel, als de paginering na den titel aa
vangt (b. v. v. d. Linde, n°. 142.)

Prijsstellende op eenheid van methode op bibliog
phisch gebied, zoo vraag ik: Is men het er thans ov
eens — en zoo ja, sedert wanneer? — dat de d
den heer C. aangegevene wijze de ware is?

23 Jan. '78.

Mr. J. J. VAN DOORNINCK.

CATALOGUS

BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN

VAN

MARTINUS NIJHOFF,

TE 'SGRAVENHAGE,

VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

Aarsberetninger fra det Kong. Geheimearchiv, indehol-
de bidrag til Dansk historie af utrykte Kilder. Udgivne af C. F.
gener. Kiöb. 1852—76. Tome I—VI. 1. gr. in-4to. Les tomes
-III d. veau. f 25.—.

Deze weinig hier voorkomende verzameling bevat tal van hoogstbelangrijke bijdragen voor de Deensche geschiedenis en de betrekkingen met Nederland.

Acta Sanctorum Belgii selecta, quae tum ex monumentis,
a ex opere Bollandiano coll., chron. ord. dig., ac notis ill. **J.**
esquierus. Brux. 1783—94. 6 vol. Av. pl. 4to. cart. f 50.—.

Fraai en geheel kompleet exemplaar. Het 6de deel, met medewerking van Isfridus Thysius bewerkt, komt slechts zeer zelden voor.

Alpenburg, J. N. v., Mythen u. Sagen Tirols, gesammelt u.
rausgegeben. Mit einleit. Vorwort v. L. Bechstein. Zürich, 1857.
pl. gr. in-8vo. br. (Pr. f. fl. 5.20). f 3.—.

Auctores, Grammaticae Latinae, antiqui, quorum aliquot nun-
am antehac editi. Opera et studio H. Putschii. Han., C. Marnius.
05. 2 tom. 1 vol. 4to. vél. f 30.—.

Fraai exemplaar van dit zeer zeldzame werk.

Bathgate, A., Colonial experiences or sketches in Otago,
w Zealand. Glasgow, 1874. 8vo. toile. (Pr. f. fl 4.90). f 2.50.

Bauquier, J., Bibliographie de la Chanson de Roland. Heil-
nn, 1877. 8vo. br. f 0.50.

95. **Beckmann, J.,** Beyträge z. Geschichte d. Erf
1784, 86. 2 vol. 8vo. br.

96. **Beehr, M. J.,** Rerum Mecleburgicarum ll. VIII
vinciae status, res a Ducis Mecleburgicis gestae, orig
Mecleburg. etc. illustrantur. Ed., praef. vitamque a
E. Kappius. Lips. 1741. Av. carte. fol. veau.

97. **Benton, Th. H.,** Thirty year's view; or, history
of the American government, 1820—50. W. histor.
1861. 2 vol. Av. portr. gr. in-8vo. toile. (Pr. f. fl. 16.

98. **Bibliotheek, Heraldieke,** Tijdschrift v. wape
zegel- en penningkunde, onder redactie van J. B. Ri
1872—76. Dl. I—V. M. pl. gr. 8vo.

Slechts in zeer weinige exemplaren gedrukt. De
1e deel der N. Reeks verscheen dezer dagen.

99. **Bildercatechismus, Der,** des 15n Jahrhunder
chetischen Hauptstücke in dieser Zeit bis auf Luth
u. erlaüt. v. J. Geffcken (I. Die 10 Gebote, nach Cod.
Lpg. 1855. Av. 12 pl. facs. gr. in-4to. br. (Pr. f. fl. 1

100. **Bordeaux, R.,** Traité de la réparation des ég
d'archéologie pratique. Evreux, 1862. Av. 90 figg.
8vo. d. mar. rouge.

101. **Braga, Th.,** Cancioneiro e romanceiro ge
Confecção e estudos. Porto, 1867, 69. 5 vol. 8vo.

I. Historia da poesia popular portug.; II. Ca
III. Romanceiro geral; IV. Floresta de varios roman
populares do Archipelago Açoriano. C. annott.

102. **Buch, Das,** der Ritterorden und Ehrenzeichen.
Lpg. 1856. Av. de nombreuses planches color. roy.
(Pr. f. fl. 33.80).

103. **Butler, J.,** The analogy of religion, natural
to nature. W. preface by S. Halifax. London, 1855.
toile.

104. **Camphuysen, D. R.,** Theologische werken.
kantteekeningen enz. Amst. 1682. M. portret. 4to.

De laatste bladen een weinig bevlekt, het portret

105. **Claretta, G.,** Storia del regno e dei tempi di Carl
Duca di Savoia. Genova, 1877. Tom. I. (1648—78).

106. **Cock, H.,** Relacion del viaje hecho por Felipe
à Zaragoza, Barcelona y Valencia. Public. p. A. M
A. Rodriguez Villa. Madrid, 1876. gr. in-8vo. br.

De schrijver, geboren te Gorinchem, verzelde
zijne reis als „notario apostolico."

7. **Collection de John W. Wilson.** Paris, 1873. Av. 68 belles eaux-fortes. gr. in-4to. br. f 45.—.

Exemplaar (n°. 54) van de 3de uitgave, op zwaar hollandsch papier. De dertien platen, die deze uitgave meer dan de vorige bevat, in proefdrukken vóór alle letter.

Corpus inscriptionum Graecarum. Ex materia coll. A. Boeckhius, edd. J. Fransius, E. Curtius et A. Kirchhoff. Berol. 1825—59. Tom. I—IV. 1. 2. Av. pl. gr. in-fol. Les tomes I—III holl. en demi-veau, non rognés. (P. f. fl. 122.—). f 70.—.

Fraai exemplaar van dit belangrijke werk. Niet verder verschenen.

Cronycke van Hollandt, Zeelandt ende Frieslant beginnende van Adams tijden tot 1517. Ende is inhoudende van die hertoghen van Beyeren, Henegouwen en Bourgognen. Met die cronike d. biscoppen v. Utrecht. Leyden, J. Severs. 1517. M. houtsn. holl. rb. bd. f 28.—.

Fraai exemplaar der zoogenaamde „Divisie-chronyk”; alleen de eerste en laatste bladen zijn zorgvuldig gerestaureerd. De houtsneden, waaronder eenige van Lucas van Leiden en uit „Le chevalier delibéré” van den onbekenden Schiedamschen drukker, zijn oudtijds gekleurd.

Dambreville, E., Abrégé chronol. de l'histoire des ordres de chevalerie, 1113—1807. Paris, 1807. Av. 28 pl. grav. au trait. 8vo. br. f 2.50.

1. **Daumer, G. F.,** Die Geheimnisse des christl. Alterthums. Hamb. 1847. 2 vol. pet. in-8vo. br. (Pr. f. fl. 5.80). f 3.—.

Curieuse verzameling van bijzonderheden omtrent kerkelijke gebruiken, feestdagen enz.

2. **Diplomatarium Christierni I.** Samling af aktstykker, diplomer og breve, henhör. til Christiern I historie, 1448—81. Udgivet af C. F. Wegener. Kiöb. 1856. Av. 2 pl. 4to. br. f 5.—.

13. **Doorninck, J. van,** Geslachtkundige aanteekeningen ten aanzien van de Gecommitteerden ten Landdage van Overijssel, 1610—1794, enz. Dev. 1869—71. 8vo. (Pr. f. fl. 7.50). f 4.—.

Hoogstbelangrijk werk voor de genealogie van Overijsselsche geslachten.

14. **Dupuis,** Origine de tous les cultes ou religion universelle. Paris, 1796. 7 tom. 12 vol. 8vo. d. veau. Av. Atlas de 22 pl. grav. 4to. d. veau. f 15.—.

15. —— Notes et additions pour servir à l'abrégé de l'origine des cultes. Ms. 4to. cart. f 3.—.

Eigenhandig (?) handschrift van 296 gedeeltelijk beschreven bladzijden; uittreksels uit Diodorus Siculus, Diogenes Laertius en vele andere schrijvers.

116. **Eifel, R.**, Sagenbuch des Vogtlandes. Gera, 1871. gr. br. (Pr. f. fl. 3.—).

117. **Engel, J. J.**, De kunst van nabootsing door gebaarde 1792. 2 dln. M. 34 fraai gegrav. pl. 8vo.

118. **Faber, F.**, Evagatorium in Terrae Sanctae, Arabiae e perigrinationem. Ed. C. D. Hassler. Stgt. 1843—49. 3 v br. et cart. 1

Reisverhaal uit de 15e eeuw door Felix Faber, een uit het Predikheeren-klooster te Ulm, uitgegeven n eigenhandig handschrift, te Ulm bewaard. Zeer zeldzaam voor de leden van het Literar. Verein. te Stuttgart ged

119. **Fisher, W. M.**, The Californians. London, 1876. 8 (Pr. f. fl. 3.90).

120. **Flögel, C. F.**, Geschichte d. Komischen Literat 1784—87. 4 vol. Av. pl. 8vo. cart. (Pr. f. fl. 10.50)

121. **Fournier, E.**, L'esprit dans l'histoire. Recherches su historiques. Paris, 1867. 8vo. br.

Geheel uitverkocht.

122. **Gayarré, Ch.**, Philip II of Spain. W. an introd. G. Bancroft. N. York, 1866. Av. portr. s. acier. gr. in 8 (Pr. f. fl. 9.10).

De schrijver verklaart in de voorrede, dat het mi doel was een eigenlijke levensbeschrijving te geven, „a philosophical retrospect of what was most memorable during that period.”

123. **Gewerbehalle.** Organ für den Fortschritt d. Kunst-I redigirt v. W. Bäumer u. J. Schnorr. Stgt. 1863—76. 1 plusieurs milliers de gravures. gr. in-4to. En portef. (97.—). Uitverkocht.

Geheel kompleet en fraai exemplaar van dit uitstek schrift, onmisbaar in iedere verzameling van kunstnijve

124. **Gibbon, E.**, Miscellaneous works. With memoir of a. writings, by himself. W. notes bij J. Sheffield. Bas 7 vol. gr. in 8vo. br.

124*a*. **Glossarium eroticum** linguae Latinae, s. theogonia et morum nuptialium apud Romanos explanatio nova. P gr. in-8vo. cart.

Uitverkocht; zeldzaam.

125. **Gonsalez, T.**, Elogio historico del Doctor Benito Arias (Madrid, 1832). Av. portr. 4to. Découpé.

Vooral belangrijk voor de geschiedenis van zijn verbl

om de uitgave van de beroemde Plantijnsche Biblia
tta te besturen. Onder de 77 brieven en stukken, die
de verhandeling zijn afgedrukt, vindt men tal van docu-
daaromtrent, o. a. de instructie hem door Filips II ge-
den brief, dien hij aan Alva medekreeg, de order aan G.
tot het betalen van het onderhoud van Montanus, van
aan Plantijn, brieven van Montanus enz. enz.

ıalez, T., Apuntamientos para la historia di Felipe II
cciones con Isabel de Inglaterre, 1558—1576. (Madrid,
o. Découpé. f 7.50.

belangrijk geschrift, o. a. ook voor de geschiedenis van
Stuart en voor die der Nederlanden, zamengesteld uit de
sseling der beide vorsten. Een 24tal brieven en andere
ı zijn er achter afgedrukt, waaronder van Elisabeth, van
Stuart, van Alva e. a.

ı, E., Pauselicke heiligheit, d. is cathol. ende authent.
lat Johannes, gemeenlick Paus Jutte genoemt, een vrouwe
ı. Wesel, M. Hess. 1635. 4to. hrn. bd. f. 3.50.

ɪrnatis, A. de, Storia comparata degli usi natalizi e
Italia e presso gli altri popoli Indo-Europei. Mil. 1878.
o. br. f 3.20.

letière, de la, Lacedemone ancienne et nouvelle, les
ɪs Grecs modernes, des Mahométans et des Juifs du pays.
ı79. 2 tom. 1 vol. 12mo. veau. f 1.50.

ıpson, R. T., Medii aevi kalendarium, or dates, char-
ɪustoms of the middle ages; w. kalendars from the 10th
ɪth century a. a glossary of the dates of the middle ages.
1841. 2 tom. Av. facs. 1 vol. gr. in-8vo. br. (Pr. f. fl.
f 10.—.

ırd, H., Histoire de la faïence de Delft. Paris, 1878.
L hors texte et plus de 400 dessins, facsimile etc. dans
mp. in-8vo. br. f. 22.—.

meesterstuk, even belangrijk van inhoud als fraai van
ng. De gravures zijn v. L. Flameng en Ch. Goutzwiller,
mo's van Lemercier.

ne, Th., Works. Reprint. London, 1810. 4 vol. 8vo.
f 16.—.

. Robert of Gloucester's Chronicle. W. glossary. etc. III.
ɪer Langtofts Chronicle. W. glossary etc. — Slechts voor
ɪkenaren gedrukt.

on, C., Concise history of painting. London, 1873.
ılles photogr. 8vo. toile. (P. f. fl. 9.75) f 4.50.

134. **Henschenius, G.**, De episcopatu Traiectensi, Episcop. Reg
que Franciae iis coaevorum chronologia. Antv. 1653. 4to. vel. f 3
Zeer belangrijk voor de geschiedenis van het Maastrichts
bisdom.

135. **Hildreth, R.**, History of the United States of America.
York, 1852, 53. 6 vol. gr. in-8vo. toile. (Pr. f. fl. 36.—). f 12

136. **Homerus**, Ilias et Odyssea. Edd. J. Moor et G. Muirh
Glasg., R. et A. Foulis. 1756—58 4 tom. 2 vol. fol. d. w
Non rogné. f 25
Zeer goed bewaard, onafgesneden exemplaar van dit mees
stuk van drukkunst, dat vrij zelden voorkomt.

137. **Imhoof-Blumer, Fr.**, Griechische Münzen in dem
Münzkabinet im Haag u. in anderen Sammlungen. Berlin, 1
Av. pl. en phototypie. gr. in-8vo. br. f

138. **Iperen, J. van**, Kerkelijke historie van het Psalmgezang
Christenen, en inzonderheid van onze verbeterde Nederd. ps
beryminge. Amst. 1777. 2 dln. M. portr. schildp. bd. f
Fraai exemplaar op groot papier in 4to formaat.

139. **Irving, Wash.**, Histoire des voyages et découvertes des
pagnons de Christophe Colomb; suivie de l'histoire de Cort
de Pizarre. Trad. p. Defauconpret. Paris, 1833. 3 vol. Av. 3 c
8vo. br. (Pr. f. fl. 11.50). Epuisé, rare. f

140. **Jahrbuch d. Gesellschaft f. bildende Kunst u. vater**
Alterthümer. Emden, 1872—77. Tom. I. II. 1. 2. Av. cte
gr. in-8vo. br. f
Bevat o. a. belangrijke bijdragen: Bartels, Ubbo Em
Möhlenam u. die Entstehung des Dollart; Friedländer, Os
Hausmarken. Mit 16 Taf.; Bartels, Eggo Beninga u. seine Cr
etc. etc.

141. **Jelgerhuis Rz., J.**, Theoretische lessen over de gestic
en mimiek. Amst. (1827). M. 93 fraaie platen. langw. 4
ld. bd. f
Uitstekend werk voor den beoefenaar der tooneelspeelkun
platen stellen verschillende standen voor, enz. enz.

142. **Juste, Th.**, Vie de Marnix de Sainte-Aldegonde, 153
tirée des papiers d'état et d'autres documents inédits. La
1858. gr. in-8vo. d. mar. vert.

143. **Kerkeraads-protocollen** der Hollandsche gemeente te L
1569—71. Uitg. d. A. Kuyper. Utr. 1870. 8vo.
Dl. I der Werken der Marnix-Vereeniging. Niet in den

buch, Das, Wunderseltsame, abenteuerliche Geschichten d. Lalen zu Lalenburg. Aufs neue gemehrt u. gebessert Beth, Gimel. Herausg. v. W. Cornelius. Stgt. 1839. . pet. in-8vo. (Pr. f. fl. 1.40). f 0.90.

r, Die, der Edda von den Nibelungen. Stabreimende ıung nebst Erläut. v. L. Ettmüller. Zürich, 1837. 8vo. br. 1.90). f 1.25.

nte, D. A., Discursos leides ante la Academia de la :1 Junio 1874. Madrid, 1874, roy. in-8vo. br. f 2.75.

grijke verhandeling over Carlos Coloma, den bekenden schrijver van den oorlog in de Nederlanden van 1588—99.

t, L. F. du, Histoire abrégée du sacrilège chez les differents ples et particulièrement en France. Paris, 1825. 2 tom. ı. d. veau. f 2.50.

;eschrift werd uitgelokt door de strafwet tegen de heilig- , in 1824 in Frankrijk uitgevaardigd.

, I. le, Kort historisch verhaal v. den eersten oorsprong l. kerken onder 't kruys, beneffens derselver leer- en dienst- mst. 1751. 4to. hrn. bd. f 20.—.

ıtbelangrijk werk vooral voor de geschiedenis der Nederl. ·en te Londen en te Frankfort. Zeer zeldzaam.

n van generale middelen, moderatiën, ordonnantiën, enz. van 1578—1674. 27 st. 4to. in cart. bd. f 6.—.

curieuse verzameling, waarin zeldzame stukken, b. v. ıes moyens generaux. Anvers, Plantin. 1578; Ordinantie :ommende ende vuytgaende coopmanschepen. Antw., Plantijn. Liste vande generale middelen. Antw., Plantijn. 1578; moderatie. Antw., Plantijn. 1580; Lijste der licenten. elbr. Heyndricksz. 1588. enz. enz.

inger and Ford, Dramatic works. W. introd. by H. London, 1848. Av. portr. s. acier. roy. in-8vo. toile. 9.60). f 4.50.

oires et correspondance du Roi Jérome et de la ıthérine, 1800—1815. Paris, 1861. 7 vol. Av. 7 portr. cier. gr. in-8vo. br. (Pr. f. fl. 23.75). f 15.—.

ıgrijk zoowel voor de geschiedenis van Amerika als voor Westfalen van de jaren 1807 tot 1813.

ıioga, J. A. M., De vereering van Maria geschiedkundig d en beoordeeld. Haarl. 1846. 3 dln. 8vo. (Pr. f. fl 8.40). f 3.—.

ınus, J., De historia SS. imaginum et picturarum, pro m usu contra abusus. Ejusdem De agnis Dei etc. Rec. J. t. Lov. 1771. 4to. veau. f 3.50.

154. **Motley, J. L.**, History of the United Netherlands, 1584-
London, 1860. 4 vol. Av. portr. gr. in-8vo. toile. (Pr. f. fl. 36.—).

Library edition.

155. **Muro, G.**, Vida de la Princesa de Eboli. Con un pro
A. Canovas del Castillo. Madrid, 1877. Av. portr. et
in-8vo. br.

Belangrijke levensschets van deze beroemde beminde van
Perez, den secretaris van Filips II, geheel getrokken uit
en officiëele bescheiden, die gedeeltelijk in de »Apéndice
afgedrukt

156. **Musius, C.**, Solitudo s. vita solitaria laudata. Antv.,
1566. 4to. vél.

Fraai exemplaar met zeer breede randen van dit uiten
zame drukwerk.

157. **Noordziek, J. J. F.**, Archiefwezen, 1826—52, m
opgave van den inhoud van eenige boekerijen. 's Grav. 18
(Pr. f. fl. 3.15).

Uitverkocht.

158 **Obermüller, W.**, Deutsch-Keltisches, geschichtl.-g
Wörterbuch z. Erklärung d. Fluss-, Berg-, Orts-, Gau-,
u. Personen-Namen Europa's, West-Asiens u. Nord-Afrikas.
1872. 2 vol. 8vo. br. (Pr. f. fl. 16.60).

159. **Oettinger, E. M.**, Moniteur des dates. Biograph.-ge
histor. Welt-Register von mehr als 100,000 geschichtl. Pe
keiten. M. zahlr. Noten. M. Suppl. Lpg. 1869—73. 7
in-8vo, dont 6 rel. en un vol. d. mar. (Pr. f. fl. 90.—).

159*a*. **Palais**, maisons et autres édifices modernes, dessinés
(p. Percier, Fontaine et Bernier). Paris, 1798. Av. 100
au trait. fol. d. veau.

Fraai exemplaar van dit belangrijke werk. De uitstek
trouwheid der teekeningen is bekend.

159*b*. **Palladio, A.**, Architecture. Av. d. notes p. I. Jones
et nouv. mis au jour p. J. Leoni, trad. (p. N. du Bois). L
1726. 2 vol. Av. pl. gr. in-fol. veau.

Zeer fraai exemplaar met breede randen.

160. **Pariset, E.**, Histoire de la soie, jusqu'au 12e siècle
1862, 65. 2 vol. gr. in-8vo. d. mar. vert., dor. en tête, ébarbé.

Zeer fraai exemplaar.

161. **Parker, J. H.**, The architectural antiquities of the
Wells. Oxford, 1866. Av. 29 pl. gr. in-8vo. toile.

162. **Perger, A. von**, Deutsche Pflanzensagen, gesamm
gereiht. Stgt. 1864. 8vo. br. (Pr. f. fl. 3.50).

Poplimont, Ch., La France héraldique. St. Germain, 1873—75. 3 vol roy. in-8vo. br. (Pr. f. fl. 44.—). f 25.—.

Predick-ampt, Het, en 't recht der kercke, bepaelt nae de len van Godts woordt enz. Amst. 1660. 12mo. perk. f 1.—.

Prouning, G. de, Méditation chrestienne sur l'Oraison de -Christ, où la religion catholique se voit examinée. Leyde, 00. pet. in-8vo. vél. f 3.50.

Raepsaet, J. J., Les droits du seigneur. Recherches sur les oits des premières nuits, de markette, d'afforage etc. Rouen, 877. pet. in-8vo. br. f 1.75.

Regesta Pontificum Romanorum, ab condita ecclesia ad m 1698. Ed. Ph. Jaffé. Berol. 1851. 4to. br. (Pr. f. fl. 24.—). f 12.50.

Relations politiques de la France et de l'Espagne, c l'Ecosse au 16e siècle. Papiers d'état, pièces inéd. etc. publ. Al. Teulet. Paris, 1862. 5 vol. roy. in-8vo. br. (Pr. f. fl. 27.50). f 10.—.

I—IV. Correspondance franç., 1515—1603. V. Correspondance espagn., 1562—88. Hierin tal van belangrijke bijzonderheden voor de geschiedenis der Nederlanden.

Rochholz, E. L., Alemannisches Kinderlied im Kinderspiel der Schweiz. Gesammelt u. sitten- u. sprachgeschichtlich klärt. Lpg. 1857. gr. in-8vo. br. (Pr. f. fl. 4.85). f 2.—.

Rock, D., The church of our fathers, as seen in St. Osmund's ite for the Cathedral of Salisbury. W. dissertations on the belief a. ritual in England. London, 1849—53. 3 tom. Av. pl. et nombre grav. dans le texte. 4 vol. veau. (Pr. f. fl. 40.80). f 25.—.

Fraai exemplaar van dit hoogstbelangrijke werk, zoowel voor de kerkelijke oudheidkunde als voor de geschiedenis van het godsdienstig leven in Engeland.

Rupp, Th., Aus der Vorzeit Reutlingens u. seine Umgegend. Beitrag z. dtschen Alterthumskunde. Stgt. 1869. Av. 5 pl. gr. in-8vo. br. (Pr. f. fl. 2.60). f 1.50.

Sagen- u. Märchengestalten sowie Geister-, Wunder- u. Aberglauben des Deutschen Volkes. Berlin, (1874). gr. in-8vo. br. (Pr. f. fl. 3.90). f 2.50.

Belangrijk werk voor de geschiedenis der geheime kunsten en der personen, die zich er mede bezighielden.

Sagen und Geschichten (von Württemberg). Gesammelt v. O. F. H. Schönhuth. Stgt. (c. 1860). 5 vol. pet. in-8vo. br. (Pr. f. fl. 6.80). f 4.—.

174 **Sagen**, Die ethischen deutschen, Aus dem Mu
Volks u. d. Dichter herausgegeben v. N. Hocker. Trier,
pet. in-8vo. br. (Pr. f. fl. 1.80).

175. **Sans y de Barutell, J.**, El incierto origen de las l
Aragon, antiquo blason del Condado de Barcelona. (Madrid,
Av. pl. 4to. Découpé.

176. **Schade, O.**, Altdeutsches Wörterbuch. Halle, 1873—7
1—4. (A—Natarâ). gr. in-8vo. br.

Dit ook voor de kennis der Nederlandsche taal zeer
rijke woordenboek zal spoedig voltooid zijn.

177. **Scheible, J.**, Das Schaltjahr; welches ist der teutsch
mit den Figuren, und hat 366 Tag. Stgt. 1846, 47. 5 vol. (
Av. figg. s. bois. pet. in-8vo. cart. (Pr. f. fl. 19.50).

Onder dezen titel bestaat dit werk uit eene verzamel
oude verhalen, legenden, spookgeschiedenissen, voorze
curiositeiten, satyren, enz. enz., voor het grootste gede
zameld uit zeldzame drukwerken, en met houtsneden enz.
Niet verder verschenen. Geheel uitverkocht.

178. **Schets, Onpartijdige**, wegens de inkomsten van de B
priesters in de Nederlanden. Door een oprecht vaderlands
z. j. (c. 1800). 8vo. carton. *Zeldzaam*.

179. **Schletterer, H. M.**, Uebersichtl. Darstellung d. G
d. kirchl. Dichtung u. geistl. Musik. Nördl. 1866. 8vo. de
(Pr. f. fl. 2.25).

180. **Schotel, G. D. J.**, Letterkundige bijdragen tot de g
nis van den tabak, de koffij en de thee. 's Grav. 1848.
f. fl. 2.25).

181. —— Bijdrage tot de geschiedenis der kerkelijke en w
kleeding. 's Grav. 1856. 8vo. (Pr. f. fl. 4.75).

182. **Scott, G. G.**, Gleanings from Westminster Abbey. W
by Burges, Hunter, Parker a. o. 2d ed. Oxford, 1863. A
grav. et nombre de grav. dans le texte. gr. in-8vo. toil
fl. 9.75).

Belangrijk werk zoowel voor den bouwkundige als
archaeoloog.

183. **Servet, M.**, Van de dolinghe in de drievuldigheid. (
in onse Nederl. tale d. R. T(elle). Noch byghevoegt eenig
tractaetjens van denselven auteur. Z. pl. 1620. 4to. h. ld

Fraai exemplaar van dit zeldzame boekske.

184. **Shaftesbury, A.**, Characteristics of men, manners,
times etc. Basil, 1790. 3 vol. gr. in-8vo. br.

Silva, A. de, Investigaciones historicas sobre el origin y progresos monacato español, hasta la irrupcion sarracena al siglio VIII. adrid, 1832). 4to. Découpé. f 1.50.

Stokmans, A., Redenvoering over de lotgevallen der H. Schrift Nederlant, en derselver Nederl. oversetting in 1637. Amst. 7. 4to. f 1.50.

Stuart-Glennie, J. S., Pilgrim-memories, or travel in the -countries of christianity. London, 1875. gr. in-8vo. toile. f. fl. 9.10). f 4.50.

Tappen, D., Funffzehen Jährige Ost-Indianische Reise-Behreibung, 1667—82. Hann. 1704. 4to. cart. f 3.50.

Belangrijke reisbeschrijving, waarin tal van bijzonderheden over onze vroegere en tegenwoordige bezittingen in Azië. De schrijver was militair in Hollandschen dienst.

Tidskrift, Historisk, udgivet af den Danske histor. Forening. digeret af C. Molbech. Kiöb. 1840—45. 6 vol. — 2e Série. Redig. C. Molbech og U. L. Westergaard. 1847—56. 6 vol. — 3e Série. edig. af U. L. Westergaard og E. Holm. 1858—69. 6 vol. — Série. Redig. af E. Holm. 1869—76. Tom. I—V. — En tout vol. av. cartes et pl. 8vo., dont 21 d. veau. f 50.—.

Belangrijk tijdschrift ook voor de Nederlandsche geschiedenis; het bevat studiën van de beste Deensche geschiedkundigen. Zelden komt hier een exemplaar voor.

Voorst, D. C. van, Kan het Christendom zegevieren, of ondgesprekken met den schrijver van het *Πανακειον*. Amst. 808. 8vo. f 0.80.

Twistschrift betrekkelijk het gedicht *„Leijden's ramp geene „Gods-straf”* door E. S(childerup).

Willems, P., Le Sénat de la république romaine. Louvain, 1878. Tom. I. La composition du Sénat. gr. in-8vo. br. f 8.25.

Willkomm, E., Aus deutschen Gauen in Süd u. Nord. Volks-u. ittenschilderungen. Gotha, 1863. pet. in-8vo. br. (Pr. f. fl. 1.90). f 1.—.

Wilson, J., Works. Ed. by Ferrier. London, 1855—58. 12 vol. 8vo. toile. (Pr. f. fl. 46.80). f 26.—.

I—IV. Noctes Ambrosianae; V—VIII. Essays critical a. imaginative. IX. X. Recreations of Chr. North; XI. Tales; XII. Poems.

Zylius, O., Historia miraculorum B. Mariae Sylvaducensis. Antv., ex off. Plantin. 1632. 4to. vél. f 3.—.

Fraai exemplaar.

GESCHIEDENIS VAN HOOGESCHOLEN EN GYMNASIA.

195. **Middendorp, J.,** Academiarum celebrium universi orbis ll. VIII. Col. 1602. pet. in-8vo. vél. f 1.

196. **Uitspanningen, Academische,** of beschrijving der Universiteiten, Academiën enz.; insonderheid die der Vereen. landen. Utr. (1777). 8vo. kart. f

De beschrijving der Nederl. hoogescholen neemt 140 blz.

197. **Benthem, H. L.,** Holländischer Kirch- u. Schulenstaat. 1698. 2 tom. Av. portr. et pl. 1 vol. pet. in-8vo. d. veau. f

Vooral merkwaardig voor de kennis van den kerkelijken der Nederlanden in het laatst der 17e eeuw. Zeer zeldzaam.

198. **Amsterdam.** — **Ill. Amstelodamensium Athenaei morabilia,** prodita Oratione d'Orville in 100um Athenaei et D. J. v. Lennep in altera saecularia. Acc. Lennepii in annot. Amst. 1832. 4to. cart. f 1.

199. **Amsterdam.** — **Leonep, J. van,** Gedenkboek der van het 200jarig bestaan der Doorluchtige school te A. 1832. M. staalpl. 8vo. cart. f 1.

Bevat o. a. v. Lennep's Amsterdamsche winteravond in programma's der feesten, liederen enz.

200. —— **Willeumier, C. M. J.,** Eene bladzijde uit de denis v. h. Athenaeum Illustre te Amsterdam. Amst. 1875. 8vo. f 0.

Over de lotgevallen v. h Athenaeum tijdens de fransche heersching, met aanteekeningen en een 36tal brieven van malige hoogleeraren.

201. **Duisburg.** — Acta sacrorum saecularium Academiae gensis. In ord. dig., brevi hist. festae etc. ill. J. H. Withof. 1756. 4to. vél. f 1.50

202. **Franeker.** — **Vriemoet, E. L,** Athenarum Frisiacarum II. Leov. 1758. 4to. veau. f 2.

I. Historia Academiae Franequerae; II. Elogia Professorum.

203. —— **Series Professorum et Lectorum** Academiae quae est Franequerae. Acc. fasti rectorales etc. Fran. 1745. cart. f 1.

204. **Göttingen.** — **Putter, J. S.,** Versuch einer Gelehrten-Geschichte v. d. Universität zu Göttingen. Gött. 1765. Av. pl. 8vo. cart. f 1.50

ningen. — **Feith, H. O.**, De Academie van Groningen;
ndslagen en regten enz. Uitg. d. H. O. Feith Jr. Gron.
ro. kart. f 0.50.
evoegd is: Feith, Over den grond, waarop thans een nieuw
miegebouw te Groningen wordt opgericht. 1846.

- **Gedenkschrift** ter inwijding van het nieuwe Academie-
te Groningen, Sept. 1850. Gron. 1851. M. pl. 8vo. f 0.75.

- **Jonckbloet, W. J. A.**, Gedenkboek der Hoogeschool
igen, 1614—1864. Gron. 1864. M. facs. 4to. linn. bd. (Pr.
.25). f 6.—.
het einde vindt men op 170 blzz.: „Levensschetsen der
nger hoogleeraren, door W. B. S. Boeles.

rderwijk. — **Bouman, H.**, Geschiedenis van de voor-
Geldersche Hoogeschool en hare hoogleeraren. Uit ongedr.
en. Utr. 1844, 47. 2 dln. 8vo. kart. (Pr. f. fl. 8.90). f 3.50.

- **Nieuhoff, B.**, Inwijdingsrede van 's Lands Athenaeum
erwijk, op 23 Jan. 1816. Harderw. 1816. 8vo. kart. f 0.75.
rin een overzicht der feestelijkheden.

rderwijk. — **Essenius, S.**, De privilegiis in genere prae-
de iis, quae ad Academiam spectant Gelro-Zutphanicam.
. 1777. 4to. br. f 0.75.

lmstedt. — **Algermann, F.**, Feier des Gedächtnisses d.
Hochschule Julia Carolina zu Helmstedt. Helmst. 1822.
tr. 4to. cart. f 2.—.

Iertogenbosch. — **Hermans, C. R.**, Geschiedenis der
en Latijnsche scholen te 's Hertogenbosch, van 1630—1848.
.852. 8vo. f 0.75.

ia. — **Zeumer, J. C.**, Vitae professorum theologiae,
.d., medic. et philos., qui in Academia Jenensi vixerunt et
Praefat. praem. C. Weissenbornius. Jena, 1711. 8vo. vél.
f 1.—.
vat eene bibliografie van de werken der professoren.

el. — **Ratjen, H.**, Geschichte d. Universität zu Kiel.
.870. 8vo. br. (Pr. f. fl. 2.60). f 1.50.

iden. — **Album** studiosorum Academiae Lugduno-Batavae,
1875. Acc. nomina curatorum et professorum per eadem secula.
1875. 4to. dem. mar. rouge, entête dor. Non rogné. f 50.—.
emplaar op zwaar hollandsch papier, zooals er slechts 6 exx.
an. Vooral belangrijk voor de levensberigten van geleerden en
kundigen der drie laatste eeuwen. — Geheel uitverkocht.

216. **Leiden.** — **(Bergh, W. van den,)** Kalender der Leid
Akademie en naamlijst harer professoren, 1575—1875. Leiden,
kl. 8vo. f 0

217. —— **Bosch, P. van den**, Beschrijving der plegtighed
het tweede eeuwfeest van de Leidsche Akademie. Leyden, 17
M. pl. 8vo. f 0

218. —— **Catalogus** librorum biblioth. Lugd. Bat., cum
Sengverdii, J. Gronovii et J. Heyman. C. Suppl. L. B. 1716,
1 vol. fol. veau. f 2

219. —— **Catalogus** librorum bibliothecae Universitatis. Lugd.
1814—47, illatorum. L. B. 1848. 8vo. br. f 1

220. —— **Catalogus** bibliothecae J. Thysii. L. Bat. 1739.
cart. f 1

221. —— **Chys, P. O. van der**, Notice sur le Cabinet
matique de l'Université de Leyde. Brux. 1862. 8vo. br. f 0

222. —— **Delprat, G. H. M.**, De allereerste Series Lecti
d. Leidsche Hoogeschool. M. bijvoegs. d. N. C. Kist. (Lei
1850). 8vo. f 0

223. —— **Fabricius, F.**, Oratio in annum jubilaeum tertium
demiae. Lugd. Bat. L. Bat. 1725. 4to. cart. f 0

224. —— **Fabricius, F.** Redenvoering over het derde jub
der Holl. Akademie te Leiden, vert. d. D. Smout. Leiden, 1725.
f 0

225. —— **Gaubius, H. D.**, Oratia panegyrica in auspicium
III. Academiae Batavae, quae Leidae est. L. Bat. 1775. fol.
éc. dor. s. tr. f 1

226. —— **Geel, J.**, Catalogus librorum mss. qui inde ab
1741 biblioth. Lugd. Bat. accesserunt. L. B. 1852. 4to. br. (Pr.
fl. 6.—). f 3

227. —— **Geschiedenis, Korte,** der Leydsche Akademie, 181
24, vervat in den Studenten-almanak v. 1815—24. Ben.
Mengelwerk. Leyden, 1826. kl. 8vo. cart. f 1

228. —— **Kist, N. C.**, Bijdragen tot de vroegste geschiedenis
Hoogeschool te L. Leiden, 1850. M. facs. 8vo. f 1.—

229. —— **Peerlkamp, P. Hofman**, De Principibus ex
Arausiaca Leidensis Academiae alumnis. Leida, 1840. Av. pl. 8vo.
f 1.—

230. —— **Regten, De**, van 's Lands Universiteit te Leyden
dedigt. 's Grav. 1770. fol. cart. f 2.—

231. —— **Roemer, J.**, Het vijfde Halve-eeuwfeest der Hoog
Schole te Leyden. Leyden, 1825. M. uitsl. pl. 8vo. f 1.—

— **Schotel, G. D. J.**, De bibliotheek der Hooge ýden. Leiden, 1866. 8vo. f 0.75.

iegenbeek, M., Geschiedenis der Leidsche Hooge- 1575—1825. Leiden, 1829—32. 2 dln. M. portr. 8vo. fl. 10.60). f 3.50.

oegsels en bijlagen bevatten, behalve tal van officieele e levensbeschrijvingen van alle Curatoren en Professoren mie.

ıringar, W. H. D., Bouwstoffen . . . voor eene ge- ın de Latijnsche school te Leyden, in de twee vorige den,) 1865. 8vo. f 0.75.

'iele, P. A., Les premiers inprimeurs de l'Université ırux. 1869). 8vo. *Extrait.* f 0.60.

elangrijke bijzonderheden omtrent Sylvius, Plantijn en ıgen, waaronder een lijst der werken door Plantijn te drukt.

ries, M. de, De Academia Lugduno-Batava libertatis Bat. 1874. 8vo. br. f 0.50.

Vater, J. G. te, Narratio de rebus Academiae Lugd. XVIII prosperis et adversis. Acc. Series Curatorum et L. B. 1802. 8vo. br. f 0.75.

Vetten ende statuten van de Universiteyt tot yden, B. en A. Elsevier. 1631. 4to. hrn. bd. f 1.50.

—— Hetz. werk. 2e dr. Leyden, Luchtmans. 1773. 4to. f 1.—.

;. — **Schulze, J. D.**, Abriss einer Geschichte der ıiversität im 18ten Jahrh. Lpg. 1802. 8vo. cart. f 1.25.

. — **Privilegia** Academiae Lovaniensi concessa, variis confirm. Lov. 1728. 4to. veau. f 3.—.

— **Roy, A. le**, L'Université de Liége depuis sa fon- e, 1869. Av. pl. roy in-8vo. f 4.—.

›. a. de uitvoerige levensschetsen der hoogleeraren.

— **Patinus, C.**, Lyceum Patavinum, s. icones et orum Patavii, 1682, doc. Pat. 1682. Pars Ia. Theologi, t Medici. Av. 33 portr. 4to. vél. f 2.—.

n. — **Verordnungen u. Gesetze f. die höheren Preussen.** Herausg. v. L. Wiese. Berlin, 1868. Tom. ramt u. die Lehrer. 8vo. br. (Pr. f. fl. 3.25) f 1.50.

t. — **Nauwk. beschrijving** van alles wat de Studen- '. Hoogeschole verrigt hebben, bij de komst van W. . Utr. 1747. M. pl. 4to. cart. f 1.50.

en stellen de vaandels en illuminatiën voor.

246. **Utrecht.** — Bolhuis, J. H. van, Over de tegenw inrigting der Latijnsche school te Utrecht. Utr. 1837. 8vo.

247. —— Catalogus Rheno-Trajecti bibliothecae. (Ed. P Heusde). Ultr. 1835. 2 vol. fól. d. veau.

248. —— Catalogus bibliothecae Trajectino-Bat. T. ad Rh fol. d. v.

249. —— Inauguratio Ill. Gymnasii Ultrajectini, una c tinibus inaugur. Ultr. 1634. 4to. vél.

ANTEEKENINGEN VAN EEN LEIDSCH BOEKVERKOOPER. 1514—23.

Sommige oude banden bereiden ons aardige verras gen. In de perkamenten strooken door den binder bruikt, in de schutbladen, in het papier waarmede enige band is opgevuld, zijn dikwijls fragmenten van stbare handschriften en van oud drukwerk gevonden. langs viel het mij te beurt een dergelijke vondst te en. Een boekske in kl. 8°. „Vitruvius Roscius de cutione, Basileae 1541" was in een lederen bandje bonden, waaruit een aantal beschreven en bedrukte adjes te voorschijn kwamen. Van de laatsten behoorden vier tot een almanak in plano, waarop dit gedeelte n het opschrift voorkwam:

... jare ons Heeren M.CCCCC.XL. Gheordineert by
,... Chirurgijn tot Leyden,

het onderschrift:

¶ Gheprent tot Leyden
bi Sint Jans brugge ī die
Gulden Sonne bi mi
Peter van Balen.

Voorts fragmenten van andere almanakken in kl. 8°. van eenige andere geschriften, o. a. van een hollandsch N. Testament en van een latijnsch gebedenboekje waarvan nog het onderschrift bewaard was:

Leydis in Sole Inaurato,

d. i. „in de gulden zon", dus waarschijnlijk bij denzelfden P. van Balen.

Drukwerken van dezen Peter v. B. (elders
Claesz. van B.) zijn mij weinig bekend. Het
meest populaire geschriften geweest zijn die hij
licht gaf en die uit den aard der zaak verlor
gegaan. Is. le Long bezat een Psalter bij hem g
in 1537 en in zijn Boekzaal (bl. 583) worden
Testament vermeld dat in 1534 en twee versch
N. Testamenten die in 1542 bij hem van de pers k
In 1539 drukte hij: „Carmen gratulatorium in
praesulem Leodiensem D. Cornelium à Bergen, a
Petro à Montfoort" en in 1546 vinden wij he
meld in de Memoriaelboeken van 't Hof van I
als geadmitteerd onder de nieuwe regeling. Z
Navorscher 1867, bl. 75.

Nu ga ik over tot de geschreven blaadjes die
bandje voorkwamen en zal die eerst, voor zoove
ontcijferen kon, letterlijk weergeven. Er is veel
schrapt en ook de lijm en het snoeimes hebbe
onleesbaar gemaakt.

Bl. 1, recto.

Item gerekent met Willem Vorsterman
vande quaternen soe rest hy my xvij^{c} ende
xxiij quaternen te barm^{s}. (Bartolomeus) a^{0}. 15

Item gerekent met Willem voersz te barm^{s}.
a^{o}. 1515 van al dat francynwerc soe rest
hy my lv rijnsgl ende xij st.

Item noch lviij^{c} confiteors (sic).
noch vj^{c} buxse (?) getalen
noch ij leggers
[illegible]. xiij ordinarius traiectensis

n xlvij cleyn vier vterst.
h xj artium triuialium elc ... quaternen.

n gesonden met een scip van amsterdam.
coffitorien text formaat ende ....
an viij elc hondert xiiij st^{s}.
n gesonden met Heynrijc ij^{c} franse gebeden
e ij mandementen
n iij Mand. vj stimulus 1 b.....

Bl. 1 verso.

n Willem gesonden xij vader leuen
h 1^{c} vanden duysent roosen
h vij goedelieuen.
h viij^{c} coffitorien tot ......

rsterman heeft ontfanghen te barm. marct
penit. ascito
xxviij exe. carolus [1]
v baptista mantuanus elc iij quat.
v acta apostolorum
xxxiij vier vterste
rie regels voor mij onleesbaar.)
m ic heb hem ghelevert xlij^{c} confitories ende vj
stimulus divini amoris.......

Bl. 2 recto.

m geleuert inde pinxter merct a^{0}. 14.
y^{c} cleysenen ps. min. xxv

---

aarschijnlijk een verhaal van de uitvaart („exequiae") van
and den Katholijke, grootvader van Karel V, in 1515 in Hol-
gevierd even als *te Brussel.*

vj^{c} getallen
viij^{c} cathonen
vij^{c} corte gebeen
viij doss. cleyn francijnen getijkens verlicht
... noch aen walsche gebeen ende confiteors iij^{m}
... noch ij^{m} gebeen wals
Item noch ij^{m} confiteors
Item iiij^{c} cleysenen salmen.......

Item Willem Vorsterman gelevert te cinxten a^{0} 1
iij silveren croesen wegende een pont
1 silveren croes met vlammekens (?) } samen ont
silveren croes met een hoech voetstuck. } ix onsen
riem met xxxv slangekens ende xxxiij Distelbak
.. cralen vyftich (?) daer een agnus Dei ende een bo
aen is met xxix vergulde wieroecs vaten
1 silueren riem met een hanger, wegende samen
die vj^{c} onsen.

Bl. 2 verso.

1^{c} Dixit Dominus.
1^{c} Ynners (?)
1 Spiegel van Sassen
25 Duytse Souter
25 Stimulus lig^{t}.
50 Leucn ons heren.
2 doss. volle getyden lig$_{t}$.
v^{c} coffitorien text formaat
x^{c} coffitorien tot cleysen ende ps. (?)
xxiij sintactica
Item seuen sals̄ (psalters ?) die ic hem over
bracht en syn niet getelt.
Willem gesonden ij^{c} cathonen.

Bl. 3 recto.

gerekent met Willem Vorsterman
at quaterne werc in barm^{a}. a^{o}. 1..(1)
met die souters soe rest ic
viij duysent ende iij^{c} quaternen

gelevert xij vader leuen
llen (?) van romen
efensorium mendicantium stuc 1 st.
lanse gebeen
coffitorien gescreven (?)... brabans
n

erekent met Willem Vorsterman in bm^{a}.
soc rest ic hem ij duysent v^{c}
lv quaternen, noch xxv wals ende duyts

n Willem Vorsterman ontfanghen in barm^{a}. a^{o}. 1
n ps.
en
m valuatien
tyden van xxxij

Item ghelevert inde pinxter marct a^{o}. xv
seven salmen x...
ende 1 (50) catonen

Bl. 3 verso.

ch een haluen riem valuatien van a^{o}. vct (1500?)
j.......

ntfanghen van Willem in... a^{o}. 14.. iiij^{c} pas-
met die vtersten (?)

illem............. a^{o}. 14..25 fran-
?) platte getyden ende xxv volle getyden (?)

---

sneden.

Bl. 4 recto.

Ontfangen van neelken van naeltwijc		15
...... aeflaes ...... wel gemoet	gebonden in coffitorie	9
boec papiers..... horne coffitorie... vel		6
vel percaments		3
ontf. van b. pieter wtte bergitte van 1 duytse bibel		1.10
sterf boecxken lut(eri)		1
Doss........(?)		1
quaternen cleyn abortijf		6
quaternen vercoft		9
tractaetkens van lut(erus) ende ij rock (?) brieven		..?
S. anne leuen gebonden		2
pater noster lut(eri) bereydinge ter doot lut(eri)	by een gebonden	3
vellen francijns		4½
viola sanctorum sine martirologio		4
oraria traiectensia lig. ortulus animae. lig. duyts getijden van 32 lig.	samen	1.10
hoernen coffitorie		3½
quaternen		2¼
quaternen		4½
Duyts evangeliaer (?) lig.		7
coffitorie ende van dat quateernwerck		3
ontf. van merten van dat hij schuldig was vij duyts van catho		
noch van xxv quaternen		24
noch van quateernwerk		24
catho		2

Bl. 4 verso. [1]

1 vol getij aan marten
25 quaternen

• . Vercoft na dat Bartelmeeus te . . . .
is gereyst
1 de fide et cerimoniis
Item van zeeman dat hy schuldich was
Item van den selven noch van 200 quaternen
2 conclusiones de cerimoniis.
1 de libertate cristiana
1 de libertate cristiana
1 de libertate cristiana pastor leyden.
1 de libertate
1 de cerimoniis
1 de libertate
1 disputatio lipsica lutheri et karolo(stadii)
Item van vernis broer van novum testam.
1 de libertate christianae
1 ortulus animae (?) latijn
2 luthers pr. nr. duyts
Ontf. ij rijnsche gulden vanden . . . .
. . . . hy rest noch xix st. als op schrift staet int rekenboeck van broeder luytkens wegen
de libertate cristiana.

Bl. 5 (verso onbeschreven).

Item den 1^{en} in Julio a^{o}. xv^{c} xxiij gerekent met dyrck jacops sz. tot delft ende hij blyft my sculdich acht ende veertich rijnsgulden na vuytwysen myn ander rekenboeck daer ick hier gheen mentie nu af en maeck.

---

[1] De prijzen op deze bladzijde zijn weggesneden.

Item hier bouen is hij my noch sculdich alle des
boecken ende quaternwerck die hier in dit boeck
per alphabetum ende andersins gescreven staen.

Item noch gerekent metten voorsz dirc jacops
opten selven dach ende hy blyft my sculdich
quaternwerck dat hier in dit boeck niet gescrev
en is die summe van elf dusent hondert ende
ende sestich quaterne die gerekent waren na
hout van twee vel papiers daer af bescreven.

Bl. 6 (fragment, verso onbeschreven).

1	Opuscula bonaventurae patris 5 partes	1
1	Opera virgilij in minima forma	
3	Oraia (sic) romana (?) antiq. stuc	
1	Opera philippi beroaldi par.	
3	Officia ciceronis ..... stuck	
3	Odissaea homeri vij iliades stuck	1
2	Opera horatii ... stuck.	
1	Ortus sanitatis cum figuris gebonden	2
1	Ovidij metamorphoseos libri xv in cafturij	
1	Opera mancinelli	
16	Ortographia despauterij qt. antwp. 2 tsamen	
1	Ortulus animae ...	

Bl. 7 (als 6; de prijzen weggesneden).

1 Paraphrasis Eras(mi) in omnes epistolas pauli
3 Postille Guil: bas. stuck
1 Progymnasmata in artem oratoriam fra. siluij.
1 Pupilla oculi joannis de burgo
2 Panegyricon plinii stuc
1 Policraticus de nugis curialium et vestigiis phi
1 Phisica dullaert

ıs de palude super 3ᵉ sententiarum (?)
stratus de vitis sophistarum, stuc
lla nico. de lyra super psalterio
a pars joannis despauterii, stuck
hrasis Eras(mi) in johannem, stuck.
hrasis (Eras(mi) in matthaeum, stuck
pica tullii text in 4 bij ..... stuc
ptorium herp.
rbia salomonis quaternen.
onale duytsch gebonden.

Bl. 8 (als 6).

iones henrici de gorinchem in libros aris (totelis
elo) et mundo, de generatione et corruptione,
t.
ogia petri mosellani in quat.
ianus cum comment. joannis de aingre

erium in minima forma ... geb . .	5 st.
tus bonaventurae	v gr.

Bl. 9 (als 6).

retus in aristot. et petrum hispanum	12 st.
situs beati iheronimi	1 st.
ıs Clementinarum in minima forma.	2 st.
ıtius text in 4°. quaternen 24, stuc.	7 gr.
livius in fol	26 st.
ıtius in 4⁰. et boetius cum figuris .	
ıtius text quaterne 24	2 st.
ium animae in 4 geb.	15 st.

. 10 recto (interpunctie bijgevoegd.)

c goede vriend, als ic van u ghinc te wer-
soo ghinc ic tot myn heer van alcmare

ende ic vant daer de bonis operibus in duyts
druct die tot myne beste is als icse hebben
onder veel woerden die wy samen hadden cre
ic geheel goeden moet; corregeert doch dien
want sy dient my tot..... bondgenoot (?)... set
magnificat ouer als ghy eerst muecht, daar e
gheen pentzel in gheleghen al dat ghy gescre
hebt ende dat ghy voert van my hebt dat m
vij inde vasten te drucken ende of ic niet th
en waer bertelmeeus sel u besceyt segghen.

Bl. 10 verso.

(Aanhef van het bekende oude lied: van den heer Valkenborch.)

Ik vrees dat sommige lezers van de „Bibliographi Adversaria" bij eene vluchtige inzage van bovensta lijsten zullen denken: moet dan alles wat maar ou gedrukt worden? Het is voor hen dat de volgende helderingen moeten dienen, niet voor die geleerden van de letterkundige en kerkelijke geschiedenis dezen tijd hun studie gemaakt hebben en er zo twijfel meer in zullen vinden dan ik kan aanwij De drie eerste blaadjes behelzen opgaven van drukwerk (quateernwerk), gebonden boeken, omsla voor boeken en zilverwerk in 1514-16 geleverd *aan* bekenden boekdrukker boekverkooper Willem Vorstern te Antwerpen, en van eenig drukwerk *door* Vorstern geleverd. Dat de man met wien hij deze handelszaken dr Pieter Claesz van Balen was zou niet onwaarschijnl zijn — daar wij fragmenten van boekjes bij hem gedru bandje vonden — indien wij hem vóór 1530 ekdrukker hadden aangetroffen. Nu echter te voren waarschijnlijker dat het zijn voor- geweest zijn. Maar die waarschijnlijkheid ooter als wij de lijsten met aandacht door- lan vinden wij er verscheidene geschriften waarvan ons met zekerheid bekend is dat ijn door den bekenden Jan Seversen (Seversz, Zeeverssoen) te Leiden, zoo als:

m of Vaderboeck	gedrukt	in	1511.
Sassen	〃	〃	1512.
ivini amoris van tura	〃	〃	1511 en 1514.
lijke crans van oosen	〃	〃	Z. jaar.
Souter	〃	〃	Z. jaar.
der apostelen	〃	〃	Z. jaar.

gaat die waarschijnlijkheid in zekerheid nderzoek der blaadjes 4 en 10, die aan mijne eeste waarde geven.

en namelijk staat bekend als een der aller- reiders van de Luthersche leerstellingen. n Holland, overwegende dat hij boeken ercocht ende ghehouden hadt, zeer schandehoudende diversche errueren byder heylige e gereprobeert" verbande hem den 1 April uwig uit haar rechtsgebied. Seversen had wacht, maar was naar Utrecht gevlucht, n jaar later hetzelfde banvonnis trof.[1] Hij

---

e hoogstbelangrijke studien van Prof. de Hoop Scheffer denis der Hervorming in Nederland (Studien en bij-),508.)

schijnt zich toen naar Amsterdam begeven te waar wij althans kort daarna een Jan Seve Syvaarts Croepel of „dye cropel" (de kreu boekdrukker aantreffen van ketterschede boeke nadat hij ook hier eene korte gevangenschap gestaan (1527) schijnt hij tot inkeer gekome en zich verder niet meer met de „Luthery" ingelaten. Later komt hij nog voor als uit boeken die elders gedrukt werden.

Van die „schandeleuse" boeken door Sev drukt en verkocht waren ons tot nu toe geene heden bekend. Zie hier wat zijne aanteeken daarvan leeren.

Blad 4 is blijkbaar een fragment van zij waarop boeken bij het stuk verkocht vermeld zij komt voor:

een duytse bibel (aan een geestelijke verkoc
duyts evangeliarium.

Sterf boexken Luteri.
Vertaling van de „Sermon von der berei sterben" het eerst verschenen in 1518 o

Tractaetkens van Luterus.

Pater noster Luteri, eens met bijvoeging
Vertaling (?) der „Auslegung Deutsch Unsers" het eerst verschenen in 1518.

Bereydinge ter doot Luteri.
Hetzelfde waarschijnlijk als het Sterfboe

(Van den ?) aeflaes
Misschien een vertaling van „Sermon ablasz" (1518.)

De libertate christiana (zevenmaal, eens Leidsch pastoor.)
Dit is waarschijnlijk het tractaat van L

onder dien titel in 1520 verscheen. Het werd reeds in dat jaar door Mart. Hillen te Antwerpen nagedrukt.

Disputatio Lipsica Lutheri et Karolo(stadii.)
Het eerst verschenen in 1519.

De fide et cerimoniis, ook Conclusiones de cerimoniis genoemd.
Misschien hetzelfde als Luthers traktaat „vom Glauben und wie die Cerimonien gehalten werden sollen", hoewel ik hiervan geene uitgaven vind vóór 1525.

Ook in de minuut van den brief van Jan Seversen 10) wordt van twee of drie geschriften van Luther proken. „De bonis operibus in Duyts" toch is blijk r niet anders dan het traktaat „Von den guten rcken" dat in 1520 het licht zag; het „Magnificat" rvan Jan Seversen aan „Heer Dierck" eene ver ng verzoekt zal wel Luthers „Magnificat verdeut et" (1521) zijn, en als hij hem vermaant om „dien l" te corrigeeren vermoed ik dat hij Luthers ge rift „an den Christlichen Adel"(1520) op het oog ft. De brief is misschien met opzet eenigzins duister. at „Heer Dirc" betreft, dit zou wel kunnen zijn Dirk n Abcoude, vicaris van 't kapittel van St Pieter en stoor bij de Geertekerk te Utrecht, die de Hervorming s toegedaan. (Zie De Hoop Scheffer a. w. bl. 500 en andts Hist. d. reform. I 300.) Immers toen men Jan versen uit Holland verbande zocht hij zijne toevlucht Utrecht. Maar waarschijnlijker is het dat deze „Dirk" Warmond woonde. Wie met den „heer van alcmare" doeld is kan ik niet gissen.

Uit alles blijkt dat Luther's geschriften al zeer spoedig er te lande ontfangen en verspreid werden en dat Jan versen daaraan ijverig aandeel nam. Dat ze te Leiden

ingang vonden weten wij uit de mededeelingen van Jhr
Rammelman Elzevier over de beginselen der Hervormin
te Leiden in de Kronijk van 't Historisch Genootscha
1848, bl. 64, 72.

Blad 5—9 hebben betrekking op boeken en „quateern
werk" door Jan Seversen vóór 1 Juli 1523 gelever
aan Dirck Jacobsz, boekverkooper te Delft, waarschijnlij
dezelfde die in 't Memoriaalboek van 't Hof van Hol
land in 1546 als boekverkooper in den Haag verme
wordt. De lijst, hoewel zeer fragmentarisch, is vo
historia litteraria en ook om de prijzen voor de geschieden
van den boekhandel niet geheel zonder belang.

P. A. TIELE.

Leiden, October 1878.

N SUPPLEMENT OP BRUNET'S MANUEL.

moet ieder die nu en dan wat na te zoeken
over een zeldzaam of kostbaar boek, genoegen
als hij in de gelegenheid is openlijk uit te spreken
el hij verschuldigd is aan Jacques Charles
et. Onder den eenvoudigen titel van *Manuel*
ibraire et de l'amateur de livres heeft hij ons
boek geschonken, dat ons niet alleen, in zijne
e uitgaven, zelden teleurstelt als wij omtrent
lijk *precieuse* boeken inlichtingen te vragen hebben,
dat wij, hoe meer wij het gebruiken, des te hooger
schatten als een boek van conscientieuse studie.
bliographie zoo als in alle dingen wordt zeer dik-
aan den schijn geofferd. Dat zagen wij o. a. bij
tgave van Grässe's „*Trésor de livres precieux*".
il niet ontkennen dat dit boek zijn verdiensten
Het is veel uitvoeriger, dat wil zeggen: het geeft
meer boektitels dan Brunet, en het gebeurt dus
zelden dat wij bij Grässe vinden wat zijn voor-
r niet vermeldde, vooral omdat de taalkennis van
ranschman zeer beperkt was. Maar er is tusschen de
boeken een zeer groot onderscheid. Het boek van
ET, hoe onvolledig in *sommige* opzichten, is een
l. Wij weten, na een kort gebruik, wat wij er
te vragen hebben, en kunnen over 't geheel ver-
en dat hij ons niet verkeerd zal inlichten. Grässe

ons na eenig onderzoek, dat hij slechts gege
wat hij vond, en zelden gepoogd heeft de opgave
te maken. Bovendien heb ik meermalen ond
dat zijne bibliographische opgaven volstrekt nie
trouwen zijn. In het kort: Grässe's *Trésor* is e
latie, Brunet's *Manuel* een levensarbeid.

De heer P. Deschamps, dezelfde die reeds a
ment op den *Manuel* in 't licht had gegeven e
tionnaire de géographie ancienne et moderne à l'
libraire et de l'amateur de livres", heeft thans
van den verdienstelijken bibliograaf G. Brune
eerste deel van een nieuw supplement geschon
de letters A—M behelst eener reeks van aan
op den *Manuel*. De heer D. erkent in een vo
het moeielijke van die taak. De kunst was n
niet om een aantal boektitels te geven die Bru
overgeslagen, maar om, in zijn kader blijvende,
zame boeken van waarde te vermelden, die hij
gezien; 2°. die boeken op te nemen, die hij
meld had òf uit eene zekere partijdigheid (b. v

D. zich binnen dat kader heeft weten te houden.
in Germaansche talen beschrijft hij zelden, èn
aar goed, want blijkbaar verstaat hij die niet.
nsche, Italiaansche en Spaansche literatuur
gen is door zijne aanvullingen veel vollediger
l.

at al kan zijn arbeid op verre na niet op één
eld worden met dien van BRUNET. Als men
al toe komt om zijne aanvullingen in den *Manuel*
emen zal men dit met groote voorzichtigheid
loen, want de groote boekenkennis van BRUNET
ittende en de titels overnemende zoo als hij ze
eeft hij dikwijls flaters gemaakt zoo als ze in
te uitgave van den *Manuel* zelden voorkomen.
rs A en B vluchtig doorloopende vond ik o. a.
ende:

mie royale de Belgique. Vluchtige en onvolledige
ie niet verder reikt dan 1865!

n (*Jost*), Clerus etc. Hier is de titel van BRUNET
en niets bijgevoegd.

querque (sic) *Coelho*. Alleen de Spaansche vertaling
en niet het Portugeesche origineel, uitgegeven
aneiro 1855.

(*Christobal de*). Het Itinerario op dien naam ver-
van Lud. de Varthema, en zal men bij BRUNET
laatsten naam vinden. Arcos was de vertaler.

tle by G. Grote schijnt D. voor eene vertaling
stoteles te hebben aangezien.

ron (*P.*), Traité de la navigation, is een fragment
werkje van Jean de Béthencourt, zoo als D. bij
had kunnen zien. De titel van Béthencourt dien
goed weêrgeeft, is door D. nog eens foutief

Bessarion, Venet. ap. Aldum 1526 zal wel de uitg van 1516 zijn bij Brunet beschreven. Eene uitg van 1526 bij Aldus wordt nergens vermeld.

Bibel. Als „version Allemande de la Bible” wo vermeld: „Die Deutsch Guldin Bibel”!

Bibliotheca geographicorum Arabicorum. Alleen Pa vermeld. De uitgever wordt genoemd J M. de Goetj

Borri, Relation de la Cochinchine. Alleen de Frans vertaling wordt vermeld, niet het Ital. origineel.

Brugman (*J.*), Vie de S. Lydwine (Douay 1599 1600) wordt reeds door Brunet vermeld D. vond titelafschrift waarop van Lydwine *Otli* gemaakt w en van den naam van den vertaler (Walr. Caoult) *Walrand*, en schijnt verzuimd te hebben dit met titel bij Brunet te vergelijken. Althans hij geeft verkeerden titel als dien van een ander boek.

Maar genoeg. Ieder werk als dit, waarbij men titelopgaven van anderen vertrouwt, zal uit den a der zaak veel fouten behelzen. Ook Brunet is m schien hiermede begonnen, maar heeft langzamerha de meeste titels met de boeken zelven kunnen verg lijken; daardoor is zijn boek zoo betrouwbaar geword Bovendien zijn aan Deschamps verscheidene bibliogr phische hulpbronnen onbekend gebleven. Bibliograph zullen dus wél doen hem niet als autoriteit, maar zij opgaven alleen als vingerwijzing tot nader onderzoek beschouwen. Voor praktisch gebruik kan zijn boek, voor door de prijsopgaven van den laatsten tijd, zonder twijfe nut doen.

Leiden, Juni 1878.

P. A. Tiele.

SCHAAK-BIBLIOGRAPHIE-SYSTEEM.

t verslag van de aanwinsten der Kon. Bibliotheek t jaar 1876 wordt medegedeeld eene bibliogra- lijst (op 80 blz.) van de schaakbibliotheek vroeger ord hebbende aan Dr. A. van der Linde [1], thans bezit der Kon. Bibliotheek. Hier zijn bijgevoegd :werken welke de Kon. Bibliotheek over dit on- › reeds vroeger bezat, zoodat men thans een ; overzigt verkrijgt van de rijke literatuur van ıaakspel daar aanwezig. De lijst is in systematische ›gesteld en elke afdeeling chronologisch geordend. leze bibliographie, zoo wij meenen, hier voor de maal in systematische orde voorkomt, nemen wij ot gevolgde systeem op:

spel in het algemeen. — Inleiding.
schaakspel in het algemeen.
iding, Geschiedenis, Bibliographie. — Het schaakspel ı het Oosten. — Het schaakspel in het Westen. — lg. werken over het spelen, waarin ook een hoofdstuk ›ver het schaakspel. — Schaaktijdschriften. — Kunst- pelen. — Schaaknotatie. — Paardensprong. — Schaak- etten. — Schaakstrijden. — De schaakautomaat. —

Bibl. Advers. I., bl. 184.

Correspondentieschaakspel. — **Schaakcongressen.** —
Blindelingsschaakspel. — **Afbeeldingen van schaak-**
stukken, schaakborden enz.
Gewijzigd schaakspel. — Inleiding.
Drieschaakspel. – Vierschaakspel. — **Krijgsspel.**
Het schaakspel toegepast op de zedekunde. -- H
schaakspel in de dichtkunde. — Het **schaakspel** i
de romantiek. — Het schaakspel op het **tooneel.** –
Schaakraadsels.
Het damspel.

Mr. A. VAN LUCHTENBURGH.

In van der Aa's Biographisch Woordenboek wor
A. van Luchtenbergs vermeld als schrijver van:

Aard en hemelspiegel. 1683. 8°.
Mathematische en Astronomische aanmerkingen. 1699.
Hemelsplein. 4°.

Tot aanvulling dier opgave kan dienen, dat voor
ligt een groote op perkament gedrukte plaat met den tit
„Nieuwe Hemels Spiegel waer door den hemel, aer
en zee dadelik kan afgemeten werden. Noyt gesien
dat op alle Polar hooghten. Seer noodig voor Stierlied
Alles door Mr. A. van Luchtenburgh (te) Rotterda

Boven den titel staat: „Cum privilegio". En onder
„Frederico Tertio. Deo Gratio. Marcii. Brandenb
Prussiae. Magdenburgi. Juliae. Cliviae. Montium. Pom
raniae. et Luxci. nec non S. R. Delectori et Archicamera
D. D. J. Robijn."

Welligt heeft deze opgave eenig belang voor de verzamelaars van oude kaarten en de beoefenaars der cartographie.

v. Doorninck.

CATALOGUS

EKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN

VAN

MARTINUS NIJHOFF,

TE 'SGRAVENHAGE,

OR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

---

sta, Trattato della historia, natura et virtu delle droghe e altri semplici rariss., che vengono portati delle Indie i in Europa. Nuov. recato dalla Spagnuola. Ven. 1585. r. s. bois. 4to. cart. f 10.—.

lzaam voorkomende Italiaansche vertaling.

ius, Th., De ludo scacchorum in legali methodo tractatus. n. et ind. Pisauri, Concordia. 1583. Av. portr. 4to. veau. f 7.50.

legging van rechtsgeleerde vraagstukken in den vorm van in het schaakspel. De laatste bladen een weinig met water.

vis fidelle aux véritables hollandois touchant ce qui ssé dans les villages de Bodegraven et Swammerdam etc. sphère). 1673. 4to. pl. vieux mar. vert., dor. s. tr. f 12.50.

aai exemplaar met breede randen. Ingevoegd zijn 8 platen Romein de Hooghe.

gincourt, Séroux, Histoire de l'art par les monuments, sa décadence au 4e siècle jusqu'à son renouvellement au 16e. 1823. 6 vol. Av. 325 planches grav. gr. in-fol. d. mar. rouge. f 125.—.

aai exemplaar van dit hoogstbelangrijke werk, een onuitlijken bron zoowel voor den kunstenaar als voor den gele, die zich een juist denkbeeld wil vormen van het leven e middeleeuwen.

1476. — 2 tom. 1 vol. fol. d. veau, doré s. tr.

Hain N°. 1562 en 13172. Fraai exemplaar met
randen dezer twee, in deze eerste uitgave, zeei
werken.

256. **l'Art de vérifier les dates** des faits historiques,
etc., depuis la naissance de J.-C. (commencé p.
Clémencet et Durand; continué et publié p. D. F. Clém
Jombert. 1783—87. 3 vol. fol. veau.

Beste en zeer gezochte uitgave van dit werk, onm
den geschied- en oudheidkundige. Fraai exemplaar.

257. **Avvertimento caritatevole,** che dà la Francia
popoli vicini de' Paesi Bassi. Trad. dal Francese. Col. 16

Heftig geschrift tegen Lodewijk XIV. Zeldzaam.

258. **Baini, G.,** Memorie storico-crit. della vita e del
G. P. da Palestrina. Roma, 1828. 2 vol. Av. portr. gr.

Hoogst belangrijke en uitgebreide bijdrage tot de mu
denis der 16de eeuw.

259. **Bartholomaeus de Chaimis.** — Incipit interoga
confessionale p. venerabilē fratrem Bartholomeū de Chai
diolano ordinis minorum etc. S. ind. de lieu, de nom d'i
date. (Argent., M. Flach. c. 1490). 215 pages. fol. cart

Hain 2476. Goed bewaard exemplaar van dit zeı
werk, met gekleurde beginletters in rood en blauw.

260. **Bartoli, D.,** Istoria della Compagnia di Gesù.

het deel Hieroglyphica, vooral die op de blz. 106 en 107, zijn voor haren tijd merkwaardig, daar zij naar de origineele monumenten zijn geteekend. — Goed bewaard ex., de band heeft echter geleden. Bibliotheekmerk op den titel.

Belgarum clarorum ad Ant. Magliabechium nonnullosque ies epistolae. Flor. 1745. 2 tom. 1 vol. 8vo. vél. f 4.—.

Bevat honderden brieven van Nederlandsche geleerden van het laatst der 17e en het begin der 18e eeuw.

Bentivoglio, Opere, cioè le Relationi di Fiandra, e di ancia, l'Historia della guerra di Fiandra, ecc. Par. 1645. 2 m. 1 vol. fol. vél. f 5.—.

Beughem, C. à, La France sçavante, s. manuductio scriprum operumque, quarum summaria in Ephemeridibus erudit., 65—87 recensentur. Amst., A. Wolfgang. 1683. 12mo. vél. f 3.—.

Fraai exemplaar van dit zeldzaamste bibliographische werkje van v. Beughem.

(Blomberg, de,) Description de la Livonie, avec une relation l'origine etc. de l'ordre Teutonique, etc. Enfin on y trouve le yage de Livonie en Hollande en 1698. Utr. 1705. Av. portr. pet. 8vo vél. f 3.25.

Boettiger, C. A., Sabine ou matinée d'une dame romaine a toilette à la fin du premier siècle de l'ère chrétienne, trad. l'Allemand p. Clapier. Paris, 1813. Av. pl. gr. in-8vo. br. a rogné. f 16.—.

Zeldzame fransche vertaling van het beroemde werkje van Boettiger, dat ook in het oorspronkelijk slechts schaarsch voorkomt.

Borrus, Chr., Relatione della nuova missione delli PP. della mpagnia di Giesù al regno della Cocincina. Roma, F. Catanio. 631. pet. in-8vo. vél. f 10.—.

Zeer zeldzame, oorspronkelijke uitgave van dit merkwaardige werkje, het eerste over Cochinchina.

Bredero, G. Az., Alle de wercken. Amst., v. d. Plasse. 1638. 4to. hrn. rug. f 10.—.

Zeer zeldzame, oorspronkelijke uitgave.

Canina, L., L'architettura Greca considerata nei monumenti. oma, 1826. 2 vol. Av. 80 pl. gravées. gr. in-fol. d. mar. f 30.—.

Carli, Dion., Der nach Venedig überbrachte Mohr, oder Behreibung seiner Mission in *allen Vier Welttheilen*, wobey der ethiop. Völcker barbar. Sitten u. s. w. Vom Autore in Welscher prach beschrieben, anjetzo übers. Augsp. 1693. 4to. vél. Av. moirs. f 4.50.

272. **Carnot. — Mémoires** sur Carnot, 1753—1823, par so
Paris, 1869. 2 tom. 4 vol. gr. in-8vo. br. Pr. f fl. 7.70. f

Carnot was generaal, lid der conventie, minister van
en van binnenlandsche zaken. Hij stierf als balling te Ma
burg in 1823.

273. **Casaregis, J. L. M. de,** Discursus legales de com
2a ed: c. additt. etc. etc. Ven. 1740. 3 vol. fol. vél. f

274. **Cepari, V.,** Vita di Giov. Berchmans, Fiammingo, R
della Comp. di Giesù. Roma, 1627. gr. in-8vo. vél. f

Jan Berchmans, te Diest in Vlaanderen geboren in 15
niets minder dan een moderne heilige. Zeer net exemplaar, b
eenige vlekken op den titel en de eerste bladen.

275. **Cieca de Leone, Pietro,** Cronica del gran regno del
con la descrittione di tutte le provincie, e costumi e riti, ec
prima, trad. p. Ag. di Cravaliz. Venetia, F. Lorenzini. 15
in-8vo. vél. f

Fraai exemplaar van dit vrij zeldzame werkje; een 2
gedeelte werd vervaardigd door Lopez de Gomara.

276. **Codice diplomatico** di Sicilia sotto il governo degli
pubbl. p. Alfonso Airoldi. Palermo, 1789—92. 3 tom. 6 v
vél. f

Fraai exemplaar van dit beruchte boek. De ontdekki
dit Arabische handschrift is een letterkundige bedrieg
Joseph Valla.

277. **Codice diplomatico Colombo-Americano,** ossia rac
documenti orig. e ined., spettanti a Cristoforo Colombo, alla
ed al Governo dell' America. Gen. 1823. Av. portr., pl.
4to. br.

Verzameling van 43 stukken betrekkelijk de ontdekki
en het bestuur van America onder Columbus, met Itali
vertaling en eene historische inleiding door G. B. Spoto

278. **Coleccion de documentos** inéditos relativos al descubri
conquista y colonizacion de las posesiones Españ. en Am
Oceania, sacados del Real Archivo de Indias, baja la dir.
F. Pacheco, D. F. de Cairdenas y D. L. F. de Mendoza.
1864—70. Tome I—XIII. gr. in-8vo. En livr. f

Hoogstbelangrijke, hier te lande weinig bekende, verza
waarin ook tal van stukken belangrijk voor de Nederl
koloniale geschiedenis.

279. **Coleccion de los viajes y descubrimientos,** que
por mar los Españoles desde fines del siglo XV. Con vario
ined. coordin. e illustr. p. M. F. de Navarrete. Madrid, 18
5 vol. in-4to. br.

Belangrijke verzameling, bevatt. Viajes de Colon; Docum

Colon; Viajes menores y los de Vespucio; **Expediciones** al Maluco; enz. enz.

0. **Coornhert, D. Vz.**, — **Pandulphus**, Vant loeye en leckere leven, rijmsgewijs nagheboots in Neerl. talen d D. Vz. Coornhert. Haerlem, A. Ketel. 1582. 12mo. cart. f 3.50.

Zeer goed bewaard exemplaar van dit hoogst zeldzaam geschriftje.

1. **Dardanelli, J.**, Historie der queesters, op de Noorder-eilanden van Holland gebruikelik. Queestendam, K. Melissen. 1683. M. pl. — De boosaardige en bedriegelijke huisvrou. Amst. 1682. 2 dln. M. pl. — Te zamen 3 dln. 1 hrn. bd. 12mo. f 5.—.

Goed bewaarde exx. van deze zeer zeldzame boekjes. In het eerste allerbelangrijkste bijzonderheden omtrent het vreemde gebruik.

2. **Description abregée** géograph. et histor. du Brabant hollandais et de la Flandre hollandaise. Paris, 1748. Av. pl. pet. in-8vo. veau. f 2.—.

3. **Didot, A. F.**, Essai typogr. et bibliogr. s. l'histoire de la gravure sur bois. Paris, 1863. 8vo. br. Pr. f fl. 2.75. f 1.75.

4. **Dinaux, A.**, Les sociétés badines, bachiques, chantantes et littéraires. Ouvrage revu et classé p. G. Brunet. Paris, 1867. 2 vol. Av. portr. 8vo. br. Pr. f fl. 7.70. f 5.—.

Belangrijk werk, waarin tal van curieuse bijzonderheden betreffende vereenigingen van allerlei aard van vroegeren zoowel als van den laatsten tijd.

5. **Dirck Gerritsz.**, Twee corte sermoenbrieven. Hoorn, 1629. — Vrou Gerrits, Nieu gheestelijck liedt-boecxken. Ald. 1621. — J(an) C(laess), Nieu schriftuerlijck liedt-boecxken. Ald. 1615. — 3 dln. 12mo. 1 ld. bd., met slot. f 10.—.

Zeer goed bewaarde exemplaren van deze vrij zeldzame doopsgezinde liedeboekjes.

6. **Donellus, H.**, Opera omnia. Cum notis O. Hilligeri. Cum Indice rerum et verborum locupl. Flor. 1840—47. 12 vol. 8vo. br. non rogné. f 35.—.

Beste uitgave, verdeeld: I—VI. De jure civili; VII—IX. In codicem Justiniani; X. XI. In selectos quosdam titulos Digestorum; XII. Index.

17. **Dufour, P. S.**, Traitez nouveaux et curieux du café, du thé et du chocolate. La Haye, 1685. Av. frontisp. et 3 pl. 12mo. vél. f 5.—.

Fraai exemplaar van dit zeer zeldzame werkje.

18. **Erasmus, D.**, Den kerstelicke Ridder, een seer profijtelijck boecxken. Uten Lat. Amst., Barent Adriaensz. 1589. kl. 8vo. cart. f 2.25.

289. **Erasmus, D.,** Modus orandi Deum. L. B. 1641. — Id Principis Christ. institutio. Ib. 1641. — Enchiridion militis Chri Ibid. 1641. — 3 tom. 1 vol. 12mo. vél. f 1.5

290. ——— Eloge de la folie, Trad. p. Barrett. Paris, 1789. Av frontisp. et 12 belles grav. en taille douce. 8vo. cart. f 3.—

Fraai onafgesneden exemplaar van deze vertaling, die zoow die van Gueudeville als van Lavaux in nauwkeurigheid overtr

291. **Euler, L.,** Introductio in analysin infinitorum. Lugd. 17 2 vol. Av. 16 pl. 4to. br. f 10.—

292. **Fabricius, J. A.,** Bibliotheca Latina mediae et infimae aeta Post edit. Patavinam An. 1754 nunc denuo emend. et aucta, ind locuplet. Flor. 1858. 3 vol. Av. portr. roy. in-8vo. br. f 12.

Laatste en beste uitgave.

293. **Fouque, V.,** Recherches histor. sur la révolution commun au moyen-âge, et sur le système électoral appliqué aux comm Châlon, 1848. 8vo. br. fl. 2.75. f 1.7

294. ——— Recherches histor. s. les corporations des archers, d arbalétriers et des arquebusiers. Paris, 1852, 8vo. br. f 1.7

295. (**Freschot, C.,**) Remarques histor. et crit. faites dans un voya d'Italie en Hollande en 1704. Avec une relation des différens q partagent aujourd'hui les Catholiques dans les Païs-Bas. Col. 170 2 tom. Av. carte. 1 vol. pet. in-8vo. vél. f 3.—

296. **Galleria Giustiniana** del Marchese Vincenzo Giustini (Roma, 1640.) 2 vol. Av. 322 pl. gr. in-fol. veau éc. dor. s. tr. f 150.—

De platen zijn afbeeldingen van de beeldhouwwerken vroeger door den Markies Vinc. Giustiniani in zijn nog bestaand paleis te Rome vereenigd, waar men nog eenige schaarsche overblijfselen van deze onschatbare verzameling kan bewonderen. De gravures zijn voor het grootste deel van C. Bloemaert. Aan het einde van het 2e deel 5 platen van marmerbeelden, in 1739—47 bij Rome opgegraven. — Fraai exemplaar.

297. **Gemma Frisius,** Arithmeticae pract. methodus, iam recens emend. et aucta. Par., H. de Marnef et G. Cavellat. 1572. — G. Blaeu, Institutio astronomica de usu globorum et sphaerarum coel. ac terrestrium. Amst. 1640. — 2 tom. 1 vol. 8vo. vél. f 3.50

298. **Gleichman, J. G.,** Het leven van Mr. A. Bogaers, 1795—1870. (Rott.) 1875. roy. 8vo. linn. f 5.—.

Niet alleen belangrijk voor het leven van den dichter, maar ook voor de letterkundige geschiedenis van zijn tijd.— Niet in den handel.

299. **Godoy Alcántara, J.,** Historia critica de los falsos cronicones. Madrid, 1868. gr. in-8vo. br. f 5.—.

Hoogstbelangrijke studie over de apokriefe Spaansche geschiedkundige werken.

Gualdo Priorato, G., Relatione delle Provincie Unite del aese Basso. Col., P. de la Place. 1668. 4to. br. f 4.50.

Bevat o. a. eene beschrijving v. Amsterdam op 40 blzz.; verder eene vrij uitvoerige geschiedenis van de O. I. Compagnie enz.

—— Même ouvrage. Col. 1672. 12mo. vél. f 2.50.

Blz. 1. 2. (Opdracht) is beschadigd.

Guicciardini, L., Descrittione di tutti i Paesi Bassi, altri- nti detti Germania inferiore. Rived. di nuovo et ampliata p. tutto ià che la metà. Anv., Plantin. 1581. Av. 55 ctes et pl. fol. vél. f 12.—.

Tweede italiaansche uitgave, met de eerste drukken der kopergravuren.

—— Commentarii delle cose piu memorabili seguite in Europa, ecialm. in questi Paesi Bassi, 1529—1560. Ven., N. Bevilacqua. 565. 4to. vél. f 5.—.

Net exemplaar van dit zeldzame boekske.

Haedus, P., De amoris generibus s. anteroticorum ll. III. rvisii, Gerardus de Flandria. 1492. 4to. veau. f 16.—.

Zeer zeldzaam en curieus werkje, geschreven door Pierre Capretto, met het doel om aan zijnen neef, die te Padua studeerde, de gevaren der liefde te doen kennen. Het is een der eerste werken, gedrukt door Gerard de Lisa (van der Leye) tijdens zijn tweede verblijf te Trévise. Vrij goed bewaard exemplaar.

(**Heinsius, N.**,) Laus asini; ad Senatum populumque eorum, ui, ignari omnium, scientias ac literas hoc tempore contemnunt. B., Elzevier. 1623. 4to. vél. f 12.—.

Fraai exemplaar met breede randen van dezen oorspronkelijken druk van de beroemde satyre.

Hoet, G., Catalogus van schilderijen met derzelver prijzen, edert eenen langen reeks van jaren, zoo in Holland, als op andere laatsen verkocht. 's Hage, 1752. 2 vol. — **P. Terwesten**, Vervolg, 752—68. 's Hage, 1770. — Te zamen 3 dln. h. ld. f 15.—.

Het vervolg door Terwesten is zeer zeldzaam.

(**Hooft, P. Cz.**,) Emblemata amatoria. Afbeeldinghen van minne. mst., W. Jansz. 1618. M. 30 fraaie emblemat. pl. langw. 4to. rt. f 12.—.

De Emblemata nemen slechts 72 blzz. in; van blz. 73—171: »Sommighe nieuwe ghesanghen, liedekens en sonnetten.« Met enkele watervlekjes.

Janssen, A., Christelijck vermaeck, bestaende in verscheyden ichtel. Rijmen en gesangen. Haerl. 1645. M. pl. en muziek. ngw. 12mo. hrn. bd. f 12.—.

Fraai exemplaar van dit zeldzame liedboekske van den vader van den bekenden Jan Antonides v. d. Goes.

309. **Joris, David,** Twonderboeck, waer in dat van der w versloten gheopenbaert is. Z. pl. 1551. 4 dln. M. plaat. f ldn. bd.

Zeer goed bewaard exemplaar.

310. (**Jurieu, P.,**) La politique du clergé de France, avec le efforts de l'innocence affligée ou entretiens sur les moy détruire la religion protestante. Amst. 1682. 2 tom. 1 v veau.

311. **Juweel, Constthoonende,** bij de loflijcke stadt Hae versoecke van *Trou moet blijcken* in 't licht gebracht. Zw M. fr. platen van intochten, blazoenen; verder liederen hrn. bd.

Zeer goed bewaard ex. van een der fraaiste werken de rederijkers uitgegeven.

312. **Kleinert, P.,** Augustin u. Goethe's Faust. Berl. 186

313. —— Schiller's religiöse Bedeutung. Berl. 1867. 8vo. b

314. **Lacroix, S. F.,** Traité du calcul différentiel et du tégral. 2e éd. Paris, 1810—19. 3 vol. gr. in-4to. d. veau.

315. **Lagrange, J. L.,** Traité de la résolution des équ mériques de tous les degrés, avec des notes sur plusieur la théorie des équations algébriques. 3e éd., préc. d'u de l'ouvrage par Poinsot. Paris, 1826. 4to. br.

316. **Lalaing, Ctesse de,** Maldeghem la Loyale. Mémo chives. Brux. 1849. 8vo. br.

Geschiedenis van de heeren van Maldeghem, met C maticus, 1122—1733. Met eigenhandig inschrift van de

317. **Lama, G. de,** Vita del Caval. Giambattista Bodoni, chronolog. delle sue edizioni. Parma, 1816. 2 vol. 8vo. cart.

Fraai onafgesneden ex. van het leven van den beroen drukker. Het 2e deel bevat een chronologischen catal van 1768—1816, door hem uitgevoerde werken, met aanteekeningen.

318. **Legendre, A. M.,** Théorie des nombres. Paris, 1 4to. br.

319. **Leva, G. de,** Storia documentata di Carlo V in c all' Italia, 1500—1544. Ven. 1863—67. 3 vol. 8vo. d

320. **Linschoten, J. H. van,** Navigatio ac itinerarium in Lusitanorum Indiam. Descript. eiusdem terrae etc. Nunc H. C., Albert Hendricx. 1599. — Descriptio totius Guine etc. Ibid. 1599. — 2 tom. Av. 12 cartes et 30 pl. 1 vol. p dos de vél.

Eerste en zeer gezochte uitgave der Latijnsche ver zeer goeden staat. De kaart der Straat Waaigat ontbre *tweede* gedeelte; daarentegen zijn er een drietal kaarten

321. **Mamachi, F. Th. M.**, Origines et antiquitates Christianae. Ed. altera, cur. P. Matranga. Roma, 1841—51. 6 vol. Av. 75 ctes et pl. 4to. br. (Pr. f. fl. 80.—.) f 55.—.

Fraai onafgesneden exemplaar; de platen van dl. III en V. zijn met water.

322. **Manuscrit pictographique Américain.** — **J. Petzholdt**, » Das Buch der Wilden « im Lichte französischer Civilisation. Dresden, 1861. — **Em. Domenech**, La vérité sur le Livre des sauvages. Paris, 1861. — 2 tomes. Av. pl. facs. 1 vol. 8vo. cart. f 2.—.

323. **Marcoonville, J. van**, Der vrouwen lof ende lasteringhe. Nu eerst overgeset in Duytsch deur J. L. M. van Hapart. Amst., C. Claeszn. 1596. kl. 8vo. cart. f 3.—.

Een weinig met water.

324. **Marquardus, J.**, Tractatus polit.-juridicus de jure mercatorum et commerciorum singulari. Fft. 1662. 2 vol. in-fol. dos de vél. *Le papier légèrement bruni.* f 20.—.

Hoogstmerkwaardig boek, vooral voor de geschiedenis v. den handel op Amerika. Het tweede deel bevat o. a. een woordelijke herdruk van Usselincx, *Argonautica Gustaviana*, in 1633 uitgegeven en hoogst zeldzaam; verschillende privilegiën aan handelslichamen verstrekt enz. enz.

325. **Marullus, M. Tarch**, Hymni et epigrammata. Impressum Florentiae, societas Colubris. VI kal. Dec. 1497. gr. in-8vo. vél. f 10.—.

Fraai exemplaar van dit zeldzame incunabel. Hain N°. 10880.

326. **Moncaut, C.**, Histoire du caractère et de l'esprit français, depuis les temps les plus reculés jusqu'à la renaissance. Paris, 1867. 3 vol. in-8vo. br. (Pr. f fl. 5.80) f 3.—.

327. —— Histoire des peuples et des états pyrénéens (France et Espagne), depuis l'époque celtibérienne. Paris, 1874. 4 vol. in-8vo. br. (Pr. f. fl. 8.80). f 5.—.

328. **Montucla**, Histoire des mathématiques. Paris, 1758. 2 vol. 4to. veau. f 12.50.

329. **Museo, Real**, di Napoli. (Pubbl. sulla direzione di Ant. Niccolini). Napoli, 1823—68. 16 vol. in-4to. Av. plus de 800 belles pl. grav. Bel ex. en d. basane. (Pr. f. fl. 400.—). f 160.—.

Een werk van onschatbare waarde voor de kennis der klassieke oudheid. Behalve omtrekteekeningen van schilder- en beeldhouwwerken, vindt men hier de getrouwe afbeeldingen van alles wat, afkomstig van Pompei en Herculaneum, zich te Napels bevindt.

330. **Narducci, H.**, Catalogus codicum mss. praeter orientales, qui in Bibliotheca Alexandrina Romae adservantur. Roma, 1877. 8vo. br. f 2.75.

331. **Ocampo, Fl. de**, Coronica general de España, que continuava Ambr. de Morales. Alcala y Cordova, de Lequerica y R. Bejarono.

1574—86. 4 vol. — Morales, Las antiguedades de las ciudades de España. Alc. 1575. — 5 vol. fol. dem. rel. peau de Russie. f 100.—.

Zeldzaam; de titels zijn wat sterk afgesneden, het laatste deel een weinig bevlekt; overigens goed bewaard en geheel kompleet exemplaar.

332. (**Pacificus Novariense,**) Sumcta aurea de pacifica conscientia; del modo de cōfessare. *A la fin:* Impressa ne la cita de Bressa per Baptista farfengo. 1499. pet. in-4to. vél. f 12.—.

Hoogstzeldzaam drukwerk; de titel met 5 regels schrift; de randen hier en daar een weinig bevlekt. Niet door Hain vermeld.

333. **P**(**eignot,**)**G.**, Essai chronologique sur les hivers les plus rigoureux; depuis 396 av. J. C. jusqu'en 1820; suivi de qq. recherches sur les effets de la foudre, 1676—1821. Paris, 1821. 8vo. br. non rogné. f 3.50.

334. **Perlingh, A.**, Exemplaarboek, inhoud. verscheyde nodige geschriften. Amst. (c. 1695). M. 50 fraaie calligraphiën. langw. fol. h. ld. f 6.—.

335. **Pfaff, C. H.**, Geschichte der strengen Winter. Kiel, 1809. 2 tom. 1 vol. 8vo. cart. f 1.50.

336. **Porcacchi da Castiglione, Th.**, L'isole più famose del mondo. Ven., S. Calignani e G. Porro. 1576. Av. 45 cartes grav. p. G. Porro. fol. vél. f 10.—.

De titel en een paar bladen met lichte watervlekken; overigens fraai exemplaar met breede randen. Onder de kaarten vindt men die van Nederland, van Zeeland, 6 kaarten van Amerika, een van Ceylon enz.

337. **Porreno, B.**, Dichos y hechos del Rey Philipe Segundo. Cuenca, Salv. de Viador. 1628. pet. in-8vo. vél. f 5.—.

Zeer zeldzaam. De eerste bladen een weinig bevlekt.

338. **Porson, R.**, Adversaria. Notae et emendationes in poetas Graecos. Edd. J. H. Monk et C. J. Blomfield. Cantabr. 1812. Av. portr. toile. f 1.50.

339. **Quandt, E.**, Anna Maria v. Schürmann, die Jungfrau von Utrecht. Berl. 1871. 8vo. br. f 0.70.

340. —— Maria Grotius, eine christliche Heldin. Berl. 1871. 8vo. br. f 0.70.

341. **Ramusio.** — Navigationi et viaggi, (raccolti da G. B. Ramusio). Venezia, Giunti. 1554—65. 3 vol. Av. ctes et grav. s. bois. fol. dos de vél. f 50.—.

De deelen zijn respectievelijk van de uitgaven, 1554, 1559 en 1565. De kaarten van het eerste deel, waarvan de titel eenig*zins is* beschadigd, zijn net gekleurd.

12. **Ramusio, G.**, Il viaggio di Giovan Leone e le navigazioni di Aloise da Mosto, di Pietro di Cintra, di Annone, di un piloto Portoghese e di Vasco di Gama. Nuova ediz. Ven. 1837. Av. portr. roy. in-8vo. br. f 4.50.

13. **Relatione** di alcune cose cavate dalle lettere scritte negli anni 1619 — 21 dal Giappone, al Generale della Compagnia di Giesù. Napoli, s. d. (c. 1630). pet. in-8vo. vél. f 5.—.

Herdruk van de uitgave te Rome v. 1624. De drie jaarverslagen zijn geschreven door G. Lodovico, G. B. Bonelli en G. Maiorica; aan het einde: Relazione del Regno di Jezo, di Matzumai ecc. door Gir. de Angelis.

14. **Relazioni** degli Ambasciatori Veneti al Senato, durante il sec. XVI°, racc. ed annot. da E. Albèri. Fir. 1839—63. 3 Séries et App. 15 vol. 8vo. br. f 60.—.

Belangrijke verzameling, verdeeld als volgt: 1e Rks. Europ. staten, buiten Italie. 6 dln.; 2e Rks. Italië. 5 dln., 3e Rks. Turksche staten. 3 dln. — De verslagen van de gezanten in Engeland, Spanje en Frankrijk bevatten belangrijke bijzonderheden voor de Nederlandsche geschiedenis.

15. **Ruinart, Th.**, Historia persecutionis Vandalicae. Acc Vita auctoris. Ven. 1732. 4to. vél. f 4.—.

Het eerste gedeelte bevat eene verzameling van oude geschriften betrekkelijk de Wandalen; het tweede des schrijvers eigen beschouwingen en verhaal.

46. **Rusconi, G. A.**, Dieci libri d'architettura. Ven., Nicolini. 1660 Av. grav. s. bois. fol. dos de vél. f 10.—.

47. **Sanderus, A.**, Chorographia sacra Brabantiae, s. aliq. in ea provincia abbatiorum, coenobiorum, monaster. etc. descriptio H. C. 1726. 3 vol. Av. pl. fol: veau. f 70.—.

Zeer fraai exemplaar.

48. **Schmitz, W.**, Schrifsteller und Buchhändler in Athen u. im übrigen Griechenland. Heid. 1876. 8vo. br. f 1.—.

49. **Sebastiani, F. A.**, Viaggio à Tivoli, antichissima città Latino-Sabina, fatto nel 1825. Fuligno, 1828. 2 tom. 1 vol. 8vo. d. veau. f 5.—.

Dit belangrijke werk bevat o. a. eene uitvoerige beschrijving in ruim 50 blzz. van de Villa Adriana.

50. **Speelwerck, Het nieuwe hoornse**, best. uyt versch. ernstige en vroolycke gezangen en gedichten van C. G(roenvelt), v. d. H(of) en C. G. K(leyn) enz. Verzam. d. C. C(los?) 2e verm. dr. Hoorn, 1782. kl. 8vo. hrn. f 5.—.

Hierin o. a. een scherpe satyre aan Koerbagh over zijn Bloemhof der lieflyckheydt.

351. **Spiegel** der alderschoonste cortisanen deses tijds. Z. pl. 1701. M. 28 fraai gegrav. portr. kl. 8vo. cart. f 6.—.

Fraai exemplaar van dit zeldzame boekje, met Holl., Franschen en Hoogduitschen tekst.

352. **Straeten, E. van der,** Les ménestrels aux Pays-Bas du 13e au 18e siècle, leurs gildes, leurs statuts etc. d'après des documents inédits. Brux. 1878. Av. pl., vign. et app. 8vo. br. f 4.25.

353. (**Stratius, J.**,) Histoire des troubles et guerre civile de Flandres; l'estat de la religion etc., 1599—82. Lyon, J. Stratius. 1584. 8vo. vél. f 7.50.

354. (**Swildens, J. H.**,) Vaderlandsch A-Bboek voor de Nederlandsche jeugd. Amst. 1781. M. 28 fraaie gravures. 8vo. cart. f 3.—.

Het bekende patriottisch a-b boekje.

355. —— Godsdienstig staatsboek. Amst. 1803. 2 dln. kl. 8vo. cart. f 2.—.

356. **Tartalea, N.**, Quesiti et inventioni diverse. Venetia, V. Ruffinelli. 1546. Av. figg. s. bois. 4to. vél. f 6.—.

Oorspronkelijke uitgave van dit, voor zijn tijd belangrijke, werk over artillerie, natuur- en werktuigkunde.

357. *Θεοκριτου, Μοσχου και Βιωνος Ειδυλλια παντα.* Parma, Bodoni. 1792. — Theocriti, Moschi, et Bionis Idyllia omnia, a B. Zamagna Latinis vers. expressa. Ibid. 1792. — 2 tom. 1 vol. pl. vieux mout. rouge, dor. s. tr. f 15.—.

Zeer fraai exemplaar met breede randen van dit meesterstuk van drukkunst.

358. **Tholuck, A.**, Das kirchliche Leben d. 17ten Jahrh. Berl. 1861, 62. 2 vol. 8vo. br. f 5.75.

359. —— Geschichte des Pietismus u. d. ersten Stadiums d. Aufklärung. Berl. 1865. 8vo. br. f 1.90.

360. **Thomas de Aquino.** — Quodlibeta duodecim beati Thome de Aquino ordinis predicatorum disputata circa annum domini 1272. S. ind. de lieu, de nom d'impr. ou de date. (Rome, G. Lauer c. 1470). fol. vél. f 15.—.

Hain n°. 1400. Zeer zeldzame eerste uitgave. Fraai exemplaar met breede randen en beginletters in goud en kleuren; een wormsteekje door de eerste 16 bladen.

361. **Vaenius, O.**, Batavorum cum Romanis bellum. Antv., apud auctorem 1612. Av. 36 pl. grav. à l'eau-forte. 4to obl. vél. f 15.—.

De titel onbeteekenend beschadigd.

362. **Valentinelli, G.**, Delle biblioteche e delle società scientifico-letterarie della Neerlandia. Wien, 1862. gr. in-8vo. br. f 2.50.

SHAKESPEARE,
DE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE EN OP HET NEDERLANDSCH TOONEEL.

BIBLIOGRAPHISCH OVERZICHT,

DOOR

TH. J. I. ARNOLD.

I. Bibliographie.

ULIN, J., Omtrekken eener algemeene litteratuur over Villiam Shakspeare en deszelfs werken. Kamp. 1845, e st. 8°.

Het 1e stuk, hetwelk zou bevatten: de voorrede, een verslag over de verschillende uitgaven van S's werken, eene opgave van de vertalingen, benevens eenige verbeteringen en toevoegsels, is niet verschenen.

TALOGUS van boeken, enz., nagelaten door J. Moulin, nz. Amst. 1862. 8°.

Deze boekerij bevatte, o. a., eene bijzonder rijke verzameling van werken van en over S.

ULIN, J., Catalogue of Shakespeare's works, translated into German. Kamp. M. P. Lughten, 1855. 8°.

IJZEN der vroegste uitgaven van de werken van S., in de verkooping van Halliwell.

In: *Konst- en Letterbode*, 1856, blz. 202.

RICHT van de verkoop van een exemplaar der fol.-uitgave van 1623.

In: *Konst- en Letterbode*, 1855, blz. 185.

HAKSPERE in 't Slavisch, d. J. M(OULIN).

In: *De Navorscher*, dl. II (1852), blz. 312, en in het *Bijblad*, 1855, blz. cxii.

NTDEKKING van een tweede exemplaar der eerste uitgaaf van den Hamlet, van 1603.

In: *Konst- en Letterbode*, 1856, blzz. 313, 314 en 329.

Facsimile. — Over het facsimile der laatste b van de eerste uitgave van Hamlet.

In· *Konst- en Letterbode*, 1858, blz. 290.

Bericht aangaande het voornemen van J. G. H om facsimile's van de eerste, in 4°.-formaat ver stukken, van S. te doen vervaardigen.

In: *Nederl. Spectator*, 1862, blz. 74.

Shakespeare-Bibliotheek.

In: *Nationaal-Museum*, enz., 1864, blz. 460. — H in: *Geïllustreerd Stuiversmagazijn*, dl. IV. blz. 15.

2. Biographieën en historische bericht

(Chronologisch).

Hemert, P. van, William Shakspere.

In: *Lektuur bij het ontbijt en de theetafel*, *uitgeg.* Hemert, dl. X (1808), blzz. 1—76.

Duval, A., Shakespeare minnaar. Blijsp. N. door C. van der Vijver. Amst. J. S. van Holtrop, 1810. 8°.

—— Hetzelfde werk. Amst. J. C. van Kesteren, 1

Beoordeeling van het voorgaande werk.

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1812, dl. I, blzz. 43

Shakespeare's nakomelingschap.

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1818, dl. II, blzz. 4

Levensberigt van S., en over het eigenaardige genie. (Uit het Fr. van J. B. Buchon). Zutph. 1

Shakespeare een poëtische slager.

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1825, dl. II, blz. 45

Shakespeare adjudant (van Wellington).

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1827, dl II, blz. 33

Schim. — De schim van S. Gedicht d. A. v(an H(oop) Jr.

In: *Nederl Mercurius. Tijdschr.* enz. Amst. 1829/30

William Shakspeare, of de roeping; historieel t spel, d. C. J. Roobol. Vrije navolging. Amst van Kesteren, 1840. 8°.

oordeeling van het voorgaande werk.

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1840, dl. I, blz. 316.

AM. — De naam van Shakespeare.

In: *Recensent*, enz., 1840, blz. 429.

BILÉ, 1769. — Iets over de hulde en vereering, S. na ijnen dood toegebragt.

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1842, dl. II, blzz. 88—93.

OND-UUR. — Een avond-uur met Shakespeare. Een eu d'esprit, (d. J. MARSHALL, vert. d. S. J. VAN DEN BERGH).

In: *Kunstkronijk*, 1850, blzz. 11—19.

ERFDAG van Shakspere, d. J. M(OULIN).

In: *De Navorscher*, dl. II (1852), blz. 313.

OMSCHGEZINDHEID. — Beweerde roomschgezindheid van S.

In: *De Navorscher*, dl. III (1853), blz. 222 en dl. IV (1854), blz. 180. — Over dit onderwerp wordt ook uitvoerig gesproken, in: *Het nieuwste op Shakespeare-gebied*, door A. C. LOFFELT, zie hierachter, blz. 108.

AN van een monument voor S.

In: *Konst- en Letterbode*, 1854, blz. 250.

NKONDIGING van: W. H. Smith, Was Lord Bacon the author of S's plays?

In: *Konst- en Letterbode*, 1856, blz. 305.

IJZONDERHEDEN uit het leven van S., getrokken uit: Calender of State Papers; domestic series, of the reign of James I, 1603—10. Ed. by M. A. E. GREEN.

In: *Konst- en Letterbode*, 1857, blz. 273.

HAKESPEARE terug in zijne geboorteplaats. Histor. drama. N. h. Hoogd. d. C. J. ROOBOL. Amst. L. J. F. Hassels, 1857. 8°.

UTOGRAAF. — Over een autograaf van S. door het British Museum gekocht.

In: *Konst- en Letterbode*, 1858, blz. 201.

ESTVIERING der Shakespearian Club, te Stratford.

In: *Konst- en Letterbode*, 1858, blz. 146.

TDEKKING van stukken, betreffende S.

In: *Konst- en Letterbode*, 1860, blz. 97.

SHAKESPEARE's tuin verkocht.
In: *Nederl. Spectator*, 1861, blz. 357.

MOULIN, J., Kleine aanteekeningen, betreffende S. uitgeg. Hs. van 266 blzz.
Dit Hs. kwam voor in den Catalogus der bibliotheek laten door J. Moulin, Amst. 1862, onder N°. 620.

VERKOOP van documenten betreffende S.
In: *Nederl. Spectator*, 1862, blz. 97.

SHAKESPEARE een christen?
In: *Nederl. Spectator*, 1862, blzz. 241, 242.

GEBOORTEPLAATS. — De geboorteplaats van een di
In: *Leeskabinet*, 1864, dl. I, blz. 89—96.

FEEST. — Het feest ter herinnering van Shakespeare.
In: *Geïllustreerd Stuiversmagazijn*, 1863.

SHAKESPEARE. Met portr. en vign.
In: *Leeskabinet*. 1864. dl. II. blz. 226 en 227.

ONZEKERHEDEN in Shakespeare's leven.
In: *Geïllustreerd Stuiversmagazijn*, 1864, dl. IV, blz.

SHAKESPEARE born April 23, 1564, died April 23,
In: *English and American Reviewer*, ed. by C. H. Amst. 1864, blz. 385 en 386.

VIERING van Shakspeare's geboortedag.
In: *Rederijkers Weekblad*, 1864, n°. 17.

JANIN, J., Le jubilé de Shakespeare. La dérou Comité français shakspearien.
In: *Causeries parisiennes*. Harl. 1864. p. 32.

WILLIAM SHAKSPERE. Het tooneel ten tijde van S pere, door M. DE G.
In: *Rederijkers Weekblad*, 1864, n°. 18 en 19.

STAND. — Over (Shakspeare's) stand en gebaren TACO (T. H. DE BEER).
In: *Rederijkers Weekblad*, 1864, n°. 34.

SHAKESPEARE als Hendrik VI.
In: *Nederl. Magazijn*. Amst. 1864, blz. 224.

SHAKESPEARE's borstbeeld d. W. Perry.
In: *Nederl. Spectator*, 1864, blz. 12 en 1873, blz. 361

BIJZONDERHEDEN betreffende de viering van het 3e ee feest van S's geboorte.
In: *Nederl. Spectator*, 1864, blzz. 58 en 188.

ENTEN betreffende S. gevonden.

ı: *Nederl. Spectator*, 1864, blzz. 178 en 417.

, J. H., William Shakespeare; eene kritische asschets, enz. Dev. 1864, 75. 2 stn. 4⁰.

n: *Berigt omtrent het stedelijk Gymnasium te Deventer*. Curs. 4/65 en 1875/76. — Het 2de gedeelte bevat: „Vrienden van dichter; zijne werken en de tekst daarvan."

SPEARE's geboortedag, 23 April, 1564. Gedicht.

ı: *De Gids*, 1864, dl. II, blzz. 185—192.

AM SHAKESPEARE.

ı: *Nationaal Museum*, enz, 's Hage, 1864, blz. 213—222.

CHRIFT van Shakespeare.

ı: *Nederl. Spectator*, 1865, blz. 51.

A. S., Nieuwe bijdragen tot de Shakespeare-atuur.

ver: WISEMAN, William Shakespeare; — WORDSWORTH, On espeare's knowledge and use of the Bible; — HERAUD, espeare, his inner life, etc. — In: *De Gids*, 1865, dl. IV, 201—226.

Jz., J. DE, Jubilee ter eere van S., in 1769.

ı: *De Navorscher*, dl. XV (1865), blz. 136, en XIX (1869) 173.

LT, A. C., Jubileum ter eere van S., in 1769.

ı: *De Navorscher*, dl. XV (1865), blz. 264.

ITING van een monument voor S.

ı: *Nederl. Spectator*, 1865, blz. 298.

BERG, L., Shakspeare. Naar authentieke bronnen gene navorschingen. Kampen, K. van Hulst, 1865. 8⁰.

H., William Shakspeare. Histor. roman. N. h. sch. Arnh. D. A. Thieme, 1866, 2 dln. 8⁰.

eeling van het voorgaande werk, d. CELESTINE F. VAN REES).

ı: *De Tijdspiegel*, 1867, dl. I, blzz. 582—584.

TVOGEL, A. E., Shakespeare aan het begin r loopbaan. Ontleend aan de eerste hoofdstukken Brachtvogel's roman, en medegedeeld door Mevr. WESTRHEENE.

ı: *Tijdspiegel, 1867,* blz. 690—706.

SHAKESPEARE als boekdrukker.

In: *Nederl. Spectator*, 1872, blz. 265.

BODENSTEDT, F., William Shakespeare. Een blik op zijn leven en werken. U. h. Hoogd. d. H. A. KROONEMAN. Nijm. Æ. Timmerman, 1873. 8°.

Beoordeeling van het voorgaande werk, d. J. WINKLER PRINS.

Zie: Shakespeare verdietscht, in de afdeel.: Invloed van S. op het Nederlandsch tooneel.

BERCKENHOFF, H. L., In het doolhof.

Beschouwing van den Shakespeare-Baconstrijd. — In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1876, dl. II, blzz. 838—865.

SHAKESPEARE's stoel verkocht, enz.

In: *Nederl. Spectator*, 1877, blz. 106.

SHAKESPEARE-FONDS te Stratford-on-Avon.

In: *Nederl. Spectator*, 1878, blz. 28.

PORTRETTEN van beoefenaars der Shakespeare-literatuur, in Duitschland.

In: *Nederl. Spectator*, 1878, blz. 137.

SHAKESPEARE en Francis Bacon.

In: *Nederl. Spectator*, 1878, blz. 322.

3. Shakespeare als dichter.

(Chronologisch).

SHAKESPEARE en zijne werken.

In: *Algemeene Oefenschool.* Amst. 1770 (dl. VIII, blzz. 510—518, 597—608 en dl. IX, blzz. 43—62).

FEITH, RH., Brieven over verscheiden onderwerpen. Amst. 1785, dl. II, blz. 42.

WENDEBORN, G. F. A., Staat van Groot-Brittannië, 1787, dl. IV, blzz. 381, 384—387.

SHAKESPEARE en zijne werken.

In: *Nieuw algemeen magazijn v. wetenschappen*, enz., 1790, dl. V, blz. 1.

FEITH en KANTELAAR, Bijdragen ter bevordering der schoone kunsten en wetenschappen. Rott. 1792, dl. I, blz. 163 en dl. III, blzz. 412—420 en 447.

[illegible]LDERDIJK, W., Treurspelen. 's Hage, 1808, dl. II, [illegible]z. 109, 121, 138, 205 en 206.

KESPEARE als dichter geschetst. (Uit het Engelsch).

Uittreksel uit DRYDEN, met aanmerkingen van den vertaler. — n: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1813, dl. II, blzz 773—776.

MPEN, N. G. VAN, Redevoering over S. als dichter.

In: *Mnemosyne*, 1e verzam. dl. I (1815), blzz. 59—119; ook in: N. G. VAN KAMPEN, Uitgelezene verhandelingen en redevoeringen Leyd 1841, blzz. 351—402.

DERDIJK, W., Taal- en dichtkundige verscheidenheden. Rott. 1820, dl. I, blz. 51.

OUWER, P. VAN LIMBURG, Verhandeling over het nationaal tooneel.

In: *Werken der Holl. Maatsch. v. kunst en wetensch.* dl VI (1823). blzz. 137—142, 147—150 en 174—75.

MPEN, N. G. VAN, Verhandeling over de klassieke en romantische poëzij.

In: *Werken d. Holl. Maatsch. v. kunst. en wetensch.* dl. VI (1823), blzz. 181—382.

RTOOG over Shakspeare (als dichter).

In: *Argus.* Bruss. 1826, (dl. II), blzz. 43—48.

GRAVENWEERT, J. VAN, Essai sur la littérature néerlandaise. Amst. 1830, blzz. 76 en 87.

OEVEN, A. DES AMORIE VAN DER, Over den zedelijken invloed van het schouwtooneel.

In: *De Fakkel*, 7e jaarg. (1831), blz. 205.

AKKER, J. A., Iets over het onderscheid tusschen de klassische en romantische poëzij.

In: *De Fakkel*, 8e jaarg. (1832), blzz. 326—328.

ISELIUS, R. IZN., Nieuwe dichtbundel. Amst. 1833. In de voorrede, blzz. 6, 7 en 16.

HAKESPEARE—VICTOR HUGO.

In: *De Muzen. Tijdschr*, enz., (uitgeg. d. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, POTGIETER, HEYE en DROST). Amst. 1834, dl. I, blz. 86.

AMPEN, N. G. VAN, Geschiedenis der letterkunde, enz., Haarl. 1834—36, dl. II, blz. 242—263.

EBRANDI, K., Vondel en Shakespeare als treurspeldichters.

In: *Verhandelingen van Teyler's Tweede Genootschap*, 23e st. *Haarl. 1841.*

Beoordeeling van het voorgaande werk.
In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1842, dl. I, blzz. 69–80.

Vloten, J. van, Spinoza en Shakspere.
In: *IJsselkout.* Dev. 1855, blzz. 217—221.

Citters, J. de Witte van, Beoordeeling van: Histoire de l'influence de S. sur le théâtre, etc. p. A. Lacroix.
In: *Konst- en Letterbode*, 1856, blz. 356.

Citters, J. de Witte van, Beoordeeling van: Seven lectures on Shakespeare and Milton, by S. T. Coleridge, etc.
In: *Konst- en Letterbode*, 1857, blz. 12.

Waardeering der tooneelspelen van S., te Londen.
In: *Konst- en Letterbode*, 1857, blz. 282.

Opzoomer, C. W., Shakespeare de dichter van het zedelijke leven.
Voor de 1e afl. (Othello), van Shakespeare's Plays, uitgeg. d. C. W. Opzoomer. Amst. 1860.

Moulin, J., Studien über Shakespeare. Auszüge aus Goethe, Flögel, Wieland, u. s. w. Onuitgeg. Hs. van 221 blzz.
Dit Hs. kwam voor in den catalogus der boeken nagelaten door J. Moulin, Amst. 1862, onder N°. 662.

Shakspearian studies.
In: *English and American Reviewer*, ed. by C. H. Gunn. Amst. 1864, blzz. 148--153.

Ingram, Shakespeare. A lecture delivered at the theatre of the Museum of Industry of Dublin.
In: *English and American Reviewer*, ed. by C. H. Gunn. Amst. 1864, blz 161—171 en 241--252.

Taine, H., Shakspeare. (Vertaald uit H. Taine's Hist. de la littérature anglaise).
In: *Wetenschappelijke bladen*, 1864. dl. II. blzz. 137--174 en 235—270.

Hugo, V., William Shakespeare. N. h. Fr. Utr. L. E. Bosch en Zn. 1864. 8°.

Victor Hugo over Shakespeare. (Vertaald uit de Edinburgh Review).
In: *Wetenschappelijke bladen*, 1864, dl. III, blzz. 243—274.

Vloten, J. van, Gezond verstand en onzin over Shakespeare. (Bespreking van Vict. Hugo's »William Shakespeare« en van Rumelis »Shakespeare-Studien«).
In: Levensbode, 1867, blzz. 481—557.

, A. S., Shakespeare. (I, Eene tooneelvoorstelling
Londen; II, 1564—1600; III, 1600—1616).

In: *Bato*, enz., 1867, dl. II, blzz. 241—255; 1868, dl. I,
blzz. 315—339; 1868, dl. II, blzz. 355—383.

ERS, J. DE WITTE VAN, Shakespeare en Otto Ludwig.

In: *Nederl. Spectator*, 1871, blzz. 358—360.

LIS, A. S. C., De twijfel in het drama.

In: *Nederland*, 1878, dl. III, blzz. 51—98.

schouwingen over S's werken en over verschillende uitgaven en opvoeringen daarvan.

ERS, J. DE WITTE VAN, Beoordeeling van: P. H.
ig, Die Shakespeare-Literatur, bis Mitte 1854.

In: *Konst- en Letterbode*, 1854, blz. 320.

EDIGING der kunstkritiek (betr. S.) van A. C. Loffelt,
FLANOR (C. VOSMAER).

In: *Nederl. Spectator*, 1877, blz. 415.

DERTZ Wz., P., Over de meerdere of mindere oor-
onkelijkheid der stukken van S. die in Italië spelen.

In: *De Navorscher*, dl. XII. (1862), blz. 238.

ERS, C. W., Over de beteekenis van Shakespeare's
matische cyclus Hendrik VI—Richard III, voor
t zedelijk leven in den staat.

In: ? (Tijdschrift mij onbekend), dl. III (1863), blzz. 166—192.

ELHARING, K. R., Shakspeare in zijne historiën.

In: *Nederland*, 1873, N°. 3, blzz. 287—312. Id., N°. 5,
zz. 39—68. Id, N°. 7, blzz. 288—320. — 1874, N°. 2,
zz. 185—221. Id., N°. 11, blzz. 271—310. — 1875, N°. 2,
z. 113—156.

, A. S., Iets over S's sonnetten.

In: *De Gids*, 1859, dl. I, blzz. 252—268.

OMER, C. W., Beoordeeling van: D. Bernstorff,
hlüssel zu Shakespeare's Sonnetten. Brem. 1860.

In: *De Gids*, 1862, dl. I, blzz. 454—461.

KESPEARE's sonnetten.

In: Nederl. Spectator, 1863, blz. 338 en 1873, blz. 353.

Lamb's Tales from Shakespeare. The corrections press by J. H. Slater. Rott. H. Altmann, 62, 3 stn. 8°.

Hierin: Merchant of Venice, Hamlet, Othello, Ron Juliet, King Lear, Macbeth, Cymbeline, Pericles, p Tyre en Timon of Athens.

Lamb, Ch., Vertellingen uit **Shakespeare. (U. h.** Dev. A. ter Gunne, 1866. 8.

(Potgieter, E. J.), **Lamb's tales from S. (Beoorde**

In: *De Gids*, 1863, dl. IV. blzz. 536—542.

Beer, T. H. de, **A short account of the plots or of Shakespeare's plays, edited with chronological and a list of characters. Arnh. D. A. Thieme, 18**

Citters, J. de Witte van, **Shakespeare ove** tegenwoordigen oorlog.

In: *Nederl. Spectator*, 1870. blzz. 395, 396.

Disselhoff, J., **Shakespeare's geschiedkundige d** een spiegel voor vorst en volk. **Vrij uit het H** (door G. le Poole).

In: *Stemmen voor waarheid en vrede*, 1875, blzz. 89

Furnivall, over S's. werken.

In: *Nederl. Spectator*, 1877, blz. 74.

(IJntema, J. W.), Vlugtige uitboezeming, ter herin aan Miss Smithson.

Miss Smithson speelde, in 1829, in stukken van S. sterdam. — In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1829, dl. I 326—328.

Edmund Kean en Mrs. Siddons.

Inzonderheid over de opvoering van S's drama's, do kunstenaars. — In *Vaderl. Letteroefeningen*, 1833. dL I. 746—750.

Tooneelstukken. — Zeven tooneelstukken van Weenen opgevoerd.

In: *Nederl Spectator*, 1878, blz. 49.

Maurice Neville (als uitvoerder der **stukken va** te Londen, d. L. (A. C. Loffelt).

In: *Nederl. Spectator*, 187[illegible], blz. 92.

DAVID'S OPERA: „Tout est bien qui finit bien" *All's well that ends well*).

In: *Nederl. Spectator*, 1864, blz. 178.

VOERING van Antonius en Cleopatra te Weenen.

In: *Konst- en Letterbode*, 1854, blz. 187.

K, A. S., Tasso's landspel „Aminta" (en Shakespeare's andspel „As you like it".

In: *Nederl. Spectator*, 1861, blzz. 49—54.

ASTELEYN, P. J.), So fühlte ich da der Herr Loehrs die Rolle des Hamlet's spielte. Amst. 1786. 8°.

VENSSCHETS van Hamlet, prins van Denemarken.

Hoewel de schrijver Saxo Grammaticus niet noemt, schijnt dit stuk toch een uittreksel uit diens werken te zijn. — In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1817, dl. II, blzz. 158—162.

MAKER, H. A., (Vergelijking van de Hamlet van S. met de Sakontala van Kalidas).

In: *Mnemosyne*, 2e verzam., dl. II, (1820), blzz. 221—223.

ONDSLAG.— Geschiedkundige grondslag van S's Hamlet, (volgens Saxo Grammaticus).

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1822, dl. II, blzz. 723—729.

ITTERS), J. D(E) W(ITTE) V(AN), Het wedergevonden slot van de eerste uitgaaf van S's Hamlet.

In: *Konst- en Letterbode*, 1856, blzz. 354—355.

TTERS, J. DE WITTE VAN, Het nieuwste over den Hamlet.

In: *Nederl. Spectator*, 1860, blzz. 116—117 en 146—148.

AMLET. — Over den persoon van Hamlet.

In: *Nederl. Spectator*, 1864, blzz. 106 en 107.

AMLET. — Over S's Hamlet, door E. Devrient vertolkt.

In: *Nederl. Spectator*, 1864. blzz. 129 en 130.

ORDEEL van Em. Devrient, over de rol van Hamlet.

In: *Nederl. Spectator*, 1864, blzz. 324, 325. Ook in: *Rederijkers Weekblad*, 1864, n°. 17 en 33.

AVIS, J. B., Philosophical explanation of S's Hamlet, with some observations of F. V. Hugo's french translation; first delivered at the University of Kiew, in 1864. Translat. bij JOHN MILLARD Amst. Jan D. *Brouwer, 1867. 8°.*

(Kok, A. S.), Hamlet verklaard d. A. C. Loffelt.
Zie voor dit en het volgende stuk de afdeel. Tekstuit
Hamlet, uitgeg. en verklaard d. A. C. Loffelt.

(Vloten, J. van), Hamlet-bespiegelingen.

Meijboom, L. S. P., Hamlet.
In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1869, dl. I, blzz. 101–

Moltzer, H. E., Het drupje boosheid.
Over S's Hamlet. — In: *Volksalmanak*, 1871, blzz. 137

(Aa, P. J. B. C. Robidé van der), Eene vernie
opvoering van den Hamlet, (te Londen).
In: *Nederl. Spectator*, 1873, blzz. 187, 188.

Pierson, A., Hamlet.
In: *Onze Tolk*, 1874/75, blzz. 25—26, 41—42, 8
113—114 en 217—218.

Hamlet.
In: *Onze Tolk*, 1875/76.

Kolff, G. J., Shakespeare's Hamlet en Carl We
In: *De Banier*, 1876, blzz. 105—147, 198—241.

Loffelt, A. C., Rossi als Hamlet.
In: *Nederl. Spectator*, 1876, blzz. 117—119.

Loffelt, A. C., Het nieuwste op Shakespeare-ge
inzonderheid op dat van den Hamlet.
In: *Nederl. Spectator*, 1877, blzz. 227—230, 347—
373—375.

Goltstein, J. K. van, Koning Johan. Een gesc
kundig tooneelspel.
In: *De Gids*, 1870, dl. II, blzz. 46—65.

Brill, W. G., Shakespeare's „King Lear".
In: *De Gids*, (Mengelw.), 1840, blzz. 37—48, 77-
125—134, 169 180 en 217—227.

Ghert, P. G. van, Over „koning Lear."
In: *De Recensent*, enz., 1840, blzz. 385—405 en 433-

Heijkoop, H. L., Koning Lear en zijne docht
Naar Shakespeare.
In: *Bato*, enz. 1865, dl. I, blzz. 58—63.

Opvoering van S's „Love's labour's lost" te Berlijn, n
de vertaling van Tieck.
[illegible]: *Konst- en Letterbode*, 1854, blz. 82.

IEHL ?) Over Macbeth.

In: *Athenaeum. Tijdschr. voor wetensch. en kunst.* 's Hage, 1836, (dl. I), blzz. 16—44.

OBETH. — Over Macbeth.

In: *Mengelingen in proza en poëzij.* Dordr. 1839.

ZOOMER, C. W., Aanteekeningen op Shakespeare's reursp. Macbeth. Amst. J. H. Gebhard, 1854. 8°.

ordeeling van hetz., d. J. DE WITTE VAN CITTERS.

In: *Konst- en Letterbode*, 1854, blz. 320.

VOERING, DE, van Otello te Amsterdam, d. W.

In: *De Rederijker*, 1855, dl. I, blz. 172—177.

HELLO geen Moor.

In: *Nationaal Museum*, enz 1864, blz. 232.

EDEMAN, H., Shakespeare en de draagbare kanonnen.

In: *De Navorscher*, dl. XVII (1867), blzz. 194 en 297.

FFELT, A. C., Shakespeare en de draagbare kanonnen.

In: *De Navorscher*, dl. XVII (1867), blz. 236.

FFELT, A. C., Rossi als Othello.

In: *Nederl. Spectator*, 1876, blzz. 106 en 107.

OFFELT, A. C., Maurice Neville, als Othello.

In: *Nederl. Spectator*, 1877, blz. 406.

VOERING te Londen van: „Pericles, prince of Tyre”.

In: *Konst- en Letterbode*, 1854, blz. 349.

ANKONDIGING van: Pericles, prince of Tyre. A novel, by G. Wilkins, printed in 1608, and founded upon S's play, etc., by J. Payne Collier.

In: *Konst- en Letterbode*, 1857, blz. 306.

ANTEEKENINGEN. — Verklarende aanteekeningen ten gebruike bij de lezing van S's Richard II. — Explanatory notes illustrative of S's King Richard II.

In: *Bibliotheek voor Hoogere Burgerscholen.* Amst. L. J. F. Hassels, 1871/72. 2e st.

UIMBIJTEN. — Over het duimbijten. Naar aanleiding van S's Romeo en Julia, d. J. M(OULIN), J. H. VAN DALE, e. a.

In: *De Navorscher*, 1851, (dl. I), blzz. 97, 172, 205, 263 en 327.

GIGH, J. VAN, Verhandeling over de „Romeo and Juliet.

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1853, dl. I, blzz. 93—110.

EILAND. — Het eiland van Prospero (in „the Tempest") d. J. M(OULIN).

In: *De Navorscher*, 1853, (dl. III), blzz. 97 en 98.

SHAKESPEARE's „Aan koningin Elisabeth."

In: *Nederl. Spectator*, 1867, blz. 23.

NEELE, H., als uitgever van S., d. J. M(OULIN).

In: *De Navorscher*, dl. III (1853), blz. 322.

OVER Romeo en Julia, treursp. d. W. S.

In: *De Tijd. Merkwaardigheden der letterkunde*, enz. 1 blzz. 56—59.

CITTERS, J. DE WITTE VAN, Beoordeeling van Shak speare's Werke, herausgeg. von Delius.

In: *Konst- en Letterbode*, 1854, blz. 320.

SHAKESPEARE's werken, geïllustreerd door Kaulbach.

In: *Konst- en Letterbode*, 1854, blz 355.

UITGAVE. — Zonderlinge uitgave van S's Macbeth. — Shakespeare restored. Norwich.

In: *Konst- en Letterbode*, 1854, blz. 43.

SHAKESPEARE en Kaulbach.

In: *De Gids*, 1855, dl. II, blzz 767—772.

BERICHTEN aangaande de Shakespeare-galerij van W. von Kaulbach.

In: *Konst- en Letterbode*, 1855, blz. 126; 1857, blzz. 47 en 7

OPZOOMER, C. W., Beoordeeling der uitgave van S's Werke, van N. Delius. Elberf. 1855. 7 dln.

In: *De Gids*, 1857, dl. I, blzz. 300—302.

BEOORDEELING van Der Perkins Shakespeare, dargestellt von Mommsen, d. J. DE W(ITTE) (V)AN (C)ITTERS).

In: *Konst- en Letterbode*, 1855, blzz. 37—38.

AANKONDIGING der eerste amerikaansche uitgave van S. met inleiding, noten en aanwijzing der verschillende lezingen; bewerkt door Hudson. Bost., Monroe a. Cie.

In: *Konst- en Letterbode*, 1856, blz. 10.

n COLLIER's uitgave der werken van S.
in: *Nederl. Spectator*, 1862, blz. 57.

N, R.,) Eene nieuwe uitgave van S's werken,
ed by Clerk a. Glover. Cambr. 1863.
n: *Nederl. Spectator*, 1863, blzz. 274, 275.

ONDIGING eener engelsche uitgave, van de tooneel-
kken van S., voor meisjes.
n: *Nederl. Spectator*, 1863, blz. 199.

ESPEARE-ALBUM. — Photographisch Shakespeare-
um, uitgeg d. G. en A. Overbeck, te Dusseldorf.
n: *Nederl. Spectator*, 1865, blz. 146.

ESPEARE's Sonnetten, door G. Massey.
In: *Nederl. Spectator*, 1866, blz. 154.

ONDIGING eener shillingsuitgave van S's werken,
J. Dicks te Londen.
In: *Nederl. Spectator*, 1867, blz. 41.

vloed van S's werken op het Nederlandsch tooneel.

(Zie ook de afdeeling: *Shakespeare als dichter*).

RDIJK, W., Over den Aran en Titus, van J. Vos.
In: *Bijdragen tot de tooneelpoëzij*. Leyd. 1823, blzz. 13—90.
erin wordt voor de eerste maal gesproken, over het verband
schen Aran en Titus, van J. Vos, en Titus Andronicus, van
akespeare.

RDIJK, W., Over het treurspel in Nederland,
op Jan de Marre, (uitgeg. d. H. W. Tydeman)
rin over: J. Vos, Aran en Titus en over Brandt's
nzende Torquatus, in betrekking tot Shakespeare).
pl. en j. (c. 1851). 8°.

CQ, W. DE, Over den invloed der vreemde letter-
nde op de Nederlandsche. Amst. 1824. 4°.

ER, Review of the English performances in Amster-
n. 1826. 8°.

s, G. U., Vergelijking van Shakespeare, Holberg
Langendijk.
Als brouillon in Hs. kwam dit stuk voor, in den Catalogus
boekverkooping gehouden door J. L. Beijers te Utrecht,
Dec. 1878. De schrijver bewijst daarin, dat het onderwerp
n Shakespeare's voorspel van The taming of a shrew, van
lberg's Jaap van den Berg en van Langendijk's Krelis
uwen, enz., *hetzelfde is*.

SHAKESPEARE door Nederlanders bewerkt, door P. HOFF) e. a.

In: *De Navorscher*, 1853 (dl. III), blzz. 90 en 91. *blad*, blzz. lxxxii en cxxxvii.

NAVOLGINGEN. — De eerste navolgingen van S. i derland, en de letterkundige strijd in Engeland de nieuwe lezingen in het exemplaar van J. Collier.

In: *Konst- en Letterbode*, 1854, blzz. 12—13, 43—44 en 83—84.

SCHIMMEL, H. J., Eene bladzijde uit de gesch van ons drama.

In: *De Gids*, 1855, dl. II, blzz. 1—54, 355—401 en 6

(VLOTEN, J. VAN), Een nederlandsche „Romeo en (J. Struys, Romeo en Juliette, enz.).

In: *Konst- en Letterbode*, 1855, blz. 90, en in: *I* 1855, blzz. 123—128.

CITTERS, J. DE WITTE VAN, Navolging v. S. in land.

In: *Konst- en Letterbode*, 1855, blzz. 42—44; 1856, b

SHAKESPEARE in Holland, d. F. M(ULLER), J W(ITTE) V(AN) C(ITTERS), J. L. A. I(MMER G. T. N. S(URINGAR), e. a.

In: *De Navorscher*, 1856 (dl. VI), blz. 305 en 1857 blzz. 60, 118, 265 en 336.

HALLIWELL, over de Shakespeare-litteratuur in I en Zeeland.

In: *Konst- en Letterbode*, 1860, blz. 138.

(LINDO, M. P.), Shakespeare's vertalers.

In: *Nederl. Spectator*, 1861, blz. 7.

PANNEVIS, A., Shakespeare en de hedendaagsche landsche uitgaven en vertalingen zijner tooneelst Kritische bijdrage tot de kennis van dichter en kunst. Utr. Andriessen en Smit Kruisinga, 18

LOEFF, G. M. C., Over G. Brandt's Veinzende Tor (in betrekking tot den Hamlet).

In: G. M. C. LOEFF, *De Nederlandsche kerkgeschied Geeraardt Brandt*. Utr. Kemink en Zn. 1864, blzz. 120

s, J. de Witte van, Shakespeare en van Effen.
: *Nederl. Spectator*, 1866, blz. 220—222.

lt, A. C., Shakespeare in Holland.
: *De Navorscher*, 1866 (dl. XVI), blz. 340.

lt, A. C., Nederlandsche navolgingen van S. en de oude engelsche dramatici, in de 17e eeuw.
: *Nederl. Spectator*, 1868, blzz. 30—31, 138—141, 148—162—164 en 1870, blzz. 290—293.

lt, A. C., Shakespeare's Hamlet en Bara's Here vorst.
: *De Tijdspiegel*, 1869, blzz. 474—503.

g, J. H., Shakespeare en het Nederl. tooneel.
: *Nederl. Spectator*, 1873, blz. 247.

rs, J. de Witte van, De invloed van Shakespeare ns tooneel in de 17e eeuw.
: *Nederl. Spectator*, 1874, blzz. 220—222.

er, H. E., Shakespeare's invloed op het Nedersch tooneel der 17e eeuw. Gron. J. B. Wolters, l. 8⁰.

ler Prins, J., Shakespeare verdietscht.
eoordeelingen van: Hendrik VI en Hendrik VIII, d. A. S. , en van: Bodenstedt, William Shakespeare, enz. — In: *Gids*, 1877, dl. IV, blzz. 165—182 en 336—355.

speare's werk mishandeld. (Critiek van het hiergenoemde stuk).
n: *Nederl Spectator*, 1877, blz. 319.

lt, A. C., Nieuwe Nederlandsche Shakespearealingen.
n: *Nederl. Spectator*, 1878, blzz. 172—174 en 178—179.

ederlandsche uitgaven en vertalingen der werken van Shakespeare.

a. TEKSTUITGAVEN.

ys.

geven en verklaard d. C. W. Opzoomer. Amst. 0—72. 8°.

Hiervan zijn tot heden, einde 1878, verschenen de navolgende ukken, die ook afzonderlijk in den handel zijn:
1. Othello. Amst. Gebr. Binger, 1860.
   » Amst. J. H. Gebhard en Cie. 1862. (Nieuwe titeluitgave).
2. Macbeth. Amst. J. H. Gebhard en Cie. 1862.
3. *Julius Caesar, ib. 1872.*

Hamlet.

Ten gebruike der Gymnasia. Met ophelderingen d. S
Susan. Dev. J. de Lange, 1849. 8⁰.

Uitgegeven en verklaard d. A. C. Loffelt. Ut
Beijers en van Boekhoven, 1867. 8⁰.

(Vloten; J. van), Hamlet-bespiegelingen (naar
leiding der hiervoorgenoemde uitgave).
In: *De Levensbode*, dl. III, (1868), blzz. 51—66.

(Kok, A. S.), Hamlet verklaard, d. A. C. Loffelt.
In: *De Gids*, 1867, dl. IV, blzz. 568—582.

Julius Caesar.

Met verklarende aanteekk. en eene beschouwing van
treurspel, d. A. S. Kok. Haarl. Erv. Bohn, 1872.

Beoordeeling van hetz., in: *Onze Tolk*, 1872/73, bl

Uitgeg. en verklaard d. C. W. Opzoomer. — Zie: *Pl*

King Richard III.

Met verklarende aanteekeningen en eene beschouw
van het treurspel, d. A. S. Kok. Haarl. Erv. Bo
1871. 8°.

Beoordeeling van hetz., d. A. C. Loffelt, in: *De Gi*
1872. dl. I. blz. 377—387.

Beoordeeling van hetz., d. C. Stoffel, in: *Onze To*
1871/72, blz. 11.

Macbeth.

Ten gebruike van Gymnasia. Met ophelderingen d.
Susan. Dev. J. de Lange, 1843. 8°.

Beoordeeling van hetz., d. P. J. Veth, in: *De Gids*, 184
(Boekbeoord.) blzz. 336—341.

With an introduction, critical and historical notes
etc. by M. P. Lindo. Arnh. D. A. Thieme, 1853. 8
Ook uitgegeven onder den titel:

Specimen e litteris Anglicis exhib. Shakesp. tragoed. qu
dicitur Macbeth, etc. Arnh. D. A. Thieme, 1853.

With an introduction etc., by M. P. Lindo. 2e d
Arnh. D. A. Thieme, 1867. 8°.

Beoordeeling van hetz., d. J. de Witte van Citters
in: *Konst- en Letterbode*, 1854, blz. 320.

☛ Uitgeg. en verkl. d. C. W. Opzoomer. — Zie: *Plaat*

Othello.

itgeg. en verkl. d. C. W. Opzoomer. — Zie: *Plays.*

eoordeeling van hetz., d. M. P. Lindo, in: *Nederl. Spectator*, 1861, blzz. 328—330.

Romeo and Juliet.

Vith explanatory notes and an introduction, by C. Stoffel. Dev. A. J. van den Sigtenhorst, 1869. 8°.

eoordeeling van hetz., d. L. (A. C. Loffelt), in *Wetenschappelijke bladen*, 1869, blzz. 464—468.

The Tempest.

aar de folio-tekst van 1623. Ten gebruike der Gymnasia, met ophelderingen d. S. Susan. Kamp. K. van Hulst, 1854. 8.

oordeeling van hetz., d. J. de Witte van Citters, in *Konst- en Letterbode*, 1854, blz. 374.

oordeeling van hetz., d. M. P. Lindo, in: *De Gids*, 1855, dl. II. blzz. 241—245.

b. VERTALINGEN.

1. *Compleete werken en verzamelingen.*

DRAMATISCHE WERKEN. Vertaald (in proza) en toegelicht d. A. S. Kok. Amst. G. L. Funke, 1872 en verv. 8°.

Van deze vertaling, waarvan de afleveringen geregeld verschijnen, zien tot heden (einde 1878) 48 afleveringen het licht, bevattende, naar volgorde der uitgave:

Hamlet; — Macbeth; — Othello; — Koning Lear, (*King Lear*); — Romeo en Julia, (*Romeo and Juliet*); — Julius Caesar; — Timon van Athene (*Timon of Athens*); — Titus Adronicus; — Coriolanus; — Antonius en Cleopatra; — Koning Richard III, (*King Richard III*); — Koning Jan, (*King John*); — Koning Richard II, (*King Richard II*); — Koning Hendrik VIII, (*King Henry VIII*); — Koning Hendrik IV, (*King Henry IV*); — Koning Hendrik V, (*King Henry V*); — Koning Hendrik VI, (*King Henry VI*); — De Storm, (*The Tempest*); — Een Zomernachtsdroom, (*Midsummernight's dream*); — Driekoningen-avond, (*Twelfth night*); — Een winteravond-vertelling, (*A winter's tale*); — Zooals gij wilt, (*As You like it*); — De vroolijke vrouwen van Windsor, (*The merry wives of Windsor*); — De spijtige schoone getemd, (*The taming of a shrew*); — Cymbeline; — De twee vrienden van Verona, (*The two gentlemen of Verona*); — De koopman van Venetië, (*The merchant of Venice*); — Troïlus en Cressida, (*Troilus and Cressida*). Deze stukken zijn ook afzonderlijk verkrijgbaar.

AANKONDIGING der 1e aflevering van de hiervoo verzameling.

In: *Onze Tolk*, 1872/73, blz. 36.

BEOORDEELING van de hiervoorgenoemde ve d. C. STOFFEL.

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1873, (Bibliog 383—395.

BEOORDEELING van aflev. 1—11 van hetz. v

In: *Onze Tolk*, 1873/74, blzz. 67 en 68.

TOONEELSPELEN. Met de bronwellen en aan van verscheide beroemde schrijveren, (Ro Theobald, Hammer, Warburton, Johnson Naar het Eng. en Hoogd. (in proza) verta nieuw geïnventeerde kunstplaten. — (Dl. I getiteld:) Tooneelspelen. Verrijkt met voor teekeningen enz. . . . Uit het Eng. verta aanteekeningen van Esschenburg en van de (B. BRUNIUS) verrijkt. Met nieuwe geïnvente platen. Amst. A. Borchers, 1778—82. 5 d

Deze verzameling bevat:

Dl. I. Hamlet; — De Storm, (*The Tempest* vrouwen te Windsor, (*The merry wives o*

" II. Macbeth; — Koning Johannes, (*King* konst om een tegenspreekster te temmen *of a shrew*).

" III. Othello; — Koning Hendrik IV, 1e dl., (*I part* 1); — De dwaaling, (*Comedie of*

" IV. Antonius en Cleopatra (*Antonius and* Koning Richard II, (*King Richard II*). edellieden van Verona, (*The two gentlem*

" V. Coriolanus; — Koning Hendrik IV, *Henry IV, part* 2); — Veel leven om *ado about nothing*).

Deze stukken komen ook afzonderlijk voor, voo titelplaat, doch zonder afzonderlijke titels.

OTHELLO; — MACBETH; — DE STORM (The T ROMEO EN JULIA. (Metrisch) vertaald door Nieuwe uitg. Onder toezigt van J. VA Haarl. A. C. Kruseman, 1858. 8°. Met Shakespeare.

De vier stukken, waaruit deze verzameling b vroeger afzonderlijk uitgegeven. Zie de afdeeling: stukken.

ET; — ORLANDO EN ROSALINDE, (*As You like it*). ir het Eng. (Metrisch) — vertaald d. A. S. KOK. irl. A. C. Kruseman, 1860. 8⁰.

)ok deze beide stukken verschenen vroeger afzonderlijk.

ESPEARE's meesterstukken. Nieuwe uitg. Amst. H. Schadd en G. L. Funke, 1867. 8°.

)eze verzameling bestaat uit dezelfde uitgaven der stukken, oemd in de twee voorgaande Nos., waaraan nog zijn toegegd: Koning Lear, (*King Lear*) en Antonius en Cleopatra, proza), vert. d. W. VAN LOON. Ook deze beide laatste stukken den vroeger afzonderlijk uitgegeven.

ESPELEN en historische tooneelstukken, (in proza) aald en toegelicht d. A. S. KOK. Amst. G. L. mke, 1875 en volgg. 4 dln. 8⁰. Met platen.

)eze verzameling bestaat uit een gelijktijdig verschenen uittreksel de, op blz. 115 genoemde, compleete uitgave van S's Dramatische ken, van denzelfden vertaler.

2. *Afzonderlijke stukken.*

Antonius en Cleopatra.

(1781). Afzonderlijk, uit de verzameling uitgeg. 1778—82. 8°. (In proza).

Uit het Eng. (in proza) vert. d. W. VAN LOON. echt, Nolet en Zn. 1861. 8⁰.

Vertaald (in proza) en toegelicht d. A. S. KOK. st. G. L. Funke. Z. j. 8°.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

As You like it.

do en Rosalinde. Landspel. U. h. Eng. (metrisch), A. S. KOK. Haarl. A. C. Kruseman, 1860. 8°.

ils gij wilt, (in proza), vert. en toegelicht d. A. S. K. Amst. G. L. Funke. Z. j. 8⁰.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

Comedie of errors.

waaling, (1781). Afzonderlijk, uit de verzameling geg. in 1778—82. 8⁰. (In proza).

Coriolanus.

(1782). Afzonderlijk, uit de verzameling uitgeg. 1778—82. 8⁰. (In proza).

Metrische vertal. U. h. Eng., d. G. TIMME. Dev. . F. P. *Enklaar, 1867.* 8°.

Coriolanus. (*Vervolg*).

—— Vertaald (in proza) en toegelicht d. A. S. Ko
Amst. G. L. Funke. Z. j. 8⁰.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken*.

Cymbeline.

—— Vert. (in dicht) d. L. A. J. BURGERSDIJK. I
J. L. Beijers, 1878. 8⁰.

Beoordeeling van hetz.

In: *Het Nederlandsch tooneel*, 8ᵉ jaarg. (1878), blzz. 61

—— Vert. (in proza) en toegelicht d. A. S. KOK. A
G. L. Funke. Z. j. 8⁰.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken*.

Hamlet.

—— (1778). Afzonderlijk, uit de verzameling ui
in 1778—82. 8⁰. (In proza).

—— Naar het Fr. (van Ducis) en naar het Eng.,
dicht), door M. G. DE CAMBON, geb. VAN DER V
KEN). 's Hage, J. H. Munnikhuizen. Z. j. (c. 1777

—— Dezelfde vertaling. 2e dr. 's Hage, J. du
1779. 8°.

—— Hamlet, d. M. G. de Cambon. — Beoordeeli

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1778, dl. I, blz. 96.

Nareden (op Hamlet), d. M. G. DE CAMBON, geb.
DER WERKEN. Z. pl. en j. (1778). 8⁰.

Verdediging, tegen de hiervoorgenoemde beoordeeling.

Beschouwing ov. de Nareden (d. M. G. de Cambon), t
de beoordeeling in de Vaderl. Letteroefeningen.

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1778, dl. I, blzz. 319,

Toejuiching aan de tooneelspeeleren van Hamlet, op
Haagschen Schouwburg. Z. pl. 1778. 8°.

—— Gevolgd naar h. Fr. van Ducis, (in dicht
A. J. ZUBLI. Amst. J. Helders en A. Mars, 178

In deze bewerking komt de Alleenspraak van Hamlet nie

—— Dezelfde vertaling, 2e dr. ib. 1790. 8⁰.

—— Dezelfde vertaling, 3e dr. Amst. A. Mars, 180

—— Dezelfde vertaling, 4e dr. Ib. 1819. 8⁰.

—— Dezelfde vertaling, 5e dr. Amst. M. Wester
en C. van Hulst, 1826. 8⁰.

(*Vervolg*).

vertaling, 6e dr. Amst. Westerman en L. van Hulst en Zn. 1845. 8°.

ıg., in den vorm van het oorspronkelijke ır P. P. ROORDA VAN EYSINGA. Met eene een aanhangsel, van J. M(OULIN). Kamp. t, 1836. 8⁰.

.n de Hamlet, vert. d. P. P. Roorda van

Letteroefeningen, 1836, dl. I. blzz. 665—670.

nz., als hiervoor.

les vaderlands, 1837 (Boekbeoord.), blzz. 253—260.

nz., als hiervoor.

um. Tijdschr., enz., 1837, dl. I, blzz. 35—54.

nz. (met die van Macbeth en de Storm,

nsent, enz., 1838, dl. I, blzz. 177 en 178.

Eng., d. A. S. KOK, (onder toezicht van :EN. (Metrisch). Haarl. A. C. Kruseman,

(in proza) en toegelicht door A. S. KOK. Funke. Z. j. 8⁰.

uit de *Dramatische werken*.

ɔsar.

:ng. (metrisch) vert. d. C. W. OPZOOMER. Gebhard en Cie. 1860. 8⁰.

proza) en toegelicht d. A. S. KOK. Amst. . Z. j. 8°.

uit de *Dramatische werken*.

ry IV.

) 2 dln. Afzonderlijk, uit de verzameling . 1778—82. 8⁰. (In proza).

proza) en toegelicht d. A. S. KOK. Amst. Z. j. 8⁰.

uit de *Dramatische werken*.

ry V.

proza) en toegelicht d. A. S. KOK. Amst. . Z. j. 8⁰.

uit de Dramatische werken.

King Henry VI.

—— Vert. (in proza) en toegelicht d. A. S. Ko
G. L. Funke. Z. j. 8⁰.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

Beoordeeling van het voorgaande, d. J. Winkle

Zie: Shakespeare verdietscht, in de afdeel.: Invloed
het Nederlandsch tooneel, alsook de daarop verschenen

King Henry VIII.

—— Vert. (in proza) en toegelicht d. A. S. K
C. L. Funke. Z. j. 8⁰.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

Beoordeeling van het voorgaande, d. J. Winkl

Zie: de bij Henry VI genoemde critiek en antici

King John.

—— 1781). Afzonderlijk, uit de verzameling
in 1778—82. 8⁰. (In proza).

—— Vert. (in proza) en toegelicht d. A. S. K
G. L. Funke. Z. j. 8⁰.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

King Lear.

—— (In dicht). Naar het Fr. (van Ducis),
de Cambon, geb. van der Werken. 's Ha
van Drecht, 1786. 8⁰.

—— Dezelfde vertaling. 2e dr. 's Hage, J. C
stijn, 1791. 8⁰.

—— (In proza). Uit het Eng. d. W. van L
Nolet en Zn. 1861. 8⁰.

—— Vert. (in proza) en toegelicht d. A. S. K
G. L. Funke. Z. j. 8⁰.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

King Richard II.

—— (1781). Afzonderlijk, uit de verzameling
in 1778—1782. 8⁰. (In proza).

—— Vertaald (in proza) en toegelicht d. A. S. K
G. L. Funke. Z. j. 8⁰.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

King Richard III.

—— Uit het Eng. (Metrisch), d. A. S. Kok. A
Loman Jr. 1861. 8⁰.

sharn III. (*Vervolg*).

van het voorgaande, d. A. H. WAAYEMAN.

ijdspiegel, 1862, dl. I, blzz. 450—453.

d (in proza) en toegelicht d. A. S. KÖK. Amst.
ke. Z. j. 8⁰.

jk uit de *Dramatische werken*.

L. VAN DER, Johanna Shore. Treursp.
van Houtrijve Jr., 1834. 8°.

r zegt in de Voorrede, dat hij het karakter van
aan S. ontleende.

eling van hetz. door K.

aeum, 2de jaarg. (1837) of dl. III, blzz. 143—156.

h.

Afzonderlijk, uit de verzameling uitgegeven
1782. 8°. (In proza.)

ht). Naar h. Fr. van Ducis, d. P. BOD-
ast. Wed. J. Doll, 1800. 8⁰.

voetmaat van het oorspronkelijke, vert. en
l d. J. MOULIN. Kamp. W. J. Tibout, 1836. 8⁰.

van Macbeth, d. J. Moulin.

aeum. Tijdschr., enz., 1836, (dl. I), blzz. 538—544.

van hetz.

LAIR, *Lessen over de redekunst*, *vert. d.* B. LULOFS
nkens, 1833—37. dl. III, blzz. 321—323, 343 en 344

van hetz.

ids, 1837. (Boekbeoordeel.) blzz. 262—264.

van hetz.

rl. Letteroefeningen, 1836, dl. I, blzz. 665—670.

van hetz. (d. A. VAN DER HOOP JR.)
agen tot boeken- en menschenkennis, enz., dl. V (1837),
2.

Tegen den heer van der Hoop, als beoor-
ner vertaling van Macbeth. Kamp. K. van
36. 8⁰.

; van hetz.

rlievend Maandschrift, 1837, (Boekbeoord.). blzz.

van hetz.

rl. Letteroefeningen, 1836, dl. I, blzz. 665—670.

Macbeth. (*Vervolg*).

Beoordeeling van Macbeth en de Storm, van J. Moul en van Hamlet, d. Roorda van Eysinga.
In: De *Recensent*, enz., 1838, dl. I, blzz. 177 en 178.

—— Dezelfde vertaling. 2e dr. Dev. J. de Lange, 1845.

Beoordeeling der 2e uitg. van Macbeth, d. J. Moulin.
In: *Nederlandsche Kunstspiegel*, 1844/45, blzz. 281—284.

Beoordeeling van hetz., (d. S. Susan).
In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1850, dl. I, blzz. 315 e

Na de uitmuntende voorstelling der rol van Fredeg in het treursp. Macbeth, d. Mevr. C. E. van Ollef Silva, op zaturdag 12 April, 1845. Dichtregelen.
In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1845, dl. II, blz. 364.

—— Dezelfde vertaling, 3e dr., uitgeg. ond. toezigt J. van Vloten. Haarl. A. C. Kruseman, 1858.

—— Drama, in 't Nederlandsch vertaald d. N. Dest berg. Gent, 1869. 8°.

—— Vert. (in proza) en toegelicht d. A. S. Kok. A G. L. Funke. Z. j. 8°.
Afzonderlijk uit de *Dramatische werken*.

—— Vert. d. K. R. Pekelharing. Amst. J. C. Loman 1877. 8°.

Beoordeeling van hetz.
In: *Het Nederlandsch tooneel*, 8e jaarg. (1878), blzz. 61—

Loffelt, A. C., De laatste vertaling van S's Macbet d. K. R. Pekelharing). Beoordeeling.
In: *De Gids*, 1878, dl. II, blzz. 580—603.

Merchant of Venice.

De koopman van Venetië, d. J. Moulin. Onuitgeg.
Kwam voor in den catalogus der verkooping van de boek enz., nagelaten d. J. Moulin. Amst. 1862, onder No. 588.

Shylok, of de koopman van Venetië. (Progamma) 's Hage, A. J. van Tetroode, 1855. 8°.

De Koopman van Venetië. U. h. Eng. (metr. vert.) T. N. van der Stok. Zutph. W. Thieme, 1859. 8°.

—— Hetz. 2e goedkoope uitg. (Nieuwe titel-uitga Rott. H. Altmann, 1863. 8°.

—— Vert. (in proza) en toegelicht d. A. S. Kok. Amst. G. L. Funke. Z. j. 8°.
Afzonderlijk uit de *Dramatische werken*.

wives of Windsor.

ıwen te Windsor. (1778). Afzonderlijk, ıeling uitgegeven in 1778—82. 8⁰.

ıwtjes van Windsor, vrij bewerkt naar z. J. Lion, 1848.

. den Stadsschouwburg te Amsterdam opgevoerd, egeven, maar afschriften daarvan komen niet

ıuwen van Windsor, vert. (in proza) en A. S. Kok. Amst. G. L. Funke. Z. j. 8°.

uit de *Dramatische werken*.

ernight's dream.

sdroom, vert. (in proza) en toegelicht d. mst. G. L. Funke. Z. j. 8⁰.

uit de *Dramatische werken*.

M., Kluchtighe Tragoedie: of den hartoog . Vertoont op d'Amsterdamsche Schou- van Loumaand, 1650. Amst. voor D. C. 650. 4°.

ıene navolging van het tusschenspel, in *Middsum- m.*

. 't Amst. voor Dirk Uittenbroek. Z. j. 4⁰.

. Amst. J. J. Bouman, 1657. 4°.

. Amst. Mich. de Groot. 1679. 8°.

ın Thisbe, of de bedrooge hartog van ertige tragedie. t'Amst. Erfg. van J.)0. 8⁰.

tgave van het voorgaande stuk.

. t'Amst. J. Duim, 1752 8°.

e stukken, ook getiteld Pyramus en Thisbe, door *M. de Casteleyn*, *A. Leeuw* en *J. Pluimer*, staan ng tot het stuk van Shakespeare.

about nothing.

niets. (1782). Afzonderlijk, uit de verza- even in 1778--82. 8°.

zonderlijk, uit de verzameling uitgegeven 8⁰.

Othello. (*Vervolg*).

Desdemona. Treursp. U. h. Eng. (in dicht) (d. NIEUWENHUYZEN) Amst. C. de Vries, 1789. 8º. twee muziekbladen, gecomp. d. Masch, te Groning

Othello, of de moor van Venetiën. Gevolgd n. h. van Ducis, (in proza). Gron. H. Eekhoff Hzn. 1802.

Beoordeeling van de voorgaande vertaling.

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1802, dl. I, blz. 635.

—— Het Fransche van Ducis vrij gevolgd, d. P. UYLENBROEK. (In dicht). Amst. A. Mars, 1802.

Hierin eene titelplaat door H. L. Myling, naar eene teek van B. W. H. Ziesenis, echtgenoot van J. C. Wattier, wie het stuk is opgedragen.

—— Hetz. 2e dr. Amst. A. Mars, 1805. 8º.

In deze en in de volgende uitgaven komt de plaat niet

—— Hetz. 3e dr. Amst. A. Mars, 1813. 8º.

—— Hetz. 4e dr. Amst. M. Westerman en C. van Hu 1826. 8º.

—— Uit h. Eng. (metr.) vert. en opgeheld. d. J. MOU Kamp. Erv. Æg. Valckenier, 1836. 8º.

Beoordeeling van hetz.

In: *Athenaeum. Tijdschr.*, enz., dl. III, 1837, blzz. 267–

—— 2e verbet. dr. Dev. J. de Lange, 1842. 8º.

—— 2e dr. Haarl. A. C. Kruseman, 1848. 8º.

Wellicht eene nieuwe titel-uitgave van den voorgenoemden

Beoordeeling, enz., d. S. S(USAN). Zie de Beoordeeling 2e uitg. van Macbeth, door denz.

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1850, dl I. blzz. 315 en

—— Uit het Eng., d. J. MOULIN. 3e dr. ond. toe van J. VAN VLOTEN. Haarl. A. C. Kruseman, 1857.

Hiervan schijnt ook eene nieuwe titel-uitgave te bestaan, het jaartal 1860.

—— door J. VAN LENNEP. (In dicht). Met overzich

In: J. VAN LENNEP, *Dramatische werken*, enz. Amst. 18 54, dl. III.

—— Vert. (in proza) en toegelicht d. A. S. KOK. Am G. L. Funke. Z. j. 8º.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken*.

and Juliet.

lia. (Proza). Naar het Hoogd. van Weisse, LENBROEK. Amst. P. Meyer. 1775. 8°. Met

stuk komt ook voor in: *Spectatoriale schouwburg*, etz. jaar, bij denzelfden uitgever verschenen.

ə dr. Amst. P. Meyer en G. Warnars, 1786. le plaat.

e dr. Amst. Erven P. Meyer en G. Warnars, Zonder de plaat.

W., Op Weisse's treurspel: Romeo en Julia, ɜer P. J. Uylenbroek. (Amst.?) 1779. 8°.

ia, of het doodelijk misverstand. (In dicht). ar het Hoogd. van Weiss en berymd door nootschap: *Nosce te ipsum*. Rott. E. Maronier, bekomen bij H. Maronier, 1778. 8°.

ewerking komt het 1e toon. van het 5e bedr. niet voor.

icht). Gevolgd naar de vertaaling van uitsche van den heer Weisze, (d. P. J. EK), te vinden in de Spectatoriale schouwl. 's Hage. H. H. van Drecht, 1784. 8°.

uitgave zijn, volgens het voorbericht, slechts eenige gedrukt.

ɔht). Naar het Hoogd. van Weisse, d. RY. Dordr. A. Blussé en Zn., 1786. 8°. Met ıande plaat voorstellende het 4e toon. van ır., d. J. Kobell, naar B. West.

van het voorgaande.

rl. Letteroefeningen, 1786, dl. II, blzz. 176—178.

et Eng., d. J. MOULIN.

ıudigheid dat op de volgende uitgave de woorden uk» voorkomen, doet mij vermoeden dat van dit roegere druk moet bestaan, die ik nochtans niet heb den. Misschien doelen de woorden »Tweede druk», nde uitgave voorkomende, ook slechts op »De Storm», boekdeel te vinden.

ewijs. (Metrisch). 2e dr., onder toezigt van ʟOTEN. Haarl. A. C. Kruseman, 1858. 8°.

Storm (The Tempest).

Romeo and Juliet. (*Vervolg*).

—— door J. VAN LENNEP. (Poëzie). Amst. P. Mey Warnars, 1852. 8°.

—— Hetz. Met overzicht.

In: J. VAN LENNEP, *Dramatische werken*. Amst. 1852– dl. III.

—— Vert. (in proza) en toegelicht d. A. S. KOK. Am G. L. Funke. Z. j. 8.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken*.

OOSTEN Jr., A., Het berouw. Treursp., zijnde ee fereel vervolg op Romeo en Julia. Naar het Ho van Weisse, d. P. J. UYLENBROEK. Amst. 180

The taming of a shrew.

De kunst om een tegenspreekster te temmen. (17 Afzonderlijk, uit de verzameling uitgegeven in 1 —82 8°.

De spijtige schoone getemd, vert. (in proza) en to d. A. S. KOK. Amst. G. L. Funke. Z. j. 8°.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken*.

The Tempest.

De storm. (1778). Afzonderlijk, uit de verzameling ui geven in 1778—82. 8°.

—— Proeve eener metr. vertaling, d. J. MOULIN. K Erven Æg. Valckenier, 1836. 8°.

Beoordeeling van het voorgaande.

In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1836, dl. II, blzz. 665–

Beoordeeling, enz. van hetz.

In: *Letterlievend Maandschrift*, 1837, (Boekbeoord.) bl

Beoordeeling, enz., (met die van Macbeth, door den van Hamlet, d. Roorda van Eysinga).

In: *Recensent*, enz., 1838, dl. I, blzz. 177 en 178.

—— Hetz. 2e dr., onder toezigt van J. VAN VLO Haarl. A. C. Kruseman, 1858. 8°. Met portr. Shakespeare.

In één deel uitgeg. met Romeo en Julia door denz. Zie

—— Vertaald (in proza) en toegelicht d. A. S. K Amst. G. L. Funke. Z. j. 8°.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken*.

Timon of Athens.

on van Athene, vert. (in proza) en toegelicht d. S. Kok. Amst. G. L. Funke. Z. j. 8°.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

Titus Andronicus.

Vertaald (in proza) en toegelicht d. A. S. Kok. nst. G. L. Funke. Z. j. 8°.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

Troilus and Cressida.

lus en Cressida, vert. (in proza) en toegelicht d. S. Kok. Amst. G. L. Funke. Z. j. 8°.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

Twelfth night.

koningenavond, vert. (in proza) en toegelicht d. S. Kok. Amst. G. L. Funke. Z. j. 8°.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

Two gentlemen of Verona.

edellieden van Verona. (1781). afzonderlijk, uit verzameling uitgegeven in 1778—82. 8°.

wee vrienden van Verona, vert. (in proza) en toeicht d. A. S. Kok. Amst. G. L. Funke. Z. j. 8°.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

A Winter's tale.

eravondvertelling, vert. (in proza) en toegelicht d. S. Kok. Amst. G. L. Funke. Z. j. 8°.

Afzonderlijk uit de *Dramatische werken.*

3. *Fragmenten en Parodiën.*

MLEZING uit de dramatische werken van W. S., or L. PH. C. VAN DEN BERGH. Amst. J. Immerel Jr. 1834. 8°.

eze verzameling bevat de onderstaande uittreksels:

Koning Johan: III, 4 en IV, 2.
Koning Hendrik IV, dl. I: III, 1.
" " " " II: III, 1 en 2.
Koning Hendrik V: Voorrede, IV, 1 en 3; V, 2.
Koning Hendrik VI, dl. I: IV, 3.
" " " " II: I, 3; III, 2 en 3.
" " " " III: II, 5; V, 2 en 6.
Koning Richard III: I, 1, 2, 4; V. 3 en 4.
Macbeth: I, 5; II, 2; III, 4; IV, 3; V, 1.
Hamlet: I, 1 en 5; III, 1 en 5; IV, 5.
Koning Lear: III, 2 en 4; IV, 6 en 7.
Cymbelijn: *III, 3 en 4.*

Troilus en Cressida: I, 3.
Timon de Athener: IV, 1—3.
Coriolanus: I, 1 en 3; IV, 1 en V, 3.
Julius Caesar: I, 2; III, 2.
Antonius en Cleopatra: II, 2.
Romeo en Julia: I, 4; III, 3 en 5; IV, 3.
Othello: V, 2.
Aanteekeningen.

Beoordeeling van het voorgaande werk.
In: *Vaderl. Letteroefeningen*, 1836, dl. I, blzz. 77—83.

SHAKESPEARE-SCHEURKALENDER, d. A. S. KOK. A
J. Leendertz. 1877.

BILDERDIJK, W., Fragment uit Hamlet.
In: *Nederl. Muzenalmanak*, 1839, blz. 112.

BILDERDIJK, W., „Scheld deze deugd mij —"
In: *Treurspelen*, dl. II, blz. 204. De hier en ook bij de eerstvolgende Nos. opgegeven blzz., zijn die der oorspronk uitgaven.

BILDERDIJK, W., Alleenspraak van Hamlet.
In: *Verspreide gedichten*, dl. II, blz. 164. — Werken *„Kunst wordt door arbeid verkregen"*, dl. IV, blzz. 95—97.

BILDERDIJK, W., Hamlet Scriblerius.
In: *Nieuwe Mengelingen*, dl. II, blz. 251.

BILDERDIJK, W., Hamlet's alleenspraak, naar Voltai
In: *Verspreide gedichten*, dl. II, blz. 167. — Werken *„Kunst wordt door arbeid verkregen"*, dl. IV, blzz. 93, 9

BILDERDIJK, W., Measure for measure, IV. 2. Zangstuk
In: *Mengelpoëzij*, dl. I, blz. 248.

BILDERDIJK, W., King Henry VI, p. I.: III. 1. „D glorie is gelijk een cirkel in het water."
In: *De Mensch*, blz. 222.

BURGERSDIJK, L. A. J., Fragment uit S's Koopman v Venetië.
In: *Nederl. Spectator*, 1878, blzz. 222 en 223.

BURGERSDIJK, L. A. J., Fragment uit S's Romeo en Ju
In: *Nederl. Spectator*, 1878, blz. 223

CAMMENGA, C., Aan koningin Elisabeth.
In: *Jaarboekje v. de Maatsch. van weldadigheid*, 1867. *Nederl. Spectator*, 1867, blz. 23.

LOPEN, J., Hamlet's alleenspraak.
In SCHRÖCK, *Algem. geschiedenis*, *vert. d.* C. W. WESTERBAEN. Haarl. Erv. F. Bohn, dl. V, blz. 147.

NTER, B. PH. DE, Alleenspraak van Hendrik IV.
In: Mengelingen van: *„Oefening kweekt kennis”*, voor 1842. (Poëzie), blzz. 190, 191.

TE, J. J. L. TEN, Alleenspraak: Hamlet, III, 1.
In: J. J. L. TEN KATE, Dichtwerken. Leid. 1862, dl. III, blzz. 70, 71.

TE, J. J. L. TEN, Aan den slaap. Alleenspraak: King Henry IV, 2e dl.: III, 1.
Aldaar, dl. III, blzz. 48, 49.

TE, J. J. L. TEN, De nacht voor den slag van Agincourt: King Henry V: IV, Proloog.
Aldaar, dl. III, blzz. 50—52.

TE, J. J. L. TEN, Vader en zoon. King Henry VI, 1e dl.: IV, 5.
Aldaar, dl. III, blzz. 53—56.

TE, J. J. L. TEN, Het leven eens konings vergeleken bij dat van een schaapherder. King Henry VI, 3e dl.: II, 5.
Aldaar, dl. III, blzz. 57, 58.

ATE, J. J. L. TEN, Moedersmart. — Het geweten eens konings. King John: III, 4 en IV, 2.
Aldaar, dl. III, blzz. 38—47.

ATE, J. J. L. TEN, King Lear: I, 4; III, 2 en 4; IV, 7.
Aldaar, dl. III, blzz. 236—250.

ATE, J. J. L. TEN, De moord beraamd. — De moord volbracht. — De slaapwandelaarster. Macbeth: I, 5; II, 2 en V, 1.
Aldaar, dl. III: blzz. 59—69.

ATE, J. J. L. TEN, Othello: V, 2.
Aldaar, dl. III, blzz. 84—91.

ATE, J. J. L. TEN, De ontmoeting. — Het afscheid. Romeo and Juliet.
Aldaar, dl. III, blzz. 72—83.

De bovenstaande vertalingen van Dr. J. J. L. TEN KATE zagen het eerst het licht in: *Panpoeticon. Bloemlezing uit de werken der voornaamste europesche dichters, in nederduitsche vaerzen overgebracht, d.* J. J. L. TEN KATE. Haarl. A. C. Kruseman, Z. J. *(c. 1860) dl. I. blzz. 3—51.*

Lennep, J. van, Proeve eener vertaling van som tooneelen uit Shakespeare. (Othello: III, 3 en H V: IV, 3).
In: *Vertalingen en navolgingen in poëzij.* Amst. 1834 189—210.

Mensing, W. J., Hamlets alleenspraak.
In: Mengelingen van: » *Oefening kweekt kennis* «, vo en 1848 (Poëzie), blzz. 122, 123.

Tollens Czn., H., Hamlet's alleenspraak.
In: *Recensent*, enz. 1816, dl. II blzz. 179 en 180. – bloemen bij de naburen geplukt. Leeuw. 1839, blzz. 29

Tooneelen uit Julius Caesar.
In: *Bibliotheek voor Oude Letterkunde.*

Wap, J. J. F., Othello: I, 3.
In: J. J. F. Wap, Bloemlezing uit de poezy mijner 25 jaren. 's Bosch, 1865.

Barbaz, A. L., Othello, of de jaloersche zwart. spel. (Amst. 1816). 8°. Parodie.
In: A. L. Barbaz, *Parodiën of Hekelspellen.*

(Fokke Simonsz., A.), Alleenspraak van Othel den moord van Hedelmone. Amst. 1809. 8°. P

(Fokke Simonsz., A.), Alleenspraak van Hamlet. 1810. 8°. Parodie.

7. Friesche en Hoogduitsche vertalingen, in Nederland verschenen.

As you like it.

As jiemme it lye meie . . . uut it Ingels . . . forfry mei forkleerjende noten forsjoen troch R. Posth Dock. D. Meindersma Wz. 1842. 8°.

Julius Caesar.

—— Foarfrieske trog R. Posthumus.
Zie het volgende.

Merchant of Venice.

De keapman fen Venetien in Julius Cesar, twa too stikken . . . Uut it Ingels foarfrieske trog R. Posthu Grinz (Groningen), J. Oomkens, 1829. 8°.

The Tempest.

De Storm, in het Friesch, d. R. Posthumus.
In 1852 werd hierop eene inteekening opengesteld, doc werk is niet verschenen.

AKESPEARE's sämmtliche dramatische Werke und Gedichte, übersetzt im Metrum des Originals. Rott. F. Hartmann, 1832. roy. 8⁰.

Deze uitgave is eigenlijk in de jaren 1828—1830, te Weenen verschenen, in 43 afleveringen, waarvan eenige exemplaren door F. Hartman in één deel werden vereenigd en van een titel, met het jaartal 1832, voorzien. In deze vertaling zijn opgenomen de 17 stukken, vertaald door A. W. Schlegel, de overigen zijn van H. Voss e. a.

er de Hoogduitsche vertaling van S. te Rotterdam verschenen.

In: *De Navorscher*, dl. II (1852), blz. 283, dl. III (1853), blz. 297 en dl. VI (1856), blz. 205.

Coriolanus.

— Uebersetzt von J. Falk. Amst. 1812. 8°.

Merchant of Venice.

r Kaufmann von Venedig, übersetzt von A. W. Schle- el. Rott. O. Petri, 1855. 8°.

Othello.

— Uebersetzt von Schlegel u. Tieck. Rott. O. Petri, 1855. 8°.

8. Tekstboekjes van Opera's.

The merry wives of Windsor.

e lustigen Weiber von Windsor. Kom. Phantast. Oper, u. s. w. Nach Shakespeare's gleichnamigen Lustpiel, von H. S. Mosenthal. Musik von O. Nicolai (Rott.) Nijgh. Z. j. 12°.

Othello.

hello. Opera, etc. Musique de Rossini. Libretto trad. de l'Italien, p. A. Royer et G. Vaëz. La Haye, H. S. J. de Groot, 1845. 16⁰.

Gesänge aus der Oper Othello, der Mohr von Venedig . . . Musik von J. Rossini. Amst. Schmidts u. Co. 1820. 8°.

Romeo and Juliet.

omeo u. Julia. Musik von V. Bellini. Amst A. H. Brouwer u. J. D. Gertner. 8°.

—— Nach dem italien. Text der Gesänge. Amst. M. B. C. de Boer, Firma Gertner. Z. j. 8°.

—— Tragische Oper, u. s. w. (Rott.) Nijgh. Z. j. 12°.

Tooneelstukken, ten onrechte als navolgingen van S. beschouwd.

Aran en Titus, d. J. VOS. (*Titus Andronicus*).

Roode en witte roos, of Lancaster en Jork, d. L. VA DEN BOSCH (al. L. SILVIUS). (*King Richard III*).

Vorst, Herstelde, d. J. BARA. (*Hamlet*).

Van de drie bovengenoemde stukken is het tot heden nog uitgemaakt, of de schrijvers Shakespeare niet eenigerma richtsnoer hebben genomen; van de volgende is het daarent bewezen, dat die met de stukken van S. niets gemeen hebb

Antonius en Cleopatra, d. G. VAN NIEUWELANDT. (*A nius and Cleopatra*).

Joodt van Malta, ofte wraek door moordt, d. G. SILLE. (*Merchant of Venice*).

Muliassus de Turk, d. D. KALBERGEN. (*Othello*).

Pericles. Twee tragi-comediën, d'eene van Apollonius v Tyro, enz. d. P. B(OR) C(HRISTIAENSZ). (*Pericles*).

Romeo en Juliette, d. J. STRUYS. (*Romeo and Juliet*).

Timbre de Cardone, enz., d. J. STARTER (*Much a about nothing*).

Torquatus, Veinzende, d. G. BRANDT. (*Hamlet*).

Ook nog eenige andere stukken, welker titels overeenkom hebben met die van Shakespeare, zijn daaraan geheel vreemd.

BIBLIOGRAPHISCH NIEUWS.

'et 3e deel of Aanhangsel op de Godsdien-
ge en kerkelijke geschriften van Philips
Marnix van St. Aldegonde, uitgegeven
r Dr. J. J. van Toorenenbergen, 'sHage,
ıoff, 1878, 8vo., bevat menige bibliographische bij-
e, waarop noodig de aandacht moet gevestigd worden.
oreerst treffen wij hier aan een getrouwen herdruk
den Catalogus librorum bibliothecae no-
ssimi clarissimique viri piae memoriae
Philippi Marnixii Sancto-Aldegondii.
;d. Bat. ex typogr. Christ. Gujotii, 1599.
lzz.

oals men weet behoort de oorspronkelijke uitgave,
to verschenen, tot de meest zeldzame boeken, terwijl
daarbij de eerst bekende gedrukte catalogus is eener
ieke verkooping van boeken hier te lande. Het ex.,
naar deze herdruk is gemaakt, berust ter bibliotheek
de Akademie van wetenschappen te Amsterdam.

ervolgens ontvangen wij eene Bibliographie van
Biënkorf en het Tableau des différens
la religion. Deze bibliographie is met de meeste
zamengesteld door den heer T. J. I. Arnold en
t de naauwkeurige bibliographische beschrijving van
uitgaven van den Bijenkorf in de Nederl. taal,
ıitgaven in de Duitsche taal en de vermelding van
uitgave in de Engelsche taal, de meesten met de
tie en eenige aanteekeningen. In de inleiding deelt
ıeer van Toorenenbergen nog vele belangrijke bijzon-
ıeden mede over de verschillende drukken, de druk-

plaats en het jaar der eerste uitgaaf, de verand en bijvoegsels in den tekst aangebragt voor h in de uitgave van 1600, en vooral over het tusschen den Bijenkorf en het Tableau des diff la religion, welk laatste werk vroeger dan de B door Marnix ontworpen, in den Bijenkorf omg eerst na den dood van den schrijver in druk ve Van dit Tableau is door den heer Arnold biliographie geleverd, zoowel van de Fransche de Nederl. uitgaven.

Het deel bevat ten slotte den gefacsimileerden een godsdienstig vraagboekje van Marnix, ook dood in 1599 voor het eerst verschenen en sed haaldelijk gedrukt, en vertaald in het hoog- Maleisch. De titel van dit boekje, dat tege hoogst zelden voorkomt, is: Cort begrijp de naamste Hooft stucken der Christelijker Religie, Vraghe ende Antwoordischer wyse . . . Dit B is ghevonden onder de Schriften van wijlen van S. Aldegonde . . . . Amst. O. Bz. Smient 1650) kl. 8°.

Tot de weinige boekverzamelaars hier te lande, nog de weelde veroorloven er een bibliotheek ui voor hun genoegen op na te houden, behoort L. V. Ledeboer Bz. te Rotterdam. Van zijne bel verzameling is thans een catalogus verschene den titel: Catalogue raisonné de la théque de Lambertus Vincentius Le Bzn., membre de la commission du Boymans, etc. Rotterdam, van Heng Eeltjes, 1878. X en 388 blzz. roy. 8°. [1] De bibl uitengewoon rijk aan kostbare plaatwerken, meerendeels schoone kunsten, vooral de schilderkunst betreffende pittoreske reizen. De catalogus is met veel zorg zangesteld door den heer A. Eeltjes. Van alle plaatrken is de beschrijving bijzonder naauwkeurig, met voeging niet alleen van het aantal platen, maar ook a de beschrijving dier platen en opgave van schilder, kenaar of graveur, voor zooverre die bekend zijn. Daar o. a. bijna alle Europeesche galerij-werken in e verzameling voorkomen, ontvangt men daardoor een delijk overzigt van hetgeen van deze in plaat is gegt en te gelijk eene collatie dier werken. Zooals ds elders is opgemerkt is op de indeeling van den alogus wel het een ander aan te merken, de afdeeling eologie", die bijna uitsluitend bijbelsche plaatwerken at, is hier minder op haar plaats. De catalogus wordt loten met een alphabetisch register.

---

[1] Slechts op weinige exx. gedrukt en niet in den hand

In de **Bijdragen en Medeelingen van het storisch Genootschap te Utrecht, Utr. mink, 1878, 1e** deel komt voor eene bibliographische die van P. A. M. Boele van Hensbroek, getiteld: **dovico Guicciardini, Descrittione di tti i Paesi Bassi, de oudste beschrijving r Nederlanden in hare verschillende uitven en vertalingen beschouwd.** 100 blz. [1]

De heer Boele geeft hierin, in chronologische orde, eene et verbazenden ijver en groote naauwkeurigheid zamenestelde bibliographie van 33 uitgaven in de Italiaansche, ransche, Duitsche, Engelsche, Nederl. en Latijnsche aal van het bekende werk van Guicciardini, daaronder egrepen de verkortingen en bewerkingen. De beschrij-

---

[1] Ook *onder dien titel afzon*derlijk in den handel gebragt.

vingen zijn allen vergezeld van de collatie, terwi
boekje besloten wordt met een tabellarisch overzi
platen in de verschillende uitgaven voorkomend
bewerker heeft zich niet bij die naauwkeurige besch
bepaald; bij alle titels vindt men nog tal van aa
ningen over de geschiedenis der uitgaaf, het
in den tekst, over de vertalers, de platen, enz.,
dit onderwerp als zoodanig wel kan beschouwd
te zijn uitgeput. Bij enkele drukken zijn ook hist
aanteekeningen gevoegd van Prof. R. Fruin, die het
van het boekje niet weinig verhoogen.

Onder den titel van Alphabetisch ove
der tooneelstukken in de bibliotheel
Johs. Hilman. Amst. Gebr. Binger, 187
8°. 8 en 354 blz. heeft de heer Hilman te Ams
een gedeelte zijner belangrijke verzamelingen gec
seerd, en in een fraai boekdeel aan zijne v
ten geschenke gezonden. Het getal tooneels
hier vermeld bedraagt niet minder dan 4739
deeld in de afdeelingen: Treurspelen, Tooneel
Blijspelen, Kluchtspelen en Zangspelen. De stukk
in alle afdeelingen alphabetisch gerangschikt groot
naar het eerste woord op den titel voorkomend
2de kolom bevat de namen der schrijvers, een 3d
de namen der vertalers. De titelbeschrijving maal
aanspraak op bibliographische naauwkeurighei
meeste stukken zijn evenwel te herkennen, enke
teekeningen, bij sommige titels gevoegd, bevatten t
kundige bijzonderheden. Een alphabetische naam
de namen der schrijvers en vertalers besluit dit g
van het werk. Hierop volgen lijsten van de niet
zeldzame verzameling Balletten, Aanspraken en

wenschen meerendeels op het Amsterdamsche tooneel voerd en uitgesproken, van tooneel-aankondigingen ekenboeken, zoo in handschrift als gedrukt, en lijk van contracten van tooneel-engagementen van tot 1810 te Amsterdam gesloten. Het geheel ge- van den onvermoeiden ijver des verzamelaars, die ende een aantal jaren geen moeite of kosten ontzag eze belangrijke verzameling bijeen te brengen. Het mag als een belangrijke bijdrage tot de tooneel- uur beschouwd worden, en verkrijgt te meer waarde de hier beschreven verzamelingen eerlang door eer Hilman aan de Universiteits-bibliotheek te rdam ten geschenke zullen worden afgestaan.

4e deel [1] van de zoogenaamde Naamlijsten Cleef-Brinkman is thans compleet verschenen: abetische Naamlijst van boeken, platen aartwerken, die gedurende de jaren 1863 n met 1875 in Nederland uitgegeven en rukt zijn, Amst. C. L. Brinkman, 1878. 4 49 blz. kl. 4to. Dit deel is, geheel als de beide deelen, bewerkt door den heer R. van der Meulen. r aanspraak te maken op volledigheid en biblio- ische naauwkeurigheid is het met veel zorg en zamengesteld en voorziet zeer goed in de dagelijksche ften van den boekhandel. Op de lijst der boeken een lijst van atlassen en kaarten gedurende dat tijdperk enen en ten slotte een lijst der „platen, plaat- n en portretten". De plaatwerken bevinden zich

---

[1] Het zoogenaamde 1e deel verscheen te 's Hage bij de Gebr. f, 1835 en bevatte de boeken, enz. van 1790—1832 verschenen, deel bevatte de boeken van 1833—1849 en verscheen te dam bij C. L. Brinkman, 1858, het 3e deel bevatte de boeken *50—1862. Amst. bij denzelfden*, 1868.

hier minder op hunne plaats en zijn hier vrij wilk
opgenomen, daar men ook een groot aantal daa
de eerste afdeeling onder de boeken vermeld vin
hier niet herhaald worden.

Wetenschappelijk register behoore
Brinkman's Alphabetische Naamlijst
boeken, plaat- en kaartwerken, uitge
in 1850—1875, met alphabetische opga
onderwerpen, bewerkt door R. v. d.
Amst. C. L. Brinkman, 1878. XVI en 464
In dit werk heeft de zamensteller van boveng
Naamlijst getracht den boekhandel „een prakti
te geven", hij hoopt daarbij, „dat het werk,
ook op bescheiden schaal, eenigzins de plaats
vullen van een systematischen catalogus onze
kunde" over dit tijdvak. Bij de indeeling is
voornemen geweest, „in hoofdzaak de Duitsch
katalogen te volgen, doch heeft daarbij, op het v
van Hinrichs' Repertorium en Hoppe's Katal
eigen stelsel met meerdere onderafdeelingen aange
De zamensteller verdient zeker grooten lof voor d
en den ijver waarmeê hij dit moeielijke wer
ondernomen, jammer is het dat zijn boekenke
ontwikkeling niet meer aan dien moed en di
geëvenredigd waren. Reeds hebben de heeren F
en T. J. I. Arnold dit in het Nieuwsblad van d
handel in bijzonderheden aangetoond en is
noodig hier daarop terug te komen. De heer
Meulen heeft eene *proeve* geleverd en de bo
kan met voordeel van die proeve gebruik mak
te meer voordeel, wanneer men, bij het naslaan
literatuur van een onderwerp, zich niet te st

alt bij het onderwerp zooals het in het Register voor-
mt, maar ook wat verder zoekt, vooral bij de telkens
ugkeerende, in een „wetenschappelijk" register, wel
t vreemd klinkende hoofdstukken „algemeen en ge-
ngd". Achter de verkorte titels wordt het jaar der
gave vermeld, zoodat men de uitvoerige titels in
t deel van de Naamlijsten vinden kan waarin dit jaar
orkomt. Het wordt besloten door een „Zaakregister"
het wetenschappelijk register, dat, bij de verwarde
igting van dit laatste, — de zamensteller heeft het
lf gevoeld — goede diensten doet.

Systematische catalogus der provinciale
bliotheek van Friesland. Bewerkt en uit-
geven op last van de provinciale staten
zer Provincie. Leeuwarden, Eekhof, 1871
-1877. dl. I—IV. gr. 8vo. Reeds te lang is er mede
wacht op dezen belangrijken catalogus de aandacht te
stigen. Zooals men weet bestond tot dusverre van de
rovinciale Bibliotheek te Leeuwarden een catalogus,
werkt door J. en H. Amersfoordt en in 1842 in-fol.
rschenen, waarop als 2de gedeelte, door den toenmaligen
ibliothecaris van Leeuwen, een nieuwe catalogus, de
oeken over Rechtsgeleerdheid, Fraaie letteren, Ge-
schiedenis en Kunsten en wetenschappen betreffende,
Leeuw. Schierbeek, 1874. 8vo.) werd uitgegeven.
e aanzienlijke vermeerderingen der bibliotheek, vooral
de laatste jaren door de schenkingen der bibliotheek
an Dr. S. Brouwer en Dr. J. H. Halbertsma, deed de
ommissie uit de Provinciale Staten besluiten een geheel
ieuwen catalogus te doen zamenstellen, waarvan de
org werd toevertrouwd aan den toenmaligen bibliothe-
aris *Dr. E. Verwijs*, en na diens vertrek uit Leeuwar-

IV. Wis- en natuurkundige wetenschappen kunde, Bedrijfs- en handwerken, Schoone ku Vde deel zal bevatten Godgeleerdheid en de Han Zooals men bemerkt, is men bij de verdeelin afgeweken van de gewone systemen, men he hoofdzakelijk gevolgd, ook in de onder-afdeeli voortreffelijken catalogus van de bibliothee Amsterdam in 1876 door den heer P. A. Ti gesteld. Al zou hier en daar een wijziging k langd worden het aangenomen systeem heeft voorregt dat het eenvoudig, logisch en ook d gemakkelijk is te raadplegen. De toepassin systeem getuigt over het algemeen van de bo van den zamensteller, de titelbeschrijving is bij vele werken uit verschillende deelen za is de inhoud opgegeven. Het geheel geeft on van een flinke Nederlandsche bibliotheek, meer zijn, niet naar een vast plan zamenges door den loop der omstandigheden ontstaan,

78. XXIV en 599 blz. gr. 8vo. Sedert het verschijnen n den vorigen catalogus in 1864, werd door het Minirie van Oorlog geregeld ieder half jaar eene lijst uit- geven der boekwerken in dat tijdperk aangekocht of geschenke ontvangen. Thans zijn al de titels dezer ten op hun plaats in den nieuwen catalogus gebragt, ardoor het getal aanwezigen werken van omstreeks 0 tot 7923 gestegen is. De inrigting van den nieuwen alogus is geheel gelijk aan die van 1864, behalve dat boeken thans doorloopend genummerd zijn.

De talrijke aanwinsten van de **Bibliotheek der atschappij van Nederlandsche letter- nde te Leiden** deden sedert lang naar een nieuwen alogus verlangen. De omstandigheid dat de laatst gegeven catalogus van 1847 in 2 dln., waarop in 64 een bijvoegsel met algemeen register verscheen, s uitgeput en dat de bibliotheek in haar geheel werd rgeplaatst in de lokalen der Akademische bibliotheek, dde het Bestuur er toe tot de uitgave van eene uwe uitgave van den catalogus te besluiten. Hiervan thans verschenen het **eerste en derde gedeelte**, iden, Brill, 1877, (78), 4 en CCLVI blz. roy. o. in 2 kolommen.

Het **eerste gedeelte** bevat de Handschriften is opgesteld door den toenmaligen bibliothecaris Dr. C. Rogge. De beschrijving der handschriften is otendeels gevolgd naar die van den ouden catalogus, er en daar met verkortingen. De drukwerken met de schreven aanteekeningen zijn thans bij de Hss. inge- eld. Bij ieder Hs. is zooveel mogelijk de tijd waarin et geschreven is, het aantal bladen of bladz. opgegeven nevens het formaat en de afkomst; bij banden, uit verschillende stukken zamengesteld, de uitvoerige i wanneer Hss. geheel of gedeeltelijk zijn uitge staat dit bij de titels vermeld. De systematische in wijkt zeer af van die van den vorigen catalogu in vele opzigten verbeterd. De afdeeling: N landsche letterkunde — Inleiding — zo Geschiedenis der Nederl. letterkunde g zijn, bij die afd. behoort ook het meerende Levensbeschrijvingen die nu bij de gescl haar plaats vonden, en verschillende Nrs. van de afd. van het Aanhangsel. In het algemeen betische register van den geheelen catalogus zul de schrijvers en titels der Hss. van dezen ca worden opgenomen. Het getal beschreven Hss. b thans 992, in doorloopend nummer, de oude ca bevatte omstreeks 700 nrs.

Het derde gedeelte: Het Nederlandsc neel is zamengesteld door den heer T. J. I. en bevat de boeken betreffende het Nederlandsche en de Tooneelstukken in de Nederl. taal. De betreffende het Nederlandsch tooneel (268 in get staande meerendeels in kleine stukjes, pamfletten genheidsgedichten zijn in goede systematische o catalogiseerd, terwijl de titelbeschrijving niets te w overlaat. Bij enkele titels zijn aanteekeningen g van bibliographischen aard, of betreffende inh strekking der stukken, die het belang van dit g van den catalogus niet weinig verhoogen.

De Tooneelstukken zelve zijn in twee afdeelin catalogiseerd: Verzamelingen, Afzonderlijke tooneel en Balletten. De Verzamelingen zijn verdeeld in rijkersspelen, waaraan een 4 tal nrs. middelnederl stukken vooraf gaan, Nieuwere tooneelstukken, S [illegible] tooneelgezelschappen, Verzamelingen van afzon

rijvers. Deze afdeelingen zijn chronologisch gerang-
ikt, behalve de Stukken van tooneelgezelschappen die
habetisch op den naam van het gezelschap zijn geplaatst.
or het historisch overzigt zouden we ook hier de chro-
ogische orde verkozen hebben, daar het aantal titels
t te groot is om het opzoeken moeilijk te maken.
afzonderlijke tooneelstukken en balletten zijn in
habetische orde gecatalogiseerd op de namen van het
k of op het eerste zelfstandige naamwoord in den
l voorkomende; hierbij zijn ook opgenomen al de
kken die in de verzamelingen voorkomen. Aldus
vangt men hier de zeer naauwkeurige beschrijving
n niet minder dan 6888 tooneelstukken, (waaronder
l balletten in afzonderlijk alphabet) met doorloopend
achter ieder stuk. Het is waar, van vele stukken
n een aantal drukken vermeld en van vele drukken
er dan één exempl., maar dit belet niet dat de rijk-
n der verzameling in het oog springt en het geheel
n hoogst belangrijk overzigt geeft van de uitgebreide
derlandsche tooneel-literatuur, zooals wij tot dusverre
g niet bezaten. De catalogus ontvangt eene bij-
ndere waarde door de buitengewone zorg waar-
de hij is zamengesteld. De heer Arnold heeft zich
moeite gegeven den schrijver of vertaler of bewerker
n menig anoniem of pseudoniem verschenen stuk op
zoeken, met de meeste naauwlettendheid zijn de
rschillende drukken door hem met elkaâr vergeleken
streng chronologisch opgenomen, een aantal stukken
andere werken voorkomende, waar men ze niet zou
eken, zijn door hem op het groote alphabet ingevoegd,
j vele vertaalde stukken zijn de oorspronkelijke titels
rmeld waar dit moeilijk uit de titels zelve op te
aken was. Op deze wijze heeft het werk ook een
tterkundige waarde gekregen welke door allen die zich

op dit gebied bewegen ten volle zal gewaa worden. Het werk wordt besloten door een alphab Register op de namen of initialen der schrijvers, ve en bewerkers der tooneelstukken.

La première édition des maximes de l chefoucauld imprimée par les Elzevi 1664. Notice bibliographique par Alpl Willems. Bruxelles, G. A. van Trigt. (1 gr. 8vo. 16 blz. Dit kleine geschrift bevat de deeling der ontdekking van bovengenoemden eersten die onder den titel van: Sentences et maxim morale. A la Haye, chez Jean et Daniel Ste 1664 in een kl. 8vo. deeltje van 79 blz. buiten van den schrijver het licht zag. De heer Willem eene uitvoerige beschrijving dezer uitgave en eene lijking daarvan met de volgende uitgaven die do schrijver zelven bezorgd werden. Talrijke bijzonde komen daardoor aan het licht. Voor ons is ni minst belangrijk de mededeeling over de drukk gebr. Steucker. Deze hadden in dien tijd een boek in de groote zaal op het Binnenhof te ’s Ha maakten gebruik van de persen der Elzeviers deze niet meer voor eigen rekening drukten. onderscheidden zij zich door een aantal uitgaven van historischen inhoud en „namen een belangrijke in onder de drukkers-boekhandelaren van hun naast de Blaeu’s, de Hackiussen en Elzeviers”.

Een belangrijk nieuws wordt op den omslag brochure medegedeeld, namelijk dat ter perse sedert lang verwachte werk van den heer Wi „Les Elzevier, histoire et annales typograph 1 vol. in-8vo. d’environ 800 pp. à 2 colonnes, i [illegible]runet”.

CATALOGUS

ΞKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN

VAN

MARTINUS NIJHOFF,

TE 'SGRAVENHAGE,

R DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

nak. — **v. Zwaamen en Thompson's**, later **Erven**
ter's Almanak. Rott., Amst., 's Hage, 1750—87, 89,
, 1802—10, 12—37, 39—51, 53—66, 68—71. 117 st.
ı. 12mo. In perkament. f 50.—.

kend bewaard ex. van deze zeldzame serie. Behalve de
ıte onvervalschte waarzegger, gepract. door Don Antonio
o", vindt men in elken jaargang tal van volksboekjes,
kjes, enz. In de jaargangen 1750—1807 vindt men o. a.:

tspelen: Vrijerij van J. Klaassen en Saartje Jans. 1751;
;ende kramer. 1756; Pleitsuchtige Claas. 1764; Het be-
bedrog. 1771; De bedrogen waakzaamheid. 1771; Herders-
772; Crispijn. 1772; De gelukte list. 1793, enz. enz.

elijke liedeboekjes: Davids harp. 1750; Idem. 1756;
n nieuwjaarsliederen. 1759: Stigtel. gesangen. 1766;
vruchtige landman. 1766: Geestel. bijenkorf. 1774;
lofsangen. 1780, enz. enz.

ldlijke liedeboekjes: De liefelijke minnejacht. 1752; De
delijke muziekzaal. 1756; Amstelvreugd. 1758; N. koddige
n. 1759; Visschers vrijage. 1762; De vrolijke hovenier.
Het Hoornsche jaagschuitje. 1764; De zingende soldaat.
'laardinger haaringbuis. 1768; Den dwalenden herder. 1769;
lijken speelman. 1769: Het blijgeestige gezelschap. 1770;
ls visserspinkje. 1772; Het vrol. leeuwerikje. 1772;
zanghof. 1776; Den vrolijken bootsgezel. 1777; Den
krijgsman. 1779; De vrolijke kanarievogels. 1784; De

vrolijke zang-nymph. 1789; Het vrolijk naaimeisje. vrolijke zanger. 1793; De vrolijke voerman. 1794; H boerengezelschap. 1796; Het vrolijke landmeisje. 17 dochtertje. 1800; Het vrolijke kransje. 1807, enz. en

Volksboekjes: Kragt van den tabak. 1751; Proces t en keelgat. 1751; Dirk v. Schoorl, Chronycxken. 175 best. uit spreekwoorden. 1756; Nieu opgeraapte quaksal Wonderbare geschiedenis van een zadelmaker. 1759 geschiedenis van een capiteinsdochter. 1759; Olipod Klein planeetboekje. 1761; Den vermakelijken dool Avont. geschiedenis v. een arabischen koning. 1763; vermakelijk raadselboekje. 1763; Placaat van het neu Boere vrijagie. 1764; Klugtige geschiedenisjes van d sche koffij- en theegezelschapjes. 1766; Reizen van San Schoorlder kronijk. 1771; De doctor van de liefde. 1 tige puntdichten. 1787; Raadsels. 1795; Arlequin. 18

Bovenstaande opsomming van enkelen der in deze komende volksboekjes, volsta om de belangrijkheid v zameling ook voor de Nederlandsche letterkunde aa

364. **Almanak, Koninklijke**, 's Grav. 1807—9. 3 dl
Zeer zeldzaam.

365. **Anzeiger, Illustr.**, über gefälschtes Papiergeld Münzen. Lpg. 1865—71. N°. 1—6. 4to. cart. Pr. f. fl.
Met honderden facs. van valsche en echte banknote

366. **Aretino, L.**, Historia Fiorentina, trad. in vulgare Acciaioli. Vin., J. de Rossi. 1476. — **J. F. Poggius**, Hist tina, trad. in vulgare per Jacopo Poggio. Vin., J. de Ro 2 tom. 1 vol. fol. d. veau, dor. s. tr.
Hain N°. 1562 en 13172. Fraai exemplaar met randen dezer twee, in deze eerste uitgave, zeer zeldz

367. **Bachiene, W. A.**, Kerkelijke geographie d. Ver landen. Amst. 1768—73. 4 dln. M. gekl. ktn. 8vo. h.

368. **Barthélemy**, La cantatrice grammairienne, o prendre l'ortographe franç. par le moyen de chansons éro torales etc. Gen. 1788. 8vo. d. veau.

369. **Bataille, La**, de Staveren, 26 Sept. 1345. Noms des chevaliers tués dans cette journée. Publiés pour la l le ms. orig. p. Jean v. Malderghem. Brux. 1870. gr. in-8vo
Met 15 gekleurde wapenafbeeldingen. Uitverkocht.

370. (**Beaufort, L. F. de**,) Verhand. van de vrijheit in staet. M. Vervolg: Vrijmoed. bedenkingen over de vrijhe Amst. 1737, 38. 2 dln. 8vo. rb. bdn.

371. **Berigten** van de Utrechtsche Zendingsvereeniging. Ut 17 dln. 8vo. cart.
Hierin vindt men tal van berichten belangrijk vo en volkenkunde der Nederlandsche Oost-Indische be

rtrand, E., Recherches sur les langues anciennes et mo- de la Suisse, et principalement du pays de Vaud. Gen. 1758. rt. f 1.50.

verwijck, J. van, Paelsteen van den tyt onses levens. In geschreven, door **A. M. v. Schurman** overgezet. Dordr. M. portr. 4to. cart. f 5.—. aai exemplaar van dit zeldzame boekske, waarin een keurig ·et van A. M. v. SCHURMAN, geëtst door C. BOIJ.

ze, Th. de, Histoire ecclésiastique des églises réformées en (1517—62). Publ. p. Th. Marzial. Lille, 1841, 42. 3 vol. . Pr. f. fl. 5.50. f 3.50.

ommaert, P., Aloude geschiedenis der Belgen of Neder- ers. Gent, 1849. 8vo. br. f 2.—.

lhuis v. Zeeburgh, J., Over de geschiedenis der eerste uit het Hollandsche huis. Leiden, 1870. 8vo. linn. verg. f 1.25. iet in den handel.

oursault, Pièces de théâtre. Av. une lettre d'un théologien si la Comédie peut être permise. Paris, 1701. pet. in-8vo. f 1.50. ie over Boursault, de belangrijke artikelen van St. René landier in de Revue des deux mondes van 1 Nov. — 15 Dec. 8.

reoder à Brandis, G., Proeven van geschied- en letterk. ıgen. Haarl. 1801. M. portr. 8vo. f 1.25. ›evat o. a.: De invloed v. d. koophandel op de denkwijze van volk; Geschiedenis v. h. Hanseverbond; Over de hof- ren enz.

Brez, J.,) Histoire des Vaudois. Paris, 1796. 2 tom. 1 vol. art. f 1.75.

Brief aan een Heer te Utrecht, over de wijze, op welke J. H. iene, predikant aldaar, berispt heeft het houden van dans- chappen. 's Hage, (1760). 4to. f 1.—.

Brissonius, B., A. et **Fr. Hotmanus**, De veteri ritu nup- n et jure connubiorum. Amst. 1662. 12mo. veau. f 1.25.

Brune, J. de, Emblemata of sinnewerck. Amst. 1624. M. 50 mata. 4to. h. ld. f 6.—. Goed bewaard ex. van den eersten druk met de eerste afdrukken plaatjes.

Brunet, J. C, Manuel du libraire et de l'amateur de livres. l. Paris, 1860—65. 6 vol. gr. in-8vo. d. veau. f 130.—. Geheel uitverkocht, zeldzaam.

Buikspreken. — Historiesch verslag van de vroegere en buikspreekers of het buikspreeken gemaklijk gemaakt. Z. pl. . 8vo. f 1.—.

385. (**Campen, J. van, en A. Quellinus,**) Bouw-, schilder-
beeldhouwkunst v. h. Stadhuis te Amsterdam. Amst., Cove
Mortier, z. j. M. 2 fraaie portretten en 109 platen. fol. ld. bd. f

Fraai exemplaar. De platen geven getrouwe afbeeldinge
het uiterlijk van het Stadhuis en van de beeldhouw- en
derwerken in het inwendige.

386. **Christie, W. D.,** Life of Anth. Ashley Cooper, E
Shaftesbury, 1621—83. London, 1871. 2 vol. Av. portr. 8vo.
Pr. f. fl. 15.60.

387. **Cluverius, Th.,** Sicilia antiqua, c. minor. insulis. Ite
dinia et Corsica. L. B., Elz. 1619. Av. ctes. fol. rel. anc. veau. f
Fraai exemplaar, een bibliotheekmerk op den titel uitge

388. **Collection** of state tracts, published on occasion of the
lution in 1688 a. during the reign of William III. Lond. 1
vol. — State tracts. Lond. 1689. — State tracts being a
collection of several choice treatises, 1660—90 Lond. 16
En tout 5 vol. fol. veau. f

389. **Colloquia** et dictionariolum octo linguarum, Latinae, Ga
Belgicae, Teuton., Hispan., Ital., Angl. et Portug. Delph
Schinckel. 1598. pet. in-8vo. obl. vél.

390. **Comiers,** Traité de la parole, langues et écritures, c
stéganographie impénétrable. Liége, 1691. Avec pl. 12mo. vél.

391. **Corssen, W.,** Ueber die Sprache der Etrusker. Lpg. 187
2 vol. Av. grav. s. bois, 27 pl. et une carte. roy. in-8vo. b
f. fl. 32 50. f

392. **Correspondance** de Guillaume le Taciturne, prince d'O
Publ. pour la première fois; suivie de pièces inédites s. l'ass
de ce prince et sur les recompenses accordées par Philippe I
famille de Balthazar Gérard, p. L. P. Gachard. Brux. 1850
6 vol. 8vo. br. Pr. f. fl. 24. f

393. **Croy, Ch. A.,** Mémoires guerriers de ce qui c'est pas
Pays-Bas, depuis le commencement de l'an 1600 jusqu'à la
1606. Anv. 1642. Av. pl. 4to. vél. f

Fraai exemplaar van dit hoogst zeldzame werk, met
portretten en 35 plans van versterkte steden in Nederland

394. **Cuentos** y poesias populares Andaluces, collecc. p. F. Cab
Lpg. 1861. 8vo. br.

395. **Danneil, J. F.,** Wörterbuch d. altmärkisch plattdeu
Mundart. Salzw. 1859. 8vo d. veau. Pr f. fl. 3.90

396. **Desgrouais,** Les gasconismes corrigés. Toul. 1768. 8vo.
f

397. **Deventer. — A. v. Boeckholt,** Missive, vervatten
naeckte ronde waerheyt van 't overgeven derselver stadt.
(*1673*). 4to. cart. f —

egerick, J. L. A., Inventaire analytique et chronolog. des et documents appart. aux archives de la ville d'Ypres. Brug. ·64. 6 vol. 8vo. br. f 10.—

rnbusch, J. B., Die Kunstgilde der Töpfer in der Stadt rg u. ihre Fabrikate. Köln, 1873. M. 36 Abbild. 8vo. br. f 2.—

renthe. — P. S. van der Scheer, De Valtherbrug, hare nsche oorsprong, enz. Winsch. 1855. 8vo. f —.60.

z, J., Essai sur l'art oratoire. Paris, 1800. 8vo. br. f 1.—

gdale, W., The Baronage of England or histor. account of glish nobility. London, 1675—76. 3 tom. Av. grav. s. bois. fol. d. cuir de Russie. f 60.—.

tstekend bewaard ex. van dit zeldzame werk. De wapens in 2e en 3e deel zijn gekleurd.

jk, J. van, Het nut der luchtbollen. Dichtstuk. 's Hage, 8vo. f 1.—

tius, G., Histoire véritable des martyrs de Gorcom en Hol- A la fin le martyre de Guillaum de Gaude, de Corneille etc. Transl. de Latin. Douay, 1606. pet. in-8vo. vél. f 3.—.

ancq v. Berkhey, J. le, Oud Hollands vriendschap besloten rechts eeuwschets, in Nederl. dichtmaat. Leyden, 1809. 8vo. f 1.25

laten geven afbeeldingen van oude hollandsche drinkglazen.

jnje, J. G. W., Levensberigt van F. W. Conrad. 's Hage, M. portr. en facs. gr. 4to. f 4.—

ze biographie bevat een geschiedkundig overzicht van den rl. waterstaat van 1795 tot 1870.

audy — Lefort,) Glossaire génévois ou recueil étymol. des du dialecte de Genève. 2e éd. augm. (p. J. Humbert). 827. 8vo br. f 1.50

entz, Chev. de, Dépêches inédites aux Hospodars de Va- p. servir à l'histoire de la politique européenne, 1813—28. p. Prokesch-Osten fils. Paris, 1876, 77. 3 vol. gr. in-8vo. f. fl. 13.—. f 7.50.

oogstbelangrijk werk voor de geschiedenis der Donauvorsten- men. Ridder van Gentz, de vriend en vertrouwde van Vorst ernich was in briefwisseling met de opeenvolgende vorsten Walachye, als officieus vertegenwoordiger van Oostenrijk.

ulincx, A., Saturnalia, s. (ut passim vocantur) quaestiones eticae. Ed. 2a aucta. L. B. 1665. 12mo. vél. f 3.50.

espreking van 28 vraagstukken, waaronder zeer curieuse, .: An mulieres ad Philosophicas Scholas sint admittendae; n Theatralibus *spectaculis* exercenda juventus; Utra praestantior *Belgica an Latina lingua, enz.*

schilders en schilderessen. 's Grav. 1750. 2 dln. M. ld. bdn.

Fraai exemplaar; de 21 door P. Tanjé gegr geven de portretten van meer dan 50 kunstenaars

413. —— **Brief** aan een vrient behelz. aanmerkinge N. Schouwburg der Nederl. kunstschilders. Z. pl h. ld.

414. **Graft, J. van de**, De tapijtfabrieken der 16e gevolgd door eene hist. beschrijving der tapijtbehang gaderzaal der Provinc. Staten v. Zeeland. Midd. 186 van 7 pl. d. Onghena. fol. (fl. 3.50).

415. **Grandgagnage, Ch.**, Dictionnaire étymolog. wallonne. Liége, 1847, 50. Tome I. II. (A—Oûteleû).

Niet verder verschenen.

416. **Granvelle. — Papiers d'état** du Cardinal Granv mss. de la bibliothèque de Besançon, publ. sous la Weiss. Par. 1841—52. 9 tom. 4to. cart.

Bevat talrijke belangrijke stukken voor de g Nederland in de 16e eeuw.

417. —— **Correspondance** du Cardinal Granvelle, 1 p. E. Poullet. Brux. 1877. Tome I. 1565, 66. Av. gr. in-4to. br.

Vervolg op de » Papiers d'état du Cardinal Gra uitgave in 1875 door de Fransche regeering werd verzameling zal in 5 of 6 deelen de briefwisseling bevatten, in zooverre die de Nederlanden betreft. 152 stukken, met vertaling enz.

en der voornaemsten hooft-ketteren, zoo in Duytslant
rlandt. Delft, N. de Clerck. (c. 1600). M. 17 fraai
tten. kl. 8vo. ld. bd. f 2.50.
mplaar; blz. 143, 144 beschadigd.

n JCz., J., Handleiding tot de geschiedenis, aard-
belleer enz. van Java. Bat. 1852. 2 dln. 8vo. cart. f 5.—.

J., De spectatoriale geschriften van 1741—1800.
kennis van het leven in de 2de helft der 18e
73. 8vo. (fl. 3.—). f 2.25.

n, C., Handwörterbuch d. Berg-, Hütten- u. Salz-
. Mineralogie u. Geognosie. Weimar, 1859. Tome,
2 vol. roy. in-8vo. br. f. fl. 13.65. f 3.50

Allemannische Gedichte, (m. taalk aantt.) d. J.
1874. 4to. br. f 1.—

G. A. J., Dictionnaire Rouchi—Français. 3e éd.
8vo. d. veau. f 2.50

s de naam van het dialect dat gesproken wordt in
n van Valenciennes.

, D.,) Laus asini, c. alijs estivis opusculis. L. B.
). 12mo. vél. f 2.50.

emplaar; onder de bijgevoegde verhandelingen o. a.:
uli: An, et qualis viro literato sit ducenda uxor,

enbosch, — J. H. van Heurn, Historie d. stadt en
's Hertogenbosch. Utr. 1776. 4 dln. 8vo. f 2.50.

de Gilion de Trasignyes et de Dame Marie sa
p. O. L. B. Wolff. Paris, 1839. 8vo. br. f 1.50.

t, S. J., Vocabulaire français-provençal. Digne, 1848.
f 1.75

G., Waterloo; the downfall of Napoleon a. the
1815. London, 1862. Av. 4 ctes. gr. in-8vo. toile.
f 3.—.

lo, Hieroglyphica, ed., varias lectiones et vers. Lat.
. etc. adj. C. Leemans. Amst. 1835. Av. 3 pl. 8vo.
6.60. f 3.50.

)., Ueber Hollands Volksschulwesen. Langenb. 1877.
f —.65.

, Const., Ghebruik en onghebruik van 't orghel in de
reen. Nederlanden. Amst. 1660. kl. 8vo. hrn. bd. f 3.—.

werkje, het eenige over dit onderwerp. Een weinig
bevlekt.

- J. Sceperus, Verbaesde verwondering der Castilianen,
der Vereen. Nederlanders over het innemen van Hulst.
kl. 8vo. hrn. bd. f 2.50.

zaam; *een weinig* bevlekt.

439. **Journal** grammat. et didactique de la langue fra
p. M. Marle. Paris, 1827—32. 6 vol. 8vo. d. veau.

440. **Kalevala.** Ofversatt af M. A. Castren. Helsingf.
1 vol. pet. in-8vo. d. veau.

Vertaling in de Finsche taal van dit mythologisc

441. **Krasinski, V.**, Histoire religieuse des peuples slav
p. Merle d'Aubigné. Paris, 1853. Av. pl. et portr.
Pr. f. fl. 4.40.

442. **Laffi, D.**, Viaggio in Ponente à S. Giacomo
Finisterrae, p. Francia e Spagna. Bol. 1673. 12mo. v

443. **Lasco, J. à**, Opera tam edita quam inedita.
auctoris enarr. A. Kuyper. H. C. 1866. 2 vol. 8vo. br.

Belangrijk voor de geschiedenis der Nederl.
London en in Oost-Friesland. Het 1e deel bevat
à Lasco opgestelde geloofsbelijdenissen voor die gem

444. **Laudationes funebres**, quibus Regi Guilielmo
in Batavis oratores justa fecerunt. Lips. 1703. pet. in-8v

Bevat lijkredenen door M. Leydekker, J. G.
Gronovius, J. Triglandus en A. Gabillon.

445. **Laurentie, P. S.**, De l'éloquence politique
influence. Paris, 1819. 8vo. br.

446. **Lavater, J. C.**, Over de physiognomie. Amst.
M. tal van fr. platen. 8vo.

447. **Leerrede** over 1 Corinthen VII, vers 27: » Zijt g
van een wijf? en zoekt geen wijf. Rott. z. j. (c. 1750).

Curieuse redevoering tegen het huwelijk.

ettere di Principi, le quali si scrivono da principi, o à pi o ragionano di principi. Ven. 1581. 3 vol. 4to. veau. f 10.—. Bevat eenige honderden brieven van vorsten der 16e eeuw. r belangrijk werk voor de geschiedenis van dien tijd.

itta, P., Famiglie celebri italiane. Torino, Basadonna, —76. Fasc. 1—179. Av. nombre de planches, armoiries etc. r. gr. in-fol. f 525.— Geheel kompleet en fraai ex. van dit allerbelangrijkste werk, attende de stamboomen van de meeste adelijke familiën van lië, met de wapens in goud en kleuren en tal van platen, rstellende portretten, paleizen, grafmonumenten enz. enz. — prijs bij de uitgave was meer dan f 1000.—.

ivre, Le, de Baudoyn, comte de Flandre; suivi de fragments man de Trasignyes. Publ. p. C. P. Serrure. Brux. 1836. acs. roy. in-8vo. br. f 2.—

obkowitz, J. C., Philippus Prudens Caroli V filius Lusitaniae nus rex demonstratus. Antv., Plantin. 1639. Av. 25 beaux its par C. Galle d'après E. Quellinus. fol. vél. f 6 —.

of- en hekeldichten op historische personen en gebeurtenissen e laatste helft der 17e eeuw (c. 1650—93). Fraai hs. van lzz. uit het midden der vorige eeuw. 4to. hrn. bd. f 6.— Belangrijke verzameling van ruim 200 gedichten in staatschen st. De blzz. 241—268 worden ingenomen door: Aanteekeningen Vondel's Palamedes, enz. d. G. Brandt.

Maastricht. — Articulen geaccordeert bij den Prince van gien aen die vande geestelijckheydt en de Magistraet v. tricht. Utr. 1632. 4to. f 1.50. Een plan van Maastricht in houtsnede op den titel.

Maggi, G., e J. Castriotto, Della fortificatione delle città. 1584. Av. de nombreuses gravures sur bois. fol. vél. f 6.—. Zeer fraai exemplaar met breede randen. Maggi en Castriotto n ingenieurs in dienst van den Koning van Frankrijk.

Malling, O., Store og gode Handlinger af Danske, Norske Holstenere. Udg. af M. Z. Hohlenberg. Kiöb. 1834. 8vo. au. f 1.25.

Manuzzi, G., Vocabolario della lingua Italiana, già compilato Academici della Crusca. 2a ed. Fir. 1851—67. 4 vol. roy.). br. Pr. f 100. – f 40.—. Meest uitvoerig woordenboek der Italiaansche taal.

Mercier, L. S., Néologie ou vocabulaire de mots nouveaux, à veler, ou pris dans des acceptions nouvelles. Paris, 1801. . 8vo. br. f 1.75.

Melzonnet, J., Pouëma aou sugié dé la salada dé l'estan amandré. Nimé, (1825). pet. in-8vo. toile. f 1.— Exemplaire *taché de ce* bouquin, qui se rencontre rarement.

8vo.

466. **Naarden. — Memorie** of verhael aengaende de overgevingh van die stadt aen den Prince van Oran; 4to. cart.

467. **Napoléon I,** Correspondance, publiée par ordre de Paris, 1858—70. 32 vol. 8vo. br. Pr. f. fl. 105.60

468. **Nisard, Ch.,** Histoire des livres populaires. 2e é 2 vol. Av. nombre de grav. s. bois. 8vo. br.

Belangrijk werk; de houtsneden zijn facsimiles illustraties der oude volksboeken.

469. **Nothomb,** Essai histor. et polit. sur la rév 4e éd. avec des continuations p. l'auteur et p. Th. Jus 2 vol. gr. in-8vo. br. Pr. f. fl. 6.60

470. **Nott, J. C., a. G. R. Gliddon,** Indigenou earth, or chapters on ethnolog. inquiry. W. contrib. F. Pulszky a. J. Aitken Weigs. Philad. 1857. A nombre de grav. dans le texte imp. in-8vo. toile.

Fraai exemplaar (*Subscriber's Copy*) van dit bel

471. **Nijmegen. — Missive** geschreven uyt Nimwegen belegh en overgaen der voorz. stadt. Amst. 1672. 4t

472. **Obermüller, W.,** Deutsch-Keltisches, geschich Wörterbuch z. Erklärung der Fluss-, Berg-. Orts-, G Personennamen. Berl. 1872. 2 vol. 8vo. br. Pr. f. fl

Overbeck, J., Geschichte d. Griechischen Plastik. Lpg. 1857.
ol. Av. nombre de pl. grav. et des gravures s. bois dans le
e. roy. in-8vo. d. veau. Pr. f. fl. 15.60. f 10.—
Het 1e deel een weinig met watervlekken.

Pictet, A., De l'affinité des langues celtiques avec le Sanscrit.
s, 1837. 8vo. br. f 2.—.

Pinchart, A., Archives des arts, sciences et lettres. Documents
its publiés et annotés. Gand, 1860, 63. 2 vol. Av. pl. 8vo. br.
f 10.—
Een schat van grondstoffen, getrokken uit archieven enz.,
owel voor de letterkundige geschiedenis, als voor de bibliographie
de geschiedenis der kunst. Geheel uitverkocht, zeldzaam.

Pott, A. F., Die Personennamen insbesond. die Familiennamen
hre Entstehungsarten; auch unter Berücksichtigung d. Ortsnamen.
Reg. Lpg. 1853, 59. 2 vol. 8vo. br. Pr. f. fl. 9.75 f 4.50

Pougens, Ch., Archéologie française ou vocabulaire de mots
ens propres à être restitués au langage moderne. Paris, 1821.
l. 8vo. br. f 1.50

Proverbes et dictons populaires, avec les dits du mercier et
marchands, et les crieries de Paris, aux 13e et 14e siècles,
p. G. A. Crapelet. Paris, 1831. Av. 2 facs. roy. in-8vo. cart.
f 8.50

Quevedo Villegas, Fr. de, El Parnasso Español y musas
ellanes. Correg. i emend. por A. Cultifragio. Madrid, 1660.
in-4to. veau. f 3.—.

Relazione di Spagna del tempo di Filippo II, tratta da un
oscritto del sec. 16. Ancona, 1857. 4to. br. f 2.—.

Remarques d'un voyageur sur la Hollande, l'Allemagne, le
il etc. La Haye, 1728. 12mo. veau. f 2 50.

Rénard, De l'identité de race des Gaulois et des Germains.
x. 1856, 59. 2 fasc. 8vo. br. f 1.25.

Robertet, Johan, Les douze dames de rhétorique, publ. avec.
od. p. L. Batissier. Paris, 1837. Av. 13 pl. facs. de miniatures,
r. p. Schaal gr. in-4to. d. veau. f 7.50.
Fraai uitgevoerd werk; elke bladzijde is door een gegraveerden
and omgeven; de beginletters in kleuren.

Rodt, E. von, Die Feldzüge Karls des Kühnen, Herzogs von
gund u seiner Erben, 1467—94. Schaffh. 1843, 44. 2 vol.
r. ctes. et plans. 8vo. br. Pr. f. fl. 12.65. f 5.—.

Rousseau, l'Abbé, Glossaire Poitevin. 2e éd. revue. Paris,
9. gr. in-8vo. br. f 1.50.

Rotterdam. — Rotterdamsche historiebladen, door J. H.
effer en F. D. O. *Obreen*. Rott. 1872. 73. 3 dln. M. pl. 8vo.
f. fl. 8.80 f 4.50.

1e Afd. Dl. I. Kronijk. blz. 1—88; Bijlagen blz. 1
2e afd. Dl. 1. Geschiedk. stukken. blz. 1—704; 3e afd.
Genealog. aanteekeningen enz. blz. 1—736.

489. **Safarik, P. J.**, Geschichte der südslawischen Li
Herausg. v. J. Jirecek. Prag, 1864, 1865. 3 tom. 4 vol.
Pr. f. fl. 13.65
I. Slowenisches u. Glagolith. Schriftthum; II. Illiri
Kroat. Schriftthum; III. Das Serbische Schriftthum.

490. **Saavedra, A. de**, Romances históricos. Paris, 18
portr. 8vo. veau.

491 **Saint-Genois, J. de**, Histoire des avoueries en Belg
Pièces justif. Brux. 1837. 8vo. br.

492. **Scharp, J.**, Oudheid- en geschiedk. verhandeling
beffen of halskragen, inzonderheid der kerkelijken. Rot
M. portr. kl. 8vo. cart.

493. **Schmidt, C. L.**, Histoire raisonnée des fonds publics
les états de l'Europe et de l'Amérique. Amst. 1824. 4
Zeldzaam.

494. **Schnakenburg, J. F.**, Tableau synopt. et compar. de
populaires ou patois de la France. Av. un choix de mor
vers et en prose. Berl. 1840. 8vo. br. Pr. f. fl. 4.80

495. **Scrieck, A. van**, Van 't beghin der volcken v
insonderheyt van den oorspronck der Nederlanderen; end
Nederlandren, den Griecken ende Romainen verre te bo
in ouderdom ende spraecke. Ypre, 1614. — Idem, M
secundorum ll. V quibus originum rerumque Belgicarum op
Ypris, 1615. — 2 tom. 1 vol. vél. cdé. fol.
Fraai exemplaar van dit curieuse werk, waarin met e
waardige spitsvondigheid betoogd wordt, dat de oudste
wereld geene andere dan de Vlaamsche is geweest.

496. **Sigart, J.**, Glossaire étymol. montois ou dictionnaire
lon de Mons et de la plus grande partie du Haina
Brux. 1870. roy. in-8vo. br. Pr. f. fl 5.—

497. **Sillem, J. A.**, Het leven van Johan Valckenaar, 175
Naar onuitg. bronnen bewerkt. Amst. 1876. 2 dln. 8vo. Pr.

498. **Spelen van Sinne** vol schoone allegatien... op de vr
de meesten troost oyt quam te baten, die schenen te sijn
verlaten. Ghespeelt binnen die stede van Rotterdam bij d
cameren van Rhetorycken, den 20 Julio 1561. Antw., W
1564. — **Dryderley Refereynen** ghepronunceert opte Rl
feest der blaauwe Acolyen van Rotterdam. Antw., ib. 15
hrn. bd. kl. 8vo.
Oorspronkelijke druk, met de blazoenen der kamers
snede. Het ex is een weinig bevlekt. Zeer zeldzaam.

499. **Spectator, De**, van de negentiende eeuw, (door
Immerzeel, Grandlienard e. a.) 's H. (1803). 12 nrs. e. a. ge
11 st. 8vo. 1 h. ld. bd.

)e namen der schrijvers van de verschillende stukken in „De ectator van de 19e eeuw” bijgeschreven. Verder bevat deze band a.: Lejeune, Noordsche letter- en oudheidkunde; Kops, Opding d. menschen: Saxe, Onomasticon litter. in usum schol. etc.

preekwoorden, Gemeene Duytsche, adagia oft proverbia emt. Campen, Peter Warnersen. 1550. kl. 8vo. ld. bd. f 25.—
'raai exemplaar van dit hoogst zeldzame werkje.

taring, W. C. H., Geologische kaart van Nederland. l 1: 200000. Haarl. 1858—69 28 bladen in chromolith. . fol. f 30.—
!cheel kompleet ex., zooals slechts zelden voorkomt, van deze : belangrijke kaart; de meeste bladen zijn uitverkocht.

tarter, J. J., Friesche lusthof, beplant met verscheyden l. minne-liedekens, gedichten en boertighe kluchten. Amst. M. pl. langw. 4to. hrn. bd. f 12.—.
eer goed bewaard exemplaar van dit zeldzame boekske.

teltzer, K. F. H., Fragmentar. Mittheilungen über eine durch Holland u. Belgien in 1834. Köln, 1835. Av. pl. pet. ı. cart. f 1.25.

'erkamp, H. Th., Proeve van minnedichten, in rijmlooze n. Bat., L. Dominicus. 1778. 8vo. f 2.50.
eer zeldzaam; aan den heer v. d. Chijs slechts bij name bekend. ; boekje werd „als geschenk voor vrienden” gedrukt; dit ex. d aangeboden aan Mr. Reinier v. Spaan.

'héophile, Oeuvres. Rouen, 1636. 3 tom. pet. in-8vo. . vél. f 1.50.

'rueba, A. de, El libro de los cantares. Lpg. 1860. 8vo. br. - f 1.50.

'ttarakanda. Teste con note secondo i codici della recensione ına p. G. Gorresio. Parigi, 1867. roy. in-8vo. cart. Pr. f. fl 10.—. f 7.—

'almici, Ramayana. Poema Indiano, publ. con traduz. ıa e note p. G. Gorresio. Par. 1858. 10 vol. roy. in-8vo. Pr. f. fl. 125.—. f 70.—.
'olledige Sanskriet-uitgave met Italiaansche vertaling van dit əemde heldendicht.

'an den Bussche, Alex., dit le Sylvain, Le premier des procez tragiques, cont. 55 histoires, avec les accusations, ıdes et deffences d'icelles. Ensemble quelque poësie morale. s, G. le Niergue. 1580. in-16to. vél. f 12—.
Ioogst zeldzaam. Het is het eenige werk van dezen drukker, in den Catalogus la Faille wordt vermeld. Onbeduidend lekt.

'ecellio, C., Costumes anciens et modernes. Paris, 1859. 2 Iv. 513 pl. gr. in-8vo. toile. Pr. f. fl. 17.50. f 12.—.
Fraai uitgevoerd werk, met Italiaanschen en Franschen tekst. ιe bladzijde *is omgeven door* eene fraaie lijst in houtsnede.

511. **Verdugo, F.**, . Comentario de la guerra de Frisia. M
1872. Av. facs. pet. in-8vo. dem. mar. brun, dor. en tête
rogné. f

Zeer zeldzame, woordelijke herdruk van de oorspron
uitgave, in 1610 te Napels verschenen, die zoo zeldzaam i
de uitgever der *Historiadores de sucesos particulares* die
geheel verloren verklaarde. Sedert dien tijd zijn twee, gede
kompleete exx. wedergevonden, waarnaar deze herdruk
vaardigd. — Zooals bekend is, was Francisco Verdugo ged
twaalf jaren Stadhouder en Kapitein-Generaal van Friesla
Philips II.

512. **Verhaal, Getrouw**, van de opkomst enz. der Method
Engeland. Waarachter een kort verhaal d. beroeringen
Alblasserwaard. Workum, 1752. kl. 8vo. h. ld.

Zeer zeldzaam geschrift.

513. **Ver Huell, A.**, Jacobus Houbraken et son oeuvre
1875. Av. portr. imp. in-8vo. cart. Pr. f. fl. 4.—.

514 —— Cornelis Troost en zijn werken. Arnh. 1873. M
en pl. imp. 8vo. cart. fl. 5.—

515. **Vermesse, L.**, Dictionnaire du patois de la Flandre f
ou wallonne. Douai, 1867. gr. in-8vo. br. Pr. f. fl. 5.50

516. **Vingboons, Ph.**, Gronden en afbeeldsels der voornaa
bouwen door hem geordineert. Amst. 1688. M. 61 pl. –
Het huys van L. en H. Trip. Amst. 1699. M. 5 pl. — 1
fol. f

517. **Virgilius Maro, P.**, Opera. Ex antiquis monumentis
cura, studio et sumptibus H. Justice. S. l. ni d. (Hag.
1757—65). 5 tom. Av. de nombreuses gravures par M. P
vol. 8vo. veau, dor. s. tr. f

Zoowel tekst als illustraties in kopergravure; de pla
gevolgd naar antieke beelden, bas-reliefs enz.

518. **Visconti, E. Q.**, Opere. 1a e 2a classe. Mil. 1818-
vol. in-8vo, tiré sur papier format grand in-4to. d. veau no
f

Il Museo Pio-Clementino. 7 vol. Av. 621 pl.; — Ico
greca, trad. de Gio Labus. 3 vol. Av. 180 pl.; — Ico
romana. 1er (seul) volume. Av. 23 pl.

519. **Volmar**, Das Steinbuch. Ein altdtsches Gedicht. M.
Anmerk. u. Anhange, herausg. v. H. Lambel. Heilbr.
8vo. br.

520. **Vorzeit, Die**, Sagen u. Geschichten der Länder Cleve
Jülich-Berg u. Westphalen. Herausg v. W. v. Waldbrühl u
tanus. Elb. 1870, 71. 2 vol. Av. portr. 8vo. br.

521. **Vreede, G. W.**, Geschied- en letterkundige herinne
Gor. 1836. 8vo.

Watson, J. F., a. J. W. Kaye, The people of India. Photogr. strations of the races and tribes of Hindustan. London, 1868. vol. Av. 112 grandes photographies d'après nature. gr in-4to. le, dor. s. tr. Pr. f. fl. 67.— f 25.—

Wenzelburger, K. Th., Geschichte der Niederlande. Gotha, 9. Bd. I. (bis 1550). 8vo. br. f 9.75.

Dit handboek der nederlandsche geschiedenis, bewerkt naar de ieuwste en beste bronnen, zal in drie deelen kompleet zijn.

Wessenberg, J. H. von, Die grossen Kirchenversammlungen 15. u. 16. Jahrh. Const. 1845. 4 vol. 8vo. br. Pr. f. fl, 7.80. f 3.50

Wibiral, F., L'Iconographie d'Antoine v. Dyck, d'après les erches de H. Weber. Lpg. 1877. Av. portr. et facs. de filigranes. . in-8vo. br. f 7.50

Bevat eene uitvoerige beschrijving der verschillende staten der ortretten naar of door v. Dyck, met facsimiles der papiermerken p 6 platen.

Wied. —— Geschlechts-Register d. uralten dtschen Reichsständ. üser Isenburg, Wied u. Runkel, samt Nachricht d. besessenen iden u. der darinnen hergebrachten Erbfolge-Ordnung. Mannh. 4. Av. pl. et ctes. fol. br. f 10.—

De platen bevatten afbeeldingen van grafsteenen, honderden pens enz.

Wiese, L., Zur Geschichte u. Bildung der Frauen. Berl. 73. 8vo. br. f 1.25

Willeramus, In Canticum Canticorum paraphrasis, rhythmis t. et veteri lingua Francica. C. explic. Belg. ed. P. N. Me- a L. B., Plantin. 1598. — F. Junii Observatt. in Willeramum. st. 1655. 2 tom. 1 vol. pet. in-8vo. vél. f 2.50

(**Wolff — Bekker, E.,**) De onveranderlijke Santhorstsche ge- fsbelijdenis. Met de Menuet en de Dominees pruik, en Vergeefsche d. (Amst. 1772). 3 st. 1 bd. 8vo. f 2.50

Wright, Th., Histoire de la caricature et du grotesque dans littérature et dans l'art. Trad. p. O. Sachot. 2e éd. av. not. p. Pichot. Paris, 1875. Av. 238 grav. dans le texte. roy. in-8vo. Pr. f. fl. 6.60 f 4.50

Wronski, H., Critique de la théorie des fonctions génératrices Laplace. Paris, 1819. 4to br. f 3.—.

Zalt-Bommel. — Waerachtig verhael van hetgeen gepasseert voor en nae het overgaen der stad Salt-Bommel aen sijn Maj. Frankrijck. 's Hage, 1674. 4to. cart. f 1.50

Zedlitz Neukirch, L. v., N. Preussisches Adels-Lexicon. M. ppl. *Lpg. 1836—39. 5 vol.* 8vo cart. Pr. f. fl. 14.— f 7.50

534. **Zeeland.** — **G. A. v. Geytenbeek,** Proeve eener geo verhandeling over Zeeland in het hedend. tijdvak. Leiden, 1 M. uitsl. pl. 8vo. f 1

535. **Zeeland.** —— **Die Gheleghentheyt** oft situatie des Landts Zeelandt, hoe dattet ten tyde was als de Roomschen Co Willem Grave van Zeelandt, regnerende was omtrent 1 Antw., op die Lombaerde Veste, in den witten Hasewint, bij Jan van Ghelen. 1572. plano. f

Zeer zeldzaam kaartje, een herdruk van dat, hetwelk in gersberg's Chronyck v. 1551 voorkomt, met veranderd bij

536. **Zeeland.** —— **Algemeene (en oudste) keure** van Zeel gegeven bij Florens, momber of voogd van Holland. M. d. K. v. Alkemade en P. van der Schelling. 160 blzz. 8vo. bd. f

Eigenhandig geschrift van v. Alkemade, met een fraai keude zegelafbeelding.

537. **Zimmerman, W. F. A.,** Die Inseln d. indischen u. Meeres. Berl. 1863. Av. 250 grav. dans le texte. gr. in-8v Pr. f. fl. f 18.20. f

538. **Zeitschrift** für allgemeine Erdkunde. Herausg. v. K. Neu später von W. Koner. Berlin, 1856—64. 16 vol. Av. cartes d. veau. Pr. f fl. 85.—. f

539. **Zeitschrift, Berliner entomologische,** später Der entomol. Zeitschrift. Herausg. v. d. Entomol. Verein in B Red. Dr. G. Kraatz. Berlin, 1857—78. Bd. I—XXI, XXII. Taf. u Register v. Bd. 1—XVIII. 8vo. In Lfgn. Pr. f. fl. 1 f

Geheel kompleet ex. van dit hoogstbelangrijke tijdschrift zelden hier voorkomt.

540. (**Zoutelandt, Mme de,**) Mémoires de la famille et de de Mad. ***, cont. plusieurs particularitez du gouvernement république de Hollande etc. La Haye, 1610 (1710). pet. i veau. f

541. (**Zuylen v. Nyevelt, W. van,**) Souter Liedekens. Ghe ter eere Gods, op alle dye Psalmen van David. Antw., S. 1540. pet in-8vo. d. veau. f

Met muzieknoten. De titel, die in rood en zwart is ged een weinig bevlekt; overigens fraai ex.

542. **Zwolle.** — **U. Ripperda,** Beright van hetgeene onlang Swol gepasseert is. Leeuw. 1672. — Tegenberigt bij de Mag v. Zwolle. Z. pl. 1672. — 2 st. 4to. cart. f

DRUKPERS TE COLOMBO.

PROEVE EENER

SINGALEESCHE BIBLIOGRAPHIE

DOOR

Dr. Th. Ch. L. WIJNMALEN.

jn „Lehrbuch einer allgemeinen Literärgeschichte"
d. 1 Abth., blz. 289) zegt Dr. J. G. F. Grässe,
ıde over de drukkunst in den Archipel, dat reeds
op Ceylon te Colombo werd gedrukt, „denn
:am hier ein Evangelienbuch, 1738 eine christ-
Religionslehre heraus (s. Catal. bibl. Marsden.
). In der Nähe ward 1822 im Dorfe Cotta und
u Nellore bei Jaffnapatnam eine Presse errichtet".
.eegt ge de aangegeven bron, dan blijkt U, dat
.de vermelde geschriften geene andere zijn dan
Singaleesch Beleydenis-boek" en „het Heylige
əlium onzes Heeren en Zaligmakers Jesu Christi
Singaleesche Tale overgebragt," in 4to. met de
le van Joh. Ph. Wetzelius. Tevens wordt daarbij
; jaar 1744 vermeld het „Singaleesch Formulier-

der oprichting eener Singaleesche kweeks
einde der 17e eeuw en haar aanmerkelijk
in 1739 door den Gouverneur van Imhoff,
innerd, hoe „Columbo te dien tijde een mi
beschaving was, en Ceylon was ook in
eene schoone parel aan Neerlands kroon."
taling", zoo heet het verder, „van het
een gedeelte van het O. T. verscheen t
in het Singaleesch en Talmudisch aldaa
waarvan later vele herdrukken vervaardig
den druk van 1748 in het Talmudisch w
voegd, dat daarvan „nog eenige exemplare
zijn in het archief der O. I. Kamer te
Reeds ten tijde van Baldaeus, die aan d
zijne zorgen wijdde, waren er vele hand
en werd er in de kerken en scholen uit v

Een meer omstandig bericht omtren
Ceylon wordt aangetroffen in de voordracl
opvoedingsgestichten der Hollanders op
6den November 1846 uitgesproken door d

: den titel: „Dit deden onze vaderen in de vorige aan het volksonderrigt op Ceylon; wat staat ons, rlanders, thans vooral op Java te doen?"

In dit geschrift, dat men bij de behandeling van nderwerp onwillekeurig als bron zou versmaden, men met opzicht tot de „handschriften, vertalingen edrukte boeken" op Ceylon (zie blz. 46—50, 30) het volgende aangeteekend.

Tot het jaar 1736 was de hoeveelheid schoolrialen zeer schaarsch. De kinderen hadden inderdaad g of geen leesboeken. De Meesters waren voorzien en partij catechismen, gebeden, enz., mitsgaders en of twee Evangeliën in handschrift, welke het dom der school bleven, en buiten welke zij mong onderricht gaven, terwijl de scholieren den Meester aken, totdat de les hun gemeenzaam was geworden. arlijk moest hij al voortgaande de beteekenis uitn. Deze handschriften bestonden zelfs niet altijd apier; bijvoorbeeld in 1723 vonden de bezoekers Malabaarsche school te Chunampittie het Evanvan Mattheus op bladen (olas) geschreven; toen oud geworden waren, verzocht de Meester dat zij ten worden overgeschreven. Behoorlijk schrijfgeschap was of in het geheel niet voorhanden, of werd spaarzaam rondgedeeld; want er wordt gezegd, n het district Galle de kinderen leerden schrijven karakters te trekken op een bord of eene tafel zand bestrooid. Misschien was de Singaleesche er van schrijven met een stift op olas algemeen bruik. In 1710 bezigde men eene reeks van vijf hismen: 1. over Bijbelsche geschiedenis; 2. Casmus voor kinderen; 3. over de voornaamste tellingen des Christendoms; 4. en 5. Catechismen

tiegam, Minoeangodde, Welligampittie, W
Milagre en Morotto. Aan de scholen te Ch
en op de slaveneilanden was eene vertalin
van gebeden in het Tamulsch. Ten dezen ja
geestelijkheid aangeboden een aantal Portug
tamenten, exemplaren van den Heidelbergs
chismus en Liturgie, gedrukt te Amsterdam
ontvangen en in de gouvernements-pakhuize
om gratis te worden rondgedeeld. In 1725
Tien Geboden en het Gebed des Heeren
galeesch vertaald in voetmaten, om te worde
In 1724 werd de Heidelbergsche Catechism
Eerw. heer Conyn in het Singaleesch over
volgenden jare schreef de Eerwaarde Heer
een compendium van godsdienstige waarhed
Singaleesch en onderwierp dit aan den ke
herziening en bekrachtiging. Eene overzett
15de en 23ste Psalmen werd mede ten
zekere inlandsche gemeenten gegeven, maar
niet wanneer. Deze onvolkomen staat van za

ïvangeliën van Marcus, Lucas en Johannes lagen
de pers gereed. In 1739 werden instructiën ge-
ı om de Heilige Schriften ook in het Portugeesch
ukken. Ten dezen jare was de pers door begun-
g der Regeering tot zekere soort van volkomenheid
cht.

eds waren de Tamulsche catechismen, ten gebruike
cholen en van candidaten tot het lidmaatschap,
ərse. Ook werden de vier Evangeliën in het Sin-
ch gedrukt. Deze opwekking zoude, naar men
kte, tot overzetting van de andere gedeelten der
t leiden, want tot hiertoe waren slechts de vier
geliën vertaald. Met meer waarschijnlijkheid echter
nen den geheelen Bijbel in het Tamulsch ver-
n, terwijl men zich daartoe slechts had te be-
n van de Tranguebaarsche overzetting der Deensche
lingen, welke door eene speciale commissie van
gde personen, door den kerkenraad benoemd,
unnen worden herzien op die plaatsen, waar de
ərsche vertaling van den Nederlandschen Staten-
verschilde. In 1740 werd bericht, dat het werk
ingaleesche overzetting niet zoo vlug voortging
ıen zich had voorgesteld; de oorzaak der ver-
ıg was de dood van sommigen, alsmede zieke-
id van andere bekwame handen, terwijl de tegen-
lige geestelijken nog niet voldoende in de taal
ven waren. De classis van Middelburg erkende
nen brief, gedagteekend 1740, de ontvangst van
əxemplaar van een gedeelte des Nieuwen Testa-
, op Ceylon gedrukt, hetwelk natuurlijk voor hen
verzegeld boek was; maar zij bewonderden den
lijken en netten druk en hoopten, dat het zich
rachtdadig middel mocht betoonen ter verspreiding

van het licht des Christendoms onder de he Hun werd te kennen gegeven, dat de Gouverneu nemens was den Bijbel in drie kolommen, Ta Singaleesch en Portugeesch, te doen drukk hielden zij voor een kostelijk plan en besloten hoop, dat in hunne behoefte aan Romeinsche k spoedig uit Holland of van Batavia zou worde zien. Of het ontwerp Zijner Excellentie ten werd gebracht of niet, blijkt nergens. In 1745 drukpers gesteld onder de super-intendentie Eerw. heer Wetzelius, Rector van het Semi Twee of drie der jongelieden van het seminari op de Hoogescholen in Holland hunne studiën volbragt, werden bij hunnen terugkeer aanst het werk der vertaling betrokken. H. Philip Singalees, ondernam de vijf boeken van Moze Brieven, welke hij na beëindiging aan den ker ter herziening onderwierp. Het werk werd toeve aan den Eerw. heer Hoffman, den Mohottiar Governor's Gate, Don Daniël Perera, den Tomb J. D. Zijpat en Adriaan Perera, Catechiseermeeste

Een ander persoon, op gelijke wijze op J. d'Melho, een Tamul, en aangesteld te Jaffi taalde de vijf boeken van Mozes, Jozua, Richt Ruth in het Tamulsch en zond ze naar Colo herziening, hetgeen aan twee Malabaarsche Prop en twee andere bekwame inboorlingen werd toeve

Aan deze vrij uitvoerige mededeelingen — d welke wij in druk over ons onderwerp hebben troffen — wordt door den schrijver toegevoe „Lijst van Vertalingen en Uitgaven te Colombo,' een 26tal nommers aanwijst. Aan den voet dier [illegible]t de lezer verwezen naar den derden ja

, blz. 154 en vlg. van het „Tijdschrift voor Nederl.
i", waarin van de hand des heeren Mr. J. T. Bodel
ıhuis nalezingen voorkomen op Van Hoëvell's Ge-
dkundig overzicht van de beoefening van Kunsten en
ınschappen in Ned. Indië, en voornamelijk ook ver-
werd gedaan van de producten der drukpers te Co-
o, welke zich bevinden in de Bibliotheek van de
schappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.
or een omvangrijken bibliographischen arbeid
ekeningen omtrent de koloniale litteratuur ver-
ılend, zochten wij tot dusver te vergeefs naar een
volledig mogelijke en nauwkeurige opgaaf van
en door de pers op Ceylon werd uitgevoerd tot
tijdperk der overgave van dit eiland aan de En-
hen. Een door ons ingesteld onderzoek leidde ons
ıiet geheel onbevredigende resultaten [1].

Vele vraagteekens moeten wij echter nog plaatsen. Zoo b. v.
ıande *Borstius'* Korte vragen over de godsdienst, in 't Tamulsch
ald en uitgegeven; een Singaleesch woordenboek, 1756; Ver-
dene Psalmen van David om in de kerken te worden gezongen,
et Singaleesch, herzien door den Eerw. heer Fijbrands, met
voorrede van S. A. Bronsveld, 1768; Leviticus en Numeri in
ingaleesch 1789.
'orts vonden wij onder de papieren van 't Rijksarchief o. a.
eekend dat 7 Januari 1739 van Ceylon naar Batavia werden
nden:
24 boekjes in het Singalees gedrukt, zijnde Beleydenis des
ffs dienende voor de geene die zig tot het Heilige Avondmaal
leeren zullen begeven;"
4 cathairns van de tien capittelen van 't Evangelie Matthei
melde tale gedrukt"; „80 proefbladen van het derde stempel
e Singaleese druckerije jongst aangemaakt, inhoudende het
1 onzes heer met een Nederduytschen titel voorzien."
n Maart 1739 werden aan de 17en gezonden: „Twaalf af-
ften van de versiën des Bijbels in de Portugeesche tale door
eense mission in druk gebragt, vervattende de vijf boeken
s, Josua, Richteren, Ruth, Samuel, Koningen, Chronyken,
s, Nehemia, Ester, benevens de 12 kleine Propheten, alles
en aparten bundel met wasdoek benayt gemerkt (het bekende
d. O. I Comp.).

Op vriendelijken aandrang geven wij nu ree wat we vonden, in de hoop onzen arbeid weld danig aangevuld te zien, dat het mogelijk zij n *proeve* van, maar een volledige Singaleesche biblio te bewerken. Alsdan zou tevens eene plaats ve al 't geen op Ceylon verricht werd, nadat het d geland was in bezit genomen.

Alleen zij hier nog opgemerkt, dat volgen mr. Bodel Nyenhuis de uitgave in 1831, te C van een door den Deenschen taalkundige Rask l Singaleesche spraakleer „een stap is, dien v vroeger, tot aanleering dier taal, wel hadde doen". Dit komt ons echter min juist voor. voor ons ligt een: „Grammatica, of Singalees kunst, zynde een korte methode om de voo Fondamenten van de Singaleesche Spraak te leer Joannes Ruëll. Amsterdam, François Halma. 17

Waar ons dit bekend was, hebben wij bij werken de verzameling vermeld, waarin het g wordt.

Het teeken [···] duidt aan dat er op 't een vignet voorkomt.

1737.

Singaleesch Gebeede-Boek. in 8vo.

Bibl. M. d

Aan de keerzijde van dit titelblad: „Inhoud. Het Heeren. Morgen en Avond Gebed. Gebed voor. eeten. De XII. Artykelen des geloofs. De X. Gebo Tegenover deze inhoudsopgaaf prijkt de volledige Singaleesch met 't bekende vignet van de N. V. O wijzing dat het boekje te Colombo in 's Compagnie's in 1737, gedrukt is.

1738.

esch Belijdenis-boek. in 8vo.

Rijks Archief; Bibl. M. d. N. L.

e keerzijde van den Holl. titel: „Inhoud: CL. Korte
n antwoorden, betreffende de voornaamste grondwaar-
les Christelyken Geloofs. Het Gebed des Heeren. De
tykelen des Geloofs. De X. Geboden Gods. Twee korte
voor, en twee, naar den eeten. Een kort morgen,
d gebed. Waar agter nog volgen, vier vragen, dewelke
b'antwoord ende opregtelijk toegestemt worden, van
, die men tot het H. Avondmaal wil toelaaten. Be-
een kragtige zeegen, en gebed, welke over sulke per-
oor de gemeente, kunnen worden uitgesproken." Tegen-
e inhoudsopgaaf een titel in 't Singaleesch met 't vignet
. O. C. te Colombo, met aanwijzing dat 't werk aldaar
is in 's Comp. drukkerij in 1738.

1739.

ars Catechismus- en Gebedeboek. Gedrukt tot
n dienste der Scholen A°: 1739. in 8vo.

Bibl. M. d. N. L.

le keerzijde van dezen Holl. titel vindt men den "Inhoud.
ragen en antwoorden, nopens de grond-beginselen van de
re der Christelyken religie, bestaande in drie deelen,
deselve in de Mallabaarsche Scholen werden geleert,
le gewoonlyke vyf gebeden, de twaalf Artykelen des
en de Tien Geboden Gods." Tegenover deze inhouds-
rijkt de titel in 't Malabaarsch met het vignet der
). C.

s Bodel Nyenhuis t. a. p. is dit geschrift misschien nog
nyn vervaardigd, of meer waarschijnlijk door Wetzelius.

1739.

bed onzes Heeren in de Tamulsche taal
eede soort der Malabaarsche letteren in
rukkerij tot Colombo gedrukt den 28 April
o.

Rijks-Archief.

1739.

eylige Evangelium onses Heeren en Zalig-
n Christi, na de beschryvinge van de man-
n H. Evangelisten Mattheus, Marcus, Lucas
s, uyt Het oirspronkelyke Grieks in de

Singaleesche tale, overgebragt en behoorlyk gerevid
[—] Gedrukt tot Colombo, in 's Compagnies B
Drukkerye, A°. 1739. in 4to.

Kon. Biblioth

Titel en voorrede in de Holl. en Sing. talen; de voo van Joh. Ph. Wetzelius is ged. Colombo den laatsten Nov 1739. Herdrukt in 1780. Zie op dit jaar.

Vertaling door Willem Konijn, na zijn dood onde papieren gevonden. (Zie voorrede). Verg. Bodel Nyenhuis en Ebert, Bibliogr. Lexicon.

Adagia Malabarica. Z. pl. en j. in 4to.

In den Cat. van de Bibl. van de M. d. N. L. dl. II. wordt gewag gemaakt van een onvolledig exemplaa *Adagia*, met Lat vertaling, en aangeteekend: „Bladz. van een ons onbekend werkje, naar 't schijnt, ged Columbo, omstreeks het midden der XVIIIde eeuw, S. A. Bronsveld toegezonden aan zijne vrienden A. e Schultens; afkomstig uit de Biblioth. van H. A. Schult 't ex. zelf is door wijlen Mr. J. T. Bodel Nyenhuis aanget „Videntur impressa curâ S. A. Bronsveldii, (Schultensii simi), in urbe Columboensi versus med. saec XVIII. C Palm, p. 105, n°. 664.„

1741.

Catechismus, ofte onderwysinge in de chris leere ... der Nederl. gereformeerde kerken. Col 1741. 8vo.

Verg. M. Nijhoff. Cat. n°. 129, sub n°. 537.

De Heydelbergse Catechismus. In de Singalees overgeset door d'Eerwaarde Willem Konyn. (Gedrukt tot Colombo, ten dienste der Singaleese K ende Schoolen in het Land. A°. 1741. in 8vo.

Bibl. M. d. N.

Aan de keerzijde van dezen titel een titel in 't Sing en daartegenover wederom een in 't Holl. van dezen i „Catechismus ofte onderwysinge in de Christelyke Leere, Kerken ende Schoolen der Nederlandsche Gereformeerde geleert word. [—] Tot Colombo Gedrukt van wegens d lugtige Compagnie in 't jaar 1741.„ Voorts deze aanwijz Catechismus-Boek is in 't jaar 1726 door den Colombosen Raad, overgesien ende Gerevideert zynde van de en Singaleesche Tolken, g'approbeert en goedgekeurt.„

rscheen de eerste druk, waarvan die in **1741** een
schijnt te wezen. Bodel Nyenhuis teekent t. a. p.
werk „zoo goed gekeurd werd, dat het tweemalen
et licht zag."

Evangelium Onses Heeren en Zaligmakers
na de beschryvinge Van den Heiligen
ngelist Mattheus, uyt de oorspronkelyke
Malabaarse tale overgebragt, en behoor-
ordre gerevideert. Gedrukt tot Colombo,
s Druckerye, Anno 1741. 4°.

verso: blank; Mallab. titel, *verso:* blank; Holl.
orreden 4 blz. — 118 blz. Malab. tekst.

1742.

Belydenis Boekje, Na Kerken-Ordre be-
leert. II. Druk, door den Vertaalder Op
urig overgesien ende allesints verbetert.
tot Colombo, In 's Compagnies gewone
o MDCCXLII. in de maand van April.

Bibl. M. d. N. L.

rzijde een titel in het Singaleesch; daartegenover
, in 't Holl. en Sing., van den vertaler Johannes
tzelius, waaruit blijkt dat dit werk is een „tweede
eterde Druk." Hierop volgt de Voorreden, even-
alen, beneveus den: „Inhoud. CL. korte vragen en
betreffende de voornaamste grondwaarheden des
geloofs. Het Gebed des Heeren. De XII. Arty-
oofs. De X Geboden Gods. Twee korte Gebeden
e, naar den eten. Een kort morgen, en avond
agter nog volgen, vier vragen, dewelke moeten
de opregtelyk toe gestemt worden, van diegeene,
het H. Avondmaal wil toelaaten. Beneevens een
gen, en gebed, welke over sulke personen, voor
kunnen worden uitgesproken."

school-boek behelsende korte vragen ende
pens de grond-beginselen van de waare
telyken religie, bestaande in vyf deelen,
e in de Singaleesche Schoolen werden
De gewoonlyke Vyf Gebeden, De Twaalf
Geloofs ende De Tien Geboden Gods, na

Kerken-Ordre behoorlyk gerevideert. Gedrukt t
lombo, in 's Compagnies gewone Druckery,
MDCCXLII. 8vo.

Holl. titel; *verso:* Singal. titel; Voorreden; *verso:*
in het Singaleesch. — 122 blzz. Singal. tekst.

1744.

Kort ontwerp van de Leere der Waarheid Di
Godsaligheyd is, Overgeset In de Singaleese T
dienste van de Christelyke Singaleesche Gem
Door den Praedicant Johannes Philippus W
Synde ook na Kerken Ordre behoorlyk gerevide
Met het drucken een eynde gemaakt in de Maan
tot Colombo, in 's Compagnies gewoone Drucke
MDCCXLIV. in 8vo.

Kon. Bibli

Titel, voorrede en opdracht aan Julius Valenthyn
Gollenesse, Raad-Extra-Ordin. van N. I. en Gouverneur-
van Ceylon en zyne Echtgenoote Corn. Magdalena v
in 't Holl. en Singal.; de opdracht ook nog in 't L

Singaleesch formulier boek. Behelsende Vier
lieren, Namentlyk: van de Kinderen, Bejaa
Houwelyk ende het H: Avondmaal; Item der
Troost; mitsgaders eenige Gebeeden, soo voo
na de Praedicaatsie, als ook voor ende na d
des Catechismi; waar- op ten laatsten volgd, de
des Heeren, die over de Gemeynte uitgesproke
by 't eynde van de Godsdienst. Naar Kerke
behoorlyk gerevideert. [.·.] Met het drucken ee
gemaakt in de Maand van October, tot Colom
's Compagnies gewoone Druckery Anno MDC
in 8vo.

Kon. Bibliotheek; Bibl. M. d.

„Misschien door Wetzelius," schrijft Bodel Nyenh

1746.

Vier praedicaatsien; d' Eerste over Joh: XIV:
De Tweede over Ephes: V: vs. 14. De Derd
Matth: XXVI: vs. 27, 28. De Vierde of Laats

ırden van Rom: III: vs. 20. Overgeset
ıse taal ten Dienste van de Christelijke
meentens Door den Praedicant Wilhelmus
ınde ook, naar Kerken Ordre, behoorlyk
:] Afgedrukt in de Maand January Tot
Compagnies gewoone Druckery, Anno
. 4to.

Kon. Bibliotheek.

nezijde van den Holl. titel een in 't Singaleesch.

1747.

icatien, overgeset In de Tamulsche taal,
n de Christelyke Tamulsche Gemeentens,
licant Philippus de Vriest, (S. G.) Zynde
en-Ordre, behoorlyk gerevideert. [:::]
ı Maand April tot Colombo, in 's Com-
Druckery, Anno MDCCXLVII. in 4to.

Kon. Bibliotheek.

tel in 't Tamulsch.

1748.

Evangelium Onzes Heeren ende Zalig-
Christi, Na de Beschryvinge, van de
ın de H: Evangelisten, Mattheus, Marcus,
hannes. Waar by nog komt het Tweede
as, beschreeven, ende genaamt, de Han-
postelen, Uit het oorspronkelyk Grieks,
tale Overgebragt ende behoorlyk, na
ırevideert. [:::] Gedrukt, tot Colombo.
ıs Druckerye, Anno 1748. in 4to.

Kon. Bibliotheek.

orrede in 't Holl. en Tamulsch.

1752.

Over de smartelyke en ontydige Dood
delen, Gestrengen, agtbaaren, en wyd-
eere, Gerrard Joan Vreelandt, Raad
an Nederlands India, Gouverneur en
't beroemde Eiland Ceylon met dies
n, In den Heere ontslapen den 26 Febr.

Anno 1752. In nederige eerbied opgedragen Aan deszelfs teeder beminde en dierbaare egtgenoote, de Wel-Edele Vrouwe, Susanna Petronella Visboom, en verdere illustre familie. gedrukt te Colombo, in 's Compagnies Boekdrukkery. Door Johann Bernhardt Arnhardt. 4to.

Titel, *verso:* blank. — 14 blzz.

Het vers is geteekend: » Adriaan Moens, nihil sine vitiis.»

1753.

Vier praedicatien: Door de Liefhebbers der Waarheyd in de Singaleesche taal overgeset en door taalkundige naar Kerken-Ordre behoorlyk gerevideert. [..] Al gedrukt in de Maand Mey Tot Colombo in 's Compagnies gewoone Drukkery Anno MDCCLIII. Door Johann Bernhardt Arnhardt. in 4to.

Kon. Bibliotheek; Bibl. M. d. N. L.

Ook met een Singaleeschen titel aan de ommezijde van de Holl.

Volgens Bodel Nyenhuis zou Ph. de Melho, Predikant Jaffanapatuam, de vertaler zijn.

Triumph der Waarheid Zynde Eene beknopte en kragtige wederlegging van de Voor- naamste Dwaalingen der Roomsche Kerke, Med verdediginge van de daartegen gestelde Catholyke Waarheid, die in de Gereformeerde Kerke geleerd word. Door Last van den Wel-Edelen Groot-Agtbaaren Heere Julius Valenthyn Stein Van Gollenesse, Eersten Raad en Directeur Generaal van Nederlands Jndia, Ten tyde van des zelvs Regeeringe op Ceilon gegeven, in de Tamulsche Taale opgesteld, Ten dienste van de Christelyke Tamulsche Gemeenten, door Philippus de Melho, Beroepen Praedicant te Jaffanapatnam. Gedrukt te Colombo in 's Compagnies gewoone drukkery door Johann Bernhardt Arnhardt Anno 1753. in 8vo. .

Bibl. M. d. N. L.

Aan de keerzijde van dezen titel: » Naar kerken-order behoorlyk gerevideerd.» Daartegenover een titelblad in 't Tamulsch, met dezelfde aanwijzing aan de keerzijde daarvan. Voorts een opdracht aan Jacob Mossel, Gouverneur-Generaal, en aan al de ordinaris en extraordinaris Raden van Nederl. Indië, in 't

, Hollandsch en Tamulsch, gevolgd door eene Voorreden
Holl. en Tamulsch, waarin Ph. de Melho o. a. meldt,
binnen korten staan te volgen eenige *Psalmen* DAVIDS,
lere geestelyke liederen, die in plaatse van de voor deesen
Tamulsche Voisen en vitieeus gestelde *Psalmen*, reeds
my op de *Hollandsche zang- en digt-maate* van PETRUS
ENUS in 't *Tamulsch* b'arbeid, en al gerevideerd zyn; ende
turgie van onse Gereformeerde Kerke, die ook door my
uws in 't *Tamulsch* overgezet is; mitsgaders een boekje
e *wederlegginge* van het *Tamulsch Leidendom*, dat ik
onder handen hebbe.»

1754.

ismus, Ofte Onderweyzing In de Christelicke
ie In de Hervormde Kerken en Schoolen geleerd
n Dienst der Kerken en Schoolen, In de Tamul-
aak Overgezet, En, Op Goed-keuring van De
verheid deezes eilands, in 't licht gegeven,
isbertus Abrahamsz Bronsveld, Bedienaar des
eliums in Christi Gemeinte Te Columbo. Gedrukt
ps. gewoone Drukkerye Door Johann Bernhardt
. Anno MDCCLIV. in 4to.

Kon. Bibliotheek; Bibl. M. d. N. L.

el in 't Holl. en Tamulsch. De opdracht aan J. Mossel,
Stein van Gollenesse, J. van der Waayen, P. A. van der
, J. van der Spar, Gouv. Gen. en ordinaire Raden van
; aan J. G. Loton, Gouv. van Ceilon, L. Hooreman,
n den Velde, J. A. Baron van Hoogendorff, D. van Rheden,
Nys, H. W. van Basel, Extra-ordinaire Raden van N. I.
Taillefert, eersten Secr. der H. Ind. regeering, komt
in 't Latyn, Holl en Tamulsch, en is ged. » Uit myne
erkamer den 1. May Anno 1754.» De voorrede, ged.
ei 1754, is in 't Holl. en Tamulsch. Uit de opdracht
dat deze vertaling van den Heidelbergschen Catechismus
Tamulsche Eerstelingen» van Bronsveld is geweest, welke,
ns de voorrede, gevolgd zouden worden door: » Het kort
p der Christelyke Religie, voor die zig willen begeven tot
1. Avondmaal», en » Eenige korte Vraagen voor de eerst-
nende jonge kinderen.» Te voren waren er reeds drie
echismen in de Tam. taal gedrukt, maar ze waren »maar
e uittreksels» van den Heidelbergschen Cathechismus, »van
olmaakt onderweys.»
ter is deze » Cathechismus» tweemalen herdrukt.

begryp der Christelyke Religie, Voor Die zig
egeven tot des Heeren heilig Avondmaal; Ten

dienste der Kerken en Schoolen, In de Tamulsche
overgezet, En, op Goed-Keuring van de Hooge O
deezes Eilands, In 't Licht gegeven, door Sigi
Abrahamsz Bronsveld Bedienaar des H. Evang
in Christi Gemeente Te Colombo. [···] Gedr
Colombo, in 's Comps: gewoone Drukkery: Door
Bernhardt Arnhardt. 1754. in 8vo.

Kon. Bibliotheek; Bibl. M. d.

Titel en voorrede in de Holl. en Tamulsche talen.
ged. Colombo, 16 Sept. 1754.

1755.

Eenige Psalmen des Koninglyken Prophete
en andere Lofzangen, uyt den Nederduytschen
mulschen Digte overgeset door Philippus de
Bedienaar des H. Evangeliums in de Ge- meen
Christi Te Jaffanapatnam; En uitgegeven naar g
Kerkorder [···] Gedrukt Tot Colombo in 's
gewoone Drukkery. Door Johann Bernhardt A
Anno 1755. in 8vo.

Kon. Bibliotheek; Bibl. M. d.

Vgl. Catalogus van Meerman, I. 50.

Singaleesch-Gezangboekje, behelsende het Ge
Heeren. De Tien Geboden. Psalm drie-en twintig.
een-en-vyftig, het Eerste en tweede vers. Mit
den Lofzang Simeons. In den Jaare 1723.
Modliaars Anthony Perera en Louis de Saram
Digt- en- Zangmaat Petri Datheni gestelt en
Kerken-Raad oover-gezien en goedgekeurt zynd
door de Vaderlyke Goedheit en Ordre Van de
Edelen Gestrengen Heer Raad Extraordinaris V
derlandsch- Jndia en Ceylonsch- Gouverneur Joan
Loten, tot stigtinge van de Zang-kundige-Singa
voor 't Eerstemaal op hun ootmoedig Verzoek g
en tegen- woordig van veele Schryffouten en
Misstellingen, die voor dezen door het gedu
schryven daar waren ingeslopen, gezuivert door
rmelskircher, Predikant by het verkondig
ts Heilig-Woord aan de Singalesche-Gemeen

, Nigombo en Kaliture. Colombo, gedrukt in
ps: gewoone Drukkery Anno 1755. in de Maand
y. Door Johann Bernhardt Arnhardt. in 8vo.

Bibl. M. d. N. L.

Aan de keerzijde van den Holl. titel ook een titel in het
ngaleesch.

1759.

Nieuw Testament, ofte alle de boeken des Nieuwen
nds van Onsen Heer Jesus Christus. Door Last
e Hooge Overheid deeses eilands Uit de oirsprong-
Griekasche Taal In de Tamulsche spraak overgezet,
ar Kerken-order behoorlyk overzien. [···] Ge-
te Colombo in 's Comps: gewoone Drukkery door
Bruwaart. A^{o}: MDCCLIX. in 4to.

Kon. Bibliotheek.

Met voor de geschiedenis van de vertalingen van het Nieuwe
stament belangrijke voorrede van Sigisb. Abrah. Bronsveld en
J. Fybrands, ged. Colombo 24 Dec. 1759. Titel en voorrede
in 't Tamulsch. Vgl. Bodel Nyenhuis t. a. p., die deze uit-
re vermeld vond „in een zeer naauwkeurigen Amsterdamschen
talogus van 1837.” „Het zal,” voegt hij er bij, „wel het
rk geweest zijn van Bronsveld of de Melho.”

1760.

rgie der Gereformeerde Kerken, ofte De Formu-
by Dezelve in den uiterlyken dienst gebruykelyk:
t doen van de gemeene Gebeden; II. in de be-
ge der H. Sacramenten; III. in d'inzegeninge des
elyks; en IV. in 't ver- troosten der zieken. Uit
landsche in de Ta-mulsche Taale overgezet Ten
van de Christelyke Tamul-sche Gemeenten,
Philippus de Melho, Bedienaar des Godlyken
, in de Gemeente Jesu Christi te Jaffanapatnam,
Kerk- order behoorlyk overzien. Gedrukt te
o in 's Comps: gewoone drukkery. door Pieter
art. Anno 1760. in 8vo.

Kon. Bibliotheek.

1761.

chismus ofte onderwysinge in de Christelyke Leere
de Kerken ende Schoolen der Nederlandsche
rmeerde Kerken *geleert* word, in de Singaleese

Reformada. compostos Pelo muy Revere
Igreja Por-tugeza 'na cidade Batavia, J
Akker E agora para uzo d'a Igreja Port
Cidade Com autoridade e licença de Ma
Ilha de novo imprimidas pela cuidade de
Bronsveld Ministro de S. Euangelho tam
Portugeza, e Rector de Seminario. Pelo
Impressor de Illustra Companhia 'na ci
Anno MDCCLXIII. in 8vo.

Ko

Tamulsch Kinder-Catechismus. Inhoude
des Heeren, de XII. Geloovs-Artykelen;
Gods; het Morgen en Avond Gebed; h
en na den Eeten, de Instelling van den
't H. Nagt-maal, en van de Kerkelyke
den Christen zegen: Als mede Korte V
woorden Noopens de Grondstukken de
En De Geschiedenissen des Ouden en N
ments; Gelyk ook de Register der H. Schri
der Schoolen in een vervolg geschikt en
Sigisb: Abrah: Bronsveld, Bedienaar des
en Rector in 't Seminarium Te Colom
Druk. Gedrukt in 's Comp: gewoone
Johann Fredrik Christoph Dornheim. z.

Kinder-Catechismus. Inhoudende Het Gebed
, de XII. Geloovs- Artykelen; de X. Geboden
Morgen en Avond Gebed; het Gebed voor en
en, de Instelling van den H. Doop, van 't
al, en van de Kerkelyke Tugt, nevens den
gen: Als mede Korte Vraagen en Antwoorden
e Grondstukken der waare Leere, En De
issen des Ouden en Nieuwen Testaments;
de Register der H. Schrift. Ten dienste der
een vervolg geschikt en uitgegeven door
ah: Bronsveld, Bedienaar des A. Euangeliums
in 't Seminarum Te Colombo. Nu met den
, verbeetert en van veele fouten Gezuyvert
Ondaatje. Proponent in de Tamulsche Ge-
edrukt in 's Comps: gewoone Drukkery door
edrik Christoph Dornheim. z. j. in 8vo.

Bibl. M. d. N. L.

s den Holl. ook een Tamulschen titel, met kort voor-
in beide talen, van S. A. Bronsveld, waaronder de
lombo, 7 Maart 1766. Deze druk schijnt te zijn uit-
tusschen 1771—86.

1769.

nus, ofte onderweyzing In de christelicke
In de Hervormde Kerken en Schoolen geleerd
dienst der Kerken en Schoolen, In de Ta-
raak Overgeset, En Op Goed-keuring van
Overheid deezes eilands In het licht gegeven,
bertus Abrahamsz Bronsveld, Bedienaar des
liums In Christi Gemeinte Te Columbo. De
ruk. Gedrukt in 's Comps: gewoone Druk-
r Johann Fredrik Christoph Dornheim. Anno
X. in 4to.

Bibl. Acad. Lugd. Bat.

, *verso:* Dit boeck is naer Kerken-Order Behoorlick ge-
d.« — Tamulsche titel, *verso:* het verso van den Holl.
het Tamulsch. — Lat. opdracht. 8 blzz.; Hetz. in het
blzz. — Tamulsche tekst. 154 blzz.
e druk verscneen in 1754.

1771.

De Handelingen der Apostelen beschreven I
Evangelist Lucas Wel Eer in de Singaleesche t
gezet Door twee Singaleesche taalkundige tolk
Opzigt van den Wel Eerwaarden Simon Cat
gunstige toestemminge Van De Hoge Overhei
eilands Ter bevordering Van Het E: Welzyn
galeezen Behoorlyk gerevideert, gecorrigeert
ligt gegeven Door de Predikanten Johan Joa
brands En Henricus Philipsz. Te Colombo I
pagnies Drukkery, door Johann Fredrik
Dornheim. Anno 1771. in 4to.

Kon. Bibliotheek; Bibl. M.

1772.

De Sentbrief van den Heiligen Apostel P
schreven Aan de Romynen uyt de oorsp
Griexe taale In de Singaleese spraake overg
Henricus Philipsz Predikant op Kolombo. [..
lombo In 's Kompagnies Drukkery, Door Johan
Christoph Dornheim. Anno 1772. in 4to.

Bibl. M.

Ook met titelblad in 't Singaleesch. Bij dit exe
men deze aanteekening: „Deze uitgave van den
Romeinen is niet ter kennisse gekomen van G. H.
die in eene noot op H. Zschokke geschiedk. tafer
tendoms over den geheelen aardbodem, bl 172, e
plaatst heeft van uitgaven in het Cingaleesch en

1773.

De Sendbrieven van den Heiligen Apos
geschreven aan de Corinthen en Galaten u
spronkelyke Griexe taale In De Singalees
overgeset Door Henricus Philipsz Predikant op
[·.·] Gedrukt Te Kolombo In 's Kompagnies
Door Johan Frederik Christoph Dornheim. A
in 4to.

Kon. Bibliotheek; Bibl. *M.*

1775.

Gebruik van het H. Avondmaal, enz., in de taal. Colombo, 1775. in 8vo.

het „avondmaalsboekje door Drelincourt, Dumoulin en; in het Tamulsch bezorgd door J. Franciscus", Bodel Nyenhuis spreekt, die tevens verwijst naar den eurigen Amsterdamschen Boek-Catalogus van 1837"?

1776.

lbrieven van den Heiligen Apostel Paulus aan de Ephesen, Philippensen, Kolossensen, ensen, B'Nevens die aan Thimothens, Titus, en aan de Hebreen uyt de oorspronkelyke In De Singaleesche spraake overgeset En toestemminge van de Hooge Overheid deses 't ligt gegeven Door Henricus Philipsz Preolombo. Gedrukt Te Colombo In 's Kompagnies door Johan Fredrik Christoph Dornheim. . in 4to.

Kon. Bibliotheek.

meene Sendbrieven der Heiligen Apostelen n Jacobus Twe van Petrus Drie van Johannes Judas mitsgaders d'Openbaringe van Johannes spronkelyke Grixe taale In De Singaleesche ergeset En met toestemminge van de Hooge eses eilands in 't ligt gegeven Door Henricus edikant op Colombo. Waer agter gevoegt is l van het nieuwe Testament Benevens het an alle de Boeken en Capitelen des ouden n Testaments. Gedrukt Te Colombo In 's s Drukkery, Door Johan Fredrik Christoph Anno 1776. In 4to.

Kon. Bibliotheek.

1780.

nus ofte onderwysinge in de Christelyke in de Kerken ende Schoolen der Nederlandormeerde Kerken geleert word, in de Sinale overgeset door den Eerwaarden Willem

Konyn De derde Druk [⋯] Te Colombo in s.
pagnies gewoone Drukkery Door Johan Fred: Ch
Dornheim. Ao: 1780. in 8vo.

Bibl. M. d.

Ook met een titel in het Singaleesch; aan de keer
den Holl. titel: » Dit Catechismus-Boek is in 't ja
door den Colombosen Kerken-Raad oversien ende Ge
zynde van de ervarenste Singaliese Tolken, g'appro
goedgekeurt. »

1780.

He Heylige Evangelium Onses Heeren en Zalig
Jesu Christi, na de beschreyvinge Van de Manne
en H. Evangelisten Mattheus, Marcus, Lucas en J
Uyt het oirspronkelyke Grieks in de Cingaleesc
Overgebragt, en nu weder Op Ordre van d
Overheid dezes Eylands nader gerevideert en van
verbeeterd Door de Predikanten Johan Joachim Fy
en Henricus Philipsz. [⋯] Gedrukt te Colom
's Compagnies Boekdrukkery, Door Johan
Christoph Dornheim. Anno 1780. in 4to.

Kon. Bibliotheek; Bibl. M. d.

Titel en voorrede in de Holl. en Singal. talen, de
van Joh. Ph. Wetzelius, ged. Colombo den laatsten N
a°. 1739.

1783.

Het eerste boek Moses genaamt Genesis, ind
galeesche tale overgeset en Met de Grond-Te
Overeengebragt, mitsgaders met goedkeuringe v
Hooge Overheid deses Eylands. In 't ligt g
door Henricus Philipsz., Predikant Te Colombo
Gedrukt in 's Compagnies Boekdrukkery, Door
Fredrik Christoph Dornheim. Anno 1783. in 4t

Bibl. M. d.

Ook met titelblad in 't Singaleesch.

1786.

Het tweede boek Moses genaamt Exodus, ind
galeesche tale overgeset en Met de Grond-Tex
Overeengebragt, mitsgaders met goedkeuringe v

id deses Eylands. In 't ligt gegeven door
ipsz, Predikant Te Colombo. Ook is hier
egdt de Drukvouten, die in 't Eerste boek
t Genesis, en in dit Tweede boek Exodus
den. [⋯] Gedrukt in 's Compagnies
. Door Johan Fredrik Christoph Dornheim.
n 4to.

Bibl. M. d. N. L.

een titelblad in 't Singaleesch.

1789.

ksel van de leere der waarheid Die na
eid is. Ten dienste der Schoolen Uit de
n de Tamulsche Taale Overgeset door
gen Ondaatje, Proponent in de Hervormde
Gerevideerd Door den mede Proponent
en Ondaatje, In de Tamulsche Gemeente,
aalkundigen Philip Jansz; en Adrian Frans
Colombo. Gedrukt By Joh: Fred: Christoph
no 1789. in 8vo.

1, *verso*: blank; Voorreden, 2 blzz.; Titel en voor-
Tamulsch. 4 blzz. — 158 blzz. Tamulsche tekst.

1790.

rp van de leere der waarheid Die na de
is, Overgeset In de Singaleese Tale Ten
de Christelyke Singaleesche Gemeentens
aedikant Johannes Philippus Wetzelius.
Kerken Ordre behoorlyk gerevideert en
ken een eynde gemaakt in de Maand April,
Anno MDCCXLIV. Nu weder van Druk-
ert, door en Herdrukt onder opzigt van
t Henricus Christoffel Philipsz: Te Colombo
December 1790. In 's Compagnies Boek-
Johan Fredrik Christnau. in 8vo.

Bibl. M. d. N. L.

BIBLIOGRAFIESCH NIEUWS.

Van de *Bibliotheca Belgica* van den heer Ferd. Vanderhaeghen zijn thans de 3 eerste afl. verschenen, die te zamen de titels van ruim 300 werken bevatten. Zij zijn voldoende om het plan der uitgave nader te verklaren. Het meerendeel der titels omvat boekwerken uit de 16de en het begin der 17de eeuw, en, zooals wij nader vernamen, is het voornemen van den bekwamen zamensteller, zich in de eerste plaats hoofdzakelijk daartoe te bepalen. Dit plan mag zeker in alle opzichten worden toegejuicht, omdat het juist onze uitgaven der 16de eeuw zijn, die thans den bibliograaf de meeste moeite veroorzaken. Behalve de uitvoerige en nauwkeurige beschrijving der boeken in verschillende uitgaven, — velen door de afbeelding der drukkersmerken opgeluisterd, bevatten deze afl. reeds een tal aanteekeningen van historisch-letterkundig en bibliografiesch belang met voorbeeldigen zorg bijeengebragt. De volgende artt. troffen ons meer bijzonder:

Bie, Jacques de, Généalogie de la Maison de Croy. (Anvers, s. d. c. 1612.) Col. waarbij eene beschrijving der 75 pl. met al de bijzonderheden daaraan verbonden.

Bijns, Anna, Werken. 1528—1875, eene volledige bibliografie van alle uitgaven.

Foppens, J. F., Bibliotheca Belgica. Brux. 1739. 2 vol. 4to. met een volledige lijst van de portretten in deze uitgave behoorende.

Nieuwelandt, G. van, Werken. 1617—39.

Verheiden, J., Praestantium aliq. theologorum effigies, eene beschrijving der uitg. van 1602, 3 en 1725.

Vives, J. L., Werken; eene beschrijving van 6 oorspronkelijke uitgaven van enkelen zijner geschriften.

De uitgave zij onzen bibliografen bijzonder aanbevolen.

* * *

derlandsche geschiedenis in platen. ***Berede-***
eschrijving van Nederl. historieplaten zinne-
n historische kaarten, verzameld, gerangschikt,
n door *F. Muller.* 3e dl. (1795—1879). Amst.
ller en Co., gr. 8vo. 4, 388 en 24 blz. Dit deel
or de eigenlijk gezegde bibliografie uit den
zaak niet zooveel als de vorige deelen. Toch
hier vermeld worden, omdat het de beschrij-
at van een aantal seriën platen en van platen
en in dit tijdvak verschenen, die veel licht
verspreidt. Daaronder merkten wij vooral op
eurige beschrijving van de uitgaven der Hollan-
generata, der verschillende Lantaarns van
nsel, van Maaskamp's Kleederdragten, enz.
vormt een uitvoerige beschrijving van het
el der platen, verschenen in den Nederl. Spectator
, en in de Studentenalmanakken sedert 1838,
e mag vergeleken worden het opstel van den
F. Schill in den Ned. Spectator van 29 Nov. 1879.
er Muller kondigt in zijne voorrede nog een
nt op het geheele werk aan, dat spoedig het
zien; daarmede zal het groote werk voltooid
ikonographische literatuur verrijkt zijn met een
tum aere perennius.

---

gus van de bibliotheek van wijlen E. J. ***Potgieter,***
bibliotheek der Universiteit van Amsterdam ten
e gegeven door Mej. S. J. Potgieter. Amst., Stads-
, 1879. roy. 8vo. 4 en 193 blz.
gus van de bibliotheek van wijlen F. W. ***Rive,***
de geneeskunde te Amsterdam, ten geschenke
(aan de bibl. der Universiteit) door zijne echtge-
evr. de Wed. M. B. A. Rive geb. Fuchs. Amst.,
kkerij, 1879. roy. 8vo 4 en 59 blz.
catalogussen gedrukt in het formaat van den
en catalogus der Stads- (thans Universiteits-)
ek te Amsterdam, voldoen voorloopig aan de
bij het gebruik dezer bibliotheek. De belang-
atenschap van den heer Potgieter bestaat voor-

namelijk uit werken van nieuwere letterkunde, die van Dr. Rive uit medische schrijvers van de 18e en 19e eeuw. De catalogus dezer laatste is vervaardigd door den heer J. F. van Someren. Het verschijnen van beide catalogussen getuigt van de toenemende belangstelling van Amsterdam's ingezetenen voor hunne bibliotheek, die, aldus verrijkt, weldra eene waardige plaats zal innemen naast de Universiteitsbibliotheken te Leiden en Utrecht.

Aan den *Catalogus der bibliotheek van Joannes Thijsius*, door den heer P. A. Tiele bewerkt, hopen wij in een volgend No. een meer uitvoerig artikel te wijden.

BIJVOEGSEL TOT DE BIBLIOGRAFIE VAN WAGENAAR'S VADERLANDSCHE HISTORIE.

In het voorgaande deel der Bibliographische Adversaria, gaf de heer T. J. I. Arnold eene beschrijving van de verschillende uitgaven, die Wagenaar's Vaderlandsche Historie met al hare vervolgen, bijvoegsels, vertalingen, uittreksels enz. beleefde. Het is mij aangenaam door de volgende mededeeling zijn verdienstelijk werk eenigszins te kunnen aanvullen. Tot nu toe was noch mij, noch iemand anders van het vervolg op Wagenaar in 48 dln., door Loosjes onder den afzonderlijken titel: „De Republiek der Vereen. Nederl. zinds de Noord-Amerikaansche onlusten” een exemplaar onder de oogen gekomen of bekend dat verder loopt dan deel 45. Ook de heer Arnold kende geen latere deelen onder dien titel, blijkens zijne aanteekening op blz. 186. Op de Universiteits-bibliotheek echter te Amsterdam berust in bruikleen van het genootschap *Tot Nut en Beschaving* een zoodanig exemplaar, loopende tot deel 47, welks 2 laatste dln. overeenkomen met deel 46 en 47 van het Vervolg. Het blijft thans slechts de vraag, of deel 48 (het zaakregister) ook niet bestaat met dien afzonderlijken titel. Hoogst waarschijnlijk wel.

Amst. J. F. VAN SOMEREN.

CATALOGUS

:KEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN

VAN

MARTINUS NIJHOFF,

TE 'S GRAVENHAGE,

l DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

n Studiosorum Academiae Lugduno—Batavae, 1575—1875.
a Curatorum et Professorum per eadem secula. H. Com.
to. toile. f 30.—

ıor de letterkundige geschiedenis zoo belangrijke werk is
itverkocht en zeldzaam.

w, J, Auto-biographical memoir, 1764—1846, including
observations etc. London, 1847. Av. portr. 8vo. toile.
0.40 f 2.50

v diende in de vloot en bezocht vele landen, vooral
n den laatsten tijd van zijn leven was hij de stichter van
terly Review.

ulf. Mit ausführl. Glossar herausg. v. M. Heyne. Pa-
. 8vo. br. Pr. f. fl. 2.90 f 1.75

singhe, De, van de onschult van Philips Baenreheere
ırecy, Grave van Hoorne. Tegens de bedriegelijcke van-
ende tyrannische executie aen zijnen persoon ghedaen.
druckt in de maent van Sept. 1568. kl. 8vo. ldn. bd.
f 25.—

kend bewaard ex. van dit zeer zeldzame werkje, waar-
: van de hand van Graaf Herman de Nuewenaar of van
v. Wesembeke. Het boekske is waarschijnlijk gedrukt te
rg, waar de vlaamsche uitgewekenen eenige werken het
len zien.

maert, A., 't Bosch der eremyten ende eremytinnen.
. Verdussen. 1619. M. fraaie titels en 50 pl. gegrav. d.
Bolswert. 4to. h. ld. f 12.—

bewaard ex. met uitstekende afdrukken der gravures.

548. **Boitet, R.**, Beschrijving der stadt Delft. Delft, 1729. M. fraaie platen gegrav. d. C. Decker. fol. ld. bd. f 6.—

Fraai exemplaar op groot papier.

549. **Bost, A.**, Mémoires p. servir à l'histoire du réveil relig des églises protestantes de la Suisse et de la France. Paris, 18 3 vol. 8vo. br. Pr. f. fl. 5 50 f 2

550. **Brandt, G.**, Lebens-Lauf und Thaten Michael Adriaa Reuters. Aus dem Französischen in die Hoch-Teutsche Sprach übe sezt. S. l. 1678. Av. portr. 4to. vél. f 2

Goed bewaard exemplaar van deze zeldzame Duitsche v taling van Brandts Leven van de Ruiter.

551. **Braun en Hogenberg**, Civitates orbis terrarum. Col. 15 1618. 6 vol. Av. plus de 300 grands plans de villes. fol. rel. anc. restaurée. f 1

Fraai en geheel komplect ex. van dit zeldzame werk; platen zijn allen oudtijds gekleurd. Het 6e deel, hoewel Latijnschen titel is met Franschen tekst. Het werk bevat tal plans van en gezichten op nederlandsche steden.

552. **Brienne, Cte. de**, Mémoires (1613—61). Amst. 1719. 3 v pet. in 8vo. cart. f 2

De Graaf de Brienne was Minister en Secretaris van St onder Lodewijk XIII en XIV.

553. **Burgersdijk, L. A. J.**, De dieren, afgebeeld, beschreven. Leiden, 1864—69. 3 dln. M. 246 fr. gekl. pl. 4 h. mar. bdn. roy. 8vo. (fl. 67.50.) f 20.—

554. **Burton, R. F.**, Falconry in the valley of the Indus. London, 1852. Av. 4 pl. pet. in 8vo. plein mar. bleu, doré s. plats et tr. f 2.50

555. **Carr, W.**, Remarks of the government of Germanie etc., but more particularly of the United Provinces, with some directions how to travell in the States Dominions. Amst. 1688. 12mo. veau. f 5.—

Goed bewaard exemplaar van dit zeer zeldzame boekske.

556. **Catalogue** de vente des tableaux anciens et modernes etc. formant la Galerie du Roi Guillaume II. Amst. 1850. 8vo. d. veau. f 1.50

Met papier doorschoten.

557. **Cats, J.**, Alle de wercken. Amst. 1700. 2 dln. M. fr. pl. d. v. d. Venne fol. h. ld. f 12.50

558. **Ceylon.** — **Duirsma, E., H. Mentes en D. Duirsma**, Kort uittreksel van de Leer der waarheid, die na de Godzaligheid is, in de Tamulsche tale overgezet d. M. J. Ondaatje. Colombo, J. F. C. Dornheim. 1789. 8vo. ld. bd. *Met worm.* f 3.—

Zeer zeldzaam, zie: Wijnmalen, Bibliographie, hierboven *bladz.* 183.

— Hetz. werk. Overgezet in de Singaleese tale
lius. Herdrukt d. H. C. Philipsz. Colombo, J.
0. 8vo. ld. bd. f 2.50
en, Bibliographie, bladz. 183.

lium, Het, van Mattheus, Marcus, Lucas en
ngaleesche tale overgebragt. Colombo, 1739. 4to.
f 3.50
en, Bibliographie, bladz. 174.

R., Singalesisk Skriftlaere. Kol. 1821. 8vo. f 1.—

pports, opinions et discours, prononcés à la Tribune
789 jusqu'à 1815. Recueilli p. Lallement. Paris,
. Av. portr. 8vo. cart. f 12.50.

n **Mencius**, De Heilige boeken der Chinezen.
aantt. d. S. Keyzer. Haarl. 1862. 8vo. linn.
f 1.50

la, The four witnesses: being a harmony of the
by D. Dundas Scott. London, 1851. 8vo. toile.
f 2.50

ainte-Palaye, de la,) Dictionnaire de la langue
ieux langage françois. Paris, 1768. 8vo. veau,
f 4.50

us, Q., De rebus gestis Alexandri Magni. C. notis
kenburg. Delphis, 1724. 2 vol. Av. pl. 4to. veau
f 6.—.
aar op groot papier.

O., Marie de Bourgogne. Brux. 1841. Av. pl.
f 7.50.
»erd. Elk hoofdstuk begint met een initiaal, een
ettre tourneure», gevolgd naar een handschrift van
gondië zelve.

aux, Voyage à la recherche de la Pérouse. Redigé
aris, 1808. 2 vol. Av. pl. gr. in-4to. cart. Av
très gr. in-fol. cart. f 12.—.
neden exemplaar.

au, Der Feldzug der Preussen in den Niederlanden
, 1798. 3 vol. Av. portr. 8vo. d. veau. f 3.—.

ellegarde, M. G., Histoire abrégée de l'Eglise
ht, jusqu'à l'an 1784. Utr. 1852. 8vo. br. Pr. f.
f. 2.50

., The eastern seas or voyages a. adventures in
ipelago, 1832–34. London, 1837. Av. cte. 8vo.
80. f 3.50.

C.,) L'Etat du siége de Rome, ses papes, leurs
., P. Marteau. (1707), 3 tom. pet. in-8vo. 1 vol.
f 2.50.

573. **Geschiedenis van Gelderland.** 30 bladen beratt. de beschrijving der voogden, graven en hertogen van Gelre, m zelver wapens, 878—1666. Z. pl. n. j. Met afbeelding der in houtsnede. 4to. *Zeer zeldzaam.*

574. **Gouw, J. ter,** Geschiedenis van Amsterdam. Amst Dl. I. De Amst. oudheid (tot 1350). M. afb. v. zegels

575. **Gregorovius, F.,** Le tombe dei Papi Trad. Ital. accresc. Roma, 1879. 8vo. br.

576. **Grotius, H.,** Opera omnia theologica. Amst. 167 fol. vél. cdé.

Fraai exemplaar.

577. **Guillaume d'Orange.** Chanson de geste des 11 siècles. Publ. p. W. J. A. Jonckbloet. La Haye, 1854 1 vol. 8vo. d. mar., tranche supér. dorée. *Totalement épuisé*

578. **Haag, Eug. et Em.,** La France Protestante. 2e éd H. Bordier Paris, 1877/79. Tome I, II. 1. gr. in-8vo. b

579. **Hahn, J. G. von,** Sagwissenschaftliche Studien. Je 8vo. cart. Pr. f. fl. 7.80.

Die Sage u. ihre Wissenschaft; Die Hellenischen u. Götter—u. Heldensagen; Die Hellenische u. German V

580. **Halde, J. B. du,** Description de la Chine et de l chinoise. La Haye, 1736. 4 vol. Av. pl. et ctes. in-4to.

581. **Havard, H.,** L'art et les artistes Hollandais. Par Tome I. Av. grav. à l'eau-forte. gr. in-8vo. br.

Dit eerste gedeelte bevat studiën over Michiel van en den zoon van Rembrandt, met tal van officieele stu tot heden onbekend waren

582. **Haym, N. F.,** Biblioteca Italiana o notizia de' Italiani. Mil. 1771, 73. 2 vol. 4to.

Het 1e dl. is gecartonneerd, het 2e in leder; op de bibliotheeksstempel.

583. **Hoet, Houbraken en Picart,** Tafereelen d. voorn denissen v. h. O. en N. Testament. 's Grav. 1728. 3 dln pl. fol. ld. bd.

Fraai exemplaar op groot imperiaal papier met u afdrukken der platen.

584. **Hofmann, C.,** Ueber ein neuentdecktes mitteln Bruchstück d. Garijn. s. l. 1861. 8vo. *Découpe.*

85. **Hogarth, W.,** Works, engraved by himself, ed. by J London, 1822. Av. 153 pl. en taille douce. très grand i et coins en mar. rouge.

nplaar, zoo goed als nieuw, van Hogarth's werk, niet ıngrijk voor de geschiedenis der kunst als vcor de zeden en gewoonten der 18e eeuw. Een kompleet ex. rukken dezer platen komt in Londonsche catalogi voor s. Bijgevoegd zijn twee verboden platen.

rp, W. van, Sophronisba of de gelukkige moeder ing van hare dochters. Bat., Dominicus. 1779. 8vo. f 2.—.

werkje ten voordeele van de koepokinenting.

Nic. ten,) Mémoires généalogiques de la maison de . n. d. (La Haye, 1773—75). 3 vol. 8vo. d. veau. f 30.—.

, verdeeld in 26 boeken, werd niet in den handel . slechts in kleinen getale gedrukt, die grootendeels en brand verloren gingen. Een kompleet ex. is zeer et ontbreekt zelfs in de meeste groote bibliotheken.

an Bourdeus. Ein Niederländ. Volksbuch, herausg. tgt. 1860. 8vo. br. f 2.50.

van de zeldzame uitgave van »Eene schoone historie van Bourdeus« Antwerpen, bij Willem Vorsterman. handel, slechts voor de leden van het »Litterar. Verein«

s, J., Recherches sur les corporations gantoises, notam- des tisserands et des foulons. Suivies d'un essai généa- gine des familles de Flandre. Gand, 1861. Av. pl. 4to. br. f 6.—.

itverkocht.

ı van het mijnwezen in Nederlandsch Oost-Indië. -78. 14 dln. M. gekl. platen en ktn. 8vo. linn.; met oreude bij jg. 1875 in koker, en platen bij jg. 1877 (f 70.—) f 35.—.

ıd, zoo goed als nieuw exemplaar van dit fraaie uit- erk, van de hoogste waarde voor de geologische kennis dischen Archipel.

, Négociations, 1607—22. Publ. avec notices littér. Buchon. Paris, 1838. roy. in-8vo. br. f 2.75.

ıis Rz., J., Theoretische lessen over gesticulatie en ıt. 1827. M. 93 fraai gegrav. platen. langw. 4to. f 12.—.

ne, J., Fabelen, in Nederd. verzen d. J. Nomsz. 5 dln. M. frontisp. en fraaie pl. d. Delfos, Punt en ıd. f 27.50.

ıd bewaard ex. van deze eerste hollandsche uitgave. , met fransche onderschriften, in uitstekende drukken,

594. **Lefèvre, E.**, Documentos oficiales recogidos en la S privada de Maximiliano. Historia de la intervencion fran Mejico. Brus. 1869. 2 vol. 8vo. br.

Hoogstbelangrijk werk; de eenige verzameling van stukken betrekkelijk het bestaan van het Keizerrijk Mexic ongelukkigen Maximiliaan.

595. **Lentz, M.**, Spass an Jerscht. Liddercher a Gedichte Letzeburger Land zverkannt Letzeb. 1873. Av. la musiq 8vo. br.

596. **Leupe, P. A.**, Catalogus d verzameling van kaar het Ministerie van Marine. 's Grav. 1872. gr. 8vo. (1284 bldz

Deze hoogstbelangrijke catalogus is niet in den handel

597. **Meeter, E.**, Holland; its institutions, its press, ki prisons. London, 1857. 8vo. toile.

Een pamflet van 360 bldz., waarin belangrijke bijzond betrekkelijk Nederlandsche toestanden v. 1839—1850.

598. **Michaud**, Histoire des croisades. 4e éd. revue. Paris 6 vol. Av. pl. et ctes. 8vo. br. non rogné.

599. **Minard van Hoorebeeke, L.**, Description de mén jetons de présence des Gildes et Corps de métiers, égli Texte fr. et holl. Gand, 1877. 3 tom. Av. plusieurs centa gravures. 2 vol. gr. in-4to. br.

I. Beschrijving van de Gilden en Neringen der stad II. Noord-Nederl. gildepenningen, presentie-, kerk- e loodjes, 15e—18e eeuw; III. Brabantsche en Vlaamsch penningen, presentie-, kerk- en armloodjes.

600. **Mouhy, de**, La paysanne parvenue ou les mémoire marquise L. V. La H. 1735. 3 tom. 1 vol. pet. in 8vo. vél.

601. **Neale, J. M.**, History of the Holy Eastern church. introduction. London, 1850. 2 vol. Av. pl. 8vo. toile. Pr. f. 1

Hoogstbelangrijk voor geschiedkundigen zoowel als vo heidkundigen. Verdeeld: Geography, Ecclesiology; The Li Calendars and office-books; Liturgy of S. Chrysostom, of S of S. James, etc. etc.

602. **Necker**, De la révolution française. Avec additions. Pari 3 vol. Av. portr — Mélanges extraits des manuscrits c Necker. Paris, 1798. 4 vol. — En tout 7 vol. 8vo.

603. **Nelson**, Dispatches and letters, 1777—1805. W. notes Harris Nicolas. London, 1845—46. 7 vol. Av. portr. 8v Pr. f. fl. 66.—

604. **Nieuwenhuijs, C. J.**, Description de la galerie des t de S. M. le Roi des Pays-Bas. (Guillaume II). S. l. 1843. 8vo. cart. *Taché.*

ier, **M. J.**, Nederduitsche regtsoudheden. Utr. 1853.
ocht. f 5.—

alon, Mémoires, (1630—53). La Haye, 1732. 8 vol.
l. veau. f 4 —.

alon was Advocaat Generaal. Hij zegt in de voorrede:
que j'ai faits de tems en tems sur l'occurence des
ubliques, qui se sont présentées au Parlement pendant
été Avocat Général, qui peuvent servir à connaître la
u Gouvernement de l'Etat, et l'esprit de ceux qui
utorité.«

t, **van**, — Genealogie van het geslacht v. Pallandt,
met de genealogie van de Graven v. Culenborch.
1855). 8vo. f 4.—.
den handel en slechts in weinige exemplaren gedrukt.

, **de la**, Voyage autour du monde. Publié par M. L. A.
ı. Paris, 1797. 4 vol. Av. portr. 4to. d. veau. Av. Atlas
et planches. très gr. in-fol. d. veau. f 20.—.
ıafgesneden exemplaar.

ana et Thuana ou pensées judicieuses etc. du Card.
; de de Thou. Col. 1694. 12mo. dos de vél. f 1.50.

ann, A., Mittheilungen über wichtige neue Erforschun-
iesammtgebiete der Geographie. Gotha, 1855—78, 79.
- Inhaltsverzeichniss. 1855—74. — Ergänzungsheften.
I°. 1—56. — En tout 24 vol. et 60 fasc. Av. plusieurs
cartes, etc. 4to. En livr. Prix f. fl.
compleet exemplaar van dit hoogst belangrijke tijdschrift,
oor aardrijkskunde als voor land- en volkenkunde,
nz.

, **A.**, Willem de Clercq naar zijn dagboek, 1811—24.
)). 8vo. f 4.—
den handel.

H. G., Die Tyrannis bei den alten Griechen. Lpg. 1859.
l. 8vo. br. Pr. f. fl. 2.90 f 1.50.

tz, de, Amusemens des eaux de Spa. Amst. 1740. 2 vol.
. en taille-douce. pet in-8vo. d. veau. f 1.50
plaatje van dl. I ontbreekt.

de, Mémoires, (1594—1650). Amst. 1749. 2 vol.
veau. f 1 50
tis diende in het leger onder Hendrik IV, Lodewijk
XIV.

ont, Ch., La Belgique héraldique. Recueil histor.,
généalog. etc. de toutes les maisons nobles de la Bel-
1863—67. 11 vol. 8vo. br. f 40.—
uitverkocht.

616. **Porson, R.**, Adversaria. Notae et emendationes in Graecos. Edd. J. H. Monk et C. J. Blomfield. Cantabr. 1 portr. toile.

617. **Potter, J.**, Archaeologia Graeca, or the antiquities o London, 1764. 2 vol. Av. pl. 8vo. veau.

618. **Psalter** Davids na dalder correcxte copie overghese werpen, J. v. Waesberghe. 1566. kl. 8vo. h. ld. bd.

Uitstekend bewaard, ofschoon sterk afgesneden exemp deze zeldzame Psalmvertaling van Laurentius van Hae den tekst der Vulgata.

619. (**Puffendorf, E.,**) Les anecdotes de Suède ou l'histoi des changements arrivez dans la Suède sous Charles XI. I 1716. pet. in-8vo. veau.

620. (**Rigaud de Vaudreuil,**) Tableau des moeurs franç temps de la chevalerie. Paris, 1825. 4 vol. 8vo. br.

621. **Rijnevelsborn, A. J.**, Wisse tijding van de nabijl jongsten dags. als oock van Gog ende Magog, het Laetst enz. Amst. 1565. 4to. hrn. bd.

622. **Schinkel, A. D.**, Geschied- en letterkundige bijdrage 1850. roy. 8vo.

Bevat bijzonderheden betreffende Const. Huygens, Mieris, G. v. Loon, Ludeman e. a. Slechts in 125 ex. niet in den handel.

623. **Schmidt, J. A. F.**, Handbuch d. Bibliothekswiss d. Literatur u. Bücherkunde. Weimar, 1840. 8vo. br.

624. **Schoell, F.**, Recueil de pièces officielles destinées à d les Français sur les événements qui se sont passés depuis années. Paris, 1814. 8 vol. 8vo. br.

Merkwaardige verzameling van stukken belangrijk voo schiedenis van Napoleon I. In het 4e deel: Pièces re la Hollande.

625. **Schotel, G. D. J.**, Geschiedenis van den oorspron voering enz. v. d. Heidelbergschen Catechismus. Amst. 1 br. Pr. f. fl. 3.25

626. **Sorberiana**, ou bons mots, rencontres agréables et Sorbière. Paris, 1694. in-12mo. cart.

627. **Soulavie, J. L.**, Mémoires histor. et polit. du Louis XVI, depuis son mariage jusqu'à sa mort. Paris, vol. Av. portr. 8vo. d. veau.

628. **Spaen, W. A. van**, Proeven v. historie en oudh Cleve, 1805. 1e, eenig st. 8vo. cart.

Bevat bijzonderheden omtrent de Gekkenbroeders ouwels en het lak; de oude zegels enz.

629. **Spanheim, F.**, Oraison funèbre sur le Prince Frederi *Prince* d'Orange. Leijden, Elzevier, 1647. 4to. vél.

Stael Holstein, Madme de, Considérations s. les princ. événe-
de la révolution française, jusques 1815. Liége, 1818. 3 vol.
in 8vo. d. veau. f 1.—

Stedman, J. G., Voyage à Surinam et dans l'intérieur de
uiane. Trad p. P. F. Henry. Paris, 1800. 3 vol. 8vo. d.
Av. Atlas de 44 pl. in-4to d. veau. f 3.50

trodtmann, A., Gottfried Kinkel. Wahrheit ohne Dichtung.
1850. 2 vol. 8vo. br. Pr. f. fl. 5.85. f 1.50

Tableau, Le, de la vie et du gouvernement des Cardinaux
helieu et Mazarin etc. représenté en diverses satyres et poésies
H. Marteau. 1693. pet. in-8vo. veau. f 2.—

aine, H., Philosophie de l'art dans les Pays-Bas Paris,
8vo. br. f 1.—.

— Philosophie de l'art en Italie. Paris, 1876. 8vo. br.
f 1.—.

emple, W., Observations upon the United Provinces of the
erlands. 5th. ed. Amst. 1696. 12mo. veau. f 2.50.

In denzelfden band: Memoirs of what past in Christendom
the war 1672 to the peace concluded 1679. London, 1692.

rollope, T. A., Filippo Strozzi. The last days of Old Italian
. London, 1860. Av. portr. 8vo. toile. Pr. f. fl 7.80. f 2.50

Uffenbach, Z. C. von, Merkwürdige Reise durch Nieder-
, Holland und Engelland. Ulm, 1753. 3 vol. Av. portr. et
8vo d. veau. f 4.50.

Het werk van Uffenbach is vooral belangrijk voor het groote
bijzonderheden betreffende de letterkundige geschiedenis en
bibliotheken der Nederlanden.

Valdes, Juan de, Alfabeto christiano. A faithful reprint of
Italian of 1546, w. two modern translations, in Spanish and
glish. London, 1861. 8vo. br. Non rogné. f 10.—.

Het «Alfabeto christiano» is een verzameling van zamenspraken
in 1535 tusschen den schrijver en Julia Gonsaga. Het
pronkelijke was tot voor eenige jaren geheel onbekend, toen
jamin B Wiffen dezen herdruk bezorgde. Slechts in 170 ex.
rukt. Niet in den handel en zeldzaam.

Verzameling van de merkwaard. voortbrengselen der hedend.
. kunstschool. Gent, 1824. M. 83 pl. in omtrek. 8vo. f 2.50.

Villalobos y Benavides, Diego, Comentarios de las cosas
idas en los Paises Baxos de Flandes, 1594—98. Con una
, notas é illustr. p. A. Llorente. Madrid, 1876. Av. portr.
8vo. toile. f 16.—.

Nieuwe uitgave van de Comentarios van Villalobos y Benavi-
, bevelhebber in het spaansche leger in de Nederlanden, hoogst-
grijk voor de geschiedenis der Nederlanden. De oorspronke-
uitgave is *zeer zeldzaam*.

642 **Virgilius Maro, P.,** Bucolica en Georgica, dat is Osse
en Landtwerck. Nu eerst in Rijmdicht vertaelt d. K. V(an) M(and
Amst. 1597. M. houtsn. kl. 8vo. hrn. bd. f 3

Fraai ex. van deze eerste Nederlandsche vertaling van Virg

643. **Volkslieder, Dänische,** der Vorzeit. Aus der Samml
S. Grundtvig. Im Versmass des Originals übertragen v. R. Wa
Hamb. 1858. pet. in-8vo. br. Pr. f. fl 2.80. f 1

644. **Volkslieder, Niederrheinische,** Im alten Mühlgau ges
v. H. Zurmühlen. Lpg. 1879. 8vo. br. f 1

645. **Vossius, G. J.,** Opera. Amst. 1701. 6 vol. Av. portr.
vél. cdé. f 1

I. Etymologicon linguae Latinae; II. De arte grammati
vitiis sermonis; III. De rhetorica, de poetica, etc.; IV.
historica; Historiae univers. epitome; Opuscula et Ep
De idololatria gentili; VI. Tractatus theologici. — Fraai

646. **Vossius, I.,** De motu marium et ventorum. H. C. 1
vél. dor. s. tr. f

Fraai exemplaar afkomstig uit de bibliotheek van Prins Fr
Hendrik.

647. **Weijerman, J. C.,** Werken. Amst. 1722—30. 4 dln.
hrn. bd. f 1

Bevat: Den Amsterdamschen Hermes; Den Perziaan
zijdewever; Demokriets en Herakliets Brabantsche voyagie;
Antwerpsche courantier; Gezangen van Anakreon; De v
tuchtbeer, enz.

648. **Wiggers, J.,** Grammatik d. plattdeutschen Sprache. H
1858. 8vo. f 0

649. **Wulp, J. K. van der,** Catalogus van de tractaten, p
fletten enz. over de geschiedenis van Nederland, aanwezig i
bibliotheek van Isaäc Meulman, 1500—1713. Amst. 1866—
3 dln. 4to. cart. f 1

Slechts in weinig exx. gedrukt en niet in den handel. D
schreven verzameling werd in 1869 het eigendom van de Un
siteitsboekerij te Gent.

650. **Wurtemberg. — Neue Bawordnung** d. Fürstenthumbs W
temberg. S. l. 1567. fol cart. f 1

Zeldzaam; de titel, versierd met het wapen van Wurte
in houtsnede, is opgeplakt.

651. **Zeiller, M.,** Topographie Germaniae Inferior., d. i. Besch
bung u. Abbildung d. vornehmsten Stätten, Vöstungen und O
in den 17 Niederländ. Provintien. Fft. 1659. Av. pl. fol.
f 1

OUDST BEKENDE NEDERLANDSCHE BOEKDRUKKERIJ.

n allen, die zich meer dan oppervlakkig hebben bezig iden, met de geschiedenis der boekdrukkunst in rland, — die de voornaamste werken over dit vak n bestudeerd, — is het bekend, dat er in ons vader- vóór dat Nic. Ketelaer en Ger. de Leempt in 1473 trecht optraden, eene drukkerij heeft bestaan. In lrukkerij zijn verschillende lettersoorten gebezigd, alle tot éénzelfde type zijn terug te brengen en zoo groote familiegelijkenis hebben met de letters Ketelaer en de Leempt gebruikt, dat Ger. Meerman oeken daarmede gedrukt beschouwde uit diezelfde werkplaats afkomstig te zijn, tot dat het ontdekken en exemplaar der Historia Scolastica van Petrus stor, van 1473, waaraan alleen de utrechtsche ers hun naam hebben gehecht, hem uit de dwaling t.

t die oude lettersoorten zijn gedrukt, behalve een l uitgaven van de latijnsche spraakkunsten van Donatus en Alexander Gallus, de volgende boeken: ier verschillende uitgaven (twee latijnsche en twee dsche) van den Spiegel onzer behoudenis, het darium, Guil. de Saliceto De salute corporis, Joh. urrecremata De salute animae, Pii II Tractatus de e, Laurentii Vallae Facetiae morales et Franciscus

Petrarcha De salibus virorum illustrium, Catonis d en Ludovici (Pontani) de Roma Singularia juris achter Pii II Tractatus et Epitaphia.

Vroeger werden al die boeken toegeschreven eerste helft der vijftiende eeuw en aan Haarlem. Z het werk, meende men, van den uitvinder d drukkunst. Later is, vooral door het werk: De legende, van dr. A. van der Linde, in die i eene kentering, ja eene geheele omkeering geko men heeft er zich toe moeten beperken daarin brengselen te zien van de oudste nederlandsch drukkerij die onmiddelijk aan die van Ketelae Leempt is voorafgegaan. Waar zijn die stukken g Te Haarlem, pleeg men te zeggen.

Later, toen Haarlem veel van hare belangrijk het vraagstuk verloren had, heeft men zich afge welke plaats in Nederland het meest daarvoor merking mocht komen? En men heeft bevond de houtsneêplaten van den Spiegel onzer beh die in 1483 door Johannes Veldener, te Culenb nieuw zijn afgedrukt, reeds in 1481 in zijn bezi toen hij te Utrecht woonde en er enkele van bez versiering van de Epistolen ende evangelien, v dat jaar op S. Victorsavont zijne persen verliet

Van dat oogenblik af houdt men voorname Utrecht het oog als de plaats waar die oudste d te niet gegaan was, waar de daarin gebruikte h platen nog bewaard werden en waar ze door Leuven overgekomen Veldener gevonden en op gebezigd zijn. Ik heb daarom in mijne Annale typographie néerlandaise au XVe siècle, bij de b ving dezer stukken, steeds als drukoord ve Utrecht (?). Thans komt een onverwacht feit op ndacht, der navorschers naar de eerste nederlandsche kerij, op Utrecht vestigen.

een foliant, in den oorspronkelijken band gebonden, al de kenteekenen dat die band nimmer uit elkander weest, zit achter het Quadragesimale van Leonardus Jtino (te Deventer om 1480 bij Rijkert Paffroed ge- t) en de Postilla Epistolarum et Evangeliorum de pore et de sanctis van Guillermus Arvernus Parisiensis Bazel bij Bernard Richel om 1480 van de pers ge- en) een blad papier gebonden hetwelk dadelijk in oog springt en met de zoo kennelijke groote letter- t van Ludovici Pontani de Roma Singularia juris is akt. Mijn vriend, de bibliothecaris der utrechtsche ersiteitsboekerij, P. A. Tiele, die de goedheid had het werk toe te zenden, wees mij er op, dat de wezigheid van een blad uit de Singularia juris in band, te Utrecht vervaardigd, waarin het als schutblad ans door den binder geplaatst is, een nieuw bewijs at voor de bewering, dat die eerste boekdrukkerij Jtrecht moet geweest zijn, omdat de afval er van zich Utrecht bevond. En dat de band uitsluitend Utrechtsch lijkt uit de inscriptie op het voorschutblad: *pertinet laribus in traiecto.* Deze band draagt in de utrechtsche kerij het nommer: *Theologia*, *folio n°.* 213.

k vond dit feit op zich zelf reeds voldoende om er ijne aandacht op te vestigen. Wij bezitten, helaas! weinig betrouwbare gegevens over de geschiedenis der kdrukkunst in dat eerste tijdperk, dat elke aanwijzing nkbaar ontvangen moet worden. Maar ook in een ander icht is dat blad opmerkelijk. De heer Tiele schreef er : „blad uit Ludovicus (Pontanus) de Roma Singularia is (Campbell n°. 1186)" en ik had niets eerder te doen n den inhoud er van te vergelijken met een volledig

exemplaar van dat boek in de Konin
bewaard. Tot mijne groote verwonderin
niet aan en ik moet het derhalve er
dit blad behoord heeft aan een soortge
ook door Ludovicus de Roma gesch
uit dezelfde drukkerij afkomstig is m
toe onbekend is gebleven. De typen
afgebeeld staan bij Holtrop, Monumen
op plaat 23 (9), het getal regels i
groot en de geheele wijs van bewerki

Ik laat hier de beschrijving volgen
met de betuiging, dat ik te vergeef
van Ludovicus, voor zoo verre die mij
heb gezocht naar den volledigen tel
kunnen aangeven welk gedeelte er
ons hebben.

Voorzijde, *regel* 1: Sacre pagiē appellō
canoī // cū. (*enz.*) *regel* 10: Appellōe armo
fustes 7 lapi // des cōtinētur (*enz.*) *regel* 2
spe. ti. de seu .?. vt autē. ✝. illud autē /
Keerzijde, *regel* 1: Appellōne rei īmobilis
De // hoc (*enz.*) *regel* 20: rē noƀ. nō
dīnutiō q3 a deo peti9 // ali9 tractat9 eius
terio corporali videlicet 7 spirituali. // (
q̃ro p̃mo an liceat virū cū // mlēre extranea
Dic brīter // q' non. et in viro pena est p̃u
nupcias ī mlēre p̃uatio dotis. C. de repu. l

Het geldt hier dus niets minder dan een
boek uit die eerste drukkerij welke wij,
nog dan weleer, de utrechtsche mogen
voorgangster van de persen van Nic.
de Leempt, ons de drukwerken gescho
zoo lang voor voortbrengselen van ha
en voor Costeriana hebben gegolden.

'sGravenhage,
[illegible]1 December 1880.

M. F. A

IMA DER GODLIKER SCRIFTUREN.”

ige protestantsche bladen is reeds de aandacht
op de nieuwe uitgave van een werkje uit den
gstijd, nl. „Die Summa der Heiligen Schrift.
iisz aus dem Zeitalter der Reformation für
'ertigung aus dem Glauben, herausgegeben
3enrath, Professor an der Universität Bonn.“
Fernau. 1880). Het is de vertaling van een,
chijnt, oorspronkelijk Hollandsch geschrift,
andere talen overgezet, grooten opgang ge-
tot heftige vervolging van de verspreiders
gegeven heeft. Prof. Benrath betoogt op goede
it de schrijver een niet onbekend geestelijke
te Utrecht woonachtig, met name Henricus
of Hendrik van Bommel, die zich al vroeg
vormingsgezinden aansloot en later te Wezel
iet predikambt vervulde.

andsche uitgave van de „Summa“, die Prof.
ertaalde, is van 1526 doch heet: „nu weder
ieerstelick ghecorrigeert“. De eerste uitgaaf
onger zijn dan 1523, omdat van dat jaar de
rtaling, te Bazel verschenen, dagteekent. Ook
oekske reeds den 23 Maart 1524 bij plakkaat
en de drukker, Jan Seversen te Leiden, voor
van dat en andere kettersche geschriften
Of ook de *uitgave* van 1526 bij hem van de

pers gekomen is (te Amsterdam, waarheen hij zi schijnt begeven te hebben toen men hem in 1525 uit Utrecht verbannen had), zal misschien door v gelijking van de letter en van het randwerk om titel met andere uitgaven van dien tijd zijn uit te mak Een facsimile van dien titel vindt men bij Benrath.

Of zich op een onzer Nederlandsche Bibliotheken een exemplaar bevindt van de „Summa" van 152 1526 was tot heden niet gebleken. Uit het bericht dat Evangelische Maatschappij eene Hollandsche uitga licht zal doen zien, behoeft men, zoo ik verneem, te maken dat die Maatschappij een exemplaar der spronkelijke uitgave onder hare berusting heeft.

Toevallig kwam mij, juist na de kennismaking het werkje van Benrath, waarop Prof. Doedes de willendheid had mij opmerkzaam te maken, op Bibliotheek der Utrechtsche Universiteit een bund in handen, dat voor de geschiedenis van de „Sum eene bijdrage levert. Het is een perkamenten om uit de zestiende eeuw, afkomstig van Arn. Buchel waarin de volgende geschriften, alle in kl. 8⁰. bij gevoegd zijn: ¹)

1. Summa der godliker scrifturen oft een Duyt Theologie, leerende enz. Nu weder om seer neerst ghecorrigeert. Zonder drukplaats of jaar. 80 ff. Signat A—Kv.

De houtsneerand en de drie eerste regels van titel (eveneens in hout gesneden) zijn dezelfde als de uitgave van 1526. De gegoten lettertypen verschil

2. Dat Ander deel van die Summa der godlic

---

¹) Slechts vier van de negen zijn in den gedrukten catal vermeld, daaronder niet 1 en 2.

iftueren oft Duytscher Theologien, allen Christen
schen seer van noode ende profijtelijc: Leerende
de gheboden Gods, ende gheboden ende Raden der
schen. Zonder drukplaats of jaar. 48 ff. Signatuur
v.

itel in houtsneerand, verschillend van 't 1e deel.
ertypen dezelfde als 1. Van dit tweede deel in de
. van 1526 wordt door Prof. Benrath melding gemaakt
le Jahrbücher für protest. Theologie 1881, p. 141.

. Sinte Jans vijfthiende Capittel wt gheleyt. Inhou-
de acht schoone leeringen, te weten, vander ghe-
nschap Christi, vanden goeden wercken, hoemen
r Godt gherechtvaerdicht wordt enz. Zonder druk-
ts of jaar. 118 ff. Signatuur A—O iij. — Lettertypen
van 1 en 2.

. Een costelicke wtlegghinge oft expositie op die x
boden ende op dat Pater noster, na die rechte
rheyt der heyligher scrifture. Zonder drukplaats of
. 78 ff. Signatuur a—g ij.

itel in houtsneerand. Lettertypen verschillend van
3, doch overeenkomende met 7.

. Een schoon sermoon van Christus rijcke, heerlicheyt
e macht.... M.D.xliiij. — Aan 't slot: Ghedruct
ntwerpen bij Steuen Merdmans. M.D.Xliiij. 12 ff.
atuur A.—B iij.

ettertypen als van 1—3. Het formaat is iets kleiner.

. Een expositie op den hondersten en sessentwin-
sten Psalm van Dauid. — Aan 't slot: Ghedruct bi
Niclaes van Oldenborch. Zonder jaar. 31 ff. Signa-
: A—D iij.

. Een warachtighe Pronosticatie ende Almanach wt
alder outste ende warachtichste boecken der Astro-
ie, tot dat eynde der werelt toe duerende, gheprac-

orboerlick allen den ghenen die haer totten staet voegende, schouwen willen den onpays ten ende meer andere ghebreken daer in enz..... M.D.xl. — Aan 't slot: Ghedruct by Mattheus Crom.

9. Dat begrijp der gheheelder Bibelen i thien gheboden, doer Moyses ghegeuen, end verclaert.... (Monogram van:) Mattheus C 8 ff. Signatuur A—B iij.

Alle deze traktaatjes schijnen omstreeks te Antwerpen gedrukt te zijn, 1—3 en 5 Mierdmans, 6 bij Niclaes van Ol die later even als Mierdmans te Emden zoo ver ik weet nooit de plaats waar hij meldde, 7—9 en waarschijnlijk ook 4 bij Crom. Drie van de negen (1, 7, 9) wo in den catalogus van verboden boeken va in dien van 1550), vier van de negen (1 in den Catalogus van 1570.

Hoewel Steven Mierdmans dus waarsc

al, vermeld in den catalogus der bibliotheek van
re (1872), 1e partie N°. 259, en daar aan de
van Cornelis Hendrickszoon te Delft toegeschreven.
t bovenstaande was reeds geschreven toen Prof.
es mij met twee preciosa uit zijn boekenschat....
k het zeggen? eenigzins in verlegenheid bracht.
zal dit begrijpen als men weet dat de opgaven van
plaats dier oude boekjes, die men nog te weinig
e gelegenheid was onderling te vergelijken, wel
te veel op den schijn af gedaan zijn. Het waren twee
ven eener Nederlandsche vertaling van een oor-
kelijk in 1525 te Neurenberg verschenen werkje. [1]
l ze in aansluiting aan de vorige geschriften een
ommer geven.

. Een Gulden onderwijsinge om te antwoorden op
puncten die de vyanden der waerheyt by brenghen
en, welck dye sesse prochianen te Nurenberch,
begeerte eens Kuervorsten ghemaect hebben.....
nberch. M.D.XXV. In kl. 8°. (8) en 167 ff. Signat.
—Y. v.

Aan 't slot nogmaals: Nurenberch. M.D.XXV.
utsnêerand van den titel dezelfde als bij 2. Letter-
verschillend van 1—9.

. Een Gulden onderwijsinge om te antwoorden op
puncten die die vianden der waerheyt by brenghen
en, welck die sesse Prochianen te Nuerenberch,
begheerte eens Kuervorsten ghemaeckt hebben....
nberch M.D.LVI. In kl. 8°. (8) en 167 ff. behalve
utsneden aan 't slot. Fol. 167 heeft het cijfer c.lvij. ff.

Aan 't slot: Nurenberch. M.D.XXV.

Zie den titel bij Panzer, Annalen der ältern Deutschen
tur II 400 (N°. 2863).

[illegible]
Aan de keerzijde het wapen van Keul
legende: „Brevis hora ima permutat summ

Dat op grond van de titels en ondersc
boekjes beschouwd zijn als te Neurenberg g
klaarbaar. Ik maak echter al dadelijk opmerk
onderschrift van 11 evenals dat van 10 luidt:
M.D.XXV, waarop hier evenwel de aanwijz
drukker met het jaartal 1556 volgt; voorts
van 10 mij voorkomt jonger te zijn dan va
de typen van beiden Nederlandsch zijn, d
mij bekend is geen Neurenbergsch drukker i
landsch of met Nederl. typen gedrukt heeft
lijk, dat Magnus van den Merberghe blijke
van Keulen aan het slot van zijn boek
schijnlijk daar ter plaatse ter perse heeft

Maar nu de houtsneerand van den tite
bestaat uit twee kolommen, bovenaan ve
eene gothische balustrade met vier figuurt

ouwen, die blijkens hunne attributen het Geloof, de iefde en de Hoop voorstellen. Deze houtsneerand is 10 wel reeds beschadigd, maar toch blijkbaar minder an bij 2 en veel minder dan bij 11. Het is zonder ijfel hetzelfde blok; dit ziet men aan de beschadigingen an de linksche kolom die op de drie titels dezelfde n. Daar nu echter de lettertypen van de drie boekjes rschillen; de eerste (2) blijkbaar dezelfde zijn die even Mierdmans gebruikte, de laatste (11) die van agnus van den Merberghe, moet de houtsneerand wel meer dan een drukker in gebruik zijn geweest. erst zal hij misschien gediend hebben voor de uitgave er Summa met het jaartal 1526 door Prof. Benrath ermeld, dan voor 10, misschien even als deze door an Seversen gedrukt, vervolgens bij 2 en 11. En wie eet hoe dikwijls men hem nog op andere titels terugindt! Want het bibliographisch onderzoek onzer drukerken van de zestiende eeuw is nog in zijn geboorte.

Ten slotte mijn vriendelijken dank aan Prof. Doedes oor zijne hulp en belangstelling!

UTRECHT,
ovember 1880.

P. A. TIELE.

EEN VERGETEN BOEK VAN CASPAR JANSZ. COOLHAES.

Niettegenstaande Coolhaes de bekende voorlooper van Jac. Arminius, dezelfde die in 1575 de nieuw opgerichte hoogeschool met eene redevoering, *de s. s. theologiae laudibus*, had geopend en ook aan die hoogeschool de eerste godgeleerde lessen had gegeven door de Synode in 1582 te Haarlem gehouden in den ban was gedaan, niettegenstaande de Staten van Holland hem het prediken hadden verboden „totter tyt hy met de Kercke Christi zoude syn gereconcilieert”, ter oorzake van zijn verschil in meening betreffende doop, avondmaal, vrije wil en de macht der wereldlijke overheid in kerkelijke zaken, leerstukken waarin de gemoedelijke en verdraagzame man reeds in 1578 verschilde met hen die dertig jaren later door den amsterdamschen boekdrukker Willem Jansz. Blaeu, in een brief aan Scriverius, spottend „de suyvere vaten” werden genoemd, bleef de leidsche magistraat die Coolhaes steeds had verdedigd, en zelfs zijne zaak in verband met zijne eigene in een opzettelijk daartoe door Dirck Volckertsz Coornhert opgesteld geschrift had laten bepleiten [1], hem nog vijf jaren lang,

---

[1] *Iustificatie des magistraets tot Leyden in Hollant... Wtghegaen* [illegible]XIX in-4°. en in-8°.

15 April 1582 tot ult. Maart 1587) zijne jaarwedde als eidsch predikant uitbetalen [1], als protest tegen de uit- praak der Synode en de handelingen der Staten van olland.

De strijd tusschen de leidsche predikanten en hunne wederzijdsche aanhangers bleef intusschen voortduren n werd zelfs nog heviger, want nadat aan Coolhaes de ansel was ontzegd maakte deze gebruik van de drukkers om zijne gevoelens te blijven verdedigen, steeds erugsteund door den leidschen magistraat, zijn geestverwant Coornhert en tal van vrienden, die zich niet wilden onderwerpen aan de steeds grooter wordende anmatigingen der „rechtzinnigen”, hetwelk ten gevolge ad dat het grootste gedeelte der aanhangers van Coolhaes „de Kercke Christi” verliet en overging tot de doopsgezinde en luthersche kerkgenootschappen, waarin het eginsel der Hervorming, met betrekking tot gewetensvrijheid, zuiverder was bewaard. Deze pennestrijd duurde oort tot in 1586 in welk jaar, door Leicester's tusschenkomst, een vergelijk werd gesloten tusschen de in dat aar te 's Gravenhage gehoudene Synode en „den verscheurder”, waarbij deze wederom tot lidmaat werd angenomen en als predikant beroepelijk werd gesteld zes maanden na de dagteekening van het besluit. Ook hiermede was echter de zaak niet afgedaan, want ook na ijne „restitutie” werd Coolhaes nog onophoudelijk gewarsboomd en tegengewerkt door het bestuur der classis an Rhijnland en den „rechtzinnigen” leidschen kerkead welke, karakteristiek genoeg, onder hare leden lde Jacques Vallemaer, dezelfde die eenige weken

---

[1] Deze jaarwedde werd zelfs den 15n November 1582 nog rhoogd en van drie honderd dertig op vier honderd dertig lden gebracht.

EEN VERGETEN BOEK VAN CA
JANSZ. COOLHAES.

Niettegenstaande Coolhaes de bekende voo
Jac. Arminius, dezelfde die in 1575 de nieuw
hoogeschool met eene redevoering, *de s. s*
laudibus, had geopend en ook aan die hoo
eerste godgeleerde lessen had gegeven door
in 1582 te Haarlem gehouden in den ban w
niettegenstaande de Staten van Holland hem h
hadden verboden „totter tyt hy met de Ke
zoude syn gereconcilieert", ter oorzake van
in meening betreffende doop, avondmaal,
de macht der wereldlijke overheid in kerke
leerstukken waarin de gemoedelijke en ve
man reeds in 1578 verschilde met hen die
later door den amsterdamschen boekdruk
Jansz. Blaeu, in een brief aan Scriverius,
suyver [illegible], bleef
m[illegible] tot verded

ist uit. Maart 1587) zijne jaarwedde als
n uitbetalen [1], als protest tegen de uit-
nde en de handelingen der Staten van

schen de leidsche predikanten en hunne
aanhangers bleef intusschen voortduren
nog heviger, want nadat aan Coolhaes de
zegd maakte deze gebruik van de druk-
e gevoelens te blijven verdedigen, steeds
door den leidschen magistraat, zijn geest-
nhert en tal van vrienden, die zich niet
werpen aan de steeds grooter wordende
n der „rechtzinnigen”, hetwelk ten gevolge
ootste gedeelte der aanhangers van Coolhaes
Christi„ verliet en overging tot de doops-
lutherschen kerkgenootschappen, waarin het
Hervorming, met betrekking tot gewetens-
verder was bewaard. Deze pennestrijd duurde
1586 in welk jaar, door Leicester's tusschen-
vergelijk werd gesloten tusschen de in dat
gehoudene Synode en „den ver
Gravenhage gehoudene
, waarbij deze wederom tot lidmaat werd
n en als predikant beroepelijk werd gesteld en
a de dagteekening van het besluit. Ook hier
echter de zaak niet afgedaan, want ook na
titutie„ werd Coolhaes nog onop [illegible] oudelijk ge
d en tegengewerkt door het [illegible] bestuur der classis
[illegible] htzinnig [illegible] en„ leidschen kerke
[illegible] gen [illegible] noeg, onder hare leden
elfde die eenige weken

---

n 15n November 1582 ung
rtig op vier honderd daalig

ging
umbt
ifde
stil
ten
en
rijf
urg
ne
ek
r
g
n

Van seeckere seer // costelijcke Wateren, diemen met // recht soude mogen noemen Aquæ vitæ. // Ende sommige wtgelesene Olien, den Edelen en-//de welruyckende Balsem olie, niet sonder redenen // te vergelijcken: der welcker cracht eñ menichfoudi-//ge deuchden in dit Boecxken cortelijc (wt dē schrif-//ten sommiger hooch-geleerden eñ experten Docto-//ren ende Professoren der loffelijcker Mede-//cijnen, welcker Naemen op dandere // zijde deses blats verhaelt zijn) // beschreuen worden. // Met eener voorreden des Distilateurs // vanden sterckē ende bernenden // smaeck deser wateren. // De welcke met Godts hulpe cunstelijck digereert, // circuleert eñ subtilizeert ende distileert worden // tot Leyden op Rapen-burch, Al waermen die te // coop vint om eenen rede-lijcken prijs // ten huijse // van Casper Coelhaes. //

Ecclesiastic. 38, 4.

De Heere laet de Medecijne wt der aerden wassen, ende een // vernuftich mensche en verachtse niet Het bitter water // wert doch soet van eenen houte, op datmen zijne cracht // bekennen soude Eñ hij heeft sulcken cunst den menschen // gegeuē, op dat hij gepresen worde in zijne wonderdadē. //

Tot Amstelredam. // Bij Barent Adriaensz. Inde Warmoestraat // Jnt Gulde Schrijfboeck. 1588. //

In-8°, sign. A 2 — H iiij [H vi], 111 genomm., 1 witte en 10 ongenomm. blzz., goth. letter.

Blz. 1: titel; keerz.: *„De Namen der hoochgheleerde Mannen ...„* — Blzz. 3—12: *„Voorreden aenden Leser„*.— Blzz. 12—16 *„Obseruationes„*. — Blzz. 17—111. — Blz. 112 (ongenomm.) wit. — De 10 ongenomm. blzz. aan het einde bevatten het *„Register„* in twee kolommen gedrukt. Waarschijnlijk behoort er nog een wit blad n het laatste van het werk en het eerste van het ar en twee dergelijke aan het einde.

de 2^e^ blz. leest men: De Namen der hoochghe- Mannen ende // Heeren Doctoren eñ Professorē ffelic-//ker Medecijnen, vvt welcker boecken ende // en, de crachten ende deuchden deser // onser ē eñ olien, op aller cortste soveel // mogelijck, tegenvvoordich Tractaet // beschreuen worden. //

volgen de namen en titels van: Adamus Lonicerus, lus Gesnerus, Christophorus Wyrsung, Gualterus Hieronymus Bruynsvvijc, Iohannes Guinterius, s Heurnius, Michael Schric, Nicolaes de Metri, Natuerboec, Petrus Andræ Mathiolus, Philippus nni, Rembertus Dudoneus (sic) en Tarquinius s al. Snellenbergher.

„Voorreden aenden Leser" (blzz. 3—12) is inzon- d merkwaardig, ook vooral om hetgeen daarin mt betreffende den Schrijver zelf. Deze begint zeggen, dat de wateren waarvan in het boek is „tot noch toe in dese landen bij seer weynich ; ende int ghebruyck gheweest zijn" en verwacht len, die proevende, meenen zullen dat het „bran- en" zijn, daarbij de verzekering gevende dat het „brandewijnen" maar „rechte natuerlicke watere wt de substantie selfs van de wortelen, cruydē, , zaet, vruchtē ofte fruytē gedistileert." Na deze ering gegeven te hebben uit hij de verwachting et niemand bevreemden zal, dat men uit zelf- gheden als de opgenoemde soortgelijke wateren oken, wanneer men slechts in aanmerking neemt dat huydensdaechs wt mout, wt gerst, tarwe, , hauer: wt bier eñ bierheue: Ia wt verlegen ende wijn... Wateren gedistileert worden, den gebranden wijn in alles gelijc ″, en die daron slechts ″ gebranden wijn genoemt, maer oo branden wijn ghedroncken ende betaelt worden. der treedt hij in eene vergelijking van den brandewijn ″ inder Medecijnen als Aquæ vitæ... h gerecõmandeert... ″ en de wateren gestookt uit ″ tarwe... verlegen bier, bierwater... spoelinge en vuylnisse ″ en zegt dat niemand daaruit brandew kunnen stoken, ″ ten waer dat yemãt die gew God ontfangen hadde, dat hij met Christo, wt Wijn conde maken ″. Daarna toont hij aan da aangezien ″ Noten muscaten, Folie, Caneel, N Angelica, Enula campano, Geneuerbeijẽ, Anijs, V &c. ″ krachtiger zijn dan de vroeger opgenoemde nisse ″ men daaruit dus ook betere en krachtiger kan bereiden, maar dat het daarbij vooral aank de wijze waarop men daaruit ″ den spiritum of mach extraheren ″, iets wat volgens den schrij meeste distillateurs niet verstaan, zooals beweze door de omstandigheid dat ″ inden roosen Koeck de Spikenardi ende lauendel na de distilatie beste deel van de spiritus in blijuende is; ″ hierl hij dan kortelijk op welke gereedschappen men t goede distillatie noodig heeft en op welke wijz moet worden bewerkstelligd.

Vooral merkwaardig is het oordeel van den sc die door de meesten zijner levensbeschrijvers ″ stoker van sterke dranken ″ wordt genoemd, betr de sterke dranken van zijnen tijd. ″ Wat g dranc ″ vraagt hij, zou kunnen gemaakt word ″ spoelinghe ende vuylnisse, al ist dat de selue d ende smaec van brandewijn moet dragen: Daer oude spreecwoort gecomẽ is, datmẽ seyt die den

aken die deugē niet: die hem drincken die
iet, eñ het gene daer hij wt ghemaect wort
t ooc niet... Maer gelijcmen int ghemeen
rt seyt, in een scheure ghehoort het hou, also
nnutte dronckaerts, eñ haers gelicken, genen
anc te drincken, noch beter medecijn te ge-
waerdich dan so danich onnut ende ongesont
lcx long ende leuer, mitsgaders alle andere
leden doet vernielen ende in den gront be-
laarom ooc Gesnerus seyt, dat sodanige eñ
e Wateren, niet Aquæ vitæ... maer Aquæ mortis...
oudē mogen genoēt worden. „ Daarna bespreekt
er ook kortelijk de door hem vervaardigde
eindigt met te zeggen: „ Ende soudent hier
luyten, so ic my niet gehouden vonde, om
e verhoeden... met corte vvoorden te aduerterē
, dat ic so veel Iarē een dienaer des H. Euan-
eest zijnde mij nu tot distilatie van vvateren
eñ (als het soude mogen schijnen) het Predic-
aten hebbe.

c en hebbe voorvvaer het Predic-ampt niet
ende soude ooc sulcx niet verlatē hebben om
des werelts daer vā God mijn getuyge is,
en veel meer vanden Predic-ampt sonder mijn
(God si gedanct) verlaten, eñ vverde deur
elet, dat ic mijnen naesten met de gauen my
eere verleent niet en mach dienen: vvaerom
laetsten gedvvongen ben gevvorden eensdeels
ghaen (vvelcx veelen een oorsake totten quaden
dē: Anderdeels ooc, om my met den mijnen
e redelic te generen, dese eerlijcke eñ loffe-
rcitie ofte œffeninge inde hant te nemen, niet
in altoos bereyt zijnde om mijnen naeste ooc met

(tegens dē raet Pauli Col. 2. 9) belaste
mij te vveñden tot de crancke ende gebr
tinge, om der seluer vvederom van voo
Gal. 4. 9. Dit heb ic cortelic (so gesey
willē, om (so veel in my is) te voorc
wech te nemen de ergernisse die yemant
aen mijn persoon soude moghen ghenome
nemen mochte...„ Deze voorrede is onder
parus Coelhaes.

In de „Observationes„ (blzz. 12—16)
schrijver meer bepaaldelijk de werking e
der door hem gestookte wateren en oliën i
ziekten, en geeft hij dienaangaande een
regelen, die besluitende met de woorden:
de experientia stultorū Magistra... ons het
leert, wat van sodanighe dingē warachtic
tich is: so heb ik met der daet eñ i
selfs beuonden sulcx warachtich te zijn.
coude eñ verslijmde mage gehadt hebben

:ent is) en̄ veel menschen, ia oock Medecijnē noch leuen zijnde, en̄ hier binnen Leyden wonende, haer oech het leuen versaecten, menende onmogelijck te ı, dat si van sodanige sware en̄ langdueringe siecte de genesen, is met der hulpe Gods alleē deur het del van desen wateren en̄ oliē genesē, en̄ so gesont si oyt geweest is: Heeft ooc haer vorige verwe, gelegentheyt haers ouderdoms wederom vercregen, welcke in die ses Jaren niet anders en is aen te siē eest, dan bynaest een doot mensche..."

an het slot dezer "Obseruationes" zegt de schrijver, rschijnlijk met het doel alle schijn van kwakzalverij ı zich af te wenden: "Nu sullen wij comē tot dese e wateren en̄ oliē en̄ so cort alst mogelijck is, der er deuchden en̄ crachtē wt den schriften der voornoemde Heerē Doctoren en̄ Professorē der loffelijcker decijnē beschrijuē, niet met allen vā het onse daertoe nde: ouermits ic my gheenssins voor een Medecijn geue, ten waer dan pro Medico passiuo..." daarbij kennen gevende dat hij "voor dese reyse" de krach- ı en deugden van geene andere wateren en oliën zal schrijven dan slechts van die welke hij thans gereed eft en dagelijks gereed maakt; wanneer hij later nog dere zal hebben vervaardigd zal hij ook daarvan de genschappen aanwijzen, volgens de meening der "voornoemde Medicijnen".

Het boekje bevat eene lijst van 51 wateren en 17 ën waarvan vele nog in de hedendaagsche Pharacopeën voorkomen, met bijvoeging van alle kwalen artegen die dienstig werden geacht en meestal met awijzing van de wijze waarop die uit- en inwendig oeten worden gebruikt. Onze tegenwoordige geneesndigen mogen medelijdend de schouders ophalen over zooveel goed geloof als hier bij Coolhaes, die kl blijkelijk met de meeste goede trouw en in gemo te werk ging, wordt waargenomen, zij mogen ech niet vergeten dat men in deze voorschriften de qui sence vindt uit de geschriften hunner meest beroe collega's van den toenmaligen tijd, en dat de gen kunde zich zelfs eene eeuw later nog met diezelfde w schriften moest behelpen.

De aanwijzing van zijn adres te Leiden op den van het in 1588 verschenen werkje bewijst tevens Coolhaes niet onmiddellijk nadat hij het predikamb nedergelegd Leiden heeft verlaten en zich te Amste heeft gevestigd, zooals veeltijds wordt gemeend.

Gent, Mei 1880.

Th. J. I. Arno

OHAN VAN NIJENBORGH'S WERKEN.

Johan van Nijenborgh is een onzer weinig bekende chters uit de 17de eeuw. Zijne dichtwerken hebben als danig weinig beteekenis en verheffen zich zelden ven de rijmelarij van dien tijd. Toch is hun inhoud n eenig belang voor de kennis van het letterkundig ven in de provincie en stad Groningen in dat tijdperk.

Uit een deftig burgerlijk geslacht te Groningen ge- ren in 1621 1), schijnt hij, als de meeste leden van jn geslacht, den koophandel te hebben uitgeoefend, aar reeds in 1659 noemt hij zich *praediatus en gewezen egotiant.* Waarschijnlijk leefde hij toen stil en hield hij ich uitsluitend bezig met zijne letterkundige liefheb- erijen, deels te Groningen, deels op de hofstede ijenborgh door zijn vader gebouwd en aangelegd in 1634, buiten de Boteringepoort op een half uur gaans n noorden van genoemde stad gelegen. Daar schijnt ij een soort van Vriendenkring vereenigd te hebben. ybille van Griethuisen, de niet onbegaafde apothekers

---

1) Zooals blijkt uit het omschrift: Aetatis 32 Anno 1653 om jn gegrav. portret dat in eenige zijner werken voorkomt. Het artal van zijn overlijden is mij niet voorgekomen; het kan esteld worden omstreeks 1670, het jaar waarin de laatste druk n het Tooneel der Ambachten verscheen. Had hij het, voor roningen, merkwaardige jaar 1672 beleefd, hij zou niet in ge- eke zijn gebleven de gebeurtenissen van dat jaar te beschrij- n of te herdenken.

sedert 1659 historieschrijver van Friesl

Welken invloed deze kring op zijn na op stad, gewest of land uitoefende is nie dat Nijenborgh's werken door het publi gewaardeerd werden blijkt genoeg uit d gaaf van eenigen zijner geschriften, die allen zeldzaam, ten deele zelfs onvin zijn. Als ware volksboeken algemeen ge op enkele exemplaren na, versleten en v Daarom laten wij hier volgen eene lijst dier werken, en der verschillende dru van bekend zijn, ons aanbevolen houde mededeeling die kan strekken tot a opgaven.

Men treft zoowel in het voorwerk va de in 4to (1659), als van den derden, d druk, van het Toonneel der Ambacht nombre der oude en nieuwe wercken deses daaruit blijkt dus dat de vier laatste geschriften waarschijnlijk tusschen 165

De Weeck-wercken, Der ghedenck-waerdighe His- en, Leer-gedichten, en Spreucken, etc. Door Johan Nyenborgh. Gedruckt tot Groningen, by Jan Cöllen, o 1657. in kl. 4to. VIII en 352 blz. ben. een lwijzer.

it werkje is versierd met des schrijvers portret en drietal losse koperen platen, als: een soort van prent, in ons exemplaar, tegenover bl. 12 ingevoegd, rop: De weecke van Johan van Nijenborgh, tegen- bl. 112 vier afbeeldingen van curiosa die ook in ander zijner werken voorkomen, en tegenover bl. 208 afbeelding van den Engelenburg te Rome.

ehalve het onze zijn ons van dit boek exemplaren nd in de bibliotheek van de Maatschappij der Ned. erkunde te Leiden en in die van de stad Amsterdam, ede in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage.

. J. v. Nyenborch's Hof-Stede. Met desselfs andere enckingen, gedichten en Historien: door den selven n van Nyenborgh. Tot Groningen gedrukt by I. S. moedelijk Jacob Sipkes) Boekdrucker op de Hoge- t. 1659. in klein 4. XVI en 192 bladz.

p den titel ziet men in kopergravure de afbeelding Nijenborgh's Hofstede, verder bl. VIII, zijn portret p bl. 16, 24 en 64 etsen die het geheele blad beslaan ijl er kleinere gravures tusschen den tekst gevonden len op bl. 33, 37, gemerkt D. v. Boons invent, bl. 79 Venne in. T. Matham Sc. 1628, bl. 132 V. S. F. 136, 139, 146, 153, 157, 162, 177 gemerkt A. v. ne inue. A. Matham fc. 181. A. v. v. inuen. A. M. lp. 184. H V (in monogram) X. Theod. Matham fc. 3; 186 en 189.

chter dit werkje volgt, maar met afzonderlijke pagi-

gemerkt C. J. Visscher excud. De pagina
ons exemplaar, dat niet volledig is maar me
door tot bl. 22. Vermoedelijk ontbreken
of drie bladen.

Het eenige exemplaar wat ons van dit wer
kwam is dat hetwelk wij aankochten uit de
van wijlen den heer J. D. Hesselink te Gr

III. Sententiae Exempla & Apophtegm
Hiervan kwam ons nimmer een exempla
kennen het werk alleen uit de bovengenoem

IV. Toonneel der Ambachten: of Den
Handtwercken en Konsten, &c. Mitsgaders
van den Koop-handel; Ter leeringe gerich
Door Johan van Nyenborgh. Den Tweeden D
lijcks vermeerdert. Tot Groeningen, gedru
Sipkes, 1659. klein 4°.

Van dit werk bestaan drie drukken; de
ons nimmer onder de oogen, doch volgens

meest van alle werken van Johan van Nijenborgh
komt, bezitten wij twee onderling verschillende
nplaren. Beiden hebben Apollo omgeven door de
n muzen tot titelvignet, XXIV (voorwerk, register
) en Het Toonneel enz. Eerste deel, 1—136 bladz.
met afzonderlijke pagineering (bl. 1—160). Den
ckel der Handtwercken. Het twede Deel; en verder,
doorloopende paginatuur (161—248) doch de op
161 voorkomenden afzonderlijke titel: Bericht van
Koop-handel Door Johan van Nyenborgh, Praediatus,
gewezen Negotiant.

het eene exemplaar komt wederom Nijenborghs
ret voor, doch het andere heeft op diezelfde plaats
wapen met linten aan een boomtak opgehangen.
r het geheel is deze druk zeer slordig; in het eene
nplaar toch is bl. 6 in verso van bl. 1 en bl. 4 in
o van bl. 7, bl. 2 in verso van bl. 5 en bl. 8 in
o van bl. 3 gedrukt, terwijl zij in het andere in
le volgorde voorkomen. Verder ontbreekt in het laatste
l. 93 van het Toonneel, de kopergravure die in het
te daar ter plaatse wel voorkomt.

elijk de Hof-stede, is ook dit werk versierd met
aantal tusschen den tekst opgenomen kopergravures
enkele houtsneden, die ten deele, zoo niet alle,
ger voor andere werken gemaakt en gebruikt zijn
waarschijnlijk, in het bezit van Nijenborgh geraakt,
hem zoo goed en kwaad als het ging in zijn werk
as gebracht en opgenomen werden. Het duidelijkst
t dit bij de gravure, op bl. 10 van het Tooneel
Ambachten afgedrukt, onder het opschrift: Invallende
enckingen, op het sien van een Menschen-hooft.
e gravure toch is eene ingekorte en sterk afgesneden
at met het *portret* van een portugees, Baradas ge-

heeten, die tijdens de spaansche overl zijn vaderland tusschen 1600 en 1625 en die stellig voor dit werk, nimmer gegi op de Kon.• bibliotheek is een exemplaa voorhanden.

De derde druk verschilt wat uiterlijk vorigen geheel. De titel luidt: Toonne ten ..... door Johan van Nyenborgh. De grootelycx vermeerdert. Tot Groeninge Henrick Roosingh Boeckdrucker, woone straat, by de Academie, Anno 1670. In bovenvermelde op koper gegraveerde vign een voor dat bestemd schijnt te zijn ge als cul de lampe dienst te doen. Klei XII en 172 bladz.

Bij doorloopende pagineering bevat de deelen, het Toonneel, Den Winckel en Koop-handel, doch in spijt van het " meerdert" op den titel, veel eer minde uitgaaf. De tekst is, voor zooveel wij nagaan, onveranderd overgenomen, doc Generael Register, of Bladt-wyser, van Historien, Oeffeningen en andersmeer, i in den tweeden druk voorhanden, ontb evenzoo *alle* kopergravuren en houtsnede vers portret. Overigens is deze druk be zorg bewerkt dan de tweede. Het eeni voorgekomen exemplaar, verkregen wij der verzameling Hesselink.

V. Groninger Historien.

Volgens de "Denombre", zijn deze gedru

---

1) Volgens opgaaf van wijlen mr. J. T. Bodel

een de eerste uitgaaf kwam ons voor, en, ofschoon
schillende exemplaren, steeds als de vijfde druk. De
: Groninger Historijen: of Kort Verhael van het gewaerdighste, datter in de Provincie ofte Heerlijck-
van Stadt Groningen en Ommelanden geschiedt
de eerste geheugenisse af, tot desen tegenwoor-
Iare toe. Den vijfden Druck: veel vermeerdert, en
eetert. Tot Groningen gedruckt by Jacob Sipkes,
drucker, woonende op de Hooge-straet. 1660. Klein
p den titel het Groninger Stadswapen in een
ement. Ongepagineerd doch in het geheel 48 bladz.
nur A2. B. B2. — F2.

e Kronijk, loopende tot 2 februarij 1660, is eene
opster der latere meer bekende Groninger Kro-
, in 1727 en 1743 uitgegeven. Nijenborgh's kronijk,
ld in vijf divisiën, is eene compilatie uit verschil-
bronnen bijeengebracht. Slechts daar waar hij als
oot spreekt bevat zijn boekske enkele van elders
f minder volledig bekende bizonderheden.

alve ons eigen exemplaar kennen wij dit werkje
de Bibliotheca Thysiana te Leiden (Cat. bl. 249)
le op het Stedelijk Archief, en in eene bijzondere
neling te Groningen.

Het Dagh-werck der Historien en Rijmen, Gro-
1659 in 8°.

eenige exemplaar waarvan het bestaan ter onzer
kwam, doch dat wij niet gezien hebben, moet
en in de Bibliotheek der Stad Haarlem.

Het Wonder-tooneel of Lust-hof der History-
, in 12° en folio. Van de folio uitgaaf is ons
r een exemplaar voorgekomen, van die in duo-

decimo slechts twee, het eene dat uit de verzameling Hesselink is aangekocht voor de Koninklijke bibliotheek te 's Gravenhage en het andere in ons bezit.

De volledige titel is: Het Wonder-Toneel ofte Lust-Hof der Histori-paerlen van Wonderbaere Behoudenissen, mitsgaders van de vreemdigheden der Gewassen ende Gedierten op Aerden, ende Wateren, Blixem, Bergen, Mineralen, Menschen, machtige Steden, Gebouwen, Rijckdomen, Begrafnissen, op en ondergang der werelds Staten: Als oock van 't Paradijs, Verschijningen, eenige Consten ende Sin-Gedichten, &c. meer. Door Johan van Nyenborgh. Gedruckt tot Groeningen By Augustijn Eissens Boeck-Drucker in Costerus 1657. in 12°. XVI, 483 bladz. en register. Behalve een aantal zeer ruwe tusschen den tekst gedrukte houtsneden, bevat dit exemplaar nog eene in koper gesneden titelprent die mogelijk ook reeds vroeger voor een ander soortgelijk werkje heeft gediend, althans de eerste anderhalve regel en het onderschrift waarvan nog te lezen is: *t'Amsterdam by* .... 1637 (?) zijn geradeerd. Verder luidt de titel Lusthof.... waar in te vinden zijn de wonderlycke Beschryvinghē van Boomen, Cruyden enz. enz., omgeven door een aantal curiositeiten, de voorstelling van het paradijs enz.

In het tweede exemplaar zijn nog ingevoegd Nijenborgh's portret en een paar gravures, bl. 10 en 208 voorstellende vier monsters, bl. 354 de Engelenburg te Rome, welke ook voorkomen in het hierboven sub I beschreven werk.

De inhoud van dit werkje is onbeduidend, alleen komen er enkele gedichten van Sybille van Griethuijsen en anderen in voor die het eenige waarde geven.

VIII. Graf-Pyramyde Inhoudende verscheyden Ver-

elijcke, Historiale, en Leersaeme, Graf-dichten, met
e andere Historien, Invallen, en Sin-rijmen, etc.
. Door Johan Nyenborch. Tot Groningen, Door
m Frÿlingh, Boeck-vercooper, inde Franse Bijbel.
in 12° 86 bladz. waarachter met doorloopende
fautieve pagineering (de laatste bladz. heeft 68 in
van 86 en wordt nu vervolgd met 69). Vervolgh
raf-Tombe Inhoudende Verscheiden Graf-Dichten,
istorien, &c. Door J. van Nyenborgh. bl. 69—118.
j kennen van dit werkje geen ander exemplaar
et onze. De inhoud is niet veel belangrijker dan
an het Wondertooneel, doch ook hier treft men
eenige gedichten aan van Nijenborgh's vrienden.

. Variarum Lectionum Selecta, Figuris aeneis ap-
a: Per Iohannem à Nyenborg. Groningae Frisiorum,
Jacobum Sipkes, Typographum, Anno M DC LX.
8°. met een vignet in kopergravure op den titel
ladz. en drie bladz. Index.
werkje, waarvan wij een fraai exemplaar bezitten,
ler alle bekende werken van Nijenborgh het best
gvuldigst uitgevoerde. Het bevat een aantal koper-
res van Kittensteyn, Adr. v. d. Venne, H. Golt-
C. Visscher e. a. die kennelijk voor andere werken
veerd, doch later hier als vignetten in den tekst
gd en meestal ook in andere werken van Nijen-
afgedrukt zijn. De tekst bevat 65 korte verhalen
ndeels in de latijnsche, enkele malen ook in de
he taal opgesteld. Aan het einde van den index
nen Nijenborgh's wapen als cul de lampe.

Het Gulden A, B, C. ofte Jevgts Devghden-Spiegel,
dende veel leersame Voorschriften, en gedenck-

waerdige Spreucken, &c. Door Johan van Nyenborgh. Gedruckt tot Groeningen, in 't Jaer onses Heeren 1661. Langwerpig octavo, op den titel een vignet, ongepagineerd, groot 64 bladz. signatuur A2, B, B2,—H3.

In verso van den titel ziet men een afdruk van de koperplaat met Nijenborgh's wapen reeds door ons hiervoor bij IV, vermeld, doch waarop thans nog gesneden zijn de titels van des schrijvers verschillende werken, zooals: Lust-hof, Weecke, Ambachten, enz. — Wijders 24 letters van het alphabet, fraai gesneden op koper, elk in den linker bovenhoek van een blad afgedrukt, welk blad dan verder, ook in verso, gevuld is met spreuken, rijmen en korte verhalen die steeds met de letter aanvangen. Daar achter komen nog voor: Bij-voeghsel deses Matery-Boecks, van eenige leersame Spreucken, en Voor-beelden, om te schryven, ofte Leesen, Door den selven I. V. Nyenborgh. Later volgt nog: „Het tweede Bij-voeghsel, ofte het Gulden A. B. C. der goede Leeringhen" en ten slotte eene: „Na-Reden, deses Matery-Boecks" waarin de schrijver zegt: „Nadien, dat „men in de oude Matery-boeckjes, (voor desen uyt- „gegaen) meerendeels op elck A. B. letter, maer een „Voor-schrift, of Spreuck vindt, soo heeft desen Auteur „goet gevonden; tot meerder veranderingh, op yder A. B. „C. letter, verscheyten sententien, (soo wel om te Lesen „als om nae te Schrijven) hier voor te stellen; en een „yder letter met een Capitale voor-letter, in Coper ge- „sneden, te versieren; alsoo (aengaende den Druck) elck „een zyn eygen handelingh, van nae te schrijven heeft".

Dit, voor de kennis der in de zeventiende eeuw gebezigde schoolboeken, niet onaardige werkje, is aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage; andere exemplaren kennen wij daarvan niet.

XI. Schoole der wysheit ofte het lof der Schoolen met selver nuttigheyt voor deze bedenckelykheden en ygeningen. Groningen. 1662. in 4°.

XII. Het Uyrwerck, in folio.

e onder n°. XI en XII genoemde werken kennen wij en uit de „Denombre„ en uit de opgaaf in van Aa's Biogr. woordenboek. Wie ons een of meer van ons onbekend gebleven uitgaven van Nijenborgh's ken kan verschaffen zal ons ten hoogste aan zich lichten. Eenmaal toch daarmede begonnen, zouden gaarne onze bio- en bibliographische aanteekeningen ffende Nijenborgh en zijne letterkundige nalatenp, aanvullen en, waar dit noodig blijkt te zijn, beteren.

H. v. I.

DE BIBLIOTHECA THYSIANA TE LEIDE

„De bezoeker der Sleutelstad die haar oudste V gracht, het Rapenburg, langs wandelt, zal, indie eenig oog heeft voor den hollandschen bouwstijl 17e eeuw, zonder twijfel een geveltje in 't oog vall waarin drie steenen zijn gemetseld met deze opschrift

Joannis Thysii M.DC.LV Bibliotheca

en als hij het huis binnentreedt en den trap opgaat naar de boven verdieping leidt, zal hij hier eene kle boekverzameling vinden, opgesteld in hetzelfde lok en voor een deel in dezelfde boekenkasten die daar voor meer dan twee eeuwen werden ingericht" [1].

Een zeldzaam genot wacht hier alzoo den bibliophile eene bibliotheek voor een groot deel verzameld vóór 165 die sedert niet van hare plaats is geweest. De eigena bepaalde bij zijn overlijden dat zijn boekverzameli ten algemeene gebruike daar zou worden opengesteld liet eenige fondsen na om haar te onderhouden en aan vullen. Die aanvulling schijnt niet altijd met de noodi zorg te zijn geschied, ook het beheer liet te wenschen ov zoodat het verlies van menig boek te betreuren i Toch levert het geheel nog een zeer dankbare oog

---

1) Catalogus der bibliotheek van Joannes Thysius (Door P. Tiele.) Leiden, E. J. Brill, 1879. roy. 8°. VI en 358 blz. Voorred

mogen wij HH. Curatoren erkentelijk zijn, dat r het uitgeven van den Catalogus [1]) ons in staat met den inhoud dier boekenschat kennis te maken. zamenstelling van den Catalogus werd ditmaal n heer P. A. Tiele toevertrouwd. Wij hebben zekerheid een werk te ontvangen dat aan alle der bibliographie voldoet. Daar de bibliotheek trekkelijk geringe uitgebreidheid is, heeft de heer le boeken in zulke hoofdafdeelingen gerangschikt t best het karakter der bibliotheek uitdrukken. oofdafdeelingen zijn in onderafdeelingen verdeeld, de titels chronologisch zijn opgenomen. De inhoud liotheek zal het best in het oog springen, wanij den Catalogus doorbladeren en op eenigen der iardigste boeken de aandacht vestigen.

—26. Oorspronkelijke fransche uitgaven der wer1 J. Calvin. 14 dln. fol.

45. Werken van David Joris, Labadie, Yvon, e. a.

61. Swedenborgiana. Merkwaardige en hier te eker unieke verzameling.

respin, Histoire des martyrs, de drukken van n 1609.

t. Gélais et T. de Bèze, Hist. des églises réf. nce. Anvers, J. Remy, 1580. 3 vol. 8°. — Les nces ecclés. de l'égl. de Genève. Gen. 1562 8°.

u Chesne, Hist. de l'état du Pais-Bas. S. Marie, in, 1558. 8°.

---

[1] eerste Catalogus schijnt spoedig na het overlijden van in 1653 gedrukt te zijn. Van dezen Catalogus (77 blz. n een ex. zonder titelblad in de boekerij aanwezig. De logus is van 1677, de 3de van 1739 beiden in 4to. Een logus of liever boekenlijst verscheen in 1852 in 8o. Geen talogussen heeft eenige bibliographische waarde.

113—125. Verzameling van 151 werken over alchimie, astrologie, chiromantie, enz.

131—138. 96 boeken over astronomie, gnomonica, optica, allen van de 16e en het begin der 17e eeuw.

190. Poliphilus, Hypherotomachia. Ven. Aldus, 1490. f

192. Du Bartas, La seconde semaine. Paris, l'Haill (1584) 4°. *Ex. op perkament gedrukt* in gelijktijdigen fr rijk vergulden band.

197. Rétif de la Bretonne, Les contemporaines. Lei 1781. 42 dln. M. pl.

200. De Scoenre historie hertoghe Godevaerts v Boloen. Z. pl. of j. (Gouda, G. v. Os, c. 1486). fol. andere hoogst zeldzame volksromans van de 16e eeu

247. Een bijna compl. ex. der Resolutiën der Sta van Holland. 311 dln. fol.

270—271. De Bry, Reizen naar Indië en Amerik Lat. uitg. 1590—1634.

285—295. Portretverzamelingen, waarbij een merkwaardig ex. van Van Dijck, Icones.

296—299. Historische plaatwerken, waarbij Rüxner, Thurnirbuch van 1566, Hogenberg's platen, de Bruijn, Habitus, 1581, enz.

302—311. Een aller belangrijkste verzameling prent van de 16e en 17e eeuw in 3 kunstboeken, uitvoeri beschreven.

311. Emblemata, waarbij Georg. de Montenay, 1584, de Bry, 1593.

316. Dietterlin, Architectura. 1598. fol.

318. De Bry, Alphabeti. 1595. fol.

De belangrijkste verzameling in de Bibliotheca Thysiana is in dezen Catalogus niet opgenomen. Het is de verzameling zoogenaamde pamfletten en kleinere geschriften van het begin der 16e tot het begin der 18e

w. Deze verzameling is afzonderlijk beschreven en at reeds, tot het jaar 1672, 8300 Nrs. De catalogus rvan zal waarschijnlijk later in druk verschijnen. Het net de bekende Duncaniana op de Kon. Bibliotheek, rijkste verzameling van dien aard. Als vervolg daarop lt de Thysiana daarenboven de unieke verzameling fletten, enz. van de 18e eeuw, afkomstig uit de liotheek van Prof. H. W. Tydeman. Deze verzameling ht ook nog op eene beschrijving.

e Catalogus bevat aan het slot een uitnemend bekte Bladwijzer van de namen der schrijvers en der nieme boeken, en een Register van de namen der stenaars (schilders, teekenaars, graveurs, enz.) in catalogus vermeld.

A. WILLEMS, LES ELZEVIER

Het is twijfelachtig, wien het boek, dat spreken, 1) meer eene betrekkelijke onste verzekert, den Elzeviers, die dat nauwlijks hoeven, of den geleerden auteur.

Voor een achttal jaren merkten de bad Scheveningen en zij, die de stad een enkele vluchtten voor ruimer en frisscher lucht aan strand, een man op, die elken morgen, m steeds hetzelfde boek gewapend, stadwaarts terwijl anderen daar ginds zich zaten te koe de zon en het windje door de lokken lieter zat hij omstuwd van boeken en bladen in he van den Directeur van de Kon. Bibliotheek te Hij was bezig een monument te stichten voor viers, en zoo deed hij niet alleen te 's H ook te Gent, te Parijs en in zoovele andere Thans ligt de uitslag van al dat onderzoek, van zóóveel nasporingen, van zóóveel lektuur in een statig boekdeel van 870 bladzijden.

Wat het bijeenbrengen van de bouwstof, d verspreid lag, zorgs heeft gekost, is slechts na te schatten, indien men het werk doorleest en b

---

1) Alphonse Willems, Les Elzeviers. Histoire typographiques. Brux., v. Trigt; La Haye, Martinus Nij gr. in-8vo.

grondslag dienden natuurlijk de catalogussen der
ers van 1628 tot 1681 en de Frankforter Mess-
gen. Daarbij werd er gebruik gemaakt van de
n van Bérard, Adry, Pieters e. a., waarvan ons
genaardige waarde en vooral de eigenaardige ge-
kritisch worden aangetoond. Voor de geschie-
van het leven en streven der verschillende leden
et geslacht Elzevier werd de Utrechtsche Uni-
its-bibliotheek op cijns gesteld, terwijl ook hier
werd bewezen welk een mijn voor de geschiedenis
etterkunde en boekhandel het Museum Plantijn
uitgebreid archief bezit. Dat alles wordt geïllus-
en aaneengeklonken door de brieven, die ver-
staan in de talrijke briefverzamelingen der 16de-
de-eeuwsche geleerden. De brieven van Meursius,
s, Salmasius, de Groot, Sarravius e. a. zijn allen
gebruikt, evenals het onschatbare *Sylloge episto-*
van Burman. Voorwaar het was geen lichte taak
die bouwstoffen een gebouw op te trekken; toch
e de Heer Willems uitstekend en voor zijn „Les
ers" verdient hij aller dank en bewondering.

werk is in twee gedeelten gesplitst. Het eerste
ons, op 259 blz., de geschiedenis der Elzeviers,
nne verschillende huizen, hunne handelsrelatiën,
eudoniemen, waarachter zij zich somtijds ver-
n, en eindelijk de levensbeschrijvingen der ver-
nde leden van hun geslacht.

lerig is het begin, zooals altoos. Van 1565 tot
inden wij een zekere *Hans van Leuven, genaamd*
ier, als letterzetter bij Plantijn te Antwerpen en
hijnlijk is het zijn zoon, dien wij, onder den
van *Loys Helsevire*, in de eerste maanden van
het nederigste werk bij Plantijn zien verrichten.

Hij vergaarde daar de vellen van *Alexis Piemontois* en van de *Epistolae Ciceronis* en deed ander soortge lijk werk voor een gering loon, omstreeks 4½ stuiv per dag. Gelukkig dat hij, toen hij in 1568 Antwerp verliet, van den grooten Christoffel ook had geleer wat *Labor et Constantia* vermag. Wij zien hem te na een rondzwerven van 12 jaren te Leiden zi vestigen, eerst als binder, — en van zijne kunst zij nog talrijke proeven op de Leidsche bibliotheek a wezig, — later ook als boekhandelaar. In 1583 w hij aan Plantijn 1270 gulden schuldig voor gelev boeken en beloofde op 15 Sept. 1583, — toen Pla dus sedert enkele maanden te Leiden woonde, — som te betalen onder verband van zijne huizen op Rapenburg en in de Kloksteeg en overigens van zijne goederen. In hetzelfde jaar vinden wij voor eerst zijn naam op een boekje vermeld. Het is *Drusi Ebraicae quaestiones*, dat aan het einde het opschri draagt: *Veneunt Lugduni Batavorum apud Ludov. Elz virium, e regione scholae novae.* Het ging, zoo het schij nog al voor de wind, maar het getij veranderde en al viel aan Plantijn toe. In 1587 vroeg Louis, ten einde raad een winkeltje te mogen bouwen op het terrein van Universiteit; dat werd hem toegestaan en die woning, het werk van Willems naar een prentje van 1672 afgebeeld, was de eigenlijke bakermat van den roemrijken naam.

Nog drukte hij zelf niet en hield zich alleen bezig met het uitgeven, het debiet en het binden van boeken. In 1609 begon hij ook verkoopingen te houden, w het huis tot 1662 voortzette. De Elzeviers waren het, die o. a. de bibliotheken van Scaliger, Vulcanius, Botius, Raphelengius, Gomarus, Lud. de Dieu en van zoovele anderen onder den hamer brachten.

rst in 1616 schafte Lodewijk's zoon, Isaäc, zich
graphisch materieel aan, en reeds op 9 Febr. 1620
wij hem benoemd tot akademiedrukker, en het
stellig geen kleinigheid de plaats in te nemen,
ens Sylvius en Plantijn en Raphelengius en Paedts
roemvol hadden bekleed.

1625 koopen de Elzeviers de drukkerij voor oostersche
van Erpenius en nu gaat het met rassche schreden
uit. Reeds in 1590 hadden zij te 's Hage „*op de*
" een succursaal gesticht, die tot 1661 bleef be-
, en de heer Willems leidt ons als een uitstekende
achtereenvolgens binnen in het huis te Amsterdam,
in 1638 op 't water in den Olmboom werd ge-
gd en waaraan van 1640 af eene drukkerij werd
nden, en in dat te Utrecht, waar Pieter Elzevier
1667 tot 1675 boekhandelaar was, om ons ver-
ns een blik te gunnen op „*Les Elzeviers à l'étranger*"
bepaald huis stichtten zij alleen te Kopenhagen,
van ons belangrijke bijzonderheden worden ver-
l, en dat waarschijnlijk eerst in 1652 ophield te
an. Maar behalve dat lieten zij steeds reizen in
, Frankrijk en Engeland, bezochten van 1595 af
geld de Frankforter mis en hadden van 1632 af
e correspondenten, G. Pélé en Pierre le Petit, te
s.

le en groote zaken deden zij ook met Toscane,
heen o. a. in 1675 en 1679 boeken werden gezonden.
chien is dit een der zeldzame punten waar in het
van Willems nog iets bij te voegen valt. In den
rl. Spectator van 6 Juli 1878 toch vind ik in
artikel: „*De staatsarchieven te Florence*": „Eene
me plaats in de briefwisseling met dezen Guasconi
n agent van den Groothertog van Toscane te Am-

„sterdam) wordt ingenomen door de bestelling van „boeken, waarin veelal van de tusschenkomst van „Heinsius en van Elzevier werd gebruik gemaakt." Het is mogelijk, dat daar nog iets te vinden is, dat den heer W. onbekend bleef.

Geen wonder dat hier de naam van Heinsius genoem wordt. De beide Heinsiussen toch nemen een aande in en zijn een macht in de geschiedenis der Elzevie die men nauwelijks overschatten kan en die men bij niet kan verklaren, zonder aan te nemen, dat zij geldelijk belang bij de zaak hadden. Hunne worden bijna op elke bladzijde van W's werk genoe Zij schrijven blijkbaar dikwijls de voorrede voor werk, dat de Elzeviers uitgeven; Daniël Elzevier aan Nicolaas Heinsius bericht van zendingen van boek naar Livorno en naar Frankfort; Nicolaas gaat in 16 mede naar Zweden toen er sprake was een succursa te Stockholm op te richten enz. En dat zij een schreefje voor hadden wordt o. a. ook daardoor bewezen, dat het een werk (*De contemptu mortis*) van Daniël Heinsius is, waarvan 2 exx. op perkament werden gedrukt, iets wat de Elzeviers van slechts 5 hunner uitgaven deden.

De geleerde schrijver wijdt ook een paar hoofdstukken aan de Elzevier-typen, aan de fleurons, de drukkersmerken en het papier, dat de E. gebruikten. Wij lezen daar, — het Museum Plantijn was ook hier weder de bron, — hoe de beroemde typen door een Hollandsch kunstenaar, Christoffel van Dijck, gesneden zijn, hoe zij na den dood van Daniel Elzevier in 1681 werden verkocht en in handen kwamen van Joseph Athias, den beroemden joodschen bijbeldrukker. De drukkerij van Athias werd later het eigendom van J. J. Schipper en daar

Johan Roman, waarna zij op 19 October 1767 ge-
ht werd door Johannes Enschedé. Daar gingen de
npels bij eene opruiming in het begin dezer eeuw
loor.

s dit hoofdstuk, even als dat over de fleurons enz.
ngrijk voor de geschiedenis der Elzeviersche drukken,
r de kennis van het karakter der personen, wien
de onsterfelijkheid schonken, zijn de volgende, die
r de pseudoniemen en over de correctie handelen,
niet minder. Over het algemeen krijgt men den
ruk, dat de personen niet zóó hoog stonden als hunne
ducten. Bij de lezing van die hoofdstukken even als
hunnen biographiën, — vooral bij die van den grooten
aham, — springt het in het oog, dat de Elzeviers
r alles kooplieden waren, die uit winzucht dikwijls
ken uitgaven, die met hunne beginsels streden. Zoo
kten zij anoniem het „*Mare clausum*" van *Selden*,
at zij *de Groot's Mare liberum* eerst hadden uitge-
en. De spaanschgezinde schrijvers over de troebelen
Bentivoglio, Conestaggio en Strada, die vooral debiet
sten vinden in roomschgezinde landen, droegen even-
hun naam; terwijl zij het Grieksche *Nieuwe Testament*,
mas à Kempis' Imitatio en *Augustinus*, *Confessiones*
schijn gaven of die boeken te Lyon waren gedrukt,
het vergeten van het *Batavorum* op den titel.
me nadrukken, die thans soms met goud worden
ald, (men denke slechts aan de uitgave van Molière),
gen: *Jouxte la copie imprimée. A PARIS;* de punt
ter *imprimée*, en de kapitale letters van *A Paris*
sten het bedrog volmaken. Van Louis Elzevier zegt
„Tous les artifices (vertaal: knoeierijen in het
aken van titeluitgaven enz.) dont on a tant abusé
puis, il les connait et les pratique avec succès. . .

„parmi les plus importantes de Leijde?"

Ook het hoofdstuk „Correction et corre
geschikt om de ingenomenheid met de
af te koelen voor hen, die, met alle liefd
en fraaie drukken, den mensch boven alle
heer Willems zelven heeft het zeker moei
met kritische kalmte niets dan de waarhei
Ik zal slechts een paar zinsneden uit zijn
„Il faut descendre jusque Louis et Daniel
„jusque la troisième génération, pour renco
„des savants, mais des gens doués d'une
„tion". . . . . „Les Elzeviers n'étaient q
„imprimeurs, fort consciencieux sans dout
„entière inconpétence en matière d'éruditi
viers lieten alle correctie over aan de
uitgevers, en, wanneer de schrijvers s
achtzaam waren of niet gewend waren me
corrigeeren, dan kwamen er weleens, al
zaam, boeken voor den dag, „qui fourmillai
h. v. de *Virgilius* van 1636, het *Trib*

Daniel Elzevier gerichte vers, dat Ménage voor
e *Poemata* plaatste, een vers, dat het alleen aan
Latijnsche taal dankt, dat het als bombastisch pro-
t niet ver boven Swanenburg's gedichten wordt ver-
en.

et zoude ons te ver leiden, indien wij het meer dan
ngrijke eerste gedeelte geheel wilden bespreken.
lems beschrijft ons het leven en streven van al de
eviers, die gedurende een eeuw hun vak uitoefenden,
wij zien hoe er eigenlijk slechts een paar Elzeviers
, waarom de overigen zich groepeeren. Het zijn
ral Abraham te Leiden en Louis en Daniël te Amster-
. Zij zijn voor de Elzeviers wat Plantijn en Balthasar
retus voor het huis Plantijn geweest zijn.

et tweede gedeelte, waarin de beschrijving van
6 werken door de Elzeviers gedrukt, waaronder 21
alogussen, bevat bij elken titel, behalve de nauw-
rige bibliographische beschrijving, zooveel letterkun-
e aanteekeningen, dat het op zich zelf reeds een
edeneerden catalogus vormt, zooals misschien van
ne enkele verzameling bestaat en zooals alleen een
n met buitengewone kennis en werkkracht dien kan
ken. Sommige aanteekeningen zijn van grooten om-
g en meest allen van het hoogste belang. Zoo vinden
o. a. bij N°. 1523 *Virgilii Opera* 1676, de geschie-
is van het boek en van een ex., dat de schrijver
it, en dat ons voor het eerst den naam doet kennen
een Hollandsch binder uit de 17de eeuw. Het ex.
n, bestemd geweest voor den Dauphin, is, zooals
kt uit de onuitgegeven correspondentie van Daniel
evier en Nicolaas Heinsius van 1675 tot 1679, gebon-
door Magnus te Amsterdam, den eenigen Hollandschen
kbinder van dien tijd, waarvan wij eenig werk kennen.

Een afbeelding van dien band is bij h
voegd. [1])

Als wij die lange bibliografische lijst
bestudeeren, betreuren wij slechts, dat g
register van alle daarin voorkomende n
einde is bijgevoegd. De vervaardiging daa
werk zijn, dat het nut van het twe
van het werk zeer zoude verhoogen, voor
die de Elzeviers en de studie hunner we
een uitsluitend bibliografiesch, — ik z
zeggen elzeviriophiliesch, — oogpunt besch
vooral als een belangrijk hoofdstuk voor de
der wetenschappen en letteren in de 1
eeuw, dus als eene kostelijke bijdrage
wikkelings-geschiedenis der menschheid.

Dankbaar voor het reuzenwerk dat ons
ven, brengen wij ook gaarne hulde aan
die zich door de typographische uitvoering
den Elzeviersroem waardig maakte.

Jan. '81.

---

[1]) De firma Martinus Nijhoff kwam voor ko
bezit van een Bijbel van Elzevier, 1663, gebon
versierden rood marokko band, verguld „ à petit fer
lijk een ex., voor geschenk bestemd, dat zeker oo
van Magnus afkomstig is, daar het eenige ster
oorkomen op den band door den heer Willems a

AGENAAR'S VADERLANDSCHE HISTORIE.

EENE AANTEEKENING OP DE BIBLIOGRAPHISCHE ADVERSARIA, III. 171 V.V.

'agenaars Verkorte Vaderlandsche Historie in vragen ıntwoorden, voortgezet tot na den landvrede van t, met inachtneming der aangenomen algemeene ing, ten dienste der jeugd in de scholen en huis- ınen. Te Amsterdam, bij de opvolgers van I. Tirion, . 200 blz. kl. 8°.

een berijmde toespraak „Aan de Vaderlandsche d„ zegt de schrijver dezer blijkbaar niet algemeen nde uitgaaf: (Dit werkje) „wordt u thans op nieuw honken Door de eigen pen, dezelfde hand„. Wat hand schreef over de gebeurtenissen sedert den van Willem IV tot op de overstroomingen van ari 1809 kenmerkt zich door Wagenaarsche harts- telooze gematigdheid. Als dit tot de bibliografie orde, zou het een merkwaardig overzicht kunnen ren van onzijdige geschiedbeschouwing over dien st bewegelijken tijd. Meer gepast in deze Adversaria e opmerking, dat de uitgevers niet vermeld worden Dr. Ledeboer.

J. G. FREDERIKS.

msterdam.

VAN

MARTINUS NIJHOF

TE 'SGRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN T

---

652. **Alkmaar. — A. van Pander**, Kaarte v
Houte, met de daarin liggende woon- en tui
plano.
Zeldzaam ex. gedrukt op wit satijn. In
hs. „Voor Dom. Smit".

653. **Anxius**, **F.**, Kort verhael van een zeer w
Reise naer 't land der Antipodes of tegenvo
begonnen en voltooit is met door de aard
Amst, 1676. 4to. cart.
Bevat o. a. eene beschrijving van het Vage

654. **Archives** littéraires de l'Europe ou mélan
d'histoire etc. Paris, 1804,5. 8 vol. 8vo. cart.

655. **Auckland**, **W.**, Journal and correspond
With a preface and introduction by the bishop
London, 1861. 4 vol. Av. portr. 8vo. toile. Pr.
Ook voor de geschiedenis van Nederland
perk van veel belang.

D., Istoria della Compagnia di Gesù. Tor. 1825.
or. f 20.—
ol.; Il Giappone. 5 vol.; Cina. 4 vol.

us, W.,) Le miroir de la jeunesse, représentant
hoses arrivées au Pays-Bas, la tirannie d'Espagne,
du Flamend. Midd., S. Moulert. 1616. pet. in-8vo.
f 5.—
door J. de Pours van den „*Morghenwecker der*
. *provintiën*". Rarissime.

J. Gor., Opera, hactenus in lucem non edita nempe:
Hieroglyphica, Vertumnus, Gallica, Francica, His-
, Plantin. 1580. 6 tom. Av. beau portr. p. J. Wiercx.
. bois. 1 vol. fol. f 5.—
lit werk: Paquot, I. 227. De houtsneden in de afd.
ca, zijn gevolgd naar de oorspronkelijke monumenten.

t, F. de, Les grandes annales et histoire générale
s la venue des Francs en Gaule, jusques au règne
. Paris, 1579. 2 vol. fol. veau. f 15.—
elangrijk voor de geschiedenis der 16e eeuw.

B., Die Nordfriesische Sprache nach d. Moringer
ausg. v. M. de Vries. Leiden, 1860. 8vo. br. Pr.
f 3.50

., **C. à,** Bibliographia histor., chronolog. et geogra-
l. Amst. 1685—1701. 4 vol. — Idem, Apparatus
liter. nov. Ibid. 1689. — Idem, La France sçavante,
d. 1683. — Idem, Incunabula typographiae s. catal.
d a^m 1500 impr. Ibid. 1688. — En tout 7 vol.
rel. f 10.—
liographiën bevatten ook de opgave der artt. in
en verzamelingen. Zeldzaam.

L., De Wet Godts, Moralisch, oft der seden; Cere-
t der ceremonien, ende Politisch oft der politics.
de Boecken Mosis. U. h. Lat. d. W. Vinck Dz.
l. h. ld. f 4.—

G. Az., Alle de wercken. Amst., v. d. Plasse.
ld. f 10.—
kelijke uitgave. Zeer zeldzaam.

de wercken. Met Boertigh, amoreus en aendachtigh
nst. 1644. 8vo. hrn. bd. f 3.50
ompleet ex. Het ex. is wat kort afgesneden en met
.

le voortgangh van de Vereen. Nederl. O.-Ind. Com-
tende de voornaemste reysen enz. (Amst. 1646) 2
ngw. 4to. ld. bd. f 27.50
nde verzamelingen bevat 26 reizen naar het Noorden,
enz. Goed ex.

668. **Belges illustres, Les**, par J. Altmeyer, **Th. Juste** de Reiffenberg e. a. Brux. 1844,45. 3 vol. Av. de traits. roy. in-8vo. cart.

Fraai uitgevoerd werk. Geheel uitverkocht.

669. **Bibliotheca** Nicolaiana, cont. libros quos coll. Amst. 1698. pet. in-8vo.

Belangrijke catalogus, met de prijzen in hs.

670. **Bibliotheca** Rouseana, cont. insignes et selectos coll. E. Rouse. Daventr. 1728. pet. in-8vo. vél.

Met de prijzen in hs.

671. **Bibliotheca** librorum novorum, coll. a L. Ne Kustero), et H. Sikio. Ultr. 1697—99. 5 tom. 4 vol. vél.

672. **Bibliothèque** universelle et historique (p. J. le Clerc et Tables. Amst. 1702—18. 26 vol. Av. pl. — choisie, 1703—13 et Tables. Amst. 1703—18. 28 vol. thèque anc. et mod. 1714—27. et Tables. Amst. 1 vol. — En tout 83 vol. 12mo. vél.

673. **Bibliothèque** choisie. 1703—13 et Tables. Amst. 28 vol. 12mo. vél.

674. **Bibliothèque** raisonnée des ouvrages des savans Amst. 1728—53. Av. Tables. 52 tom. d. v.

675. —— Même ouvr.. Amst. 1745—52. 16 vol. pet. in-8

676. **Bibliothèque, Nouvelle**, ou histoire littéraire de écrits, qui se publient. La Haye, Janv. 1739—J (Manque 1740. Janv.-Juin.) 9 vol. 12mo. vél.

677. **Bibliothèque** impartiale. Leide, 1750—58. T XII—XVIII. 17 vol. pet. in-8vo. d. veau.

678. **Bibliothèque, Nouvelle**, Belgique. La Haye, 1 vol. pet. in-8vo. d. veau. *Rare.*

679. **Blaeu, J.**, Nouveau théatre d'Italie. Nieuw groo v. Italië of beschrijving van deszelfs steden, paleis enz. 's Grav. 1724. 4 vol. Av. plans et planches. g veau. *Non rogné.*

I. Lombardije. Met 78 pl.; II. Kerkel. Staat.
III. Napels en Sicilië. M. 37 pl.; IV. Rome. M. 8

680. **Bloemendaler Minnenzangster, De**, zingende zangen, enz. Amst. (c. 1850). kl. 8vo. hrn bd.

Herdruk van een Liederenboekje van de 18e eeu

681. **Bodoni.** — **G. de Lama**, Vita del Caval. G Bodoni, e catalogo chronolog. delle sue edizioni. Pa 2 vol. gr. in-8vo. cart.

Het 2e deel bevat den Catalogus van al de uitgaven van den
roemden boekdrukker van 1768—1816, met belangrijke aan-
keningen.

Bosgoed, D. Mulder, Bibliotheca ichthyologica et pisca-
. Catalogus van boeken enz. over de visschen, de vischteelt,
risscherijen, de wetgeving op de visscherijen enz. Haarl.
. 8vo. Pr. f. fl. 6.—. f 4.—
Uitmuntend bewerkte bibliographie.

Brant, Seb., Affghebeelde narren speelschuyt. Getrouwelick
gheset in onze Nederd. sprake, door A. B. Amst., J. E.
penburgh. 1635. Met 102 houtsneden. kl. 8vo. f 10.—
Zeer zeldzaam. Enkele randen zijn een weinig bevlekt.

Brietius, Ph., Parallela geographiae veteris et novae, Par.
,49. 2 tom. Av. ctes. pet. in-fol. 1 vol. vél. f 7.50
Met 125 kaarten, waarbij ook eene van de koloniën in Amerika.

Calprenede,) Cassandra. Uit de Francoische in de Nederl.
overgezet d. F. v(an) S(ambix). Amst. 1655—1669. 5 dln.
pl. 12mo. hr. f 5.—

apitein, J. E. J., Dissertatio de servitute, libertati chris-
e non contraria. L. B. 1742. Av. portr. ajouté. 4to. d. veau. f 5.—
In denz. bd. de Nederl. vertaling, o. d. t.: De slavernij, als
t strijdig tegen de christelijke vrijheid. Vert. d. H. de Wilhem.
iden, 1742. Zie hierover: Navorscher, dl. 26 en 27, voorts
t art. van P. A. Leupe in de Bijdragen voor taal, land- en
kenk. v. N.-I. 4e volgr. 4e dl. 4e st. (1880).

armina illustrium poetarum Italorum. Flor. 1719. 10 vol.
in-8vo vél. f 5.—

autelen, De, (dat is te segghen, de waerschouwinghe ofte
rwysinghe) met het canon ende ceremoniën van der Misse.
n Latijn ende Duytsch, met aenteeck. v. Petrum Viretum.
rint tot London. (H. Bynneman). 1578. — DEN SACK met
tucken voor den Paus enz. Ibid. 1578. — 2 tom. 1 vol. pet.
o vélin. f 20.—
Zeer zeldzame boekjes te Londen gedrukt ten behoeve der
derl. refugiés.

Chansons patriotiques, Nouv. éd. Dordr. 1795. pet. in-8vo.
f 2.—
Verzameling van liederen, die in 1795 hier te lande gezongen
rden.

Collection of state tracts, published on occasion of the revo-
n in 1688 a. during the reign of William III. London, 1705.
l. — State tracts. London, 1689. — State tracts being a
her collection of several choice treatises, 1660—90. Lond.
. — En tout 5 vol. fol. veau. f 50.—
Belangrijke verzameling ook voor Nederlandsche geschiedenis.

691. **Collin de Plancy, J. A. S.,** Dictionn
recherches et anecd. sur les dîmes et les dro
fiefs, les prérogatives de la noblesse, etc. Par.
vol. d. toile.

692. **Coornhert, D. Vz.,** Wercken. Amst. 163
hr. bd.
Volledige verzameling der werken van Coo

693. —— Comedie van lief en leedt. 's Grav.
cart.
Oorspronkelijke uitgave. Zeer zeldzaam.

694. —— Abrahams uytgangh. Amst. 1621. 4to.

695. —— M. T. Cicero, Officia Ciceronis, leerend
in allen staten behoort te doen, nu eerst ver
spraken d. D. Coornhert. Haarl., J. v. Zuren, 1561. k
Oorspronk. uitg. met de belangrijke voorred
ker J. van Zuren over de uitvinding der boek
ex. is met wit papier doorschoten, waarop de latij

696. —— Hetz. werk. Delf, 1604. kl. 8vo. h. ld.

697. —— Boethius, Van de vertroosting der wijs
Amst. 1616. Met muzieknoten. kl. 8vo. ld.
Oorspronkelijke uitgave.

698. **Costa, Is. da,** Israel and the gentiles. Cont
history of the Jews from the earliest times to t
London, 1850. 8vo. toile Pr. f. fl. 4.90.

699. **Courant, Koninklijke,** 1 Jan. 1807—14 Juli
teur v. Amsterdam, 14—20 Juli 1810 — Cour
dam, 21 Juli 1810—30 Nov. 1811. — 6 dln. fol
Officieele courant onder de regeering van K
en het fransche bewind.

700. **Dialogus creaturarum** dat is twispraec der cre
slot: En is volmaeckt ter Goude in Hollant b
Leeu. 1481. fol. hr. bd.
Met 123 fraaie houtsneden van dieren. Een (
lustreerde boeken van de 15e eeuw, hoogst zel
is in uitmuntenden toestand met breede randen

701. **Droste, C.,** Overblyfsels van geheugchenis (
voorvallen in zijn leeven, terwijl hij gedient heeft
slagen in 1648—1703. 3e dr. uitg. m. aantt. d. R.
1879. 2 dln. kl. 4to.
Volledige uitgave der gedenkschriften van
merkwaardig door de vele bijzonderheden over
beurtenissen van zijn tijd. De meer dan 300 b
aanteekeningen van prof. Fruin maken dit werk
bare bron voor de geschiedenis van de laatste helf

iscours, Politisch, van de polygamia ofte veelwijverij. Uyt
atijn en Hoogduyts vert. d. J. Lyserus. Freyb. 1675. 4to.
f 1.50

n dit geschrift wordt de veelwijverij verdedigd op grond
plaatsen uit de H. Schrift.

ussault, Annales littéraires, ou choix des principaux articles
térature dans le Journal des Débats, 1800—17. Paris, 1818.
. 8vo. br. f 2.50

gerton, F. H., A compilation of various authorities tending
ustr. the life a. character of Th. Egerton; also a sketch of
ves of John and Francis Egerton. (Paris, 1812). gr. in-fol.
f 5.—

lierin een aantal onuitgegeven brieven uit den tijd van
sabeth, ook voor Nederl. geschiedenis van belang.

ichhorn, K. F., Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte.
rbess. Ausg. Gött. 1843. 4 vol. 8vo. f 5.—

(lsland), J. v(an,) Venus minsieke gasthuis, waer in be-
'en worden de bedrijven der liefde. Amst. 1687. kl. 8vo.
l. f 1.75

nkhuizen. — Verzameling van Enkhuizer begravenisbrief-
666—1795. 72 stuks. langw. fol. f 7.50

et is onnoodig op het nut dezer verzameling te wijzen.
ealogen vinden hier even betrouwbare data als de sterfacten
nen geven.

pistolarum ab illustr. et claris viris scriptarum cent. III.
t ed. S. A. Gabbema. Harl. 1663. pet. in-8vo. d. veau. f 1.50

ierin brieven van J. à Lasco, B. Vulcanius, J. Lipsius,
Vtenbogaert, J. Arminius e. a.

asme, Les Colloques, nouvell. traduits par V. Develay et
le vignettes gravées à l'eau-forte par J. Chauvet. Paris,
es bibliophiles. 1876. 3 tom. 8vo. Pr. f. f 33.—. f 15.—

raaie uitgave met talrijke vignetten, gedrukt op Hollandsch
er.

spine, Th. Ren. Heere van, Hulsel en pracht der Jonck-
n. Overgheset uit het Francoys, in onse taele door M.
s van Haspregouwe. Bruessel, Mommaert. 1608. kl. 8vo. hr.
f 10.—

an het slot: „Op de Blaeu-Lobben" en „Op der Malle
heren pril." Fraai ex. Zeer zeldzaam.

sprit des journaux françois et étrangers. Paris, Liège,
1775—1786. 142 vol. pet. in-8vo. d. veau. f 15.—
atbr. 1783, tom. XI en 1786, tome I.

phonia. Een tijdschrift voor den beschaafden stand. Utr.
29, 4 jaarg. 16 dln. 8vo, f 5.—

713. (**Fabius, A.,**) Kleine gedichten voor de lieve jeug
Hoogere scholen, naar H. v. Alphen. Amst. 1856. 2
etsen, door A. Ver-Huell. 1 dl. kl. 8vo. cart.
Parodie van de Kindergedichtjes van v. Alphen. 2

714. **Faits** et particularités conc. Marie de Bourgogne
milien d'Autriche, 5 janv. 1476—2 nov. 1477. Recueilli
F. Lacroix. Mons, 1840. Av. facs. gr. in-8vo. cart.
Slechts in gering getal gedrukt door de Société d
philes te Bergen in Henegouwen.

715. **Geschiedenissen** ende handelingen die aengaen d
duytsche natie ende gemeynten, bysond. tot Londen,
d. S. Ruytinck, C. Calandrinus ende A. v. Culenborgh. 1
J. v. Toorenenbergen. Utr. 1873. gr. 8vo.
Uitg. door de Marnix-Vereeniging; niet in den ha

716. **'s Gravenhage.** — Het Haagsche bosch vol vrolijk
Amst., (c. 1850). kl. 8vo. hr.
In denz. bd. de volg. herdrukken der liederen-boe
zingende zwaan; Het vrolijke bleekersmeisje; Het
nachtegaaltje; De lustige jagers.

717. **Grimm, J.** u. **W.**, Deutsches Wörterbuch. Lpz. 1
Tome I—III, V, IV. 1e Abth. 1—9; 2e Abth. 1—10; (A—
H—Irre, K—Kyrie). roy. in-8vo. Les tomes I—III, V. e
Pr. f. fl. 90.—.
Alles wat tot dusverre van dit belangrijke werk vers

718. **Haenel, G.**, Catalogi librorum manuscriptorum
bibliothecis Galliae, Helvetiae, Belgii, Britanniae et
Lips. 1830. 4to. br. Pr. f. fl. 20.—.

719. **Hattum, B. J. van**, Geschiedenissen d. stad Zwoll
1767—76. Dl. I—V. 1. M. pl. 4 h. ld. bdn. 8vo.
Net exemplaar van alles wat van dit belangrijke werk v
Dl. V. blz. 263 bleef in handschrift bij de familie b

720. **Hermannus, Th.**, Een constich Distillier-boeck, in
rechte conste, om alderhande wateren, cruyden, bloe
te distillieren. Amst., Broer Jansz. 1622. kl. 8vo. hr. b
Zeldzaam distilleer-boekje, nog van practisch nut.

721. **Hettema, M. de Haan**, en **A. van Halmael Jr.**,
van den Frieschen, vroegeren en lateren adel. Leeuw. 18
M. 42 platen. geheel rd. mar. bdn. fol.
Buitengewoon fraai exemplaar van dit werk, da
zeldzamer wordt. De 42 pl. bevatten 252 wapens in
met goud en zilver.

722. (**Hieronymus,**) Dit boeck is ghenoemt dat Vade
dat in den latijne is ghehieten Vitaspatrum (sic), inhoud
historien ende legenden der heiligher vaderen enz. Delf
v. Homberch. 1498. Met houtsnede op den titel. fol. h. ld. bd
Campbell, No. 939. Het laatste blad met typogr. merk o

(**Hieronymus**,) Dit boeck is ghenomet dat Vaderboeck, dat in
n latijne is ghehieten Vitas patrũ, inhoudende dye historien eñ
genden der heijligher vaderen enz. S. l. (Swolle,) P. v. Os,
90. fol. cart. f 30.—

Campbell, N°. 938. Fraai ex.

Hogelande, C. ab, Cogitationes, quibus dei existentia; item
inae spiritualitas demonstr. Amst., Elzevier, 1646. in-12mo.
I. f 3.50

Willems N°. 1038. In denz. bd.: G. Contarenus, De elementis.
L. B. 1633.

Homerus, De eerste 12 boeken van de Ilyadas. Wt Griecks
Franschen dicht. Ende nu uyt Francoyschen d. **K. van Mander.**
arl. 1611. M. houtsn. kl. 8vo. hr. bd. f 6.—

Met eigenh. opdragt aan Is. Massa, wiens autograaf op
den titel voorkomt.

Hondius, J., Novae et ad vivum expressae icones Belgii
ificatorum, quibus adj. historia de induciis a Dom. Baudio.
nst. 1618. Av. 30 portr. en taille douce. fol. vél. f 17.50

Hooft, P. C., Warenar, m. inleid. en aantt. d. M. de Vries.
iden, 1843. 8vo. cart. f 3.—

—— **Uitlegkundig woordenboek** op de werken van P. Kz.
oft, uitg. d. de 2e kl. v. h. K. Ned. Instituut. Amst. 1825.
dln. 8vo. f 3.50

Ex. op groot papier in 4to formaat.

Houwaert, J. B., Pegasides pleyn ofte den lusthof der
aechden. Rott. 1623. 2 dln. Met platen. 8vo. hr. bd. f 7.50

Howell, J., Instructions for forreine travell. 1642. Care-
lle ed. by E. Arber. London, (c. 1875). pet. in-8vo. c. f 1.50

Herdruk van een zeldzaam boekje waarin o. a.: On the Court
of Bruxells and the Netherlands; Of the wonderfull strata-
gems used in those wars; The best authors for the Belgick
story; Of the States of Holland and their admired industry
and navall strength.

Iduna. Frîske rîm end ûnrîm, samla fen H. Sitstra. Utj.
a da Selskip för friske tael- end schriftenkennisse. Liow,
845—70. 26 dln. kl. 8vo. f 10.—

Kompleete serie, zeer zeldzaam, daar vele jaargangen zijn
uitverkocht.

Inquisitio Hispanica. Schrecklicher Process und erbermliche
xempel, wie man in Hispanien und anderswo mit den armen
hristen umbgehet, und umb der Warheit willen Martert und
ödtet. Aus d. Latein Verdeutscht durch Wolfg. Kauffman. Eis-
ben, A. Petri. 1569. 4to. vél. f 6.—

Zeer zeldzaam. Vergelijk hierover het onlangs verschenen
werk van Menendez Pelayo. Zie hieronder N°. 751.

733. **Huyge van Bourdeus.** Ein Niederländ. Volksb
v. F. Wolf. Stgt. 1860. 8vo. br.

Herdruk van de zeldzame uitgave van: „Eene sc
van Huyge van Bourdeus" Antwerpen, bij Wille
Slechts voor de leden van het „Litterar. Verein

734. **Huygens de Zoon, Constantijn,** Journaal v
1688 tot 2 Sept. 1696. Uitg. naar het hs. van de K
v. Wetenschappen. Utr. 1876,77 2 dln. 8vo. (f 14.

735. **Isographie** des hommes célèbres, ou collection
de lettres autographes et de signatures. Paris, 18
4to. d. rel.

Belangrijke verzameling van 650 facsimiles va
beroemde personen van alle natiën. Een Supp
werk verscheen later in een deel.

736. **Joris, David,** Twonderboeck, waer in dat v
aen versloten gheopenbaert is. Z. pl. 1551. 4 dln. f
1 oude ld. bd.

v. d. Linde. N'. 58. Zeldzaam. Het is het e
Nederland waarin metaal-afdrukken voorkomen.
teekeningen van de hand van Ubbo Emmius.

737. **Jaarboeken, Nederlandsche,** inhoudende een
de merkwaardigste geschiedenissen voorgevallen bin
provintien sedert 1747—65. Amst. 1748—66. M.
Register. 41 dln. — Nieuwe Nederl. jaarboeken, 17
1767—99. 79 dln. — Te zamen 120 dln. 8vo. h. l

Geheel kompleet ex. Onmisbaar bij de beoef
geschiedenis van Nederland in de 18de eeuw.

738. **Kaerius, P.,** Germania inferior, id est XVII
ejus novae et exactae tabulae geographicae cum
scriptionibus additis a Petro Montano. Amst. 1622
fol. cart.

739. **Kennemerlant, Het zegenpralent,** vertoont in
zichten, d. H. de Leth. Beschr. d. M. Brouerius v.
(c. 1760). 2 dln. Met 100 platen. fol.

740. **Kiliaen, C.,** Etymologicum Teuton. linguae s.
Teutonico-Latinum. Cur. G. v Hasselt. Ultraj. 177

741. **Lasco, J. à,** Opera tam edita quam inedita
auctoris enarr. A. Kuyper. H. C. 1866. 2 vol. 8
fl. 15.—.

Inhoud: De incarnatione adv. Mennon. 1545;
illic. sacris. 1546; De sacramentis. 1552; De comm
1554; Purgatio. 1556; Responsio ad Westphalu
stolae III de Ordin. eccl. 1556; Responsio adv.
Summa controv. de coena. 1551; Epitome doctrinae

it. 1544; Epistola de Coena. 1544; Forma ac ratio Minist
Per. Lond. 1555; Confessio Eccl. Peregr. Lond. 1551;
h. Eccl. Peregr. Lond. 1551; Brevis Eccl. Peregr. Lond.
xplor. 1553; Catechismus Eccl. Emdan. 1554.

uwen, J. van, Het geslacht Arnoldi. Z. pl. 1851. M.
en 3 facs. 8vo. f 3.—
et in den handel. Zeldzaam.

gende ofte historye van de snoode practycquen der dieven.
et uyt het Frans. Hierachter *Gielers Vocabulaer*. Leyden,
2mo. hr. bd. f 2.50

geren, Les, et autres archives historiques de la Gilde
ise de St.-Luc, 1453—1704, transcrits (en Français et
et annotés par Ph. Rombouts et Ph. van Lerius. Anvers,
75. 2 dln. gr. 8vo. f 18.—
drukt in een gering aantal ex.; op weinigen na geheel
rkocht.

dolphus de Saxonia, Boeck vanden leven ons liefs heren
risti anderwerven gheprint. Zwoll, P. v. Os. MCCCC.CXV.
1495.) Met houtsneden. fol. oude bd. f 70.—
n der rijkst geïllustreerde werken van de 15de eeuw,
houtsneden van de grootte der bladzijden. Het ex. en de
hebben een weinig geleden.

gazijn, Algemeen, van wetenschap, konst en smaak.
1785—91. 5 dln. — Nieuw alg. magazijn v. wetenschap,
2—99. 5 dln. — Te zamen 10 dln. 20 bd. 8vo. h. ld. f 10.—

gazijn voor wetenschappen, kunsten en letteren, verzam.
G. v. Kampen. Amst. 1822—30. 10 dln. — Hollandsch
n, enz. uitg. d. de Vries en v. Kampen. Amst. 1831. 2 dln.
en 12 dln. 8vo. f 7.50
vat verhandelingen van v. Orden, J. van Lennep, P. van
urg Brouwer, M. C. v. Hall e. a.

nder, K. van, Dat Hooghe Liedt Salomo; sanghewijs in
ghestelt. Met noch andere gheestel. Liedekens. Haerl.,
. 1601. 12mo. hr. f 10.—
aai ex., zeer zeldzaam. De heer Ekama vermeldt het in
Haarl. bibliographie naar den Catalogus Serrure.

rchand, P., Dictionnaire histor. ou mémoires crit. et lit-
, partic. dans la république des lettres. La Haye, 1758.
1 vol. fol. d. veau. f 5.—

rnix van St. Aldegonde, Ph. van, Godsdienstige en
ke geschriften. Uitg. d. J. J. v. Toorenenbergen. 's Grav.
77. 2 dln. Met Aanh. 3 bdn. Met portret naar Wiercx. 8vo.
f 18.50
houd: Van de beelden afgheworpen in de Nederlanden in
1566; Trouwe vermaninghe aan de christ. Gemeynten;
en, 1570—97; Psalmen Davids, overgeset en in dic

gestelt, uyt den Hebreischen d. Ph. van Marnix. Leyden, L. Elzevier, 1617. Bibliographie van den Bijenkorf en le Tableau des differens de la religion, Brieven, enz. enz.

751. **Menendez Pelayo, Marc.**, Historia de los Heterodoxos Españoles. Madrid, 1880. 2 vol. 8vo. br. f 15.—

Dit werk, dat de geschiedenis der Spaansche ketters en hervormers bevat, heeft ook voor onze geschiedenis waarde, omdat het uitvoerige berichten mededeelt over de Spaansche protestanten, die hier te lande en in Duitschland hun heil zochten, zooals J. de Valdes, M. Servet, de Pineda, Cas. de Reina, Aventrot, e. a. Twee hoofdst. zijn gewijd aan „Los Erasmistos Españoles," één aan „La Sinagoga de Amsterdam," waarin over Uriel da Costa, M. L. de Barrios, Spinoza, enz."

752. **Messager** des sciences et des arts en Belgique. Gand, 1833— 16 vol. Av. pl. 8vo. br. *Non rogné.* f 20.—

753. **Minard v. Hoorebeke, L.**, Description de méreaux et jetons de présence des gildes et corps de métiers, églises etc. Gand, 1877—79. 3 tomes. Av. de nombr. grav. de médailles. 2 vol. gr. in-4to. br. f 20.—

I. Monographies d. Gildes et Corps de métiers de la ville de Gand; II. Méreaux app. aux Pays-Bas (Noord-Nederland); III. Méreaux du Brabant et de Flandre. — Le texte en Français et en Hollandais.

754. (**Cambout de Pont-Chateau, du,**) La morale pratique des Jesuites. Col., G. Quentel. (Amst., D. Elzevier). 1669. 12mo. veau. f 15.—

Fraai ex. (h. 133 mill.) van dezen echten Elzevier. Zie Willems, N°. 1421.

755. **Moréri, L.**, Grand dictionnaire historique ou mélanges curieux de l'histoire sacrée et profane. Nouv. éd. av. le Suppl. de Goujet. Revue et augm. p. Drouet. Paris, 1759. 10 vol. Av. portr. fol. veau. f 50.—

Beste en meest gezochte uitgave. Fraai ex.

756. —— Même ouvrage. 18e éd. Amst. 1740. 8 vol. fol. veau. f 12.—

757. **Vegiano, de**, Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne, et neuf de ses suppléments, rédigés en un seul ouvrage, p. J. S. F. J. L. de Herckenrode. Gand, 1870. 2 vol. et Armorial. — Complément. Gand, 1870—77. 2 vol. — En tout 5 vol. roy. in-8vo. f 50.—

Geheel kompleet. Het Armorial bevat 2313 wapens, terwijl het Complément er nog 843 bevat, waarvan 42 gekleurd.

[illegible]58. **Noordewier, M. J.**, Nederduitsche regtsoudheden. Utr. 185 gr. 8vo. f 5.—

Geheel uitverkocht.

, J. C., Mijne geheime zending in de Nederlanden van
ıch staatsbewind, 1811—13. Gron. 1818. 8vo. f 2.—
eenige bijzonderheden over ons land tijdens de fransche
ppij; het boekje komt zelden voor.

ıu,) L'observateur hollandais. Lettres sur l'étât pré
ıffaires de l'Europe. La Haye, 1755—57. 36 fasc. 3
ı-8vo. cart. f 2.50

ɔarnevelt. — Warachtige historie van de ghevancke-
:entenisse, leste woorden en droevighe doot van den
n van Oldenbarnevelt, enz. Z. pl. 1620. 4to. f 2.50
ronkelijke uitgave, waarover vergel. het belangrijke
Prof. Fruin in de Bijdragen v. vad. historie en oud-
'. Rks. IX. blz. 119.

'arden. — Oorkonden der geschiedenis v. h. St.-Anthony-
e Leeuwarden, 1406—1600. Naar de oorspronk. be-
itg. (Leeuw.) 1876. 2 dln. 8vo. f 10.—
n den handel.

, G., Het leven en sterven van een hedendaagsch
, behelz. veele satyres enz., die het volk weeten moet.
3. Met gekl. pl. 8vo. cart. f 1.50

ɔt, J. N.,) Mémoires pour servir à l'histoire littéraire
vinces des Pays-Bas, de la principauté de Liége, et
s voisines. Louvain, 1765. 3 vol. fol. br. f 8.—
een zeer gewaardeerde bron voor de geschiedenis der
en wetenschappen in Nederland.

k, F., Spinosa, his life and philosophy. London,
portr. gr. in-8vo. toile. f 10.—

rd, J. M., Les supercheries littéraires dévoilées.
écrivains français, qui se sont déguisés sous des
s, astéronymes, des pseudonymes etc. Par., 1869—71.
rol. roy. in-8vo. f 30.—

L. A. Barbier, Dictionnaire des ouvrages anonymes. 3e
. O. Barbier, R. et P. Billard. Suite aux Supercheries
de M. Quérard. Paris, 1872—75. 4 tom. 8 vol. roy.
f 30.—

ıaker, A., Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche
en gezichten. Amst. 1725—31. 6 dln. M. 300 fraaie
dn. bdn. 4to. f 15.—
ex. op groot papier. De tekst in 3 dln. gebonden; de
ıet hollandsche, fransche en engelsche onderschriften,
and.

rsberch, J. van,) Dye Cronycke van Zeelandt. Antw.,
en. 1551. Av. carte grav. s. bois. 4to. vél. f 10.—
ex. met de kaart die dikwijls ontbreekt.

De, naar Utrecht. Eene Nederlandsche geschiedenis.
ıld. Amst. 1798. 8vo. f 1.—

771. **Relaciones, Varias**, de los Estados de Flandes, 1631 à 1656.
Madrid, 1880. pet. in-8vo. br. f 7.50

Hierin de volg. onuitgegeven verhandelingen: C. Coloma,
Relacion del socorro de Brujas, 1631; J. Mascareñas, Sucesos de
la campãna de Flandes, 1635; L. de Cevallos y Arce, Sucesos
de Flandes, 1637—1640; Viaje que el D. Juan de Austria his
desde Cataluña à Flandes, 1656; Relaciones de la campãna de
1656 y de 1658 en los Estados de Flandes.

Slechts in een zeer gering getal exx. gedrukt.

772. **Roemer Visscher**, Zinnepoppen. Alle verciert met Rijmen en
d. Anna Roemers. Amst. 1678. Met fraaie plaatjes. 12mo. hr. bd.
f 4.50

773. **Rooses, Max**, Geschiedenis der Antwerpsche schilderschool.
's Grav. 1879. Met 10 etsen d. J. B. Michiels en 40 houtsn. roy.-8vo.
linn. bd. f 10.–

774. **Rou, Jean**, Mémoires inédits et opuscules, 1689—1711.
Publ. p. F. Waddington. Par. 1857. 2 vol. 8vo. br. Pr. f. fl. 8.80
f 5.–

Jean Rou was secretaris-tolk van de Staten van Holland va
1689 tot aan zijn dood (1711).

775. **Rushworth, J.**, Historical collection of private matters
State, weighty matters in law, remarkable proceedings in five Pa
liaments, 1618—48. W. the Trial of Thomas, Earl of Strafford
London, 1659—1701. 8 vol. Av. portr. fol. veau. f 50.-

776. **Rijnevelshorn, A. J.**, Wisse tijding van de nabijheijdt de
jongsten dags; alsoock van Gog ende Magog, het Laetste oorde
enz. Amst. 1565. 4to. hr. bd. f 1.2

777. **Sandius, C. C.**, Bibliotheca anti-Trinitariorum, s. catalog
scriptorum et narratio de vita eorum auctorum, qui dogma
trtbus in unico Deo impugnarunt. Freist. 1684. pet. in-8vo. vél. f 6.-

Zeer zeldzaam. Het boekje bevat een vrij naaauwkeuri
bibliographie van de Sociniaansche literatuur.

778. **Savern von Franckenberg, A.**, Theatrum urbium. Warha
tige Contrafeytung und summar. Beschreibung fast aller vornem
Stätten, Schlössern u. s. w. Fft. 1610. Av. nombre de grav.
bois. pet. in-8vo. vél. f 10.-

Hierin komt de beschrijving voor van een aantal Nede
steden, waarvan 5 met de platte gronden.

779. **Scheffer, J. G. de Hoop**, Geschiedenis der kerkhervormi
in Nederland van haar ontstaan tot 1531. Amst. 1873. 2 dln. 8
Pr. f. fl. f 5.50. f 3.-

780. **Schueren, Gherardi de**, Vocabularius qui intitulatur Te
thoniste. Acc. Termini Graecorum et Libellus de partibus inde
nabilibus. Col., A ther Hornen. 1477. Tome II. (Lat.-Holl.)
veau ancien rest. avec fermoirs. f 40.-

Oorspronkelijke uitgave; zeer zeldzaam.

1. **Serrure, R.**, Dictionnaire géographique de l'histoire monétaire belge. Brux. 1880. Av. pl. 8vo. br. Pr. f. fl. 7.50. f 5.—

2. **Schotel, G. D. J.**, Geschiedenis van den oorsprong, de invoering enz. v. d. Heidelbergschen Catechismus. Amst. 1863. 8vo. br. (fl. 3.25). f 2.50

3. **Schouwburg** van in- en uitheemsche letter- en huishoudkunde. 's Grav. 1805—10. 10 dln. h. ld. f 4.—

Kritisch tijdschrift, waarin artikelen van J. Scheltema, J. Schultz, J. D. Janssen, J. Immerzeel Jr. e. a.

4. **Sepulveda, J. G.**, Opera, cum edita, tum inedita, accur. Regia hist. Academia. Matr. 1780. 4 tom. 2 vol. gr. in-4to. d. veau. f 25.—

Belangrijk voor de geschiedenis van Nederland in het tijdvak van Karel V en Philips II.

5. **Servilius, J.**, Dictionarium triglotton h. e. tribus linguis Latina, Graeca et *ea quod tota haec Inferior Germania utitur.* Antv., J. Steels. 1560. anc. rel. Titre et prem. ff. tachés. f 5.—

Zeldzaam oud-Nederl. Woordenboek.

6. **Sick, J. F.**, Nogle bidrag til Christiern IIns historie under Landflygtigheden. Kjöb. 1860. Av. portr. 4to. br. f 3.—

De schrijver heeft veel gebruik gemaakt van de Nederl. en Belgische archieven.

7. **Sloet, L. A. J. W.**, Van Al's. Onderzoekingen, schetsen en mededeelingen. Arnh. 1871. Met portr. roy. 8vo. f 4.—

Niet in den handel. Het werk bevat een herdruk van een 15tal verspreide opstellen, meerendeels over Geldersche geschiedenis.

8. **Stern, D., (Mad. d'Agoult,)** Histoire des commencements de la république aux Pays-Bas, 1581—1625. Paris, 1872. 8vo. br. Pr. f. fl. 3.30. f 2.—

9. **Stirum, W. van Limburg**, Stamtafel der Graven van Limburg Stirum, met eenige geschiedk. aanteekeningen. 's Grav. 1878. Met 3 lith. pl. en 3 afbeeld. v. wapens. gr. 4to. linnen. f 7.50

10. **Thesoro politico**, cioè relationi, instruttioni, trattati, discorsi varii d'Ambassadori. Col. 1593—1601. 2 vol. in-4to. vieux mar. rouge, aux armes. f 10.—

Hierin o. a.: *Relatione delli Stati e governi di Fiandra.* Het ex. is een weinig gevlekt.

11. **Thurloe, J.**, Collection of state papers ... containing authentic memorials of the engl. affairs from the year 1638 to the restoration of King Charles II. Publ. from the originals .... with a life of Thurloe. By Th. Birch. Lond. 1742. 7 vol. fol. veau. f 60.—

Belangrijke bron zoo voor de geschiedenis van Engeland als der Vereen. Nederlanden. Zie hierover het opstel van prof. Fruin in de Bijdragen voor Vaderl. geschiedenis, N. R. III. bl. 218.

792. **Tubel, C. G.**, Korte onderrichting van de musi
LXXVII handstukkies voor het clavier. Beneevens eene k
handeling van het contrapunct. Amst. (1766). langw. 4to. car

Dit werkje van 123 blz., waarvan 30 blz. aan de
zijn gewijd, terwijl de overigen door pianomuziek word
nomen, komt, als alle oude muziekwerken, zelden v

793. **Tijdschrift, Driemaandelijksch**, 's Hage, 1836, 38. 4

Niet verder verschenen. Dit tijdschrift bevat artike
Olivier, J. R. Thorbecke, J. W. Holtrop, D. Buddi

794. **Tijdspiegel, De**, 's Grav. en Arnh. 1844—76. 33 jaarg
Met pl. gr. 8vo.

Een kompleet ex. van dit tijdschrift komt zelden v

795. **Udemans, C.**, Nederlantsche tragi-comedie, vertoon
gewoel der voorledene en tegenwoordige oorlogen van d
Nederlanden. Z. pl. 1652. 4to.

796. **de Vaines, Dom**, Dictionnaire raisonné de dipl
cont. les règles pour servir à déchiffrer les anciens titres, d
etc. Paris, 1774. 2 vol. Av. pl. veau.

797. **Leeuwenhorn. — D. Az. Valcooch**, Chronycke va
wenhorn, voortyden ontrent der Sijpen gelegen, over
dert jaeren verdroncken. Hoorn, W. Andriesz. 1599.
hr. bd.

Eerste druk, zeer zeldzaam.

798. —— —— Chronycke v. Leeuwenhorn. Verm. dru
1740. M. kt. 4to. h. ld.

In denz. band: C. Bruin, De lustplaats Soelen, 172

899. **Vazquez, Al.**, Los sucesos de Flandes y Francia de
de Al. Farnese. Madrid, 1879,80. 3 vol. 8vo. br.

Dit belangrijke werk behandelt de geschiedenis de
oorlogen van de jaren 1577—92, door een oogget
schreven, en thans voor het eerst uitgegeven naa
berustende op de Nat. Bibliotheek te Madrid. Strad
deze Memoriën gekend te hebben, Motley heeft ze te ve
gezocht.

800. **Vermesse, L.**, Dictionnaire du patois de la Flandre
ou wallonne. Douai, 1867. gr. in-8vo. br. Pr. f. fl. 5.50

801. **Vingboons, P.**, Gronden en afbeeldsels der voo
gebouwen van alle die hij geordineert heeft. Amst., D
1688. Met 61 pl. fol. hr. bd.

Eerste, fraaie uitg. Vele dezer gebouwen versiere
Heeren- en Keizersgrachten te Amsterdam.

802. **Voltaire**, Oeuvres complètes. Paris, Dupont. 1823
vol. 8vo. br.

Wagenaar, J., — D(ujardin) et S(ellius), Histoire générale des Provinces-Unies. Paris, 1757—76. 8 vol. Av. ctes, pl. et portr. 4to. veau. f 15.—

Vertaling van het beroemde werk van Wagenaar eenigzins gewijzigd en vermeerderd. Zie: Bibl. Adversaria. III. blz. 179.

Wander, K. F. W,, Deutsches Sprichwörter-Lexikon. Lpz. 1866—80. 5 vol. imp. in-8vo. d. mar. f 96.—

Wapenkaart, behelz. alle de wapens en naamen van de H.H. ertigen van Leiden, sedert 1449 tot 1758, door G. v. Ryckuisen en A. Delfos. Leyden, 1758. Titel, opdracht en 4 platen, aarop 754 wapens. gr. fol. h. ld. f 12.—

Buitengewoon fraai exemplaar; de opdracht en de wapens zijn fraai gekleurd en met goud en zilver opgewerkt. *Zeldzaam.*

Werken uitgegeven door de **Maatschappij der Vlaamsche liophilen.** Gent, 1839—75. 61 dln. roy. 8vo en 1 deel 4to. f 325.—

Geheel kompleet ex. *op groot papier*, zooals er slechts 36 exx. voor de leden der Maatschappij werden getrokken; met de werken, die **alleen** *voor de leden zijn gedrukt en dus slechts in 36 exx. bestaan.* Van de eerstgenoemden werden van elk werk 100 exx. op gewoon papier in den handel gebracht.

Fraai exemplaar gebonden in half blauw kalfslederen banden. Volgt de inhoud:

1e *Reeks.* Wetten. — 1. Beclach v. Hembyze. — 2. Dagverhael oproer te Antwerpen. — 3. Kronyk v. Vlaenderen. 2 dln. — 4. Leven v. Sinte Amand. 2 dln.

2e *Reeks.* Wetten. — 1. Beleg v. Gent. — 2. Keurboek v. Antwerpen. — 3. Der Vrouwen heimelijkheid. — 4 Reformatie v. Maegdendale. — 5. Privilegiën van St.-Truyen. — 6. De vroede ende dwaze maegden. — 7. Polit. balladen. — 8. De Boec van Catone. — 9. Oudvlaamsche liederen. — 10. Reyze naar Weenen. — 11. Verslag v. 't Magistraet v. Gent. — 12. Leven van Philips den Stauten. — 13. Leven v. Joannes den Onbevreesden. — 14. De Grimbergsche oorlog. 2 dln. — 15. Memorieboeck v. Ghendt, 1301—1793. 4 dln.

3e *Reeks.* 1. v. Ruusbroec, De gheestel. Tabernacule. 3 dln. — Boec v. watter geschiedt is binnen Brugghe. — 3. Lamentatie v. Zegher v. Male. — 4. Dat boec van de twaelf dogheden. — 5. Dagboek v. J. de Potter. — 6. De weerbare mannen v. h. land v. Waes. — 7. Dat boec van de VII trappen. — 8. Tafereelen uit het leven van Jesus. (**Op perkament, in-4to**). — 9. Dat boec van den twaelf beghinen. — 10. A. v. Hermelghem, Nederl. *historie 2 dln.* — 11. Jaerboeken v. h. Gilde v. St. *Antone. 4 dln. — 12. Die* Chierheit d. gheestel. brulocht. — *13. C. de Clerck, Gedichten.* — 14. Leven v. Pater v. Hamme. — *15. Ph. Wielant, Practijcke* crimineel.

4e *Reeks*. 1. M. v. Vaernewijck, Van die beroerl. tijden in die Nederlanden. 3 dln. — 2. Werken v. Zuster Hadewijch. I. Gedichten.

Werken alleen voor de leden bestemd: 1. Dystorie va Saladine. — 2. Historie v. Griseldis. — 3. Declaratie van Triumphe bewezen aan Philips. — 4. Incomste v. den Prin v. Orangiën. — 5. Mariken v. Nimweghen. — 6. Van Homulus een schoone comedie. — 7. 't Baghijnken v. Parijs. — 8. De Spiegel d. Jongers. — 9. Dialogus tusschen Salomon en Marcolphus. — 10. Keukenboek der 15e eeuw.

Bijgevoegd is: Ph. Kervijn de Volkaersbeke, Les Bibliophiles Flamands, leur histoire et leurs travaux. 1853.

Van deze belangrijke verzameling bestaat hier te lande in geen bibliotheek een geheel kompleet ex.

807. **Westerhoff, R.**, Oudheidkund. verhandeling betr. de kl rookpijpjes. Gron. 1860. M. pl. 8vo. f 1

808. —— Verhandeling over de kol- of heksekringen. Gron. 185 8vo. f 1.—

809. **Williams, Roger**, The actions of the Lowe Countri (1560—1579). London, H. Lownes. 1618. pet. in-4to. d. veau. f 10.—

Oorspronkelijke uitgave. Zeer zeldzaam.

810. **Wilson, J.**, Works. Ed. by Ferrier. London, 1855—58. vol. 8vo. toile. Pr. f. fl. 46,80. f 25.—

I—IV. Noctes Ambrosianae; V—VIII. Essays critical imagin. IX. X. Recreations of Chr. North; XI. Tales; XII. Poems.

811. **Winwood papers**. Memorials of affairs of state in the reig of Queen Elisabeth and King James I. Coll. from the ori papers of Sir Ralph Winwood, secretary of State, comprehe the negociation of Neville, Cornwallis, Carleton etc. at the courts of France, Spain a. in Holland, etc. (1596—1613). Ed by E. Sawyer. Lond. 1725. 3 vol. fol. veau. f 25.—

Ook voor de Nederl. geschiedenis van dit tijdperk een belangrijke bron.

812. **Witt, J. de**, Brieven, gewisselt tusschen hem ende de ge volmaghtigden van de Vereen. Nederlanden, 1652—69. 's Hage 1723—25. 6 dln. en Reg. — **Resolutiën** en Secrete Resolutiën Staten van Holland en Westfriesland onder J. de Witt. Utr. 171 3 dln. — **Verhael** van v. Beverningh, Nieupoort, enz. als gedeput. van de Stat.-Gen. aen de republyck v. Engelandt. 's Hage, 1725. — Te zamen 11 dln. 4to. rb. bd. f 15.—

Pracht-ex. op groot papier.

813. **Zutphen Az., P. van**, Een brief over den Franschen tijd *en* dan een vrouwenpraatje in de Gorkumsche volkstaal. Gor. *1866*. 8vo.

ENE KEULSCHE UITGAAF
VAN HET
NIEUWE TESTAMENT
IN HET NEDERLANDSCH,
1525.

lang geleden leerde ik eene Keulsche uitgaaf
et Nieuwe Testament in het Nederlandsch, van
r 1525, kennen, die wel niet gezegd kan worden
en al onbekend te zijn, maar die althans bij
Nederlanders, indien ik mij niet vergis, geheel
in het vergeetboek geraakt is. Door LE LONG
zij niet vermeld. Prof. DE HOOP SCHEFFER heeft
niet genoemd. In geen enkelen Catalogus van
ren of latereren tijd heb ik haar gevonden. Geen
r, dat ik haar steeds met stilzwijgen voorbijging.
rd op haar opmerkzaam door eene aanteekening
en geleerden Elberfelder Predikant C. KRAFFT,
van zijn opstel „Zur Geschichte der beiden rhei-
n Märtyrer Ad. Clarenbach und Peter Fliesteden
„Theol. Arbeiten aus dem rhein. wissenschaftl.
er-Verein", V. 1882). Deze ijverige geschied-
er had de goedheid, mij op mijn verzoek het in
ezit zijnde exemplaar van die uitgaaf ter inzage
zenden, en nu is het mij een genoegen, er eene
ijving van te geven. Lang genoeg is dit Nieuwe

Testament in de Nederlandsche taal een v
gebleven voor Nederland.

In Duitschland is deze uitgaaf reeds voo
125 jaren beschreven, namelijk door S. J. Ba
in zijne „Nachrichten von merkwürdigen Bü
(1757), bl. 17—21. Ik werd er op gewezen
aanteekening in het exemplaar van den hee
Baumgarten heeft echter geen volledige l
kunnen geven, daar in zijn exemplaar de
katerns ontbraken. Hij was dus niet in sta
titel mede te deelen, en kende ook niet den
brief" (de voorrede), die op den titel
exemplaar begon met Matth. 7 : 28*b*. I
zich ook de wijze verklaren, waarop hij ove
maenbrief" spreekt, die als „voorrede" aan
vorafgaat, waarover straks nader.

De titel van dit Nieuwe Testament, in ee
rand geplaatst, luidt aldus: „*Dat niwe te*
heeren Jesu Christi, met alder neersticheyt o
verduijtst. Een vermaninghe offt onderwij
allen Christen menschen, met grooter neer
Euangelium te lesen. Euangelium S. Matthe
cus. S. Lucas. S. Johannes. Noch salmen
in desen boeck finde sommighe epistolen, g
den ouden testamente, die menn in der misse
nieuwelick dar by gheset. Christus spreect
XVI. ca. Gaet in alle die werelt (*enz.*). *C*
Coellen, duir Hieronem Fuchs. Anno. M.CCC

Men ziet, de titel, die een geheel Nieuw
laat verwachten, spreekt toch alleen van de
geliën. Verwacht men voorts eene vertali
Vulgata, daar de epistelen, „die men in de
ok op den titel vermeld staan, men ontvang

vertaling, die aan Luthers overzetting doet denken.
eds terstond wijzen wij er hier op, dat de titel
it N. T. nagenoeg woordelijk overeenkomt met dien
iet, door Jan van Ghelen in 1526, uitgegeven
, namelijk dat, welks paaschtafel loopt tot 1554.
de keerzijde van den titel staat de volgorde van
chriften des N. V. aldus opgegeven: Mattheus—
ebreën; 2 van Petrus; 3 van Johannes; br. van
us; br. van Judas; Openb. van Johannes. Eene
e volgorde vinden wij echter in dit Nieuwe Tes-
t zelf. De brief aan de Hebreën staat er toch
en den 3n brief van Johannes en dien van Jacobus.
volgt (hetgeen Baumgarten niet kon mededeelen):
rrede. Eenen vermaenbrief. Allen Christen menschen
e, verlichtinge, ende salicheyt in Jesu Christo."
egin luidt aldus: „Doen sinte Paulus hier opter
n was . . . .
dra ik dezen „Vermaenbrief" zag, herkende ik
hetzelfde stuk, waarvan ik eenige jaren geleden
erslag gegeven heb in mijne „Geschiedenis van
rste uitgaven der Schriften des N. V. in de Neder-
he taal," bl. 80—85, 110, 111. Een exemplaar
van dien „Vermaenbrief" vond ik onder de frag-
n van oude uitgaven van het N. T. in het Neder-
h, vereenigd vóór het in mijn bezit zijnde exem-
van het Evangelie van Mattheus van Joh. Pelt.
sloot uit den inhoud van dien Vermaenbrief, van
n ik toen niet kon weten, waar hij te huis be-
e, tot eene uitgaaf van de vier Evangeliën, ver-
lijk uit het jaar 1525. Zoo heb ik dan ook in
verzicht van oude uitgaven, t. a. pl. bl. 94—103,
t jaar 1525 zulk eene uitgaaf vermeld. Hoe dit
moet gewijzigd worden, daarover straks.

Op de laatste bladzijde van het I hannes lezen wij: Ter eeren gods. Coellen, by mi Hiero Fuchs, int M.CCCCC.XXV. In de Evangeliën v daar kleine houtsneden.

Hierop volgt met afzonderlijken tit natuur: „Dat anderde deel des Euangelij van dat werck der Apostelē." Daaron

Vervolgens met nieuwe signatuur Epistel van den eerwaerdighen Apost met den anderen Epistelen, van sint J sint Jan, ende sinte Judas." Daarond Op de keerzijde van dezen titel begin Eenen vermaen brief. Allen Christen n in Jesu Christo, waerachtige kennisse woerts" (15 blz.).

Merkwaardig is hier, dat, gelijk niet past bij hetgeen er op volgt, zo rede, de Vermaanbrief, niet schijnt voor het gedeelte der Heilige Schriften afgaat. Zij spreekt toch, alsof zij gep deel, dat behalve de brieven, ook d de Openbaring zal bevatten. Maar de hier vooaf [1], en de Openbaring van hier niet tot het gedeelte, waartoe moeten rekenen. Wat haren inhoud straks nog een woord.

Door dezen Vermaanbrief als voorred dan nu in de door ons reeds opgeg en twintig brieven. Op de laatste blad eynden, dese voergenoemde Epistelen tot salicheit n allen kerstenen menschen. Gedruct tot Coellen by r Hiero Fuchs. Anno M.CCCCC.XXV.

---

[1] In het exemplaar, dat Baumgarten bezat, der Apostelen tusschen den brief van Judas en gebonden, dáár alzoo waarschijnlijk op de oorspron

Met nieuwe signatuur volgt thans de Openbaring van hannes. Weder een afzonderlijke titel: „Dit is die enbaringhe Johannis die men heet Apocalipsis". Daarder eene houtsnee. De Openbaring zelve is ook door erscheidene houtsneden opgeluisterd.

Eindelijk, weder met nieuwe signatuur, de Epistelen het O. T., daarna, weder met nieuwe signatuur, Tafel om de Epistelen en Evangeliën te vinden.

Om tot de voorrede voor de brieven terug te keeren, behoort, zooals wij reeds zeiden, eigenlijk vóór de ieven, de Handelingen en de Openbaring, als één geel beschouwd. Nadat over de vier evangeliën als het rste deel van het N. T. gehandeld is, gaat de schrijver dus voort: . . . „tot den ander deele des nieuwe tesments, te wetene, totten epistelen van synte Paulus, tten catholiken epistelen, gescreven van sinte Jacob, etre, Jan ende Judas, totten wercken der apostelen, screven van sinte Lucas, ende totter openbaringe n sint Jan . . ." Daarna wordt afzonderlijk over ze geschriften gehandeld en het geheel eindigt met ne zeer dringende opwekking, om het Nieuwe Tesment te lezen. „Wie isser dan," zoo gaat de Schrijver oort, „die sal mogen meynen, dat niet behoerlic noch equame totter salicheit en is, te hebbene dit nieuwe stament in gemeener spraecken? Het welke is een ync geheel nootlic totten leven, niet van deser werelt, aer totten eewigen leven. Ist dat men in elken religione ordineert, dat die gene, die geen latyn en conne, yn regle mot hebben in syn sprake, ende die over em dragen, ende die van buyten moet weten, ende dat

men hem die in haer capittels dicv
leggen; vele te meer behoeren die si
te hebben haere regle, die hen lied
noede is (want daer en mach maer
syn), die welke is dat woert gods, scr
den ende barmherticheyts . . . Dese
is dat testament oft wterste wille J
uterste wille ons vaders, bevast duer
bloetstortinge onser verlossinge. End
kinderen mogen verbieden, dat sy niet
hebben, noch sien, noch leesen den
haers vaders?" . . Daarop volgen d
waardige woorden: „Ende dat is de
goede wille van onsen genadigen kei
princen, niet alleene metter herten,
wercken, in wiens handen heeft god
costelike ende excellente landen, dat
ongemynct gepreect sy in alle sine lan
des vaders der barmherticheyt, ende
Christi." — Men gelooft waarlijk zijne
men deze laatste woorden leest, gedrul

Wat overigens deze geheele voorred
garten meende, dat zij eigenlijk vóór de
behooren geplaatst te zijn, maar dat
de Brieven geplaatst had, alzoo in het
Nieuwe Testament, waarschijnlijk „in d
sie nicht gleich den Censoribus und Büc
in die Augen fallen möge." Zoo kon
deelen, omdat de beide eerste katern
de Voorrede voor de Evangeliën, in
ontbraken.

Vraagt men, aan welke van de ou
het N. T. in het Nederlandsch deze

aken doet, wij antwoorden, dat de tekst der vering groote overeenkomst heeft met dien van het N. door Hans van Ruremunde in 1525 („den 26 dach September”) uitgegeven. In deze uitgaaf is de volge der boeken dezelfde, als in de hier door ons beoken Keulsche uitgaaf. Dezelfde orde wordt ook olgd o. a. in het N. T. van Doen Pietersoen, 1523, het N. T. te Bazel uitgekomen in 1525, en in het T. van Jan van Ghelen van 1526, namelijk dat, lks paaschtafel tot 1544 doorloopt.

Heb ik vroeger uit eenige woorden van den Veranbrief, die vóór de Evangeliën geplaatst is, opgeakt, dat die Evangeliën voor een tweeden druk moeten houden worden, de zaak schijnt nu een ander aanzien kregen te hebben. De woorden, hier door mij bedoeld, den aldus: „En de opdat .... so syn wederomme die angelien seer correct gedruct, op dat die simpel den Jesu Christi seker mögen syn van die Euangesche waerheyt.” Dit „wederomme seer correct geuct” zou wel aan een vroegeren druk doen denken. aar de titel van dit N. T. geeft toch geen recht, om et voor een tweeden druk te houden. Wij zouden dus iet ongenegen zijn, te gelooven, dat de Vermaanbrief, ier voor de Evangeliën geplaatst, oorspronkelijk geiend heeft voor eene uitgaaf van de Evangeliën, onderheiden van die, welke wij hier voor ons hebben. Maar et zekerheid laat zich hier niets vaststellen.

Het formaat van dit N. T. is in klein 8°.

Vraagt men nu, of niet iets gewijzigd moet worden n het vroeger door ons gegeven Overzicht van de thans ekende oudste uitgaven van het N. T., of gedeelten aarvan, in het Nederlandsch, wij zouden voorstellen, tusschen [ ] te plaatsen wat daar op het jaar 15 voorkomt: „De Evangeliën . . . . Geen exemplaar bekend. Het bestaan van deze uitgaaf wordt afgeleid ui eene uitdrukking der voorrede (Vermaenbrief) voo den tweeden druk"; alsmede wat daar voorkomt op h jaar 1525 (1524?): „De Evangeliën. (Tweede druk). Geen exemplaar bekend.... (Vermaenbrief) enz." Zoolang wij niet beter ingelicht zijn, dan thans, moete wij in het midden laten wat die woorden in den Ve maanbrief: „wederomme seer correct gedruct" bete kenen. Wij behoeven echter nog niet voor goed te te nemen wat wij er vroeger uit afgeleid hebben.

Maar in dat Overzicht[1] moet nu iets nieuws opgeno worden, namelijk tusschen „de Evangeliën (tweede druk) en „Nieuw Testament, Hans van Ruremunde," deze regel

1525. Nieuw Testament. Hiero Fuchs. Keulen. Ve taald naar Luther. Een exemplaar in het bezit va Pastor C. Krafft te Elberfeld. — Vgl. Baumgarte Nachrichten von merkw. BB. XI. 17—21.

Wij laten hier nog enkele proeven van deze vertali der Schriften des N. V. volgen, opdat men ze m andere uitgaven van het N. T. in het Nederlandsch z kunnen vergelijken.

Matth. 2 : 3—7. Ende Herodes dit horende, w verstoort, ende met hem die geheele stadt van Hie salem. Ende liet vergaren alle die hoghe prieste ende gheleerde in der schrifftueren, onder den volc ende ondersocht van haer, waer Christus geboren so worden. Ende dese spraken tot Herodem, in Bethlee int lant van Juda. Want also is gescreven door d propheten: Ende ghi Bethleem aerde van Juda in geen

---

[1] Zoo ook in de *Lijst*, geplaatst in de Bibl. *Advers.* IV. bl. 39-

ren en syt ghi die minste onder die princen van
Want wt u sall mi voort comen een leytsman
ertoge, die myn volck van Israel regeren sall.
n dede Herodes heimelick deze coningen tot hem
n, ende hi ondersocht en vraechde neerstelick van
den tyt, dat haar die sterre geopenbaert hadde...
– 26 : 7—12 .... ghinc tot hem een vrouwe,
nde een glas met costelijcken water, ende goot
vt op syn hooft, daer hy ter tafelen sadt. Doe
yn discipulen saghen, syn si verontwaerdicht ghe-
n, seggende: Waertoe dient desen verloren cost?
ater hadde mogen dier vercocht ende den armen
en worden. Jesus dit merckende sprack tot haer...
dit water over myn lijf heeft gegoten, dat heeftse
omme gedaen, dat men mi begraven sal.
k. 2 : 13, 14. Ende terstont was daer by den
die menichte der hemelscher scharen, die loofden
ende seyden: Loff sy god in den oppersten, ende op
erden vrede, ende den menschen eenen goeden wille.
Petr. 3 : 7. Des geliken ghi mannen, woent by
met redelicheyt, ende geeft den wyvesschen in-
ent als eenen cranckeren vaetken, eer mededelende,
eck meede erven der ghenaden des levens, opdat
et niet behindert en werde.

k mogen wij niet vergeten mede te deelen, dat hier
aar, behalve gelijkluidende plaatsen, kleine aan-
ningen op den rand gevonden worden, nu eens tot
aring van een woord of gezegde, dan eens eene
e vertaling bevattende.. Ziehier eenige voorbeel-
Op den rand bij:
tth. 2 : 1. Coninghen noemt sint Mattheus magos,
sen rechten duytsche synt ghenoempt wysen.

Matth. 5: 4. die weenen off dröve sijn.

—— 10: 12. (by: seggende: vrede si den hu desе vijf woorden (seggende: vrede sij desen h en staen int griecx niet.

—— 11 : 5. (bij: ende den armen wort ghepre euangelie..): Erasm. Ende die arme ontfang blide boetscap des euangelijs.

—— 11 : 11. (bij: dye de minste is..) Die is Christus.

—— 15 : 39. (bij: Magdala): Magedan.

—— 23 : 5. (bij: si maken brede philacteria) lacteria, dat syn brieven, daer die wet moysi screven stont.

1 Kor. 15 : 5 (bij: daerna van den twalever den elven.

2 Kor. 1 : 20. (Amen) dat is sekerlic ende wara

Te vergeefs zoeken wij dit Nieuwe Tes (Keulen, Hiero Furchs, 1525) op den Index li prohibitorum. En de uitgaaf van J. Gymnich, K 1531, staat er wél op! Dat is niet billijk. De genoemde uitgaaf verdient niet minder, dan de genoemde, eene plaats op de lijst van verboden b te meer, daar (N. B.) op die lijst wel voorkomt: testament, dwelck op den tijtel aldus begin nieuwe testament ons heeren Jesu Christi, met nernsticheit oversien ende verduytst, met een verma om allen Christen menschen met grooter nern dat Euangelium te lesen. Sonder iaer, plaets printer" Dit is dezelfde titel, als van het Nieu tament, door H. Fuchs te Keulen in 1525 gedr Onbegrijpelijk.

Maart, 1882.

J. I. Doede

NIEUWE TESTAMENTEN,

DOOR DE

VAN GHELEN'S TE ANTWERPEN

UITGEGEVEN.

Tot heden is aan de Antwerpsche van Ghelen's g niet de eere gegeven, die hun toekomt.

Neemt men de lijst van Bijbels en Nieuwe Testa- nten voor zich, door le Long achter zijn Boekzaal plaatst (Chronologisch Register, bl. 864—893), dan dt men een Jan van Ghelen vier maal als drukker n een Nieuw Testament vermeld, eens voor het jaar 525, tweemaal voor het jaar 1526, eens voor het jaar 528. Maar dezelfde moet ook genoemd worden voor het r 1524, zooals ik heb aangewezen in mijne „Nieuwe bliographisch-Historische Ontdekkingen, bl. 3—21.

Hiermede zijn wij echter niet aan het einde van wat van Ghelen's als drukkers en uitgevers van Nieuwe stamenten betreft. Met vijf uitgaven te vermelden n wij in onze opgaaf nog niet volledig.

Onlangs bemerkte ik, dat er nog eene uitgaaf van et N. T. in het Nederlandsch is te noemen, tot heden, thans zoover mij bekend is, niet vermeld. Zij is van et jaar 1555, ook door een Jan van Ghelen te Antwerpen gedrukt. Zie hier den volledigen titel:

Dat gheheel nyeuwe Testament ons heerē Jesu risti. Bescreuē door dat ingheuē des heylighen

Christus spreect Marci int. XVI. C
(enz)... Met gratie eñ Priv. van der
einde (van de Epist. uit den O. T.) „
werpen, op die Lombaerde veste, i
wint, bi JAN VÃ GHELEN, gesworen
K. M. Int Iaer ons Heeren M.CCCC
X. dach Novembris. Met Gratie en
Keyserlijcker Majesteyt ende sinen Rad
zijde, het wapen met de twee hazewi

Het formaat is in 16^{0}. In de E
Apocalypse kleine houtgravuren; d
Nieuwe Testament henen opgaaf v
plaatsen.

Vooraf gaat een Register van de bo
waarin de brief van Jacobus geplaatst
3n br. van Johannes en den brief van
dit N. T. staat de brief van Jacobus w
den brief aan de Hebreeën en den
Petrus. Ook in later tijd, en niet allee
schijnt men er dus niet altijd op be

n fraaie uitgaaf, een fraaien druk, te doen hebben. Wat behalve het exemplaar, dat ik thans in handen heb, n die geheele uitgaaf overgebleven? Aan vervolging n de zijde der Roomsche Inquisitie heeft zij niet bloot staan. Toch schijnt geen ander exemplaar, dan het-en thans voor mij ligt, ergens bekend te zijn.

Wat den drukker Jan van Ghelen betreft, van wien j thans een N. T. vóór ons hebben, hij was waar-hijnlijk de zoon van dien Jan van Ghelen, aan wiens ukpers men vijf uitgaven van het N. T. in het Neder-ndsch te danken had. Vgl. over hem Alf. de Decker: Eenige Antwerpsche drukkers in den vreemde.” Antw. 381, bl. 85, 86, waar ook het wapen met de haze-inden te vinden is.

En wanneer zullen wij nu eens kunnen beginnen met et opmaken van eene nauwkeurige en zooveel mogelijk olledige lijst van al de uitgaven van den Bijbel, of an het O., of van het N. T., of gedeelten er van in et Nederlandsch, bijv. tot het jaar 1650? Zeker is, at wij in de laatste twaalf jaren niet weinig gevonden ebben, zoodat ik de vroeger in deze Bibl. Adver-ria door mij gegeven „Lijst van Bijbels... enz, niet oor le Long vermeld,” met nieuwe Nos. kan aan-ullen. Maar wij kennen toch nog niet alles.

Maart, 1882.

J. I. Doedes.

HET BOEK VAN ARENT BOSMAN.

Dit proefje van middeneeuwsche „stichtelijke lektuur” komt als gedrukt te „Delf in Hollant” in CAMPBELL'S Annales n⁰. 356 voor, terwijl n°. 357, een haarlemer uitgaaf, na een citaat aangestipt wordt. In de gelegenheid het daar genoemde exemplaar der boekerij in *Lubeck* door te zien, wil ik het hier iets uitvoeriger beschrijven.

Het kwartijntje bestaat uit 28 bladen, de druk is 28regelig, sign. aij—ei, de typen zijn van Bellaert en met die van zijn 27regelig „Boexken van die konste van spreken ende van swijghen” eenzelvig. Daar dit laatstgenoemde geheel anonym verscheen, het eerstgenoemde alleen de stad noemt, een druk van den 10den December 1483, eveneens 28regelig, den vogel roch (Bellaerts wapen) vertoont, houd ik Arent Bosman voor zijn tweede drukwerk en behoort in elk geval 357 vóór 356.

Bl. 1*a*: Dit is dat boec van arent Boſman. [Houtsnede: een uitgedoscht jongeling ontmoet den dood] Bl. 2*a*: Hier begint een mirakel dat geſciede īt iaer // ōs here m. cccc. en̄ xxxiij in die maēt november ī // een dorp ghehieten meyeric inden lande van cle // ue bij een ſtat ghenoemt doeſborch. // Bl. 28*a*, het slot, luidt in zijn geheel: „Ca xxxix. Alle die ghene die dit boec ſullen leſen of horen leſen die ſullen weten datter veel after ghebleuen is van dat die gheeſt ghescre

dde binnen iij. daghen van dat hi van arent was als
n dye tormenten der helle ende vanden vaghevuer
de vander ewiger glorien want des gelijcs in een
exken [Antwerpen, M. v. d. Goes 1472, een bakentje
or zeker beroemd schip „mit sinen wapenen"] be-
reven is van enen ridder die [1149] seer haeſtelic
erf op enen woenſdach des middages ende weder
am des ſaterdaghes nae middaghe tot zijn lichaem
e deſe ridder hiet *tondalus* daer om en iſt hier niet
ereven want die woerden ouer een comen. Ende
e openbaringhe van den gheeſt voerghenoemt begonde
ſinte martens auont ende nam eynde op ons heren
eluaerts dach ende doe voer die gheeſt daer ewighe
echde is ende feest. daer ghonne ons te verſamen die
der die zoen ende die heylighe gheeſt. A. M. E. N.
Gheprent tot haerlem in hollant."

esbaden.

V. D. LINDE.

op de omslagen van oude boeken, of li
die onder de zijbedekking schuilt. In d
eeuwen bestaat die meest uit hout; ho
leer, perkament of iets anders overtrok
bescherming van het plat van het boek.
verdwijnt het hout en komt papier daar
Dat papier moest natuurlijk nog al e
stevigheid hebben, zoude het aan he
het bestemd was, beantwoordén. Cart
wij dat thans bezitten schijnt men toen
te hebben, doch men voorzag in dit
menigte vellen papier op elkander te
bezigde daarvoor wat men aan scheurp
de hand had liggen, vooral overtollige
vellen druks van werken, enz. Hadden
waarde in de dagen toen ze voor derge
gebezigd, thans is dit, met sommige
meer het geval.

door dezen met rechtsgeleerde aanteekeningen en gisters voorzien, en verder inhoudende registers op stadsprivilegiën.

Op last der stedelijke regeering ving Bogerman zen arbeid den 16^{den} Juli 1541 aan, en voleindigde en den 15^{den} Augustus 1542.

In de rekening der stad van 1541, vindt men aan-teekend: „Item, betaelt M. Reyner, secretario dat der stadt olden registers gevisitiert ende in een ny ck geregistriert heft xl. h. ff."

Item ende voor pampier daer to gecoemen ij h. ff.

in de rekening van 1542:

Item betaelt M. Reyner secretarius voer sijn tabbert hem de Raedt geschenckt hefft xxviij h ff. xi st. br.

Item betaelt Mr. Reyner secretarius, de reste van repertorium, twelck hij geschreven hefft wt der dt gulden boeck ende anderen registeren ende geac-rdeert mit de leges van den keyserlijcken rechten, durch uel van den raede hem gegeven twintich gulden gl. cit xi h. ff.

Item noch is Mr. Reyner daerenbouen voer sijn beyt geschenckt ende gegeuen ses golden gl. facit i. h. ff.

Item gegeuen Mr. Jan Schoelmeyster, buten, van selue bouck te bijnden mitten ommeslagh, een der gulden.

In dien ouden oorspronkelijken band, waarin in 1542 eester Jan de schoolmeester der Buitenkerk te Kampen et boek bond, bevindt het werk van Bogerman zich ans nog. 't Is een band geheel van leer waarop figuren edrukt zijn, uit een stuk bestaande, en met een overslag ie vroeger op de zijde aan een koperen haakje werd licht gehaakt.

Onder het lederen overtrek dezer band, waren, zoo 't scheen, op het plat stukken carton geplakt. Bij toeval bleek mij echter dat het geen karton, maar opeen geplakte vellen druks en wel muziekdruk waren.

Nadat ik de cartons uitgenomen en geweekt had, bekwam ik, door zorgvuldige behandeling, vijf en dertig vellen druks van acht zijden langwerpig klein 8°. formaat.

Van deze vellen dragen zeventien de signatuur tot Fiij; elf de signatuur tot Giij; drie de signatuur tot Jiij; twee de signatuur tot Liij en twee de signatuur tot Miij.

Deze vellen maken deel uit van een nederlandsch wereldlijk liedboek, muziek met woorden, een liedboek waarvan, voor zoover mij bekend, 't bestaan tot heden onbekend was, dat stellig vóór 1542 is gedrukt, en blijkens de taal van Zuid-Nederlandschen oorsprong kan wezen.

De eerste bladzijde van vel F bevat de volgende twee laatste regels van een lied

diepte,
och lieuc scipper Joest
tast wel nae die diepte altoes.

Op de volgende bladzijde vangt een nieuw lied aldus luidende:

Nae sinte Reynwt soe moetē wy varen,
dat hebbē ons meest die vroukēs ghedaen,
diet ons soe ruytelick hebben helpen sparen
datmē met stuckē ter merct moet ga^{e}.
so helpē syt ōs duer de billē slaē
noch moetē si ghecleet gaen als een bruyt
soe js ons v'maen, wy moeten varen
wy moetē varen nae sinte Reynwt.

Op de twee vellen L welke ik bezit, komen op de laatste bladzijde nog de volgende regels voor:

Een Venus dierken heb jc vercoren
een schoēder ter weerelt rōt
gheē scoed' weerrelt terōt
om . . . .

zou men denken dat vel M. waarvan ik ook xemplaren heb, dit lied zou vervolgen, maar niet het geval. Op dit vel vangt het lied weer t begin aan, maar en dit is het merkwaardige, iek verschilt, en terwijl dus de vellen M. waarjk de muziek voor de tweede stem geven, geven en L die voor de eerste stem. Er zijn dus waarjk twee verschillende uitgaven van dit liedeboek t, een met de eerste stem, daartoe behoorden al ige vellen en een met de tweede stem, en behooren de vellen M.

lied vervolgt op vel M. aldus:

om harēt wil moet jck vreucht erbaerē
dat aanschouwē van haerē roeder mōt.
haer keelkē wijt twe borskes rōt
maeckt my vrolick vā desen.
Schoēd' lief en was noyt gheboerē
tis recht dz jc se beminne
schoē der lief en was noyt geborē
tis recht dat jck se beminne.

nede eindigen de liedekes, die wel geen fraaie bevatten, die men misschien zelfs plat zal vinden, ie toch een merkwaardige bijdrage tot de geschiean ons volksgezang leveren.

jn vel M. bevat echter nog iets en wel iets bes nl. den inhoud van 't geheele boekje, waarin jes alfabetisch vermeld worden naar de woorden de ze aanvangen, en die ons leert welke liedjcs e ontbrekende vellen staan.

Die tafel Van Desen liedekens // sult ghi
a b. c, ende dat // ghetal daer nae beteeke

A.

Aenhoert al myn gheclach.
Alle myn ghepeis.
Alsoe sy seet.

D.

Druck en verdriet.
Diepe ghepeis en swaer vers.

E.

En daede die handelinghe.
Een out man sprack een meisken.
Eeen (sic) meisken fier.
Een moerkē die een dochter hadde.
Een schoen jonghe maecht.
Een Venus dierken.
Eylaes eylaes.

G.

Ghequest ben jck.
Ghy amoureuse minnekens.
Ghy jonghe meiskens.
Ghy syt die weerste bouen al.

H.

Het quā een scep wt westen scouwē.
Hoe vroelick willē wy syn.

J.

Ick ghenck noch ghister nauent.
In minē syn heb jck verkoren.
Ick weet een mulnarinne.
Ick weet een vrouken amoreus.
Ick weet soe gay soe frayen dier.

M.

hert dat is mij desolaet.	C. iiij.
hert heeft altyt verlanghen.	D. j.
synnekes syn my ontoeghen.	B. iiij.

N.

inte Reynwt.	F. ij.
weet jck een Joncfroukē fyn.	D. iiij.
weet jck een schoen Joncfrou fyn.	B. j.

O.

nen morghenstont.	L. ij.
ede Fortuna.	C. ij.

S.

n liefken daer al myn troest.	A. ij.
n mondeken roet.	J. iij.

V.

yt v alle sotten ende sottinnē.	G. iiij.

W.

is die alderliefste.	F. iij.
baet ghetruert.	L. ij.
en ghy syt groine.	F. iiij.

deus pro nobis quis contra nos?

een kort overzicht van mijn vondst, die zeker langrijk is voor de geschiedenis van het Neder- volksgezang. Ik voeg er nog bij, dat het aarop de fragmenten gedrukt zijn, als papier- vlakke uitgestrekte hand vertoont; waarop tje staat dat een achtbladige roos draagt, en tter zeer veel overeenkomst heeft met die, waar- MON STEENBERCH te *Deventer* in 1559 den het „Landrecht van Auerissel" van Winhoff

Voor de Zuid-Nederlandsch herkomst, misschien
Antwerpen, pleit de taal, naar 't mij voorkomt, b.
woorden als: *gay*, en in de tegenstelling in het lie
zoo volgt, van *duytsch* en *walsch*. Zeer karakter
en aardig is nog 't volgende drinklied dat op v
iiij. voorkomt, en dat ik even hier nog moet
deelen:

Wynken ghy syt groene
ghy maect my veel te doene
ghy moet deur minē hals
als jc v heb ghedrōckē
ghelyck ghi my syt ghescūkē
soe ka ic duytsch noch walsch
nu wynke gaet daer in
wat baetē os dusent nobelē
als wy begrauē syn
dusent nobele
wat baete ōs dusent nobelē
als wy begrauē syn.

Ofschoon nu de inhoud misschien van Zuid-Ned
schen oorsprong is, kan deze uitgave zeer goed i
ijssel het licht hebben gezien. Hoe kwam de schooln
en boekbinder te Kampen anders ook aan al die

Misschien geeft het bovenstaande aanleidi
meerdere nasporingen omtrent dit punt en gel
nog eens ergens een compleet exemplaar voor d
te brengen.

MR. J. NANNINGA UITT

Kampen.

BIBLIOGRAPHISCH OVERZICHT.

bliotheca Belgica, Bibliographie gé- le des Pays-Bas, par Ferd. Vander ghen, avec la collaboration de T. J. I. old et L. van den Berghe, Gand, van der ghen, 1879—82. 1e—24e livr. 12⁰.

is ontegenzeggelijk het belangrijkste werk over rlandsche bibliographie in den laatsten tijd ver- en, wij mogen er bijvoegen het belangrijkste werk algemeenen aard, dat tot dusverre over dit onder- het licht zag. Thans nu, dank zij de voortvarende zaamheid der bekwame redactie, een aantal afl. henen zijn, mag de bijzondere aandacht op deze ve gevestigd worden.

Bibliotheca Belgica zal bevatten de beschrijving l de boeken in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlan- edrukt in de 15e en 16e eeuw, en de voornaamste n sedert 1600 verschenen tot den tegenwoordigen voorts de beschrijving van al de boeken door Belgen Iollanders geschreven, en die op de Nederlanden kking hebben, in het buitenland uitgegeven, ein- de bibliographie der Nederlandsche drukkers in uitenland gevestigd. De uitgave geschiedt op eigen- ge wijze. Van iederen titel ontvangen wij een afzon- k blaadje, van een of meer bladzijden, aan eene bedrukt, welke blaadjes door de inteekenaren in betische of systematische orde, naar de onderwerpen en worden gerangschikt. Het werk vormt alzoo wat men noemt een beweegbaren catalogus, zooals in de meeste openbare bibliotheken gebruikt wordt, die gemakkelijk kan worden aangevuld en zeer practisch is in het gebruik.

Zooals te verwachten was beantwoordt de uitvoering aan al de eischen die de bibliographische wetenschap kan stellen. Wij ontvangen hier niet alleen de naauwkeurige en uitvoerige titelbeschrijving, maar de redactie heeft zich beijverd daarbij te geven korte biographische aanteekeningen over het leven der schrijvers, geschied- en letterkundige bijzonderheden over vele der beschreven boeken, het uit- en inwendig verschil der drukken, de vertalingen, eene opgave der in de boeken aanwezige platen en portretten, de plaats waar exemplaren zich bevinden in openbare of bijzondere bibliotheken, bij enkelen zelfs de onuitgegeven handschriften der behandelde schrijvers, eindelijk al de gebruikte drukkersmerken. Bedraagt het aantal werken eens schrijvers een aanzienlijk getal, dan wordt ten slotte nog daarbij gegeven eene alphabetische of chronologische lijst der verkorte titels, voor het overzicht en het naslaan van onschatbare waarde. De redactie geeft alzoo veel meer dan zij beloofde, waarvan men zich het best zal kunnen overtuigen wanneer men de tot heden verschenen afleveringen, zooals wij deden, alphabetisch rangschikt. De rijkdom der geleverde stof zal vooral blijken uit de volgende artikelen:

Adriaensen, Adriaen, geb. te Antwerpen omstreeks 1530, 29 werken en drukken, met overzicht. [1]

Apianus, Cosmographie, 18 verschillende drukken.

---

[1] In deze overzichten wordt tevens melding gemaakt van al de uitgaven die niet onder de oogen der redactie kwamen en haar alleen uit aanhalingen bekend zijn.

ıbecq, O. G. van, 31 verschillende werken en en, met overzicht.

ıs, Anna, volledige bibliographie van 1521—1875.

telein, M. de, 7 titels, met overzicht.

omines, Phil. de, bibliographie van de jaren –1874, 47 titels.

rnhert, D. Vz., 114 titels, met alphab. overzicht. is zeker een der merkwaardigste artt. ook door antal geschied- en letterkundige aanteekeningen, ritiek, enz.

ohouder, J. de, 66 titels, met overzicht, waarin 2 titels vermeld worden die der redactie niet de oogen gekomen zijn.

stele, Corn. van, 23 werken en uitgaven.

llaume d'Orange. Op dezen naam worden vermeld gaven van de Verklaringhe ende Wtschrift des n van Oranien, van 1568.

ns, Pieter en Zacharias, 20 titels met overzichten.

ıwaert, J. B., 20 werken en drukken.

ropedius, G., of van Langhveldt, letterkundige, te Gemert omstr. 1475 en overleden te 's Hertoıch in 1558, 54 werken en uitgaven.

ıder, C. van, 17 werken en uitgaven.

er, L, bibliographie van zijn „Woordenschat", -1805.

mellius, J., 23 werken en drukken, 1505—1774.

ıda, F., 73 uitgaven van het werk „De bello Bel-, met overzicht, waarin 98 uitgaven worden vermeld.

rnewyck, M. van, 12 titels, met overzicht en er onuitgegeven werken.

senbeeck, J. van, volledige bibliographie, 1554— met overzicht.

gewone vraag zal worden gedaan: zal dit uitgebreide werk ooit voltooid worden? en het is niet onmogelijk, zooals dit voorkomt bij dergelijke uitgaven van grooten omvang, dat er zijn die hunne belangstelling terughouden, omdat zij vreezen het einde der uitgave niet te zullen aanschouwen. Zoo ooit dan is hier toepasselijk: Les absents ont tort. Zij die dit bezwaar opwerpen, of liever zoeken, doen zich zelve onrecht, want zij missen het genot der lectuur die iedere aflevering aanbiedt door de meestal nieuwe en verrassende mededeelingen en uitkomsten welke zij behelst. Daarbij is geen menschelijk werk, en geen bibliographisch werk nog meer dan eenig ander, ooit volledig, maar ligt de voltooiing der Bibliotheca Belgica ook al in een ver verschiet, wij kunnen den bekwamen hoofdredacteur die het initiatief nam tot deze belangrijke uitgave, niet erkentelijk genoeg zijn voor hetgeen hij met zijne medewerkers levert, dat gezegd kan worden de volmaaktheid nabij te komen.

Eenige Antwerpsche drukkers in den vreemde. Bio-Bibliographische schetsen door Alfons de Decker. Antwerpen, P. Kockx, 1881. 8°. 4 en 87 blz. met houtsn.

Sedert P. C. van der Meersch te Gent zijne belangrijke „Recherches” [1] uitgaf, heeft niemand zich aan dit onderwerp gewaagd. De heer de Decker bepaalt zich tot eenige Antwerpsche drukkers en maakt er geen aanspraak op over deze iets volledigs te leveren. De

---

[1] Recherches sur les vie et les travaux des imprimeurs Belges et Néerlandais établis à l'étranger. Gand, Hebbelynck, 1854, Tome I, 8°. Niet verder verschenen.

n bevatten achtereenvolgens bio- en bibliogra-
aanteekeningen over:

nius Matthias de Antverpia die in 1472 te
i in Piemont drukte. [1]

el van Bomberghen te Venetië, omstreeks 1520.

an van Antwerpen, te Estella in Spanje, 1564.

s Taberniel, te Salamanca, 1605.

us Craesbeeck, te Lissabon, 1604.

s Beys, schoonzoon van C. Plantijn, te Parijs,
n later, wiens weduwe later huwde met A. Perier,
zaken van G. Beys voortzette.

aan Beys die de zaak van A. Perier voortzette,
rleed 1615.

Beys, de zoon, uitgever te Bordeaux.

stoffel Beys, in 1599 te Parijs, in 1606 te Rennes,
t te Rijssel.

s van Ravelingen, te Leiden, van 1586 tot 1597.

em de la Rivière, te Atrecht, in 1591.

s Bellet, te St. Omer, in 1602.

Bellerus, te Douai, in 1596.

ıs Bellerus, te Douai, in 1645.

em Stroobant, te Rijssel, in 1596.

Vervliet, te Valenciennes, in 1609.

en Mierdman te Londen, in 1551/52, later te Emden.

Waesberghe, te Rotterdam, in 1590.

van den Rade, te Franeker, in 1586.

ham van den Rade, zoon van den voorg, te
ırden, in 1619.

em Silvius, te Leiden, in 1577.

van Ghelen, te Rotterdam, en te Maastricht.

---

[1] erg. van der Meersch, blz. 362 waar nog een boek door hem genoemd word, door den heer de Decker niet vermeld.

Jan Peeter van Ghelen, te Weenen.

Het meerendeel dezer aanteekeningen is uit ande
werken samengesteld; daarop maken evenwel uitzonderin
de levensbijzonderheden der Beysen te Parijs, die gro
tendeels uit de archieven van het Museum Plantijn zij
getrokken. Hoe onvolledig ook op bibliographisch gebi
is het boekje een welkome bijdrage tot de geschieden
der boekdrukkunst in de 16e eeuw.

Bibliographie nationale. Dictionnaire de
écrivains Belges et catalogue de leurs publ
cations, 1830—1880. 1e et 2e livr. A — Cap
taine, Bruxelles, Weissenbruch, 1882. 19
blz. in 2 kol. roy. 8°.

Bij gelegenheid van het vieren van het 50jarig on
hankelijk volksbestaan van België, heeft zich daar ee
commissie gevormd met het doel eene volledige bibl
graphie te leveren van België gedurende dat tijdv
Volgens een voorloopig prospectus zal deze bibliograp
bevatten eene opgave van al de boeken door Belge
zoo in het Nederlandsch als in het Fransch geschreve
vertaald of uitgegeven, in België en in het buitenla
verschenen, waarbij melding zal worden gemaakt v
de medewerking der schrijvers aan tijdschriften, v
pseudonieme en anonieme schrijvers, terwijl het w
zal besloten worden door eene opgave van den inh
der werken van genootschappen, verzamelwerken, e
Onder Belgen worden ook verstaan genaturalisee
Belgen, of zij die door hun langdurig oponthoud d
te lande kunnen geacht worden het letterkundig bur
recht verkregen te hebben. De commissie van reda
bestaat uit de heeren A. de Koninck, J. de le Court

. Ruelens, genoeg bekend in de bibliographische wereld
m er een degelijk werk van te verwachten. De twee
erste afl. getuigen daarvan, want hoewel het hoogst
oeielijk is een juist oordeel over deze uitgave te vellen
oor meer daarvan het licht heeft gezien, blijkt toch
it menig artikel reeds dat de redactie haar taak ernstig
eeft opgevat. Vorm en inrichting zijn ontleend aan de
oortreffelijke catalogussen van Lorentz. In alphabeti-
che orde worden de schrijvers vermeld, met hun burger-
ijke stand, hunne werken in chronologische orde, met
unne anoniem of pseudoniem geschreven geschriften,
erwijl deze laatste ook afzonderlijk in het alphabet
ijn opgenomen met de noodige verwijzingen. De titels
er boeken zijn nauwkeurig beschreven, met bijvoeging
an het aantal bladzijden, en dikwijls ook van den
andelsprijs.

Het art. Almanachs, waarin deze literatuur naar de
teden waarin zij verschijnen gerangschikt is, en de
amen, ALTMEIJER, ALVIN, BARON, BIVORT, BLOM-
AERT, BORGNET, BORMANS, BRIALMONT, BURGGRAEVE
erdienen bijzondere vermelding; zij leveren een beknopt
aar volledig overzicht van den vruchtbaren letterkundigen
rbeid dezer geleerden. Eene aanmerking zij ons ver-
orloofd. Wij vreezen dat de redactie te ver is gegaan
m ook op te nemen, onder de lijst der werken, een
antal tijdschriften-artikelen wanneer daarvan afzonder-
jke afdrukken bestaan; de bibliographie krijgt daardoor
en te grooten onnoodigen omvang, te meer omdat reeds
erwezen wordt naar de tijdschriften, enz. waaraan de
uteurs medewerkten, en zij ook grootendeels zullen
ermeld worden in het laatste afzonderlijke gedeelte van
et werk. De redactie zegt wel dat zij niet opneemt
fzonderlijke afdrukken van gering belang, maar ieder

kent de moeielijkheid hierin te beslissen; in ie
is de klacht dat men te veel ontvangt onder
wanneer dit ten minste niet de oorzaak wordt
traging in de uitgave.

Essai d'une Bibliographie de l'
spéciale de la peinture et de la gra
Hollande et en Belgique (1500—1875
F. van Someren, Amsterdam, Mulle
Zutphen v. Someren, gr. 8°. X, 207,
articles omis 2 blz. errata 1 blz.

Het oorspronkelijke doel van den samenstell
werk was loffelijk. Hij wilde geven niet a
bibliographie maar daarbij een volledig overzi
literatuur der geschiedenis der hollandsche en
schilder- en graveerkunst tot aan het jaar 1
jarenlangen en moeitevollen arbeid, zooals hij i
rede getuigt, heeft hij zijn plan gewijzigd en zi
tot hetgeen hij tot dusverre heeft kunnen v
Wij missen dus, volgens zijne opgave, den in
eenige belgische tijdschriften en verder den i
periodieke literatuur in alle landen van Eu
schenen buiten Nederland en België, terwijl d
zich voorstelt dat er nog wel meer aan zal o
dat hij alles later in een Supplement hoopt te
en uit te geven. Nog zijn weggelaten, en op
den heer van der Kellen, alle kunstcatalogussen
de geschriften over die kunstenaars die slechts
niet van beroep, zich wijdende aan de schilder- e
kunst, aan de wetenschap of letteren hunne
reputatie te danken hebben, zooals Erasmus, C

M. Schurman, Bilderdijk e. a. Beide leemten zijn te betreuren, omdat zoowel de catalogussen als deze hriften ontegenzeggelijk tot de literatuur van de hiedenis der schoone kunsten behooren. Wil men niet catalogussen opnemen eene keuze der belangrijksten hier in ieder geval niet gemist worden. Wij zouden ıwel den auteur niet aanbevelen, ook deze in een plement op te nemen, maar hem liever raden in het ɔel geen Supplement uit te geven, en in plaats van liever eene nieuwe geheel omgewerkte uitgave ɔr proeve, die ook om andere redenen eene omking behoeft, wil zij aan eenigzins billijke eischen oen.

p den titel zal dan ook het woord Bibliographie ıen wegvallen en daarvoor in de plaats treden het d Repertorium of Literatuur, daar onder biraphie boekbeschrijving verstaan wordt, en hier ook ooral sprake is van de literatuur in tijdschriften, ken van genootschappen en verzamelwerken voorɔnde.

il voorts de samensteller zich houden aan eene streng ɔmatische indeeling der titels, dan zal hij deze ook in opzichten moeten wijzigen en o.a. de afdeelingen Méges en Livres illustrés [1] moeten laten vervallen, deze in zulk een wetenschappelijk ingedeelden catas niet mogen voorkomen en hier zeer gemakkelijk en vermeden worden. Ook de in enkele onderafdeelingevolgde alphabetische volgorde zou beter vervangen len door eene chronologische volgorde die een meer ch beeld geeft van den voortgang der wetenschap,

---

[1] Deze afd. heeft ook daarom geen zin omdat een aantal geïllule werken onder de andere titels voorkomt.

— maar het is hier de plaats niet een dergelijk in bijzonderheden uit te werken. Ieder systeem zijne bezwaren mede, en het gaat daarmede bibliographie als in de andere wetenschappen; do veel te willen systematiseeren, loopt men groot eenzijdig en onpractisch te worden, en het doel w men werkt te missen. Dat begrepen in den laats ook de Franschen, de Engelschen en zelfs de Dui Hunne bibliographiën, repertoria of literatuur-ove zijn meest allen alphabetisch ingericht naar de tit alphabetische lijsten van de onderwerpen en ve naar de titels, en ieder die genoodzaakt is deze dagelijks te raadplegen, zal toestemmen dat deze het meest doeltreffend is bij het gebruik. Wij ge onzen auteur bij de hernieuwde uitgave zijner proev in bedenking deze methode te volgen, vele moeieli worden daardoor bespaard, terwijl het werk zel meer door zal worden gewaardeerd.

Na de herziening der indeeling zij den same bijzonder aanbevolen de aanvulling der leemten boek. Op een paar dezer leemten werd reeds bo wezen. Zelf beloofde hij de literatuur voorkom al de buitenlandsche tijdschriften en verzamel Wij moeten hem ook wijzen op vele binnenl tijdschriften, enz. die nog niet door hem zijn pleegd. Een uitnemenden grondslag vindt hij d reeds in het bekende voortreffelijke Repertoriu Vaderlandsche geschiedenis van R. Fruin e. hij verrast zal zijn een belangrijk stuk literatu zijn onderwerp bijeen te vinden, door hem bij de stelling van zijn werk niet opgemerkt. Maar dat is er nog veel meer na te zien, en aarze iet als onze meening uit te spreken dat een 2

ve bijna het dubbel aantal artikelen kan be-
n de eerste.
lbeschrijving, voor zoover de auteur de boeken
ien heeft, beantwoordt aan de billijke eischen,
aanteekeningen bij de titels gevoegd, maar
laarvan zullen moeten worden herzien en over
neen zal in deze meer gelijkmatigheid moeten
angebracht. Bij sommige boeken en verzamel-
vindt men den inhoud ook vermeld terwijl die
en gemist wordt, waar deze opgave noodzakelijk
eenige titels wordt een woord van goed- of
le kritiek gevoegd, bij anderen die er evenzeer
; toe geven, niet. Het woord épuisé bij boeken
5 verschenen kan gerust gemist worden, nog
allen; waar het afzonderlijke afdrukken zijn
altijd te worden aangegeven, zijn deze later
afzonderlijke boeken uitgegeven, dan is het
alleen als tijdschrift-artikelen te vermelden.
zouden wij toch gaarne in bedenking geven
in Nederland verschijnend werk onze talrijke
et van samengesteld op het hoofdwoord terug
n zooals redelijk en hier te lande gebruikelijk
is al genoeg als wij ten gevalle der vreemde-
gebrekkig fransch moeten schrijven, daarbij
j zeer goed de namen Van Eijck, Van de
'an Ostade, enz. op het alphabet te vinden als
odig hebben.
ı wij ons veroorloofd eenige wenken te geven
bewerking eener nieuwe uitgave van van Some-
Essai, wij willen niet eindigen zonder hem onze
kheid te betuigen voor hetgeen hij geleverd heeft,
s menigen goeden dienst kan bewijzen. Wij
hem *kracht* en opgewektheid toe zijn werk

voort te zetten om eenmaal, zij het dan ook niet al te spoedig, een werk te leveren van blijvende beteekenis en het schoone onderwerp waardig.

Proeve eener geographische bibliographie van Nederlandsch Oost-Indië van de jaren 1865—1880, door Dr. M. C. Kan, hoogleeraar enz. Niet in den handel. Utrecht, Beijers, 1881, gr. 8°. XVI en 128 blz.

De titel is hier minder juist gekozen. De bedoeling van den samensteller is, een volledig overzicht te geven van de geograpische literatuur van Ned. O.-Indië, en sluitende aan dat gedeelte van het Repertorium van Hooijkaas of liever aan de literatuur-opgaven in het Aardrijkskundig en Statistisch woordenboek van Ned. Indië. Het bibliographisch gedeelte is dus zeer ondergeschikt aan de opgaven van den inhoud der tijdschriften, genootschapswerken, enz. Waar ook de titels van afzonderlijk verschenen boeken vermeld worden zijn deze zeer onvolledig en dikwijls gebrekkig. De proeve werd vluchtig samengesteld ten behoeve van onze vertegenwoordiging op het Congres te Venetië en tegelijk als voorlooper van een dergelijk werk dat in het Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap zal worden opgenomen. Als zoodanig mag zij aan de belangstelling van deskundigen worden aanbevolen, vooral omdat zij een bibliographisch systeem, of wetenschappelijk ingerichte systematische indeeling der aardrijkskundige wetenschap bevat, hier zoo wij meenen, voor het eerst hier te lande aangeboden. De algemeene en de bijzondere afdeelingen zijn in de volgende elf hoofdstukken verdeeld:

Atlassen, kaarten, topograpische en hydrograhe vezamelingen. Plaatwerken.

Reizen. Algemeene beschrijvingen.

Bodem. Hoogte. Geolog. en mineralog. gesteldheid. toffen, Vulcanisme en aardbevingen.

Meteorologie, Klimatologie. — 5. Plantenrijk. — 6. nrijk. — 7. Bevolking. Dichtheid. Godsdienst en kerk. rwijs. Zeden en gewoonten. — 8. Bestuur. Koloniaal l. Koloniaal beheer. Koloniale vraagstukken. — andel en scheepvaart. Communicatiewegen. — 10. bouw en nijverheid. — 11. Geschiedenis.

n eene kritiek dezer verdeeling wagen wij ons niet, wenschen voorloopig op te merken, dat Plaatken bij hoofdst. 1 beter geplaatst zijn bij de vakken toe ieder plaatwerk behoort; of de Geneeskunde op plaats is bij de zeden en gewoonten mag men ijfelen, de Literatuur van het onderwerp is zeker op hare plaats aan het slot der Koloniale vraagkken. Ook houden wij onze opmerkingen over de assing van het stelsel terug, omdat het hier eene eve geldt, vluchtig samengesteld, die dus op naauwigheid geen aanspraak kan maken; het zij voldoende de aandacht er op gevestigd te hebben.

ouwstoffen voor de geschiedenis der wisatuurkundige wetenschappen in de Nederden, door D. Bierens de Haan. Niet in den del (Amst.) 1878, gr. 8°. IV, 44 en 378 blz. t 3 platen.

de Verslagen en mededeelingen der Kon. Academie wetenschappen, afd. Natuurkunde, [1] zijn deze bouw-

---

2e Reeks, dl. VIII, IX, X en XII.

stoffen verborgen en daaraan is het toe te schrijven dat zij vroeger onze aandacht zijn ontgaan. De schrijver heeft de 17 opstellen, waaruit zij bestaan, thans in afzonderlijken afdruk in een boekdeel vereenigd en daarvan een gering getal exx. beschikbaar gesteld. De bouwstoffen bevatten de zeer naauwkeurige bibliographie van een 200tal wiskundige werken meerendeels in de Nederlanden verschenen in de 16e—18e eeuw. Wij treffen daaronder aan de werken van J. R. Brasser, H. Briggs, L. van Ceulen, Chr. Clavius, D. Cock van Enckhuysen, E. de Decker, S. van der Eycke, C. Hz. Gietermaker, A. en Is. de Graaf, Dirck de Hollander, Chr. Huygens, D. Klinkenberg, D. Kruyck, Ph. Lansbergen, J. Lulofs, J. Marcelis, A. F. Marci, A. Metius, J. Neper, C. van Nieurode, J. Oostwoud, L. Praelder, K. K. en W. O. Reitz, D. Rz. van Nierop, F. van Schooten, M. Semeyns, W. Snellius, J. J. Stampioen, M. Soeten, J. H. van Swinden, A. Vlack, C. J. Vooght, D. Waeywel, L. Jz. Waghenaer, e. a. Verre van op volledigheid aanspraak te maken, geeft de schrijver als het ware bibliographische adversaria over deze mathematici, plaatst daarbij hunne werken in de lijst van hun tijd, en bepaalt het standpunt dat deze in de wetenschap innamen. Het geheele werk mag dus als eene belangrijke bijdrage tot de Nederlandsche bibliographie worden aangemerkt, en zal met erkentelijkheid als zoodanig steeds worden gebruikt en gewaardeerd.

Systematische catalogus der provinciale bibliotheek van Friesland, bewerkt en uitgegeven op last van de Provinciale Staten van dit gewest, vijfde gedeelte. Leeuwarden, ıoff, 1881, gr. 8°. VIII en blz. 1587—

; dit deel[1] is de catalogus der provinciale bibliotheek
'riesland compleet uitgegeven. Het bevat de afdee-
odgeleerdheid waarvan het grootste gedeelte
ıstig is uit de oude universiteits bibliotheek te Fra-
, voorts de Handschriften ook voor een deel uit
ker afkomstig, maar vóor nog grooter deel uit het
Halbertsma. Wij treffen hier aan vele codices van
ısche classici, o. a. een van Aulus Gellius van de
10e eeuw, eigenhandige handschriften van Suffridus
en B. Furmerius en vele andere over Friesche
edenis; zeer talrijk zijn de handschriften meest van
stischen aard van J. H. Halbertsma zelven. Een derde
ing is getiteld Harreniana waarin beschreven
ıe zeker unieke verzameling boeken, handschriften,
ıres, enz. betreffende het geslacht der van Harens,
ij ook eene zeer volledige collectie over de beruchte
De laatste 50 blz. van den catalogus worden
ımen door de uitvoerige beschrijving der kaarten
'riesland in het bezit der bibliotheek.

: Zeeland heeft Friesland het voorrecht boven de
provinciën, eene provinciale bibliotheek te be-
. Dat zij dit voorrecht waardeert blijkt uit de zorg
haar voortdurend aan de bibliotheek besteed, en
n voortreffelijken catalogus die thans daarvan ten
e van het publiek werd uitgegeven.

talogus van de bibliotheek over Utrecht,
Mr. S. Muller Fz. gemeente-archivaris.
cht, Beijers, 1881, roy 8°. XII en 332 blz.

: de aankondiging der 4 eerste deelen in Bibl. Adv. IV, blz. 139.

Deze catalogus bevat de naauwkeurige opgave va niet minder dan 4000 titels van boeken, pamfletten, e andere geschriften, waaronder eenige handschriften, uit makende dat gedeelte der gemeente-bibliotheek va Utrecht dat uitsluitend op de stad Utrecht, hare be schrijving, lotgevallen, haar bestuur, enz. betrekkin heeft. Men ontvangt hier alzoo den zeer breeden groo slag voor eene Bibliotheca Rheno-Trajectina. De uitgebreidheid is verkregen door de opname van al opstellen betreffende Utrecht in tijdschriften, werk van genootschappen en almanakken verspreid, van t Utrecht verschenen geschriften in woelige tijden, zoo als in 1830/31, in 1853, enz. „als getuigen van de destijds te Utrecht heerschenden geest,” eindelijk do de opname van al de stedelijke en provinciale publie tiën en verordeningen, enz. die met afzonderlijken tit verschenen zijn; daarbij zijn niet vergeten de bestekk die eene topographische waarde hebben. De handschrift vormen niet het minst belangrijke gedeelte der bibliothee zij zijn allen, zeer uitvoerig beschreven, onder de g drukte werken opgenomen en bestaan hoofdzakelijk u charters van particulieren aard die niet op het arch te huis behooren, maar vooral uit belangrijke histo sche, topographische en biographische stukken do particuliere verzamelaars opgesteld of bijeengebrac Het geheel is in streng systematische orde verdeeld 21 hoofdstukken die ieder hare onderafdeelingen hebb Daar dit het eerste voorbeeld is van een dergelijk catalogus hier te lande in druk verschenen laten hier de opschriften der hoofdstukken volgen:

I. Natuurkundige beschrijving van den grond. Klima Bevolking.

II. Geschiedenis van Utrecht. III. Plaatsbeschrijvi

IV. Biographiën van Utrechtenaars.
V. Beschaving. Zeden. Kleeding. Taal.
VI. Bestuur. VII. Justitie. VIII. Politie. IX. Finantiën.
X. Fabricage. XI. Armwezen. XII. Geneesk. dienst.
XIII. Onderwijs. XIV. Handel. Nijverheid. Kunst.
XV. Middelen van vervoer. XVI. Militaire zaken.
XVII. Kerkelijke zaken. XVIII. Genootschappen en
ieteiten.
XIX. Openbare en private verzamelingen.
XX Congressen. Feesten. Tentoonstellingen.
XXI. Couranten. Almanakken. Adresboeken.

De onderafdeelingen zijn met niet minder zorg ge-
zen, in de meesten volgen de titels elkaar chronologisch
of, zooals o. a. bij de gilden, naar de bijzondere
derwerpen. De titels der boeken zijn voor het doel
auwkeurig beschreven, maar de catalogus zou voor de
bliographie meer waarde hebben wanneer ook de druk-
rs of uitgevers bij de titels vermeld waren. Overigens
at de bewerking van den catalogus weinig te wenschen
er, en mag men den heer Muller erkentelijk zijn niet
leen voor de groote moeite daaraan besteed, maar ook
or het verzamelen van die talrijke stukken gedurende den
trekkelijk korten tijd dat hij aan het hoofd dier inrich-
ng stond. Hij zelf weet beter dan ieder ander welke
emten er nog aanwezig zijn, maar zooals het werk
ar ligt, is het reeds een belangrijke aanwinst voor
literatuur der Nederlandsche plaatsbeschrijvingen en
l ieder die zich met de provincie of Stad Utrecht
zig houdt, het moeten raadplegen.

Het oudste Nederlandsche verboden boek.
oegelicht en uitgegeven door Dr. J. J. van

Toorenenbergen, Leiden, Brill, 1882. roy. 8. LV en 250 blz.

Het verboden boek is de Summa der godliker scrifturen, oft een duytsche Theologie, enz. door Hendrik van Bommel, Rector van het Magdalena gesticht te Utrecht, gedrukt in 1523, [1] waarschijnlijk te Zwolle bij van Wessel. Het is thans een der zeldzaamste boekjes van de 16e eeuw, maar was niettegenstaande het voorkwam op alle indices van verboden boeken, gedurende de geheele 16e eeuw algemeen verspreid, zoowel in de hollandsche als in de fransche, engelsche en italiaansche bewerking. Want oorspronkelijk is het boekje in het latijn geschreven onder den titel: Oeconomica Christiana in rem Christianam instituens, Argent. 1527, 16⁰. [2] Een vroegere latijnsche druk is niet bekend, waarschijnlijk bestaat hij niet. De tweede Nederlandsche uitgave verscheen waarschijnlijk bij Jan Seuersz te Leiden, de derde zonder naam, in 1526, de vierde met een „ander deel”, reeds hier door den heer Tiele bekend gemaakt, [3] te Antwerpen bij Steven Mierdmans, omstreeks 1544, de vijfde, ook met een ander deel, verscheen bij Magnus van den Merberghe van Oesterhout te Keulen (?) in 1577. Reeds uit deze korte aanwijzing blijkt dat het boekje eene meer dan gewone beteekenis had in den tijd der kerkhervorming. Naar aanleiding van het belangrijke opstel van Dr. Benrath,[1] en voortgezet eigen onderzoek heeft Prof. van Toorenenbergen in de uitvoerige inleiding het belang van het werk in het licht gesteld, den auteur, met bijna volkomen zekerheid bekend gemaakt en de merkwaardige lotgevallen van het boekje gedurende de 18e eeuw, zoo volledig als thans mogelijk was, medegedeeld. Wij hadden reeds de vergunning ontvangen van den uitgever de „bibliographie" van Prof. v. T. bij de inleiding gevoegd, hier af te drukken, maar wenschen daaraan voorloopig geen gevolg te geven, omdat Prof. Doedes in zijne belangrijke aankondiging van het werk in de Gids van Mei ll. de aandacht vestigt op eenige leemten in die bibliographie die nog een nader onderzoek vereischen, Daar ook Prof. Benrath voortgaat zijne aandacht aan het boekje te wijden, is het wellicht mogelijk te eenigertijd eene volledige bibliographie te leveren, ook van de 17e en volg. eeuwen, waartoe ieder zich opgewekt zal gevoelen bij te dragen, die met deze belangrijke uitgave van Prof. v. T. heeft kennis gemaakt.

---

[1] Of het het oudste in Nederland verboden boek is, is nog niet uitgemaakt daar in hetzelfde Placcaat van 1524 ook verboden wordt Tewangelie van Ste Matheus met die glose,... getranslateert door Joh. Pelt, Amst. Doen Pieterzoon, (1522). Verg. de Aankondiging van de Summa, door Prof. Doedes in de Gids, 1882, Mei.

[2] Een ex. van de Oeconomica en van den eersten druk van 1523 van de Summa berust thans op de Bibliotheek der Doopsgezinde gemeente te Amsterdam.

[3] Zie Bibliogr. Adversaria, IV, blz. 202.

Joseph Octave Delepierre. Born: 12 March 1802, Died: 18 Aug. 1879. In memoriam, for friends only (by N. Trübner). London, 1880, kl. 4°. 69 blz. im portr.

Wij ontvangen hier na een kort levensbericht, eene volledige bibliographie van de werken van J. O. Delepierre, van 1830—43 provinciaal archivaris van West-Vlaanderen te Brugge, sedert secretaris van legatie en consul-generaal van België te Londen, een der vruchtbaarste schrijvers en der meest bekende bibliophilen van onzen tijd. De bibliographie bevat de uitvoerige beschrijving van 58 werken, waarvan velen uit meerdere boekdeelen bestaan, over Vlaamsche geschiedenis, oudheden, biographie, volksgebruiken, letterkunde, voorts over bibliographie, letterkundige geschiedenis, enz. grootendeels hoogst nuttige compilatiën, uitgaven van oude schrijvers over die onderwerpen en vertalingen.

---

[1] *Verg. Tiele, t.* a. pl. blz. 201.

Daarop volgt een lijst der talrijke artikelen door Delepierre in tijdschriften en genootschaps-werken geplaats, eindelijk eene inhouds opgave van de uitgaven der Philobiblon Society te Londen, waarvan Delepierre secretaris was en waarin vele opstellen van zijne hand verschenen. De heer Trübner, de schoonzoon van Delepierre, verdient den dank van alle bibliographen voor deze bijdrage, die niet in den handel is en alleen aan vrienden geschonken, en door smaakvolle typographische uitvoering zich onderscheidt.

Nog moeten vermeld worden:

Catalogue de la bibliothèque Wallonne, déposé à Leide. Publié par ordre de la réunion des églises Wallonnes des Pays-Bas. Supplément, 1875—1880. Redigé par W. N. du Rieu, Leiden, v. d. Hoek, 1880, 8°.

Histoire et bibliographie de la typographie musicale dans les Pays-Bas, par Alph. Goovaerts. Avec neuf phototypies par J. Maas, Anvers, Kockx, 1880, 8°.

Levensberichten der afgestorvene medeleden van de aatschappij der Nederlandsche letterkunde. Bijlage t de Handelingen van 1880 en 1881. Leiden, Brill, 380, 81, 8°.

De bijdragen tot de Nederlandsche bibliographie hierin orkomende, bestaan uit de Lijst der geschriften an Dr. E. Verwijs, door Prof. J. Verdam, Lijst er geschriften van Dr. A. de Jager, door Dr. te Winkel, Lijst der uitgegeven geschriften an H. Q. Janssen, door S. Piccardt, en Werken an B. ter Haar, door N. Beets.

Catalogus van eene zeer belangrijke verzameling boeken, eine geschriften, portretten, enz. van en over de HH. ofessoren der Utrechtsche Hoogeschool, van af 1634 t heden. Utrecht, Bom. 1881. 4°.

Vermomde en naamlooze schrijvers opgespoord op het bied der Nederlandsche en Vlaamsche letteren. Tweede tgave der „Bibliotheek van anonymen en pseudo-ymen", door J. I. van Doorninck. Leiden, Brill, 1881—, 1e en 2e afl. roy. 8°.

Repertorium op de koloniale litteratuur in mengelwerken tijdschriften van 1595 tot 1865, door J. C. Hooykaas. er perse bezorgd door W. N. du Rieu, Amsterdam, Kampen, 1874—81. 4 dln. 8°.

Verboden boeken, geschriften, couranten, enz. in de e eeuw. Een bijdrage tot de geschiedenis der Haagsche nsuur, door A. J. Servaas van Rooijen, Haarlem, de raaff, 1881—82, 1e en 2e afl. roy. 8°.

Catalogus bibliothecae Amstelredamensis. Lugd. Bat. ex ticina H. ab. Haestens, 1612 Amsterdam, Y. Rogge 381, 4°. Herdruk met oude typen, en op Hollandsch papier in 100 exx. door J. Enschedé & Zonen te Haarlem, naar het eenig[1] bekend ex. van de oorspronkelijke uitgave berustende in de Universiteits-bibliothee te Cambridge, bezorgd door Dr. H. C. Rogge, bibliothekaris der Universiteits-bibliotheek te Amsterdam.

Bibliotheca Graeca. Catalogus van boeken aan de Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam, ten geschenke gegeven door den hoogleeraar Dr. J. C. G. Boot, bij gelegenheid van het 250-jarig bestaan van Athenaeum en Universiteit. Amsterdam, Stadsdrukkerij, 1882, roy. 8°. 24 blz.

Catalogus eener verzameling van nieuwere Latijnsche dichters en prozaschrijvers aan de stad (Amsterdam), gelegateerd door wijlen Mr. G. Schimmelpenninck. Amst. Stadsdr. 1882, roy. 8°. 16 blz.

Het hooger-onderwijs te Amsterdam, van 1632 tot onze dagen. Bibliographische bijdragen, door G. D. Bom HGz. Amsterdam, H. G. Bom, 1882, 1e afl. 4to.

Bibliographie générale et raisonnée du droit Belge Relevé de toutes les publications juridiques parues depuis 1814, réunies, mises en ordre et annotées par E. Picard et F. Larcier, Bruxelles, Larcier, 1882. 1 livr. gr. 8°. Compl. in 5 afl.

Op enkelen dezer uitgaven zal later breedvoerig terug gekomen worden.

---

[1] Sedert is nog een ex. ontdekt in de Stedelijke bibliotheek Deventer. Zie voorts over dezen Catalogus: Dr. H. C. Rogge, Gesch denis der stedelijke boekerij van Amsterdam. Amst., Rogge, 185 4°. blz. 8 en volg.

CATALOGUS

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN

VAN

MARTINUS NIJHOFF,

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

NEDERLANDSCHE DRUKKEN DER 16e EEUW.

. **Acta** Pacificationis quae inter Regis Hispaniarum et Matthiae rchid. Austriae, Ordinumque Belgii legatos Coloniae habita nt. Antv., Plantin. 1580. pet. in-8vo. vél. f 2.50.

. **Admonitio** ad orbis terrae Principes, qui se suosque salvos olunt: Inprimis ad Illustr. Germaniae proceres. S. l. 1587. to. f 1.—.

. **Aen** de afgewekene Provintiën v. Hollandt, Zeelandt, enz. enwysinghe opt vermaen vande verleyde ende overheerde Prointiën v. Nederlandt. Z. pl. 1599. 4to. f 4.—.

. **Afcoemste** ende genealogie der hertoghen ende hertoginnen an Brabant, vande welcke de eerste was Salvius Brabon, met ijn huisvrouwe Swana tot op Caro de V. Thantw., J. Mollijns. 565 M. houtgrav. fol. ld. bd. f 6.—.

. **Antwoorde** van de Ridderschap, edelen, ende Steden van ollandt, op de Verclaringhe van syne Excell. aende Staten-enerael ghedaen. Delf, Aelb. Hendricxs. 1587. 4to. f 1.50.

. **Apologia** Principis Wilhelmi Princ. Auraioae etc. ad proriptionem ab Hispan. rege in eum promulg. Adj. est Responsio d quasdam literas eidem Principi falso Parmensi adscriptas. L. B.) C. Sylvius. 1581. pet. in-8vo. veau anc. f 5.—.

. **Apologie** ou défense de tres illustre Prince Guillaume d'Orange, ontre le Ban et Edict publié par le Roy d'Espaigne. Ensemble dict Ban. *(Leide,)* C. Silvius. 1581. 4to. veau. f 6.—.

821. **Apologie** ofte verantwoordinghe des Doorl
v. Orangiën, teghen den Ban ghepubliceert
Spaegnien enz. M. voorsz. Ban. Leyden,
4to.

822. **Articulen** ende conditiën vanden pays end
besloten tusschen Philips, Coningh van S
Hendrik IV v. Vrankrijck. Wt het François. Z.

823. **Aurelius, C.**, Batavia, s. de antiquo
situ, desir. et laud.; adv. G. Noviomagum.
L. B., ex off. Plantin. 1586. pet. in-8vo. vél.

824. **Baius, M.**, Epistola de Statuum Infer. Ge
iis, qui praeter omnium hactenus haereticorun
tores Rom. Cath. religionis vocant. Lov.,
pet. in-8vo. d. veau.

Zeldzaam. Baius was afgevaardigde na
Trente, inquisiteur en stichter v. h. Col
Leuven.

825. **Barlandus, H.**, Rerum gestarum a
historia usque in 1526. Antv., Gravius. 155

826. —— Id. Lov., H. Wellaeus 1566. 12mo. v

827. **Begryp, Cort,** van de stucken der gheschi
Perez, Secretaris van den Coninck v. Spangi
door J. Byl. 's Hage, Albr. Heyndricxs. 15

828. **Benedictus, G.**, De rebus gestis Illu
Com. Nassovij. L. B., J. Paets. 1586. pet. i

829. **Beroaldus, Ph.**, Heptalogus septem sapie
tias prestant. expl. Daventriae, A. Paefraed.

Op den titel een houtsnede; op de rand
ningen in hs. van de 16e eeuw.

830. **Bewijs, Eyghentlijck ende treffelijck,** en
van alle grouwelijcke daden ende onmensc
tyrannie ende schenderie, welcke des Spaensc
volck inde Nederl. Westsphaelsche Kreijs
enz. enz. (Amst.) H. Allertz. (1599). 4to car

831. **Bibel.** 't Geheele Oude en Nieuwe Test
naersticheyt na de Latynsche text gecorrigee
figuren gedruct. Antw., W. Vorsterman. 1
oud. juchtld. bd. met koperen hoeken en sl

Zeer fraai exemplaar.

832. **Biblia,** d. i. de gantsche H. Schrift, gr
delyck verduytschet. Delft, C. Jansz. 1583. M

3. **Biblia**, d. i. de gansche Heylighe Schrift, met verclaringhe luysterer woorden. Leyden, J. Paedts Jr. 1589. 8vo. oud. led. bd. met koperen hoeken. f 5.—.

Fraai specimen van oud-hollandsch bindwerk; op den band: Artus Geervinck, Anno 1597.

4. **Biblia**, d. i. de gantsche H. Schriftuere grondelick ende trouwelick verduytschet. M. Tytrekeninge enz. d. P. H.(ackius). Leyden, J. Claesz. 1597. fol. h. ld. f 2.50.

Zoogenaamde Bijbel van „*deux aes*", naar de kantteekening bij Nehemia III. 5.

5. **Brief** by Schepenen ende Raet van Ghendt aen den Heere van Rijnhove geschreven, belangh. 't verraedt der stede van Dendermonde bij Jan van Hembyze. Delf, Aelb. Hendricx. 1584. 4to. f 2.50.

6. **Brief, Sekeren**, ghesonden bij den Grave van Leycester aen den Generalen Staten, 7 Sept. 1587. Dordr., Canin. 1587. 4to. f 2.50.

7. **Campestris, L.**, Dialogi ethici s. morales. Lov., R Velpius. 1564,65. 3 pts. 1 vol. pet. in 8vo. veau. f 1.50.

8. **Commendatio.** — Hier beghint die commendatio die men leest voer een broeder of voer een suster die ghestorven is. Z. pl. n. j. (Leiden, 1520?) kl. 8vo. f 1.50.

Op den titel een houtsnede.

39. **Confessie** ofte bekentenisse ghedaen bij M. de Renichon, inhoud. 't moordadigh feyt, twelck hy gheperpetreert soude hebben aen den Grave Mauritz van Orangien. Delft, J. Andriesz. 1594. 4to. f 1.50.

40. **Confessie** ofte bekentenisse gedaen by Pierre du Four, inhoud. den moorddadigen aenslach tegen den Grave Mauritz van Orangien. 's Grav., Allbr. Heyndriksz. 1594. 4to. f 1.25.

41. **Conrideratiën**, *Nootelijcke*, die alle goede liefhebbers des vaderlants behooren te overwege, opter voorgeslagen Tractate van Peys met den Spaengaierden. Z. pl. 1587. 4to. f 1.75.

42. **Copie** vanden Articulen begrepen inden accoorde, verbintenissen om, tusschen den Staten der Provintiën van den Nederlanden ende den Prince van Oraengiën; besloten tot Gendt. Dordr. (Canin). 1576. 4to. f 1.50.

43. **Copie** des brieffs van den Coninck van Vrancryck aen den Heeren Staten Generael d. Vereen. Nederlandtsche Provintiën. Wt den Francoysche. 's Grav., Aelb. Heyndricks. (1597). 4to. f 1.—.

44. **Copie** van zekeren Brief, gheschreven by een van qualiteyt; met de annotatiën op deselve; tot waerschouwinge van alle vrome Liefhebbers der Nederl. rechten ende vrijheden. Z. pl. 1599. 4to. f 1.75.

845. **Copiën** vande Vonnissen binnen Leyden ghewesen teghens Jacques Valmaer, Cosmo de Pescarengiis e. a. Haarl., G. Rooman. (1587). 4to. f 1.—

846. **Copye** van eenen brief wt Engelandt ghezonden aen Don Bern. Mendosa, verclarende den staet van Engelandt. Amst., C. Claesz. 1588. 4to. f 2.50.

847. **Copye** des Sendtbriefs van Borghemeesteren ende Schepenen van Antwerpen, nopende de verhandelinghe van Peyse met de Malcontenten. Antw., C. Plantijn. 1584. 4to. f 1.50.

848. **Costerus, F.**, Boecxken der broederschap, d. is vijf boecken der christel. leeringhen. Antv. C. Plantijn. 1587. kl. 8vo. h. ld. f 1.75

De randen een weinig met water.

849. **Costerus, F.**, Sica tragica Comiti Mauristio a Jesuitis utaiunt Calvinistae Leydae intentata. Nunc Lat. ed. A. Schondonck. Antv. J. Trognaesius. 1599. pet. in-8vo. vél. f 2.50.

850. **Cronycke** v. Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslant beghinnende van Adams tijden tot 1517. Antw., J. v. Doesborch. 1530. M. houtsn. fol. hrn. rug. f 5.—

De Tweede uitgave van de „Divisie-Chronyk" De bldz. a—b. i. ontbreken; hier en daar gerestaureerd.

851. **Cronycke, Die**, van Hollant, Zeelant ende Vrieslant, beghinnende van Adams tijden tot 1591. Delf, Aelb. Hendricx. 1591. M. portr. in houtsn. fol. h. ld. f 4.50.

852. **Cronycke** v. Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt van Adams tijden tot 1517. M. het Tweede deel, 1516—95. Bijeenverg. d. E(llert) d(e) V(eer). — Historie of te wiider verclaringhe van de Nederl. gheschiedenissen, 1566—95. Dordr., P. Verhaghen. 1595. 3 dln. 1 h. ld. bd. f 7.50.

Vermeerderde druk van de Divisie-Cronyk.

853. **Discours, Brief**, sur la négotiation de la paix, qui se traicte presentement à Coloingne, entre le Roy d'Espaigne et les Etats du Pays-bas. Leyden, G. Philerene. 1579. 4to f 2.50.

854. **Divaeus, P.**, De Galliae Belgicae antiquitatibus. Acc H. Nuenari De eadem Gallia Belgica. Antv., Plantin. 1584. pet. in-8vo. cart. f 1.50.

855. **Drusius, J.**, Ad voces Hebraicas Novi Testamenti comment. Antv., Plantin. 1582. 4to. vél. f 1.50.

Met opdracht aan Philips van Marnix van St.-Aldegonde.

856. **Duncanus, M.**, Van die verghiffenisse der sonden ende van die rechtvaerdichmaekinge. Antw., P. v. Keerberghen. 1568. kl. 8vo. hrn. bd. f 5.—

Fraai ex. Op het schutblad: „J. Brandt, Arde Amore." Waarschijnlijk is het een ex. afkomstig van J. Brandt, den schoonvader van Rubens.

Edict perpetuel sur l'accord, faict entre Jehan d'Austrice, de la
& au nom du Roy, d'une part, et les Estats-generaulx de
ays de pardeça d'aultrepart, pour l'appaisement des troubles
tez esdicts pays. Brux., M. de Hamont. 1577. 4to. f 1.50.

Fragmenta vett. interpretum in Psalmos Davidis. Coll. J.
schius. Antv., C. Plantin. 1581. 4to. dos de vél. f 1.—.

Met een bibliotheeksmerk op den titel.

Fruytiers, J., Corte beschrijvinghe van de strenghe beleghe-
e der Stadt Leyden, anno 1574. Verbetert ende vermeerdert.
, z. drukkersnaam. 1577. 4to. perk. f 5.—.

Tweede uitgave, waarin de tekst onveranderd is gebleven
ch waarbij eenige vermeerderingen gevoegd zijn.

Guicciardini, L., Descrittione di tutti i Paesi Bassi, altr.
Germania Inferiore. Anv. Silvius. 1567. Av. plans en
s. bois. fol. dos de vél. f 10.—.

Oorspronkelijke uitgave, belangrijk voor de kennis van de
ederlanden vóór den tijd der troebelen.

Hantboecxken, Een, oft concordãcie. Dat is de gelijckluy-
le plaetsen der H. Schrift bij een vergadert. Haerlingen,
. Putte. 1581. 12mo. oud ld. bd. f 3.50.

Zeldzaam. Pierre v. Putte is een der eerste bekende Friesche
ukkers.

Hemert, Anth., Vertroostinghe in alle lyden ende teghen-
t. Item noch seven meditatiën. Amst., H. Jansz. Muller.
. kl. 8vo. cart. f 5.—.

H(eijns,) Z., Den Nederlandtschen landtspiegel in ryme
elt, waer in letterlijck ende figverlijck de gheleghenheyt
van de Nederlanden, enz. Amst. Z. Heyns. 1599. M. 36
lang 4to. hrn. bd. f 20.—.

Fraai ex. van een zeldzaam werkje; de kaarten zijn oud-
ids gekleurd.

Jamotius, F., Varia poemata Graeca et Latina. Antv., ex.
Plantin. 1593. 4to. d. veau. f 1.50.

Justification du saisissement et sequestration d'aulcuns Srs.
Conseil d'Estat et aultres au pays baz. Brux., M. de Hamont.
5. 4to. f 1.—.

Lensaeus, J., Brevis per conclusiones aliq. deductio, qua
onstrat. eor. crimen, qui novo et fictitio Brabant. duci iura-
t., praest. obedient. et auxilij, adv. Hispan. reg. et ei adhae-
es. Lov., P. Zangrius. 1582. 8vo. cart. f 2.—.

Lindanus, W., Tabulae vigentium nunc atque grassantium
eseon. Antv., J. Withagius. 1558. pet. in-8vo. cart. f 3.—.

Magnus, Ol., Historia de gentibus septentrionalibus. Antv.,
Plantin. 1558. Av. grav. s. bois pet. in-8vo. dos de vél. f 2.50.

d. Ph. v. Marnix v. St. Aldegonde. Midd., R.
Met muziek. kl. 8vo. hrn.

871. **Martin, C.**, Les généalogies et descentes des f
de Flandre, avec brieves descriptions de leurs vi
Av. 33 portraits grav. p. P. Balthazar. pet. in

Bijgevoegd is een portret van Albert en
weinig water.

872. **Meerman, A.**, Theatrum conversionis gen
s. chronologia de vocatione omnium populorum.
1573. pet. in-8vo. cart.

873. **Mena, Ferd.**, Methodus febrium omnium,
matum curatoria. Antv., Chr. Plantin. 1568. 4

In dezelfden band: J. Bodinus. De magorı
Bas. 1581.

874. **Myrica, J.**, De conjugio christiano serm
epithal. in nuptijs G. G. Sickingi. S. l. ni. d.
pet. in-8vo. cart.

875. **Nanning van Foreest**, Een cort verhael
belegheringe ende aftreck der Spangiaerden van
enz. Wt het Latijn int Duytsch overgeset. Delft
1573. 4to. cart.

Zeer zeldzame eerste uitgave van deze N
taling.

30. **Placcaet** van de Generale Staten der gheunieerde Nederl. Provinciën, aeng. het Gouvernement ende Capiteynschap Generael den Grave van Leycester ghedefereert. Delf, Aelb. Hendricxz. 1586. 4to. f 1.75.

1. **Placcaet**, waerschouw ende vermaninghe onlancx in Brabant ghepubliceert, opt breken van de quartieren ende saulvegarden. s H., Aelb. Heyndrickx. 1593. 4to. f 1.—.

2. **Placcaet** van de Staten Generael der Vereen. Nederlanden, laerbij de Spaigniaerts ende alle heure goederen voor goede inse verclaert worden. 's Grav., Aelb. Heyndrickx. 1599. 4to. f 1.—.

3. **Placcaet** op tstuk van de monsteringhe tot voorcominghe van allen frauden int compleethouden van de Compagnien. s Grav. Aelb. Heyndricxs. 1599. 4to. f 1.—.

4. **Poincten ende articlen** bij syn Hoocheyt ende bij sijn Excelcie., ende bij die leden der stad van Antwerpen gesloten tot ghemeyn welvaart ende ruste derselver stadt. Antw., C. Plantijn. 1579. 4to. f 1.75.

5. **Propheoye, De tweede wonderl. nieuwe**, van de Nederlanden, verondighende van vele wonderlijcke dinghen, die welcke nu int jaer 1599 tot 1609 zich toe draghen ende gheschieden sullen. Delff, Bruyn Harmansz. 1599. 4to. f 2.50.

6. (**Reigersberch, J. van**,) Dye Cronycke van Zeeland. Antw. H. Peetersen. 1551. m. kt. in houtsn. 4to. hrn. bd. f 10.—.

Fraai ex. met de kaart die dikwijls ontbreekt.

7. **Relatie, Warachtighe**, overslach ende inhout der Krijchsrustinghe ofte Armada, die Philips van Spaignien op de riviere van Lisbon te samen heeft laten brenghen. Wt het Spaensch Ex. Delff, B. H. Schinckel. 1588. 4to. f 2.50.

8. **Responce** à un libelle fameux nagueres publié contre le Prince d'Oranges et intitulé: Lettres d'nn gentilhomme vray patriot, faicte p. Ph. de Marnix. Anv. G. v. d. Rade. 1579. 4to. f 3.—.

9. **Rosemondus, Godsc.**, Confessionale's. libellus modum confitendi, denuo ab auctore recogn. et castig. Antv., M. Hillenius. Hoochstratanus. 1519. pet. in-8vo. cart. f 3.50.

Fraai ex., behalve een watervlak die gemakkelijk verwijderd kan worden.

0. **Rynevelshorn, A. J.**, Wisse tijding van de nabijheydt des jongsten dags; alsoock van Gog ende Magog, het Laetste oordeel enz. Amst. 1565. 4to. hr. bd. f 1.25.

1. **Sambucus, J.**, Emblemata c. aliquot nummis antiqui operis. Antv., C. Plantin. 1564. Av. belles grav. s. bois. 8vo. veau. f 8.—.

Zeer zeldzame eerste druk. De gravure en de tekst van blz. 97 zijn beschadigd.

892. **Satisfactie** voor die van Amsterdam, ghemaeckt tusschen den Prince van Orangiën, met de Staten v. Hollant ter eenre en den Burgemeesteren v. Amsterdam ter andere zijde. Delft, Aelb. Hendricxz. (1578). 4to. f 2.—.

893. **Sendtbrief** des doorlucht. en hoochgheborenen Vorsten Guillame v. Oranjien aan de Provincien ende Steden dezer Nederlanden, aengaende het verdrach tusschen den Prince v. Parma ende de ghedesunieerde Provincien. Z. pl. 1579. 4to. f 3.—.

894. **Sententiae Ciceronis**, Demosthenis ac Terentii; idem apophthegmata quaedam pia ex fere 200 auctor. tam Gr. quam Lat. coll. Antv., C. Plantin. 1582. 12mo. rel. ancienne en veau, av. fermoirs. f 2.50.

De band draagt het opschrift: J. M. B. 1592; de rug is beschadigd.

895. **Sententiae** veterum poetarum a G. Maiore coll. Antv., C. Plantin. 1574. 12mo. vél. f 2.—.

896. **Sermoonen, Christelike**, oft Uthlegginghe der Epistelen ende Evangelien, doer eenen Devoten Minderbroeder. Dat Ander Deyl; van Vastelavendt tot op Paeschen. Z. pl. 1565. kl. 8vo. h. ld. f 7.50.

897, **Servilius, J.**, Dictionarium triglotton, h. e. tribus linguis Latina, Graeca et ea qua tota haec Inferior Germania utitur. Antv., J. Steelsius. 1560. pet. in-8vo. veau. f 4.—.

Een der eerste Nederlansche woordenboeken. De titel en de eerste bladen met water.

898. (**Simons, Menno**). Een Fundament, ende clare aenwijsinge van de salichmakende leere Jesu Christi, wt Gods woort int corte begrepē, overgeset wt dat Oosters, door M. S. Z. pl. 1583. 12mo. oude ld. bd. f 5.—.

899. **Staphylus, F.**, Theologiae Lutheranae trimembris epitome. Antv., J. Withagius. 1558. pet. in-8vo. cart. f 2.50.

900. **Testament, Dat Nieuwe**, ons liefs Heeren Jesu Christi. Gedruct na de copie van Nicolaes Biestkens vā Diest. (Emden.) 1568. 12mo. h. bd. f 3.—.

Door Le Long onvolledig beschreven uitgave. Zie bl. 690.

901. **Thomas (van) Herētals**, Den Spieghele des Kersten levens. besluytēde tverclaer. van dē thiē gheboden gods eñ van de seven Sacramentē. Antw., S. Cock. 1545. kl. 8vo. oude ld. bd. f 2.50.

De titel is gerestaureerd, terwijl het laatste blad en het eind van het register ontbreken.

902. **Thresoor, Het**, oft schat van alle de specien. Antw., G. v. Parys. 1580. kl. 8vo. hrn. bd. f 2.5

Met talrijke prentafbeeldingen. De titel ontbreekt.

903. **Tractaet paraneticq**, d. i.: Onderwijsinghe ofte vermaninghe, intwelcke wert gethoont seer waracht. historien enz. om het gewelt der Castillianen te wederstaen. Wt het Spaensch, d. C. P. Boeye. Z. pl. 1598. 4to. f 1.25.

904. **Translaet** van sekere brief van J. B. de Tassis, Raet v. State des Conincx van Spaengien, daeruyt claerlijck blijct, dat den Spangnaert allnoch volherden in hare voornemen om met gewelt hare generale heerschappie, vooral in de Nederlanden, te versekeren. 's Grav., Albr. Heyndricx. 1596. 4to. f 2.50.

905. **Vaernewijck, M., van**, De historie van Belgis, diemen anders namen mach: den Spieghel der Nederl. oudtheyt. Nu tweedemael ghedrukt, ghecorr., verbet. enz. Gendt, 1574. Met houtsn. fol. h. ld. f 5.—.

906. **Valcooch, D. Adr.z.**, Chronijcke van Leeuwenhorn, voortijden ontrent den Sijper gelegen in Westvrieslandt, over veel hondert jaaren verdroncken. Hoorn, W. Andriesz. 1599. kl. 8vo. hrn. bd. f 6.—.

Oorspronkelijke, zeer zeldzame druk.

907. **Valerius Flaccus**, Argonauticon a L. Carrione emend. Antv., C. Plantin. 1565. pet. in-8vo. vél. f 1.50.

908. **Verclaringhe** der oorsaken bewegende de Coninginne van Enghelant hulpe te geven tot bescherminghe des benauden en verdruckten Volckes der Nederlanden. Amst., Corn. Claesz. 1585. 4to. cart. f 3.—.

909. **Verclaringhe, Corte**, ghedaen bij Borghemeesteren enz. der stadt van Antwerpen, nopende dèn aenslach teghen deselve stadt aenghericht. Delft, Aelb. Hendricxz. 1583. 4to. f 2.50.

910. **Verhael, Cort**, van de rechte oorsaecken ende redenen, die de Generale Staten der Nederlanden ghedwonghen hebben, hen te verziene tegen Don Jehan van Oostenrijck. Antw. W. Silvius. 1577. 4to. f 1.50.

911. —— Sommier discours des justes causes et raisons, qu'ont contraint les Estats Generaulx des Pais bas, de pourvoir à leur deffence contre Don Jehan d'Austrice. Anv., W. Silvius. 1577. 4to. f 1.50.

912. **Verhael, Cort**, van de groote victorie die Godt almachtich de Coninckl. Mayesteyt v. Engelant verleent heeft over de Spaensche Armada. Z. pl. 1588. 4to. f 2.50.

913. **Verhael, Cort warachtich**, van de siecte, leste woordē ende doot van de Coninck van Spangien, Philips II. Z. pl. e. j. (1598). 4to. f 1.50.

914. **Vermaninge** ende waerschouwinge van die van de Gerechte der Stadt Leyden jegens 't bouxken twelc onlangs uyt gecomen *is mitten tijtel* van Verontschuldinge van Jacob Valmaer ec. *Gedruct op t' Raedthuys* der Stadt Leyden, 1581. 4to. f 3.—.

Geheel gedrukt met zoogenaamde „*caractères de civilité*"

915. **Vermaninghe, Trouhertighe,** aende verheerde Nederlandsche Provintien; ende het alghemeyn eynde ende voornemen des Spaengniaerds. Door een Liefhebber d. Nederl. vryheyd. Z. pl. 1586. 4to. f 2.50.

916. **Verontschuldinghe** van Jacob Valmaer e. a. te Leyden openbaerlyck onthalst. Utr., J. Cornelsz. 1587. 4to. f 1.—

917. **Vertooch** ende remonstrantie bij dē Grave van Leycester ghedaen aen den Staten Generael der Vereen. Provincien, 7 Sept. 1587. Wt den Franc. tale. Dordr. Canin. 1587. 4to. f 2.

918. **Vertooch, Ootmoedich** ende eenvoudighe verclaringhe, in den eenighe middel, waerdeur men voordaen dese arme benaude Nederlanden sal behoeden van voorder verwoestinghe, etc. Z. pl. 1583. 4to. f 1.—

919. **Waerschouwige** Christi, voor de valsche propheten, door C. S. Amst., C. Claesz. (1591). kl. 8vo. cart. f 1.25.

920. **Waarschouwinghe, Een goede,** voor den Borgheren enz. van Antwerpen, dat sy hen niet en souden laten verlocken met het soet aengheven vande bedriechlijcke artykelen van peys, onlancx ghecomen van Cuelen. Z. pl. 1579. 4to. f 2.—

921. **Walter, R.,** Wederlegghinghe der ergernissen. Wt de lat. in Nederl. sprake overgheset d. J. Louff, Delf, J. C. Vennecool. 1596. kl. 8vo. cart. f 1.25.

922. (**Wesenbeeck, J. van,**) De Bewijsinghe vande onschult van mijn Heere Philips Baenreheere vā Montmorēcy, Grave van Hoorne, tegens de bedriegelicke vanginge,..... onrechtueerdige rechtuoorderinge enz. Ghedrukt in de Maent van Septemb. (Z. pl.) 1568. kl. 8vo. ld. bd. f 25.—.

923. **Wyngaert** van Sinte Franciscus, vol schoonre historien, legenden ende deuchdelycke leeringhen enz. Thantw. H. Eckert v. Homberch. 1518. fol. ribbe bd. f 12.—.

Fraai ex. behalve de eerste en laatste bladen, die beschadigd zijn.

924. (**Zuylen v. Nyevelt, W. van,**) Souter liedekens, ghemaekt ter eeren Gods, op alle die Psalmen van David. Antw. C. v. d. Wouwere. 1564. M. muziek. kl. 8vo. h. hrn. bd. f 30.—.

Deze uitgave is zeldzamer dan die van 1540. Het ex. is sterk afgesneden.

BUITENLANDSCHE DRUKKEN DER 16e EEUW.

925. **Acosta, E.,** Rerum a Societate Jesu in Oriente usque ad 1568 gestarum comment. Acc. de Japonicis rebus epistolae. Dil 1571. pet. in-8vo. vél. f 4.

vis d'un affectionné au Pays-Bas. A Messieurs les trois
dudict Pays, les admonestant de promptement prouvoir
leurs affaires, pour éviter le torrent impetveux, qui
e son covrs sur eulx. Lyon., s. n. d'imp. 1579. 4to. f 5.—.
dzaam. De schrijver zoekt aan te toonen, dat de Hertog
njou meer recht op de Nederlanden heeft dan Filips II.

rippa ab Netterheym, H. C., Opera. Lugd., Beringi
(c. 1540). 2 vol. 8vo. vél. f 2.50.

nales, s. historiae rerum Belgicarum a div. auctoribus
tae. Fft. a/M., Feyerabend. 1580. fol. hrn. bd. f 3.50.
vat de werken van J. Meyerus, H. Barlandus, G. Gel-
usius, J. Marchantius, L. Guicciardini e. a. Fraai ex.

scoli, W., Stanze sopra le statue di Laocoonte di Venere et
lo. Roma, V. Dorico. 1539. Av. 3 pl. pet. in-8vo. vél. f 2,50.
houtsneden stellen de bezongen beelden voor. De laatste
en weinig gevlekt.

meister, L., De modo concionandi. Rost., J. Lucius. 1570.
8vo. cart. f 1.50.

tingius, J., An exposition or commentarie upon the
sme of christian religion, which is taught in the schooles
rches of the Lowe Countryes. Transl. out of Latine into
.. London, 1589. pet. in-4to. veau. f 10.—.
gelsche vertaling van een zeer gezocht werk; het ex. is
weinig met water bevlekt en een klein hoekje van den
is afgescheurd, zonder echter het gedrukte te beschadigen.

yfius, L., Annotationes in legum II de captivis et postli-
reservis, in quib. tract. de re navali. Eiusd. Annott. in
le auro et argento legato etc. Basil., H. Froben. 1541.
v. s. bois. 4to. veau. f 3.—.

lleforest, F. de, Les grandes annales et histoire générale
ice, de la venue des Francs en Gaule, jusques au règne
ry III. Paris, G. Buon, 1579. 2 vol. fol. veau. f 15.—.
oral belangrijk voor de geschiedenis der 16e eeuw.

richt: Gründlicher Warhafftiger, Van der Evange-
Reformation der Christlichen Kerken tho Embden un
rieslandt. Van 1520 beth up den hüdigen dach. Bremen,
ersz. 1594. — Korte Bekendtenisse der Christlichen
so in der Gemeine Godes tho Emden, uth synem Worden
:, gelehret u. s. w. Sampt bygefügter Kercken-Ordnung.
594. — Te zamen 2 st. kl. 8vo. 1 hm. bd. f 16.—.

lia, d. i. de gantsche Heylige Schrift, grondelyck ende
yck verduydtscht. Gedr. t. Embden, 1565. kl. fol. juchtld.
t sloten. f 6.—.
: Lelong, Boekzaal blz. 731. Nadruk, waarschijnlijk
P. v. Dueren te Francfort, van den eersten protestantschen
l, *uitgegeven door* G. van der Erven in 1562.

936. **Bibel**, inhoudende het Oude en Nieuwe Testament. Cuelen, A. Bizckman. 1565. M. houtsn. d. v. Sichem. oud ld. bd. m. koperen hoeken en sloten. f 6.–

De eerste bladen hebben een weinig geleden.

937. **Biblia**, d. i. de gantsche Heylighe Schrift, grondelick ende trouwelick verduydtscht. (Emden,) W. Gailliaert. 1568. fol. h. ld. f 3.50

938. **Bodinus, J.**, De magorum daemonomania. E. Gallico in Lat. transl. p. (Fr. Junium). Bas., Guarinus. 1581. 4to. peau de truie. f 10.–

In denzelfdcn band: Ferd. Mena. Methodus febrium omnium, Antv., Plantin. 1568.

939. **Caesar. — C. Julij**, Warhafftige Beschreibung aller namhaften fürtrefflichen Kriege, so ihre Keyserl. Maiestet gefürt. Jetzt auffs neu nach M. Ringmanni Philerij Verteutschung auss d. Original gebessert. Frft. S. Feyerabend. 1565. Av. grav. s. bois fol. d. veau. f 15.–

940. **Cautelen, De**, (dat is te segghen, de waerschouwinghe ofte onderwysinghe) met het canon ende ceremoniën van den Misse. Al in Latijn ende Duytsch, met aent. v. Petrum Viretum. Gheprint tot London. (H. Bynneman). 1578. — DEN SACK met dien stucken voor den Paus enz. Ibid. 1578. — 2 dln. kl. 8vo. 1 hrn. bd. f 18.–

Zeer zeldzame boekjes, te Londen gedrukt ten behoeve der Nederl. refugiés.

941. **Confessie** (op den rycxdach tot Ausborgh) overgegheven Ao. 1530. Apologie van de selfde confessie. Nu wederomme uyt d. oudsten hochd. exemplaer (Ao. 1531 te Wittenberg geprindt) overgesedt. Frankfort a/M. Z. n. 1567. kl. 8vo. oude ld. bd. f 4.–

De titel gerestaureerd; op de zijden van den band emblematische voorstellingen in vergulden stempels.

942. **David Joris.** — Davidis Georgii Holandi haeresiarchae vita et doctrina, etc. p. Rectorem et Academiam Basil. conscripta Witeb. Haer. G. Rhauu. 1559. 12mo. d. veau. f 5.–

943. **Dedekind, F.**, Grobianus et Grobiana, de morum simplicitate ll. III. Frft., ap Haered. Ch. Egenolff. 1558. pet. in 8vo. veau. f 1.25

944. **Digestorum** s. Pandectarum ll. ex Florentinis Pandectis repraesent. Flor. L. Torrentinus. 1553. 2 vol. fol. ancienne reliure, pl. mar. rouge, dor. s. pl. et tr. f 25.–

945. **Dinothus, R.**, De bello civili Belgico ll. IV, 1555–86. Basil., C. Waldkirch. 1586. 4to. vél. f 3.50

iscours d'estat, ou la nécessité et les moyēs de faire la guerre Espagne mesme, sont richement exposez. Paris, Mettayer. — Lettre du Roy de Navarre, cont. la déclaration dudit eur sur les choses advenues en France depuis 23 déc. S. l. 1589. — 2 pièces. 1 vol. pet. in-8vo. cart. f 3.50

iscourse, A. true, of the overthrowe given to the common y at Turnhout, the 14th. of Jan. 1597 by Count Moris of u. Sent from a gentleman, that was present at the service. n, 1597. pet. in-4to. d. veau. *Bel. exemplaire.* f 12.—.

ckius, J., De materia juramenti decisio Aug. Vind. 1518. art. f 1.75.

raaie houtsneden op den titel.

erentilli, A., Discorso universale, nel quale si raccontane l'historie e l'origine di tutti gl'Imperij, Regni ecc., sino o 1569. Vin., G. Giolito. 1575. 4to. vél. f 2.50.

ranciscus, patr. Senensis, De institutione Reipublicae ll. ar. A. Cortinus. 1569. pet. in-8vo. vél. f 2.50.

uazzo, M., Historie di tutti i fatti degni di memoria ondo successi, 1524—45. Vin. G. Giolito. 1546. pet. in-8vo. mouton rouge, dor. s. tr. f 2.50.

ierson, J. de), Sequitur opus nov. maxim. et insigne epistolas totius quadragesimi, quod dicitur Anima fidelis. Par., J. Petit. 1506. pet. in-8vo. veau. anc. f 6.—.

n denzelfden band: Opuscul. tripart. eiusdum de preceptis gi. De confessione et de arte moriendi. 1505. Een weinig vorm beschadigd.

uicciardini, L., Niderlands Beschreibung. Auss d. Italiän. al auff das treulichest verteutschet d. D. Tedeman v. ingen. Basel, Henric. Petri. 1580. Av. ctes et grav. s. bois. l. f 15.—.

eldzame vertaling van Guicciardini's werk.

— Commentarii delle cose piu memorable seguite in Europa, lm. in questi Paesi-Bassi, 1529—60. Ven., N. Bevilacqua. 4to. vél. f 3.50.

aer, Fl. van der, De initiis tumultuum Belgicorum. , J. Bogardus. 1587. pet. in-8vo. vél. f 2.50.

enricpetri, A., Chronyc. Historie der Nederlandtschen gen, troublen eñ oproeren oorspronck, anvanck eñ eynde. den Standt der Religien, tot desen Jare 1580. Wt den d. overgesedt. Noortwitz, (Ant. de Solemne). 1579. kl. d. bd. f 50.—.

eer zeldzaam. Het blad 257 en het laatste blad van het ister ontbreken.

957. **Historia Belgica,** h. e. rerum memorabilium, qu
evenerint, 1529—83, brevis designatio. Frft., Feyer
pet. in-8vo. vél.

958. **Horapollo.** — Ori Apollonis Niliaci, De sac
sculpturis ll. II. Gr. c. vers. J. Merceri. Par., J. K
Av. de nombr. grav. s. bois. pet. in-8vo. vél. *Rare.*

959. **Hroswitha.** — **Opera** Hroswite illustris virgin
germana gente saxonica orte, nuper a Conrado C
Norimb. 1501. Av. 7. pl. grav. s. bois de la g
pages. fol. cart.

Hoogst zeldzaam; dit ex. is hetzelfde waarnaar
beschrijving opstelde en is afkomstig uit de bi
Brienne. Met vele wormgaten.

960. **Isella, F.,** Brevis instructio ad corroborandos
morituros, etc. (ex ital.) in lat. conversa ab M. ab
Agr., Birckman. 1588. 12mo. vél.

In dezelfden band. J. Polanus, Methodus ad eo
qui moriuntur. Leod., A. Hovius. 1587.

961. **Klag, Ein billiche u. notwendige,** von der and
Gefängn. u. d. newen Bapstthumb. Sampt ein kla
dass d. Handel u. Streit von d. H. Abendmahl
gleichen were. S. l. et n. d'impr. 1576. 4to. cart.

962. **Laval, J. le Frère de,** La vraye et entiére
troubles et guerres civiles, avenues de nostre tem
France, Allemaigne que Pay-Bas. Paris, M. Locq
pet. in-8vo. vél.

963. (**Laval, Th. de,**) A tragicall historie of the
civile warres of the lowe Countries, otherwise call
Wherein is sett forth the proceedyng of the s
etc. etc., 1559—81. Besides many letters etc. Tran
French by T. S(tocker). London, Jhon Kyngston f
(1583). Av. portr. de Leycester ajouté. pet. in-4to.

Fraai ex. In geen enkele Nederlandsche Bibliot
zich een exemplaar van dit werk.

964. **Luther, M.,** Der Kleyne Catechismi fur die Geme
u. Prediger, M. vil schönen Bibl. Gebetten u. Psal
Enmel. 1560. Av. de jolies. grav. s. bois pet. in-8vo. d

De houtsneden zijn oudtijds gekleurd.

965. **Luther.** — **J. Stigelius,** De viro sancto Ma
etc. Op dat christl. affsterven d. H. Theologen, Dr.
Viteb., S. n. d'impr. — **Ph. Melanchthon,** Oratio
Martini Lutheri. Viteb. 1546. — **L. Ketner,** van
Luthers stervent. Eyn schön ney Ledt, u. s. w. V
3 tom. 1 vol. pet. in-8vo. cart.

Het laatste stukje is versierd met eene hou
laatste bladzijde.

Manutius, Aldus, De quaesitis per epistolam ll. III. Ven., Aldus). 1576. pet. in-8vo. cart. f 1.50.

Mathesius, Eine Trostpredigt, das die im Herren entchlaffen mit freuden wider zusamen kommen. S. l. 1569. pet. n-8vo. cart. f 2.—.

Melanchthon, Ph., Farrago aliquot epigrammatum et alioru uorundam eruditorum. Haganoae, J. Segerdus, 1528. kl. 8vo. art. f 2.50.

Narratione, Vera, de le cose passate ne' Paesi Bassi, dopo a giunta di Don Giovanni d'Austria. Trad. di Francese (da G. oselino). Milano, 1578. 4to. vélin. f 10.—.

Zeldzaam werkje, dat zelfs bij v. Hulthem ontbreekt.

Ocampo, Fl. de, Coronica general de España, que continuana mbr. de Morales. Alcala y Cordova, de Lequesica y R. Bejarono. 574—86. 4 vol. — **Morales**, Antiguedades de las ciudades e España. Alc. 1575. — 5 vol. fol. d. cuir de Russie. f 90.—.

Zeer zeldzaam. Het ex. is geheel kompleet doch wat kort afgesneden.

1. **Paradinus, G.**, De antiquo statu Burgundiae. Acc. Melguitius, Phil. à Châlon rerum gestarum comm. etc. Basil., s. nom d'impr. c. 1560). pet. in-8vo. vél. f 1.50.

2. **Pisanelli, B.**, Trattato della natura de' cibi et del bere. Ven., G. Alberti. 1586. pet. in-4to. veau. f 1.75.

3. **Promptuaire** des medalles des plus renommées personnes ui ont esté depuis le commencement du monde. Avec. brieve escription de leurs vies etc. Lyon, G. Roville. 1577. 2 tom. v. de nombr. grav. 1 vol. in-4to. veau. f 6.—.

Met zeer fraaien titel; de bovenrand is wat kort.

4. **Psalter, Den,** Davids: Ghebedes wyse, over die Psalmen estelt dorch G. Smallzinck. Reess, Derick wijlicx van Santen. 1578. 24to. cart. f 7.50.

Zeer zelfdzame uitgaaf der in 't Nederlandsch vertaalde Psalmen.

5. **Report, A briefe**, of the militarie services done in the Low Countries by the Erle of Leicester, written by one that sewed n good place there. London, 1587. pet. in-4to. d. veau. f 15.—.

Fraai exemplaar van dit hoogstzeldzame geschrift.

6. **Ricius, P.**, De 613 Mosaice santionis edictis. Eiusdem philos. et talmud. disputatio, etc. etc. Aug. Vind., J. Miller. 1515. 4to. l. veau. f 2.50.

7. **Roderiacus** Episcop. Zamorensis, Speculum vite humane. Par., J. Petit. 1510. 8vo. cart. f 3.—.

8. **Scaliger, J.**, Epistola adversus barbarum, ineptum et indoctum poema Insulani patroniclientis Lucani. Lut. Par., M. Patisson. 1582. pet. in-8vo, veau. f 1.—.

979. **Sermoni** funebri de vari authori sulla morte de diversi animali. Vin., G. Giolito. 1548. pet. in-8vo. vél. f 1.50

980. **Siben Weisen** in Grēcia besampt. Sampt der Hochverstendigen Philosophen u. gelerten Leben u. s. w. Frft., Ch. Egenolph. (c. 1540). 4to. cart. f 2.50

Met keurigen, met houtsneden versierden titel.

981. **Staphylus, F.**, Historia de vita, morte etc. Caroli V. Aug. Vind. Ph. Ulhard. 1559. 4to. d. veau. f 1.75

982. **Symbolum Germanicum.** Die Augspurg. Confession, a. dem rechten Original Keyser Carolo V. übergeben. In Druck verfertiget d. G. Celestinus. Frft. a/O. Eichorn. 1576. pet. in 8vo. dos de vél. f 2.50

983. **Thesoro politico**, cioè relationi, instruttione, trattati, discorsi d'Ambassadori. Milano, G. Bordone, 1593—1601. 2 vol. in-4to. vieux mar. rouge, aux armes. f 10.—

Hierin o. a. *Relatione delli Stati e goveṛni di Fiandra.* Het ex. is een weinig gevlekt.

984. **Tragus, H.**, De stirpium, max. ear., quae in Germania nostra nascuntur, historia. Interpret. D. Kybero. C. praef. C. Gesneri etc. et. c. nomenclat. Graec. etc. Argent. 1552. Av. grav. s. bois. 4to. vel. f 3.50

985. **Ulloa, Alf.**, Le historie di Europa, nella quali molti avvenimenti fino all'anno 1568. Ven., B. Zaltieri. 1570. 4to. vél. f 4.50

986. —— Gründliche beschreibung des Niederländischen Kriegs, so Don Fernando von Toledo, Herzog von Alba gefürt hat wider Wilhelmen v. Nassau u. s. w. 1568, 69. Dilingen, 1570. 4to. cart. *Rare.* f 3.50

987. **Vida. H.**, Dialogi de reipublicae dignitate. Cremona, V. Contes. 1556. pet. in-8vo. veau. f 1.—

988. **Vitae Caesarum** divers. scriptorum. Acc. Velleij Paterculi ll. II. Add. ind. copios. Bas. Froben. 1546. fol. veau, dor. s. tr. f 3.50.

Zeer fraai exemplaar.

989. **Zeitung, Warhafftige u. Erbermliche**, von der grossen Blutstürtsung der Statt Mastricht, wie sie von den Teutschen ū̄n Spaniern mit Sturmenderhand eingnommē. In disem 1579. Jar. Cöln, N. Schreiber. (1579). Av. grav. s. bois sur le titre. 4to. f 4.—

Zeer zeldzaam.

BIBLIOGRAPHISCHE

ADVERSARIA.

DERDE DEEL.

N°. 1 en 2.

Bijdragen tot de bibliographie onzer stad- en landrechten van 1550—1795, door Mr. B. J. L. de Geer van Jutphaas. (*Vervolg*). — De Bibliotheek van de Hollandsche Gemeente te Londen, door D. Mulder Bosgoed. — Van der Chijs, Proeve eener Nederlandsch-Indische Bibliographie, 1659—1870, door P. A. M. Boele van Hensbroek. — Catalogus van boeken.

's GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1876.

Gedrukt bij C. Bloemendaal.

Deze ADVERSARIA verschijnen op onbepaalde tijden. Blijkt het dat de voorhanden of ingezonden stof voor eene geregelde maandelijksche uitgave toereikend is, dan zal daartoe worden overgegaan. Alle bijdragen worden ingewacht aan het adres van den uitgever.

De prijs van 10 afleveringen bij inteekening is *f* 2,50. Afzonderlijke afl. 30 cent.

Van het 1e en 2e deel zijn nog eenige weinige exemplaren voorhanden.

Correspondentie.

Omtrend de juiste aanmerking in de Bibliographische Adversaria, II, p. 185[2], vergunne mij de redakcie hier aanteteekenen, dat enkele titels van boeken, die niet-alleen in mijn geschiedwerk maar ook in mijn kast staan, uit het manuscript verdwenen zijn. De fout werd echter reeds in de *Schaakwerld* hersteld, en het eindcijfer der *Schaakbibliotheek* tot 2230 gebracht.

v. d. Linde.

MARTINUS NIJHOFF beveelt zich aan tot het aankoopen van geheele bibliotheken, of ook van enkele boeken van waarde, handschriften, autografen, enz.; voor publieke veilingen worden grootere en kleiner bibliotheken steeds door hem aangenomen.

oor MARTINUS NIJHOFF te 's Gravenhage dezer dagen verzonden, de navolgende CATALO-
EN VAN BOEKEN IN ZIJN MAGAZIJN VOORHANDEN,
OOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN:

CATALOGUS

VAN

OUDE EN NIEUWE

NTWERKEN EN GEILLUSTREERDE WERKEN.

(1282 Nos.).

CATALOGUS

VAN

pansche en Chineesche boeken,

GEVOLGD DOOR WERKEN OVER

al-, land- en volkenkunde en geschiedenis van Japan en China.

(397 Nos.).

eze Catalogussen worden op franko aanvraag is toegezonden.

---

artinus Nijhoff belast zich met de bezorging van alle
n die niet in zijne Catalogussen voorkomen. Alle bestellin-
worden spoedig en met nauwgezetheid uitgevoerd.
or informatiën aangaande oude en nieuwe boeken, de
tuur van het een of ander onderwerp, enz. gelieve men
rechtstreeks tot hem te richten.

Door **MARTINUS NIJHOFF** zijn uitgegeven Catalogussen van Oude en Nieuwe Boeken in zijn Magazijn voorhanden, en voor de daarbij gestelde prijzen te bekomen, over de navolgende onderwerpen:

Kerkgeschiedenis, Godgeleerdheid en Kerkrecht, 1968 Nos.
(Buitenlandsch) Staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 1484 Nos.
Nederlandsch staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 1479 Nos.
Philosophie, 339 Nos.
Natuurlijke historie, waarbij Alchymie enz. en Ziekten der tropische gewesten, 1295 Nos.
Schoone kunsten, *ter perse.*
Theorie en praktijk der muziek. Liederenboekjes met de melodiën enz. 161 Nos.
Letterkundige geschiedenis, Bibliographie, Bibliotheekwetenschap, enz., 1572 Nos.
Nederlandsche taal- en letterkunde, 1910 Nos.
Grieksche en Latijnsche letterkunde, Nederlandsche vertalingen van Classici, Philologie en Antiquiteiten, 1591 Nos.
Nieuwe Latijnsche schrijvers, 362 Nos.
Oostersche taal- en letterkunde, 579 Nos. en Supplement, 303 Nos.
Japansche- en Chineesche letterkunde, gevolgd door werken over taal-, land- en volkenkunde van Japan en China, 397 Nos.
Spaansche-, Portugeesche en Italiaansche letterkunde, 401 Nos.
Geschiedenis en topographie der landen van Europa (met uitzondering van Nederland), 2572 Nos.
Nederlandsche geschiedenis en topographie, 5512 Nos.
Nederlandsche O.-Ind. bezittingen, Engelsch Indië enz., 1168 Nos.
Werken over Amerika, 316 Nos.
Hulpwetenschappen voor de geschiedenis. (Adel, Genealogie, Archiefwetenschap, Antiquiteiten, Numismatiek, enz.), 860 Nos.
Adel, Genealogie, Ridderorders en Wapenkunde, 313 Nos.
Statistiek, 204 Nos.
Drukken der 15e en 16e eeuw, enz., 929 Nos.
Werken in Nederl. Oost-Indië gedrukt, 297 Nos.
Werken door de Elzeviers gedrukt. (219 Nos.).
Uitgezochte verzameling van oude en nieuwe belangrijke, curieuse en zeldzame werken, 2030 Nos.
Plaatwerken en Geïllustreerde Werken, 1282 Nos.

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag gratis afgeleverd.

BIBLIOGRAPHISCHE

ADVERSARIA.

DERDE DEEL.

N°. 3.

De Epigrammata van Joannes Owenus, door W. H. D. SURINGAR. — Catalogus eener Bibliotheek der XVIe eeuw, medegedeeld door G. VAN RIJN. — Verzen vertaald door van Heyningen Bosch, door J. I. VAN DOORNINCK. — Catalogus van boeken.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1876.

Gedrukt bij C. Blommendaal.

Deze ADVERSARIA verschijnen op onbepaalde tijden. Blijkt het dat de voorhanden of ingezonden stof voor eene geregelde maandelijksche uitgave toereikend is, dan zal daartoe worden overgegaan. Alle bijdragen worden ingewacht aan het adres van den uitgever.

De prijs van 10 afleveringen bij inteekening is *f* 2,50. Afzonderlijke afl. 30 cent.

Van het 1e en 2e deel zijn nog eenige weinige exemplaren voorhanden.

Martinus Nijhoff belast zich met de bezorging van alle boeken die niet in zijne Catalogussen voorkomen. Alle bestellingen worden spoedig en met nauwgezetheid uitgevoerd.

Voor informatiën aangaande oude en nieuwe boeken, de literatuur van het een of ander onderwerp, enz. gelieve men zich rechtstreeks tot hem te richten.

MARTINUS NIJHOFF beveelt zich aan tot het aankoopen van geheele bibliotheken, of ook van enkele boeken van waarde, handschriften, autografen, enz. voor publieke veilingen worden grootere en kleinere bibliotheken steeds door hem aangenomen.

Door MARTINUS NIJHOFF te 's Gravenhage zijn dezer dagen verzonden, de navolgende CATALOGUSSEN VAN BOEKEN IN ZIJN MAGAZIJN VOORHANDEN, EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN:

CATALOGUS

VAN

OUDE EN NIEUWE

PRENTWERKEN EN GEILLUSTREERDE WERKEN.

(1282 Nos.).

CATALOGUS

VAN

Japansche en Chineesche boeken,

GEVOLGD DOOR WERKEN OVER

taal-, land- en volkenkunde en geschiedenis van Japan en China.

(397 Nos.).

CATALOGUS

VAN

Boeken over Schoone Kunsten.

(605 Nos.).

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag gratis toegezonden.

Door MARTINUS NIJHOFF zijn uitgegeven Catalogussen van Oude en Nieuwe Boeken in zijn Magazijn voorhanden, en voor de daarbij gestelde prijzen te bekomen, over de navolgende onderwerpen:

Kerkgeschiedenis, Godgeleerdheid en Kerkrecht, 1968 Nos.
Judaica, Islamisme, Droit Mohamétan, Religions orientales etc. 365 Nos.
(Buitenlandsch) Staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 1484 Nos.
Nederlandsch staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 1479 Nos.
Philosophie, 339 Nos.
Natuurlijke historie, waarbij **Alchymie** enz. en **Ziekten der tropische gewesten**, 1295 Nos.
Schoone kunsten, 605 Nos.
Theorie en praktijk der muziek. Liederenboekjes met de melodiën enz. 161 Nos.
Letterkundige geschiedenis, Bibliographie, Bibliotheekwetenschap, enz., 1572 Nos.
Nederlandsche taal- en letterkunde, 1910 Nos.
Grieksche en Latijnsche letterkunde, Nederlandsche vertalingen van Classici, Philologie en Antiquiteiten, 1591 Nos.
Nieuwe Latijnsche schrijvers, 362 Nos.
Oostersche taal- en letterkunde, 579 Nos. en **Supplement**, 303 Nos.
Japansche- en Chineesche letterkunde, gevolgd door werken over taal-, land- en volkenkunde van Japan en China, 397 Nos.
Spaansche-, Portugeesche en Italiaansche letterkunde, 401 Nos.
Geschiedenis en topographie der landen van Europa (met uitzondering van Nederland), 2572 Nos.
Nederlandsche geschiedenis en topographie, 5512 Nos.
Nederlandsche O.-Ind. bezittingen, Engelsch Indië enz., 1168 Nos.
Werken over Amerika, 316 Nos.
Hulpwetenschappen voor de geschiedenis. (Adel, Genealogie, Archiefwetenschap, Antiquiteiten, Numismatiek, enz.), 860 Nos.
Adel, Genealogie, Ridderorders en Wapenkunde, 313 Nos.
Statistiek, 204 Nos.
Drukken der 15e en 16e eeuw, enz., 929 Nos.
Werken in Nederl. Oost-Indië gedrukt, 297 Nos.
Werken door de Elzeviers gedrukt, 219 Nos.
Uitgezochte verzameling van oude en nieuwe belangrijke, curieuse en zeldzame werken, 2030 Nos.
Plaatwerken en Geïllustreerde Werken, 1282 Nos.

Catalogussen worden op franko aanvraag gratis afgeleverd.

BIBLIOGRAPHISCHE

ADVERSARIA.

DERDE DEEL.

N°. 4.

Twee bibliographische utopieën, door Dr. W. N. DU RIEU. — Isaac van Holland, door J. C. ALTORFFER. — Passaeus' Hortus Floridus, door TH. J. I. ARNOLD. — Bibliographie van Marnix' „Biënkorf", door J. J. VAN TOORENENBERGEN. — Bibliographisch nieuws. — Catalogus van boeken.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1876.

Gedrukt bij C. Blommendaal.

Deze ADVERSARIA verschijnen op onbepaalde tijden. Blijkt het dat de voorhanden of ingezonden stof voor eene geregelde maandelijksche uitgave toereikend is, dan zal daartoe worden overgegaan. Alle bijdragen worden ingewacht aan het adres van den uitgever.

De prijs van 10 afleveringen bij inteekening is ƒ 2,50. Afzonderlijke afl. 30 cent.

Van het 1e en 2e deel zijn nog eenige weinige exemplaren voorhanden.

Martinus Nijhoff belast zich met de bezorging van alle boeken die niet in zijne Catalogussen voorkomen. Alle bestellingen worden spoedig en met nauwgezetheid uitgevoerd.

Voor informatiën aangaande oude en nieuwe boeken, de literatuur van het een of ander onderwerp, enz. gelieve men zich rechtstreeks tot hem te richten.

MARTINUS NIJHOFF beveelt zich aan tot het aankoopen van geheele bibliotheken, of ook van enkele boeken van waarde, handschriften, autografen, enz.

Voor publieke veilingen worden grootere en kleinere bibliotheken steeds door hem aangenomen.

Door **MARTINUS NIJHOFF** te 's Gravenhage zijn dezer dagen verzonden, de navolgende CATALOGUSSEN VAN BOEKEN IN ZIJN MAGAZIJN VOORHANDEN, EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN:

CATALOGUS
VAN
OUDE EN NIEUWE
PRENTWERKEN EN GEILLUSTREERDE WERKEN.
(1282 Nos.).

CATALOGUS
VAN
Japansche en Chineesche boeken,
GEVOLGD DOOR WERKEN OVER
taal-, land- en volkenkunde en geschiedenis van Japan en China.
(397 Nos.).

CATALOGUS
VAN
Boeken over Schoone Kunsten.
(605 Nos.).

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag *ratis toegezonden.*

Door MARTINUS NIJHOFF zijn uitgegeven Catalogussen van Oude en Nieuwe Boeken in zijn Magazijn voorhanden, en voor de daarbij gestelde prijzen te bekomen, over de navolgende onderwerpen:

Kerkgeschiedenis, Godgeleerdheid en Kerkrecht, 1968 Nos.

Joden, Islamisme, Mahometaansch Recht, Oostersche godsdiensten enz. 365 Nos.

(Buitenlandsch) Staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 1484 Nos.

Nederlandsch staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 1479 Nos.

Philosophie, 339 Nos.

Natuurlijke historie, Geneeskunde, Ziekten der tropische gewesten, Alchymie enz. 1189 Nos.

Meet-, Wis-, Natuur- en Werktuigkunde; Nijverheid, Openbare werken, Waterstaat en Krijgskunde.

Schoone kunsten, 605 Nos.

Theorie en praktijk der muziek. Liederenboekjes met de melodiën enz. 161 Nos.

Letterkundige geschiedenis, Bibliographie, Bibliotheekwetenschap, enz., 1572 Nos.

Nederlandsche taal- en letterkunde, 1910 Nos.

Grieksche en Latijnsche letterkunde, Nederlandsche vertalingen van Classici, Philologie en Antiquiteiten, 1591 Nos.

Nieuwe Latijnsche schrijvers, 362 Nos.

Oostersche taal- en letterkunde, 579 Nos. en **Supplement,** 303 Nos.

Japansche- en Chineesche letterkunde, gevolgd door werken over taal-, land- en volkenkunde van Japan en China, 397 Nos.

Spaansche-, Portugeesche en Italiaansche letterkunde, 401 Nos.

Geschiedenis en topographie der landen van Europa (met uitzondering van Nederland), 2572 Nos.

Nederlandsche geschiedenis en topographie, 5512 Nos.

Nederlandsche O.-Ind. bezittingen, Engelsch Indië enz., 1168 Nos.

Werken over Amerika, 316 Nos.

Hulpwetenschappen voor de geschiedenis. (Adel, Genealogie, Archiefwetenschap, Antiquiteiten, Numismatiek, enz.), 860 Nos.

Drukken der 15e en 16e eeuw, enz., 929 Nos.

Werken in Nederl. Oost-Indië gedrukt, 297 Nos.

Werken door de Elzeviers gedrukt, 219 Nos.

Uitgezochte verzameling van oude en nieuwe belangrijke, curieuse en zeldzame werken, 2030 Nos.

Plaatwerken en Geïllustreerde Werken, 1282 Nos.

gusse

BIBLIOGRAPHISCHE

ADVERSARIA.

DERDE DEEL.

N°. 5 en 6.

et Kaartboek van Abraham Ortelius, door P. A.
E. — Bibliographisch nieuws. — Catalogus van tractaatjes
mfletten over Nederlandsche geschiedenis en andere boeken.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1876.

Gedrukt bij C. Blommendaal.

Deze ADVERSARIA verschijnen op onbepaalde tijden. Blijkt het dat de voorhanden of ingezonden stof voor eene geregelde maandelijksche uitgave toereikend is, dan zal daartoe worden overgegaan. Alle bijdragen worden ingewacht aan het adres van den uitgever.

De prijs van 10 afleveringen bij inteekening is *f* 2,50. Afzonderlijke afl. 30 cent.

Van het 1e en 2e deel zijn nog eenige weinige exemplaren voorhanden.

Martinus Nijhoff belast zich met de bezorging van alle boeken die niet in zijne Catalogussen voorkomen. Alle bestellingen worden spoedig en met nauwgezetheid uitgevoerd.

Voor informatiën aangaande oude en nieuwe boeken, de literatuur van het een of ander onderwerp, enz. gelieve men zich rechtstreeks tot hem te richten.

MARTINUS NIJHOFF beveelt zich aan tot het aankoopen van geheele bibliotheken, of ook van enkele boeken van waarde, handschriften, autografen, enz.

Voor publieke veilingen worden grootere en kleinere bibliotheken steeds door hem aangenomen.

Door MARTINUS NIJHOFF te 's Gravenhage ijn dezer dagen verzonden, de navolgende CATALOUSSEN VAN BOEKEN IN ZIJN MAGAZIJN VOORHANDEN, N VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN:

CATALOGUS

VAN BOEKEN OVER

ATUURLIJKE GESCHIEDENIS, GENEESKUNDE, ZIEKTEN DER TROPISCHE GEWESTEN, ALCHYMIE ENZ.

(1189 Nos.).

CATALOGUS

VAN BOEKEN OVER

EET-, WIS-, NATUUR-, SCHEI- EN WERKTUIGKUNDE; NIJVERHEID, OPENBARE WERKEN, WATERSTAAT EN KRIJGSKUNDE.

(1407 Nos.).

CATALOGUS

VAN

Boeken over Schoone Kunsten.

(605 Nos.).

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag ratis toegezonden.

Door **MARTINUS NIJHOFF** zijn uitgegeven Catalogussen van Oude en Nieuwe Boeken in zijn Magazijn voorhanden, en voor de daarbij gestelde prijzen te bekomen, over de navolgende onderwerpen:

Kerkgeschiedenis, Godgeleerdheid en Kerkrecht, 1968 Nos.

Joden, Islamisme, Mahometaansch Recht, Oostersche godsdiensten enz. 365 Nos.

(Buitenlandsch) Staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 1484 Nos.

Nederlandsch staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 1479 Nos.

Philosophie, 339 Nos.

Natuurlijke historie, Geneeskunde, Ziekten der tropische gewesten, Alchymie enz. 1189 Nos.

Meet-, Wis-, Natuur-, Schei- en Werktuigkunde; Nijverheid, Openbare werken, Waterstaat en Krijgskunde, 1407 Nos.

Schoone kunsten, 605 Nos.

Theorie en praktijk der muziek. Liederenboekjes met de melodiën enz. 161 Nos.

Letterkundige geschiedenis, Bibliographie, Bibliotheekwetenschap, enz., 1572 Nos.

Nederlandsche taal- en letterkunde, 1910 Nos.

Grieksche en Latijnsche letterkunde, Nederlandsche vertalingen van Classici, Philologie en Antiquiteiten, 1591 Nos.

Nieuwe Latijnsche schrijvers, 362 Nos.

Oostersche taal- en letterkunde, 579 Nos. en **Supplement**, 303 Nos.

Japansche- en Chineesche letterkunde, gevolgd door werken over taal-, land- en volkenkunde van Japan en China, 397 Nos.

Spaansche-, Portugeesche en Italiaansche letterkunde, 401 Nos.

Geschiedenis en topographie der landen van Europa (met uitzondering van Nederland), 2572 Nos.

Nederlandsche geschiedenis en topographie, 5512 Nos.

Nederlandsche O.-Ind. bezittingen, Engelsch Indië enz., 1168 Nos.

Werken over Amerika, 316 Nos.

Hulpwetenschappen voor de geschiedenis. (Adel, Genealogie, Archiefwetenschap, Antiquiteiten, Numismatiek, enz.), 860 Nos.

Drukken der 15e en 16e eeuw, enz., 929 Nos.

Werken in Nederl. Oost-Indië gedrukt, 297 Nos.

Werken door de Elzeviers gedrukt, 219 Nos.

Uitgezochte verzameling van oude en nieuwe belangrijke, curieuse en zeldzame werken, 2030 Nos.

Plaatwerken en Geïllustreerde Werken, 1282 Nos.

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag gratis afgeleverd.

BIBLIOGRAPHISCHE

ADVERSARIA.

DERDE DEEL.

N°. 7 en 8.

Wagenaar's Vaderlandsche Historie, door TH. J. I. ARNOLD. — Bijdragen tot de bibliographie onzer stad- en landrechten, van 1550 tot 1795, door Mr. B. J. L. DE GEER VAN JUTPHAAS. — Bibliographisch nieuws. — Catalogus van boeken.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1876.

Gedrukt bij C. Blommendaal.

Deze ADVERSARIA verschijnen op onbepaalde tijden. Blijkt het dat de voorhanden of ingezonden stof voor eene geregelde maandelijksche uitgave toereikend is, dan zal daartoe worden overgegaan. Alle bijdragen worden ingewacht aan het adres van den uitgever.

De prijs van 10 afleveringen bij inteekening is *f* 2,50. Afzonderlijke afl. 30 cent.

Van het 1e en 2e deel zijn nog eenige weinige exemplaren voorhanden.

Martinus Nijhoff belast zich met de bezorging van alle boeken die niet in zijne Catalogussen voorkomen. Alle bestellingen worden spoedig en met nauwgezetheid uitgevoerd.

Voor informatiën aangaande oude en nieuwe boeken, de literatuur van het een of ander onderwerp, enz. gelieve men zich rechtstreeks tot hem te richten.

MARTINUS NIJHOFF beveelt zich aan tot het aankoopen van geheele bibliotheken, of ook van enkele boeken van waarde, handschriften, autografen, enz.

Voor publieke veilingen worden grootere en kleinere bibliotheken steeds door hem aangenomen.

Door MARTINUS NIJHOFF te 's Gravenhage n dezer dagen verzonden, de navolgende CATALO-SSEN VAN BOEKEN IN ZIJN MAGAZIJN VOORHANDEN, VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN:

CATALOGUS

VAN BOEKEN OVER

ATUURLIJKE GESCHIEDENIS, GENEESKUNDE, ZIEKTEN DER TROPISCHE GEWESTEN, ALCHYMIE ENZ.

(1189 Nos.).

CATALOGUS

VAN BOEKEN OVER

EET-, WIS-, NATUUR-, SCHEI- EN WERKTUIGKUNDE; NIJVERHEID, OPENBARE WERKEN, WATERSTAAT EN KRIJGSKUNDE.

(1407 Nos.).

CATALOGUS

VAN

Boeken over Schoone Kunsten.

(605 Nos.).

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag atis toegezonden.

Door **MARTINUS NIJHOFF** zijn uitgegeven Catalogussen van Oude en Nieuwe Boeken in zijn Magazijn voorhanden, en voor de daarbij gestelde prijzen te bekomen, over de navolgende onderwerpen:

Kerkgeschiedenis, Godgeleerdheid en Kerkrecht, 1968 Nos.
Joden, Islamisme, Mahometaansch Recht, Oostersche godsdiensten enz. 365 Nos.
(Buitenlandsch) Staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 1484 Nos.
Nederlandsch staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 1479 Nos.
Philosophie, 339 Nos.
Natuurlijke historie, Geneeskunde, Ziekten der tropische gewesten, Alchymie enz. 1189 Nos.
Meet-, Wis-, Natuur-, Schei- en Werktuigkunde; Nijverheid, Openbare werken, Waterstaat en Krijgskunde, 1407 Nos.
Schoone kunsten, 605 Nos.
Theorie en praktijk der muziek. Liederenboekjes met de melodiën enz. 161 Nos.
Letterkundige geschiedenis, Bibliographie, Bibliotheekwetenschap, enz., 1572 Nos.
Nederlandsche taal- en letterkunde, 1910 Nos.
Grieksche en Latijnsche letterkunde, Nederlandsche vertalingen van Classici, Philologie en Antiquiteiten, 1591 Nos.
Nieuwe Latijnsche schrijvers, 362 Nos.
Oostersche taal- en letterkunde, 579 Nos. en Supplement, 303 Nos.
Japansche- en Chineesche letterkunde, gevolgd door werken over taal-, land- en volkenkunde van Japan en China, 397 Nos.
Spaansche-, Portugeesche en Italiaansche letterkunde, 401 Nos.
Geschiedenis én topographie der landen van Europa (met uitzondering van Nederland), 2572 Nos.
Nederlandsche geschiedenis en topographie, 5512 Nos.
Nederlandsche O.-Ind. bezittingen, Engelsch Indië enz., 1168 Nos.
Werken over Amerika, 316 Nos.
Hulpwetenschappen voor de geschiedenis. (Adel, Genealogie, Archiefwetenschap, Antiquiteiten, Numismatiek, enz.), 860 Nos.
Drukken der 15e en 16e eeuw, enz., 929 Nos.
Werken in Nederl. Oost-Indië gedrukt, 297 Nos.
Werken door de Elzeviers gedrukt, 219 Nos.
Uitgezochte verzameling van oude en nieuwe belangrijke, curieuse en zeldzame werken, 2030 Nos.
Plaatwerken en Geïllustreerde Werken, 1282 Nos.

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag gratis afgeleverd.

BIBLIOGRAPHISCHE

ADVERSARIA.

DERDE DEEL.

N°. 9 en 10.

Wagenaar's Vaderlandsche Historie, door **Th. J. I. Arnold**. — Bijdragen tot de bibliographie onzer stad- en landrechten, van 1550 tot 1795, door Mr. **B. J. L. de Geer van Jutphaas**. — De prenten, in de uitgaaf van 1621, van Bor's „Nederlantsche Oorloghen," door **D. Mulder Bosgoed**. — Bibliographisch nieuws. — Catalogus van boeken.

's GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1876.

Gedrukt bij C. Blommendaal.

Door MARTINUS NIJHOFF zijn uitgegeven Catalogussen van Oude en Nieuwe Boeken in zijn Magazijn voorhanden, en voor de daarbij gestelde prijzen te bekomen, over de navolgende onderwerpen:

- **Kerkgeschiedenis, Godgeleerdheid en Kerkrecht,** 1968 Nos
- **Joden, Islamisme, Mahomedaansch Recht, Oostersche godsdiensten** enz. 365 Nos.
- **(Buitenlandsch) Staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde,** 1484 Nos.
- **Nederlandsch staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde,** 1479 Nos.
- **Philosophie,** 339 Nos.
- **Natuurlijke historie, Geneeskunde, Ziekten der tropische gewesten, Alchymie** enz. 1189 Nos.
- **Meet-, Wis-, Natuur-, Schei- en Werktuigkunde; Nijverheid, Openbare werken, Waterstaat en Krijgskunde,** 1407 Nos.
- **Schoone kunsten,** 605 Nos.
- **Theorie en praktijk der muziek. Liederenboekjes met de melodiën** enz. 161 Nos.
- **Letterkundige geschiedenis, Bibliographie, Bibliotheekwetenschap,** enz., 1572 Nos.
- **Nederlandsche taal- en letterkunde,** 1910 Nos.
- **Grieksche en Latijnsche letterkunde, Nederlandsche vertalingen van Classici, Philologie en Antiquiteiten,** 1591 Nos.
- **Nieuwe Latijnsche schrijvers,** 362 Nos.
- **Oostersche taal- en letterkunde,** 579 Nos. en **Supplement,** 303 Nos.
- **Japansche- en Chineesche letterkunde, gevolgd door werken over taal-, land- en volkenkunde van Japan en China,** 397 Nos.
- **Spaansche-, Portugeesche en Italiaansche letterkunde,** 401 Nos.
- **Aardrijkskunde-, land- en volkenkunde en geschiedenis der landen van Azië, Afrika, Amerika en Australië.** 1267 Nos.
- **Geschiedenis en topographie der landen van Europa** (met uitzondering van Nederland), 2572 Nos.
- **Nederlandsche geschiedenis en topographie,** 5512 Nos.
- **Nederlandsche O.-Ind. bezittingen, Engelsch Indië** enz., 1168 Nos.
- **Werken over Amerika,** 316 Nos.
- **Hulpwetenschappen voor de geschiedenis.** (Adel, Genealogie, Archiefwetenschap, Antiquiteiten, Numismatiek, enz.), 860 Nos.
- **Drukken der 15e en 16e eeuw,** enz., 929 Nos.
- **Werken in Nederl. Oost-Indië gedrukt,** 297 Nos.
- **Werken door de Elzeviers gedrukt,** 219 Nos.
- **Uitgezochte verzameling van oude en nieuwe belangrijke, curieuse en zeldzame werken,** 2030 Nos.
- **Plaatwerken en Geïllustreerde Werken,** 1282 Nos.

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag gratis afgeleverd.

Deze ADVERSARIA verschijnen op onbepaalde tijden. Blijkt het dat de voorhanden of ingezonden stof voor eene geregelde maandelijksche uitgave toereikend is, dan zal daartoe worden overgegaan. Alle bijdragen worden ingewacht aan het adres van den uitgever.

De prijs van 10 afleveringen bij inteekening is *f* 2.50. Afzonderlijke afl. 30 cents.

Van het 1e, 2e en 3e deel zijn nog eenige weinige exemplaren voorhanden.

Martinus Nijhoff belast zich met de bezorging van alle boeken die niet in zijne Catalogussen voorkomen. Alle bestellingen worden spoedig en met nauwgezetheid uitgevoerd.

Voor informatiën aangaande oude en nieuwe boeken, de literatuur van het een of ander onderwerp, enz. gelieve men zich rechtstreeks tot hem te richten.

MARTINUS NIJHOFF beveelt zich aan tot het aankoopen van geheele bibliotheken, of ook van enkele boeken van waarde, handschriften, autografen, enz.

Voor publieke veilingen worden grootere en kleinere *bibliotheken steeds* door hem aangenomen.

BIBLIOGRAPHISCHE
ADVERSARIA.

VIERDE DEEL.

No. 2.

INHOUD: Lijst van Bijbels, Testamenten of gedeelten daarvan, niet door Le Long vermeld. (Tot op het jaar 1650), door Prof. Dr. J. I. DOEDES. — Bibliographie van der Capellen, door Mr. J. J. VAN DOORNINCK. — Catalogus van boeken.

FOREIGN
BODL: LIBR
PERIODICALS

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1878.

Door MARTINUS NIJHOFF zijn uitgegeven Catalogussen van Oude en Nieuwe Boeken in zijn Magazijn voorhanden, en voor de daarbij gestelde prijzen te bekomen, over de navolgende onderwerpen:

Kerkgeschiedenis, Godgeleerdheid en Kerkrecht, 1968 Nos.

Joden, Islamisme, Mahomedaansch Recht, Oostersche godsdiensten enz. 365 Nos.

Staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 2963 Nos.

Philosophie, 339 Nos.

Natuurlijke historie, Geneeskunde, Ziekten der tropische gewesten, Alchymie enz. 1189 Nos.

Wis-, Natuur- en Werktuigkunde; Nijverheid, Openbare werken, Waterstaat en Krijgskunde, 1407 Nos.

Schoone kunsten, 605 Nos.

Theorie en praktijk der muziek. Liederenboekjes met de melodiën enz. 161 Nos.

Letterkundige geschiedenis, Bibliographie, Bibliotheekwetenschap enz., 1572 Nos.

Nederlandsche taal- en letterkunde, 1910 Nos.

Grieksche en Latijnsche letterkunde, Nederlandsche vertalingen van Classici; Philologie en Antiquiteiten, 1591 Nos.

Nieuwe Latijnsche schrijvers, 362 Nos.

Oostersche taal- en letterkunde, 579 Nos. en **Supplement**, 303 Nos.

Japansche- en Chineesche letterkunde, gevolgd door werken over taal-, land- en volkenkunde van Japan en China, 397 Nos.

Spaansche-, Portugeesche en Italiaansche letterkunde, 401 Nos.

Geschiedenis en topographie der landen van Europa (met uitzondering van Nederland), 2572 Nos.

Nederlandsche geschiedenis en topographie, 5512 Nos.

Nederlandsche O.-Ind. bezittingen, Engelsch Indië enz., 1168 Nos.

Werken over Amerika, 316 Nos.

Hulpwetenschappen voor de geschiedenis. (Adel, Genealogie, Archief-wetenschap, Antiquiteiten, Numismatiek, enz.), 860 Nos.

Drukken der 15e en 16e eeuw, enz., 929 Nos.

Werken in Nederl. Oost-Indië gedrukt, 297 Nos.

Werken door de Elzeviers gedrukt, 219 Nos.

Uitgezochte verzameling van oude en nieuwe belangrijke *curieuse en zeldzame* werken, 2030 Nos.

***Plaatwerken* en Geïllustreerde Werken**, 1282 Nos.

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag gratis afgelever

Door **MARTINUS NIJHOFF** te 's GRAVENHAGE
is uitgegeven:

GODSDIENSTIGE EN KERKELIJKE GESCHRIFTEN

VAN

PHILIPS VAN MARNIX VAN ST. ALDEGONDE.

VOOR HET EERST OF IN HERDRUK UITGEGEVEN MET
HISTORISCHE INLEIDING EN TAALKUNDIGE
OPHELDERING

DOOR

J. J. VAN TOORENENBERGEN.

Aanhangsel. Met Portret en 2 facsimile's . . . *f* 3.50.
Op zwaar Hollandsch papier met Portret op
Chineesch papier . . . . *f* 4.50.

INHOUD: Inleiding. — Brieven en fragmenten, 1570—1597. — Verspreide gedichten. — CATALOGUS librorum bibliothecae D. Phil. Marnixii, Lugd. Bat. ex. typogr. C. Guyotii, 1599. — BIBLIOGRAPHIE van den Biënkorf en het Tableau des différens de la religion. — Varia.

Het PORTRET is in koper gegraveerd door J. A. Boland naar het oorspronkelijke van J. WIERIX, waarvan tot dusverre slechts 2 exx. bekend zijn.

Dit Portret wordt afzonderlijk afgeleverd, in proefdruk, op Chin. papier, gr. fol. *f* 5.—.

Van de beide vroeger verschenen deelen der *Godsdienstige en Kerkelijke Geschriften* van Philips van Marnix, zijn nog weinige exx. voorhanden à *f* 15.—. Op Holl. papier *f* 21.—.

Deze ADVERSARIA verschijnen op onbepaalde tijden. Blijkt het dat de voorhanden of ingezonden stof voor eene geregelde maandelijksche uitgave toereikend is, dan zal daartoe worden overgegaan. Alle bijdragen worden ingewacht aan het adres van den uitgever.

De prijs van 10 afleveringen bij inteekening is ƒ 2.50. Afzonderlijke afl. 30 cent.

Van het 1e, 2e en 3e deel zijn nog eenige weinige exemplaren voorhanden.

Martinus Nijhoff belast zich met de bezorging van alle boeken die niet in zijne Catalogussen voorkomen. Alle bestellingen worden spoedig en met nauwgezetheid uitgevoerd.

Voor informatiën aangaande oude en nieuwe boeken, de literatuur van het een of ander onderwerp, enz. gelieve men zich rechtstreeks tot hem te richten.

MARTINUS NIJHOFF beveelt zich aan tot het aankoopen van geheele bibliotheken, of ook van enkele boeken van waarde, handschriften, autografen, enz.

Voor publieke veilingen worden grootere en kleinere *bibliotheken steeds* door hem aangenomen.

BIBLIOGRAPHISCHE
ADVERSARIA.

VIERDE DEEL.

N°. 1.

INHOUD: Deensche boeken in Antwerpen gedrukt in 1520—26, door Mr. J. SOUTENDAM. — Een nieuw gevonden ex. van de Facetiae Morales van L. Valla, door Dr. A. VAN DER LINDE. — Bibliographie van der Capellen, door Dr. M. F. A. G. CAMPBELL. — Catalogus van boeken: Briefverzamelingen.

FOREIGN
BODLEIAN
PERIODICALS

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1878.

oor MARTINUS NIJHOFF te 'sGRAVENHAGE
is uitgegeven:

ANNALES

LA TYPOGRAPHIE NÉERLANDAISE AU XVe SIÈCLE

PAR

M. F. A. G. CAMPBELL.

1er Supplément. roy. in-8vo. *f* 0.60.

LODOVICO GUICCIARDINI,

ESCRITTIONE DI TUTTI I PAESI BASSI.

DE OUDSTE BESCHRIJVING DER NEDERLANDEN,
HARE VERSCHILLENDE UITGAVEN EN VERTALINGEN
BESCHOUWD,

DOOR

P. A. M. BOELE VAN HENSBROEK.

t tabellen. gr. 8vo. . . . . *f* 1.25.

n gering getal overgedrukt uit de *Bijdragen en dedeelingen* van het Historisch Genootschap te Utrecht.

Door MARTINUS NIJHOFF zijn uitgegeven Catalogussen van Oude en Nieuwe Boeken in zijn Magazijn voorhanden, en voor de daarbij gestelde prijzen te bekomen, over de navolgende onderwerpen:

Kerkgeschiedenis, Godgeleerdheid en Kerkrecht, 1968 Nos.

Joden, Islamisme, Mohamedaansch Recht, Oostersche godsdiensten enz. 365 Nos.

Staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 2963 Nos.

Philosophie, 339 Nos.

Natuurlijke historie, Geneeskunde, Ziekten der tropische gewesten, Alchymie enz. 1189 Nos.

Wis-, Natuur- en Werktuigkunde; Nijverheid, Openbare werken, Waterstaat en Krijgskunde, 1407 Nos.

Schoone kunsten, 605 Nos.

Theorie en praktijk der muziek. Liederenboekjes met de melodiën enz. 161 Nos.

Letterkundige geschiedenis, Bibliographie, Bibliotheekwetenschap enz., 1572 Nos.

Nederlandsche taal- en letterkunde, 1910 Nos.

Grieksche en Latijnsche letterkunde, Nederlandsche vertalingen van Classici, Philologie en Antiquiteiten, 1591 Nos.

Nieuwe Latijnsche schrijvers, 362 Nos.

Oostersche taal- en letterkunde, 579 Nos. en **Supplement**, 303 Nos.

Japansche- en Chineesche letterkunde, gevolgd door werken over taal-, land- en volkenkunde van Japan en China 397 Nos.

Spaansche-, Portugeesche en Italiaansche letterkunde, 401 Nos.

Geschiedenis en topographie der landen van Europa (met uitzondering van Nederland), 2572 Nos.

Nederlandsche geschiedenis en topographie, 5512 Nos.

Nederlandsche O.-Ind. bezittingen, Engelsch-Indië enz. 1168 Nos

Werken over Amerika, 316 Nos.

Hulpwetenschappen voor de geschiedenis. (Adel, Genealogie, Archief-wetenschap, Antiquiteiten, Numismatiek, enz.), 860 Nos.

Drukken der 15e en 16e eeuw, enz., 929 Nos.

Werken in Nederl. Oost-Indië gedrukt, 297 Nos.

Werken door de Elzeviers gedrukt, 219 Nos.

Uitgezochte verzameling van oude en nieuwe belangrijke curieuse en zeldzame werken, 2607 Nos.

Plaatwerken en Geïllustreerde Werken, 1282 Nos.

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag gratis afgeleverd.

BIBLIOGRAPHISCHE ADVERSARIA.

VIERDE DEEL.

N°. 3.

Inhoud: Aanteekeningen van een Leidsch boekverkooper, 1514—1523 door P. A. TIELE. — Een supplement op Brunet's Manuel, door P. A. TIELE. — Schaak-Bibliographie-Systeem. — Mr. A. van Luchtenburgh. — Catalogus van boeken.

FOREIGN
(BODL: LIBR)
PERIODICALS

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1878.

Door MARTINUS NIJHOFF zijn uitgegeven Catalogussen van Oude en Nieuwe Boeken in zijn Magazijn voorhanden, en voor de daarbij gestelde prijzen te bekomen, over de navolgende onderwerpen:

Kerkgeschiedenis, Godgeleerdheid en Kerkrecht, 1968 Nos.

Joden, Islamisme, Mohamedaansch Recht, Oostersche godsdiensten enz. 365 Nos.

Staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 2963 Nos.

Philosophie, 339 Nos.

Natuurlijke historie, Geneeskunde, Ziekten der tropische gewesten, Alchymie enz. 1189 Nos.

Wis-, Natuur- en Werktuigkunde; Nijverheid, Openbare werken, Waterstaat en Krijgskunde, 1407 Nos.

Schoone kunsten, 605 Nos.

Theorie en praktijk der muziek. Liederenboekjes met de melodiën enz. 161 Nos.

Letterkundige geschiedenis, Bibliographie, Bibliotheekwetenschap enz., 1572 Nos.

Nederlandsche taal- en letterkunde, 1910 Nos.

Grieksche en Latijnsche letterkunde, Nederlandsche vertalingen van Classici, Philologie en Antiquiteiten, 1591 Nos.

Nieuwe Latijnsche schrijvers, 362 Nos.

Oostersche taal- en letterkunde, 579 Nos. en **Supplement**, 303 Nos.

Japansche- en Chineesche letterkunde, gevolgd door werken over taal-, land- en volkenkunde van Japan en China 397 Nos.

Spaansche-, Portugeesche en Italiaansche letterkunde, 401 Nos.

Geschiedenis en topographie der landen van Europa (met uitzondering van Nederland), 2572 Nos.

Nederlandsche geschiedenis en topographie, 5512 Nos. **Supplement** daarop. 1356 Nos.

Nederlandsche O.-Ind. bezittingen, Engelsch-Indië enz. 1168 Nos.

Aardrijkskunde, Land- en volkenkunde en geschiedenis der landen buiten Europa. 1267 Nos.

Werken over Amerika, 316 Nos.

Hulpwetenschappen voor de geschiedenis. (Adel, Genealogie, Archief-wetenschap, Antiquiteiten, Numismatiek, enz), 860 Nos.

Drukken der 15e en 16e eeuw, enz., 929 Nos.

Werken in Nederl. Oost-Indië gedrukt, 297 Nos.

Werken door de Elzeviers gedrukt, 219 Nos.

Uitgezochte verzameling van oude en nieuwe belangrijke curieuse en zeldzame werken, 2607 Nos.

Plaatwerken en Geïllustreerde Werken, 1282 Nos.

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag gratis afgelev

BIBLIOGRAPHISCHE
ADVERSARIA.

VIERDE DEEL.

N°. 4 en 5.

Inhoud: Shakespeare, in de Nederlandsche letterkunde en op het Nederlandsch tooneel. Bibliographisch overzicht, door TH. J. I. ARNOLD. — Bibliographisch nieuws. — Catalogus van boeken.

FOREIG
BODL: LIBR
PERIODIC

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1879.

Deze ADVERSARIA verschijnen op onbepaalde tijden. Blijkt het dat de voorhanden of ingezonden stof voor eene geregelde maandelijksche uitgave toereikend is, dan zal daartoe worden overgegaan. Alle bijdragen worden ingewacht aan het adres van den uitgever.

De prijs van 10 afleveringen bij inteekening is *f* 2.50. Afzonderlijke afl. 30 cents.

Van het 1e, 2e en 3e deel zijn nog eenige weinige exemplaren voorhanden.

Martinus Nijhoff belast zich met de bezorging van alle boeken die niet in zijne Catalogussen voorkomen. Alle bestellingen worden spoedig en met nauwgezetheid uitgevoerd.

Voor informatiën aangaande oude en nieuwe boeken, de literatuur van het een of ander onderwerp, enz. gelieve men zich rechtstreeks tot hem te richten.

MARTINUS NIJHOFF beveelt zich aan tot het aankoopen van geheele bibliotheken, of ook van enkele boeken van waarde, handschriften, autografen, enz.

Voor publieke veilingen worden grootere en kleinere bibliotheken steeds door hem aangenomen.

BIBLIOGRAPHISCHE
ADVERSARIA.

VIERDE DEEL.

No. 4 en 5.

INHOUD: Shakespeare, in de Nederlandsche letterkunde
op het Nederlandsch tooneel. Bibliographisch over-
ht, door TH. J. I. ARNOLD. — Bibliographisch nieuws. —
talogus van boeken.

FOREIGN
BODL: LIBR
PERIODICALS

's GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1879.

Deze ADVERSARIA verschijnen op onbepaalde tijden. Blijkt het dat de voorhanden of ingezonden stof voor eene geregelde maandelijksche uitgave toereikend is, dan zal daartoe worden overgegaan. Alle bijdragen worden ingewacht aan het adres van den uitgever.

De prijs van 10 afleveringen bij inteekening is *f* 2.50. Afzonderlijke afl. 30 cents.

Van het 1^e, 2^e en 3^e deel zijn nog eenige weinige exemplaren voorhanden.

Martinus Nijhoff belast zich met de bezorging van alle boeken die niet in zijne Catalogussen voorkomen. Alle bestellingen worden spoedig en met nauwgezetheid uitgevoerd.

Voor informatiën aangaande oude en nieuwe boeken, de literatuur van het een of ander onderwerp, enz. gelieve men zich rechtstreeks tot hem te richten.

MARTINUS NIJHOFF beveelt zich aan tot het aankoopen van geheele bibliotheken, of ook van enkele boeken van waarde, handschriften, autografen, enz.

Voor publieke veilingen worden grootere en kleinere bibliotheken steeds door hem aangenomen.

BIBLIOGRAPHISCHE
ADVERSARIA.

VIERDE DEEL.

N⁰. 6.

INHOUD: De drukpers te Colombo. Proeve eener Singaleesche bibliographie, door dr. TH. C. L. WIJNMALEN. — Bibliografiesch nieuws. — Bijvoegsel tot de bibliografie van Wagenaar's Vaderlandsche historie, door J. F. VAN SOMEREN. — Catalogus van boeken.

FOREIGN
LIBR
PERIODICALS

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1879.

Door MARTINUS NIJHOFF zijn uitgegeven Catalogussen van Oude en Nieuwe Boeken in zijn Magazijn voorhanden, en voor de daarbij gestelde prijzen te bekomen, over de navolgende onderwerpen:

Kerkgeschiedenis, Godgeleerdheid en Kerkrecht, 1968 Nos.

Joden, Islamisme, Mohamedaansch Recht, Oostersche godsdiensten enz. 365 Nos.

Staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 2963 Nos.

Philosophie, 339 Nos.

Natuurlijke historie, Geneeskunde, Ziekten der tropische gewesten, Alchymie enz. 1189 Nos.

Wis-, Natuur- en Werktuigkunde; Nijverheid, Openbare werken, Waterstaat en Krijgskunde, 1407 Nos.

Schoone kunsten, 605 Nos.

Theorie en praktijk der muziek. Liederenboekjes met de melodiën enz. 161 Nos.

Letterkundige geschiedenis, Bibliographie, Bibliotheekwetenschap enz., 1572 Nos.

Nederlandsche taal- en letterkunde, 1910 Nos.

Grieksche en Latijnsche letterkunde, Nederlandsche vertalingen van Classici, Philologie en Antiquiteiten, 1591 Nos.

Nieuwe Latijnsche schrijvers, 362 Nos.

Oostersche taal- en letterkunde, 579 Nos. en Supplement, 303 Nos.

Japansche- en Chineesche letterkunde, gevolgd door werken over taal-, land- en volkenkunde van Japan en China, 397 Nos.

Spaansche-, Portugeesche en Italiaansche letterkunde, 401 Nos.

Geschiedenis en topographie der landen van Europa (met uitzondering van Nederland), 2572 Nos.

Nederlandsche geschiedenis en topographie, 5512 Nos. Supplement daarop. 1356 Nos.

Nederlandsche O.-Ind. bezittingen, Engelsch-Indië enz. 1168 Nos.

Aardrijkskunde, Land- en volkenkunde en geschiedenis der landen buiten Europa. 1267 Nos.

Werken over Amerika, 316 Nos.

Hulpwetenschappen voor de geschiedenis. (Adel, Genealogie, Archief-wetenschap, Antiquiteiten, Numismatiek, enz.), 860 Nos.

Drukken der 15e en 16e eeuw, enz., 929 Nos.

Werken in Nederl. Oost-Indië gedrukt, 297 Nos.

Werken door de Elzeviers gedrukt, 219 Nos.

Uitgezochte verzameling van oude en nieuwe belangrijke curieuse en zeldzame werken, 2607 Nos.

Plaatwerken en Geïllustreerde Werken, 1282 Nos.

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag gratis afgeleverd.

BIBLIOGRAPHISCHE
ADVERSARIA.

VIERDE DEEL.

No. 6.

Inhoud: De drukpers te Colombo. Proeve eener Singaleesche bibliographie, door dr. TH. C. L. WIJNMALEN. — Bibliografiesch nieuws. — Bijvoegsel tot de bibliografie van Wagenaar's Vaderlandsche historie, door J. F. VAN SOMEREN. — Catalogus van boeken.

FOREIGN
LIBR
PERIODICALS

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1879.

Deze ADVERSARIA verschijnen op onbepaalde tijden. Blijkt het dat de voorhanden of ingezonden stof voor eene geregelde maandelijksche uitgave toereikend is, dan zal daartoe worden overgegaan. Alle bijdragen worden ingewacht aan het adres van den uitgever.

De prijs van 10 afleveringen bij inteekening is *f* 2.50. Afzonderlijke afl. 30 cents.

Van het 1e, 2e en 3e deel zijn nog eenige weinige exemplaren voorhanden.

Martinus Nijhoff belast zich met de bezorging van alle boeken die niet in zijne Catalogussen voorkomen. Alle bestellingen worden spoedig en met nauwgezetheid uitgevoerd.

Voor inlichtingen aangaande oude en nieuwe boeken, de literatuur van het een of ander onderwerp, enz. gelieve men zich rechtstreeks tot hem te richten.

MARTINUS NIJHOFF beveelt zich aan tot het aankoopen van geheele bibliotheken, of ook van enkele boeken van waarde, handschriften, autografen, enz.

Voor publieke veilingen worden grootere en kleinere bibliotheken steeds door hem aangenomen.

ARTINUS NIJHOFF wordt op franco aanvraag gratis afgeleverd:

CATALOGUS N°. 160.

D CHOIX D'OUVRAGES EN TOUT GENRE.

Catalogus, groot 3366 Nrs., van boeken in gazijn voorhanden, bevat o. a. de volgende deelingen:

QUE.
IQUE.
ERDAM.
ITECTURE MILI-
RE.
CULINAIRE.
INDUSTRIELS.
S.
S.
OGRAPHIE DES
S-BAS.
IGRAPHIE.
SONS NÉERLAN-
SES.
ME.
CTES.
C.
URE.
ÊMES.
ÉES, CÉRÉMO-
S.

EPISTOLAIRES.
FACÉTIES.
GUILLAUME LE TACITURNE.
INCUNABLES.
JAPON.
JUDAÏCA.
MARINE NÉERLANDAISE.
NOUVELLE GUINÉE.
NOUVELLE ZÉLANDE.
PEINTRES NÉERLANDAIS.
PORTRAITS.
PROTESTANTS DE FRANCE. VAUDOIS.
PROVERBES.
PSAUTIER.
SCIENCES OCCULTES.
TERRE SAINTE, EGYPTE.
VUES DES PAYS-BAS.
DE WITT.

Door MARTINUS NIJHOFF zijn uitgegeven Catalogussen van Oude en Nieuwe Boeken in zijn Magazijn voorhanden, en voor de daarbij gestelde prijzen te bekomen, over de navolgende onderwerpen:

Kerkgeschiedenis, Godgeleerdheid en Kerkrecht, 1968 Nos.
Joden, Islamisme, Mohamedaansch Recht, Oostersche godsdiensten enz. 365 Nos.
Staatsrecht, Wetgeving, Rechtsgeleerdheid en Staathuishoudkunde, 2963 Nos.
Philosophie, 339 Nos.
Natuurlijke historie, Geneeskunde, Ziekten der tropische gewesten, Alchymie enz. 1189 Nos.
Wis-, Natuur- en Werktuigkunde; Nijverheid, Openbare werken, Waterstaat en Krijgskunde, 1407 Nos.
Schoone kunsten, 605 Nos.
Theorie en praktijk der muziek. Liederenboekjes met de melodiën enz. 161 Nos.
Letterkundige geschiedenis, Bibliographie, Bibliotheekwetenschap enz., 1572 Nos.
Nederlandsche taal- en letterkunde, 1910 Nos.
Grieksche en Latijnsche letterkunde, Nederlandsche vertalingen van Classici, Philologie en Antiquiteiten, 1591 Nos.
Nieuwe Latijnsche schrijvers, 362 Nos.
Oostersche taal- en letterkunde, 579 Nos. en **Supplement**, 303 Nos.
Japansche- en Chineesche letterkunde, gevolgd door werken over taal-, land- en volkenkunde van Japan en China 397 Nos.
Spaansche-, Portugeesche en Italiaansche letterkunde, 401 Nos.
Geschiedenis en topographie der landen van Europa (met uitzondering van Nederland), 2572 Nos.
Nederlandsche geschiedenis en topographie, 5512 Nos.
Nederlandsche O.-Ind. bezittingen, Engelsch-Indië enz. 1168 Nos
Werken over Amerika, 316 Nos.
Hulpwetenschappen voor de geschiedenis. (Adel, Genealogie, Archief-wetenschap, Antiquiteiten, Numismatiek, enz.), 860 Nos.
Drukken der 15e en 16e eeuw, enz., 929 Nos.
Werken in Nederl. Oost-Indië gedrukt, 297 Nos.
Werken door de Elzeviers gedrukt, 219 Nos.
Uitgezochte verzameling van oude en nieuwe belangrijke curieuse en zeldzame werken, 2607 Nos.
Plaatwerken en Geïllustreerde Werken, 1282 Nos.

Deze Catalogussen worden op franko aanvraag gratis afgeleve

BIBLIOGRAPHISCHE ADVERSARIA.

VIERDE DEEL.

FOREIGN
BODL: LIBR
PERIODICALS

N⁰. 7 en 8.

INHOUD: De oudst bekende Nederlandsche boekdrukkerij, door M. F. A. G. CAMPBELL. — De „Summa der Godliker schrifturen”, door P. A. TIELE. — Een vergeten boek van Caspar Jansz. Coolhaes, door T. J. I. ARNOLD. — Johan van Nijenborgh's werken, door jhr. J. E. H. HOOFT VAN IDDEKINGE. — De Bibliotheca Thysiana te Leiden. — A. Willems, Les Elzevier, door P. A. M. BOELE VAN HENSBROEK. — Wagenaar's Vaderlandsche historie, eene aanteekening op de Bibliographische Adversaria, III, 171 vv., door J. G. FREDERIKS. — Catalogus van boeken.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1881.

Deze ADVERSARIA verschijnen op onbepaalde tijden. Blijkt het dat de voorhanden of ingezonden stof voor eene geregelde maandelijksche uitgave toereikend is, dan zal daartoe worden overgegaan. Alle bijdragen worden ingewacht aan het adres van den uitgever.

De prijs van 10 afleveringen bij inteekening is ƒ 2.50. Afzonderlijke afl. 30 cents.

Van het 1e, 2e en 3e deel zijn nog eenige weinige exemplaren voorhanden.

Martinus Nijhoff belast zich met de bezorging van alle boeken die niet in zijne Catalogussen voorkomen. Alle bestellingen worden spoedig en met nauwgezetheid uitgevoerd.

Voor informatiën aangaande oude en nieuwe boeken, de literatuur van het een of ander onderwerp, enz. gelieve men zich rechtstreeks tot hem te richten.

MARTINUS NIJHOFF beveelt zich aan tot het aankoopen van geheele bibliotheken, of ook van enkele boeken van waarde, handschriften, autografen, enz.

Voor publieke veilingen worden grootere en kleinere bibliotheken steeds door hem aangenomen.

MARTINUS NIJHOFF, te *'s Gravenhage*,
is uitgegeven:

LES ELZEVIER,

HISTOIRE

ET

NALES TYPOGRAPHIQUES,

PAR

ALPHONSE WILLEMS.

1 deel roy. 8vo. Met platen en facsimile *f* **15.—**.

---

over den inhoud van dit belangrijke werk de
en van Dr. M. F. A. G. Campbell in *De Nederl.*
or, 1880, N°. 27; van P. A. Tiele in *De Gids*,
N°. 12; van M. Nijhoff in het *Nieuwsbl. v.*
h., 1880, N°. 41 en van P. A. M. Boele van
roek in dit Nommer van de *Bibliographische*
ria.

NIEUWSTE CATALOGUSSEN

uitgegeven door MARTINUS NIJHOFF te *'s Gravenhage.*

160 Uitgebreide verzameling boeken en plaatwerken over alle vakken, in alphabetische volgorde en naar de onderwerpen. 3366 N^os^.

161 Staatswetenschappen en rechtsgeleerdheid, waarbij een belangrijke verzameling over oud-Hollandsch recht. 3470 N^os^.

162 Nieuwe aankoopen van verschillende boeken. 273 N^os^.

163 Genealogie en Heraldiek en boeken over het Huis van Oranje. 564 N^os^.

164 Nieuwe aankoopen van verschillende boeken. 240 N^os^.

165 Entomologie, bevattende meerendeels aankoopen uit de bibliotheek van Mr. S. C. SNELLEN VAN VOLLENHOVEN. 309 N^os^.

Deze Catalogussen worden allen op franco aanvraag gratis afgeleverd.

BIBLIOGRAPHISCHE
ADVERSARIA.

VIERDE DEEL.

N⁰. 9 en 10.

FOREIGN
BODL: LIBR
PERIODICALS

Inhoud: Eene Keulsche uitgaaf van het Nieuwe Testament in het Nederlandsch, 1525, door Dr. J. I. **Doedes**. — Nieuwe Testamenten door de van Ghelen's te Antwerpen uitgegeven, door Dr. J. I. **Doedes**. — Het boek van Arent Bosman, door Dr A. **van der Linde**. — Een oud wereldlijk Liedeboek, door Mr. J. **Nanninga Uitterdijk**. — Bibliographisch Overzicht. — Catalogus van Boeken.

V. 15

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1882.

BIBLIOGRAPHISCHE

ADVERSARIA.

VIERDE DEEL.

's GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1878—82.